

בסייעתא דשמיא

ברית מילה

בהלכה ובאגדה

סדר הלימוד לברית יצחק

♦ פיוטים ותפילות לברית מילה ♦ ברכת המזון

חיברתיו וערכתיו בחסד ה' עלי

הצעיר באלפי ישראל

דוד שלום נקי ס"ט

שנת: "לעולם לא אֶשְׁכַּח פְּקוּדֶיךָ בִּי בָּם חַיִּיתֵנִי" (תהלים קיט צג)

ניסן תש"פ לפ"ק

ע"ש הגאונים הצדיקים הקדושים מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל, רבי ישראל אביחצירא זצוק"ל, רבי מאיר אביחצירא זצוק"ל, ורבי אלעזר אביחצירא זצוק"ל, זכותם תגן עלינו.
✉ רחוב המגיד ממעזריטש 28113 ביתר עילית 90500. @ 6410995@okmail.co.il

החברות שיצאו לאור בסייעתא דשמיא – בהלכה ובאגדה:

השבת: הלכות שבת המעשיות, בצרוף דברי אגדה להבנת יקרתה וחשיבותה של שבת קודשנו.
הטהרה: הלכות בלשון ברורה, אף למתחילים. שאלות אקטואליות ועוד. פורמט צבעוני מרהיב עין.
סדר היום: השכמת הבוקר, יציאת ותפילין, תפילה ועוד, בצירוף דברי אגדה נעימים ומחזקים.
להיות את: חוברת נרחבת לאשה בנושאים: עוצמת נשים, צניעות, האשה במעגלי החיים ועוד. חובה לכל אשה!
הנישואין: גיל הנישואין, שידוכים, אירוסין, חופה, כתובה, מהלך השמחה, שבע ברכות, הנהגות הבית ועוד.
האבלות: דיני ימי השבעה, השלושים, השנה ועוד. וכן ענייני עילוי נשמה, דברי נחמה, אגדה וחיזוק מרתקים.
כבוד אב ואם: ההלכות המעשיות דבר יום ביומו, עם מדרשי חז"ל וסיפורים מרתקים ומחזקים.
ראש חודש ברכת הלבנה וברכת החמה: בצרוף חידושים נפלאים על המאורות ופלאי הבריאה.
הסעודה: נטילת ידיים, הפסק באכילה, הנהגות הסעודה, מאה ברכות, ברכת המזון ועוד. ודברי אגדה מרתקים.
כשרות המטבח: בשר בחלב, הכשרת כלים, תולעים, מליחה, פת גויים, טבילת כלים ועוד. ודברי אגדה מרתקים.
ראש השנה ויום הכיפורים: הלכות ודברי אגדה מחזקים לימים אלו. כולל סדר הסליחות והתרת נדרים.
חג הסוכות: ניסי ישראל במדבר, חג הסוכות בירושלים, שמחת בית השואבה, האושפזין, ועוד.
ימי החנוכה: הלכות חנוכה לפרטיהם, עם סיפור נס חנוכה מדברי חז"ל וממקורות היסטוריים, מרתק במיוחד.
ימי הפורים: הלכות פורים, וסיפור המגילה בהרחבה על פי מדרשי חז"ל, מרתק במיוחד! כולל מגילת אסתר.
חג הפסח: הלכות הפסח, וסיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ועוד. כולל הגדה של פסח עם פירוש קצר ומתוק.
ימי העומר: ספירת העומר, ל"ג בעומר, פסח שני ועוד. עם הרחבה מרתקת על מהות הימים בעבר ובהווה.
חג השבועות: דיני החג ויום טוב, סיפור מרתק של מתן תורה. מגילת רות משולבת בסיפורי המגילה. שובה לב.
ארבע התעניות ובין המצעים: פרטי ההלכות, וסיפורי החורבן בהרחבה, הגאולה, ביאת המשיח ועוד. נוגע ללב.
פרקי אבות: עם פירוש מאירת עיניים להבנת פשט המשנה ופירוש שמחת הלב מדרשים, סיפורים וחיזוקים מרתקים.
מצוות הארץ: הלכות שמיטה, חלה, כלאים, ערלה, תרומות ומעשרות, יישוב ארץ ישראל, ודברי אגדה מרתקים.
הרפואה: הלכות שמירת הגוף והנפש, מצות ביקור חולים, סיעוד הורים זקנים ועוד, ודברי אגדה מרתקים.
מרן הרב עובדיה: הנהגות, מעשים, דרכי לימוד והשקפה על מרן מלכא זצוק"ל, מזווית אישית.
ברית מילה: דברי אגדה מרתקים, ופרטי ההלכות ליולדת, לברית, בחירת שם ועוד. עם סדר הלימוד לברית יצחק.
השבת \ סדר היום – מהולק ללימוד יומי: מארז ג' חלקים פורמט כיס. בלימוד 3 דקות מסיימים כל ההלכות בשנה.

מחירי החוברות:

שבת, טהרה, סדר היום, להיות את, נישואין, אבלות, פרקי אבות, ברית מילה - 5.5 ₪.

יתר החוברות - 3.5 ₪. מחיר כל הסדרה [23 חוברות] - 96 ₪.

מארז השבת \ סדר היום - לימוד יומי ג' חלקים - 8.5 ₪.

חוברות מקוצרות [טהרה, שבת, להיות את] - 3 ₪. ברכישה מעל 100 חוברות מקוצרות - 1 ₪ לחוברת.
אפשרות להטבעת זהב על כל החוברות [עלות 70 אגורות לחוברת + מחיר המסלול, החל מ-100 חוברות זהות] - 02-5802398.

👉 רשימת נקודות המכירה בערי הארץ - בסוף החוברת 👈

© כל הזכויות שמורות

ניתן בשמחה לצלם קטעים לצורך לימוד בבתי הספר, שיעורי תורה, עלונים וכדומה. לא למטרות מסחר.

אפיקי מים ח"מ ל"ג ט"ה א"ל יהו"ל! חלוקת חוברות בבסיסי צבא, בתי חולים ועוד.

📞 תרגום לשפות. 📧 עלון שבועי "ותתענג בדשן" - משא ומתן הלכתי בדרכו של מרן.

📞 היה ש"ג בהשקפה - (ת"ה א"ג זכ"ה מ"ה)! 📞 לקבלת טופס הוי"ק וכן לקבלת העלון השבועי במייל: 6410995@okmail.co.il

📞 תרומה באשראי בקהילות - 073-2757000 שלוחה 16563. 📞 חשבון בבנק הדואר 8413671 סניף 01 - עמותת אפיקי מים.

"כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו"

❦ תוכן העניינים ❦

שער האגדה

<p>42..... ברית המילה במהלך הדורות</p> <p>42..... ברית המילה במצרים ובמדבר</p> <p>48..... האבן והברזל</p> <p>50..... אליהו מלאך הברית</p> <p>57..... התנכלות הגויים למצות המילה</p> <p>61..... הברית – ביום השמיני</p> <p>64..... מבחר סיפורים</p>	<p>11 ..... בריתו של אברהם אבינו</p> <p>26... מהותה וחשיבותה של ברית המילה</p> <p>26..... חותם ברית נאמנות נצחית</p> <p>29..... גוי אחד בארץ!</p> <p>30..... תיקון ושלמות ה"אדם"</p> <p>37..... ריסון היצר וקדושת החיים</p> <p>38..... שכרה ומעלתה של ברית המילה</p>
--	--

שער ההלכה

<p>198..... תפילה וקריאת התורה</p> <p>200..... מדיני וידוי ביום המילה</p> <p>205..... ברית מילה בשבת</p> <p>214..... ברית מילה במעגל השנה</p> <p>214..... מילה דחוייה ביום טוב</p> <p>214..... ראש השנה</p> <p>215..... תענית ציבור</p> <p>217..... יום הכיפורים</p> <p>217..... חג הסוכות</p> <p>217..... תענית אסתר</p> <p>218..... פורים</p> <p>218..... ימי העומר</p> <p>218..... בין המצרים</p> <p>219..... ב' באב עד ח' באב</p> <p>220..... שבוע שחל בו תשעה באב</p> <p>220..... תשעה באב</p> <p>221..... תשעה באב דחוי</p> <p>223..... מדיני אבלות בברית מילה</p>	<p>78..... מצות ברית מילה</p> <p>81..... הלידה והיולדת</p> <p>85..... ברכת הגומל</p> <p>85..... על מי חיוב המילה</p> <p>86..... ליל הברית</p> <p>93..... בחירת מוהל</p> <p>104..... סנדקאות</p> <p>119..... קריאת שם</p> <p>129..... זמן המילה</p> <p>142..... הליכות ליום המילה</p> <p>145..... מעשה המילה</p> <p>149..... סדר ברית המילה</p> <p>163..... כסא אליהו הנביא</p> <p>179..... סדר הברית לתאומים</p> <p>183..... תינוק הנולד מוהל</p> <p>185..... סעודת מצוה</p> <p>196..... ברית קודש</p>
--	--

<p>226.....</p> <p>264.....</p> <p>266.....</p> <p>269.....</p>	<p>סדר לימוד הזהרה לברית יצחק</p> <p>פיוטים לברית מילה</p> <p>תפילה לאבי הבן קודם המילה</p> <p>ברכת המזון</p>
---	---

לתועלת הלומדים: העמודים המסומנים בחוברת בהלכות ב-(), הם לפי הספר "ילקוט יוסף" - "שובע שמחות חלק ב". וכשכתוב סימן וסעיף, היינו שלחן ערוך יורה דעה.

יש לציין שההלכות שבחוברת הן לכל הדעות, לבני ספרד ולבני אשכנז. לבד ממקומות שבארנו בהם במפורש, שיש חילוק בין בני ספרד לבני אשכנז.

תפילה שתיקן רבנו יוסף חיים זיע"א לומר בכל שנה ביום המילה

הובאה בספרו "בן איש חי" שנה ראשונה פרשת ראה אות יז

רבנונו של עולם, גלוי וידוע לפניך, כי ביום הזה שהוא יום _____ לחדש _____ שהוא היה יום שמיני ללידתך, נכנסתי בביתך של אברהם אבינו עליו השלום, בשנה הראשונה שנולדתך בזה, וקיים בי עבדך אבי מצות מילה ופריעה כאשר צוית אותנו בתורתך הקדושה, ונתגלה הפלי השלישי של היסוד האמתי הנקרא קדש קדשים, ויצא אורו ונתבטלה אחיזת החיצונים ונתחברו שמונה ושבעים אורות החסדים עם שמונה ושבעים אורות הגבורות, ונתמתקו אורות הגבורות באורות החסדים.

אנא יהוה למען שמך הגדול ולמען רחמיך וחסדיך, תעזרני ותסיעני לשמר אות ברית קדש אשר חתמת בבשרנו, ותצילני מכל חטא ומכל הרהורים רעים ומחשבות פגומות, ותצילני מכל פגם הברית, הן במחשבה, הן בדבור, הן במעשה, הן בחוש הראות, הן בחוש השמיעה, הן בשאר חושים, ובכלם אהיה טהור בקדשת הברית, בלי שום פגם והרהור רע כלל, ותזכני שאתגבר על יצר הרע, ותהיה מחשבותי קשורה ודבוקה בקדשתך תמיד, כי ברחמיך הרבים בחרת בנו מכל האמות, ורוממתנו מכל הלשונות, והבדלת אותנו מכל טמאותיהם ותועבותיהם, כפתוב בתורתך "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי". נוודה לך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו על שהוצאתנו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועל בריתך שחתמת בבשרנו, ועל תורתך שלמדנו, ועל חסי רצונך שהודעתנו, ועל חיים ומזון שאתה זן ומפרנס אותנו. אנא יהוה "לב טהור ברא לי אלהים, ורוח נכון חדש בקרבי", ותמשך עלי מחשבות קדושות וטהורות ונכונות, ויהיה לי לב שמח בעבודתך תמיד, ותעזרני על דבר כבוד שמך מעתה ועד עולם, אמן כן יהי רצון.

"תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה" (משלי לא לא)

לזכרון עולם

זכור תזכור ותשוח עלי נפשי, וכאבל אם קודר שחותי, בתאניה ואניה, על פטירת אמי מורתך היקרה והחשובה, אשר קרבה את בנות ישראל לאבינו שבשמים, בדרכי נועם, באהבה ובחובה, ושמחה את לבבן, והדריכתן בעצה נכונה וישרה, המזוככת ביסורים קשים ומרים, וקבלתם באמונה,

מרת יעל נקי ע"ה בת רבקה תחי'

אשר עלתה נשמתה הטהורה השמימה ביום שלישי ה' כסלו ה'תש"פ, והובאה למנוחת עולמים בבית העלמין סנהדריה בעיר הקודש ירושלים תובב"א. וי להאי שופרא דבלי בארעא, אבל כבוד וגדול היה, יום מהומה ועברה, יום צרה ואנחה, כי לא ננעלו שערי דמעיה, עד זיבולא בתרייתא, ועד אחר ימי השבעה. זכרה לה ה' לטובה, על רוב עמלה ויגיעתה לגדל את בניה ובנותיה לתורה, אם הבנים שמחה, אשר זכתה לראות פירות בעמלה, וסייעה ביד כולנו לעלות במעלות התורה, והיראה, וזכות הרבים תלויה בידה, ואשר עלית על כולנה, בעידודה הנמרץ בהוצאת החיבורים **"בהלכה ובאגדה"**, ובהפצת שיעורי התורה בכל אתר ואתר **"בהלכה ובאגדה"**, אשר מידה היתה לי זאת להגיע עד הלום, וכמאמר רבי חנינא חמין ושמן שסכתני אמי בימי ילדותי, הן שעמדו לי (תולין כד ע"ב).

עז וְהָדָר לְבוּשָׁה, וְתַשְׁחַק לְיוֹם אַחְרָוֹן. פִּיהָ פִּתְחָה בְּחִכְמָה, וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה. צוּפִיָּה הָלִיכוֹת בִּיתָהּ, וְלָחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֵל. קָמוּ בְּנֵיהּ וַיֵּאשְׁרוּהָ, בַּעֲלָהּ וַיְהַלְלֶהָ. רַבּוֹת בְּנוֹת עָשׂוּ חוֹל, וְאֵת עֲלִית עַל כְּלָנָה. שָׁקַר הָחוּן וְהַבֵּל הִיפִי, אִשָּׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלַּל. תְּנוּ לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ, וַיְהַלְלוּהָ בְּשִׁעְרֵים מְעֻשִׂיָּהּ (משלי לא כח). אין ספק כי פסוקים אלו ראויים להיאמר על מרת אמי הרני כפרת משכבה, על רוב זריזותה במעשי ידיה, ועל אחת כמה וכמה בענייני המצוות ובהכנות לשבת הקדושה מבעוד מועד. ועל עצותיה והכוונותיה הטהורות לבנות ישראל, ועוד ועוד, אשר תקצר היריעה מהכיל.

יהי רצון שזכות הלימוד תהיה לרצון לפני השם יתברך, ויגמול לה חסדים טובים, לפתוח לה שערי חן וחסד ורחמים, ולשלוח לפנייה את מלאכיו הקדושים והטהורים, להוליכה אצל נשמות הצדיקים והצדקניות, ליהנות מזיו שכירתן, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ויזכור לה מעשיה הטובים, ותתענג בדשן נפשה מרוב טוב הצפון לצדיקים בעולם הבא. ויקוים בה מקרא שכתוב (ישעיה נח יא): **"וְנִתְחַדַּח ה' תְּמִיד, וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נַפְשָׁהּ, וְעֲצַמְתֶּיהָ יַחְלִיז, וְהָיִיתָ כְּגַן רְוָה, וְכִמּוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּבְדוּ מִימֵיו"**. וילווה אליה השלום, ועל משכבה יבוא שלום, ותהיה נשמתה צרורה בצרור החיים, ותעמוד לגדולה לקץ הימין. ותעמוד ותתפלל לפני אבינו שבשמים בעד מר אבינו עשרת ראשנו רבי ציון נקי שליט"א ובעד כל משפחתנו, לבל נוסף לדאבה עוד, ונזכה לאורך ימים ושנים טובים בטוב ובנעימים, ללמוד ולשמור ולעשות ולקיים, ברוב אושר והצלחה וכל טוב, אמן.

הכותב והחותם בנה הקטן

ה' ניסן – ארבעה חודשים לפטירתה, נשמתה עדן

שנת: "רנ"ו שָׁמַיִם וְגִילֵי אֶרֶץ וּפְצֻחוֹ הָרִים רָנָה בִּי נְחֵם ה' עָמוֹ" (ישעיה מט יג) **תש"פ לפ"ק**

דוד שלום נקי

י"ב ניסן ה'תש"פ

בס"ד

הסכמה

הובא לפני הקונטרס היקר "ברית מילה בהלכה ובאגדה", עם סדר הלימוד לליל "ברית יצחק", ערוך בטוב טעם ודעת ובסדר נכון, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, שאסף וקיבץ כעמיר גורנה, הרב היקר מאוד, שוקד באוהלה של תורה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, טעמו ונימוקו עמו, אשרי יולדתו, צינה וסוחרה אמתו, מרביץ תורה ברבים ומורה הוראה, כבוד שם תפארתו, הרב הגאון רבי דוד שלום נקי שליט"א, מתלמידיו המובהקים של מרן אמו"ר פוסק הדור רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, והולך בדרכו ההלכתית, לא זו מפקיו ימין או שמאל, בין להקל ובין להחמיר.

בחיבוריו היקרים, הוא מסכם בתמצית ובבירור את הדברים באופן נכון, ובשפה ברורה השווה לכל נפש, זריז ונשכר, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והביא מאשר עלה בספרי "ילקוט יוסף", וכן מספריו של מרן אמו"ר עטרת ראשנו רבן של כל בני הגולה רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, זיע"א, והדבר הוא לתועלת מרובה הן לציבור האברכים, והן לציבור בעלי הבתים, איישר חיליה לאורייתא.

כמו כן צירף דברי אגדה, מתוקים מדבש ונופת צופים, במעלת מצות המילה לעשותה בכבוד והדר ושמחה רבה, הכל ערוך בטוב טעם ודעת, בלשון צחה וברורה השווה לכל נפש, לתועלת וזיכוי הרבים. וכבר כתב בספר יסוד ושורש העבודה, ראוי לאדם בכל שבעת הימים שעד יום המילה, להכניס הודאה עצומה בליבו בשמחה עצומה, ואשרי המחכה להגיע מיום אל יום, אימתי יבוא לידו יום השמיני למול את בנו ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו, שעל ידי זה יכנס בחלק הקדוש של יוצרנו ובוראנו יתברך שמו, והיה לאות ברית חותם קודש בבשרו. והיה עבד ה' לעולם לשמור תורתו הקדושה והתמימה, וה' יתעלה ויתרומם ויתנשא זכרו לעד, יהיה לו אלוה ולאדון לעולם. ע"ש.

משנה שמחה יש בליבי בשומעי כי רבים רבים מכל שכבות הציבור, קובעים סדר לימוד בחוכרות אלו, ואט אט מרחיבים ידיעותיהם בהלכות המעשיות לדעה מה יעשה ישראל, מבחינת "והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו", וזכות הרבים גדולה היא עד מאוד. ועיין להגר"ח פלאג' בהקדמה לספרו "מועד לכל חי", משם סבו ה"חקרי לב", בשבח ספריו של הגאון החיד"א, ובעיקר בספריו הקטנים כמו "מורה באצבע", שהוא מוסר ודינים שיד כל אדם שווה בו, אחד חכם ואחד תם קוראים בו, ובעלי בתים ישאווה בחיקם, והיתה עמו וקרא בו בלכתו בדרך, בים וביבשה, שאין בו טורח כלום. והיה משבח בתהילותיו החיבורים הללו יותר ויותר מכל שאר החיבורים הנוראים, יען כי נמצאים בתוכם מוסר מלכים ודינים המדריכים לאדם ליראת ה' ולעובדו בלבב שלם.

ברכתי להרב המחבר שליט"א שיזכה לברך על המוגמר ולחבר עוד חיבורים יקרים טובים ומועילים, לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, ועוד יפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרבות חיילים לתורה ולתעודה, ברבות הטובה, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, והיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ לגאון ותפארת. וזכות זיכוי הרבים יגן בעדם ובעד בניהם אלף המגן, ולא תמוש התורה מפייהם ומפי זרעם ומפי זרעם עד עולם, לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים. "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח". אמן.

בברכת התורה בהערכה ובאהבה רבה

יצחק יוסף

הראשון לציון והרב הראשי לישראל

הגאון הרב משה מרדכי קארפ שליט"א

מחבר סדרת הספרים "הלכות חג בחג" ועוד

דברי ברכה

הן ידידי היקר הרב הגאון המובהק רבי **דוד שלום נקי שליט"א**, זכה להסתופף בצלו של גאון ישראל ומגדולי מזכי הרבים, ומקימי עולה של תורה, הראשון לציון הגאון רבנו **עובדיה יוסף זצ"ל**, אשר כל רז לא אניס ליה, וזיכה את הרבים באור תורתו ובספריו הרבים ובישחות חיזוק שהיה מכתת רגליו מעיר לעיר לדרוש לעם שבשדות, וזכה להחזיר עטרה ליושנה ליהדות ספרד, והגאון רבי **דוד שלום נקי שליט"א** אשר הוא מתלמידי, יצק מים אף על ידי בנו הראשון לציון הגאון רבי **יצחק יוסף שליט"א** בעל ה"ילקוט יוסף", וזכה לחבר חיבורים רבים "**בהלכה ובאגדה**" לחיזוק הרבים, והכל בשפה קלה וברורה אך ורק על פי פסקי רבותיו הנ"ל, ושילב בהם הרבה דברי חכמה ומוסר והתעוררות לעבודת השם יתברך, ותהילה להשם יתברך התקבלו החוברות לאלפיהם ורבותיהם בתפוצות ישראל.

והנני לברכו שימשיך ליכות את הרבים בחיבורים הקדושים של תורה ומוסר, ולהשיב רבים מעוון, עדי נזכה במהרה ל"זמלאה הארץ דעה את ה'".

כעתירת ידידו הדורש שלומו וטובתו

משה מרדכי קארפ

הגאון הרב זמיר כהן שליט"א

יו"ר ארגון "הידברות"

מכתב ברכה

הנני בזה בשבח הסדרה הנפלאה שחבורה על ידי ידיד נפשי המאור הגדול, גריס באורייתא תדירא ויראת ה' היא אוצרו, מרביץ תורה ברבים בפה מפיק מרגליות, הרה"ג הרב **דוד שלום נקי שליט"א**, אשר בהן אסף איש טהור וכתב בלשון בהירה את ההלכות העוסקות בחיי היום יום ומועדי ישראל, בדברים שכל יהודי צריך ללומדם היטב, לדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, שהרי "לא עם הארץ חסיד", וללא ידיעת ההלכה אי אפשר לקיים את המצוות כראוי, גם כשהוא ירא שמים החפץ בכל נפשו ומאודו להתקרב לבוראו ולעשות רצונו בלב שלם.

ומה גם שהוסיף הרב שליט"א דברי מוסר ומאמרי ומדרשי חז"ל בדברים המאירים את המצוות ומחזקים ומעוררים להבין את מהות המצוות והחגים, בשפה השווה לכל נפש, וכבר פשטה סדרה זו בכל רחבי העולם היהודי באין ספור עותקים, ורבים מעידים כי היא שעמדה להם לשמור מצוות כראוי לאחר שקבעו לימודם בו בשבתם בביתם ובלכתם בדרך.

אשר על כן מצוה רבה לסייע ולפעול להדפסת סדרה חשובה זו, למען יגיעו לכל תפוצות ישראל בארץ ובעולם, להגדיל תורה ולהאדירה. ולא נצרכה אלא לברכה להרב המחבר שליט"א שיזכה להמשיך להרביץ תורה ברבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ויזכה את הרבים בעוד חיבורים רבים טובים ומועילים, מתוך הרחבת הדעת ושפע רב ברוחניות ובגשמיות.

"והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר יתן פרוי בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח", אמן.

זמיר כהן

דברי פתיחה

אודה ה' מאד בפי, ובתוך רבים אהללנו (ותהלים קט), חסדי ה' אֶזְכִּיר תְּהִלַּת ה', כָּעַל כָּל אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ ה' (ישעיה סג), הַאֱלֹהִים הֲרַעָה אֶתִּי, מֵעוֹדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה (בראשית מח), אשר גבר חסדו עלינו, ובשפלנו זכר לנו, לזכותנו בזאת הסדרה היקרה והנפלאה, "בהלכה ובאגדה", תשואות חן חן לה, אשר נתקבלה בשמחה וברננה, בכל מדינה ומדינה, בשפה קלה ונעימה, אצל כל שוחרי תושיה. ורבים אשר בסדרה זו הוגים, וקובעים בהם שיעורים, תמידין כסדרן לומדים, זקנים עם נערים, יגיעי כפיים ואברכים, ומשתה הנשים כאנשים, מידי יום ביומו ומידי שבת בשבתו, אשרי העם שככה לו, העם בחר לנחלה לו, תאות לבו נתתה לו, ובריתך נאמנת לו.

בְּמָה אֶקְדֵּם ה', אֶפְי לְאֱלֹהֵי מְרוֹם (מִיכָה ו ו), שֶׁחֵיִינוּ וְקִיִּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנָה הַזֶּה, וִיתֵן לִי גַם אֶת זֶה, לְהוֹצִיא לְאוֹר חִיבוֹר יָקָר זֶה, אֲשֶׁר מַחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה, וִיקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל "בְּרִית מִלָּה בְּהַלְכָה וּבְאִגְדָּה", בְּלוֹל בְּהַלְכוֹת וְהַלִּיכוֹת בְּמַצוּה יִקְרָה זֶה, מִפִּי סוֹפְרִים וּמִפִּי סִפְרִים, אֲשֶׁר מִפִּיהֶם אֲנוּ חַיִּים, רִאשׁוֹנִים וְגַם אַחֲרוֹנִים, וְרַבִּים הֵמָּה הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים, אֵלָיו כְּמֵהֵם וּמַחֲכִים, רַעֲבִים גַּם צְמֵאִים.

מעלה יחודית זכתה מצות מילה, אשר אין לה חבר ורע בכל המצוות, שכל עם ישראל לרבות אחינו בשרנו הרחוקים מן התורה והמצוות, מקיימים מצוה זו בעוז ותעצמות, אך ורק עקב אמונתם בבורא וציווי עליה, ולא מפאת שום סיבה אחרת, וכמו שכבר כתב הרמב"ם (מורה הנבוכים חלק ג פרק מט): "כי זו הפעולה - המילה, לא יעשה אדם בו או בבניו אלא רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זו שריטה בשוק או כויה בזרוע, אלא ענין קשה מאוד". ועמד כולם צדיקים, אשר לא חסים על בניהם, ומלין אותם בעודם רכים בני שמונה ימים. וכמה נחת רוח הם גורמים, כמבואר בזוהר הקדוש (לך לך צג ע"א), שבשעה שאדם מכניס את בנו בברית, קורא הקב"ה למלאכי מעלה ואומר להם, ראו איזו בריה בראתי בעולמי שאינו חס על פרי בטנו ומביאו בשמחה לפני לקרבן. ועוד אמר רבי שמעון בר יוחאי (מדרש תנחומא תצוה אות א): בא וראה שאין חביב לפני האדם יותר מבנו, והוא מל אותו כדי לעשות רצון בוראו. הוא רואה בנו שופך דם ממילתו, ומקבל עליו בשמחה.

מעלה נוספת וחשובה ישנה במצוה מילה, שקיימה אבותינו ואבות אבותינו מאז ומתמיד בשמחה רבה, וכדברי חז"ל (שבת קל ע"א): כל מצוה שקיבלו עליהם ישראל בשמחה, כגון מילה, שנאמר: "שֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שְׁלָל רָב", עדיין עושים אותה בשמחה. ומבואר בפוסקים שכבר בליל הברית צריכים לשורר ולשמוח מאוד, כדי להרבות בכבוד של מצוה העומדת להתקיים למחרת. וכמובא במחזור ויטרי (לרבנו שמחה תלמיד רש"י סימן תקנ), ובכללי המילה (עמוד 65) לרבי יעקב הגוזר (לפני 800 שנה). וכתב רבי אהרן הכהן מלוניל בארחות חיים (הלכות מילה אות ט): ונהגו בכל מקומותינו, שמי שמל את בנו, מתקבצים כל הקהל זקנים ונשים וטף, ובליל שמיני מנגנים ומשחקים שם. גם הגאון החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סימן כא) כתב, והמנהג להביא כלי נגינה בליל הברית ובברית, ויגל האיש ותשמח האשה היולדת, והכל לשם שמים. ועיין עוד בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קסט), ובנחלת שבעה (הלכות שטרות סימן יב במחודשים סק"א), שהאריכו במעלת ושבח השמחה כבר מליל השמיני - ליל הברית.

ובספר יסוד ושורש העבודה (שער יב שער המפקד מצות מילה) כתב: כל איש מישראל שנולד לו בן זכר, מיום היולדו יכניס שמחה עצומה בלבו, כי חסדו עליו גבר לזכותו בן

זכר להכניסו בברית עבודת הבורא יתברך שמו ויתעלה, ולבד מברכת "הטוב והמטיב" שהתחייב להשם על שזיכה אותו בבן זכר, שבודאי אין די באמירת הברכה בפה לבד, רק בהצטרפות המחשבה שיכניס שמחה עצומה והודאה בלבד על אושרו ותהילותיו וזכותו שבניו זכרים שיזכה בעבור צדקם לרב טוב הצפון לעתיד, עבור צער גידולם וחינוכם לתלמוד תורתנו הקדושה. וזולת זו, ראוי לו בכל שבעת הימים שעד המילה, להכניס הודאה עצומה בלבד בשמחה עצומה, ואשרי המחכה להגיע מיום אל יום, אימתי יבוא לידו יום השמיני להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, שעל ידי זה יכנס בחלק הקדוש של בוראנו יתברך שמו, והיה לאות ברית חותם קודש, שנותן בבשרו אות מפורסם שמכניסו לעבודתו, וכל הימים אשר חי, הוא שאול להשם להיות לו עבד עולם, לשמור תורתו הקדושה, והשם יתברך יהיה לו אלוה ולאדון לעולם. ואיך לא יתלהב בלבד ברוב החדווה והשמחה שזוכה להכניס בנו תחת כנפי יוצרנו ובוראנו, ועל ידי זה יזכה לכל טוב הצפון. ע"ש.

על כן, כמה מן הראוי והנכון להחזיר עטרה ליושנה ולהרבות מאוד מאוד בשמחה של מצוה. ובאמת כי לפני שלושים וארבעים שנה, היתה מורגשת השמחה מבעוד מועד, ובליל הברית היו שרים ומפייטים כנאה וכיאה לכבודה של המצוה הראשונה המתקיימת בכל יהודי, ואף רבים היו מקיימים את מאמר דוד המלך עליו השלום (ותהלים קמט ג): "בְּתֹף וְכִנּוֹר יִזְמְרוּ לוֹ". אולם היום, לצערנו נראה כי נחלשה השמחה, ולא אחד ולא שנים, מחפשים בנרות עשרה אנשים, לא פחות ולא יותר, ומחלקים את קטעי הזוהר הקדוש המתוקן, ושרים שיר אחד בחטף מפני טורח הציבור, וטועמים משהו, ונפטרים לבתיהם לחיים טובים ולשלום. הלזה תקרא שמחה!?

ואף כי למחרת מקיימים הם את הברית ברוב עם באולם עם סעודה נאה ויקרה, אך גם שם נעלמו השירה והזמרה, ואף כי ישירו שיר אחד עד שהמוהל יארגן כליו למילה, אך בעת הסעודה לא ישמע על דל שפתי איש שירה וזמרה, ואין שבח הבורא נזכר בפי כל בריה, וערבה כל שמחה, להודות לשמו על החסד שעשה בהביאו בן זכר, ועל המצוה הגדולה שזימנה לידו. על כן, אחי ורעי חזקו ונתחזקה להרבות בשמחה וגיל במצוה יקרה זו, ועוד ישמע בכל בתי ישראל "קול ששון [זו מילה], וקול שמחה, קול חתן, וקול כלה", אמן.

כצאתי את הקודש, אשא לבבי אל כפים אל אל בשמים, יהי רצון מלפניך, שממעון קודשך עלינו תשגיח, ואת דרכינו תהי נא מצלית, להמשיך במלאכת הקודש בהפצת תורה, יראה ודעת, בלבבות בניך היקרים. ובסייעתא דשמיא דברינו יתקבלו, ומהם רק יתעלו. ואזכה יחד עם רעייתי מנב"ת, לבנים ולבנות כשתילי הזית, ונהיה אנתנו וצאצאינו, וצאצאי צאצאינו, וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, באושר ועושר, ובריאות איתנה, ושובע שמחות וכל טוב, אמן.

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדיה

אור לארבעה עשר בניסן

שנת: "הַנְּהָ אֶלְהֵינוּ זֶה קוֹיֵנוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה ה' קוֹיֵנוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ"
(ישעיה כה ט) תש"פ לפ"ק

דוד שלום נקי

הקדמה

סא סא

אנערנדיך שיר תהילה – לצור אשר אין בלתו
 בחר בעם סגולה – קראם נחלתנו
 חתם אותם חותם בגשרם – אות בריתנו
 "וביום השמיני ימול בשר ערלתנו".

(מתוך פיוט לברית מילה)

סא סא

ברית מילה!

המצוה הראשונה שמקיים היהודי בחייו. מצוה שמכניסה אותו, עוד בהיותו בחיק אמו, בברית הנצח של עם ישראל עם הקב"ה, וחותרת בו חותם של קדושה!

המצוה שקיימוה ישראל בכל הדורות, במסירות ובשמחה רבה, והטביעה בחותמה את עם ה', עם הנצח!

המצוה אשר מקיימה כל יהודי באשר הוא! שכן ליבו אומר לו, שהיא השער, האות וכור המבחן הקובע ביותר על היותנו יהודים!

מילה – מי לה. מי בכל המצוות דומה לה! (מנורת המאור נר ג כלל א)

ברית – בגימטריה תרי"ב [612] (שבולי הלקט). היא המצוה הראשונה מתוך תרי"ג [613] המצוות. היא הקרון הראשון ברכבת המצוות של היהודי, היא הקטר – הנושא ומניע אחריו את תרי"ב המצוות הנוספות, ומכניס את היהודי בשערי התורה ומצוותיה. וכפי שאנו אומרים: "כשם שנכנס לברית – כן יכנס לתורה, לחופה ולמעשים טובים!"

בחוברת זו, **בשער האגדה**, הובאו בסייעתא דשמיא, מעט מטעמיה ותועלתה, שכרה ומעלתה – של ברית המילה. הורחב אודות "בריתנו של אברהם אבינו", "אליהו מלאך הברית", ברית המילה לאורך ההיסטוריה, ועוד.

ובשער ההלכה – הלכות ומנהגים אודות: ליל הברית, המילה, המוהל, הסנדק, הסעודה, סדרי התפילות, ברית מילה במועדי השנה ובמצבים שונים, ועוד.

אומר המדרש ותנחומא לד לד כו: אמר הקב"ה, לעתיד לבוא אין ערל עומד לפני, שנאמר (ישעיה נב א): "עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֲזָב צִיּוֹן, לְבָשִׁי בְגָדֵי תַפְאֲרֶתָהּ יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֵא בָּךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא". אמן כן יהי רצון!

קיימה (זיאה ואזיאה)!

✧ שער האגדה ✧

בריתו של אברהם אבינו

להכניסו בבריתו של אברהם אבינו

"להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" - במילים אלו מכניסים את התינוק היהודי בברית הנצח האיתנה של עם ישראל עם הקב"ה.

זוהי ברית שכרת הקב"ה לראשונה עם אברהם אבינו, והיא זו שממשיכה הלאה בקשר דורות רצוף עד עולם.

הבה נראה ונלמד מתוך התורה הקדושה אודות כריתת ברית הנצח הזו, שכרת הקב"ה עם אברהם ועם זרעו אחריו עד עולם.

"וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וַתְּשַׁע שָׁנִים. וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲנִי אֵל שְׂדֵי, הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי הָהוּא תַמִּים: וְאַתָּנָה בְרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ, וְאַרְבֵּה אוֹתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד: וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו, וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהִייתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם: וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אֲבָרָם, וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהָם, כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ: וְהִפְרִיתִי אִתְּךָ בְּמֵאֵד מְאֹד, וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ: וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זָרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ: וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהִייתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אֲבָרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְזָרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ לְדֹרֹתֶם: זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זָרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ הַמּוֹל לְכֶם כָּל זָכָר: וְנִמְלַתֶם אֶת בֶּשֶׂר עֶרְלַתְכֶם, וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: וּבֹן שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לְכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמִקְנֵת כֶּסֶף מִכָּל בֶּן נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא: הַמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף וְהִיְתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם: וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בֶּשֶׂר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּמָיָה אֶת בְּרִיתִי הַפֶּר: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אֲבָרָהָם, שְׂרִי אֲשַׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי, כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: וּבִרְכַתִּי אֶתָּה וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכַתִּיָּהּ וְהִיְתָה לְגוֹיִם, מְלָכִי עַמִּים מִמֶּנָּה יְהִיוּ: וַיִּפֹּל אֲבָרָהָם עַל פָּנָיו, וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלָבוֹ, הֲלָבֹן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד, וְאִם שָׂרָה הִבֵּת תְּשַׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד: וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים לוֹ יִשְׁמַעְאֵל יְחִיָּה לִפְנֵיךָ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אֲשַׁתְּךָ יִלְדָת לְךָ בֶּן, וְקִרְאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק, וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזָרְעוֹ אַחֲרָיו: וְלִישְׁמַעְאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בְרַכְתִּי אִתּוֹ וְהִפְרִיתִי אִתּוֹ וְהִרְבִּיתִי אִתּוֹ בְּמֵאֵד מְאֹד, שָׁנִים עֶשְׂרִים נְשִׂאִם יוֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל: וְאַתָּה בְּרִיתִי אֲקִים אֶת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֲרָת: וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים

יַעַל אַבְרָהָם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל יְלֵדֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל מִקְנֵת כְּסָפוֹ כָּל זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וַיְמַל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתוֹ אֱלֹהִים: וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ: וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ: בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְוֹל אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בְּיַת וּמִקְנֵת כְּסָף מֵאֵת בֶּן נָכָר נִמְלוּ אֹתוֹ.”

ברית של אהבה

אברהם אבינו! האחד והיחיד בדורו, אשר חיפש את בוראו בכל ליבו ובכל נפשו, קידש את שמו של ה' בעולם והפיץ את האמונה להמון. הוא האחד והיחיד שהעולם חיכה לו עשרים דורות עד כה, והתקיים בזכותו.

והקב"ה רוצה לכרות ברית עימו ועם זרעו אחריו. ברית עולם, ברית של נאמנות ואהבה נצחית לדורות עולם.

נאמר (תהלים כה יד): "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם". איזהו סוד ה' זו מילה, שלא גילה אותה מאדם ועד עשרים דור, עד שעמד אברהם ונתנה לו, שנאמר (בראשית יז ב): "ואתנה בריתי ביני ובינך". אמר לו הקדוש ברוך הוא: אם תמול, תיטול סוד ה'!

ציווי ה' על המילה

אברהם אבינו בן 99. אחר תלאות רבות ונסיונות שבהם דבק בכל ליבו בה' יתברך, הפיץ את האמונה לבאי העולם, וכולו דבוק באהבת ה'. אחר אור כשדים, הרעב בארץ, לקיחת אשתו שרי לבית פרעה, מלחמת המלכים, ברית בין הבתרים [בגיל 70], הולדת ישמעאל [בגיל 86]. והנה, בגיל 99 פונה אליו הקב"ה לאמור:

"אָנִי אֵל שְׂדֵי, הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וְהִיָּה תָמִים!"

נבהל אברהם אבינו, רעדה אחזה אותו, ונזדעזעו כל אבריו: האם איננו תמים? האם יש בו פגם ומום? האם יש בו דבר מגונה?

השיב לו הקב"ה: אין לך פסולת אלא הערלה, העבר אותה ובטל המום:

"כַּעֲנֻבִים בְּמִדְבַּר מִצְרַיִם יִשְׁרָאֵל, כְּבַכּוֹרָה בְּתַאנָּה בְּרַאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֲבוֹתֶיכֶם" (והושע ט ז) - אמר רבי יודן: מה התאנה הזאת אין לה פסולת אלא עוקצה בלבד, העבר אותה ובטל המום, כך אמר הקב"ה לאברהם: אין לך פסולת אלא הערלה, העבר אותה ובטל אותה, התהלך לפני והיה תמים! (ב"ר מו א)

אמר רבי לוי: משל למטרונא [מלכה] שנכנסה לשאול בשלום המלך. אמר המלך, כמה היא יפה, אלא שיש בה מעט מום. אמרה לו בבקשה ממך, אמור לי מה מום שלי. אמר לה צפורן של אצבע שלך גדולה קמעא. העבירי אותה ובטל המום. כך אמר הקב"ה לאברהם, איך בך פסולת אלא הערלה בלבד, העבר אותה ובטל המום. (וילקו"ש לד לד יז)

המשיך ואמר לו הקב"ה: "וְאֶתְנֶנָּה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ", דהיינו שאין זה רק הסרת מום, אלא יש בכך הטבעת חותם של כריתת ברית, ותוספת של קדושה! או אז נחה והתקררה דעתו של אברהם אבינו. (נדרים לב ע"א ובכתב סופר)

לכל זמן ועת!

מדוע המתין הקב"ה וציווהו על המילה רק בגיל תשעים ותשע?

אומר המדרש (בר"ר מו ב): "לְכֹל זְמַן וְעַת לְכֹל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם" (קהלת ג א) - "זמן היה לו לאברהם אימתי שניתנה לו המילה". לא לחינם עיכב הקב"ה את המילה דווקא לזמן המיועד הזה. ומדוע?

מדוע לא מל בגיל ארבעים ושמונה, כשהכיר את בוראו? [אמנם כבר מגיל 3 החל אברהם לחקור ולהכיר את בוראו, אך רק בגיל 48 הגיע להכרה ברורה ויסודית]. "אלא שלא לנעול דלת בפני הגרים" - אילו היה מל בגיל 48, ניתן היה לחשוב שהקב"ה מקבל גרים רק עד גיל זה. אך כעת כשמל בגיל מאוחר, הדבר מורה כי אף שחטא אדם כל ימיו, ולעת זקנתו בא להתגייר ולמול, מקבלים אותו. (משנת דרבי אליעזר על המדרש שם)

ממשיך המדרש ושואל: ואם תאמר, היה לו למול בן שבעים שנה, בשעה שנדבר עמו בבין הבתרים [שאיזו הוא כבר זקן, וגם בא בברית מיוחדת עם הקב"ה ובודאי ראוי שכבר ימול]? - "אלא כדי שיצא יצחק מטיפה קדושה", כלומר באותו זמן עדיין לא נולד ישמעאל, ורצה הקב"ה שדווקא יצחק יולד בקדושה זו לאחר שימול אברהם, ואילו ישמעאל יולד לפני המילה. [ואומר ה"גנזי יוסף": כי המילה ניתנה אחר הולדת ישמעאל, כדי שיתברר ויזדכך הטוב שבאברהם, על ידי שילך הרע שבו מחמת זוהמת אבותיו - לישמעאל].

ואם כן, ימול בן שמונים וששה שנים, בשעה שכבר נולד ישמעאל?

"אמר ריש לקיש: קנמון אני מעמיד בעולם, מה קנמון הזה כל זמן שאתה מזבלו ומעדרו הוא עושה פירות, כך - משנצרר דמו, משבטל יצרו, משבטלה תאוותו, משנקשר דמו!"

הקב"ה דחה את המילה ואת הולדתו של יצחק, דווקא לגיל כזה שבו אברהם אבינו כבר זקן מאוד, ובטלה תאוותו ביותר, ויבשו בו הכוחות הגשמיים. וממילא האור הרוחני האיר בו עד למאוד.

"קנמון אני מעמיד בעולם", נמשלו הצדיקים לקנמון ולבשמים טובים הממלאים את העולם בניחות ערבים של קדושה. וכמו עץ הקינמון, שגם כשנראה שהוא כבר יבש, עדיין ניתן לטפל בו ולהצמיח ממנו פירות, כך אברהם, אף שהזקין מאוד נתן לו ה' לעשות פירות טובים, וינוב בשיבה ויעשה פרי בהשגחת ה'.

הידעת?!

נימול בגיל 83

בדור האחרון, עם ירידת מסך הברזל הסובייטי, יהודים רבים מברית המועצות ערכו ברית מילה בגילאים מבוגרים! ומיהו הנימול המבוגר ביותר הידוע לנו?

הנימול המבוגר ביותר בעת האחרון הוא יהודי מצפון הארץ, שנימול בגיל 183 האיש עלה ארצה בשנות החמישים, ונשלח על ידי הסוכנות לקיבוץ בצפון הארץ, שם ביקש בתמימותו לעבור ברית מילה שהיתה אסורה בברית המועצות, אולם אנשי הקיבוץ ענו לו שבארץ ישראל כבר אין צורך בכך, השם יצילנו. בהשגחת ה', טיפל בו לעת זקנותו יהודי מאמין, ובאחת משיחותיהם סיפר לו הזקן שהוא מאד מעוניין להכנס בבריתו של אברהם אבינו. המטפל פנה בשמו לארגון "ברית יוסף יצחק", ובהיותו בן שמונים ושלוש זכה סוף סוף להכנס בבריתו של אברהם אבינו! (ספר השיאים והנפלאות עמוד 10)

במדרש מובא כי ישמעאל היה מתרברב ומתפאר על יצחק ואומר לו, שהוא גדול ממנו, כי נימול בגיל 13 ולא התנגד. השיב לו יצחק: באבר אחד אתה מיראני!! אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכבו! (רש"י בראשית כב א) ואכן יצחק הוכיח את מסירות נפשו בנסיון העקדה, כשהיה מוכן לזבוח את כל כולו לה'.

והנה כל אותם יהודים יקרים שמלים את עצמם בגיל כה מבוגר - מצטרפים אף הם לבטל את הקיטרוג של ישמעאל!

"אברהם" - שלם ברמ"ח אבריו

כעת במעמד זה, בעת הציווי על המילה, אף משנה הקב"ה את שמו של אברהם: 'ולא יקרא עוד את שְׁמֶךָ אַבְרָם, וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם'.

"אברם" - בגימטריה 243.

"אברהם" - בגימטריה 248. כמנין רמ"ח אבריו של האדם.

רמז לו בכך הקב"ה, שאכן רק על ידי מעשה המילה, יהיה תמים ושלם בכל רמ"ח אבריו. שעד כה היה מולך על רמ"ג אברים, למעט שתי העיניים ושתי האזניים והמילה, ואילו אחר המילה יהיה מולך על כל רמ"ח אבריו, ויהיה היצר הרע כבוש תחתיו. (נדרים לב ע"ב) וביאר הר"ן: בתחילה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו להיזהר מן העבירה, אבל עיניו ואזניו של אדם פעמים שאינם ברשותו, שעל כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע. אך לבסוף כשנימול המליכו הקב"ה אפילו על אלו, [כלומר נתן לו כח] שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: מה אתה סבור שאתה תמים שלם!! אתה חסר מחמישה אברים: עד שלא תמול, היה שמך אברם, א' אחד, ב' שנים, ר' מאתים, מ' ארבעים, ה' מאתים וארבעים ושלושה. ומנין אברים שבאדם מאתים וארבעים ושמונה, מול והיה תמים. כשמל, אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'לא יקרא עוד שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם'. הוסיף לו ה', חמישה, מנין רמ"ח אברים. לפיכך והיה תמים. (תנחומא לד לך טז)

יצב גבלות עמים

אמר אברהם אבינו: אם חביבה היא המילה מפני מה לא ניתנה לאדם הראשון? אמר לו הקדוש ברוך הוא: דייך אני ואתה בעולם. ואם אין אתה מקבל עליך למול, די לעולמי עד כאן, ודיה לערלה [ששלטה בעולם] עד כאן, ודיה למילה שתהא עגומה עד כאן. (בר"ד מו ז)

אברהם אבינו, עמוד החסד, שכל כולו חסד והשפעה, והפצת האמונה לכל באי עולם, התקשה בדבר מסויים. הלוא המילה מכניסה אותו בברית ייחודית עם הבורא, כעת יובדל הוא וכל זרעו מיתר האנושות, להיות "עם ה'". האם לא היה מן הראוי שעבודת ה' תהיה נחלת הכלל של כל באי העולם?! האם לא מן הראוי שהאנושות כולה תזכה להיכנס בבריתו של הקב"ה?! מדוע לא ניתנה המילה כבר לאדם הראשון, ובכך היו זוכים בה כל באי עולם?!

אומר לו הקב"ה: "אָנִי אֶל שְׂדֵי!"

זוהי הפעם הראשונה בתורה שבה מוזכר השם "שדי", המראה על הצבת גבולות. אני הוא שאמרתי לעולמי די! שהיה העולם נמתח והולך, ממשיך ומתרחב, עד אשר אמרתי "די!" וציוותיו לעצור.

העולם כולו נברא בחסדו ובהשפעתו האינסופית של הבורא יתברך, אך הבורא גם הציב גבולות בבריאה. אומר הקב"ה לאברהם: אני אף הצבתי גבולות וקבעתי מי מתוך האנושות יכנס בבריתי! וכשם שאי אפשר לשאול: "מדוע לא יהיו כל תנובות האילן - פירות, במקום העלים והענפים המרובים?"; שכך גזרה והגבילה חכמתו יתברך, שהעלים והענפים המרובים יהיו כולם למען הפירות המועטים, כך קבע והגביל הקב"ה, שמתוך האנושות כולה, ייבדל עם מועט וקטן להיות עם ה'. [וכפי שאומרת התורה (דברים לב ח): "בְּהִנָּחַל עֲלֵיוֹן גּוֹיִם, בְּהַפְרִידוּ בְּנֵי אָדָם, יִצָּב גְּבֻלַת עַמִּים - לְמַסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".]

ולכן "דייך אני ואתה בעולם!" די בכך שרק אתה תיכנס בבריתי, ואין לך לדאוג בזה לגורל האנושות. וכמו שנאמר "וצדיק יסוד עולם", העולם כולו עומד בזכות הצדיק! אם לא אתה שמקבל עליך את הברית הזו, לא יהיה כבר קיום לעולם כולו, די לערלה ולטומאה ששלטו עד כה בעולם!

דומה הדבר לאדם הנוטע עץ פרי, שבתחילה גדלים לו רק ענפים ועלים מרים אשר אין לו צורך בהם, אך מוכן הוא להמשיך לגדלם ולהשקותם בעבור שיגיעו הפירות. אולם אם בזמן שהעץ כבר צריך להוציא פירות, ימאנו הפירות מלהופיע, הוא כבר לא יהיה מוכן לשאת את העלים והענפים לבדם! כך, אם לא אתה אברהם שמקבל עליך את המילה, לא אסכים "לסבול" יותר את ההערלה והטומאה ששלטו בעולם עד כאן! לא אסכים שתהא קדושת המילה חסרה עוד בעולם! (ספר "התירוש" על המדרש רבה דלעיל)

אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: כשבראתי עולמי, הייתי מגלגל בעשרים דור בשבילך, עד שתבוא ותטול את המילה. עכשיו אם אין אתה נוטל את המילה, אני אל שדי, אני אומר לעולם די עד כאן, ואני מחזירו לתהו ובהו. (תנחומא לך לך יט)

בְּהִבְרָאִים - באברהם

בבריאת העולם נאמר: "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאִים", ואמרו חז"ל (בראשית רבה יב ט): בהבראים - באברהם. בזכותו של אברהם הם מתקיימים. וזה התקיים כאן אחר מצות המילה, שבה קרא ה' את שמו "אברהם".

אני אלוקיך, אני פטרונך!

עוד אמר אברהם לקב"ה: "עד שלא מלתי היו באים ומזדווגים לי, תאמר משמלתי הם באים ומזדווגים לי", כלומר עד עכשיו היו רבים שקמו והזדווגו להילחם בי, בגלל אמונתי בה' נגד כל התיאוריות האליליות השולטות בעולם. ואם כן, עכשיו כשאמול, ואתבדל מן העולם באופן ניכר, בודאי שיותר ויותר ירצו להתנכל ולהילחם בי! וכמובן שכוונתו של אברהם אבינו גם לכל הדורות הבאים אחריו, העלולים לסבול מקנאת האומות ורדיפתם!

אף כאן באה תשובתו של הקב"ה ברמז השם "שדי", הרומז לכך שיש די בכוחו ובאלהותו של הקב"ה כדי להגן עליו ועל זרעו מפני כל הקמים עליהם לרעה. "דייך שאני אלוהיך, דייך שאני פטרונך!" [אומר המדרש כי תרגום של "שדי" ביוונית "אפסיוס" ו"אנקוס", דהיינו: נצחי, בלתי נפסד. וממילא הוא בלתי מנוצח, ומשדד מערכות הטבע] [בר"ר מו ג. רמב"ן פרשת לך לך]

ענר אשכול וממרא

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם למול, הלך ונמלך בשלושת אוהביו, ענר אשכול וממרא.

אמר לו ענר: היה לו לקב"ה לצוות לך על המילה כשאתה בן עשר או בן עשרים שנה. עכשיו כשזקנת, וכבר בן מאה שנה אתה, אתה הולך ומצער ופוצע את עצמך!?

אמר לו אשכול: מה אתה הולך ומסמן את עצמך בין שונאיך? הלוא יש לך שונאים רבים, והם עלולים לנצל את חולשתך כדי לפגוע בך לרעה!

אך לעומתם אמר לו ממרא: אלוקיך שעמד לך בכבשן האש וברעבון, בדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו! הלוא בודאי שיכול הוא לרפאותך ולהצילך!

וכדי לחזק את דבריו, אמר ממרא שהוא מתחיל במצוה ומל את עצמו תחילה. וקרא לשם בן נח שימול אותו.

אמר הקב"ה לממרא: אתה נתת לו עצה למול, חייך שאיני נגלה אליו, לא בפלטין של ענר, ולא בפלטין של אשכול, אלא בפלטין שלך, וכמו שכתוב בהמשך: "וירא אליו ה' באלוני ממרא". (בראשית רבה מז. מדרש הגדול) "אלון" זהו מישור, שדה, שטח אדמה. "אלוני ממרא" - היינו בשטחי האדמה של ממרא, ששם נטה אברהם את אהלו, ככתוב "וַיִּצְאֵהוּ אַבְרָם וְיֶשָׁב בְּאֵלֵי מְמָרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן". והתורה ציינה זאת כאן למען שבחו של ממרא.

אומר המהר"ל: אברהם אבינו לא התייעץ עם אוהביו כדי לשקול אם למול או לא, חלילה וחס. אלא כוונתו היתה שיעשה את המצוה דווקא אחר התייעצות עם אנשי העולם! כדי שלא יאמרו שהקב"ה הממו, והוא עשה זאת בלא מחשבה ובלא עצה, ואילו היה שואל ומתייעץ, יתכן שהיה משתכנע שלא למול. בכך שהתייעץ עימם, הראה שהוא עושה את המצוה בדעת שלימה. (גור אריה יח א)

בכוונה תחילה עורר שיח ציבורי בעניין המילה, כדי להוכיח ברורות שאינו מתחשב בהתנגדות של "דעת הקהל העולמית"...

מילת בני ביתו

באותו יום שצויהו ה' על המילה, הזדרז אברהם אבינו לקיים את המצוה בדעה שלימה ונפש חפצה.

הוא עסק תחילה במילת ישמעאל בנו ובמילת כל אנשי ביתו, ורק לאחר מכן מל את עצמו. מפני שאילו הקדים מילתו, היה חולה ותש כוחו מפני זקנתו, ולא היה יכול להשתדל במילתם. (רמב"ן, רד"ק)

מאות בריתות היה צריך אברהם לעשות באותו היום! שהלוא "ילידי ביתו" [ילדי השפחות אשר נולדו בביתו, וגדלו על ברכיו ולימדם תורה ועיין נדרים לב ע"א. וכן ברד"ק בראשית כה ה] הם לבדם מנו שלוש מאות ושמונה עשר. ויותר מהם היו "כל מקנת כספו", דהיינו עבדים שקנה בכספו (תנחומא וירא ג). את כולם כולם הזדרז אברהם למול עוד באותו יום, והקב"ה נתן בו כח לעשות זאת!

"וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל יְלֵידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל מְקַנְתֵי כֶסֶפוֹ... - כיצד לקח אותם? בודאי שלא לקחם בכח, אלא את כולם לקח על ידי דיבורים טובים ופיוסים, כי רצה שכולם יקבלו עליהם ברצונם את מצות המלך! אמר להם: "אשריכם שבחר הקדוש ברוך הוא בכם להיותכם תמימי גוף כמותי, ולהיותכם נכנסים תחת כנפי השכינה!" (מדרש שכל טוב. אור החיים)

כך, מיהרו כולם לעשות ולמלאות את רצון ה', ואכן הספיקו כולם לימול עוד באותו יום! (אבן עזרא)

גבעת הערלות

אמר רבי איבו: בשעה שמל אברהם את כל ילידי ביתו, העמיד גבעה של ערלות, וזרחה עליהם השמש והתליעו, ועלה ריחן לפני הקדוש ברוך הוא כריח קטורת סמים, וכריח הלבונה העולה על המזבח! אמר הקדוש ברוך הוא: בשעה שיהיו בניו של אברהם באים לידי עברות ומעשים רעים, אני נזכר להם הריח הזה, ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מידת הדין לרחמים! (בר"ר לך לך מז. מדרש שיר השירים ד א)

גבעת הערלות הזו היתה עדות על יראת השמים ואהבת ה' הגדולה של אברהם אבינו, עד שכל עבדיו ואנשי ביתו מלו עצמם ברצון. שאם לא היה זה ברצון, לא היה יכול למול את כולם בבת אחת, ולא היתה נעשית גבעה כזו. ואם כן איזו השפעה גדולה היתה לו על עבדיו. וכל שכן שתהיה לו השפעה על בניו, שכל זרעו יהיו רוצים לעבוד את בוראם ולאהבה אותו ולשמור מצוותיו. לכן גם אם יחטאו, אין זה מפנימיות ליבם, שבאמת רצונם הפנימי לעשות רצון ה', אלא התגבר עליהם יצרם, ולכן הקב"ה ידון אותם במידת הרחמים. (תפארת ציון על המדרש רבה)

כרות עימו הברית

כעת, אחר שנימולו כולם, פנה אברהם אל הקב"ה ושאלו: ומי ימול אותי? אמר לו הקב"ה: אתה בעצמך!

כלומר: מילת אנשי ביתו של אברהם היתה בבחינת "סור מרע", להסיר מהם הערלה והטומאה. אבל אצל אברהם אבינו עצמו, המילה היא אף הטבעת חותם של קדושה,

וכריתת ברית עם הקב"ה. ומי זה אשר יכול לסייע לאברהם אבינו במעשה נשגב זה? וכי ייעשה הדבר בידי מי שאינו בן ברית! לפיכך אמר לו הקב"ה, שהוא ימול את עצמו.

ואכן אברהם אבינו, עם היותו זקן בן תשעים ותשע, פנה למול את עצמו. ואולם משאך התחיל אברהם במעשה, בא הקב"ה בכבודו ובעצמו לסייע לו! הוא זכה לעזר שמיימי מיוחד במינו, עד אשר כביכול הקב"ה השתתף עימו ממש במעשה המילה.

מיד נטל אברהם סכין ובא לחתוך, והיה מתיירא, שהיה זקן. מה עשה הקב"ה? שלח ידו ואחז עמו, והיה אברהם חותך שנאמר: "זכרות עמו הברית". (בר"ר מט)

אמר הקדוש ברוך הוא: יבוא טמא ויטפיל [יטפל] בטהור, אפשר כן?! [כלומר: יתכן שאתן לאיזה אדם שיבוא לעזור לאברהם למול?!] אלא אני טהור ואברהם טהור, נאה לטהור להטפיל בטהור. רבי אבון בשם רבי שמעון אמר: שיתף הקב"ה ימינו עם אברהם ומלו שנאמר "זכרות עמו הברית". (מדרש שיר השירים)

הרי בתי לתוך ביתך!

אומרים חז"ל, כי מראש היה בלבו של אברהם אבינו רצון כמוס, שהקב"ה הוא שיעסוק במילתו, והקב"ה אכן מילא את משאלתו אף מבלי שביקש זאת במפורש.

משל למה הדבר דומה? לאוהבו של מלך שהיה רוצה לשאת לאשה את בת המלך, והיה מתבייש ולא היה יודע היאך לספר את הדבר למלך, אם לספר בלשונו, אם על ידי אחר. הבין המלך מה בלבו. אמר לו: ידעתי מה אתה רוצה, הרי בתי לתוך ביתך!

כך, כשאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם "ואתנה בריתי ביני ובינך", היה יושב אברהם ותמה היאך ימול. שהרי, היתכן לשתף אדם זר במעשה זה של כריתת הברית בינו לבין הקב"ה?! ושאל בלבבו אולי הקב"ה בכבודו ובעצמו יסייע בידו, אך התבייש, ונפל על פניו. אמר לו הקב"ה: "אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אֶתְּךָ!" ידעתי מה שבלבך, הנה אתה מהול! ואכן, בנפילתו נמצא שהוא מהול, בעזר שמיימי מיוחד. (תנחומא לד' כ' יז. המעלות לשלמה דרוש ד למילה)

"בְּעֶסֶם הַיּוֹם הַזֶּה נְמוֹל אֶבְרָהָם" - אמר רב לוי: אין כתיב כאן "מל" אברהם, אלא "נימול", בדק את עצמו ונמצא מהול. (בראשית רבה מז)

וכן אומר הזוהר הקדוש (ח"א דף צו ב'): "ואני הנני בריתי אתך" - דאשכח גרמיה גזיר [שמצא עצמו מהול].

השמחה במעונו

בשמחת הנישואין מברכים "השמחה במעונו", כלומר: הקב"ה הוא בעל השמחה, כיון שהוא המזווג זיווגים. בגן עדן מקדם, הקב"ה הוא אשר בעצמו "חיתן" את אדם וחווה, ברא את חווה וקישט אותה והביא אותה אל האדם, בחופה ובשירים [כמבואר בהרחבה בחוברת "הנישואין בהלכה ובאגדה"]. ומדוע עשה זאת הקב"ה בעצמו, ולא הניח לאדם שהוא ישא אשה לבדו? מפני שהנישואין הם השלמה לבריאת האדם, האדם אינו שלם ללא שנשא אשה, לכן הקב"ה בעצמו רצה להשלים את מעשה הבריאה. נמצא אפוא כי שמחת הנישואין היא שמחתו הפרטית, כביכול, של הקב"ה, שמחה של "ישמח ה' במעשיו", שיש בה השלמה לבריאת האדם.

אולם ביתר השמחות, בעל השמחה הוא האדם, והקב"ה כביכול "משתתף בשמחתו", אך אינו בעל השמחה עצמו. למשל בבר מצוה, האדם הוא זה שמקבל עליו עול תורה ומצוות. וכמו כן בשמחה של תורה, כמו סיום הש"ס, בעל השמחה הוא האדם, שמכח הבחירה שלו והעבודה שלו בעולם דבק בתורה ולמד אותה. כמובן שהקב"ה מאהבתו לברואיו שמח בטובתם ויש לו בכך נחת רוח עצומה, אבל אינו בעל השמחה עצמו.

ומה לגבי שמחת ברית מילה? האם יש לברך בה "שהשמחה במעונו"? אכן, גם בברית מילה ראינו שהקב"ה היה שותף במעשה המילה, כיון שאף ברית המילה היא השלמה לצורת האדם. באמצעות הברית נעשה האדם שלם ותמים, ולכן הקב"ה כביכול "טרח" לעשות זאת בעצמו, כדי להשלים את מעשיו. ואם כן היה אכן מן הראוי לברך בשמחת ברית המילה "שהשמחה במעונו", אולם למעשה אמרו חז"ל שאיננו מברכים, משום "צערא דינוקא", כלומר משום שמעורב בשמחה צער התינוק שכואב לו. (אבודרהם הלכות ברכות - השער התשיעי)

בעצם היום הזה

כך מל אברהם אבינו את בני ביתו, ונימול אף הוא בעצמו, עוד באותו יום שהצטווה - "בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבִרְהִם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֹו, וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ...". ביום - ולא בלילה, כדי שיהיה הדבר בפרסום. לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הליצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים, 'אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום'. (רש"י)

ומתי היה זה? ביום הכיפורים! [שגם על יום הכיפורים נאמר (ויקרא כב כח): "וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא"]. וכל שנה ושנה הקב"ה רואה את דם ברית המילה של אברהם אבינו, ומכפר על כל עוונותינו.

ובאותו מקום שנימול ונשאר דמו, שם נבנה לאחר שנים רבות המזבח שבבית המקדש! (פרקי דרבי אליעזר)

ה' הולך לבקר את אברהם

ביום השלישי למילה, בא הקב"ה אל אברהם לבקרו, לברכו, ולשאול לשלומו.

אמר הקב"ה: אלך לבקר את אברהם החולה, כדי שילמדו בני האדם ממני ויבקרו אף הם חולים, באומרם "הקדוש ברוך הוא יוצר הכל ביקר חולים, אף אנו נעשה כן".

בנוסף לכך ברצוני לברכו, שהרי כל מי שמקריב שור או שה ושוּפך קצת דם, הריני מברכו. אברהם, שמל את עצמו לשמי, ונהר של דם יוצא מתוך ביתו - על אחת כמה וכמה!

כל מי שבונה מזבח ומקריב עליו קרבן, הריני מברכו. אברהם, אשר זבח את עצמו לפני - על אחת כמה וכמה! (בר"ר מח ד. תנחומא וירא ג)

פנה הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: בואו ונבקר את החולה. אמרו לו: רבוננו של עולם, "מָה אָנוֹשׁ וַתִּדְעָהוּ, בְּן אָדָם וַתִּנְחַשׁ בְּהוֹ?"! אתה הולך למקום דם וטינופת! אמר להם: חייכם, ערב עלי אותו דם של ערלות, יותר ממור ולבונה! ואם מסרבים אתם

ללכת עמדי, הריני הולך לבדי לבקרו. "אֵלֶיךָ לִי אֵל הַר הַמּוֹר וְאֵל גְּבַעַת הַלְבֹנָה!"
 כשמוע המלאכים כן, הבינו כי הרעו לדבר והלכו עימו. (תנחומא וירא א)

בנוהג שבעולם, כשהתלמיד חולה והרב הולך לבקרו, התלמידים הולכים אל בית החולה תחילה, ומודיעים שהרב מבקש לבקרו. והקדוש ברוך הוא אינו כן: כשמל אברהם והיה מצטער מן המילה, אמר למלאכים לילך לבקרו. עד שהמלאכים הולכים, הקדים אותם הקדוש ברוך הוא! (תנחומא וירא ב)

וירא אליו ה'

יושב אברהם בפתח אהלו, והנה נגלה אליו הקב"ה בכבודו ובעצמו:

"בְּאֹר פְּנֵי מְלֶכֶךְ - חַיִּים!" בראות אברהם את הקב"ה, מיד חייתה המכה [התרפאה] וקם עמד על רגליו ורץ, לכבוד השכינה! (וילקוט ראובני)

רצה אברהם להישאר לעמוד לכבוד השכינה, אמר לו הקב"ה: אברהם עבדי הנאמן, שב במקומך כי זקנת, וכח אין בך לעמוד. ויהיה זה סימן לבניך: כשם שאתה יושב והשכינה עומדת, כך בניך, כאשר יהיו יושבים לכבודי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקוראים קריאת שמע, אני אהיה עומד על גבן! שנאמר "אֱלֹהִים יִצָּב בְּעֵדַת אֵל". (בר"ד מח ז)

תמהו מלאכי השרת לפשר המחזה ושאלו את ה': למה תנהג כבוד כה רב באברהם, שהוא יושב ואתה עומד? ענה הקב"ה: ראוי הוא אברהם שאעמוד לכבודו, בזכות שלושה צדיקים אשר יצאו מחלציו [חנניה, מישאל ועזריה], ויהיו איתנים באמונתו ולא ילכו אחרי אלהים אחרים. אף כאשר הכל מסביבם יכרעו וישתחוו לצלם, הם יעמדו זקופים כתמר ולא ישתחוו לפניו! (אגדת בראשית פרק יט)

גוף ונשמה בשלום יחדיו

בפעם הקודמת שבה דיבר הקב"ה עם אברהם, לפני המילה, נאמר על אברהם "ויפול על פניו", שלא יכול היה לעמוד, מפני השכינה המדברת עמו. ואילו כאן נאמר: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מַמְרָא - וְהוּא יֵשֵׁב!" אברהם אבינו היה מסוגל לשבת במקומו, בעת אשר השכינה עומדת עליו!

זוהי מעלה מיוחדת אשר זכה להגיע אליה רק לאחר המילה. לפני המילה - הגוף הגשמי לא היה יכול לשאת את גילוי השכינה, ולא יכול היה לעמוד לפני ה', אלא נפרדה נפשו מגופו כדי לקבל אור נבואת ה'. ואילו אחר המילה - הגוף עצמו התעלה ונעשה קדוש לה! הגוף עצמו יכל להיות מואר באור ה', מבלי ליפול על פניו, ומבלי להיות שרוי בתרדמה. "כי לא ישב בסתר אהלו, ולא פשט מלבושי החומר מעליו, רק ישב בפתח האוהל - וכה נראה ה' אליו!" (דרוש זרע קודש לרבי קאפל קרויס)

וזוהו שאומר הזוהר הקדוש (בראשית צה ע"א): כל אותם הימים שלפני המילה לא כתוב "וירא". מה טעם? שכל זמן שהיה אטום וסתום, לא התגלה עליו הקדוש ברוך הוא כראוי. כעת התגלה אליו, שכתוב "וירא".

וכן אומר המדרש (בר"ד מח ב): "ומבשרי אֶחָה אֶלֹהִה" - אלולי שעשיתי כן, מהיכן היה

הקדוש ברוך הוא נגלה עלי?! רק לאחר המילה זכה ל"מְבַשְׂרֵי אֶחָזָה אֱלוֹהִים", שאף מבשרו ומגופו הגשמי, יכול הוא לחזות באור פני מלך חיים!

ואומר השפת אמת (בראשית וירא תרנט): "כן הוא בכל איש ישראל, שעל ידי המילה יכול לזכך גופו, וכן הוא בכל המצוות!"

"על כן ישמח לבנו ותגל נפשנו במצוה יקרה ונעימה זו, אשר לה זכה אבינו אברהם לאחר שעלה ונתעלה במעלות הקודש. וה' ברחמיו חתם האות היקר הזה בבשר בנינו לשמונת ימים, שיתגדלו ויתרוממו במעלת הקדושים, ויאיר עליהם אור האמונה, ובעת אשר יעירו משנית הילדות, כבר נחקק חותם ברית קודש על בשרם, ובמוסרות אהבה בה' יתברך נקשרה נפשם, ועבותות האמונה יחזקו לבבם לאחוז בדרך החיים". (ודוש זרע קודש)

אברהם רץ לקראת אורחיו

אמרו חז"ל (בבא מציעא פו ע"ב): באותו היום, הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה, שהשמש תזרח בחזקה, ועוברי דרכים לא יהיו מצויים, כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים, בעודו חולה. וזהו שנאמר: "כחום היום".

שלח אברהם את אליעזר עבדו, לראות בחוץ אם יש עוברי דרכים. יצא, ולא מצא עוברי דרכים. אמר אברהם: לא מהימנא לך! אינני מאמין לך שאין שום עוברי דרכים בחוץ. כי חשב אברהם שאליעזר בודאי דורש בטובתו שלא יטרח באורחים כשהוא חולה (בן יהוידע). יצא אברהם בעצמו לראות אם יש עוברי דרכים.

"וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו" - ראה אברהם לנגד עיניו שלושה אנשים ניצבים. והבין כי הם עומדים במקומם ולא מתקדמים לעברו, מפני דרך ארץ, להראות לו שאינם רוצים להטריחו. לכן רץ לקראתם וביקש מהם שייכנסו לביתו. (רש"י)

ואל שכינת ה' השרויה בביתו, פנה ואמר: "אַדְנָי, אִם נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ!" ביקש מהקב"ה שימתין לו עד שיקבל את פני האורחים!

אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה! שאברהם אבינו הניח את השכינה, וביקש שתמתין לו, כדי לקבל את האורחים.

אמר רבי אלעזר: בא וראה, שלא כמידת הקדוש ברוך הוא - מידת בשר ודם. מידת בשר ודם, אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך. ואילו בקב"ה כתוב שאמר לו אברהם: "אם נא מצאתי חן בעיניך, אל נא תעבור מעל עבדך". (שבת קכז ע"א)

כאשר רץ אברהם לקראתם, התחיל דם המילה לטפטף. אמר לו הקדוש ברוך הוא: בשכר חייך [דמדך שטפטף], אני אחוס על בניך בשני דמים, ואפרע משונאיהם! שנאמר (יחזקאל טז ח): "וַיֶּעֱבַר עָלֶיךָ וַאֲרָאךָ מְתַבֹּסֶסֶת בְּדָמֶיךָ, וַאֲמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי, וַאֲמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי!" בזכות שני דמים, דם קרבן הפסח שהקריבו, ודם המילה שמלו את עצמם, גאל הקב"ה את עם ישראל ממצרים. (תנחומא וירא ד)

מיכאל, רפאל וגבריאל

מי היו אותם שלושה אנשים? נדמים היו כערביים (קידושיו לב ע"ב), אך למעשה היו אלו שלושה מלאכים: מיכאל, גבריאל ורפאל. ורמז לדבר: "והנה שלשה". בגימטריא: "אלו מיכאל גבריאל ורפאל" (בעל הטורים)

מיכאל – בא לבשר את שרה שתוליד בן.

רפאל – בא לרפא את אברהם.

גבריאל – הלך משם להפוך את סדום. (בבא מציעא פו ע"ב). [אך לכבודו של אברהם הגיע כעת, להראות כי מעוכב הוא מלכת עד אשר ידבר ה' עם אברהם על עניין הפיכת סדום (ואור החיים)].

שלושת המלאכים – כנגד מילה, פריעה ומציצה

שלושה מלאכים אלו באו כשכר כנגד שלושה חלקי המצוה של המילה שעשה אברהם: מילה, פריעה ומציצה: * כנגד חלק המילה, הסרת הערלה, שהוא סילוק וסור מרע, בא המלאך להפוך את סדום, דהיינו לסלק את כח הרע שבעולם. * כנגד הפריעה, שעניינה תוספת קדושה, בא המלאך לבשר לו על הולדת יצחק, שהוא תוספת קדושה בעולם, תחילת התרקמות האומה הישראלית והעם הנבחר. * כנגד מציצה, שתכליתה רפואה (כפי שאמרו במסכת שבת קלג ע"ב), זכה למלאך שבא לרפאותו.

(הגה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה ז"ל. ע. ביום השמיני עמוד סג)

הולדת יצחק

אכן כעת מבשר המלאך לאברהם אבינו על הולדת יצחק: "ויאמר שוב אשוב אֵלֶיךָ קְעַת חַיָּה, וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ!"

מיד אחר המילה, נולד יצחק, קדוש וחתום בחותם קדושתו של הקדוש ברוך הוא. וממנו עם ישראל כולו, בחותם קודש העובר מדור לדור.

סג עא

"אֲשֶׁר קִדְּשׁ יְדִיד מִגִּטָּן, וְחֹק גִּשְׁאָרוֹ שֵׁם, וְצִאֲצָאֵנוּ חֲתָם גְּרִית קִדְּשׁ.
עַל כֵּן בִּשְׂרָר זֶה אֵל חַי חֲלֻקְנוֹ עֲזָרְנוּ, עֲזָה לְהַצִּיל יְדִידוֹת יִרְעֵ קִדְּשׁ שְׂאֲרֵנוּ מִשַּׁחַת,
לְמַעַן גְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שֵׁם גִּבְשֻׁרְנוּ. גְּרוּף אַתָּה ה' פֹּרֵת הַגְּרִית".

(מברית המילה)

סג עא

שמאל דוחה וימין מקרבת

בברית המילה היה צריך אברהם אבינו לנהוג היפך מידתו שהיא מידת החסד, קירוב והשפעה ללא גבולות לכל אחד באשר הוא. ברית המילה עניינה הפוך, דהיינו הרחקת הפסולת, היבדלות מן הרע ומן הטומאה. ודווקא בשלב זה, כשהוצב הגבול הנכון למידת החסד, כשיחד עם "הימין המקרבת" השתתפה גם "שמאל דוחה", אז זכה שנולד לו יצחק, שמידתו היא מידת דין וגבורה. (שפת אמת לד תרעו)

אברהם אבינו – "מורשה חתימה"

כעת, כשנכרתה הברית עם אברהם אבינו, הוא הוא המורשה והבעל כח להכניס אנשים נוספים בברית זו – "בריתו של אברהם אבינו".

בכל ברית בין אנשים, צריך שיהיו שני הצדדים שותפים בכריתת הברית. אדם אינו יכול לכרות ברית עם מישהו ללא השתתפות מצדו. ובברית ה' – אברהם אבינו הוא ה"בעל כח" העומד מצד הקב"ה בכריתת הברית. ועל כן, כל גר הבא להתגייר ולהסתופף בנחלת ברית ה', יכול להצטרף אל הברית רק על ידי זרעו של אברהם אבינו.

וכפי שאמרו חז"ל (יבמות מו ע"ב) אין נעשה "גר" עד שיתגייר בפני שלושה מישראל, שנאמר "וכי יגור אתך גר". אם הלך גוי ו"התגייר" בפני עצמו, וקיבל עליו עול תורה ומצוות, עדיין אינו נקרא "גר", שהרי אין כאן כריתת ברית בין שני צדדים. רק בפני שלושה מישראל, העומדים מצד הקב"ה כביכול, תהיה הברית כרותה. (בית הלוי. תקות יצחק עמוד קלח)

אב המון גויים – אור לגויים

האם בעקבות ברית המילה הצטמצמה השפעת הקדושה והאמונה של אברהם אבינו – על העולם כולו?

אכן כך חשב אברהם. אמר: "עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי, שמא כשאמול אינם באים אצלי?!". אמר לו הקדוש ברוך הוא: "עד שלא מלתי, היו בני אדם ערלים באים – עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך!" (בר"ר מח ט)

אברהם אבינו, עמוד החסד ומפיץ האמונה, חשב שמא מצוה זו תמנע אותו מלהפיץ את האמונה לכל באי העולם. אמר: ביתי היה מקום של אור ואמונה לכל עובר ושב, בצל קורתי למד כל אחד להכיר את הבורא ולהיווכח בכזב של עבודות האלילים. חוגי הקיף את כל האנושיות, ליד שולחני נפגשו האומות והלשונות. והנה הוטל עלי לשים חותם בי ובזרעי, לגבול גבול בינם ובין כל הגויים, להפריד בינם ובין העולם הגדול, לתחום אותם בתחום נבדל.

אומר לו הקב"ה: "עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך!" אתה עכשיו תהיה מקור של קדושה והשראת שכינה. דווקא ההיבדלות המכוונת והמודגשת, היא שתוביל להפצת הקדושה במיטבה. עם ישראל, הזוכה לגילוי שכינה, יהיה בבחינת "אור לגויים". ההיבדלות שלו וההתקדשות בבריתו של הבורא, יהפכו אותו לפרוז'קטור עצום של אור ואמונה לעולם כולו.

לפני המילה היית "אברם" – "אב לארם", משפיע על סביבתך הקרובה, על הבאים בצל אהלך. ואילו עכשיו אתה "אברהם" – "אב המון גויים", בעל השפעה מקיפה על העולם כולו.

"והוא יֵשֵׁב פְּתַח הָאֵהָל" – אמר הקב"ה לאברהם: פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים: פתח טוב פתחת לגרים! (בר"ר מח ח)

שם ה' נקרא עליך!

דוקא לאחר כריתת בריתו עם ה', לאחר שהוטבע במטבע של יהדות נצחית, של יהדות מוצקה ומפורשה, דוקא אז נעשה מוכשר למלא תעודה של אב לכל העולם. כשהיהודי הוא שלם ברוחו ובנשמתו, כשזיו איקונין שלו מאיר באור תורתו, אז מתקיים בו הפסוק "יקימך ה' לו לעם קדוש פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ, כִּי תִשְׁמַר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ - וַיֵּרְאוּ מִמֶּנִּי!"

ויפה דרשו חז"ל (שבת קה ע"א): "וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיד". נוטריקון א"ב המו"ץ: אב נתתיך לאומות, בחור נתתיך באומות, המון חביב נתתיך באומות, מלך נתתיך לאומות, ותיק נתתיך באומות, נאמן נתתיך לאומות!

כל שהיהודי הוא יהודי ביותר, הוא נעשה חביב יותר באומות. יהודי בעל פרוץ יהודי שלם, מעורר כבוד וחביב! וכשהוא משנה את צורתו, הוא מעורר לעג ואיבה. דבר זה התקיים בהיסטוריה - היהודים המתבוללים הם השנואים ביותר, יהודי מתבולל זוהי בריה עלובה ומלאכותית שאינה מעוררת כבוד. (לפרקים - הרב יחיאל יעקב ויינברג)

מדוע לא מל אברהם לפני שהצטווה?

ידוע כי אברהם אבינו קיים את כל מצוות התורה. ואם כן, שואלים המפרשים, מדוע לא קיים אף את מצות ברית המילה עוד לפני שהצטווה על כך? קולמוסים הרבה נשתברו על כך. ונביא לכך כמה תשובות.

← **מצווה ועושה** - מפני שכל המצוות יכול היה לקיים פעם נוספת בהידור של "מצווה ועושה", מה שאין כן מילה, אם היה מקיימה מעצמו ללא ציווי, שוב לא היה שייך במציאות שיקיימה בהידור באופן של מצווה ועושה. (הרא"ם בראשית יז. החיד"א בספרו דבש לפי מערכה ש, בשם משפטי שמואל)

← **חותם המלך** - ענין הברית הוא חותם המלך, מלכו של עולם, המוטבע בבשר יהודי, כלשון הברכה "וצאצאיו חתם באות ברית קודש". ובודאי שאסור לאדם להשתמש בחותם המלך ללא רשות, והרי זה כזיוף. על כן אי אפשר היה לאברהם להטביע בעצמו חותמו של הקב"ה ללא ציווי מפורש. וכמו שכתב ה"כתב סופר": "וכעת נראה לי, באשר מצות מילה היא חותם המלך יתברך שמו, בו חתם אהבתו לנו כי אנחנו עמו צאן מרעיתו, ולא יאות שאברהם יקח גדולה לעצמו להראות כי הוא עבד מלך עליון יתברך שמו".

← **כריתת ברית בהשתתפות שני הצדדים** - בדומה לכך כתב הרב שרידי אש (חלק ב סימן קמט): אני הפעוט מעודי הייתי תמה, שהרי מצות מילה ניתנה בתור ברית שכרת הקדוש ברוך הוא עם אברהם, וכמו שכתוב "והיתה בריתי בבשרכם", והיא אות קודש, ואיך אפשר היה לו לקיים מצוה זו קודם שנכרתה עמו ברית זאת?! ועוד נראה לי שבאם היה מקיים אותה קודם שניתנה, לא היתה יכולה להיעשות אחר כך לאות ברית בין הקב"ה ובינו, שמכיון שכבר קיים אותה קודם שנכרתה הברית, אם כן איננה עוד אות ברית, ועל ידי זה היה אברהם אבינו מבטל חס ושלוש את רצונו של הקב"ה.

← **קידוש ה'** - כתב הרא"ם (בראשית יז) אילו היה אברהם מל לפני שהצטווה, היו הכל

חושבים שמא מחמת איזה חולי מל את עצמו. ואילו עכשיו כשהצטווה, ראו הכל שעושה זאת אך ורק מפני ציווי ה', ואינו חושש לצער או לבושה.

← **מידת החסד** – מבאר האלשיך: מידתו של אברהם היתה מידת החסד, להשפיע טובו לרבים, ולקרבתם תחת כנפי השכינה בצל האמונה. לשם כך היה מעורה בין יושבי הארץ, ולכן לא מל את עצמו אף שקיים כל התורה, **כי משמעות המילה היא התבדלות והתנשאות על כל האומות**, להיות שונה ונעלה מהם. ואף כי אברהם אבינו הפסיד דרגה בהשראת השכינה בזה שלא נימול [וכדברי רש"י: עד שלא נימול היה נופל בעת השראת השכינה], בכל זאת הקריב מדרגה זו לצורך הכנסת אורחים וקירובם תחת כנפי השכינה.

← **להגן על דורו** – כתב ה"אבני נזר" (ברית יצחק עמוד קצו), שכל זמן שלא מל אברהם אבינו, היתה לו שייכות לכל בני דורו, ומחמת השייכות הזו זכותו הגינה בעדם, ומחמת כן נתעכב מלמול. ולכן מיד לאחר המילה נגזר עונש כליה על אנשי סדום ועמורה, לפי שהמילה ניתקה את יניקת החיות והאחיזה שלהם מאברהם אבינו, ומשום כך לא עלתה בידי אברהם אבינו להצילם.

← **גיל מאוחר** – אברהם אבינו כיוון דעתו לרצונו של הקב"ה, שיקיים מצוה זו דווקא בגיל מאוחר מאוד, כדי ללמד לדורות לקיים את המצוה במסירות נפש, ואף בגיל מבוגר מאוד.

← **שלא ייראה כמתקן מעשי הבורא** – כתב רבנו יהושע אבן שועיב [תלמיד הרשב"א] (פרשת תולדות): "כי ענין המילה שהוא בגופו ממש, לא התיר עצמו ליגע בגופו שהוא בצלם אלוקים ומעשה ידיו, שנראה שהוא מתקן במעשה השם, עד שנצטווה בה. אבל שאר המצוות שלא היו בגופו, קיים".

← **ביום השמיני** – כתב רבנו יעקב בן רבי חננאל סקילי [תלמיד הרשב"א] (ותורת המנחה לך לך חו'), כי עיקר המילה וסודה היא ביום השמיני, וכיון שלא מלו אביו בשמיני, הניח עצמו על התכונה והבריאה שבראו השם יתברך, שאין ראוי לאדם להוסיף על הבריאה ולחדש דבר בבריאת הבורא יתברך. ("מעדני יוסף", ועיין שם סימן כ שהביא 66 תירוצים)

המילה – חרב תפארת לאברהם, וחרב מלחמה לבניו

ברית המילה הינה "אות הצטיינות" מיוחדת שנתן הקב"ה לאברהם אבינו, לציינו לשבח בפני העולם כולו, ולפרסם את גדולתו הרוחנית! כפי שאומר המדרש (ומדרש תנחומא לך לך יחו):

הנה לי - גלוי וידוע לפני כל אשר עשית וכל מה שנשתבחת, שירדת על קדושת שמי לתוך הכבשן, ונתנסית בעשרה נסיונות, ורדפת אחר המלכים ונשתבחת בעולם. מכאן ואילך - אם אתה מבקש להודיע גבורתך בעולם, "חגור חרֶבְךָ על ירך גבור הודך והֶדְרְךָ" (תהלים מה ד) - תג את המילה בין ירכיך, והוא הודך והדרך!

כאשר שר צבא ותיק עתיר מלחמות מקבל מהמלך **חרב** משובצת באבנים טובות, אין מטרת החרב בשביל שאותו שר צבא ילחם בה בפועל, אלא היא באה כאות כבוד ויקר על נצחונותיו הרבים בשדות הקרב! [וכלשון המשנה (שבת פרק ו משנה ד) "תכשיטים הם לוי"]. כך ברית המילה של אברהם אבינו, בגיל 99, לאחר כל הנסיונות שעבר ולאחר שניצח שוב ושוב את יצרו, הינה כמו "חרב" הצטיינות בעבורו. היא "הודך והדרך", אות יקר וכבוד על נצחונותיו הרבים.

ואולם - בעבור בניו אחריו, הנימולים לשמונה, זוהי חרב מלחמה! כמו חייל צעיר, שנושא חרב בנדנו, בתור כלי נשק שיעזור לו להתגבר על אויביו. ברית המילה היא חרב וכלי נשק שסייע בידי עם ישראל להתגבר על היצר ופיתוייו לאורך כל שנות חייהם! (ביום השמיני)

* * *

הנה כי כן, נימול אברהם אבינו, והכניס בברית זו את כל זרעו אחריו, להיות עם מובדל וקדוש לה' אלוקיו.

נתבונן נא במעלתה ויקרתה של מצוה זו, הקושרת את עם ישראל לדורותיו, דור אחר דור, בברית יחד.

מהותה וחשיבותה של ברית המילה

← חותם ברית נאמנות נצחית

צבא-אות:

סיפר רבי ירוחם ממיר זצ"ל, כי פעם בהיותו במרחצאות מרפא, ראה אדם שחקק את דמות אהובו על ידו השמאלית, ליד הלב. אמר הרב כי הוא קיבל בזה המחשה לכך שאברהם אבינו הבין מדעתו את מצות התפילין, והיה מניח תפילין לאות אהבה בינו לבין הקב"ה. (זכרו לעולם בריתו עמוד 22)

מלבד אות התפילין, נתן הקב"ה לעמו ישראל אות נוסף וסימן היכר, בבשרם ממש, לחקוק את ברית הנצח בינינו לבינו.

אומר רבנו בחיי, כי להבדיל, בקרב האמוריים היה נהוג לחקוק בבשר גופם שם עבודה זרה שלהם, והוא כתובת קעקע שאסרה תורה שהיו עושים לכבוד יראתם, והיה להם לסימן כי הם עובדים את אותו הכה, "לכך נצטוינו אנחנו זרע יעקב, שנעשה אות זה בבשרנו, כדי שיהיה לנו סימן שאנו חלק ה' וזרעו של אברהם המקודשים לשמו". (וכן הקמח - מילה)

עם ישראל הוא צבא ה'. וה"צבא" הקדוש והמיוחד הזה, מסומן וחתום ב"אות" ברית קודש! כפי שאומר המדרש (שיר השירים רבה ב ז): "הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת" - צבא שיש לי בה אות!

"וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיְתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים" - סופי תיבות מילה.

(בעל הטורים שמות יט ו)

בריתי בבשרכם

"אות" זו חקוקה היא בגוף האדם ממש, "שאם היה האות בבגד, כבר יפשיטוהו האדם, ואם בבית, כבר יצא ממנו. על כן ציוה במילה כדי שלא ימצא האדם מבלי אותו אות. ועל זה אמר 'הִיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם'" (אברבנאל)

אמרו רבותינו: חביבים ישראל, שסיבבם הקב"ה במצוות: תפילין בראשיהן, ותפילין בזרועותיהן, וציצית בבגדיהן [ב-4 כנפית], ומזוזה לפתחיהן. ועליהם אמר דוד המלך "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך!"

ואולם בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ, ראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! כיון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישרה דעתו. לאחר שיצא אמר עליה שירה: "למנצח על השמינית מזמור לדוד" - שיר תודה לה' על המצוה השמינית [הנוספת על ה-7 דלעיל], שניתנה ביום השמיני. (מנחות מג ע"ב ובמהרש"א)

אברבנאל: שרצה ה' יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו, אות קבוע בגופם, להבדילם משאר העמים בצורת גופם, וגם שיהיו כולם חתומים בחותם מלכו של עולם, וכל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה'.

נצחיות האנושות – ונצחיות הברית

במקום אשר בו מובטחת המשכיות המין האנושי ונצחיותו, לבל ייחד מן העולם, בו מובטחת המשכיותו ונצחיותו של עם ישראל.

כותב הרב שמשון רפאל הירש: "מקום זה אוצר בתוכו את נצחיות האנושות – ובו הוטבעה נצחיות היהדות. הקב"ה הבטיח שהוא ישמור את ייחודו של העם לנצח נצחים, ואף העם עצמו יתגבר על המשברים הזמניים וימשיך להתקרב לה' מתוך נאמנות אמיתית!"

אברבנאל (בראשית יז טז): הבנים אשר יולידו זכרים ונקבות, כולם יהיו נולדים בקדושה ובטהרה, כאילו נולדו לעבודת השם, אחרי אשר האב אשר הולידם הוא מקודש לשמו, ולכן הונח החותם ההוא על הפתח, כמו שיונח חותם המלך על פתח הבית, להורות שכל מה שהוא בבית הוא מהמלך, ושלא יצא משם דבר אלא במצותו.

ספר החינוך (מצוה ב): משרשי מצוה זו, לפי שרצה השם יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו, אות קבוע בגופם, להבדילם משאר העמים בצורת גופם, כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם... ונקבע ההבדל בגולת הזהב, לפי שהוא סיבה לקיום המין."

יראה ואהבה

"טבעת נישואין" באה להזכיר לבני הזוג את **אהבתם** והקשר האמיץ ביניהם, ויחד עם זאת אף להזכירם את **המחוייבות** שהם נושאים, לבל יפגמו בנאמנות הקשר!

שני צדדים אלו טמונים בברית הנצח שלנו עם הבורא, וכפי שהם רמוזים בפסוק: "שִׁמְנֵי כַחֲתָם עַל לִבָּךְ כַּחֲתָם עַל זְרוּעֶךָ, כִּי עֲזָה כַּמְנוֹת אֶהְבֶּה, קֶשֶׁה כְּשֶׁאוֹל קִנְיָה!" החותם בא להזכיר לנו את **האהבה** העזה - וגם את **הקנאה** ושמירת האמונים!

כתב רבי אלעזר אזכרי (ספר חרדים ענף מצות מילה): "יעלה האדם כל יום על לבו, שהוא עבד חתום למלכו של עולם, ולא ימרוד בו ויחזיק עצמו לבן חורין. שכן מנהג העולם להיות האדון חותם את עבדו בהטבעת גושפנקא על בשרו, כדי שתהא אימתו עליו. ולכן

סדרתי לעצמי לומר "אני עבד התום למלכו של עולם, בברית קודש אשר שם בבשרי".

מסופר שאגריפס המלך שאל את רבי אליעזר: מאחר שמצות המילה היא כה חשובה, **מדוע לא ניתנה בעשרת הדברות?** אמר לו: קודם עשרת הדברות הזהיר עליה! (תנחומא לד לד ב)

ומבאר האלשיך (בפירושו לפרשת בא) את תשובת רבי אליעזר לאגריפס, כי אם יחפוץ איש לקנות עבד, לא יתחיל לצוות עליו ציוויי עבודתו, עד אשר יקננו ויחתמנו בחותמו לעבד לו. כן הדבר הזה, כי הברית מילה הוא החותם המורה שאנחנו עבדיו יתברך, אם כן מן הראוי שלא יהיה זה כחלק מהציוויים של עשרת הדברות, אלא לפניהם, שנוכיח מתחילה שאנו עבדי ה'.

מדוע מכונה הברית בלשון "כריתה"?

כתב הגר"א (בפירושו לספר יצירה פ"א מ"ח): אומר לך מהו ענין "ברית". והוא, אדם שיש לו אוהב כנפשו, ורוצה שלא יפרוש ממנו, אבל אי אפשר להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, והם נקשרים על ידי הדבר ההוא. אף על פי שנוטל ממנו הדבר, מכל מקום כל מחשבתו שם הוא. ולשון "ברית" הוא הבטחה שעל ידי הדבר ההוא וודאי לא יתפרד ממנו. וזהו ענין לשון "כריתה" שכורת ממנו דבר הדבוק לו ונותן לו. וכן התורה והמילה הם דברים אמצעיים בין הבורא יתברך וישראל, וכל זה לפי שאין יכולת להשיגו בעצמו יתברך.

ברית דמים

העו"ד קרל עטוש, מחסידי אומות העולם, ייצג את היהודים במשפט שנערך בעיר טיסא-עסלר שבהונגריה, בגין עלילת דם בשנת 1882. הוא כתב בעיתון המקומי מאמר על השאלה "מדוע היהודים אינם מוכנים להמיר דתם", ובמיוחד תגדל הפליאה על אלו שאינם שומרי תורה ומצוות, מדוע הם כל כך "פוחדים" מכמה טיפות מים שהכומר ישפוך עליהם! הרי דבר זה יפתח בפניהם את כל השערים [כך לפחות הבטיחו אז הנוצרים]. בתוך המאמר הוא עונה: כל יהודי נחתם בבשרו חותמת מסירות נפש, **והוא כורת ברית דמים עם יהדותו, מאברהם אבי האומה עד הדור האחרון**, ועל כן הוא לא יעזבנה בשום אופן. (זכרו לעולם בריתו עמוד 53)

עוללות אפרים: מטעמי המילה "להרגיל את הולד במידת הצער, כדי שיהיה נקל

בעיניו למסור נפשו על קידוש השם יתברך". (רבי אפרים לונטשיץ, רבו של תוס' יום טוב)

פרטי החוזה של הברית

המן הרשע, כשרצה לחשב מתי לבצע זממו בעם ישראל, ערך גורלות בין ימות השבוע. כאשר הפיל פור על יום ראשון, עמד שרו של היום הראשון לפני הקדוש ברוך הוא לסנגר על ישראל ואמר: רבנו של עולם, בי נבראו שמים וארץ! ואתה אמרת "אם לא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי". השמים והארץ קיימים הם בשביל הברית! והנה עם ישראל, **יש ברית בבשרם**, ככתוב: "וְהִיִּתָּה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרָכֶם", **ויש ברית בפיהם**, זו התורה [שכתוב עליה "וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם"]. ורשע זה מבקש לאבדן! עקור שמים וארץ תחילה, ואחר כך אתה מכלה אותם!

הרי לנו כי המושג "ברית" מתייחס אף לברית המילה, ואף לתורה. [וכן ראינו בגמרא שהפסוק "אם לא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה...", נדרש על ברית המילה (נדרים לב ע"א), וגם על התורה ושבת לו ע"א].

דומה הדבר לשנים הכורתים ברית, ועושים סימן ביניהם המעיד על כריתת הברית, ובנוסף לכך אף כותבים באגרת את כל פרטי הברית, על מה היא נסובה, מהם פרטיה ותנאיה וכו'.

אף הברית של הקב"ה עם בניו אהוביו, סימנה הוא הברית בבשרם, המעידה על ברית הנפש האיתנה והנצחית הכרותה בינינו. אך פרטיה וענייניה, ה"חוזה" של הברית, הלוא הוא התורה הקדושה, ככתוב (שמות לד כז): **"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּתַח לִּי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל"**. וכפי שמבאר הספורנו (שמות כד ז): **"ספר הברית" - הספר שכתב בו דברי ה' והמשפטים שעליהם יכרתו הברית"**.

← גוי אחד בארץ!

אחוה יהודית!

משלחות מד"א, 'הצלה' וזק"א מסות מיסת חרום לנפאל, לאתר קבוצת מטיילים אבודים בהרי ההימליה. למה? כי הם יהודים.

עם ישראל כולו עוקב בנשימה עצורה אחר שלושת הנערים החטופים. מתכנסים כולם, דתיים מסורתיים וחילוניים, יחד, לעצרת תפילה לחזרתם. למה? כי הם יהודים.

אלפי אנשים בארץ ישראל מתפללים לשלומה של "רבקה בת שרה" מארצות הברית. מדוע? כי היא יהודיה.

אלפים התגייסו לסיוע למשפחה שביתה נשרף, ושני ילדי המשפחה עלו בסערה השמימה. כולם התגייסו לשיקום המשפחה כלכלית ורגשית. למה? כי הם יהודים.

ככל עם ישראל הזדעזע עמוקות מהפיגוע בבית ספר יהודי בצרפת. למה? כי כולנו יהודים!

אכן, **"מִי כְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל - גוֹי אֶחָד בְּאַרְצָךְ!"** (דברי הימים א יז כא). אין כמו עם ישראל באחדותם ובעזרה ודאגה הדדית זה לזה!

היותנו כולם כרותים בברית יחד, חתומים בחותם אחד, זהו גורם מאחד עד מאד, כפי שכותב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ב פמ"ט): **"כי ידוע רוב האהבה והעזר הנמצא באנשים שהם בעלי סימן אחד"**.

וכן כתב בעל ה"עקידת יצחק" (שער יח): **באשר כל בני ברית אשר יהיה להם אות ורושם נפלא בכללם, מתקשרים כולם בקשר אהבה נוספת על כל זולתם, בו יעזרו זה מזה לכל צרכי חייהם, אשר זהו הטוב וההכרחי לאדם, אם לעשירים, לשומרם מפחד הקנאים ורגשת המדנים, ואם לדלים, להצילים משוד עניים מאנקת אביונים, ולנערים, להוציאם מסכלות הינקות וחטאת הנעורים, ולזקנים, לעזרם ולסומכם בחולשת הישישות וצער הזקונים**.

והנה לפי שרצה הקב"ה לזכות את ישראל ולהרבות להם תורה ומצוות, אשר לקיומם צריכים מאד להיעזר אלו מאלו, נוסף על יתר הענינים - היה מהחכמה האלקית לסקרום בסקרא אחת אלוקית [לצובעם בצבע ניכר, כלומר להטביע בהם חותם אלקי אחיד], שתהיה סיבה עצומה להוסיף האהבה ולתווך השלום ביניהם, להיות לב אחד, לקרוא

כולם בשם אלוקיהם אשר הוא בעל בריתם ונושאים חותמו, וישמרו שלום זה לזה ולא יבגדו זה בזה, כמו שאמר הנביא מלאכי ב' ט': "הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכָלְנוּ, הֲלוֹא אֶל אֶחָד בְּרָאנוּ, מִדּוֹעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאֶחָיו לְחַלֵּל בְּרִית אֲבֹתֵינוּ!"

הן עם לבדד ישכון

כאשר חמור בן שכס רצה לשאת לו לאשה את דינה בת יעקב, הלך אביו שכס לדבר על ליבם של אחיה, בני יעקב, שיסכימו לכך. והוסיף והציע: "בְּנֵיתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ, וְאֶת בְּנֵיתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם". ענו לו בני יעקב: "לא נוכל לעשות הדבר הזה, לִיתָ אֶת אֲחֵתְנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עֵרְלָה, כִּי חֲרָפָה הִיא לָנוּ!"

כעין זה אירע אצל קיסר גוי שאמר לרבי תנחום: בוא ונהיה לעם אחד! ענה לו רבי תנחום: בכבוד רב. אך אנחנו המהולים, איננו יכולים להיות כמוכם, ועליכם למול את עצמכם כדי להיות כמונו. [והוא ידע שהם לא יעשו זאת]. [סנהדרין לט ע"א]

המילה יוצרת חִיץ בין ישראל ובין האומות, ועוזרת להם לשמור על ייחודם וזהותם.

אומר המדרש: "הן עם לבדד ישכון". מהו "הן"? לכל אות מאותיות הא"ב ישנה בת זוג, חוץ מן האותיות הללו - ה', ל'. [ישנה סדרת זוגות שסכומם עשר: א-ט, ב-ח, ג-ז, ד-ו ואילו האות ה' נשארת לעצמה. וכן ישנה סדרת זוגות שסכומם מאה: י-צ, כ-פ, ל-ע, מ-ס, ואילו האות נ' נשארת לעצמה].

אמר הקדוש ברוך הוא: כשם ששתי אותיות הללו אינן יכולות להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן, כך ישראל אינם יכולים להדבק עם כל העובדי כוכבים, אלא לעצמם. שאפילו שונא גוזר עליהם לחלל את השבת ולבטל את המילה, או לעבוד עבודת כוכבים - הם נהרגים ואינם מתערבים בהם! (שמות רבה טו ז)

← תיקון ושלמות ה"אדם"

אתם קרויים אדם

"אדם".

איזו מעלה עצומה מקפלת בתוכה מילה זו!

כך אמר הקב"ה למלאכים לפני בריאת האדם: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ!" הבריאה ששמה "אדם" תהיה בריאה נעלית, מרוממת ונשגבה עד מאוד - בצלם אלוקים:

ואכן אדם הראשון נברא במלוא המעלה הרוחנית של "אדם"! (כתוב ויחזקאל כח יב): "מִלֵּא חֻקָּה וְכִלְלִי יָפִי, בְּעֵדֶן גֵּן אֱלֹהִים הָיִיתִי". כאשר עמד האדם על מתכונתו, היה מתואר בדמות אלוקים. ראו אותו הבריות והתייראו, כי סבורים היו שהוא בוראם, ובאו כולם להשתחוות לו. אף מלאכי השרת טעו בו, ראו אותו בדמות אלוקים, ובקשו לומר לפניו "קדוש"! עד אשר הפיל עליו הקב"ה תרדמה, וידעו הכל שהוא אדם. (בראשית רבה ח י. פרקי דרבי אליעזר יא)

ואולם אדם הראשון לא נותר זמן רב בקומתו הגבוהה, בזיוו ובתפארתו, כי לאחר החטא ירד ממדרגתו הרוחנית הגבוהה.

כשברא אותו הקב"ה, היה מושלם והיה מהול, ללא טומאת הערלה, אך כאשר חָטָא - נכרכה בו טומאה זו, שהיא מזוהמת הנחש, והורידה את מעלתו הרוחנית.

לאחר החטא אומרת התורה שעשה הקב"ה לאדם "כתנות עור", ואמרו חז"ל כי מתחילה היה לבוש ב"כתנות אור", אפוף בקדושה רוחנית עצומה, אך החטא גרם שהאור הרוחני שחפץ עליו, הפך ל"עור" מגושם, מלשון עוורון והעדר אור. נמנע ונסתם ממנו אור ה', ודבקה בו **ערלה**. ["ומשך עליו עור הנחש, ויתערב הקדושה ונעשה **ערוה**, היינו ה' אחרונה שבשם שמכוסה בקליפה, והיינו **ערלה**, ערל ה'"]. (בית יוסף להבה"ל דרבי יוסף דוכס)

וכך היתה טומאת הערלה חופפת על בני האדם, ומחשיכה מהם את צלם האלוקים. ולא ראויים היו שיתגלה להם סוד מצות המילה, כי לא היו מתוקנים במעשיהם. עד אשר הגיע אברהם אבינו, וזכה הוא להשלים את עצמו כ"אדם"! זכה הוא להיות תמים ושלם ולהגיע למלוא המעלה הרוחנית המרוממת והנשגבה של "אדם"! וזיכה במעלה זו לזרעו אחריו, כמו שאמרו: "**אתם קרויים אדם**, ואין אומות העולם קרויים אדם!" (ויבמות סא ע"א) - עם ישראל הם אשר ביכולתם לממש את מלוא קומתו הרוחנית של "אדם".

וזהו שאמר הקב"ה לאברהם: "התהלך לפני והיה תמים" - אומר הספורנו: **קנה השלימות האפשר למין האנושי**, הַשְׁפֵּל וידוע אותי, בידיעת דרכי ובהדמותך אלי, כפי האפשר אצלך... וזה הוא השלמות האחרון למין האנושי, והמכוון מאת האל יתברך בבריאה, כאמרו "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו".

פחיתות הערלה

כאמור, ה"ערלה" מקורה בזוהמת הנחש הקדמוני [ומשום כך לאחר המילה, קוברים את הערלה בעפר, על שם הכתוב "ונחש עפר לחמו"]. "ערלה" מלשון כיסוי והסתרה, כי מסתירה ומחשיכה היא מן האדם את אור ה'. ויש בה מעין "רעל" רוחני וגם גשמי.

אמר לו הקב"ה לאברהם: מול בשר ערלתך, שהערלה טומאה היא מכל הטומאות, מום היא מכל המומים. (פרקי דרבי אליעזר כט)

רבי אלעזר בן עזריה אומר: מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הרשעים, שנאמר: "כי כל הגוים עֲרֵלִים". (נדרים לא ע"ב)

הכינוי "ערל" משמש ככינוי גנאי קשה ביותר. כפי שראינו שכאשר שמשון רצה לקחת לו אשה מבנות הפלשתים, מוחים בו אביו ואמו באומרו: "...כי אַתָּה הוֹלֵךְ לְקַחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים?". הם אינם אומרים "מפלשתים העובדי אלילים", ולא "מפלשתים השטופים בעריות" ולא "מפלשתים השופכי דמים", אלא דווקא "הערלים". (ותוספתא נדרים פ"ב ו)

ואמרו בפרקי דרבי אליעזר (פרק כט): "כל האוכל עם הערל, כאילו אוכל עם השקץ. והרוחץ עם הערל, כאילו רוחץ עם נבילה. וכל הנוגע בערל, כאילו נוגע במת. והפורש מן הערל, כפורש מן הקבר".

מפגע בריאותי

אף מבחינה רפואית מהווה הערלה **מפגע בריאותי**. נמצא כי הערלה עשויה לגרום להצטברות חיידקים ולמחלות זיהומיות רבות. ישנה בעולם נטייה גוברת והולכת לבצע מילה מסיבות רפואיות ובריאותיות, כיון שמחקרים רבים הראו על תועלת בריאותית בהסרת הערלה. [ומהם: * בקרב נימולים כמעט אינו מצוי סרטן מקומי. * אחוזים פחותים של סרטן צוואר הרחם אצל נשות הנימולים. * נמצאה ירידה בשכיחות התחלואה של כמעט כל מחלות המין הזיהומיות אצל נימולים בהשוואה לבלתי נימולים. * בעקבות מגיפת האידס התפרסמו מחקרים משכנעים מאד על יכולת ההגנה של המילה מפני הידבקות במחלה קטלנית זו. * ישנם דיווחים על שכיחות יתר מובהקת בזיהומים בדרכי השתן אצל בלתי נימולים בהשוואה לנימולים. עובדה זו פורסמה לראשונה בשנת 1982 ומאז אושרה על ידי מחקרים רבים מאד. (אנציקלופדיה רפואית הלכתית חלק ד ערך מילה)]

"גדולה מילה שהיא דוחה את הנגעים". (נדרים לב ע"ב)

כמו יבלת מיותרת

מעשה במונבז המלך, ואחיו זוטוס, בניו של תלמי המלך, אשר היו מתעניינים בתורת ה' [ולימים התגיירו (עיינו מפרשים בבא בתרא יא ע"א)]. פעם אחת היו יושבים וקוראים בספר בראשית, וכשהגיעו לפסוק "**ונמלתם את בשר ערלתכם**", הבינו כי נרמז בזה שהערלה היא "נומי" בגוף, כמעין יבלת מיותרת ומזיקה. הפך האחד פניו אל הקיר והתחיל בוכה, ואחיו אף הוא הפך פניו לקיר והתחיל בוכה, כי הבינו שיש בהם פגם המונע מהם להתקדש ולהתעלות. הלך כל אחד מהם ונימול, ללא ידיעת אחיו. לאחר ימים, שוב היו יושבים וקוראים בספר בראשית, וכשהגיעו לפסוק הזה "ונמלתם את בשר ערלתכם", אמר אחד לחברו: וי לך אחי שאינך מהול. אמר לו: לא וי לי, אלא וי לך. וכך התגלה להם ששניהם נימולו. כיון שהרגישה בהם אימם שנימולו, וחששה שאביהם המלך יכעס על זה, הלכה ואמרה לו: בניך עלתה "נומא" בשרם, וצויה הרופא שימולו. אבל הלוא אם ימולו, יהיו כמו יהודים! אמר לה: ימולו. ומה השכר שפרע לו הקדוש ברוך הוא על כך? שבשעה שיצא למלחמה, עשו לו אויביו מארב, וירד מלאך והצילו. (בראשית רבה מו י ובמפרשים)

הרי לנו כי הערלה היא אכן עודף מיותר ומזיק, ומהווה היא פגם לאישיותו של האדם.

"והנה באמת הערלה הבשריית היא חרפה וגנאי ומום באדם, ופוסלת בכהונה כאחד האיברים השרועים, והרי היא בכל אדם כזולתה מהמותרות המוטלות עליו לתקן עצמו מהם, כמעני הטבור וגידול השיער והצפורניים, שיש בהם מהזוהמה והלכלוך, ורק בהסרתה תוכשר הנפש, כי בהיותו בעל מום לא היה כח בנפש לפעול פעולותיה בשלמות, מצד פיסול מקום מושבה". (עקדת יצחק בראשית)

הדיון של טורנוסרופוס ורבי עקיבא

מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: אלו מעשים נאים ומתוקנים, האם של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם?

להפתעתו, השיב לו רבי עקיבא: מעשי ידיו של בשר ודם!

תמה טורנוסרופוס: וכי יכול האדם לברוא שמים וארץ?!

אמר לו רבי עקיבא: אל תשיבני ממה שהוא למעלה מיכולת הבריות לעשות, אלא ממה שביכולתם לעשות.

לא התאפק עוד טורנוסרופוס, ושאל את השאלה שבה רצה לנגח בתחילה: "למה אתם מלים"? וכוונתו היא, מדוע עם ישראל משנים ו"פוגמים" כביכול ביצירה המתוקנת והמושלמת שיצר הקב"ה?

אמר לו רבי עקיבא: אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשי בני אדם משל הקדוש ברוך הוא. והנה אביא לפניך דוגמא.

הלך והביא לפניו: שבולים, ומיני מאפה. אמר לו: אלו [השבולים] - מעשה הקדוש ברוך הוא. ואלו [מיני המאפה] - מעשה ידי אדם. האם אין הם נאים יותר מן השבולים?!

בכך השיב לו רבי עקיבא, שכך הנהיג בורא העולם שהאדם משלים וממשיך את מעשי הבורא, ולכן התוצר המוגמר והמושלם הוא דווקא מעשה האדם. ואף במילה, איננו פוגמים במעשה הבריאה, אלא אדרבה מתקנים ומשלימים יותר.

הוסיף טורנוסרופוס ושאל: אם השם חפץ במילה, למה אינו מוציא הולד מהול ממעי אמו?

אמר לו רבי עקיבא: לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצוות לישראל, אלא לצרוף אותם בהם [שיעמלו ויתעלו בהם]. [תנחומא תזריע ה']

האדם מעבד את הטבע

בויכוח הלכאורה פשוט הזה בין טורנוסרופוס לרבי עקיבא, ישנו עומק נפלא ביותר. ישנו כאן בירור השקפתי עמוק - בין שתי תפיסות עולם מנוגדות. (מהר"ל תפארת ישראל פרק ב' וביאור קול חז')

טורנוסרופוס מגיע מהשקפת העולם של התרבות היוונית, הדוגלת ב"לחיות על פי הטבע". הטבע הוא מושלם, ולכן האדם צריך לחיות על פי טבעו. גם כל היצרים שיש באדם, הם חלק מטבעו, והאדם יכול בהחלט ללכת "בטבעיות" אחר יצריו ודחפיו הטבעיים. אין כל צורך לשנות משהו. חיי טבע, חיי חולין וחילוניות. התייחסות לטבע כפי שהוא מבלי צורך לשנות או להתעלות מעליו.

לעומת זאת, התורה מלמדת אותנו כי האדם הוא בריאה נעלית ומרוממת, וצריך הוא לעבד את עצמו, לחיות את חייו מעבר ל"טבע" הרגיל.

וניתן לראות את המעלה הזו של האדם - אפילו בצורכי החיים הגשמיים שלו! בעוד שכל החיות והבהמות ובעלי החיים - מוצאים את מזונם מוכן "ישר מן הטבע", ללא כל צורך לעבד אותו, הרי שהאדם צריך לעבד היטב את מזונו, לעמול ולטרוח רבות עד אשר אופה לעצמו לחם. וכן בביגוד, בעלי החיים נבראו עם ביגוד "טבעי" של פרוות, נוצות וכדומה, כל בעל חיים לפי צרכיו, ורק האדם צריך לקחת את הפשתן או הכותנה ולעבד אותם בתהליכים רבים וארוכים עד אשר אורג מהם בגד. וכמו כן בעלי החיים מוצאים את מגוריהם ב"טבע", ורק האדם צריך לעבוד ולטרוח, לחצוב

אבנים מן ההרים, להכין מלט וכו', עד אשר בונה לעצמו בית.

כל זה מראה שבעוד שבעלי החיים אכן יכולים לחיות "בטבעיות" בתוך הטבע, הרי שהאדם - אינו כן! הקב"ה ברא לו את הטבע רק בתור "חומר גלם", אך עליו לעבד אותו, לעמול ולטרוח רבות עד אשר ישיג ממנו את צרכיו. העולם הוא בעבורו "סדנת עבודה"... ודווקא כאן טמונה מעלתו המיוחדת:

כפי שמספר המדרש: בשעה שאמר הקב"ה לאדם הראשון "קוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה", הזיעו פניו, וזלגו עיניו דמעות! אמר לפניו: רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד!!

אמר לו הקב"ה: "בזיעת אפיך - תאכל לחם" - הואיל והזיעו פניך והצטערת, תזכה לאכול לחם! (בר"ר כ י. פסחים קיא ע"א. ילקוט נחמני)

צערו של האדם היה על כך, שחשב שנפל כל כך ממדרגתו, עד שמזונו הוא כמזון החיות והבהמות והינו חומרי כמותם. ניחם אותו הקב"ה בכך שהוא יאכל לחם, שהלחם הוא מזון שצריך לטרוח בעבורו רבות: לקצור, לדוש, לזרות, לטחון, לנפות, ללוש, לאפות וכו'. אבל דווקא זה מראה שהאדם אינו חי "בטבע" כמו חמור. אינו אוכל עמו באבוס אחד. העולם החומרי והטבעי כפי שהוא, אינו מספק אותו ואינו תואם לדרגתו, אלא הוא במדרגה מעל החומר והטבע!

המצוות מעבדות את ה"פרא" הטבעי שבאדם

רבי עקיבא חותם את הדיון שלו עם טורנוסרופוס במילים: "שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצוות לישראל, אלא לצרוף אותם בהם". הקב"ה נתן לישראל מצוות, שעל ידן הם יתעלו מעל הטבע, מעל החומריות הטבעית שלהם!

רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם מצוות רבות, שכולן מסייעות לנו להתעלות יותר ויותר מעל הטבעים שלנו, מסייעות לנו יותר ויותר לעבד את ה"עיר פרא" השוכן בתוכנו [כפי שאומר הפסוק ואיוב יא יב]: "עיר פרא אדם יולד", ולהיות מעובדים יותר, עשויים יותר, מעוצבים יותר - יותר ויותר "אדם"!

אומר המהר"ל: ומעתה תדע כי המצוות, שהן הפעולות האלוקיות והן מעשה האדם, יגיע בהן האדם למדרגה שהיא על הטבע. וראוי שיהיה כך. כי מעשה האדם במה שהוא בעל שכל, הוא יותר במעלה מן הטבע. שהרי הטבע הוא כח חומרי בלבד, ואילו האדם הוא שכלי. (שם)

וכך גם מצוות ברית המילה באה לתקן ולהשלים את צורת האדם. ואין זו התערבות פסולה במעשי ה' חלילה, אלא אדרבה, הקב"ה מלכתחילה חפץ בכך שהאדם יתקן וישלים את עצמו.

ספר החינוך ומצוה ב: "והעם הנבחר, חפץ השם יתברך להשלים תכונתו, ורצה להיות ההשלמה על ידי האדם, ולא בראו שלם מבטן, לרמוז אליו כי כאשר תשלום צורת גופו על ידו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו".

ברית מילה – ביום השמיני

מבאר המהר"ל, כי "מצוות התורה הם יותר במדרגה ובמעלה מן הטבע". המצוות מביאות את האדם לתקן, להשלים ולרומם את טבעו החומרי. והנה דוד המלך, במזמור "השמים מספרים כבוד אל" (ותהלים יט), משבח את הקב"ה על מעשי הבריאה והטבע. ובפסוק השמיני הוא אומר: "תורת ה' תמימה משיבת נפש", וממשיך בשבח ומעלת התורה. "כי הנהגת הטבע נבראת בשבעה ימי בראשית, ואילו התורה היא מעל הטבע במדרגה השמינית". [לכן גם הפרק קי"ט שכולו סובב הולך סביב מעלת התורה, בנוי כך שעל כל אחת מאותיות הא"ב ישנן שמונה פסוקים בשבח ומעלת התורה. ובכל פסוק מפסוק מוזכרת התורה, באחת מלשונות אלו (בהטיות שונות): תורתך, עדותיך, דרכיך, פקודיך, חוקיך, מצוותיך, משפטיך, דבריך, אמרתך].

"וזה טעם מילה בשמיני. כי האדם מצד הטבע נברא עם הערלה, והוא פחיתות הטבע, והמילה היא תיקון הטבע. ולפיכך תיקון הזה הוא ביום השמיני, לפי שהוא אחר הטבע הנברא בימי המעשה". (תפארת ישראל פרק ב)

מדוע הלחם אינו צומח בשדה?

נתבונן נא על החיטה הצומחת. תחילה צומח רק מעין "קש" יבש. אחר כך, מופיעה שיבולת, ואחר כך הנרתיק של גרגר החיטה, ולבסוף גרגר החיטה עצמו שממנו מפיקים קמח. והנה, אילו לא היה אומר הקב"ה לעולם "די" ולא היה עוצר את התהליך כאן, היה התהליך ממשיך עוד, עד אשר היה מתפתח ויוצא לחם הראוי לאכילה. וכך באמת יהיה לעתיד לבוא, כפי שאמרו חז"ל (שבת ל ע"ב): "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות [מיני מאפה] וכלי מילת [בגדים]".

אולם בינתיים, כל עוד שאנו עדיין בשלב של עבודה ותיקון, הקב"ה "אל שדי", שאמר לעולמו די, עצר את התהליך כאן, כדי להשאיר ביד האדם את עמל הפקת הלחם ועיבוד העולם.

וזהו שפונה הקב"ה אל אברהם ואומר לו: "אֲנִי אֵל שְׁדֵי, הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים". אני הוא שאמרת לעולמי די ועצרת את העולם מלהגיע לשלימותו, והשארתי עבודה זו ביד האדם. "וכל הבריאה הנחתי לאדם שיגמרנה, וכמו כן בריאת האדם והשלמה שלו הנחתי על האדם שימול את עצמו". לכן עליך להשלים ולתקן את עצמך על ידי מילה, ודווקא כך תהיה תמים. (בית הלוי פרשת לך לך)

מילה פנימית ומילה חיצונית

כח זה של הסתלקות הערלה, הוא ביהודי בלבד. כי כפי שראינו לעיל, ברית המילה נכרתה עם אברהם אבינו, ורק הוא "מורשה" להכניס בברית זו. גוי שנימול שלא על ידי ישראל אפילו לשם גירות, אין המילה מועילה לנפשו כלל.

אומרת המשנה (נדרים פרק ג משנה יא): קונם [נדר] שאיני נהנה לערלים, מותר בערלי ישראל ואסור במולי הגויים. קונם שאיני נהנה למולים, אסור בערלי ישראל ומותר במולי הגויים, שאין הערלה קרויה אלא לשם הגויים, שנאמר: "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֵרְלִים וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵרְלֵי לֵב", ואומר "וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעֵרֵל הַזֶּה", ואומר "פֶּן תִּשְׁמַחְנָה בְּנֹת פְּלִשְׁתִּים, פֶּן תַּעֲלֶזְנָה בְּנֹת הָעֵרְלִים".

אומרת כאן המשנה, כי גוי שמל את עצמו, עדיין הוא בגדר "ערל". ואילו יהודי שעדיין לא מל [כגון שסכנה היא לו], בכל זאת הוא בגדר "נימול". "שאין הערלה קרויה אלא לשם הגויים".

ניתן לדמות זאת לאדם הנמצא בחושך ואינו רואה, נדליק לו את האור ויראה. לעומתו אדם עיוור, אף אם נדליק לו הרבה אורות, עדיין הוא עיוור ושרוי בחושך. האדם הרואה, אף בחושך הוא בגדר "רואה" [אלא שהאור יגרום לו לממש את כח הראייה], ואילו העיוור, אף באור הוא "עיוור".

כך היהודי מעצם מהותו הוא "מהול", נפשו מוכשרת להיות מוארת באור ה', חדרי לבבו רחבים ופתוחים להבין ולהשכיל ולהשיג השגות רוחניות. אלא שצריך הוא את מילת הבשר החיצונית כדי להשלים ולחזק ולממש זאת. אבל הגוי מעצם מהותו הוא "ערל", יש בו אוטם הלב ואינו מסוגל להכיל את אור ה', וברית המילה החיצונית אינה מעלה ואינה מורידה לו כלום.

לאור זאת מבאר החתם סופר, כי לגבי מילת יהודי כתוב (ויקרא יב ט): "וּבְיָוֵם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשַׂר עֶרְלָתוֹ". ואילו לגבי מילת גר כתוב (שמות יב מח): "וְכִי יִגֹּר אֶתְךָ גֵר... הַמּוּל לֹא כָל זָכָר", ולא הזכיר "בשר ערלתו". מדוע? כי ישראל אינו אלא ערל בשר, אבל לבו מהול לה', לעומת זאת אומות העולם הינם גם ערלי לב, וכשמתגייר ומקבל דת האמת נעשה מהול בכל.

מעלת הגרים הבאים בברית ה'

גוי המתגייר ובא בברית ה' - גדולה מאוד היא מעלתו! וכפי שאומר המדרש על הפסוק (ישעיה נז ג): **"וְאֵל יֹאמֶר בֶּן הַנְּכָר הַנְּלוֹה אֶל ה' לֵאמֹר, הַבְּדֵל יַבְדִּילֵנִי ה' מֵעַל עַמּוֹ"** - אמר להם הקדוש ברוך הוא לגרים: אתם מתייראים, לפי שפסלתי אתכם ואמרתי בפסח "כל בן נכר לא יאכל בו"!

למה לא תשאלו לגבעונים, מה טובה עשיתי להם? הגבעונים, עשו ברית עם ישראל מיראתם שמא יהרגו, ועשו זאת בערמה, ובכל זאת, מה עשיתי לשאול ולביתו על שביקש להרגם [שנהרגו שבעה ממשפחתו]! ומה אם לגבעונים, שהיו אמוריים ובאו מיראה ועשו מרמה עם ישראל, קבלתי אותם ועשיתי להם טובה, ועשיתי משפטם בבני; **הגרים, שהם באים מאהבה, ומשרתים לשמי, איני מקבלם ומגדלם!** לפיכך **"וְאֵל יֹאמֶר בֶּן הַנְּכָר הַנְּלוֹה אֶל ה'..."**, אלו הגרים שמהולים הם. אבל העובדי כוכבים ערלי לב הם, שכך הקדוש ברוך הוא פוסל את ערלי לב ומורידם לגיהנם, שנאמר (יחזקאל לב יח): **"בֶּן אָדָם יְהִי עַל הַמּוֹן מְצָרִים וְהוֹרְדֵהוּ!"** (שמות רבה יט ד)

* * *

הנה כי כן, נתן הקב"ה לעמו ישראל את המצוה והיכולת להשלים יותר ויותר את צורת האדם, להסיר ערלת וחשכת החומר מעליהם, ולהיות נפשם ולבבם מוארים באור פני מלך חיים, להגיע למלוא קומת "אדם", בעל צלם אלוקים ובעל רוחניות נעלה ומרוממת.

וכדברי הספורנו שהבאנו לעיל: **"התהלך לפני והיה תמים"** - **"קנה השלימות האפשר למין האנושי, השִׁכַּל וידוע אותי... כאמרו 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו'!"**

← ריסון היצר וקדושת החיים

מזכרת קדושה

אומר הקב"ה לבניו חביביו עם ישראל: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכְתּוֹת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ". עם ישראל חי את חייו בקדושה, בריסון יצרים, ובניתוב הכוחות כולם אל רצון הבורא.

להבדיל בין הטמא לטהור, בקרב אומות העולם, מי שרוצה "לקדש" את עצמו, הולך ומתנזר מכל הנאות העולם הזה. הנזירים אינם חיים חיי משפחה. אבל עם ישראל אינם כן, אלא מכניסים את הקדושה אל כל ענייני החיים, ואף אל חיי המשפחה.

ברית המילה מזכירה לאדם לרסן ולהגביל את תאוותיו, לחיות את חייו ולהשתמש בגופו אך ורק לפי רצון הבורא.

"זכרון באבר התאוה רב המהומה והחטא, לבל ישתמשו בו - רק במצוה ובמותר".
(רמב"ן בראשית יז ד)

"כי הנה הוא חותם המלך, וכאשר המלך מניח חותמו ביד עבדו, חלילה לו להשתמש בחותם המלך להכניסו במקומות אשר אינו כבוד למלך, כי בהשתמש בחותם מחוייב להיות מורא המלך לנגד עיניו, כי החותם הוא אות וזכרון ממוסר החותם לנמסר לו, להיות מחשבת המלך וצורתו לנגד עיניו". (ורדך פקודיך - מצות מילה חלק המחשבה אות ג)

התשת החומריות

ברית המילה, מלבד שהיא מזכירה לאדם לשמור על קדושתו, אף היא עצמה מסייעת לו בכך, כי הסרת "ערלת הבשר" על פי מצות ה', מסירה מהאדם אף את "ערלת הלב", את האוטם החומרי המונע וסותם מהאדם את אור ה'. הוא נעשה זך וטהור יותר, ובעל שליטה על תאוותיו החומריות.

כך אומר דוד המלך ע"ה (תהלים יח כד): "וְאַהֲבֵי תָמִים עָמוּ - וְאַשְׁתַּמְרוּ מֵעֲוֹנוֹי, הַיּוֹתִי "תַּמִּים" על ידי ברית המילה, מסייעת לי להשתמר מעוונתי ולשמור על קדושותי. וכן כותב רבנו בחיי (כד הקמח - מילה): "וכל מי שהוא נימול, ראוי להשתמר מן העריות".

מלבי"ם: עם כריתת בשר הערלה, תמולו גם "ערלת האוזן" ו"ערלת השפה" ו"ערלת הלב", כי כל זמן שהערלה בבשר, היא מתפשטת בכל הגויה [הגוף], בין על כח הלב והמחשבה, בין על כח הדברי, בין על השמיעה לדברי ה' ומצוותיו, ועל ידי הסרת הערלה על פי מצוה חוקיית שחקק ה', תסירו כלל הערלה... כי יסיר קליפת החומר וחשכתו... וערלת החומר לא תבדיל ביניכם לבין אלהיכם". (התורה והמצוה בראשית יז י)

מהר"ם חגיז: "על ידי המילה נחלש כח היצר השולט בגיד הנשה הסמוך לו, ועומד על גבו לשטנו יותר מכל שאר האברים". (אלה המצוות - מצות המילה)

האר"י הקדוש מבאר את הפסוק "שְׁמֹרְתָךְ לֹא בְלִתָּה מְעַלְיָךְ, וְרִגְלְךָ לֹא בְצַקָּה" כך: כי הילד בעת שנימול, על ידי מצות המילה נותנים לו לבוש מן השמים להתלבש בו, והוא לבוש אורה לנשמתו, מאור קדושתו יתברך, שיסייעו לעבודת בוראו. והלבוש הזה מתקיים עליו כל עוד שאינו פוגם בבריתו. אך כאשר הוא פוגם בבריתו, הולך ונאבד ממנו הלבוש הזה. וזהו שאומר הפסוק "שמלתך לא בלתה מעליך" - לבוש האורה והקדושה שהולבש לנשמתך אינו מתבלה ואינו סר ממך, כל עוד ש"רגלך לא בצקה", שלא

קלקלך עצמך בחטאים של חוסר קדושה [שחטא זה נקרא על שם הרגליים]. (באר מים חיים לרבי חיים מצ'רנובין פרשת שופטים ז' ו')

"וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיךָ!" אף הגויים מבחינים בקדושה המיוחדת של עם ישראל, ובקדושה של המשפחה היהודית - הממוקדת, המרוסנת, השמורה והטהורה. כך כותב ההיסטוריון הצרפתי ז'יל מישלה (1864): "אוהב אני את היהודים. מעולם לא הסתרתי דעתי ממסירות נפשם, ממידותיהם הנאות, מכשרונותיהם הנעלים, ומצרותיהם הרבות. הבו גודל לעם הצדיק אשר באמונתו יחיה... עם שכולו כהנים, עם הנערץ בכל מקום, שהוא בסוד הקדושה המשולשת - קדושת הדת, קדושת הנישואין וקדושת החיים". (זכרו לעולם בריתו עמוד 42)

☞ שכרה ומעלתה של ברית המילה ☞

← מקיימת את העולם

גדולה מילה, שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו!" (נדרים לב ע"א)

← מקרבת את הגאולה

מצות המילה היא מצוה שמקיימים אותה כל ישראל, אף הרחוקים משמירת תורה ומצוות, והיא החבל האיתן הקושר את עם ישראל לבל יכלה בגלות, ויזכה במהרה לגאולה השלימה. כפי שאמרו חז"ל (אגדת בראשית פרק יז): "אף שאין לישראל מעשים טובים, הקב"ה גואלם בזכות המילה".

כתב ספר העיקרים (פרק מה מאמר רביעי): כל זמן שנראה את הברית הזאת קיימת באומה, אף אם נראה את תוקף הצרות העוברות עלינו תמיד, לא נתייאש מן הגאולה, וכן למרות שהאומות אומרות עלינו כי אפסה תקוותנו, הנה כאשר נראה את הברית נשאר ונתמידה בנו, והיא מורה על הקשר שיש בין הענין האלוקי ובין האומה, נדע בודאי שעדיין יש בנו כח לחיות, ושעל ידי הקשר הזה תשוב האומה לקדמותה ולאיתנה להידבק בענין האלקות.

← מסייעת ללימוד התורה

מסופר על אונקלוס, בן אחותו של אדריאנוס קיסר רומי, שרצה להתגייר, אך פחד מאדריאנוס דודו. מה עשה? בא לקיסר ואמר לו שיש בדעתו לעסוק במסחר, וביקש ממנו עצה באיזו סחורה לסחור. השיב לו דודו הקיסר, כי החכמה הגדולה במסחר היא לרכוש סחורה שכעת אין לה ביקוש והיא זולה ושפלה, אך עתידה היא להיות מבוקשת ולהתייקר. קם אונקלוס ונסע לארץ ישראל, שם התגייר, מל את עצמו ולמד תורה. לאחר זמן שב לרומא ובא אל הקיסר. ראה דודו שכחשו פניו, ושאל אותו, שמא הפסיד במסחר או שיש אדם שמיצר לו. ענה לו אונקלוס שהשינוי במראה פניו חל מפני שמל את עצמו ולמד תורה. שאל אותו אדריאנוס: מי יעץ לך לעשות כן? ענה לו אונקלוס: אתה הוא שיעצת לי זאת, כאשר אמרת לי לעסוק בסחורה שפלה אשר סופה להתעלות ולהתייקר. גם עם ישראל הם כיום אומה שפלה, אך סופה להתעלות! כעס אדריאנוס ואמר: אם רצית ללמוד תורה, יכולת לעשות זאת מבלי למול את עצמך!

ענה לו אונקלוס: "וכי נתת לאסטרטלירוס אנונה, אלא אם כן נטל זינו שלך"?! כלומר: האם נתת לאיש מלחמה מדליית הצטיינות, אם לא נטל כלי זין במלחמתך? כך אינו יכול ללמוד תורה, אם לא מל את עצמו! (תנחומא. מדרש רבה משפטים ה)

"כי להשיג עומק דברי התורה, צריך שיחנן מאת ה' ולהאיר עיניו בניצוץ חכמה עליונה. וכי יחנן ה' איש אשר איננו מאנשי בריתה בנזר תפארה זאת! על כן מל עצמו בראשונה ואחר כך הלך ללמוד תורה!" (דרוש זרע אמת לרבי קאפל קרויס)

אמרו חז"ל: "והיתה בריתי בבשרכם" - זו ברית המילה, "לברית עולם" - זו ברית הלשון. ורצו לומר, שלא יוכל אדם לבוא לברית הלשון שהוא לימוד התורה, אם לא יבוא בברית הבשר שהיא ברית מילה. (מטה משה ח"ז פ"א)

"מילה" - היא מחלקי הדיבור. ניתן לזכות לדיבורים ומילים של תורה, כשקודמת לכך ברית המילה. ואף בברכת המזון אנו מזכירים את התורה והמילה יחדיו: "נודה לך... על בריתך שחתמת בבשרנו - ועל תורתך שלימדתנו".

← מצילה מן הגהינם

מובא במדרש: חביבה המילה, שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם, שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנם [שנאמר: "לָכֵן הִרְחִיבָה שָׂאוֹל נַפְשָׁה וַיַּעֲרָה פִּיהָ לְבַלֵּי חֶק" - שהשאוּל פוערת פיה למי שאין בו "חק", ו"חק" זו המילה שנאמר: "וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֶק, לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם"]. כי הקב"ה שם שמו בישראל כדי שיכנסו לגן עדן. ומה השם והחותם ששם בהם? הוא שם "שדי". השי"ן שם באף, והדל"ת ביד, והיו"ד במילה.

ולפיכך בעת שישראל הולך לבית עולמו, יש מלאך הממונה בגן עדן, שלוקח לכל בר ישראל מהול ומביאו בגן עדן. ואותם שאינם נמולים, אף על פי ששני אותיות יש בהם [שי"ן מן האף, ודל"ת מן היד, אך אין בהם היו"ד מן שדין], הוא לשון "שד". כלומר, שהשד מוליד אותו לגיהנם.

ועוד אמרו: לעתיד לבוא, אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה. ואותם שחטאו יותר מדאי, מה עושה להם? לוקח את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו ולא הספיקו למול, ונותן אותה עליהם, שיהיו כאילו לא מלו. וכיון שגיהנם רואה לערלה תלויה בהם, פותחת פיה ולוחכת אותם. ה' יצילנו. (בר"ד מח ת. תנחומא ויקרא צו יד. תנחומא תזריע ה)

המכס ששולם

המעשה הבא קרה בזמנו של הקיסר הרומי הרשע והעריץ דומיטינוס [אחיו של טיטוס] (דורות הראשונים עמוד קלט). קיסר זה, מיד בתחילת שלטונו, כינס את סנקליטיו [סגל היועצים המחוקקים], ויחד גזרו וקבעו: "מכאן ועד שלושים יום לא יהיה בכל העולם יהודי!" כלומר שבעוד שלושים יום יכנס לתוקפו חוק המתיר את דמם של היהודים. היה ביניהם סנקליט אוהב ישראל וירא שמים, הלך אצל חכמי ישראל אשר היו באותה שעה ברומא, שהם: רבי אליעזר, רבי יהושע ורבן גמליאל, וגילה להם את דבר הגזירה. והיו רבותינו מצטערים הרבה. אמר להם אותו ירא שמים: "אל תצטערו, מכאן ועד שלושים יום אלוהי היהודים עומד להם ויהיה בעזרם!"

חלפו עשרים וחמישה ימים, וכשראה הסנקליט כי הפורענות חלילה קרובה, הלך וגילה את הדבר לאשתו. אמרה לו אשתו: הלא כבר חלפו עשרים וחמישה יום! וכיצד אפשר לעמוד מנגד? אמר לה: נותרו עוד חמישה ימים - וה' יעזור! אך אשתו שהיתה צדקת ממנו, הבינה כי עליו לעשות מעשה. אמרה לו: וכי אין לך טבעת? [דהיינו מעין גולת רעל שהיו השרים הרומיים מחזיקים ברשותם, כדי להרעיל אויב במקרה של סכנה], מוץ [מצוץ] אותה ומות! היא יעצה לו להמית את עצמו למען הצלת עם ישראל, כי החוק הרומי קובע, שאם מת אחד מן הסנקליטים, כל הסנקליטות שובתת למשך שלושים יום, וכאשר הסנקליטות שובתת, אין חוק חדש יכול להיכנס לתוקפו, וכך ממילא יפוג תוקפו של החוק ותתבטל הגזירה. ואכן כך עשה - מצץ את גולת הרעל ומת!

כשמעו זאת חכמים והבינו שחרף נפשו למות למען הצלת עם ישראל, עלו אצל אשתו לנחמה ולהראות לה פנים. והנה היא שמעה אותם אומרים זה לזה: "חבל לספינה שהלכה לה ולא נתנה המכס!" כוונתם היתה כי חבל על אותו גוי חסיד שמת מבלי שזכה למול ולהסתופף בנחלת ה', כדי שיתנו לו לעבור ולקבל חלק לעולם הבא עם בני ישראל. [ומבאר המהרש"א (במסכת ע"ז י ע"ב): כשם שאין שומר המדינה נותן להיכנס בלי מכס, כן אברהם אבינו השומר על פתח גן עדן, אינו נותן ליכנס למי שלא מל]. אמרה האשה לחכמים: "יודעת ומבינה אני מה אתם אומרים! חייכם, לא עברה הספינה עד שנתנה מכס שלה!" מיד נכנסה לחדר פנימי והוציאה להם קופסה שהיתה המילה בתוכה, וסמרטוטים מלאים דם נתונים עליה! כיון שראו שנימול לפני מותו, שמחו רבותינו וקראו עליו את הפסוק (תהלים מז ז): "דְּיָבִי עִמָּי נֶאֱסַפּוּ עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם..." - הרי הוא מנדיבי עמים שנדבו את עצמם לטבח ולהרג על קדושת שמו, ונאספו אל עם אלוקי אברהם! (דברים רבה ב כד. ילקוט"ש תהלים מז ובמפרשים)

← מנחילה את ארץ ישראל

נאמר בתורה (בראשית יז ז-ח): "וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרַיִךְ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרַיִךְ: וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרַיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיֶּךָ אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזַת עוֹלָם וְהִיְיְתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים."

מכאן שלא ירשו ישראל את ארץ כנען מאבותיהם, אלא בזכות המילה. על מנת כן ניתנה הארץ לאברהם, ועל מנת כן ניתנה ליצחק וליעקב. (תורה שלמה אות נה)

כאשר רצה יהושע להכניס את עם ישראל אל הארץ, לא היו העם מהולים מפני הסכנה למול במדבר. אמר להם יהושע: מה אתם סבורים שאתם נכנסים לארץ ערלים? כך אמר הקב"ה לאברהם: "ונתתי לך ולזרעך" - על מנת "ואתה את בריתי תשמור!" ועמד ומל את כל ישראל. (ב"ר מז)

אוי על אותה שעה שנימול ישמעאל!

רבי חייא הצטער ובכה על הולדת ישמעאל ועל מילתו, שכן בגללה רבו צרות ישראל וסבלם.

אמר: בא ראה, ארבע מאות שנים עמד אותו מלאך הממונה של בני ישמעאל, וביקש לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו: מי שנימול יש לו חלק בשמך? אמר לו: כן. אמר לו: והרי ישמעאל נימול, ולמה אין לו חלק בך כמו יצחק? אמר לו: זה נימול כראוי וכתקונו, וזה לא כך [שבני ישמעאל מלים ללא פריעה]. ולא עוד, אלא שאלה נדבקים בי

כראוי לשמונה ימים, ואלה רחוקים ממני עד כמה ימים [שמלים רק בגיל 13]. אמר לו: ועם כל זה, כיון שנימול, לא יהיה לו שכר טוב בשביל זה?!

מה עשה הקדוש ברוך הוא? הרחיק את בני ישמעאל מן הדבקות העליונה לעולם הבא, ונתן להם חלק למטה בארץ הקדושה בשביל אותה המילה שבהם. ועתידיים בני ישמעאל לשלוט בארץ הקדושה, כשהיא ריקה מהכל, זמן רב, כמו שהמילה שלהם ריקה בלי שלמות. והם יעכבו את בני ישראל לשוב למקומם, עד שתושלם ותסתיים אותה זכות של בני ישמעאל. ועתידיים בני ישמעאל לעורר קרבות חזקים בעולם... עד אשר יתעורר עליהם הקדוש ברוך הוא, ויכלה את בני ישמעאל מן הארץ, וישבר כוחותיהם וחילותיהם שלמעלה, ולא ישאר כח למעלה לשום אומה, אלא כח ישראל לבדו... ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. (זוהר וירא לא ע"ב)

אכן לדאבוננו, ישמעאל, כיון שמל אף הוא, קיבל שליטה על ארץ ישראל למשך שנים כה רבות. אולם כמה מדהים לראות את התממשות דברי חז"ל, ש"עתידיים בני ישמעאל לשלוט בארץ הקדושה, כשהיא ריקה מהכל", שבעת שישבו הערבים בארץ, היא היתה עזובה ובלתי מפותחת כלל. ומעניין מאוד, שהערבים הרבו לכנות את שמות המקומות בארץ בשם "חורבה", "חירבת" וכדומה, כפי הנראה נשמתם חשה כי רק בגלל היותה חרבה יש להם זכות עליה. (זכרו לעולם בריתו עמוד 30)

מאידך, מדהים לראות, כי התיישבות היהודים מחדש, כאן היום בארץ ישראל, הינה בזכות השמירה על מצות ברית המילה! וכפי שאומר הזוהר הקדוש:

רבי חייא אמר: בזכות ישראל מהולים, נכנעים שונאיהם תחתיהם ויורשים נחלתם; בא וראה, מה כתוב: "יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ". וכתוב אחריו: "כִּי אוֹרֵשׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלְךָ". שזכות המילה, הקדוש ברוך הוא עוקר דיירים ממקומם ומושיב דיירים למקומם! (זוהר שמות קכד ע"א)

נראה כי הדברים הללו נאמרו ממש ממש על דורנו אנו. לדאבוננו רבים מעם ישראל פרקו עול תורה ומצוות, ורבים אף מנסים בכל כוחם להתנכל ולהתנגד לכל דבר שבקדושה: שבת, טהרה, כשרות וכו'. אולם הפלא הגדול הוא, שישנה מצוה אחת שעליה שומרים כולם! מבלי לדעת אפילו מדוע! ולמרות שהיא מנוגדת לאמונותיהם הכוזבות של "יפי הנפש" למיניהם, וגובלת בגרימת כאב! ובזכות המצוה הזאת זכינו לניסים כה גדולים ועצומים, ולסייעתא דשמיא עצומה במלחמות מול כל אויבינו סביבנו, ממש כדברי הזוהר "נכנעים שונאיהם תחתיהם ויורשים נחלתם!" "הקב"ה עוקר דיירים ממקומם [הערבים שישבו כאן דורות רבים], ומושיב דיירים למקומם!" וכך אומר הנביא זכריה (ט יא):

"גַּם אֵהָ, בְּדָם בְּרִיתְךָ, שְׁלַחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ!"

בזכות דם המילה, הקב"ה שולח ומחזיר את אסירי הגלות חזרה לארצם! כפי שכותב הרמב"ן: "רמז בכאן על עקבות המשיח, שיהיה הדור כולו חייב, ותשתכח תורה מישראל, ותרבה החוצפה והעזות, כדכתיב 'אין מים בו', ולא ישאר בידם - רק זכות מצות מילה".

ולוואי שנזכה כל ישראל לשוב ולקיים את כל דברי תורתנו הקדושה, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים!"

← קבלת פני שכינה

גדולה מילה, שבזכותה ישראל מקבלים פני שכינה, שנאמר: "ומבשרי - אחזה אלוה!" (מנורת המאור נר ג כלל א)

י	מ
י	ע
ל	ל
ו	נ
ה	ה

אומר בעל הטורים (דברים ל יב): "מי יעלה לנו השמימה" - ראשי תבות **מילה**, וסופי תיבות שם **הוי"ה**. "שאינו יכול לעלות אצל השם, אם לא שיהא נימול".

וכן אומר הזוהר הקדוש: כל עוד שהאדם לא נימול, אינו נאחז בשם הקב"ה. כיון שנימול, נכנס בשמו ונאחז בו. וזהו שנאמר "ומבשרי אחזה אלוה", בכל זמן שהאדם נרשם ברשימה הקדושה הזאת של אות ברית, רואה מתוך בשרו את הקב"ה, מבשרו ממש, והנשמה הקדושה נאחזת בו! (זוהר מפרשת לך לך צד ע"א)

ברית המילה במהלך הדורות

ברית המילה במצרים ובמדבר

דורות ישרים

הברית האיתנה שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו, עברה מדור לדור. כשנולד יצחק, היה הוא התינוק הראשון שנימול על ידי אביו בגיל 8 ימים [והדבר רמוז בפסוק: "ביום הגמל את יצחק" - ביום ה"ג (8) - מל]. אחריו עברה הברית ליעקב אבינו ולכל בניו אחריו, אשר היו כולם "מצויינים" ומסומנים באות ברית קודש, ומובדלים מכל הגויים אשר סביבם. [וכדברי במדרש (בראשית רבתי א ו): המילה מבדלת ביניהם שנאמר: "צאינה וראינה בנות ציון" - בנים המצויינים לי במילה].

בשבעים נפש ירדו בני ישראל למצרים, ופרו ורבו שם, והמשיכו לשמור בריתם ולהבדיל את עצמם מטומאת מצרים.

ביטול המילה במצרים

אך הנה, אחר פטירתו של יוסף הצדיק, התחילו לפגום בברית הקודש. "והנה מסורת היתה בידם שצריכים שישתעבדו במצרים, ואחר שמת יוסף הבינו כולם אשר ימי השעבוד ממשמשים ובאים ומעתה יתחיל הגלות, והתחילו לפחוד ממנו ולדאוג על העתיד, כי מי יודע היאך ומה יתנהגו המצריים עמהם ועם בניהם אחריהם זמן ארוך כזה. וביקשו עצה לזה, והסכימו בעצה להתקרב למצריים ולא להיות מובדלים מהם הרבה, ושלא יהיו ניכרים ביניהם כגרים ונוכרים, יען בהתקרבות הגופים יתקרבו הלבבות ותתמעט השנאה" (בית הלוי פרשת שמות).

ואכן מאז היו רבים מעם ישראל שפגמו בברית ומשכו בערלתם, וכל שכן שלא מלו את בניהם - כדי להידמות למצריים. אך היתה זו טעות! ההידמות למצריים לא מנעה

את השנאה, אלא להיפך. דווקא כעת התחילו הצרות, קם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף, והתחיל השעבוד. [דבר זה חזר על עצמו פעמים רבות במשך ההיסטוריה, שדווקא כאשר היתה בעם ישראל התבוללות וטמיעה בגויים, קמו הגויים להתנכל לעם ישראל, כתזכורת מן השמים לייחודם והבדלתם מן הגויים. וכפי שאמרו גדולי ישראל: כשעם ישראל אינם עושים "קידוש", שולח ה' את הגויים שיעשו "הבדלה"].

אמר הנביא: "בה' בָּנְדוּ כִּי בָנִים זָרִים יִלְדוּ - עֲתָה יֹאכְלֵם חֲדָשׁ". "בנים זרים ילדו" - שהיו מולידים ולא מלים. ללמדך, כשמת יוסף, הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים. כיון שראה הקדוש ברוך הוא כן, הפר את האהבה שהיו המצרים אוהבים אותם, לשנאה, שנאמר: "הִפְךָ לִבְּם לְשֹׂנְאֵי עַמּוֹ". "עתה יאכלם חדש" - חֲדָשׁ. עמד מלך חדש, וחדש עליהם גזרות קשות. (שמות רבה א ח. ו. תנחומא שמות ה)

ואולם שבט לוי - כולם צדיקים היו, והיו שומרים את הברית והתורה. שנאמר: "כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרֹתַי" - זו תורה. "וְבִרְיָתָם יִצְרְרוּ" - זו המילה. (תנחומא בהעלותך ח)

גם כאשר רבו הגזירות והרדיפות, המשיכו הלויים למול את ילדיהם. וכפי שראינו שכאשר מצאה בתיה בת פרעה את משה בתיה, אמרה: "מילדי העברים זה", שהכירה בו על ידי המילה שהוא מבני ישראל. (שמות רבה א כט)

משה רבנו, צפורה והמילה

בתקופה זו של שעבוד מצרים, מסופר בתורה אודות מילתו של אליעזר, בנו של משה רבנו (שמות ד כד-כו):

"וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמֵּיתוֹ: וַתִּקְוֶזוּ צַפּוֹרָה צָר וַתִּכְרַת אֶת עֶרְלַת בְּנֵהּ וַתִּזְעַק לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי זֹאתִי דְבַיִם אֲתָה לִּי: וַיִּרַף מִמֶּנּוּ אִזְ אֶמְרָה: זֹאתִי דְבַיִם לְמוֹלָתִי".

היה זה כאשר, אחרי שהות ממושכת במדיו, שב משה למצרים בציווי ה' כדי לגאול את עם ישראל. טרם צאתו נולד לו בנו השני אליעזר והגיע זמן המילה. אמר משה: אם אמול אותו ואחר כך אצא, סכנה היא לתינוק. אם אמול ואמתין שלושה ימים עד שיחלים ואחר כך אצא לדרך, הרי הקב"ה ציוה עלי "לך שוב מצרים"! לפיכך יצא לדרך מבלי למול אותו. (נדרים לב ע"א)

"וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמֵּיתוֹ!" כאשר הגיעו למלון, לפתע פגע בו מלאך ה' וביקש להמיתו. "והיה המלאך נעשה כמין נחש, ובולעו מראשו ועד ירכיו, וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום" (רש"י). הבינה מכך צפורה אשתו שעל עניין המילה הוא ניזוק, כי ראתה כמה גדול כח המילה, שלא היה יכול לבלעו יותר מכאן (שמות רבה ה ח).

עד עכשיו לא פגע בו המלאך, כי אכן היה פטור מלמול בגלל פיקוח נפש, אבל כאשר הגיעו למלון במקום יישוב, כבר יכול היה למול אותו. אלא שהתעכב שעה קלה והתעסק בענייני המלון תחילה. [אומר הרא"ם: ואם תאמר והלוא עדיין היה בדרך וישנה סכנת הדרך, ומפני מה נענש? ויש לומר שהמלון שהיה לו משה עכשיו בו, היה קרוב למצרים, רק מהלך יום, ובדרך קצר כזה לא יהיה שום נזק וסכנה לתינוק].

אמרו על כך חז"ל (נדרים לב ע"א): "גדולה מילה, שכל זכויות שעשה משה רבנו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה!" ועוד אמרו (שמות רבה ה ח): "חביבה מילה שלא נתלה משה עליה [כלומר לא נשתהה עונשו] אפילו שעה אחת!"

מיד, "וַתִּקַּח צִפְרָה צֶרֶם" - אבן חדה, "וַתִּכְרֹת אֶת עֶרְלַת בְּנֵה וַתִּגַּע לְרַגְלָיו, וַתֹּאמֶר כִּי חָתַן דָּמִים אֶתָּה לִי", אמרה: חתני [משה] תהיה אתה נתון לי בזכות דמים הללו של מילה, שהרי קיימתי המצוה. מיד "וַיִּרַף [המלאך] מִפְּנֵינוּ". אז הבינה בוודאות שזה על עניין המילה, "אֲזָ אָמְרָה: חָתַן דָּמִים לְמוֹלַת" - אמרה: כמה גדול כח המילה שחתני היה חייב מיתה שנתעצל במצות המילה לעשותה, ולולי היא לא ניצל! (שמ"ד ה ח)

כל עכבה לטובה

נשוב לעם ישראל במצרים. בעוד שבט לוי שומרים ומקיימים את מצות המילה, הרי שרבים רבים מבני ישראל אינם מקיימים את המצוה, מפני פחד המצריים. ובפרט כאשר התרבו הגזירות והרדיפות, ויש שבאמת היה בזה סכנה ופיקוח נפש.

ואולם, ביטול המונוי זה של מצות המילה בקרב המונוי בית ישראל - מאת ה' היתה זאת, והאלוקים חשבה לטובה.

עוד כאשר ציוה ה' לאברהם על המילה, צפה אברהם אבינו כי תהינה שתי פעמים בהיסטוריה שבהן תתבטל מצות המילה מעם ישראל: פעם אחת כאן בשעבוד מצרים, ופעם אחת בדור המדבר, שבמשך ארבעים שנה לא מלו מפני סכנת הדרך. וכנגד שתי פעמים אלו, נפל אברהם על פניו שתי פעמים, כי לא החזיק מעמד בראותו שכך יקרה. הוא נפל לפני ה' והתפלל לפניו שעל כל פנים לא יתבטלו לגמרי, ויזכו לבסוף לקיים את המילה. ואכן לבסוף נימולו אף הדורות הללו, דור מצרים על ידי משה בצאתם ממצרים, ודור המדבר על ידי יהושע בכניסתם לארץ ישראל.

ואולם העיכוב הכפול הזה, היה מאת ה' לטובה. כי בשתי הפעמים הללו, הגיעו עם ישראל למצב שהיו זקוקים בו לזכות כללית מיוחדת וגדולה, וכאשר נימולו לבסוף כולם ביום אחד במסירות נפש על אף גילם המבוגר, היתה זו עבורם זכות גדולה ועצומה שעמדה להם בעת צרה! במצרים עמדה להם זכות המילה שנימולו כולם יחד, כדי שיהיו ראויים להיגאל. ובמדבר עמדה להם זכות זו, כדי שיהיו ראויים להיכנס לארץ ישראל ולרשת אותה.

שתי פעמים כתיב באברהם נפילה על פניו, כנגדן ניטלה מילה מבניו שתי פעמים, אחת במצרים ואחת במדבר. במצרים בא משה ומלך, במדבר בא יהושע ומלך. (בר"ד לד לד מו ו) ובאר המהר"ז: שצפה שיתבטלו בשני זמנים אלו, ונפל על פניו והתפלל שלא יתבטלו לגמרי.

"לְכָל זָמַן וְעַת לְכָל חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם" - זמן היה לו לאברהם אימתי שניתנה לו המילה [שנימול רק בגיל 99]... זמן היה להם לבניו שנימולו שתי פעמים [כולם ביום אחד], אחד במצרים ואחד במדבר. (בר"ד מו ב) ומבאר ה"עץ יוסף": לכל זמן - שהיה זמן מכוון למצות המילה של אברהם, ולא היה הדבר במקרה. וכן כיוצא בזה היה זמן מיוחד לבניו למילה, אחד במצרים שלא היה להם זכות ליגאל אלא בזכות דם פסח ודם מילה. ואחר כך בבואם לארץ לא היה להם זכות ליכנס לארץ אלא על ידי המילה.

וצדקות אשר עשית עם אבותינו במצרים, שלא היה בידם מצוות להתעסק בהן ויגאלו, ונתת להם שתי מצוות שיתעסקו בהן ויגאלו, ואלו הן: דם פסח ודם מילה.

הכופרים במילה מתו במכת חושך

יחד עם זאת, לא כל עם ישראל זכו ל"צ'אנס" הזה שהעיכוב במצות המילה יתהפך להם לטובה ויזכו לבסוף למול ולהיגאל. רק אותם שעשו תשובה ורצו לשוב לברית ה', אכן זכו לכך, ואילו אותם שכפרו במילה ונשארו בזדון ליבם, מתו במכת חושך.

בשעה שהיו ישראל במצרים, מאסו בתורה ובמילה... מה עשה הקדוש ברוך הוא? הביא חושך על המצרים שלושת ימים, והרג בהם כל רשעי ישראל. שכן הוא אומר: "וַיְבֹרֶתִי מִכֶּם הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי". וכן הוא אומר: "הַתְּאֵנָה חֲנֻטָה פְּקִיָּה" - אלו הרשעים שבישראל. "וְהַנְּפִיִּים סִמְדָר נִתְּנוּ רִיחַ" - אלו הנשארים שעשו תשובה ונתקבלו. "קוֹמֵי לָךְ רְעִיתִי יִפְתֵּי וְלָכִי לָךְ" - שהרי הגיע קץ הגאולה!
(בר"ר טו יא)

דם פסח ודם המילה

כאשר הגיע עת הגאולה, והיה הקדוש ברוך הוא מבקש לגאול את ישראל, לא היה בידם זכות. מה עשה הקדוש ברוך הוא? קרא למשה ואמר לו לצוותם על מצות קרבן פסח ועל מצות המילה.

משל למלך שעשה משתה לאוהביו. אמר המלך: אם אין סימנטרי [סמל המלוכה] על כל המסובים, אל יכנס אחד מהם לכאן! כך השם יתברך עשה משתה לעם ישראל, צלי אש על מצות ומוררים, מפני שגאלם מן הצרה. אמר להם: אם אין חותמו של אברהם בבשרכם, לא תטעמו ממנו!

מיד התאספו רבים רבים מעם ישראל ובאו לימול. ועליהם נאמר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידֵי כְּרִיתִי בְּרִיתִי עָלַי זָבַח!"

אולם היו שהתקשו לקבל עליהם למול [בל נשכח שהיו גדולים ומבוגרים, לא תינוקות רכים, ואף לא היו להם סמי הרדמה]. מה עשה הקב"ה? ציוה על משה להכין את קרבן הפסח, והביא הקב"ה רוחות מגן עדן, ונשבו והדביקו ריחות מגן עדן בקרבן הפסח, והיה הריח נודף למרחוק, למרחק מהלך ארבעים יום! מיד התאספו כל ישראל אצל משה ואמרו לו, בבקשה ממך, האכילנו מפסחך, מפני שהיו עייפים מן הריח! אמר להם משה: אם אין אתם נימולים, אין אתם אוכלים! מיד נתנו עצמם ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקדוש ברוך הוא עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר: "וְאָעֶבֶר עֲלֶיךָ וְאָרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ, וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי, וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי!" חיי בדם הפסח, חיי בדם מילה! (שמ"ר יט ה)

"וְלִקְחֶתֶם אֶגְדָּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בְּסֶף", כלומר: אני עושה אתכם אגודה לעצמי, אף על פי שאתם שפלים כאזוב! ומה ראה הקדוש ברוך הוא להגן עליהם בדם? כדי לזכור להם דם מילת אברהם. ובשני דמים ניצולו ישראל ממצרים, בדם פסח ובדם מילה! (שמ"ר יז ג)

ביטול המילה במדבר

יצאו עם ישראל ממצרים, ממלכת כהנים וגוי קדוש, חתומים כולם בחותם המילה. ואולם בעת הליכתם במדבר ארבעים שנה, שוב נמנעה מהם מצות המילה. סכנת הדרך לא אפשרה להם למול את בניהם שנולדו במדבר. אומנם, היו מקומות שחנו בהם זמן

רב, אך הם לא ידעו מראש כמה זמן יתעכבו בכל מקום, ולכן לא יכלו למול מפני ספק סכנה שאולי יצטרכו למחר לצאת לדרך.

ויש אומרים שהטעם שלא מלו בהיותם במדבר, הוא מפני שלא נשבה להם רוח צפונית, שהיא רוח נעימה המביאה עימה שמש צדקה ומרפא. ומדוע לא נשבה רוח זו? יש אומרים מפני שהיו נזופים על חטא העגל ולא היו ראוים לאור נוגה. ויש אומרים כדי שלא יתפזרו ענני הכבוד. (ויבמות עב ע"א ובמפרשים) אולם יש לציין שהלויים לא ביטלו מצות המילה אף במדבר (עייין רש"י דברים לג ט) כי היו בדרגת בטחון גדולה, ובטחו בה' שלא יאונה להם כל רע. ונשבה להם רוח צפונית כי לא היו נזופים על חטא העגל (עייין שו"ת חתם סופר (וירה דעה סימן רמה). וכן להלן בשער ההלכה בענין הרחת בשמים במילה).

אולם כאמור - מאת ה' היתה זאת, כדי שכאשר יבואו להיכנס לארץ, ימולו כולם יחד, וזכות זו תעמוד להם לרשת את הארץ.

היושע מל את ישראל לפני כיבוש הארץ

לאחר מסע של ארבעים שנה במדבר, הנה עם ישראל עוברים את הירדן בניסים גדולים, ומתיישבים בגלגל, בקצה מזרח יריחו, נכונים להתחיל לכבוש את הארץ ולרשת אותה.

פונה יהושע אל עם ישראל ואומר: האם סבורים אתם לרשת את הארץ כשאתם ערלים [שהרי דור יוצאי מצרים מתו, ואילו ילידי המדבר עדיין לא נימולו]!! הלא הארץ הובטחה לאברהם אבינו ולזרעו אחריי, רק בעבור הברית!

"בַּעַת הַיָּא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ, עֲשֵׂה לְךָ חֲרֻבוֹת צָרִים וְשׁוּב מִל מַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית: וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרֻבוֹת צָרִים, וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל גְּבַעַת הָעֵרְלוֹת... וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמּוּ כָל הַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בְּמַחְנֶה עַד תְּיוֹתָם: וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ, הַיּוֹם גְּלוֹתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְיֵכֶם, וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גְּלָגֶל עַד הַיּוֹם הַזֶּה". (יהושע פרק ה')

ואכן מיד מכין יהושע "חרבות צורים" - איזמלי מילה חדים, ומל את עם ישראל "שנית", דהיינו שזו הפעם השניה שבה מלו קהל גדול יחד (רש"י). ועוד, שגם במילת מצרים, כשמל משה את העם, היה יהושע שותף לכך, וכעת עסק "שנית" במילת עם ישראל. [וכפי שאומר המדרש בענין מילת מצרים: מי מלן? משה מל, ואהרן פורע, ויהושע משקה. ויש אומרים יהושע מל, ואהרן פורע, ומשה משקה. (במדבר רבה יא ג) ו"משקה" הכוונה ל"מוצץ", שמשיק את הפה על המילה (שדי חמד מערכת מילה סימן ג אות טז. והרמב"ם ב"אגרת השמד" הביא מדרש זה, וגרס "ויהושע מוצץ").

הוסרה חרפת מצרים

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ, הַיּוֹם גְּלוֹתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְיֵכֶם".

"חרפה" קשה היתה על עם ישראל מצד המצרים! דברים קשים של **חירוף** וגידוף! כי בשעה שיצאו ישראל ממצרים, השתוקק פרעה לדעת מה יעלה בגורלו של העם הזה. הלך ושאל את החוזים בכוכבים: "מה אתם רואים שיהיה בסופה של אומה זו?" הביטו החוזים וראו כי תלוי מעל ישראל כוכב מאדים, שמהותו דם, וקראו לו "**רעה**" כי מסמל הוא פורענות של דם והריגה. אמרו לפרעה: "אנו רואים שדמם נשפך כמים!" והסכימו ביניהם כל החרטומים והמכשפים שגורל קשה של הריגה צפוי לשונאיהם של

ישראל. פרעה אף "דאג" להזהיר על כך את משה: "רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדַּד פְּנִיכֶם!" והיו רבים מעם ישראל שהדברים הלחלו בלבבם והטילו עליהם פחד ומורד לב, והתייאשו מן הגאולה.

כאשר חטאו ישראל בחטא העגל ורצה הקב"ה לכלותם, התפלל משה לפני ה' להעביר את רע הגזירה, ואמר: "לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לְאֹמֶר בְּרָעָה הוֹצִיאָם, לְהַרְגֵם אֲתֶם בְּהָרִים!?" למה תתן למצרים לחגוג את "נצחונם" כשיראו שצדקו בדבריהם אודות כוכב ה"רעה", חלילה! ותפילתו אכן התקבלה וסר חרון האף מעל ישראל.

אולם דברי החרפה והגידוף הללו של המצרים עדין המשיכו ללוותם. ה"ערב רב" [תערובת מאומות העולם שהצטרפו לישראל] דאגו להזכיר ולהתריע על הגורל הרע של מזל מאדים התלוי מעליהם!

אך הנה - כאן, כאשר נימולו כל ישראל, ראו כי הקב"ה הפך וכיוון את מזל ה"מאדים" - כלפי דם המילה! לא דם הרג ומלחמה עלה בגורלם חלילה, אלא ברית דמים עם הקב"ה! ובזה הוסרה מעליהם סוף סוף "חרפת מצרים", דברי החירופים של מצרים!
ורש"י. ילקו"ש רמז שצב. מדרש הגדול. תורה שלמה שמות י י

יהושע, יוסף והמילה

מדוע זכה דווקא יהושע להיות שותף פעמיים במילת עם ישראל? יהושע היה מזרעו של יוסף הצדיק, ונראה, שאת כוחו במילה - ירש ממנו!

כאשר נולד יוסף, קראה לו רחל אמו "יוסף" באומרה: "אֶסֶף אֶלֶהִים אֶת חַרְפְּתִי". ואומר תרגום יונתן בן עוזיאל: "עתיד יהושע בנו של יוסף לאסוף את חרפת מצרים מעל בני ישראל ולמול אותם בעבר הירדן".

אומר הזוהר הקדוש (פרשת ויחי רכז ע"א): יוסף נקרא צדיק, ששמר את הברית, והברית עומדת עם יוסף.

ולעיל ראינו, שעם ישראל במצרים ביטלו את מצות המילה - רק לאחר פטירתו של יוסף. כי כל עוד שיוסף היה בחיים, לא היו מסוגלים לבטל את מצות המילה!

כאשר בא עמלק להילחם עם ישראל, לאחר יציאת מצרים, בחר משה דווקא את יהושע שילך להילחם בו. אמר יהושע: "כמה גדולים יש כאן בדור הזה, אהרן וחור ושבעים זקנים, ולא ציוה משה אלא לי, לא על חנינם ציווני, אלא שראה שנופל בידו!" (ילקו"ש בשלח). ואכן - "וַיַּחְלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חַרְבִּי".

ומעניין, מה היה הענין דווקא בכוחו של יהושע להילחם בעמלק ולנצחו? כתוב על עמלק: "וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחֻשָׁלִים אֶחְרִיד", ומסביר רש"י: ויזנב בך - מכת זנב. חותך אבר המילה זורק כלפי מעלה. כלומר עמלק בא להלחם ולזלזל בברית של עם ישראל ולומר, הנה מצותך שצוית לישראל, ומה הועילה להם. ובמלחמה זו - נבחר דווקא יהושע שהיה מזרעו של יוסף ששמר את בריתו, לצאת ולהילחם בעוקרי המילה!

וכפי שאומר הזוהר הקדוש (בשלח סו ע"א): אמר רבי שמעון: בשעה שיצא יהושע נער,

התעורר הנער שלמעלה, [דהיינו השר מט"ט שהוא בבחינת "נער" שעומד תחת השכינה ואינו מש ממנה ויונק ממנה תמיד (והר בהיר)] לנקום את נקמת הברית! וזהו סוד הכתוב: "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו **לפי חרב**". לפי חרב דווקא, ולא לפי רמחים וכלי זין, שזו היא "חרב נוקמת נקם ברית"! (הדרת קודש עמוד נג)

סג סז

"אֲלֶיךָ לִי אֵל הַר הַמִּזְבֵּחַ וְאֵל הַר הַמִּזְבֵּחַ. כְּלֶיךָ יִפֶּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֲנִי בְּדָוִד"

(שיר השירים ד ו-ז)

בשעה שמלו ישראל במצרים, היה ריח הדם והערלה ערב לפני הקדוש ברוך הוא כבשמים. וכן כשמלך יהושע, היה ריחן ערב לפני הקדוש ברוך הוא! ועל זה נאמר "אֲלֶיךָ לִי אֵל הַר הַמִּזְבֵּחַ" – זו מילה של מצרים, שעשו מן הערלות הר, מפני שהיו כולם צריכים למול, והיה ערב לפני הקדוש ברוך הוא כריח מור דרור, שהיה ראש הבשמים. "וְאֵל הַר הַמִּזְבֵּחַ" – זו מילה של ביאת ארץ כנען, שעשו מן הערלות גבעה, ככתוב "וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵל גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת". והיה ריחם ערב לפני הקדוש ברוך הוא כריח לבונה! (במדבר רבה יד יט)

ומשהסירו ישראל מעליהם את מום הערלה, ממשיך הפסוק ומשגח את כנסת ישראל:

"כְּלֶיךָ יִפֶּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֲנִי בְּדָוִד!" (תוספות השלם כדאשית יז יא)

סז סח

האבן והברזל

ברזל או אבן - במה מליס?

מעניין לגלות ולהיווכח כי חל שינוי במשך הדורות בעניין זה:

מילה על ידי אבן

בדרך כלל חיתוך מתבצע על ידי ברזל. כל הסכינים והחרבות - עשויים הם על פי רוב ממתכת. ואכן אף איזמל המילה כיום הינו מברזל - וזוהי "מצוה מן המובחר"! (שלחן ערוך י"ד רסד ב). ואולם - בדורות הראשונים, היו מליס על ידי אבן או זכוכית חדה:

הנה, כאשר מלה ציפורה את בנה, כתוב: "וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צוֹר וַתִּכְרֹת אֶת עֶרְלַת בְּנֵהּ". ואף יהושע כשמל את ישראל, כתוב: "וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חֲרָבוֹת צָרִים". [ו"צור" הוא אבן, ככתוב "ההפכי הצור אגם מים", וכן "שמן מחלמיש צור". וכן אומר המדרש: חרבות צורים - גלבין דטנרא, דהיינו חרבות אבן (בר"ד לא ח). ואולם יש המפרשים "חרבות צורים" - אזמלון חריפין, דהיינו אזמלים חדים (תרגום ורש"י). אך עדיין אין זה סותר לדעה שהיו מאבן].

מדוע מלו באבן?

ישנן כמה יתרונות ומעלות למילה באבן, על פני מילה בברזל:

• **הברזל לא היה לו חלק בקדושה** - שכן הוא נברא לקצר את ימיו של האדם, ונועד

להרג ולמלחמה. אף את אבני המזבח יש איסור לחתוך ולסתת על ידי ברזל, ככתוב: "לא תניף עליהם ברזל". ואמרו חז"ל, כי אין זה נאה להניף את המקצר [הברזל שהורג ומקצר ימים] על המאריך [המזבח שמביא חיים ושלום לעולם]. אף כאשר עקד אברהם אבינו את יצחק על גבי המזבח, לא כתוב שלקח "סכין", אלא "מאכלת" - דבר שחותך ואוכל. כדי לא להזכיר את הסכין על עניין של קדושה. לכן אף בברית המילה נמנעו מלהשתמש בברזל. (ש"ד פרשת שמות על פסוק "ותקח צפורה צור")

• **צורי ומרפא** - האבן נקראת "צור", ויש בה סגוליות של **צורי** ומרפא [וכידוע ישנן כל מיני אבני סגולה ומרפא]. לעומת זאת הברזל עלול לגרום לסכנה ולזיהום. [וכפי שנפסק בשלחן ערוך בהלכות שבת (או"ח סימן שכח ס"ז), שמכת ברזל יש בה סכנה. וכפי שידוע ברפואה שפגיעה מברזל עלולה לגרום לטטנוס]. לפיכך השתמשו בצור, "שיתרפאו יותר מהר בכריתה על ידי אבן מאשר על ידי ברזל". (חתם סופר שבת קלד ע"ב. כלי יקר לרבי שמואל לינאדו יהושע ה. ב. נור הקדש ב"ר לא ח)

• לרמוז על כריתת הערלה והכנעתה על ידי ישראל הנקראים "אבן", כמו שנאמר (בראשית מט כד): "משם ירעה אבן ישראל" (כלי יקר ה"ל). [ונקראו ישראל "אבן" כי הם "האבן הראשה", אבן הפינה שעליהם נבנה ומושתת העולם (רמב"ן שם)].

• הצור מזכיר לנו את "**צור העולמים**" הקב"ה, ויש עדיפות לעשות החיתוך בדבר ששם ה' נקרא עליו. (שם ונשמה עמוד שכב)

• הצור מזכיר את האבות הקדושים שנאמר עליהם (ישעיה נא א): "הַבֵּיטוּ אֶל צוֹר הַצְּבָתִים". וכאשר מלם יהושע, היו בגיל מבוגר יחסית, ורצה להזכירם בזה את צור חוצבתם, הוא אברהם אבינו שנימול בגיל 99. (כלי יקר)

• **צור צורה** - ברית המילה משלימה היא את צורת האדם, ומתאים לכך השימוש ב"צור", לצור צורה שלמה לאדם. (שם ונשמה עמוד שכב)

ומדוע אם כן מלים כיום בברזל:

אומר המדרש כי הדבר השתנה בעקבות מאורע שהיה, במלחמת דוד וגלית!

מלחמת דוד וגלית

כידוע, גלית הפלשתית, שיצא להילחם עם ישראל, היה בריון גדול ממדים, מכוסה כולו בשריון ובמגינים כבדים, ואילו דוד בא לקראתו ללא בגדי מלחמה, כשבידו רק חמש אבנים חלקות. אבל חדור היה ברוח עוז וקנאת ה', לעשות נקמה בגוי הערל והטמא הזה אשר היה יוצא יום יום לחרף ולגדף. הוא פונה ואומר לו: "אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחָרֵב וּבְחִנּוּת וּבְכִידוֹן, וְאֲנִי בָא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָרַפְתָּ!" ואכן, כאשר התקרב גלית אל דוד, רץ דוד לקראתו, "וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת יָדוֹ אֶל הַפְּלִי, וַיִּקַּח מִשָּׁם אֶבֶן, וַיִּקְלַע וַיִּדְּ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי אֶל מַצְחוֹ, וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמַצְחוֹ, וַיַּפֵּל עַל פְּנָיו אֶרְצָה!"

אבן אחת שזרק דוד, פגעה במצחו של גלית והרגה אותו! היה זה נס גדול, כי מצחו של גלית היה מכוסה בכובע נחושת, והאבן הצליחה להבקיע את הנחושת! [ואומר על כך המדרש כי זהו אחד המקומות שבהם השליט הקב"ה רך בקשה (ילקוט"ש שמות קפג)].

הברזל מתרכך – ונכנס לקדושה

מגלים לנו רבותינו, כי מאחורי הנס הזה, היתה טמונה התדיינות בין כוחות הטבע. כידוע, לכל כח בטבע ישנו מלאך הממונה עליו מלמעלה. והנה כאשר הגיעה האבן אל כובע הברזל ורצתה לחדור דרכו, הברזל מאן להסכים לכך. טענתו היתה שעליו לעשות את תפקידו ולנהוג כפי טבעו הקשה. אולם האבן טענה כי עליו לשנות מטבעו למען הצלת עם ישראל. אמר הברזל [כלומר השר הממונה עליו מלמעלה], כי אין הוא מוכן לשנות מטבעו בשביל ישראל, כי ישראל אינם משלימים עימו שום מצוה. כאשר בונים הם מזבח - נמנעים מלהשתמש בברזל, ואפילו כשיושבים לאכול, מסירים את הסכין בעת ברכת המזון. ואם כן אין לעם ישראל שייכות וזכות כלשהי על הברזל! אמרה האבן: בכל זאת תן לי מקום לחדור דרכך, ומעתה יהיה אף לך חלק בקדושה, שמכאן ואילך תהיה זוכה לשתי מצוות טובות, שיהיו מוהלים עמך וכן שוחטים עמך! או אז התרצה הברזל להכניע עצמו בשביל ישראל, וחדרה האבן בתוכו. (הפרישה על יו"ד סימן רסד. שפתי כהן שמו"ד כה. ספר המנהיג לרבי אברהם ברבי נתן הירחי - שו"ת בענייני שחיטה. הובא בחלק ב עמוד תשנ"ג)

הרי לנו כי הברזל נכנס ליטול חלק בקדושת ישראל, רק כאשר הכניע וריכך עצמו בעת הנדרשת לכך. כאשר סייע למגר את גלית שנאמר עליו "הפלשתי הערל הזה", זכה לחלק בברית המילה והסרת הערלה מישראל! (אות הברית עמוד 122)

אלהו מלאך הברית

אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיאַת מְלָאךְ הַבְּרִית,
הִנֵּה שְׁלָךְ לְפָנֶיךָ, עֲמוּד עַל יְמִינִי וְסִמְכֵנִי.
(מתוך סדר המילה לגני אשכנז)
סא טא

בכל ברית מילה מייחדים כסא עבור אליהו הנביא זכור לטוב, שבא ומברך את התינוק ואת כל הנוכחים. (כמבואר להלן בהרחבה בשער ההלכה)

אליהו הנביא בא לייצג את השכינה, שהרי בכריתת ברית צריך שיהיו נוכחים שני הצדדים! וכפי שאומר הספורנו: "וירא אליו ה' באלוני ממרא" - כי שם נימול אברהם אז, וכל ביתו נמולו אתו, שם הופיע האל יתברך שכינתו לעמו בברית כמשפט לכל כורתיה ברית... כאמרו "הִקְיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם". ואולי בשביל זה נהגו להכין כסא בעת המילה ובמקומה.

אך מדוע מגיע דווקא אליהו הנביא?

אליהו הנביא התנבא לעם ישראל בתקופה קשה, שבה היו מלכים רשעים שהדיחו את העם מדרך ה'. היו מלכים ממלכות אפרים, שאף מנעו מישראל ברית מילה! עמד אליהו זכור לטוב וקנא קנאה גדולה! "וַיֹּאמֶר: קִנְאָה קִנְאֹתֵי לַה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, כִּי עָזְבוּ בְּרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל!"

אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא! קנאת בשטים על גילוי עריות, וקנאת כאן. חייך, שאין ישראל עושים ברית מילה - עד שאתה רואה בעיניך! (ילקו"ש יהושע רמז טו)

הבה ונתבונן, מהי אותה "קנאה" שקינא אליהו הנביא? מתי והיכן היה זה? וכיצד קשור הדבר לברית המילה?

פנחס מקנא קנאת ה' בשיטים

לקראת סוף מסעותיהם של עם ישראל במדבר, הגיעו וחנו ב"שיטים", ושם רקמו להם המואבים מזימה נוראה. המואבים, אשר חיפשו עצה כיצד להתנכל לישראל, ניסו תחילה להביא את בלעם הרשע שיקלל אותם, אך כאשר הדבר לא הצליח, יעץ להם בלעם שינסו להכשיל את עם ישראל בגילוי עריות, כי "אלוהיהם של אלה שונא זימה הוא", ועל ידי שיכשילו אותם, כבר יבואו על עונשם מאת ה'.

ואכן המואבים עשו מאמצים גדולים כדי להחטיא את עם ישראל. הם פתחו בשיטים "יריד" גדול, העמידו דוכנים מלאי סחורות טובות. וכדי שעם ישראל לא יימנעו מלהגיע, העמידו נשים זקנות שתמכורנה את הסחורה. אולם כאשר היה מגיע אדם מישראל לקנות, והיה מתעניין בסחורה, הפנתה אותו המוכרת להיכנס פנימה לחנות, ושם חיכתה זבנית מואבית צעירה, מקושטת ונאה, אשר הציעה בחינניות סחורות שונות, ואט אט פיתתה אותו לגילוי עריות ולעבודה זרה.

המואבים עשו כל השתדלות שהתכנית תצליח, ואף השרים הגדולים והחשובים ביותר הפקירו את בנותיהם ורתמו אותן למזימה. ולדאבון הלב, המזימה הזו הצליחה, והתוצאה הקשה היתה: "וַיַּחַל הָעָם לְזַנּוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב".

הגדיל לעשות נשיא שבט שמעון, "זמרי בן סלוא", אשר לקח לו, לעיני משה ולעיני כל עדת ישראל, אחת מבנות השרים בשם "כזבי בת צור" ונכנס עימה לאהל. המבוכה בעם ישראל היתה רבה, היו משבט שמעון שעמדו לצידו, והיו שידעו שהוא חוטא, אך לא ידעו מה הדין במקרה כזה. ובאותה שעה נתעלמה ההלכה אף ממשה רבנו. רפו ידיו של משה רבנו, וגעו כולם בבכייה.

או אז קם פינחס, בנו של אלעזר בן אהרן הכהן, וקנא קנאת ה'. ליבו רתח על חילול ה' הנורא והאימים. הוא פנה למשה והזכיר לו: הלא לימדת אותנו, ש"הבועל את הגויה - קנאים פוגעים בו!" [כלומר אין בית הדין יכולים לדונו להריגה. אולם המקנא לה' יכול להרגו בעת מעשה. ומסתכן הוא בכך מאד, כי אם לא יהיה זה בעת מעשה, דינו כרוצח, ועוד, שיתכן שיקום עליו החוטא להרגו]. אמר: אין כאן אדם שישתכן ויהרגהו! היכן הם האריות - "גור אריה יהודה", "דן גור אריה", "בנימין זאב יטרף"? כיון שראה פינחס שאין אדם מישראל עושה כלום, מיד לקח "רמח" בידו, ושם נפשו וכל רמח אבריו בכפו, ונכנס לאהל, וה' היה בעזרו, והרג את זמרי בן סלוא וכזבי בת צור יחד!

מעשהו הנועז של פינחס, הוא שהסיר את חרון האף הגדול אשר היה על עם ישראל. מגפה קשה היתה בעם ישראל, אשר מתו בה 24,000 איש! וכעת עם מעשהו של פינחס - נעצרה המגפה. (במדבר פרק כה ורש"י. סנהדרין פב ע"א. ירושלמי סנהדרין נב א)

ברית שלום

"וַיִּדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: פִּינְחָס בֶּן אֱלֵעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הִשִּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּקִנְאוֹ אֶת קְנָאֲתִי בְּתוֹכְכֶם, וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֶמַר הַנִּנְי נָתַן לִי אֶת בְּרִיתִי שְׁלָם: וְהִיתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהִנֵּת עִוְלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (במדבר כה י"ג)

מהי "קנאה"?

קנאה היא חרון אף ורוח נקמה (רש"י כאן). קנאה מופיעה על הוצאת דבר ממקומו אל מקום זר ובלתי ראוי. ה"מקנא" כועס על כניסת הגורם הזר. [ולדוגמא כדוריית הדם שבגופנו שומרות על הגוף ו"מקנאות לו". אם יכנס גורם זר, מיד יסתערו עליו ויסלקוהו! הבעל מקנא לאשתו, ואינו מוכן לסבול שיתערב ביניהם שום גורם זר! קנאה במובנה השלילי מופיעה כשאדם חושב בטעות שמה שמגיע לו הולך לחברו. כשתחושתו הפנימית היא שהצלחה שיש לשני היתה צריכה להיות דווקא אצלו. ותרופתה שידע ויפנים כי "אין אדם נוגע במוכן לחברו", ובורא עולם ישתבח שמו נותן לכל אדם בדיוק מה שמגיע לו].

הקב"ה מקנא לעם ישראל. מאהבתו לעמו אשר קידש והבדיל לשמו, חורה אפו אם חלילה סוטים ישראל מדרך ה' ופונים לאלהים אחרים!

פינחס במעשהו "קנא את קנאת ה'", נקם וקצף את נקמתו וקצפו של הקב"ה (רש"י), והעמיד את הדברים על מקומם.

אומר הזוהר הקדוש: בא ראה, גם כך פינחס, בשעה שקינא למעשה זמרי, התקין את הברית הזאת במקומה, ולכן כתוב "הנני נותן לו את בריתי שלום". וכי איזו קטטה היתה לו לפינחס בברית הזאת? אלא כאן נקשר הדבר במקומו. ומה אתן לוי שלום! להתחבר הברית במקומה... מה שנפרד ממנו בחטאם - בגללו התחבר בו. ועל זה, הואיל והוא התקין הדבר במקומו, מכאן והלאה - והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. (זוהר פרשת נח סו ע"ב)

שלום ממלאך המוות

נתן הקב"ה לפינחס "ברית שלום". אומר הזוהר (בראשית רט ע"ב): בא וראה, כל אדם שמקנא לקדוש ברוך הוא, לא יכול מלאך המוות לשלוט בו כשאר בני אדם, ויתקיים בו שלום! [וכן מבאר אף הספרונו: שלום ממלאך המוות].

אמנם אף פנחס נפטר מן העולם, אבל לא כשאר בני אדם, כי מלאך המוות לא שלט בו. לכן האריך ימים ביותר, ואף פטירתו לא היתה רגילה כמו כל אדם, אלא נפטר מתוך דבקות עליונה בה' והתפשטות החומר [ויורחב מעט להלן].

אומר הזוהר הקדוש: רבי אלעזר ורבי יוסי ורבי חייא היו הולכים במדבר. אמר רבי יוסי: זה שכתוב בפינחס "הנני נתן לו את בריתי שלום", שלום ממלאך המוות, שלא שולט בו לעולמים, ולא נידון בדיניו. ואם תאמר: וכי לא מתו? ודאי לא מת כשאר בני העולם, והאריך ימים על כל בני דורו, משום שהתאחז בברית העליונה הזו. וכשהסתלק מהעולם, בתאוה עליונה ובדבקות נאה הסתלק משאר בני העולם!

רבי אלעזר פתח ואמר... בא וראה, כמו זה פינחס, שלא הסתלק מהעולם עד שהתקינו לפניו לבושים אחרים שהרוח נהנית בהם לעולם הבא. בשעה אחת התפשט מאלה והתלבש באלה. לקיים את הכתוב: "הנני נתן לו את בריתי שלום".

(זוהר במדבר ריד ע"א)

פינחס הוא אליהו

כעבור למעלה מ-500 שנה ממעשה זה של פינחס, בתקופת המלך אחאב, מופיע בעם ישראל נביא בשם "אליהו". לא מוזכר מי הם אבותיו ומה מוצאו, אלא רק מוזכר כ"אֱלִיהוּ הַתְּשֻׁבִי מִתְּשֻׁבֵי גִלְעָד" (מלכים א יז א).

ומקובל הדבר מרבתינו כי הוא הוא פינחס!

אומנם, ישנן דעות שונות, האם הוא פינחס ממש באותו גוף עצמו, או שהוא בא לעולם שנית והתלבש בגוף אחר.

מקורות רבים מתייחסים לכך שאליהו הנביא נעשה כמלאך, או דומה למלאך. ולדוגמה כאשר הוא נפגש עם עובדיה הנביא, ומבקש ממנו לקרוא למלך אחאב, חושש עובדיה פן לפתע ייעלם לו אליהו, ואחאב יכעס עליו על שהיתל בו! הוא פונה לאליהו הנביא ואומר לו: "יְהִי אֲנִי אֶלֶךְ מֵאֲתָךְ - וְרוּחַ ה' יִשְׁאָדָּךְ עַל אֲשֶׁר לֹא אֲדַע!" כי באמת היה אליהו הנביא מורגל בכך, שרוח ה' נושאת אותו ממקום למקום! (מצודות ורלב"ג)

דבר דומה לכך מצאנו גם בפינחס. כאשר הלך יחד עם כָּלֵב לרגל את יריחו, וביקש מלך יריחו ללכוד אותם, החביאה אותם רחב בביתה, ככתוב: "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתַּצְפְּנֵנּוּ". לא נאמר "ותצפנם" בלשון רבים, כי הצפינה רק את כלב, ואילו את פינחס לא היה צורך להצפין ולהחביא, כפי שאמר לה לפני כן: "כשאני רוצה - נראה, וכשאני רוצה - איני נראה!" (תנחומא שלח א)

אף פטירתו של אליהו הנביא [הוא פינחס] לא היתה פטירה רגילה, אלא "עלה בסערה השמימה", באופן פלאי ואפוף סוד! ככתוב: "וַיְהִי הַמָּחָּה [אליהו ותלמידו אלישע] הַלְכִים הַלֹּדֶךְ וְדָבַר, וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ, וַיִּפְרְדּוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם, וַיַּעַל אֱלִיהוּ בְּסַעֲרַת הַשָּׁמַיִם: וְאֵלִישָׁע רָאָה, וְהוּא מִצַּעֲקוֹ, אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו, וְלֹא רָאָהוּ עוֹד..." (מלכים ב פרק ב)

גם לאחר פטירתו, אליהו הנביא מתגלה לעיתים לבני אדם, כשהוא מגיע בדמויות שונות.

אמר רבי אלעזר: אליהו זה פנחס! (וזהר חדש רות מב ע"א ועוד).

תרגום יונתן (במדבר כה יב): "בשבועה נאמר לפנחס בשם ה'... אעשהו מלאך ויחיה לעולם ויבשר הגאולה באחרית הימים".

"ועוף יעופף על הארץ"... זה אליהו, שנמצא תמיד בארץ... שהוא טס את העולם בארבע טיסות. (וזהר בראשית מו ע"א)

אפוטרופוס טוב לבני האדם

כתב המקובל רבנו משה די ליאון (והובאו דבריו בספר "פרדס רימונים" לרמ"ק שער היכולות פרק יד): ועל מה ששאלת בענין אליהו שעלה למרום, מה שלא עלה אדם אחר, תדע לך כי בסתרי תורה ראיתי סוד נפלא עד מאד! אליהו, לא תמצא לו בכל התורה אב ואם... אלא "אליהו התשבי מתושבי גלעד". ואמרו כי קודם לכן ירד מן השמים, ושמו ידוע בסתרי החכמה.

ועוד שאחר כך נראה אל החכמים בהרבה מקומות בהרבה דיוקנין [דמויות], לזמנים בדמות טייעא [ערבין], לזמנים כפֿרֿש, לזמנים כאחד מגדולי הדור... אמרו שבשעה שביקש הקדוש ברוך הוא לברוא את האדם, אמר למלאכים 'נעשה אדם', אמרו לפניו: רבונו של עולם, "מה אנוש כי תזכרנו". הושיט אצבעו עליהם ושרפם... עד שקרא לפלוני [אליהו הנביא] וסיעתו, אמר לו 'נעשה אדם', אמר לפניו: רבונו של עולם, אם לפניך מוטב, לפני לא כל שכנ? ואם טוב בעיניך, אני ארד ואהיה שמש לפניו וכו'. ואף על פי כן, לא ירד באותו הזמן, אלא ירד לאחר זמן, והאמין בעולם [עורר אמונה בעולם] כי ה' הוא האלהים בענין אחאב. ולימים מועטים שהאמין זה בעולם, העלהו המקום לשמי מרומים, ואמר לו הקדוש ברוך הוא: אתה אפוטרופוס טוב לבני האדם, חייך תרד ותאמין אמונתי בעולם!

והוסיף על זה החיד"א (ומדבר קדמות מערכת א אות ז"ד): ועל פי זה, מה מתוק לשון רבותינו ז"ל, שאמרו "פנחס הוא אליהו", ודייקו בלשונם, שלכאורה היה להם לומר "אליהו הוא פנחס" [כיון שפנחס קדם לאליהו הנביא], אך בזה מתיישב הלשון, כי כוונתם היא שפנחס הוא המלאך אליהו. (מלוקט מן הקונטרס "פנחס הוא אליהו" ועיין שם מקורות נוספים והרחבה נפלאה).

אליהו הנביא מרפא את מזבח ה'

אליהו הנביא התנבא לעם ישראל בתקופת המלך הרשע אחאב, אשר הוא ואיזבל אשתו חטאו והחטיאו את ישראל מאוד. איזבל המרשעת הרגה כמעט את כל נביאי ה', ולעומת זאת החייתה וכלכלה מאות נביאי הבעל [שם עבודה זרה]!

כל כך הרחיקו את ישראל מעבודת ה', עד שמנעו מהם אף ברית מילה!

קינא אליהו הנביא את קנאת ה', וגזר שתהיה בצורת קשה על ישראל! מטרתו היתה כדי להשיב את העם למוטב. ואכן בצורת קשה פקדה את ישראל, ועמה רעב כבד, למשך שלוש שנים תמימות. כאשר כבד הרעב מאד, דרש אליהו הנביא מאחאב לכנס את כל ישראל להר הכרמל.

ובהר הכרמל התרחש אז מעמד שזעזע את כל הלבבות. אליהו הנביא פנה אל כל העם מנחמת לבו. "וַיֹּאמֶר: עַד מַתֵּי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעָפִים! אִם ה' הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו! וְאִם הַבַּעַל, לְכוּ אַחֲרָיו! וְלֹא עֲנִי הָעָם אֹתוֹ דְּבָר.".

או אז קרא להם אליהו לעשות נסיון, ולהיווכח בעיניהם עם מי האמת, האם עם נביאי ה', או עם נביאי הבעל חלילה. הוא מזמן את 450 נביאי הבעל לבנות מזבח ולהקריב קרבן לאלוהיהם, ומנגד בונה אף הוא מזבח ומקריב קרבן לשם ה'. הוא פונה ואומר להם: "וְקָרְאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם, וְאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם ה'. וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲנֶה בְּאֵשׁ - הוּא הָאֱלֹהִים! וְיַעַן פֶּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ: טוֹב הַדְּבָר.".

ואכן התרחש אז קידוש ה' גדול, כשעל מזבחם של נביאי הבעל לא יצאה אש, למרות כל מאמציהם הרבים ותחבולותיהם ונסיונותיהם הנואשים במשך שעות ארוכות להוציא אש מלאכותית. ואילו על המזבח שבנה אליהו הנביא, אשר הוצף בכוונה תחילה בכמויות גדולות של מים, יצאה אש מן השמים ואכלה את הקרבן, וראו הכל כי זו

אש שמיימית. (כמסופר באריכות במלכים א פרק יח)

"וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ: ה' הוּא הָאֱלֹהִים; ה' הוּא הָאֱלֹהִים!"

לאחר סיומו המרגש והמרטיטי של המעמד, קורא אליהו הנביא לעם ישראל לתפוס את נביאי הבעל, והוא שוחט אותם בנחל קישון. מיד לאחר מכן הוא מתפלל ומבקש רחמים על ישראל, ויורדים גשמי ברכה.

בא וראה, בימי אליהו, כל ישראל עזבו את הקדוש ברוך הוא, ועזבו את ברית המילה שלהם. כשבא אליהו וראה שעזבו את ברית המילה, בא לתקן הדבר במקומו. וכיון שהקריב דבר למקומו - הכל התרפא. זהו שכתוב "וַיִּרְפָּא אֶת מַזְבַּח ה' הַקְּרוֹס". זו ברית המילה שנעזבה בעולם... והיה אליהו מקים את אותו מקום שהאמונה תלויה בו. (זוהר פרשת נח סו ע"ב)

אליהו הנביא בורח לחורב

כאשר שומעת איזבל על הריגת נביאי הבעל, היא קוצפת וזועמת, ושולחת לומר לאליהו הנביא: **"כַּעַת מָחָר אֲשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ כַּנֶּפֶשׁ אֶחָד מֵהֵם!"**

אליהו בורח עם נערו דרומה לכיוון באר שבע, ומשם ממשיך לבדו אל המדבר, ושואל את נפשו למות. מלאך ה' נותן לו "עוגת רצפים וצפחת מים", ולאחר שהוא אוכל ושותה, הוא הולך בכח האכילה הזו ארבעים יום וארבעים לילה, עד אשר מגיע אל "הר האלוקים חורב", שם נגלה אליו הקב"ה ושואל אותו: **"מַה לָּךְ פֹּה אֱלִיהוּ?"** ואליהו משיב: **"קָנָא קְנָאתִי לַה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, כִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶת מִזְבְּחֶיךָ הִרְסוּ, וְאֶת נְבִיאֶיךָ הִרְגוּ בְּחָרֵב, וְאֶתְּרָא אֲנִי לְבַדִּי, וַיִּבְקְשׂוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ."**

הפה שאמר קטגוריה על בניי – יאמר עליהם סנגוריה!

אומרים חז"ל כי היתה כאן הקפדה על אליהו הנביא, על כך שקיטרג על עם ישראל. וזהו שרמזו לו הקב"ה: **"מה לך פה אליהו" – מה לך פה לקטרג על בניי!**

אומר הזוהר: הטיל הקב"ה תרדמה על אליהו, והראהו ענין של משה, שישב לפניו ארבעים יום וארבעים לילה ללמוד את התורה. ובזמן שהיה שם, עשו ישראל את העגל. ומשום שעברו ארבעים יום וארבעים לילה, שלחם לא אכל ומים לא שתה, לא אז משם עד שמחל להם הקב"ה. **אמר לו הקב"ה לאליהו: כך היה לך לעשות כמו משה!**

ועוד, **שהיה לך לראות שהם בניי, בניי האהובים, שקיבלו את תורתני בהר חורב!** [זוהו שכתוב: **"וַיִּלְךָ בְּכַח הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, עַד הַר הָאֱלֹהִים חָרֵב"**, דהיינו שראה ענין של משה שנתעכב לפניו ארבעים יום וארבעים לילה, וענין של ישראל שקבלו התורה בהר חורב].

אמר רבי יצחק: **לא אז אליהו משם, עד שנשבע לפני הקב"ה להורות זכותם של ישראל תמיד!** וכל מי שעושה זכות, אליהו מקדים ואומר לפני הקב"ה: **כך וכך עשה עתה פלוני!** ואינו אז משם עד שיכתבו זכותו של האישי! (זוהר חדש פרשת נח)

מוזמן לבוא לכל ברית

פינחס הוא אליהו, שחדור הוא בקנאת ה' טהורה, ועשה פעמיים מעשה גדול של קנאות לכבוד ה' [ככתוב "קנא קנאתי" - פעמיים], אכן העמיד הדברים על מקומם והשיב את ישראל אל אביהם שבשמים.

אולם דווקא במקום שבו נמצאת הקנאות לכבוד ה', והעמדת הדברים על מקומם בתוקף רב וביד חזקה, בו חפץ הקב"ה להראות שאין כאן חלילה איזו "שנאה", אלא להיפך, יש כאן אהבה גדולה ועצומה של ה' יתברך כלפי עם ישראל! הקנאות היא בשביל שלא יסטה עם ישראל מקשר האהבה האיתן והמיוחד שיש לנו עם הבורא.

לכן דווקא אליהו, שקנא קנאת ה', ש"העמיד את עם ישראל במקום" כשהפרו ופגמו בברית - דווקא אליו קורא הקב"ה ומזמן אותו שיבוא להעיד על המעשים הטובים שלהם! על הנאמנות שלהם! על שמקיימים הם ושומרים הם את הברית, ולא באמת עזבוה, חלילה! שהיתה זו מעידה זמנית, אך הקשר התמידי והאמיתי שלהם עם הקב"ה הוא קשר נאמן ואוהב!

על כן נקרא אליהו הנביא, לבוא לכל ברית מילה, לחזות ולראות כיצד מקיימים אותה עם ישראל, נכנסים ומכניסים את בניהם בברית הנצח עם הקב"ה.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: עד מתי אתה מקנא לי?! סגרת את הדלת! שלא יכול לשלוט בד המוות לעולם, ומאידיך, העולם לא יכול לסבול אותך עם בניי חייך, שבכל מקום שבני יקיימו את ברית הקודש, אתה תהיה מוזמן לשם! (זוהר וינש רט ע"ב)

אמר לו הקב"ה לאליהו: חייך, בכל מקום שירשמו בני רשימה קדושה זו בבשרם, אתה תזדמן לשם, והפה שהעיד שישראל עזבו ברית, הוא יעיד שישראל מקיימים הברית! (זוהר לד לד שפ"ו)

באותה שעה, אבדה ממנו [מאליהו] המתנה שנתן לו משה, דהיינו ברית שלום. הלך אליהו הנביא להר חורב, לבקש ממשה את הברית הזו. אמר לו משה: אין אתה יכול לקבל ממני, אלא לך לתינוקות של ישראל, ומהם תרויח והם יתנו לך! וכך הוא עשה. (זוהר שמות קצ ע"א)

"ועוף יעופף על הארץ" - זה הוא אליהו העף כל העולם בארבע עפיפות, להיות שם באותה ברית מילה הקדושה. וצריך לתקן לו כסא ולהזכיר בפיו: "זה כסא של אליהו", ואם לא אינו שורה שם. (הקדמת זוהר יג ע"א)

בזכות אליהו מתכפרים עוונות הנוכחים בברית

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאליהו שיהיה נוכח בכל ברית מילה, אמר אליהו: אתה ידעת שאני מקנא לשמך יתברך, והנה אם יהיה בעל הברית בעל עבירה, לא אוכל לסבול להיות שם! והבטיחו השם יתברך שיכפר לבעל הברית על עוונותיו. והמשיך עוד אליהו: אפשר יהיה המוהל בעל עבירה. הבטיחו השם יתברך שיכפר גם לו. המשיך עוד אליהו: אפשר יהיו הקהל שם בעלי עבירות ולא אוכל לסבול. הבטיחו השם יתברך שיכפר לכל הקהל. (האדמו"ר מקרלין זצ"ל בשם מדרש. טעמי המנהגים)

אליהו הנביא יבשר את הגאולה

אמר רבי שמעון בן לקיש: הוא פנחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה: אתה נתת שלום ביני ובין ישראל בעולם הזה, אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בניי! שנאמר (מלאכי ג כג): "הֲנִיחָה אֶנְכִּי שְׁלִיחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא, לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל

וְהַנּוֹרָא. וְהַשִּׁיב לֵב אֲבוֹת עַל בְּנִים וְלֵב בְּנִים עַל אֲבוֹתָם". (וילקו"ש תחילת פרשת פנחס)

סג ס

אגליהו בעל האנות, מלאך ה' צבאות, זכה ועשה נפלאות – אשרי העין ראתהו!
 לבש קנאה בתוך עמו, והיה ה' עמו, זכה ולקה לעצמו – נפש נדב ואביהווא!
 ידיו רב לו בקנאתו, נתן לו האל בריתו, החיים והשלום אתו – רוח ה' תנחהו!
 הוא בארבע עפיתו, ובשמי מרומים ביתו, אשרי איש יזכה לראותו – וילמד תורה מפיהו!
 ואשרי נתן לו שלום, והוא מחזיר לו שלום, הלוואי נראהו בחלום – ונשבע מאור פנהו!
 חי וקיים בעוזו ואל, ימליץ טוב בעד ישראל, וחישי יבוא עם הגואל – נאנו על הרים רגלהו!

[מתוך פיוט למוצאי שבת]

סא סג

☞ התנכלות הגויים למצות המילה ☞

התנכלות הגויים למצות המילה צפויה היתה מראש. מצוה זו, המבדילה אותנו פיזית מכל העמים, מהווה מטרה מבוקשת לתגובות של התנכלות ואף לעג והשמצות.

אך כבר אברהם אבינו שתל בנו את הכוחות לעמוד מול התגובות הללו. כאשר קיים את ברית המילה, לא עשה זאת בסתר אהלו, אלא בכוונה תחילה פרסם זאת, ואף התייעץ עם ידידיו, **כדי לעורר את השיח הציבורי להתנגד לכך – ואז מל!** ו"מעשה אבות סימן לבנים", עם ישראל במשך הדורות שמרו והחזיקו במצות המילה במסירות נפש, למרות כל ההתנגדויות של הגויים!

נסקור במעט כמה מהתנגדויות אלו.

← מצרים הקדומה

העמים הקדומים התייחסו למילה כדבר חסר טעם. אומר המדרש (בר"ר צא ה'): **כאשר התחזק הרעב במצרים, התאספו המצרים ובאו אצל יוסף, אמרו לו: תנה לנו לחם! אמר להם: אלוקי אינו זן את הערלים, לכו ומולו את עצמכם, ואתן לכם!** [כיון שהיו שטופי זימה, רצה לרסנם במעט, כדי להסיר מכשול עתידי מעם ישראל]. הלכו אצל פרעה, והיו צועקים וברכים לפניו. אמר להם: לכו אל יוסף, ואשר יאמר לכם תעשו. אמרו לו: הלכנו אצלו, **ומדבר אלינו דברים ריקים, ואומר מולו את עצמכם!**... לבסוף מלו מחוסר ברירה כדי לקבל אוכל.

← עמלק עושה צחוק

עמלק היה עושה צחוק והיתול ממצות המילה. נאמר עליו: **"וַיִּזְגַּב בְּדָךְ כָּל הַנְּחֻשְׁלִים אֶתְרִיד",** ומסביר רש"י: **ויזגב בך – מכת זגב. חותך מילות וזורקן כלפי מעלה, ואומר לקב"ה 'בזה בחרת, הא לך מה שבחרת'.**

עד שעמד שמואל ופרע בעמלקים! כמו שנאמר (שמואל א טו לב): **"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי**

אֶת אֶגֶג מֶלֶךְ עֲמֶלֶק... וַיִּשְׁפֹּף שְׁמוֹנָל אֶת אֶגֶג. אמר רבי אבא בר כהנא: התחיל מחתך בבשרו חתיכות חתיכות ומאכיל לעופות השמים. ורבי יצחק אמר: סרסו. ועל כך נאמר: "וְהָשֵׁב לְשִׁכְנֵינוּ שְׂבָעֵתִים אֶל חִיקָם חֲרַפְתָּם אֲשֶׁר חֲרַפְדָּ אֶדְנִי" - מהו "אל חיקם"? על מה שעשו במילה שניתנה בחיקו של אדם. (איכה רבתי ג. תנחומא כי תצא ט)

מדוע לא נימול עשיו?

שנאתו של עמלק למצות המילה, הגיעה מסבו - עשיו. כידוע, בעוד שישמעאל וזרעו אחריו עושים ברית מילה, בגיל מאוחר אומנם, הרי שעשיו וזרעו אינם עושים כלל ברית מילה. ויש לנו להבין, מדוע לא מל יצחק אבינו את בנו עשיו?

אומר המדרש: "ויצא הראשון אדמוני" - כשראהו אביו שהוא אדמוני, אמר, עדיין לא נבלעו בו דמיו, ולא מלו לשמונה ימים מפני הסכנה. אך כשעבר שנה או שנתיים, וראה יצחק שלא החליף מראיתו, ידע שזו תולדתו ותכונתו [ואין זה חולין]. ובכל זאת לא מל אותו, אמר: הואיל ולא מלתי אותו לשמונה כמוני, אמתין עד שיהיה בן י"ג כמו ישמעאל אחי, ואמול אותו. וכשהיה בן י"ג שנה, עיכב עשו בעצמו ולא רצה למול. זהו שאומר הנביא יחזקאל בנבואתו על אדום (יחזקאל לה ו): "אִם לֹא דָם שָׁנְאָתָּ וְדָם יִרְדְּדָךְ!" אמר רבי לוי מלמד שהיה עשיו שונא דם של מילה. (דעת קנים בראשית כה כה. ובבראשית רבה סג יג)

← גזירות יון

כאשר עלה לשלטון המלך היווני הרשע אנטיוכוס אפיפנס [שנת ג'תקצ"ג. 167 לפני הספירה למניינם], ניסה להשליט ביד חזקה את התרבות היוונית על עם ישראל, כשמטרתו לאבד את הזהות היהודית. אחת המצוות שעליהן שם דגש מיוחד היא ברית מילה. "ויצו בבלתי המול להם כל זכר" (חשמונאים א מז).

הוא אכף את הגזירה הזו באכזריות רבה: "והנשים אשר מלו את בניהן, הומתו על פי המלך. את העוללים תלו בצווארן, ואת המלים אותם הרגו בחרב, ויבוזו את בתיהם" (חשמונאים פרק א). "ותמצאנה שתי נשים שמלו את בניהן, ויקשרו את היונקים בשדי אמותיהם, ויעבירו אותם ברחובות עיר, וישמטו אותן מעל החומה" (חשמונאים ב ו).

אשה אחת ילדה בן אחר מות בעלה, ותמול אותו לשמונה ימים. היא ידעה שעוד מעט קט ישיגוה הרודפים ויהרגוה עם בנה, לפיכך עלתה על חומת ירושלים ובנה הנימול בידה, ותעז ותאמר: **לכו ואמרתם לבוגרוס הרשע** [הנציב היווני], **ברית אבותינו לא נבטל!** ותפל את בנה לארץ וגם היא נפלה אחריו וימותו שניהם. ומגילת אנטיוכוס [ויש להזכיר כאן, כי אומנם מצות המילה אינה נמנית על שלוש המצוות שנאמר בהן "ייהרג ואל יעבור", ובדרך כלל אין למול כשיש סכנה ופיקוח נפש. ואולם כאשר ישנן "גזירות שמד", דהיינו כוונה זדונית לבטל את היהדות, מסרו עם ישראל את נפשם על כל המצוות].

עד אשר בחסדי ה' בניסים גדולים ועצומים נצחו החשמונאים את היוונים ובטלו הגזירות. כידוע מסיפור נס חנוכה.

← רדיפות הרומאים

כ-150 שנה לאחר מכן, התחילה "מלכות הרשעה" רומי להשתלט על ישראל, ועם השנים חיזקה את שלטונה, ושלטה ביד חזקה במשך מאות שנים [במקביל לתקופות המשנה

והתלמוד]. היתה זו תקופה ארוכה ומתמשכת של רדיפות דת קשות. רבים היו הזמנים והמקומות בתקופה זו שגזרו נגד המילה. היהודים מסרו נפשם על המילה בתקופות השמד, ועשו הרבה מאמצים ונסיונות לבטל את הגזירה.

* הגמרא מסכת סנהדרין (לב ע"ב) מספרת כיצד היו נוהגים להודיע ברמז, על ידי סימנים מוסכמים, על קיום ברית מילה, במקומות שבהם נאסר הדבר: "קול ריחים בבורני, שבוע הבן שבוע הבן. אור הנר בברור חיל, משתה שם משתה שם" - כאשר היה נשמע קול ריחים במקום הנקרא "בורני", היה הדבר לאות על קיום מצות המילה והמשתה אחריה, כי קול הריחים מזכיר את שחיקת הסממנים לרפאות בהם את התינוק הנימול. והיה הדבר לאות, כאילו היה הכרוז מכריז: שבוע הבן! שבוע הבן! דהיינו, ברית המילה, הנעשית ביום השמיני, לאחר שחלף שבוע ימים מזמן הלידה. ובמקום אחר, הנקרא "ברור חיל", כאשר היו נראים נרות רבים, היה זה סימן כאילו עמד הכרוז והודיע: משתה שם! משתה שם! דהיינו משתה של ברית מילה מתקיים שם.

* כתב המקובל האלהי רבי יצחק אבוהב: כשגברה מלכות הרשעה על מלכות ישראל, בעוונותינו, גזרו על ישראל גזרות קשות ורעות. וכדי לאבדם גזרו עליהם שלא יקיימו תורה ומצוות, שהם מגינים על ישראל. וגם גזרו על המילה, כדי שישארו ערלים ויטבעו בין האומות. והקדוש ברוך הוא למען רחמיו וחסדיו, בזכרו את השבועה אשר נשבע לאבותינו ואת הברית אשר שם בהם... שמע צעקתם, וראה איך היו היחידים מוסרים עצמם בכל דור ודור על המצוות, והטה לב גדולי המלכות, ובטלו הגזרות והתירום לקיים המצוות בפרהסיא.

פעם אחת גזרה מלכות רומי גזירה על ישראל שלא למול את בניהם. ובאותו זמן נולד רבינו הקדוש, ואמר רבן שמעון בן גמליאל אביו: הקדוש ברוך הוא ציונו למול, ורשעים הללו גזרו עלינו שלא למול, כיצד אנו מבטלים גזירתו של הקדוש ברוך הוא ונקיים גזרתו של אותו רשע?! מיד עמד רבן שמעון ומל את בנו. כשהודיעו הדבר בפני ההגמון שהיה בעיר, שלח וקרא את רבי שמעון ואמר לו: מפני מה עברת על גזירתו של מלך ומלת את בנד? אמר לו: כך ציונו הקדוש ברוך הוא. אמר לו אותו הגמון: הרבה כבוד יש לך עלי, שאתה ראש לאומתך, אולם גזירתו של מלך היא, ואיני יכול להניחך. אמר לו: ומה אתה מבקש? אמר לו: אני רוצה לשלוח אותך עם הילד ואמו אצל המלך, ומה שהוא רוצה לעשות יעשה. אמר לו: עשה כל מה שאתה חפץ. מיד שלחם, והלכו כל היום בדרך. ובאותו הזמן נולד לו למלך בן בשם "אנטונינוס". נכנסה אמו של רבינו הקדוש אצל אמו של אנטונינוס. אמרה לה המלכה: מה מעשיך כאן? אמרה לה: כך וכך גזרו עלינו, שלא למול, ועכשיו מלתי את בני, ולכך מוליכים אותנו אל המלך. כיון ששמעה ממנה כן, אמרה לה: אם רצונך, קחי את הילד שלי שאינו מהול, ותני לי את הילד שלך, ולכי ומלטי את נפשך ואת נפש בנד מאת המלך. מיד עשתה כן, והלכה למלך. נכנס אותו הגמון למלך, אמר לו: אדוני המלך, זו עברה על גזירתך ומלה את בנה, ועכשיו הבאתי אותה אצלך, ומה שתמצא עליה לעשות יעשה. אמר להם המלך: בדקו בנה אם הוא מהול. בדקו ונמצא שאינו מהול! באותה שעה כעס המלך על אותו הגמון, אמר לו: אני גזרתי על מהול, ואתה הבאת לי שאינו מהול! באותה שעה היו שרים גדולים יושבים לפני הקיסר, ואמרו לו: אדוננו המלך, אנו מעידים בודאי שבנה של זו מהול היה, אלא אלוהיהם של אלו קרוב הוא להם, וכיון שהם קוראים אליו, מיד הוא עונה להם ועושה להם ניסים! המלך לא קיבל את דבריהם, ומיד ציוה להרוג לאותו הגמון, וביטל את הגזירה, ושלחם לשלום. כיון שחזרו לביתו של אנטונינוס, אמרה אמו

המלכה: הואיל ועשה לך הקדוש ברוך הוא נס, וניצל בנך על ידי בני, יהיו שניהם שושבינים [ידידים] לעולם! ובשכר אותו חלב שינק אנטונינוס מאמו של רבינו הקדוש, זכה ולמד תורה, ושימש את רבינו הקדוש, ונעשה מלך לאומתו, וירש העולם הזה והעולם הבא. (מנורת המאור למהר"י אבהוה הנר השלישי. והובא המעשה בקצרה בתוספות עבודה זרה י ע"ב)

* פעם אחת גזרו הרומאים גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה, ושלא ימולו את בניהם, ושיחללו שבתות. מה עשו יהודה בן שמוע וחבריו? הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת [אשה רומית חשובה] שכל גדולי רומי מצויים אצלה, ושאלו אותה כיצד ניתן להשפיע לביטול הגזירה. אמרה להם: הלילה תתקיים בביתי אסיפה של שרים. אולם אם אעלה את הנושא לסדר היום מיוזמתי, יחשדו בי שקיבלתי מכם שוחד, לכן אני מציעה, שתעמדו ותפגינו בלילה בחוצות העיר, ובודאי שקולות המהומה יגיעו אלינו, והעניין יעלה לסדר היום, ואז אשתדל לפעול לטובתכם. ואכן עמדו והפגינו בלילה, וקראו: אי שמים [למען ה']! לא אחים אנחנו?! לא בני אב אחד אנחנו?! לא בני אם אחת אנחנו?! [שהרי הרומאים הם צאצאי עשוי אה יעקב]. מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרים עלינו גזירות רעות?! ואכן בוטלו הגזירות. וכשהגיעה בשורה טובה זו ליהודים, ביום כ"ח באדר, עשאוהו יום טוב. (תענית יח ע"א. בן יהוידע)

* היו תקופות שבהן הוציאו להורג כל מי שנתפס בקיום ברית מילה: "מה לך יוצא ליסקל! על שמלתי את בני. מה לך יוצא לישרף? על ששמרתי את השבת. מה לך יוצא ליהרג? על שאכלתי מצה. מה לך לוקה בפרגול [בשוט]? על שעשיתי סוכה, על שנטלתי לולב, על שהנחתי תפילין, על שהטלתי תכלת, על שעשיתי רצון אבא שבשמים! וזהו שאומר הפסוק (זכריה יג ו): "וְאָמַר אֱלֹוֹי מֶה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדַי, וְאָמַר אֶשֶׁר הִפְיִתִי בֵּית מִאֲהַבְי", מכות האלה גרמו לי להאהב לאבי שבשמים!" (ויק"ר לב א)

"כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליהם למיתה בשעת גזירת מלכות, כגון מילה, עדיין היא מוחזקת בידם". (שבת קל ע"א)

← השטן מקטרג

כתב הרמח"ל גילוי נורא, אודות המקובל הגדול רבי שמעון אוסטרופולר, שנהרג בגזירות חמלניצקי, בשנים ת"ח-ת"ט: "הוגד לנו, שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול הרב רבי שמעון אוסטרופולי, כשהיתה הגזירה רחמנא ליצלן בשנת ת"ח, השביע הרב לסיטרא אחרא ושאל אותה על מה ולמה את מקטרגת על עמנו בני ישראל יותר מכל האומות? והשיבה לו: יתבטל מכם שלושה דברים אלו ואחזור מקטרוגי, ואלו הן: שבת, מילה ותורה. מיד השיב הרב: יאבדו הם כהנה וכהנה, ואל תיבטל אות אחת מתורתנו הקדושה חלילה!"

← רוסיה הקומוניסטית

בדור האחרון, ברוסיה הקומוניסטית, היה זה פשע חמור למול את הילדים. ויהודים רבים עשו זאת במסירות נפש במחתרת. בספר "יהדות הדממה" מסופר כיצד מלו יהודים במוסקבה את עצמם תוך סיכון רב, בבית הקברות, שם אנשי הבולשת הסובייטית לא היו נוהגים לחפש. וידועים עוד סיפורי מופת רבים מתקופה זו, כפי שסופר להלן בפרק "סיפורים". כמו כן רבים שלא נימולו בילדותם מחמת הסכנה, נימולו בגיל מבוגר אחר שהוסר מסך הברזל.

← מסירות נפש בשואה

גם בשואה היו מקרים של מסירות נפש במצות המילה. אחד המקרים היה כאשר נתפסה אשה עם תינוקה להוליכה למשרפות. היא ביקשה מחייל גרמני שעמד לידה סכין, הלה חשב שהיא רוצה להתאבד, ולכן הושיט לה בשמחה אולר, לראות מה תעשה. להפתעתו, היא הוציאה את תינוקה מהחיתולים, מלה אותו, החזירה את הסכין ואמרה: עכשיו אתם יכולים לעשות מה שתרצו.

סא עא
 "כי עליך הורגעו כל היום" – זו מילה (עשין טו ב)
 סא עא

🕊️ הברית – ביום השמיני 🕊️

המצוה ה"שמינית"

מצות ברית המילה נעשית ביום השמיני לחייו של התינוק, ועליה אמר דוד המלך שירה: "למנצח על השמינית מזמור לדוד" (מנחות מג ע"ב). היא מכונה "שמינית" לא רק בשל היותה נעשית ביום השמיני, אלא אף במהותה היא "שמינית", שכן המספר שמונה מסמל קדושה על טבעית [כפי שכבר נרחיב]. וכמו כן היא המצוה השמינית – אחר שבע מצוות בני נח. (אבודרהם)

מדוע נעשית ברית המילה ביום השמיני?

🕊️ קדושה על טבעית

המספר "שבע" מסמל את הקדושה שבתוך הטבע. הקב"ה ברא את העולם בששת ימי המעשה, וביום השביעי באה שבת, ונתנה חיות וקדושה לכל הבריאה כולה. כמו כן על ידי שבת קודש, האדם מקדש את כל חיי החולין שלו.

לעומת זאת ברית המילה, יש בה שינוי ותיקון הטבע. שכן הקב"ה ברא את העולם באופן כזה, שמתיר ביד האדם את היכולת אף לתקן ולשפר כביכול את הטבע [ראה הרחבה נפלאה לעיל בנושא "תיקון ושלימות ה"אדם"].

כותב המהר"ל: "זוה טעם מילה בשמיני. כי האדם מצד הטבע נברא עם הערלה, והוא פחיתות הטבע, והמילה היא תיקון הטבע. ולפיכך תיקון הזה הוא ביום השמיני, לפי שהוא אחר הטבע הנברא בימי המעשה". (תפארת ישראל פרק ב)

הרחבה

הממד השמיני

נתבונן, כי בכל גוף בעולם, ישנם ששה צדדים חומריים: ימין, שמאל, קדימה אחורה, מעלה ומטה. ומלבד זאת יש את עצם מהות הדבר, שהוא הממד השביעי. כגון: אדם רואה לנגד עיניו איזשהו חפץ, עשוי קרשים וברזלים, ואיננו יודע מה זה ולמה הוא משמש. הרי שיש לחפץ זה כרגע ששה ממדים, ששה צדדים, דהיינו חומר בלבד. אולם ברגע שיבין את התכלית ואת המשמעות של אוסף הקרשים והברזלים המחוברים כאן, ויבין יודע שיש לפניו "שלחן", הרי בכך קיבל החפץ את הממד השביעי, את המהות והמשמעות שלו.

הנה, אם יתרחש איזה שינוי ונס בשלחן, כגון שהוא יתעופף באויר, זהו כבר ממד שמיני, כח על טבעי הפועל בשלחן!

כך, הקדושה שבתוך הטבע, היא זו שמגדירה משמעות ותכלית לטבע, וזהו המספר שבע, "שעולם הזה שנברא בשבעת ימי בראשית, כל הקדושות הם במספר שבע, כמו: שבת, שמיטה, יובל, וספירת העומר", לעומת זאת, קדושה שיש בה חריגה ושינוי מגבולות הטבע, היא בבחינת "שמונה", ממד שמיני של קדושה על טבעית. (עיין מהרש"א ערכין יג ע"ב, על דברי הגמרא: "כבוד של מקדש של שבע נימוני היה, ושל ימות המשיח של שמונה")

👉 לקבל את קדושת השבת תחילה

כאשר נימול התינוק ביום השמיני, ודאי הוא שעברה עליו שבת, והתקדש בקדושתה, טרם יכנס בקדושת המילה. כפי שאמר רבי שמעון בר יוחאי (מכילתא דרשב"י שמות לא יז): "גדולה שבת שאין התינוק נימול עד שתעבור עליו השבת!"

"וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אֲמוֹ" (ויקרא כב כז) - מִשָּׁל לַמֶּלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה, וּבָאוּ רַבִּים לְבַקְרוֹ וּלְרֹאוֹת פָּנָיו. נִזְרַ וְאָמַר: כָּל אֲכַסְנָאִין [אֹרְחִים] שֵׁישׁ כָּאֵן, לֹא יֵרָאוּ פָּנָי עַד שִׁירָאוּ פָּנָי הַמַּטְרוּנָא [הַמְּלִכָה] תַּחֲלִילָה! כִּד אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: לֹא תִבְיָאוּ לִפְנֵי קֶרְבֵּן עַד שֶׁתַּעֲבֹר עָלָיו שַׁבַּת, שֶׁאִין שִׁבְעַת יָמִים בְּלֹא שַׁבַּת, וְאִין מִילָה בְּלֹא שַׁבַּת. וְזֶה הוּא שֶׁמִּמְשִׁיד הַפְּסוּק: "וַיְמַיִם הַשְּׁמַיִם וְהָלְאָה יִרְצָה". (ויקרא רבב כז ז)

מה משפיעה השבת על התינוק: אומר אור החיים הקדוש (ויקרא יב ג), כי בששת ימי המעשה של בריאת העולם, בטרם הגיעה השבת, היה העולם רופף ורועד, עד שבאה שבת, באה מנוחה והתחזק העולם. [כי השבת היא "הנפש" של העולם, היא הכח הרוחני המחזיק ומקיים אותו, כמו שנפש האדם נותנת חיים וקיום לגופו]. כך, על ידי השבת, **יתחזק וינוח גופו הרופף של התינוק.** השבת נותנת לו כח רוחני שמחזק אותו. "שהוא כדי שיעבור עליו שבת, ותגיעוהו נפש החיונית הנשפעת בעולם ביום השבת כידוע, ואז יהיה בן קיימא".

👉 בריאות וכח

אמרו חז"ל (דברים רבא א): "למה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהיה בו כח".

לגבי בהמה, מתי כשרה היא להיות לקרבן, נאמר בתורה (ויקרא כב כז): "שֹׁר אוּ כֶּשֶׁב אוּ עִז כִּי יוֹלֵד, וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אֲמוֹ, וּמַיִם הַשְּׁמַיִם וְהָלְאָה יִרְצָה לְקֶרְבֵּן אִשָּׁה לָהּ". אומר הרמב"ם (מורה נבוכים פ"ג במ"ט), כל בעל חיים כשנולד הוא חלוש מאד, ובכל שבעת הימים הראשונים כאילו הוא עדיין בבטן אמו, ונחשב כנֶפֶל. ורק ביום השמיני הוא נמנה על רואי אור העולם. וכך גם האדם, שבעה ימים ראשונים הוא חלוש ביותר, ורק מהיום השמיני יש בו כח, וניתן למולו.

ומאידך, אומר הרמב"ם, המילה נעשית בגיל המוקדם ביותר שאפשר, "שחסה התורה על הנימול שלא יכאב בכאב הגדול, לרכות עורו וחולשת דמיונו, כי הגדול יפחד וירעד מן הענין שידמה היותו קודם היותו". כלומר, בגיל רך זה, הכאב הוא מזערי ביותר, משתי סיבות: 1. "לרכות עורו" - שהעור רך ופחות חש בכאב. 2. "לחולשת דמיונו" - שעיקר הסבל שיש לאדם מן הכאב, הוא מן הפחד והרעדה ממה שהולך לקרות עמו

[וכן יתכן כי אף לאחר שחולף הכאב, עדיין הוא ממשיך להגות בו ולהצטער עליו], ואילו התינוק הרך אין ביכולתו לדמיין ולצייר מראש את הכאב, ולכן הסבל מצטמצם רק לרגעים של הכאב עצמו.

הידעת?!

מתי בשלים גורמי קרישת הדם של התינוק?

מיד לאחר הלידה יש לילוד גורמי קרישה שמועברים אליו מן האם. גורמים אלו מתפרקים מהר, בתוך 2-3 ימים, ויש צורך ביצירה עצמית של גורמי קרישה אשר מבוצעת בכבד. דא עקא, הכבד של היילוד איננו בשל, ולכן בגיל 3-5 ימים, כל תינוק, אפילו בריא ובשל, סובל ממצב של חוסר בגורמי קרישה, ומילה בימים אלו היא יותר מסוכנת מחמת החשש לדמם. החל מהיום הששי, מתחילים להיווצר גורמי קרישה עצמוניים בכבד של היילוד, וכך הוא מגיע ליום השמיני מוכן מבחינה זו.

(אנציקלופדיה רפואית הלכתית חלק ד ערך מילה)

הפלא הגדול הוא, שרמת גורמי קרישת הדם של האדם ביום השמיני לחייו הינה הגבוהה ביותר מאשר בכל ימי חייו! (ד"ר ס.י. מקמילן בספרו רב המכר מהדורת יולי 2000. "המהפך" חלק

א עמוד 150

התאמה מופלאה זו בין תכונות הטבע ובין חוקי התורה הקדושה, מזכירה לנו שוב, כי הקב"ה, בורא העולם ונותן התורה, "איסתכיל באורייתא וברא עלמא" [הסתכל בתורה וברא את העולם, דהיינו שהעולם על כל טבעיו נברא בהתאם לתורה].

ברכת "רפאנו" היא הברכה השמינית בתפילת שמונה עשרה. אומרת הגמרא: **מה ראו לומר רפואה בשמינית?** אמר רבי אחא, מתוך שניתנה מילה בשמינית, שצריכה רפואה, לפיכך קבעוה בשמינית (מגילה יז ע"ב).

אחר שבעת ימי טומאת אמו

נאמר בתורה (ויקרא יב ב): **"אִשָּׁה כִּי תִזְרַע וְיִלְדָה זָכָר, וְטִמְאָה שְׁבַע יָמִים כִּימֵי נְדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא - וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ"**.

מן התורה האשה טמאה במשך שבעה ימים לאחר לידת בן [ואולם מדרבנן טמאה ימים נוספים]. ומיד לאחר שבעת ימי הטומאה - "ביום השמיני ימול". אומר האור החיים, כי הסמיכות בין העניינים מלמדת על כך, שהמילה נעשית ביום השמיני - דווקא אחר שתמו שבעת ימי טומאת האם. כי "העֶבֶר יֵרַךְ אִימו הוּא", כלומר כשהעובר נמצא בבטן אימו, הוא נחשב כאילו הוא אחד מאבריה, ובצאתו מבטן אמו נטמא אף הוא, "ולצד שהמילה היא גילוי שמו יתברך באדם, לזה ציוה ה' להמתין עד עבור עליו שבעת ימי נקיים, וביום השמיני ימול".

בגמרא (נדה לא ע"ב) מובא בדומה לכך: **"מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה? שלא יהיו כולם שמחים, ואביו ואמו עצבים"**. כלומר המילה נעשית דווקא כאשר האשה נטהרת לבעלה, ויכולים הם לשמוח שמחה שלמה יחד עם כולם. [אולם כיום אין קיים בפועל טעם זה, כיון שכאמור, מדרבנן האשה עדיין אינה נטהרת ביום השמיני].

✎ אחר שבעת ימי אבלות על שכחת התורה

אמרו חז"ל (נדה ל ע"ב), כי העובר במעי אימו שרוי בטוב ובנעימים, "ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה - יותר מאותם הימים! שנאמר "מי יתנני פרחי קדם, כימי אלוה ישמרני". חז"ל מתארים בצורת משל ציורי את התענוג הרוחני שהעובר שרוי בו: "... נר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ומלמדים אותו כל התורה כולה...!"

ואולם, כאשר יוצא התינוק לאויר העולם, "בא מלאך וסוטר על פיו, ומשכחו כל התורה כולה". כאשר יוצא אל העולם החומרי, מתגברת בו החומריות, ונכנס בו יצר הרע, ומשכיח ממנו את התורה! (מהרש"א) [ובכל זאת התורה שלמד מועילה לו, כי טבועה ואצורה היא בלבו, ויקל עליו ללמוד שוב ולהחזיר דברי התורה על ליבו (הגר"א)].

לפיכך נפשו של התינוק כאילו שרויה באבל על האובדן הרוחני הגדול! ורק בחלוף שבעת ימי אבלו, נכנס הוא בשמחת המילה. (חותם קודש סימן א את יח בשם חיי אברהם)

ס סיפורים

עיניך יונים!

שבת חול המועד פסח. כל המתפללים בבית מדרשו של הגאון רבי חיים ברלין [גאב"ד מוסקבה ובנו של הנצי"ב מוולוז'ין, אשר בערוב ימיו קבע את משכנו בירושלים], מטים אוזן קשבת לקריאת "שיר השירים" המתנגנת מפיו של הרב בהשתפכות ובלהט של אהבת ה'. המונים נהרו לכאן במיוחד, כדי לזכות לשמוע את הקריאה המרגשת. והנה כאשר הגיע הרב למילים "הנך יפה רעייתי, הנך יפה עיניך יונים", גברה והתעצמה התלהבותו, והוא התמוגג בדמעות שלישי.

כך חזר הדבר על עצמו מידי שנה, אך איש מהמתפללים לא הרהיב עוז בנפשו לשאול את הרב לפרש הדבר. עד אשר פעם אחת פנה אליו הצדיק רבי אריה לוי זצ"ל, וביקשו אם יאות לגלות לו מה טומנת בחובה התלהבות והתרגשות זו. מששמע הרב את השאלה, נקשרה דמעה קלה בזווית עינו, והוא סיפר:

בהיותי משמש כרב במוסקבה, ניגש אלי אדם נכבד, וביקש לשוחח עמי ביחידות. שח לי אותו אדם: "נולד לי בן, ואני חפץ שכבוד הרב ישמש כמוהל". אמרתי לו: "בסדר גמור. אך מה מקום לסודיות זו?!" והלה השיב לי: "אדם אמיד אני, ומסחרי בצלבים, ואין איש בסביבתי יודע כי יהודי אנכי. אם יוודע הדבר, לבטח יפגע הדבר בפרנסתי, ואולי אף יעמידני בסכנה, ועל כן חפץ אני לערוך את הברית בסתר, ובאתי ליטול עצה ממך כיצד להעלים את הדבר משכני ומכרי". יעצתי לו כי ישחרר את המשרתות הנכריות אשר בביתו לחופשה של מספר ימים, ואף אני אשמור הדבר בסוד. וכך היה. הלכתי לביתו, שהיה מסודר בנוסח אצילים, והיו בו פסלים למיניהם וצרכי דת נוצריים רח"ל, ללא שום סימן מסימני היהדות. סידרתי את הברית כהלכתו, כשאני משמש כמוהל, ואבי הבן משמש כסנדק, ולפני שנפרדתי ממנו, בקשתיו לסור אלי ביום השלישי למילה כדי להודיע לי מה שלום הילד.

לאחר שלושה ימים הגיע לביתי, ומכיון שחשד בי שהזמנתי אותו לביתי כדי לשלם לי שכר טירחה, הושיט לי שטר עשרה רובלים. כמוכן ששרבתי לקבל, והוא חשב שאינני

מסכים לסכום זה, ועל כן הוסיף על הסכום, עד שהצלחתי לשכנעו שהנני מסרב באמת לקבל שכר טירחה בעד מצוה גדולה זו. אמנם ביקשתיו שיואיל נא לענות לשאלתי ותמיהתי: מה הסיבה שהניעה אותו לקיים את הברית במסירות כזו, למרות שנראה כי אין לו שייכות כלל וכלל ליהדות?!

הוא הרכין את ראשו, ואמר: יודע אני, רבי, שהתרחקתי מאוד ממקור מחצבתי. לפעמים אני מצטער על כך, אך מרגיש שאין לי דרך חזרה. והנה הבן הזה שנולד לי, בודאי יגדל כגוי לכל דבר, בין גויים, ולא ידע דבר על יהדותו. אך אני מרגיש חובה לעצמי, שאם וכאשר משום מה הוא יתעניין ביהדותו, תהיה הדרך פתוחה לפניו, ויוכל בקלות לשוב לצור מחצבתו.

כאן פנה רבי חיים לרבי אריה לוי הנרגש, ואמר לו: "חז"ל אומרים, כי היונה אינה מתרחקת מן הקן, אלא עד למקום שממנו תוכל לחזור אליו. בכל פעם ששמע אני את הפסוק 'עיניך יונים' נזכר אני בכך שכנסת ישראל נמשלה ליונה. גם אותו יהודי רחוק, יש בו משהו מעדינות אורחותיה של היונה ההומיה, ובנפשו פנימה כמה הוא אל אלוקיו, אף כי מעטה עב ומחוספס מכסה על רגשותיו ומאוייו הנסתרים. זהו ייחודנו כעם, זו גדולתנו. בנקודת אור פנימית וחבויה זו מסתתרת מהות הנפש היהודית, שבסופו של דבר תחזור לכור מחצבתה! (איש צדיק היה עמוד 300 ועוד)

דמעות של דם

הטלפון בביתו של רבי רפאל אבוהב צלצל. על הקו היה יהודי שביקש להזמין את הרב למול את בנו, מחר בשעה 7:30 בבוקר בביתו שבחולון. הרב הבין כי מדובר ביהודי יקר אשר חפץ לקיים את מצות ברית המילה בזריזות, מוקדם בבוקר.

למחרת בבוקר לאחר תפילה בהנף החמה, צעד רבי רפאל אל הכתובת שניתנה לו, והגיע לבנין רב קומות בחולון. עלה במדרגות, ניסה לשמוע קולות של מצהלות ושמחה, אך הכל סביבו שקט. הגיע אל הדירה המדוברת, נקש, וכאשר פתח לו גבר מגודל, לבוש בבגדי עבודה, סבור היה כי בודאי טעה בכתובת. אך לא, הגבר הושיט לו את ידו ואמר: "אתה המוהל אבוהב? בבקשה, בוא תיכנס, הנה הילד כאן בעריסה, אפשר לעשות את הברית". הרב הביט סביבו כלא מאמין: איפה ברית? איפה מנין? והיכן האם היולדת? אך האב חסד במילים, הוא הסביר בקצרה כי הם רחוקים לגמרי מקיום התורה והמצוות, ולא חשבו לערוך ברית מילה. אתמול ברגע האחרון הוא החליט בכל זאת שעדיף למול את הילד, אך כמובן שאין צורך בשום טקס, יבצעו את הניתוח ביעילות ובמהירות וגמרנו. המילים נעתקו מפיו של הרב. "איך הגעת אלי?" הוא שאל. והאב ענה: "מדפי זהב. אתה מופיע שם ראשון ברשימת המוהלים" [אבוהב]. "והיכן האמא?" הוסיף ושאל. "הודיעה מראש שהיא מעדיפה לא להיות נוכחת, היא חלשה וקשה לה".

הרב התעשת, והודיע לאב כי הוא יורד למטה להשיג מנין. ירד, אך כעבור מספר דקות חזר מאוכזב, בקושי ישנם אנשים בחוץ, ומעט האנשים שפגש היו ממהרים, וכמעט לא הבינו על מה מדברים איתם. האב הביע מורת רוח: "הרב, אני ממהר מאוד, חשוב לי להגיע לעבודה בזמן, ולכן הזמנתי אותך בשעה מוקדמת. אני רואה שזה הולך להיות ארוך! מה אעשה?", הוא התלבט מספר שניות, והוסיף: "תראה, אני מתרשם ממך שאתה אדם אחראי ואמין. המטפלת צריכה להגיע ממש בעוד כמה דקות. אני לא

אתעכב יותר, אצא לעבודה, ואתה תעשה את הטקס כראות עיניך". הוא לקח את תיקו, הודה לו ויצא.

הרב נותר המום. מה הוא הולך לעשות עכשיו? ברית מילה?! כד?! ללא מנין? ללא שירה? ללא התקהלות של "שמע ישראל" ו"ה' מלך"? ואפילו - ללא אבי הבן?! המום ונסער ניגש לעריסה, הרים בחמלה את התינוק הרך, ולפתע --- דמעות רותחות החלו זולגות מעיניו.

רבי רפאל אבוהב, איש החברא קדישא, שאינו מזדעזע מהמוות, מהחיים ההולכים וכלים, בכה כעת על החיים האלו שבאו לעולם - מה יעלה בגורלם? איזו צורה תהיה להם? הימלאו את היעוד שלשמו באו? "ריבונו של עולם", התפלל המוהל ודמעותיו זולגות, "אני הוא הסנדק, ואני הוא המוהל, הוי רבונו של עולם, היה לו אתה לאב, שמור נא עליו, תגדלהו לעבודתך וליראתך!"

הוא הניח את התינוק על ברכיו, ברך את הברכות בכוונה גדולה, וערך את הברית בהתרגשות רבה. זמן רב עוד המשיך לשבת כך, כשהתינוק בזרועותיו, דמעותיו זולגות, וקול בכיו ותפילותיו מתערבים עם בכיו של התינוק, ועולים עד כסא הכבוד---

עברו חלפו מאז כמעט 13 שנים. הרב ישב במשרדו אשר ברבנות תל אביב, והנה מגיעה אליו אשה, יחד עם בנה, נער נעים ונחמד למראה. האשה פנתה אל הרב: "כבוד הרב, אני שמחה שסוף סוף הגענו אליך. אתה הרב, היית המוהל של הבן שלי!" כשהזכירה לו כמה פרטים, נזכר מיד רבי רפאל בברית הבלתי נשכחת. הוא התעניין מאוד: מה שלומו של הנער? איך הוא מרגיש? מה הוא עושה? והאם סיפרה, כי הוא תלמיד מצטיין, אבל לאחרונה הוא עושה הרבה "בעיות", מתחיל להתעניין בדת, להתפלל, והיא לא יודעת מאיפה זה בא לו. ובימים האחרונים נכנס לו עוד איזה 'חידק', שהוא חייב לפגוש את המוהל שלו! כבר כמה ימים שהוא מנדנד לה, והיא ביררה היכן הוא, והגיעה עמו לכאן!

הנער ביקש לשוחח עם הרב ביחידות, והאם כיבדה את בקשתו. השנים שוחחו בחיבה רבה, והנער אמר לרב, כי עוד מעט יש לו בר מצוה, והוא מאד רוצה טלית ותפילין, ובכלל חשקה נפשו בתורה, אך אין מי שיכוון וידריך אותו. הרב הנרגש קירבו אליו, הרעיף עליו חיבה יתירה, היה בקשר מתמיד עם ההורים, וכך אט אט סלל בעבורו את הדרך, הודריך אותו בקיום התורה והמצוות, וכעבור זמן מה רשם אותו לישיבה קדושה! כך עלה והתעלה, נעשה בן תורה אמיתי, הקים בית של תורה, וכיום הוא אברך יקר השוקד על התורה! (גליון "קול רפאל" שיצא לעילוי נשמת רבי רפאל אבוהב, על ידי נכדו ר' אלעזר אהרן אבוהב הי"ו)

בגלל שאני יהודי!

"אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קודש..." - נשמע קולו המרוגש של ה"סנדק". מילות הברכה מקבלות משמעות אחרת, לאור העובדה שהרך הנימול אינו "רך" כלל במנין שנותיו, יכול היה אפילו להיות סבו של הסנדק... הרך הנימול בן... שישים ושמונה! הוא נראה מרוגש מאוד, פניו מאירות, עטור בתפילין, גם זה לראשונה בחייו. הוא עונה אמון אחר ברכת סנדקו, ואז מגיע הרגע המעביר צמרמורות של התרגשות בלב הנוכחים: "ויקרא שמו בישראל", אזניו של הסנדק רוכנות

לעבר "הרד הנמול", והלה, שבמשך שישים ושמונה שנים ענה לשם "וולדימיר", מחליט לבחור בשם "אברהם". אף אחד מן הנוכחים אינו נשאר אדיש למראה השינוי העצום בנפשו של היהודי הנולד זה עתה מחדש, כולם מפטירים יחדיו: "כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה... ולמעשים טובים"...! לאחר הברית נערכת סעודה, וה"רד הנמול" מבקש לומר משהו. הוא מנסה לתת ביטוי לסערת הרגשות המציפה אותו, ולבסוף פותח ב"נאום" של עשר מילים, האומרות הכל: "ה' אני אוהב אותך, עכשיו אני יהודי, עכשיו אני יהודי!" מתיישב במקומו ומתייפח...

ברית זו היא אחת מתוך רבות שעורך ארגון "ברית אבות" ליהודים מבוגרים, רובם יוצאי רוסיה, אשר רוצים לבוא בבריתו של אברהם אבינו ולחתום את בשרם בחותם היהדות. הרב קרמר, יו"ר הארגון, מספר על עוד כמה מקרים מרגשים, מעט מתוך רבים:

באחת הבריות, כשאמרנו יחדיו את הנוסח "כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים", חייד הנמול המבוגר כששמע את המילה "לחופה", והודיע כי הוא נשוי שנים רבות! התברר שנישא ברוסיה בנישואין אזרחיים, ומעולם לא נכנס לחופה כדת משה וישראל. שבועיים לאחר הברית, זכה להיכנס לחופה כדת משה וישראל!

אין זה מקרה בודד. רוב רובם של אלו שלא עברו ברית מילה, נישאו בנישואין אזרחיים. אנחנו משתדלים לברר זאת, וכך הפנינו מאות זוגות לרבנים שונים שיערכו להם חופה וקידושין כדת. בכלל, מיד לאחר הברית אפשר לראות אצל כל אחד מהנימולים פתיחת הלב לכל דבר שבקדושה. זה מפליא ממש לראות איך שהמילה מסירה גם את ערלת הלב:

הסיפור המרגש ביותר שהיה לי, היה כאשר אחד מן העולים הביע נכונות לעבור ברית מילה, אך אשתו הגויה התנגדה לכך בכל תוקף! בסופו של דבר הוא הגיע, עבר את הברית, ומיד לאחריה הוא התעורר מאוד, והחליט בו במקום לעזוב את אשתו הגויה, לצמיתות!

במקרים רבים הסנדק נקשר בקשר נפשי אל היהודי שהכניסו בבריתו של אברהם אבינו. היו מקרים שהלב של הנמול נפתח והתעורר, והוא הביע נכונות להניח תפילין בכל יום, אם רק יהיה לו! הסנדק שהתרגש ממעמד הברית עד עמקי נפשו העניק לו זוג תפילין מהודרות, ומאז אותו יהודי פוקד את בית הכנסת מידי יום ביומו, מניח תפילין ומתפלל, וקובע שיעורי תורה. כך שהסנדק זכה להכניסו לתורה לחופה ולמעשים טובים!

הגיע לכאן יהודי מרחובות. לא ידעתי לפני הברית שהוא בכור [בדרך כלל אנו מבררים זאת, ואם מדובר בבכור, אנו מכינים כהן ועורכים לו פדיון]. רק לאחר הברית הוא הודיע לי שהוא בכור, התקשרתי לכהן שגר בעיר רחובות וביקשתי ממנו שיערוך לו פדיון הבן. לאחר הפדיון מתקשר אלי אותו כהן מרחובות, מרוגש לגמרי. "שמעת מה קרה? למעמד פדיון הבן הם הגיעו יחד עם שכניהם. השכנים התרגשו מן המעמד והחליטו אף הם בו במקום לפדות את בנם הבכור. היתה התעוררות גדולה, לאחריה החליטו שתי המשפחות להכשיר את המטבח, ולרשום את ילדיהם לבית ספר תורני!"

אחד הנימולים, מבוגר מאוד בגילו, סיפר לנו איך הגיע להחלטה לעבור את הברית: הוא הזדמן לבית הכנסת בשבת לרגל שמחה, ולהפתעתו היתה זו בעבורו חוויה מענגת ויפה. הוא הוקסם מאווירת השבת, משולחן השבת ומן התפילות. בתפילת שחרית, כאשר נתקל במילים: "גם במנוחתו לא ישכנו ערלים", הדהדו המילים במוחו ולא נתנו לו מנוח, עד שהחליט לערוך לעצמו ברית מילה!

פעם הגיע מישהו לעבור ברית. הסברנו לו שלאחר הברית עליו לבחור לעצמו שם יהודי, הצגנו בפניו מספר שמות כפי המקובל. אבל הוא התעקש לא לשנות את שמו הגויי. עשינו את הברית והתחלנו לברך את ברכת "אשר קידש ידיד מבטן", וכשהגענו ל"ויקרא שמו בישראל" הוא אמר: שמי יעקב! תשכחו ממה שאמרתי לכם קודם, אני רוצה שם יהודי! לאחר הברית הוסרה גם ערלת הלב...

היה לנו פעם ברית מילה של שלוש דורות: הסב, האב והנכד, שנימולו באותו יום! אלא שכאן היה הסדר הפוך... הם הגיעו כדי למול את הילד, במהלך הברית התעורר האב וביקש אף הוא להכנס בבריתו של אברהם אבינו. הסב, שנוכח במקום, ביקש מיד לאחר מכן להצטרף לשרשרת הדורות הנימולים...

היה לנו תלמיד בית ספר שביקש לעבור ברית, הוא התבקש להוכיח את יהדותו, אך המסמכים לכך היו מונחים בבית דודו, אחי אימו, יהודי מבוגר בגיל שבעים. הדוד לא רצה למסור את המסמכים לידי אחיינו, אך הסכים להגיע למקום הברית יחד עם המסמכים. לאחר שראה את כל התהליך העובר אצל אחיינו, נדלק בקרבו הניצוץ היהודי, וביקש אף הוא להכנס בבריתו של אברהם אבינו! בו במקום נימול אף הוא, והצטרף, מאושר כולו, לעם הנושא את חותמו של הקב"ה.

ככלל למדתי מן הנסיון, שהטיעון היחיד שבכוחו לשכנע הוא: העובדה שהוא יהודי! בטיעון הזה אני משתמש כל הזמן, והטיעון הזה פועל את פעולתו ללא עוררין! פעם הגיע אלינו יהודי הנושא תפקיד מוניציפאלי בכיר מאוד באחת מערי הארץ. לאחר הברית הוא אמר לי את המילים הבאות: אני רוצה לומר לך שלא באתי לערוך את הברית בגלל שיש לי בעיה, אין לי שום בעיה בחיים, יש לי הרבה כסף, יש לי ילדים, יש לי תפקיד בכיר, כבוד, לא חסר לי כלום. באתי לעבור את הברית רק בגלל סיבה אחת: כי אני יהודי, ויהודי צריך לעשות ברית!

באחת ממוסדות הקירוב לעולי רוסיה, התברר להם על אחד מהתלמידים שלא עבר ברית מילה. הם פנו אלינו, ואנו ביקשנו מסמכים על יהדותו. להפתעתנו הגיעו המסמכים תוך שעה! הם הסבירו לנו כי לנגד עיניהם עומדים דברי הרמב"ם ^{(פירוש המשניות שבת פרק ר"א דמילה):} "וכמו כן כל מי שיראה זה האדם, רוצה לומר הילוד הערל הזה, ולא ימול אותו, עובר על מצות עשה עד שימול אותו, כאילו היה בנו". הודענו להם שאנו מוכנים שהנער יבוא מחר ויבצע את הברית, אך התברר שלמחרת מתקיים טיול שנתי שכל בית הספר משתתף בו. היה זה טיול שנתי חווייתי מאוד שדובר בו רבות, והם חששו שהנער לא יסכים לוותר עליו. שאלו את פי הנער בעצמו, והוא לא היסס כלל, הוא הודיע חד משמעית שהוא מוותר על הטיול, והגיע בשמחה לעבור את הברית מבלי להצטער בכלל על ה"הפסד".

לסיום מספר הרב קרמר על ברית מיוחדת במינה, אותה לא ישכח לעולם: בחור בן

שש עשרה הגיע לעריכת הברית בלויית אימו. לאחר הברית, כשהתבקש לבחור שם יהודי, המתין המברך לאם שתקבע את השם, אך האם לא הצליחה לכבוש את סערת רגשותיה ופרצה בבכי סוער. לא היה ניתן לשמוע מפיה כלום, עד שתוך כדי הבכי היא קראה לעבר הסנדק: "קרא לו לוי". בסיום הברכה אמרה האם, תוך כדי דמעות וחרחורי בכי: היום הוא היום הכי מאושר בחיי! לאבא שלי קראו לוי, אני מקווה שאבא שלי בשמים שמח שם שעשינו את הברית לבן!" (בית נאמן לך לך תשס"ז)

"אתה אחד ושמן אחד, ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ!"

ד"ר צ'צ'קס

ד"ר צ'צ'קס, הרופא המוהל של ארגון "ברית עולם", הינו סיפור בפני עצמו. הוא נולד בימים האפלים של רוסיה הקומוניסטית, בעיירה מז'בוז', עירו של הבעל שם טוב. כשמלאו לו שמונה ימים, היה זה בשבת 'נחמו', הכניסו אביו בבריתו של אברהם אבינו ברוב עם, וחילק לאחר הברית לציבור הנוכחים עוגות ויין. עד מהרה הגיע הדבר לאזני השלטונות, והם הגיעו לעצור את אביו על עצם עריכת ברית מילה שהיתה מנוגדת לחוק הקומוניסטי, ועל חוצפתו לערוך אותה ברוב עם ולחלק אחריה מיני מזונות ויין לקהל הנוכחים. חצי שנה שהה אביו במאסר, לאחריה שוחרר בתנאי שלא יוסיף לדור בעיירה.

כשגדל ולמד רפואה, החליט לרתום את הידע הרפואי שלו ואת מעמדו, לעריכת ברית מילה לכל המעוניין. [יש לציין שהיה זה ככל הנראה בתקופה שרדיפת הדת היתה פחות קשה מפעם]. כיצד זה היה מתנהל? כל יהודי שהיה מעוניין לעבור ברית מילה, היה ניגש אל ראש המחלקה, בבית החולים שבו עבד ד"ר צ'צ'קס, היה משחד אותו בבקבוק וודקה משובח, והלה היה מוציא הוראה רפואית לערוך ניתוח מילה מטעמים רפואיים. כך הגיעו יהודים רבים לד"ר צ'צ'קס לעבור ברית מילה. אחיות בית החולים התקוממו, ולא הבינו מדוע נוהרים חולים רבים כל כך לעבור אותו סוג ניתוח, בעוד הם נראים בריאים לחלוטין, אך הד"ר צ'צ'קס היה חייב למלא אחר הוראות ראש המחלקה...

בתחילת דרכו חשש ד"ר צ'צ'קס לעורו. לפעמים, כשהתגברו חששותיו, היה דוחה את הבקשות. עד שפעם אחת פנה אליו יהודי שנודע לו על פעילותו, והתחנן בפניו שיערוך לו ברית מילה, אך הד"ר התחמק. לאחר יומיים הוזעק הד"ר אל אותו יהודי, התברר כי הוא ניסה לערוך ברית בתנאים סביבתיים לא מתאימים ועל ידי מישהו שאינו מומחה לערוך בריתות לגיל מבוגר, כך שנוצרה בעיה רפואית חמורה. מאותו יום החליט ד"ר צ'צ'קס לערוך בריתות לכל הפונה אליו, ללא התחמקויות, כשהוא תולה את בטחונו בקב"ה. וזיכהו הקב"ה בסופו של דבר, לעלות לארץ הקודש, ולערוך בריתות, בגלוי וברוב עם, לעוד מאות יהודים!... (בית נאמן לך לך תשס"ז)

בית הדין מצווים למו

כאשר שימש הגאון רבי יחזקאל אברמסקי כרבה של לונדון, הוא ניסה לשדל כמה פעמים צעיר יהודי, בן למשפחה מתבוללת, שיסכים למול את עצמו ככל היהודים, אך הוא סירב. לימים, בא אותו צעיר להירשם לנישואין בבית הדין הרבני, וביקש שרבי יחזקאל יסדר לו חופה וקידושין. מיד הבהיר לו רבי יחזקאל, שלא יניח לו להינשא כדת משה וישראל - עד אשר יכנס בבריתו של אברהם אבינו: הצעיר התרעם, ניסה להתוכח ולומר שאין קשר בין הדברים, וכשראה שהרב מתבצר בעמדתו, הגיש נגדו

תביעה בבית המשפט המקומי על כך שאינו ממלא את תפקידו כנדרש ממנו, ולא עוד אלא שהוא מנצל את מעמדו לשם כפייה דתית, כי מה ענין ברית מילה אצל נישואין?

בהגיע מועד המשפט, התייצב רבי יחזקאל בפני השופטים הגויים, והסביר בטוב טעם: אני, כמי שעומד בראש בית הדין היהודי, מצווה לדאוג למילת יהודי זה, כפי שנפסק בהלכה היהודית (ורמב"ם הלכות מילה פרק א הלכה א): "ובית דין מצווים למול ולא יניחו ערל בישראל". הרמב"ם גם מנחה את הדיינים (הלכה ו) כיצד עליהם לנהוג במקרה של סירוב: "מגלגלים עמו...". ואם כן אני כאב בית הדין, מחוייב למול את האיש הזה, ולא להניח ערל בינינו. ומה עלי לעשות? לגלגל עמו. והלוא זה מה שאני עושה!

הדברים שיצאו בכנות מלבו הטהור בשפה ברורה, נתקבלו גם על דעת השופטים הנכרים, הם השתכנעו על אתר, הצדיקו את עמדתו, ואיפשרו לו שלא לערוך חופה וקידושין לאותו צעיר עד שיערוך ברית מילה. (אות ברית עמוד 131)

על אפם וחמתם

הגאון הנ"ל רבי יחזקאל אברמסקי שימש כרב בעיר סלוצק במשך שבע שנים. היה זה על אפם ועל חמתם של אנשי ה"ייבסקציה", יהודים קומוניסטים שהתנכלו מאד לרבנים ולשומרי המצוות ברוסיה. פעילותו הדתית של רבי יחזקאל היתה לצנינים בעיני השלטונות, שראו בו חתרן כביכול, אויב המהפכה הקומוניסטית. פעמים רבות התרו בו צוררי יהודים אלו שיחדל מפעילותו, אולם הוא לא קם ולא זע מפניהם, כמרדכי היהודי מפני המן האגגי בשעתו [לימים נלקח לסיביר בשל פעילותו הדתית, אך בחסדי שמים מרובים שוחרר].

במסירות נפלאה דאג להכניס את ילדי ישראל בבריתו של אברהם אבינו. ברוזובה, עיירה סמוכה לסלוצק, התגורר מוהל שרבי יחזקאל הפריש לו באופן קבוע חלק ממשכורתו המצומצמת. בהיולד תינוק למשפחה יהודית בסלוצק או בסביבתה, כית הרב את רגליו להורי הרך הנוולד ושיכנע אותם בהפצרות ובתחנונים שיכניסוהו בברית ולא ינתקו חס וחלילה את שלשלת הדורות. לאבי הילד יעץ רבי יחזקאל בדרך כלל להיעלם מן הבית ביום הברית, כדי שיוכל לטעון אחר כך שלא ידע כלל שעורכים לילדו ברית מילה, וכאילו נתגלה לו הדבר רק לאחר המעשה. היולדת, אם הילד, היתה ברוב המקרים נתונה פחות לסיכונים. לאחר שקיבל את הסכמת ההורים היה מזעיק בחשאי את המוהל, שרוב אנשי העיר לא הכירוהו כלל. בשלב זה היתה הרבנית ריזל, אשת הרב, יוצאת לטיול בשוקי סלוצק, כשבידה סל קניות, והמוהל בעקבותיה. ליד הבית המבוקש עצרה הרבנית וחלצה את הנעל מאחת מרגליה. היה זה אות מוסכם למוהל שיכנס לאותו בית, ימול את התינוק בזריזות מירבית ויעלם תיכף ומיד בחשאי מן המקום, כשהוא יוצא דרך יציאה אחרת. באופן זה שמר רבי יחזקאל במסירות נפש על גחלת היהדות לבל תכבה לחלוטין באותם ימי חושך ואפילה. (מלך ביופיו עמוד 174)

הקצין ביקש לערוך ברית

רבי אייזיק רוט, שהיה מקרוב מאד לאדמו"ר מצאנז קלויזנבורג, סיפר שבהיותו ברוסיה, נשמעו לפתע דפיקות חזקות מאד על הדלת, דפיקות שהיו מתאימות לקציני המשטרה החשאית של רוסיה הקומוניסטית, שהיתה ידועה באכזריותה הנוראה. באותו בית היה גר מוהל ושוחט, ומכיון שברוסיה בימים ההם אסרו השלטונות באיסור חמור למול את התינוקות ולשחוט את הבהמות כדת ישראל, ברור היה מעל לכל ספק שהביקור

של קציני המשטרה נועד לתפוס את מי שעבר על חוקים אלו ולהענישו בכל חומר הדין.

מיד ציווה רבי אייזיק על השוחט לקחת את כל הסכינים, ולצאת דרך פתח צדדי. לאחר שהלה יצא מן הבית, פתח רבי אייזיק את הדלת, ומצא את עצמו מול קצין בכיר ביותר שכיהן כסגן הקצין המחוזי של המשטרה החשאית. הקצין ביקש לדעת היכן המוהל והשוחט, והגאון רבי צבי גלינסקי, שהיה אף הוא בחדר, הכחיש בתוקף את "המידע המוטעה" שנמסר למשטרה. "היעלה על דעתך, אדוני הקצין, שאנחנו נמול את ילדינו לאחר שהמשטרה שלכם אסרה עלינו לעשות זאת?! היתמם. אולם הקצין אינו מרפה, דורש לדעת במפגיע היכן אפשר למצוא את המוהל. בשלב מסויים העיף האורח הלא קרוא מבט אל כל פינות הבית, וכשראה שאין איש, פנה אל הרב גלינסקי בשפת היידיש ואמר, שהוא עצמו יהודי, וכיון שנולד לו תינוק, הוא מחפש מוהל כדי לבצע את המילה בסתר! ואכן אותו קצין מל את בנו בסתר במסירות נפש! (טובך יביעו)

ברוך ה' הגעתי בשלום

במשך למעלה מששים שנה עסק רבי יוסף חיים זוננפלד במצות המילה, והכניס אלפי ילדים בבריתו של אברהם אבינו. מצוה זו קיים במסירות נפש, שום מכשול לא היה יכול לעכבו מללכת לברית מילה, לא מזג אוויר קשה, ולא פרעות וסכנת דרכים. על אף טרדותיו הרבות לא סירב מעולם להזמנה להיות מוהל, ופניו קרנו מאושר ונחת בעת שזכה להכניס עוד ילד לברית, "להוסיף עוד יהודי ללגיונו של מלך", כך נהג לומר.

בשנת תרע"ט ירד בירושלים שלג כבד מאוד. השלג החל לרדת ביום שני, והמשיך ללא הפוגה במשך שלושה ימים. מעטה לבן עבה היה פרוש על כל העיר, עד שלא הבחינו בין כביש למדרכה, והיתה סכנת נפילה לאחד הבורות שהיו מצויים לרוב בירושלים. באותו יום רביעי, היתה צריכה להתקיים ברית מילה בשכונת מאה שערים, והרב יוסף חיים הזמין עוד בטרם שירד השלג, לשמש כמוהל בברית זו. נפש חיה לא נראתה ברחוב באותו יום, לפתע הבחינו דיירי 'בתי אונגרין' אשר במאה שערים, בדמות אדם זקן המשרך את דרכו בתוך השלג הגבוה, ומתקרב בצעדים איטיים מכיוון שער שכם, תוך מאמצים על אנושיים! כשהתקרבה הדמות יותר, נדהמו האנשים לראות את רבם הישיש, שהיה אז למעלה מגיל שבעים, מפלס את דרכו בשלג! מיד פשטה שמועה כי רבי יוסף חיים הגיע מהעיר העתיקה. סיפר אחד מנכדיו: כשהגיעה השמועה לאזני, לא עצרתי כח, רצתי אל הסבא ושאלתי אותו: "סבא, הלוא יש בכך משום פיקוח נפש ממש! מה היה קורה אילו לקחו מוהל אחר הגר במקום?! הרי לא היה חשש שתדחה מצות מילה בזמנה בשל העובדה שאינך מגיע!" השיב הרב: "חששתי בני, שמא ידחו את שעת הברית, כי הלוא הזמינו אותי להיות מוהל, וימתינו לי, ואחרים יחששו בינתיים למול שמא יקפחוני, וכל אחד ישתמט מלבוא, לפיכך קמתי והלכתי. וברוך ה' הגעתי בשלום!" (מעשי אבותינו)

אנחנו נמול אותם, ואחר כך עשו להם כרצונכם!

מובא בתנא דבי אליהו רבה (כג): כשהיו ישראל מלים את בניהם במצרים, היו המצרים אומרים להם: למה אתם מלים את בניכם, והלוא לאחר שעה יהיו משליכם אותם בנהר?! ואומרים להם ישראל: אנחנו נמול אותם, ואחר כך עשו להם כרצונכם!

מקרה של מסירות נפש המזכיר את דברי חז"ל אלו אירע בגיטו קובנא. הגרמנים ימח

יודח שמם גזרו על היהודים שיותר לא ילדו ילדים, וכל ילד שיוולד יִירָה יחד עם אמו. חמש שנים היה י.ב. נשוי ולא נולדו להם ילדים, והנה בגיטו, לאחר שנגזרה הגזירה, ברכם ה' בילד. בני הזוג התחבאו בבנין שהיה בו בית מלאכה, מפני שסברו שרעש המכונות והלמות הפטישים יגברו על בכי התינוק, והגרמנים לא יבחינו בקיומו. שם גם נתקיימה ברית המילה. בשעה שהמוהל עמד להתחיל במלאכתו, נשמעה לפתע חריקת מכונת לפני הבית, ואנשי גיסטאפו ירדו מן המכונת. בהלה גדולה אחזתם, ידי המוהל החלו לרעוד, כולם היו אובדי עצות ולא ידעו מה לעשות כדי להציל את האם ותינוקה. אך האם פנתה למוהל ואמרה לו: תזדרז ותמול את הילד, הרי הנך רואה שבאו להמיתנו, ימות הילד כיהודי!

זכות המילה עמדה להם, וה' היה בעזרם, הרוצחים לא נכנסו כלל למקום שעשו את הברית, והסתפקו בביקור בבית המלאכה. דבריה של האם שנבעו מאמונה עמוקה מאהבת ה' ומכונות למסור את נפשה על קדושת ה', הינם המשך לדברי אבותינו במצרים שמלו את בניהם במסירות ומתוך אהבת ה' גדולה למרות הסכנה הגדולה והמיידית שריחפה על ראשם.

גבורת נפש של אם יהודיה

האדמו"ר מבלאז'וב סיפר עובדה מזעזעת, שלה היה עד בעצמו בגיא ההריגה בימי השואה האיומה.

היה זה כאשר הוטלה על האדמו"ר עבודת פרך בניסור עצים, כשבסמוך נטבחו מדי יום אלפי יהודים. יום אחד נודע כי הצוררים קבעו מספר שעות לרציחה אכזרית של אלפי תינוקות. זעקת התינוקות וזעקת אמותיהם עלו עד לשמים, אך הרשעים הארורים המשיכו במלאכתם באדישות ובלעג מר. לפתע פנתה אל האדמו"ר אשה, אשר אחזה בידה חבילה קטנה, וביקשה ממנו סכין. הוא שם לב כי האשה אוזנת בידה תינוק בוכה עטוף בבד, והבין כי מן הסתם רוצה האשה לאבד את עצמה לדעת יחד עם בנה הרך. האדמו"ר חשש להפסיק בעבודתו מחשש לפגיעתם של הרשעים המשגיחים עליו, אך למרות זאת החל לדבר על ליבה כשהוא ממשיך בעבודתו ומוביל את המשור על גבי גזעי העצים: "אני מבין שאת רוצה לעשות מעשה נורא, אך דעי לך כי יש בורא לעולם הרואה הכל, ואפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים, ואף אם באמת חלילה נגזרה הגזירה, הרי שעלינו לקבל דין שמים באהבה ולא לחבול בעצמינו". איש הגסטאפו ששמע את קולו של האדמו"ר, פנה אליו בגסות, אחז בגרונו, וצווח: "מה דיברת?" השיב לו הרב את האמת, כי האשה ביקשה ממנו סכין, והוא הסביר לה שאין צורך בכך. הרוצח לא האמין לדבריו, ושאל את האשה מה ביקשה, וזו השיבה לו שאכן ביקשה סכין. הנאצי מיהר להוציא את סכיניו הצבאי ונתן לה, ממתין לראות את ה"מחזה" של אם יהודיה הרוצחת את עצמה ואת בנה. אך להפתעתו, הניחה האשה את ילדה על הארץ, בירכה בקול "ברוך אתה ה'... אשר קדשנו במצוותיו וציונו על המילה", ומלה אותו. הרוצח עמד בעיניים פעורות ושאל אותה לפשר מעשיה, והאשה ענתה: רוצה אני כי בני ימות כיהודי!

האדמו"ר מבלאז'וב נהג לספר סיפור מזעזע זה פעמים רבות, כאשר היה מכובד בסנדקאות בברית מילה. כשעיניו זולגות דמעות נשא דברי התעוררות על מוסר ההשכל שיש להפיק מגבורת הנפש של אם יהודיה! (אות ברית עמוד 145)

הצלתו של הרב דון יצחק אברבנאל

דון יצחק אברבנאל היה רב גדול בספרד [ידוע הוא בפירושו, "פירוש האברבנאל", לחלק מספרי התנ"ך]. פרננדו מלך ספרד הכיר בחכמתו הרבה ומינהו לשר האוצר שלו. כמובן שהמינוי היה כקוץ בעיניהם של השרים הגויים, אשר התקנאו בשר היהודי הזוכה לכבוד ולאמון כה רב מאת המלך. בכל הזדמנות ניסו להכפיש את שמו ולהעליל עליו עלילות. אחד השרים, צורר ישראל, בא בדברים עם משרתו הנוכרי של דון יצחק אברבנאל, ושיחד אותו בכסף רב שיואיל להגניב לידיו מסמכים סודיים ומסווגים של אדונו. הנער המשרת לא עמד בפיתוי, ואכן הגניב לידי השר הצורר מסמכים שונים. הלה עיין בהם ומצא בהם מידע סודי ורגיש ביותר על כספי המלך. כשהמידע בידו, הלך אל המלך, ובתוך כדי שיחה עימו, 'שלף' כבדרך אגב את אותו מידע סודי. המלך נחרד והשתומם עד מאוד, ושאלו מהיכן הוא יודע זאת, והלוא זהו מידע סודי שידוע רק לשר האוצר! השר היתמם והשיב כי דון יצחק העביר לו ידיעות אלו. המלך כעס כעס גדול על הפרת האמון, וגמר אומר להרוג את השר הבוגד.

אולם המלך לא רצה להוציאו להורג באופן רשמי, כי ידע שהאברבנאל אהוב מאוד על הציבור, והריגתו תעורר עליו זעם רב. אשר על כן, טיכס עצה יחד עם אותו שר צורר ישראל, להורגו באופן כזה: מחוץ לעיר היה מפעל גדול לייצור לבנים, אשר אש כבשן היתה יוקדת בו תמיד יומם ולילה. הוא קרא אליו לדון יצחק, ואמר לו כי ברצונו להעביר לבעל מפעל הלבנים אגרת סודית חשובה ביותר, ומכיון שהוא סומך עליו, הוא מפקיד בידו שליחות זו, שצריכה כמובן להישאר סודית לגמרי. הוא מסר בידו אגרת חתומה בחותם המלך, ובה אכן נכתב "סוד" נורא: באגרת היתה פקודה לבעל המפעל, להשליך אל האש הבוערת את המוסר כתב זה, ללא שהיות וללא דין ודברים!

דון יצחק, שלא ידע על המזימה הנוראה, יצא עם שחר לשליחותו, מלווה במשרתו. והנה בדרכו, עצר אותו יהודי, והתחנן לפניו: "בן נולד לי לפני שמונה ימים, ועתה הגיע יום המילה, ואיני מוצא מוהל! אנא יואיל כבוד הרב לבוא למול את הילד!" אמר לו האברבנאל, כי כעת הוא נמצא בשליחות חשובה של המלך, אך היהודי השיב לו: "מצותו של מי חשובה יותר, מצות מלך זה או מצות המילה של מלך מלכי המלכים?!", אכן הסכים האברבנאל עם דברי היהודי, והחליט ללכת למול את התינוק לקיים את מצות הבורא. אך כיון שידע שהדבר יעכב אותו זמן רב, ושליחותו של המלך חשובה ודחופה היא למלך, החליט לשלוח את משרתו לבצע את שליחות המלך במקומו.

ערך האברבנאל את ברית המילה, השתתף אף בסעודת המצוה, ואחר כך שם פעמיו אל מפעל הלבנים לוודא שאכן המשרת מילא כראוי את שליחותו ומסר את האגרת לבעל המפעל. מה מאוד נחרד לשמוע מבעל המפעל את אשר אירע! "ביצעתי את פקודת המלך", הוא אמר לו, "השלכתי מיד את מוסר האגרת אל הכבשן! יכול אתה אף לומר למלך, כי בן הבליעל הזה טרם מותו הודה על מעשיו הנפשעים ועל כך שבגד באמונו של השר והדליף מסמכים מסווגים!"

חרדה גדולה אחזה בו כשהבין כי למעשה הפקודה היתה מכוונת כלפיו! הוא הודה לה' על ההצלה המופלאה, ויחד עם זאת השתומם מאוד על מה ולמה חרף עליו המלך גזר דין אכזרי שכזה. בהגיעו חזרה אל המלך, השתומם המלך לראותו. דון יצחק סיפר לו דברים כהווייתם, כולל וידויו של המשרת בדבר הדלפת המסמכים, ולבסוף שאל את

המלך מה פשעו ומה חטאתו. הבין המלך את הטעות הנוראה, חקר את הדברים, ואכן גילה שהיתה כאן עלילה שקרית ונפשעת. הוא הוציא להורג את השר הצורר, ואילו דון יצחק זכה לתוספת כבוד ואמון מאת המלך. כך ניצל דון יצחק אברבנאל, בזכות קיום מצות ברית מילה.

בזכות תפילה מעומק הלב

סיפר ר' אורי מסטרליסק: אבי היה גר בכפר, והתפרנס בדוחק רב כעגלון, ולאחר מכן כחייט. באותו כפר לא היו עשרה יהודים, ולא נמצא שם מנין לשום דבר שבקדושה. כשנולדתי, והוצרך אבי להכניס אותי בבריתו של אברהם אבינו, הוא היה שרוי בעניות שאין לשער. לא היה לו מאומה להכין את סעודת הברית, וגם לא יכול היה לשכור עשרה אנשים מהעיר הסמוכה שיבואו אל הכפר לברית, כפי שהיו נוהגים הכפריים לעשות. מובן כי היה נתון בצער גדול מאוד, ולא ידע לשית עצות לנפשו. בבוא יום הברית, הלך בדרך שבין הכפר לעיר הסמוכה, אולי יראה שם עובר אורח שיצטרף למנין, אולם לא ראה שום יהודי. חלפו השעות, וכבר הגיעה שעת חצות היום. התחיל אבי לבכות ולבקש מה' יתברך שיזמין לו יהודים אחדים בכדי שיוכל לקיים את המצוה הגדולה כדת. עודנו עומד בבקשתו, והוא רואה מרחוק עגלה נוסעת ומתקרבת אליו. מיד הכיר כי הנוסעים הם יהודים. גם הנוסעים ראוהו כשהוא עומד ובוכה, התקרבו אליו ושאלוהו: "יהודי, מדוע אתה בוכה?" השיב להם: "בן נולד לי, והיום עלי להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ופה בכפר אין עשרה יהודים, וגם אין לי מאומה לצרכי הסעודה". מיד אמרו לו: "אל תדאג, אנחנו מחותנים החוזרים מחתונה, ויש איתנו כל מיני מאכלים, נמצא עמנו גם רב שיוכל לשמש כסנדק, ובכן ניסע לביתך ונכניס את בנך בבריתו של אברהם אבינו, וגם נעשה סעודת ברית כיד המלך!" (אמרי קודש השלם)

יהודי לא תועה בדרך!

רבי מרדכי פרגומנסקי, בחיר תלמידי ישיבת טלז, נסע פעם ברכבת, כשלידו בקרון ישב יהודי שוחט ומוהל. שניהם החלו להחליף ביניהם דברים, ועד מהרה התפתחה שיחה עמוקה בדברי תורה בין השנים. הם שקעו בשיחה ולא שמו לב שהרכבת עברה את מחוז חפצם! לפתע הביט השוחט מבעד לחלון והבין מה שאירע. הדבר היה ביום שישי, רכבת לחזור לא היתה באותו יום, ועד מהרה התברר לו ולרבי מרדכי שיאלצו להתארח בשבת במקום בלתי ידוע! השוחט התחיל לדאוג מה יהיה, היכן נתאכסן. דאגה התפשטה בליבו. רבי מרדכי הרגיעו ואמר לו: "שמע נא יסוד גדול, יהודי אף פעם לא תועה בדרך! המקום שהוא מתגלגל אליו נבחר בהשגחה פרטית!" כאשר הגיעה הרכבת לתחנה הבאה, החליטו שירדו כאן, למרות שלא הכירו את המקום. בתחילה אמרו להם כי בעיירה זו מתגוררים רק גויים, ואין כאן יהודים כלל. השוחט שסמך על בטחונו של רבי מרדכי, שתק, ואילו רבי מרדכי המשיך להתעניין, עד שנודע לו על יהודי אחד ויחיד המתגורר במקום. מיד הזדרזו, הלכו לביתו ונקשו על הדלת. כשפתח היהודי את הדלת וראה שני יהודים עומדים לפניו, דבר שאינו רואה אף פעם, פרץ בבכי מרוב התרגשות, כנראה סבור היה שאין הם אלא אברהם אבינו ואליהו הנביא! היהודי נרגע מהתרגשותו, קרא להם בשמחה להיכנס ולסור לביתו, ובפיו הסיפור הבא: לפני שבוע נולד לי בן, והיום הוא היום השמיני ללידתו. כל היום הנני עומד מתפלל מעתיר ומתחנן בדמעות לפני ה' שיזמין לי יהודי שימול את בני. כנראה שאתם נשלחתם אלי מן השמים למלא את מבוקשי! אותו מוהל שנתלווה לר' מרדכי מל את הילד, ר' מרדכי היה הסנדק. בעל הבית היה שש ושמה, הודה להם ובירכם, וכמובן נשאר בביתו למשך כל השבת. בצאתם מביתו בדרך חזרה למקומם, נפנה ר' מרדכי למלווהו

ואמר: "רואה אתה, יהודי אף פעם לא תועה בדרך!" (עשרה נסיונות. הובא בספר אות ברית)

האדמו"ר מריבניץ זצ"ל – "עליך הורגנו כל היום"

האדמו"ר הקדוש רבי חיים מריבניץ זצ"ל, חי ברוסיה בתקופת הקומוניזם, והיה מוסר את נפשו ממש כדי להכניס תינוקות יהודיים בבריתו של אברהם אבינו. ניתן היה להמליץ עליו במלוא המובן את מאמר חז"ל: "כי עליך הורגנו כל היום" – "זו מצות מילה" (ויסין כ"ז ע"ב).

כידוע, השלטון הקומוניסטי רדף עד חורמה את היהדות, היה עוקב ובולש, רודף ומטיל עונשים כבדים עבור כל קיום של סממן יהודי כלשהו, היתה כל מגמתו לבל יזכר שם ישראל עוד, חס ושלו. לשמש כמוהל – היה מהדברים החמורים ביותר בעיניהם, שאחת דתו להמית. היו צריכים להתאזר ולחגור מסירות נפש ללא גבול ומיצר. הפחד והמורא הגדול שהיו כרוכים בשמירת הדת בכלל, ובפרט בקיום מצוה זו, אי אפשר לתאר אפילו בתיאור קלוש למי שלא חי תחת תנאים קשים ומסוכנים הללו, ולמי שלא סבל צרות ומרירות חיים כאלה. כל הקשיים והמכשולות לא עצרו בעד הצדיק, ולא עכבו אותו, מלקיים את מצות בוראו, כי היתה זאת כל חפצו ומאודו רצונו ותשוקתו!

כאשר שמע שנולד ילד יהודי, היה עושה את כל ההשתדלות והמאמצים להכניסו בברית, מכתת רגליו למרחקים לעיירות וכפרים נידחים, ופעמים רבות שהיה עליו לשכנע את הורי הרך הנולד להסכים למולו, ואפילו לשחדם בכסף! ויש שהיה מעניק להורים שכר כבש שלם, ענין שעלה הון תועפות באותה תקופה! במקרים שהיה אבי הילד קומוניסט אדוק ולא ניתן היה לשכנעו, היה מנסה לשכנע את האם, אם כי העמיד עצמו בסכנה איומה, מאחר ואבי הילד מוכן היה להלשין עליו ולמסרו לידי השלטונות עבור זה.

מול זאבי טרף

הדרכים היו עבורו בחזקת סכנה, בפרט אם היו תופסים אותו כשאיזמל המילה באמתחתו. ולפיכך עשה כל מיני תחבולות, מתביא את איזמל המילה בתוך שק מלא בגדים וכדומה. כשהוצרך לעבור בדרכים מרכזיות שישנה שם אכיפה מוגברת, היה מחפש דרכים עוקפות, ופעמים רבות לא היתה לו ברירה אלא לעבור דרך היערות. והיו היערות שורצים זאבים וחיות טרף! והרב היה מחזק את לבו בישועת ה', ובחסדי ה' מעולם לא ניזק מהם.

סיפר הרב, שבעוברו פעם באיזה יער בדרכו למול ילדי ישראל, הרגישו בו זאבים רעבים לטרף, רצו לעברו, והיו מוכנים להשקיט רעבונם בבשרו. פחד נורא השליכו עליו במבט עיניהם באותם רגעים! ואז הגביה את שתי ידיו הקדושות למעלה, כשהוא אוחז את האיזמל, ואמר: "קודשא בריך הוא, הנני הולך רק למענדך!" ומשסיים את דבריו אלו, הבחין כיצד התישבו הזאבים בצד הדרך, וככה הצליח להמשיך בדרכו.

פעם אחרת סיפר, שכאשר הלך עם יהודי נוסף דרך יער עבות, הבחינו בארבעה זאבים שבאו כנגדם, והם הביטו בפניהם, ורבינו חזר והביט עליהם במבט נוקב, עד שהלכו להם.

ביושבו פעם בליל הסדר, בשעה שמשפריים ביציאת מצרים ובשאר ניסים שעשה עמנו הקב"ה, היה יושב עימם אחד ממקורביו מיוצאי רוסיה, שהיה לפעמים מתלווה אליו בדרכים. פנה אליו הרב ואמר: "אברהם, התזכור את היער בו עברנו, ולא אירע לנו מאומה?! הראית שהחיות התרחקו מאתנו כבורח מן האש?!" וביקש ממנו לספר לכל המסובים את פרטי הדבר.

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך

פעם אחת לאחר המילה, היה דם רב שותת מן התינוק, ואחד מהנוכחים שנבהל מכך, הלך להזעיק רופא. כשנכנס הרופא והבחין שערכו כאן ברית, התמלא כעס וחמתו בערה בו, והזעיק את המשטרה. הרב לא התמהמה לרגע, נשא את רגליו וברח. כל היום ברח וברח, נכנס לאיזה יער והמשיך לברוח עוד ועוד... ולימים כשסיפר זאת לתלמידיו, אמר להם: "כל הלילה רצתי! אני רצתי - והם רצו אחרי", תלמידיו חשבו תחילה כי הוא מתכוון למשטרה שרדפה אחריו, אך כשחזר שוב על המילים "אני רצתי - והם רצו אחרי", שאלוהו מי רץ אחריו, וענה להם: "הם - המלאכים!" המלאכים רצו אחריו לשומרו!

לכבודך עשיתי!

מעשה היה באשה שבעלה היה קומוניסט מושבע, אך היא רצתה למול את בנה. היא חיכתה לזמן שבעלה ייעדר מהבית למספר ימים, וכך תוכל לבצע את המילה, ועד שיחזור כבר יתפא הילד ובעלה לא ירגיש בכך. ואכן ההזדמנות הגיעה, היא שלחה להודיע לרב כי ביום מסויים בשעה 9:00 בבוקר בעלה אמור לצאת מן הבית לשבוע ימים, והיא מבקשת שהרב יבוא בשעה 10:00. הרב הגיע ומל את הילד, שהיה כבר בן 4, ויהי אך גמר רבינו לעשות חיתוך ופריעה, והנה נפתחה הדלת והבעל נכנס, משום ששכח בביתו איזה חפץ... מיד נשא הרב את רגליו וברח במהירות, והבעל רדף אחריו, עד שנאבדו עקבותיו - וניצל.

ומעשה נוסף, שהוזמן גם כן על ידי האם, ללא ידיעת האב. והנה אחר המילה היה התינוק שותת דם רב, ולא ניתן היה לעוצרו, עד אשר התעלף התינוק מחמת איבוד הדם, והיה מוטל בסכנת מוות חלילה. בנוסף לדאגה לשלום התינוק, היתה סכנה שהאב, אשר היה קרוב לשלטונות, ינקום את נקמתו בכל יהודי האזור. סיפר הרב: באותה שעה שפכתי שיחי לפני ה' ואמרתי: הלא מצותך עשיתי, ולכבודך התכוונתי! התפללתי לה' יתברך, עד ששלח את אליהו מלאך הברית, והחזיר את נשמת הילד!

חיבה יתירה נודעת להם

חיבה יתירה נודעת לו לרב, לילדים אלו שמל אותם מתוך מסירות נפש. בשנותיו המאוחרות כשגר בארץ הקודש, הזמינה אותו אשה לשמחת בר המצוה של בנה, שתתקיים בעיר פלונית, מרחק כשלוש שעות נסיעה. כשהגיע היום, היה הרב חולה ותשוש, ומשמשו רצה למנוע ממנו לנסוע נסיעה כה ארוכה, אך הרב בשלו, ולא היה מוכן לוותר כלל. שאל המשמש את הרב לסיבת הדבר, והרב אמר לו: "לעולם לא אשכח ילד זה!" והוסיף וסיפר:

כשנולד הילד ברוסיה, הגיע סבו, יהודי צדיק שמסר נפשו על קיום התורה והמצוות, וביקש מהרב למול את נכדו. באותה תקופה, המשטרה הרוסית עקבה בשבע עיניים

אחר פעילותו של הרב, ולכן מסוכן היה בעבורו ללכת בדרך הרגילה. הרב והסבא הוצרכו לעשות את דרכם דרך היער. סיפר הרב: באישון לילה ואפילה נכנסנו לתוך יער עבות, בשעה שירדו גשמים שוטפים, עם קולות רעמים וברקים, ולא אחת ניצבו לנגדנו "ווייסע בערן" - דובים לבנים, שצעקו כדרכם בקול מפחיד. חשבתי שעוד מעט ויטרפוני חי. אך למעשה לא נגעו בנו כלל! ובמצב מפחיד כזה המשיכו דרכם למשך כמה ימים. וסיים רבנו את סיפורו: הכיצד לא אשתתף בשמחתנו? [והוסיף הרב, שבחרתו שוב לא הרהיב עוז בנפשו לעבור דרך היער...].

עקדת יצחק

בהיותו בארץ ישראל, הגיע אליו יהודי מיוצאי רוסיה, עם בנו בן חמש-שש שנים, שעדיין לא נימול. הוא הסביר לרב כי ברוסיה האם התנגדה לערוך לו ברית, והוא פחד לעשות זאת בניגוד לרצונה פן תלשין עליו, אך כעת חפץ הוא להכניסו בבריתו של אברהם אבינו.

כיון שלא היה זה תינוק, הביאו רופא שנתן לבן הרדמה, שלא ירגיש צער וכאב. הילד כבר היה מונח על ברכי האב שהיה הסנדק, אולם הוצרכו עוד להמתין כמה דקות עד שתשפיע ההרדמה. והנה הבחין הילד בנעשה, ופתאום אחזו פחד ומורא, והחל צועק ובוכה ורצה לרדת! אלא שלתמהון כל הנוכחים, לא הניחו הרב מלרדת אפילו לזמן ההמתנה, אלא הורה שיאחזו בו בכת. לאחר שההרדמה השפיעה, התחיל למול, ובשעת המילה לחש: "רבנו של עולם, ראה את עקידת יצחק!"

אחר כך הסביר הרב, כי הבחין שנכמרו רחמי האב, והבין שאם יתן לילד לרדת מעל ברכי אביו, יתכן שהאב יחזור בו וירצה לדחות את המילה. כל אותו הלילה טיפל הרב בעצמו בילד בהתמסרות גדולה, עד אשר התרפא וחלפו כאביו לגמרי. (אור ישראל)

אֵל מֵלֵא רַחֲמִים הִבֵּט נֵא לְבְרִית
 אֵל תִּפְר בְּרִיתְךָ אֲתֵנּוּ וְאֵל תִּכְרִית
 פִּקּוּד נֵא אֶת צִאָנְךָ, צִאָן הַשְּׂאֲרִית
 הַחֵשׁ הַגָּאֻלָּה, הִיטִיבָה מְרֵאשִׁית אַחֲרִית!

(פיט לברית מילה)

✻ שער ההלכה ✻

מצות ברית מילה

"וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲנִי אֵל שְׂדֵי, הֲתִהְיֶה לְפָנַי וְהָיָה תָמִים: וְאַתָּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ, וְאַרְבֵּה אוֹתָךְ בְּמֵאד מְאֹד... זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זְרַעְךָ וְאֲזַרְיָה, הַמוֹל לָכֶם כָּל זָכָר: וְנִמְלַתֶם אֶת בְּשַׂר עֶרְלַתְכֶם, וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם... וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֶת בְּשַׂר עֶרְלָתוֹ, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֵּהיָא מֵעַמּוּיָה, אֶת בְּרִיתִי הַכֹּהֵן" (בראשית יז). "אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּכְלְדָה זָכָר... וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשַׂר עֶרְלָתוֹ" (ויקרא יב).

מעלות רבות

גדולה מצות מילה שמעלות רבות נאמרו בה, מה שלא מצוי בשאר מצוות. ולעומתה, מאוסה היא הערלה עד שמגנים בה את הגוים, שנאמר (ירמיה ט כה): "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרִלִים".

אמרו חז"ל (מסכת נדרים לא ע"ב, לב ע"א): גדולה מילה - שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו, ולא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (ירמיה לג כה): "כֹּה אָמַר ה', אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי". גדולה מילה - ששקולה כנגד כל המצוות שבתורה, שנאמר (שמות לד כז): "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּרַתִּי אִתָּךְ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל". גדולה מילה - שדוחה לשבת החמורה, שנאמר (ויקרא יב ג): "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשַׂר עֶרְלָתוֹ", אפילו בשבת. גדולה מילה - שאין לך מי שהתעסק במצוות כאברהם אבינו, ובכל זאת לא נקרא תמים [שלם] עד שמל, שנאמר: "הֲתִהְיֶה לְפָנַי וְהָיָה תָמִים, וְאַתָּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ". גדולה מילה - שכל זכויות שעשה משה רבנו לא עמדו לו אפילו שעה אחת כשהתרשל במילת בנו, אף על פי שהיה בדרך, שנאמר (שמות ד כד): "וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ". אמר רבי, חס ושלום שמשה התרשל מן המילה, ומפני מה נענש? מפני שהתעסק במלון תחילה [באכילה, שתיה ולינה, ולא מל את בנו תחילה], שנאמר: "וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן".

וכתב הרמב"ם (הלכות מילה פרק ג הלכה ט): כל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות, ואילו על המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו, שנאמר (בראשית יז): א. "וְאַתָּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ. ב. אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ. ג. וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ, ד. לְבְרִית עוֹלָם. ה. וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר. ו. זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ. ז. וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית. ח. וְהִיָּתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם, ט. לְבְרִית עוֹלָם. י. אֶת בְּרִיתִי הַכֹּהֵן. יא. וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ, יב. לְבְרִית עוֹלָם. יג. וְאַתָּה בְרִיתִי אֲקִים אֶת יִצְחָק."

כתב רבנו הטור (יורה דעה סימן רס): גדולה מצות מילה שבזכותה נכרתה ברית לאברהם אבינו על נתינת הארץ, שנאמר (בראשית יז ז): "וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ... וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֶךָ אַחֲרַיָּךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ, אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן וְלַאֲחֻזַּת עוֹלָם". [וכן נאמר (נחמיה ט ז): "אֲתָה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּרַכְשִׁים וְשָׁמַתְּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם... וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ כְּנָעַנִי הַחַתִּי הָאֲמָרִי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי וְהַנְּהַרְגָשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ"]. ועוד אמרו (עירובין יט ע"א): גדולה מילה שמצלת מדינה של גהינם, שאברהם יושב בפיתחה של גהינם ואינו מניח ליכנס בו לכל מי שנימול, חוץ מישראל הלוקח גויה, והמשקר במילתו, שאף שנימול, נמשכת ערלתו ודומה לו כמי

שאינו נימול ואינו מכיר בו שהוא יהודי... על כן צריך להיזהר בה מאוד. גם כי המילה, היא אות ברית חתום בבשרנו, ואינה כשאר כל המצוות כתפילין וציצית שאינן קבועות בגוף, וכאשר יסירם יסיר האות, אבל המילה היא אות חתומה בבשרנו, ומעידה בנו שבחר בנו השם מכל העמים, ואנחנו עמו וצאן מרעיתו, אשר לדור דור אנחנו חייבים לעובדו ולספר תהילתו.

וכתב הבית חדש, יש להבין למה האריך הטור בדרש זה. ונראה, כיון שעיקר מצות המילה היא, לשמור ברית הקודש מכל טומאה, והרבה נכשלו בעוון זה בעריות ובבנות ערלים, וגם בפנויות ישראליות בנידתן, ונעשה להם כהיתר, על כן האריך לומר, כמה גדולה היא המילה, אם מקיים אותה כמאמרה שלא לפוגמה. כי מלבד שיש בה כרת, ונכרתו עליה י"ג בריתות וכו', עוד דבר גדול מזה, שכריתת הברית על ארץ ישראל, אינה אלא אם שומרים ברית קודש. אבל הפוגם בברית קודש, ואינו דבק עם קדושת שמו יתברך, מחזיק את גלותינו בין האומות שלא נקבל את הארץ. ובעוון זה שמשקר בבריתו, נמשכת ערלתו, ודומה כמי שאינו נימול, ונופל בגהינם. והוא שכתב, וצריך להיזהר בה מאוד - לקיימה בזמנה, כי סגולת המילה כשמקיימים אותה בזמנה, שיהיה נדבק בקדושת שמו יתברך, ולא יהא פוגמה בשום איסור והוצאה לבטלה, חלילה. ע"כ.

הסנדלר העשיר יותר מרוטשילד...

בביתו של הגרי"ז [הגאון רבי יצחק זאב] סולוביץ'יק, התקיימה ברית מילה לנכדו, ובאו לכבודו גאוני ויקירי ירושלים. לאחר הברית ניגש המוהל לרב ואמר: "ברוך השם זכינו לברית - ועוד איזו ברית!" בדבריו התכוון להביע את הערצתו כלפי הרב. תמה הרב, מה כוונתך "ועוד איזו ברית", וכי מה חשוב יותר מברית שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות?! איזה חילוק יש בין ברית לברית?! בא ואמשול לך משל למה הדבר דומה? לסנדלר עני מרוד, שאמר: אילו היו לי את אוצרותיו של רוטשילד, הייתי עשיר יותר ממנו! הכיפד? הרי כספו של רוטשילד בידי, ומלבד זה הייתי ממשיך בעבודת הסנדלרות ומרויח את מטבע הקופיקא השבועית שלי, הרי שאני עשיר גדול ממנו! מובן שאנשים יחזיקוהו לשוטה. כך, אמר הרב, ומה יתן ומה יוסיף כאן איזה 'יחוס', הלוא ערכה העצום של ברית מילה הוא לאין שיעור! (ולעניים יתן חן. הובא בספר אות ברית עמוד 130)

מצוה גדולה

מצות עשה של מילה, גדולה וחמורה משאר מצוות עשה, כי יש בה צד כרת. וטור ושלחן ערוך ס' רס, רסא וכתב מרן הבית יוסף: דייקו לומר "שיש בה צד כרת", ולא "שיש בה כרת", לפי שאין חיוב כרת עד שיגדל ויהיה בגיל שלוש עשרה ולא ימול את עצמו.

כתב הרמב"ם (פירוש המשניות מסכת שבת סוף פרק יט): אם עבר אדם ולא מל את בנו וחמל עליו ביום השמיני, הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה מאוד שאין בכל המצוות כמוה, ולעולם אין לו תשלומים למצוה זו, והרי עונו חמור ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה או שעבר עליו ליל פסח ולא אכל מצה. אלא שעם כל זה, לא נפטר עדיין מן המצוה, והוא מצווה ומחוייב למולו תמיד, וכל זמן שלא מלו, הרי הוא עובר על מצות עשה. ואם מלו, נסתלק מעליו העבירה וקיים המצוה. ואם גדל הילד והגיע לכלל עונשים [גיל מצוות], נסתלק החיוב מעל כל אדם, והתחייב הוא למול את עצמו מיד. וכל יום ויום שלא מלו, הרי זה עובר על מצות עשה עד שימול. וכשימול, ואפילו ביום האחרון לחייו, קיים המצוה והסתלק מעליו העבירה. ואם מת כשהוא ערל, אז יהיה מחוייב כרת האמור בתורה במי שלא מל. ואיני יודע בכל המצוות מצוה דומה לזו, שלא מתחייב עונש העובר בחטאו עד שימות. ע"כ. (ועיין להלן עמוד 86)

שלימות צורת האדם

כתב בספר החינוך (מצוה ב): וענין מצוה זו הוא, שחותכים הערלה המחפה ראש הגויה, כי ידוע למבינים שתשלום צורת האדם, בהסיר ממנו אותה ערלה שהיא תוספת בו.

"וְאֵבְדַל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי" (ויקרא כ כו)

ומשרשי מצוה זו, לפי שרצה השם יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו, אות קבוע בגופם, להבדילים משאר העמים בצורת גופם, כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם, אשר מוצאם ומובאם איננו שוה. ונקבע ההבדל בגולת הזהב, לפי שהוא סיבה לקיום המין, מלבד שיש בו תשלום צורת הגוף, כמו שאמרנו. וחפץ השם יתברך להשלים תכונתו של העם הנבחר על ידי האדם דוקא, ולא בראו שלם מבטן, לרמוז שכשם שבידו להשלים צורת גופו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו.

גם רבנו בחיי בספרו כד הקמח ולפני כ-700 שנה. ענין מילה) כתב: וטעם מצוה זו על דרך הפשט, שנצטוונו שנעשה אות קבוע בבשר על אמונת יחוד שמו יתברך, לא ישתנה ולא יסור לעולם בין מחיים בין לאחר מיתה. וכל מי שהוא נימול, הוא נכנס באמונת היחוד ובבריתו של אברהם אבינו, ובכך ראוי לו להשתמר מהעריות, וכן אמר דוד (תהלים יח כד): **"וְאֵהִי תָמִים עָמוֹ, וְאֶשְׁתַּמֵּר מֵעוֹנֵי"**. ומפני שהיה חוק לאמוריים שהיו חוקקים בבשר גופם שם עבודה זרה שלהם בכתובת קעקע, והיה להם לסימן כי הם עובדים אותו הכת, והיו חוקקים חקקי אָוֶן ומכתבי עָמָל, [דהיינו חוקקים דברים בטלים וכזבים], לכך נצטוונו אנחנו זרע יעקב, שנעשה אות זה בבשרנו, כדי שיהיה לנו סימן שאנו חלק השם יתברך זרע אברהם המקודשים לשמו. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בספרו "מורה הנבוכים" (חלק ג פרק מט): ויש במילה עוד ענין צריך מאד, והוא שיהיה לכל מאמיני יחוד ה', אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם, לומר שהוא מהם והוא זר. כי זו הפעולה - המילה, לא יעשה אדם בו או בבניו אלא רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זו שריטה בשוק או כויה בזרוע, אלא ענין קשה מאד. וידוע גם רוב האהבה והעזר הנמצא באנשים שכולם בסימן אחד, כן זאת המילה הוא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד השם, וכל מי שימול, יכנס בברית אברהם באמונת היחוד, כמו שנאמר (בראשית יז ז): **"וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ, וּבֵין זָרְעֶךָ אֶתְרִיד, לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם, לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזָרְעֶךָ אֶתְרִיד"**.

למה לא נצטוו גם הנשים באות ברית המילה?

ואם כך עולה השאלה, למה לא צויה השם יתברך גם את הנשים לעשות אות בבשרן, להבדילן משאר העמים בצורת גופן, ולהיות להן סימן שהן חלק השם, ונכנסים בברית אברהם להאמין ביחוד השם? על זה כתב הכל בו (סימן עג) בשם בעל המלמד (נכד רבי אנטולי שהתכתב עם הרמב"ם): ודי אות הברית לזכרים, לפי שהנקבה היא לעזר הזכר, ואל אישה תשוקתה, והוא ימשול בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו, ולעשות כל מעשיה על פיו. והיותה על דרך זה, הוא סיבה גם כן שהיא פטורה מכל מצוות עשה שזמנן קבוע כציצית, תפילין, שופר, סוכה ולולב. כי אילו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה, היה הבעל בלא עזר בזמנים ההם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה, ולפי הטעם הזה הספיק האות בזכרים. ע"כ.

טעם נוסף כתב רבנו יצחק אברבנאל (בראשית יז ט): הנה ביאר הקב"ה לאברהם שהיתה המצוה הזאת באבר ההולדה, כדי שהבנים אשר יולידו זכרים ונקבות, כולם יהיו נולדים בקדושה ובטהרה לעבודת השם, אחרי אשר האבר אשר הולידם הוא מקודש לשמו, ולכן הונח החותם ההוא על הפתח, כמו שיונח חותם המלך על פתח הבית להורות שכל מה שהוא בבית הוא מהמלך, ושלא יצא משם דבר אלא במצוותו. **ומזה יתבאר שהנשים יהיו נושעות [יקבלו התועלת] באותו ברית כזכרים, לפי שנולדו באותה**

קדושה. כי קדושת אותו האבר אינו להושיע לנימול, כי אם שיתקדש להוליד בנים לעבודת האל, וזה יכלול לזכרים ולנקבות, שכולם נולדו באותה קדושה. ע"כ.

מיעוט התאוות

הרמב"ם (מורה הנבוכים חלק ג פרק מט) מבאר עוד טעם למצות מילה, כדי למעט התאוה, שלא ניתנה מצוה זו אלא להשלים חסרון המדות [ריסון התאוה]. כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסהו מתחילת בריאתו, יחלש בלי ספק, ופעמים שתחסר ההנאה, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה וישלח פרשה 5) הנבעלת לערל, קשה לפרוש ממנו. כן האבר הזה יחלש במילה, ולא יעקר חלילה בחיתוך, אבל יונח הענין הטבעי על טבעו וישמר מן התוספת, לא ירבה בו, ולא יבטל לגמרי, אבל ציוה ואמר "פרו ורבו". ומי התחיל במצוה זו, אברהם אבינו עליו השלום, אשר נודע מיראת חטאו, וכמו שדרשו חז"ל (בבא בתרא טז ע"א) באמרו: "הנה נא ידעתי, כי אשה יפת מראה אתי", אבל עד עכשיו לא ידע.

הלידה והיולדת

הטוב והמטיב

המנהג המצוי יותר שההורים לא מברכים ברכת "הטוב והמטיב" בלידת הבן, וסומכים על ברכת "שהחיינו" שמברך האב בשעת המילה. אולם, הורים הרוצים לברך "הטוב והמטיב", רשאים לכתחילה לברך, כדין הגמרא ורבותינו הראשונים ומרן השלחן ערוך.

כתב מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן רכג ס"א), מי שהתבשר שילדה אשתו בן זכר, מברך "הטוב והמטיב", וגם אשתו צריכה לברך כן. וכתבו כמה מרבותינו האחרונים (חסד לאלפים, יפה ללב, בן איש חי, כף החיים ועוד. חזו"ע ברכות שפח) שכיום אין נוהגים לברך כן, וסומכים על ברכת "שהחיינו" שמברך אבי הבן בשעת המילה. וכן כתב הרה"ג ר' יוסף קאפח, רבים תמחו על הרמב"ם למה לא כתב מה שאמרו בגמרא שאם ילדה אשתו זכר מברך "הטוב והמטיב". וקיבלנו מרבותינו, שלדעת הרמב"ם ברכת "שהחיינו" שאומר אבי הבן בשעת המילה, עולה לכאן ולכאן, דהיינו על מצות המילה וגם על לידת הבן, וכמו שמברכים "שהחיינו" בליל חג הסוכות בקידוש, ועולה למצות סוכה וליום טוב. ואולם בשו"ת אדרת תפארת (חלק ה סימנים טו-יח) באר בהרחבה בטוב טעם ודעת, שהרוצים לברך "הטוב והמטיב", רשאים לכתחילה לברך, כדין הגמרא ורוב ככל הראשונים ומרן השלחן ערוך, כי טוב להודות לה'. ואף מרן מלכא הראש"ל זצוק"ל השיב לו כן.

והנה בספר חסידים כתב, זקן אחד היה נוהג כשנולד לבנו בן, וכן כשנולד לבתו בן, היה מברך "הטוב והמטיב". אמרו לו, הרי לא אמרו כן אלא אם נולד בן לעצמו, אמר להם, אפילו אם נולד לצדיק בן, ואני אוהבו מפני צדקותו, אני מברך "הטוב והמטיב". ע"כ. אולם ברור שאין זה להלכה, כי בשו"ת הרשב"א כתב, שרק על דבר שיש תועלת והנאה לו ולאחרים, מברך "הטוב והמטיב", כגון ירידת גשמים או ירושת קרובים, שאם לא כן מדוע גבי ילדה אשתו בן זכר שמברך "הטוב והמטיב", שאלו בגמרא, כיון שלברכת "הטוב והמטיב" צריך ששניים יהנו מהדבר, אם כן בלידת בן, מי נהנה עמו? וענו שאשתו נהנית עמו. והלוא בלאו הכי, כל בני ביתו וקרוביו נהנים ושמחים עמו, ואפילו הכל נהנים בלידת הזכרים. אלא ודאי שדוקא לאב ולאם שיש להם הנאה ותועלת ממנו, יש לברך. עי"ש. ומבואר שאין לברך על בן חברו כלל.

ומכל מקום סבא וסבתא השמחים מאוד בלידת נכדם, וחפצים לברך "הטוב והמטיב", יברכו בסעודה ברכת "הגפן" על יין, ואחר כך יביאו לפניהם יין אחר שהוא לא פחות משובח מהראשון, ויברכו עליו "הטוב המטיב", ויכוונו לפטור על לידת הנכד. וכן נהג הגרש"ז אויירבך זצ"ל בלידת נכדיו ונכדותיו. (וכן העיד חתנו הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א. עטרת פז עמוד 36)

מעלות לידת הזכר

אמרו חז"ל (נדה לא ע"ב): כיון שבא זכר לעולם - בא שלום לעולם. כיון שבא זכר לעולם - בא וככרו [פרנסתו] בידו. "זכר" - זה פָּרָה! ["כר" היינו מזונות האדם].

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה אמרה תורה, זכר שנולד, אמו נטהרת לאחר שבעה ימים, [שנאמר "אִשָּׁה כִּי תִזְרַע וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַעַת יָמִים"], ואילו נקבה שנולדה, אמה נטהרת רק לאחר ארבעה עשר יום, [שנאמר "וְאִם נִקְבָּה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבַעַיִם כְּנִדְתָּהּ"]? השיב להם: בשעה שהאשה יולדת, מחמת צערה וכאביה היא קופצת ונשבעת שלא תביא עוד ילדים לעולם, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן חטאת לכפר על שבועתה שמתחרטת עליה לאחר זמן. לכן כשנולד זכר, שהכל שמחים בו - היא מתחרטת על שבועתה, כבר לאחר שבעה ימים מהלידה. ואילו כשנולדת נקבה, שהכל עצבים בה - היא מתחרטת על שבועתה, רק לאחר ארבעה עשר יום מהלידה.

ועל הפסוק (קהלת יא ב): "תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה", דרשו חז"ל (ויקרא רבה תזריע יד): "תן חלק לשבעה", אלו שבעת ימי נדה. "וגם לשמונה", אלו שמונת ימי מילה. אמר הקב"ה, אם שמרת שבעת ימי נדה, אני נותן לך בן ואתה מלו לשמונה ימים, שנאמר "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". [ומכאן תשובה לרבים מאחינו התועים הרוצים להיפקד בזרע של קיימא, ומחפשים סגולות וברכות, ואילו את מצות הטהרה מזניחים ולא מקיימים, וכמבואר בהרחבה בחוברת "הטהרה בהלכה ובאגדה"].

שמירה מן המזיקים

היולדת במשך שבעה ימים מהלידה, הרי היא כחולה שיש בה סכנה, ולכן היא צריכה שמירה. על כן לא ישאירו אותה לבדה בביתה, אלא יהיה אצלה אדם גדול או אפילו קטן המבין ענין. וכן לא תצא לבדה לרחוב בשעה שאין עוברים ושבים.

יולדת השוכבת בבית החולים, אין לה לחוש אם נשארת לבדה, כיון שמצויים שם הרבה עוברים ושבים מהרופאים והאחיות והציבור שמבקרים שם. ועיין כיוצא בזה בחוברת "הנישואין בהלכה ובאגדה" (עמוד 253) לענין שמירת החתן והכלה.

חז"ל אמרו (מסכת ברכות נד ע"ב) שיש בני אדם הצריכים שמירה יתירה מן המזיקים, ואלו הם: חתן וכלה, חולה, אבל, יולדת, ותלמיד חכם בלילה. והטעם לזה, כי החתן והכלה - המזיקים מתקנאים בהם שהם שרויים בשמחה, ומתגרים בהם כדי לעררב את שמחתם. גם כי היצר הרע מתקנא בהם שנמחלים להם כל עוונותיהם, וכל מה שטרח ויגע במשך שנים להחטיאם, הלכה כל יגיעתו לריק. החולה והאבל - כיון שהורע מזלם, המזיקים מנצלים זאת ומתגרים בהם. היולדת - כיון שהיא בחשש סכנה, השטן מקטרט בשעת הסכנה, ואף בשעת השמחה הוא מקטרט שמתקנא בה על שמחתה. וכתב בארחות חיים, יש נשים הנוהגות שבכל שבעת הימים מיום הלידה, הן ישנות בבית היולדת. ורבנו יהונתן מלוניל כתב, היולדת שהיא בסכנה כל שבעת הימים, דבר מועט יזיק לה, שהשד מתגרה במי שרואהו נשפל. ויש להזהר בכל עניינים אלו מאוד גם בזמן הזה. (חזו"ע אבלות א יז. הליכות עולם ז רמט)

קריאת שמע לשמירה

הבאים לבקר את היולדת בביתה ומצאוה כשהיא לבדה, ועתה בגמר הביקור רוצים ללכת, אין להצריכם להמתין עד שיבוא מבקר אחר לשהות עמה, ותשתדל היולדת לקרוא קריאת שמע לשמירה, וילכו לחיים טובים ולשלום. וכן תעשה כאשר בעלה

כתב בשו"ת יביע אומר (חלק י יורה דעה סימן נח, על שו"ת רב פעלים ח"ב אות כב): והנה האיש הנבון והמשכיל בתורת השם, יש לו להתרחק מכל דברי הבל והזיוות שנהגו בהן נשים מחוסרות הדעת, וכגון אלו שאומרות, שיוולדת תוך ארבעים יום לא תכנס לבית חתן וכלה, פן תגרום שהכלה תהיה עקרה, וכן להיפך בכלל הנכנסת לבית היולדת, וכל כיוצא בזה, שאינם אלא פטפוטי נשים סכלות מחוסרות דעת. ויתכן מאוד שלמדו כן מן השכנות בחוץ לארץ אשר לא מבנות ישראל הנה. וכבר כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות עבודה זרה הט"ז) שאין ראוי לישראל שהם עם חכם ונבון להימשך אחר ההבלים וההזיוות של הגוים. וכל המאמין בליבו בדברים אלו, וחושב שהם אמת ודברי חכמה אלא שהתורה אסרתם, אינו אלא מן הסכלים והטפשים, והוא בכלל הנשים והקטנים מחוסרי הדעת, שאין דעתם שלימה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת יודעים שאינם דברי חכמה אלא תוהו והבל שנמשכו בהם חסרי הדעת, ומפני כך הזהירה התורה: "תמים תהיה עם ה' אלהיך". ע"כ. גם בשו"ת משפטי עוזיאל כתב, שכל דברים אלו, דברי שווא ותפל, שאין בהם ממש, וצריך להתרחק מהם, ומה גם שאמונות תפלות אלו גורמות לריב ומדנים בין משפחות ישראל, ומעשים בכל יום עינינו הרואות שמבקרות יולדות וכלות אשה את רעותה, ואינן נכונות במאומה, והוא שטן ופגע רע. לכן אסור להעלות על הדעת הזיוות תפלות אלו, ויש לפרסם שדברי הבל הם. לא ירעו ולא ישחיתו. ע"ש. ודברי פי חכם חן. וכן כל הדברים שיוצאים מההיקש הטבעי והשכלי, יש להרחיקם כמטחוי קשת, וכמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים. ע"כ. ועיין עוד דברים נמרצים בזה בספר חופת ציון (עמוד תנה) לגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א, ושפתיים ישק, משיב דברים נכוחים.

רב הנשאל מיולדת אם ללכת לחתונה בתוך ארבעים יום ללידה, ויודע הרב שבעונות הרבים חתונה זו נערכת בתערובת אנשים ונשים, עליו לומר לה שלא תלך לשם, כדי להפחית איסורים ומכשולים ככל היותר, שברור שדבר זה הוא איסור חמור עד מאוד, והשכינה מסתלקת משם, ומחמת כן גם לא מברכים בחתונה זו "שהשמחה במעונו", כי אין שמחה במעונו של הקב"ה.

כיוצא בזה מצאנו בבל הנושא אשה בתוך י"ב חודש על אביו ואמו, שאף שמותר לו להביא תזמורת לחתונה, כי אין שמחה בלי כלי שיר, בכל זאת כתבו הפוסקים שאם יודע הרב שהחתונה תתקיים בתערובת, לא יתיר להם להביא כלי שיר, כדי להפחית איסורים ומכשולים ככל היותר. וכמו שכתב בשו"ת בנין ציון: ומה שהורית שלא לרקד ולזמר כשהחתן אבל על אביו ואמו, יפה הורית, והמערער על פסקד, ידו על החתונה. ואם תוכל לבטל את הריקודים בכל החתונות, יישר כחך וחיילך, כי אין זו שמחה של מצוה כשמרקדים בחורים ובתולות יחדיו, ועוברים על אביזריהו דגילוי ערוות, ולשמחה מה זו עושה. וידוע שפורשים אנשים מאיסור שיש בו טעם אבלות, יותר ויותר מאיסורים חמורים, כי חמורה בעיניהם אבלות ובפרט על אב ואם יותר מגופי תורה, כי רואים בזה פגיעה חמורה בכבוד ההורים. ע"כ.

וכבר הרעישו גדולי ישראל על המנהג הרע שרוקדים אנשים ונשים יחדיו, וכמו שכתב בשו"ת זכרון יוסף: חיל ורעדה אחזתני על הפירצה הגדולה שעושים פריצי עמנו לעבור בשאט נפש על דת ודין תורתנו הקדושה, שמחוללים במחולות בחורים עם בתולות, ואנשים ונשים, ושעירים ירקדו שם, אוי לנפשם כי גמלו רעה להם לעבור בפרהסייה על אביזריהו דגילוי ערוות, והתורה חוגרת שק עליהם. וכל רב ומורה צדק בעירו, מחוייב למחות בכל כוחו ולבטל הריקודים והמחולות של בחורים ובתולות יחדיו, ואין לך הסתת יצר הרע לזנות גדולה מזאת, כי בשעת הריקודים מביטים ומתבוננים בפני הנשים והבתולות, וקורא אני עליהם (משלי יא כא): "יָד לְיָד לֹא יִנְקָה רֵעַ", לא ינקה מדינה של גהינם. ולפעמים גם מחבקים ומנשקים אותן למלאות תאוותן, ובאים למעשה ער ואונן. גם לפעמים ימתיקו סוד להתייחד ביניהם לזנות והיה במחשך מעשיהם, ומלאה הארץ זימה. והרי ידוע שהפנויות בזמן הזה הן נדות, והנוגע בהן לשם חיבה, עובר בלא תעשה, שנאמר (ויקרא יח יט): "וְאֵל אִשָּׁה בְנִדָּת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב". כללו של דבר, אין לך גדר ערוה גדול מזה לבטל הריקודים והמחולות של אנשים ונשים יחדיו, בין נשואים בין פנויים, כי אין לך הרגל עבירה יותר מזה. גם השדי חמד התמרמר מאוד על המנהג הרע הזה, והקולר תלוי בצוואר

מי שיכול למחות ואינו מוחה. עי"ש. וקל וחומר אם מדובר בנשים הלובשות בגדי פריצות, ומכשילות את הרבים, רחמנא ליצלן, שעל אחת כמה וכמה יש לאסור עליהם ולהזהירם בכל זה ביתר שאת וביתר עוז. (עיין חזו"ע אבלות ב שכת. חוברת "האבלות בהלכה ובאגדה")

ברכת הגומל

ליל השמיני

על היולדת לברך ברכת "הגומל" לאחר שבעה ימים מהלידה, שאז יצאה מספק סכנה. ופשט המנהג שהיולדת עומדת בליל הברית ומברכת בפני עשרה אנשים בעת לימוד ה"ברית יצחק", וכדלהלן. (חזו"ע ברכות שמג, שמו)

ברכה באולם

אם היולדת מברכת למחרת באולם בעת סעודת הברית, אינה צריכה להיכנס לפנים מן המחיצה בעזרת הגברים, ודי שתברך מבעד למחיצה וישמעוה משם.

ברכה בעזרת נשים

יולדת המברכת בעזרת הנשים שבבית הכנסת, אם המחיצות שבין בית הכנסת לעזרת הנשים אינן מגיעות עד התקרה, הרי היא יכולה לברך, שנחשב כאילו היא נמצאת במקום של עשרה גברים. אולם אם המחיצות מגיעות עד התקרה, לא תברך משם, שהרי היא ברשות אחרת, ותכנס ותעמוד בפנינת בית הכנסת ותברך. (חזו"ע ברכות עמ' שמה)

נוסח הברכה

היולדת מברכת: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, הגומל לחייבים טובות, שגמלני כל טוב". והשומעים יענו 'אמן', ואחר כך יאמרו: "צור אשר גמלך כל טוב, הוא יגמלך כל טוב לעד נצח סלה ועד". כן שמעתי את מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שהיה עונה.

ביאור הברכה

פירוש המילים: "הגומל לחייבים טובות" - הקב"ה גומל טובות אף לאותם שחלילה הם חייבים בגלל עוונותיהם. "שגמלני כל טוב" - אף אני כאחת מהם, שאף על פי שאיני הגונה, ברוב רחמיו גמלני ה' כל טוב.

על מי חיוב המילה

האבא

מצות עשה על כל אב מישראל למול את בנו, שנאמר (בראשית כא ד): "וַיִּמַּל אֲבִרְהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנֶת יָמִים כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים". (מסכת קידושין כט ע"א. טור, בית יוסף ושלחן ערוך סימן רס)

האמא

אם האב לא מל את הבן, אין האם חייבת למולו, שנאמר: "כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ

אֱלֹהִים", ודרשו חז"ל: "אותו" ולא אותה. ואולם, ברור שמצוה עליה להתאמץ ככל שביכולתה שבנה יהיה מהול. (שם וסימן רסא ס"א. כב)

בית דין

אב שלא מל את בנו, חייבים בית דין למולו. ואם אין בית דין בעיר, החובה מוטלת על רבני העיר או על כל אדם אחר שיכול למולו, שנאמר: "המול לְכֶם כָּל זָכָר". (סימן רסא סעיף א. יט)

הוא עצמו

מי שלא מלוהו הוריו ולא אחרים מכל סיבה שהיא, חייב למול את עצמו כשיגדל ויהיה בגיל בר מצוה, וכל יום שעובר ועדין לא נימול, הרי הוא מבטל מצות עשה. ואם מת כשאינו מהול, הרי הוא חייב כרת. (סימן רסא סעיף א)

נאמר בתורה: "וְעָרַל זָכָר אֶשֶׁר לֹא יְמוּל אֶת בְּשָׁר עֲרֻלְתּוֹ, וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מֵעַמּוּיָהּ". וכתב הרמב"ם (הלכות מילה פ"א ה"ב), מי שלא מלוהו ולא מל את עצמו, אינו חייב כרת עד שימות ועדיין הוא ערל במזיד. ובאר הבית יוסף, שכל שבידו למול, נמצא שלא עבר עדיין על המצוה, ולכן אין לחייבו כרת של קיצור שנים, אך כשימות ועדיין אינו מהול, יתחייב כרת לנפש בעולם הבא. או אפשר שכשתיגע שעתו למות, יתחייב כרת של קיצור ימים, דהיינו מיתה חטופה בפתאומיות. ולדעת הראב"ד מיום שגדל ולא מל, יש לחייבו כרת של קיצור שנים, כיון שבכל יום עובר על מצותו של מקום, אלא שכאשר חזר בתשובה ומל את עצמו, נפטר מחיוב זה.

ליל הברית

ברית יצחק

הלילה שלפני המילה, נקרא "ברית יצחק".

אף על פי שהראשון שנצטווה על המילה היה אברהם אבינו, ואם כן לכאורה יותר נכון היה לקרוא ללילה זה "ברית אברהם" ולא "ברית יצחק"? מכל מקום מאחר ואנו נמצאים עתה בליל השמיני למילה, והראשון בעולם שנימול ביום השמיני כמצות התורה לדורות עולם, היה יצחק אבינו, לכן קוראים אותו "ברית יצחק", שלא כאברהם שנימול בגיל תשעים ותשע. ועוד, כי באמת הראשון בעולם שהיה אצלו 'ליל מילה', הוא יצחק אבינו, שנצטווה אביו אברהם מראש למולו ביום השמיני, אבל אברהם עצמו לא נצטווה על מילת עצמו אלא ביום, ומיד לאחר מכן הלך ומל את עצמו, שנאמר (בראשית יז כב): "וַיִּכַּל לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבְרָהָם. וַיִּקַּח אֲבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹן אֶת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל מִקְנֵת כֶּסֶף, כָּל זָכָר בְּאִנְשֵׁי בֵית אֲבְרָהָם, וַיְמַל אֶת בְּשָׂר עֲרֻלְתָּם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים". נמצא שהלילה הקודם, לא היה נחשב אצלו 'ליל המילה', כי עדיין לא נצטווה.

הזוהר הקדוש

המנהג להביא לפחות עשרה אנשים לבית התינוק ללמוד את הזוהר הקדוש המתוקן ללילה זה. ולהלן בסוף החוברת, הובא הזוהר עם חלק מהתרגום, שבכך יבינו את קריאתם, שמעלה גדולה היא יותר. וכתב רבנו יוסף חיים (עוד יוסף חי פרשת בראשית ד"ה והיסוד), שהלימוד יהיה סמוך לחדר שהתינוק בו. [ואולם אם לא מסתדר, יוותרו על זה, כי גדול השלום. והכל יהיה בתאום עם היולדת שחלילה לא תכעס ולא תלחץ].

לימוד תורה

עיקר הדגש בערב זה יהיה בלימוד התורה, ולא כאותם המחלקים את קריאת הזוהר בזמן מועט, ולאחר מכן מאריכים זמן רב באכילה ושתייה ופטפוטים. ומה טוב ומה נעים להביא תלמיד חכם שימסור שיעור כשעה אחת **"בהלכה ובאגדה"** מענייני מצות המילה בפני ציבור המשתתפים, וכן אמר שלמה בחכמתו (משלי טו כג): **"וְדַבֵּר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב"**, ולאחר מכן ילמדו את הזוהר המתוקן, ואז יאכלו וישתו וישישו בשמחה של תורה כדת.

הדלקת נרות

מנהג קדמון להדליק נרות בליל הברית. (ה) ויש נוהגים לתת בקערה הרבה נרות ומסובבים אותה בין המשתתפים בלימוד וכל אחד מדליק נר, ונותנים מעות לצדקה להצלחת התינוק שיגדל לתורה ביראת שמים טהורה.

הדלקת נרות מורה על שמחה, וגם רמז יש בה שהמילה מאירה את נפש הישראלי (ועיין ערוך השולחן סימן רסה סל"ו). והשל"ה (מסכת חולין נר מצוה אות מח) כתב, סגולה להיות הבית מלא אורה, רמז לדבר "ליהודים היתה אורה", ודרשו רבותינו ז"ל (מגילה טז ע"ב) אורה זו תורה. ע"ש. ומצאתי סמך למנהג זה, מדברי הדגול מרבבה (יורה דעה סימן קעח) שבאר כוונת הגמרא (סנהדרין לב ע"ב) באומרה: "אור הנר בברור חיל - משתה שם משתה שם", שהיו מדליקים נרות במקום שנקרא שמו: ברור חיל, בלילה שקודם המילה בשביל סעודת הודיה זו, להודות לה' שהולד נושע ונמלט ממעי אמו.

סעודה

כדי להרבות בכבודה של מצוה העומדת להתקיים למחרת ולהראות חביבותה, נהגו ישראל קדושים לערוך משתה בליל הברית. ויש נוהגים לכבד את המשתתפים בעוגות ומיני מתיקה. אולם רבים נוהגים לעשות סעודה ממש, וכן ראוי ונכון לעשות.

כתב המחזור ויטרי (לרבנו שמחה תלמידו של רש"י. סימן תקנ). מנהג אבותינו תורה היא ויאחז בה צדיק דרכו, **אור [ליל] שמיני, בעל ברית עושה סעודה ומשתה לכבוד המצוה.** ע"כ. גם בספר כללי המילה (עמוד 65) לרבי יעקב הגוזר כתב, טעם סעודה זו כדי להרבות בכבוד המצוה העומדת להתקיים למחר. וכתב רבנו אהרן הכהן מלונגיל בספר ארחות חיים (הלכות מילה אות ט): נהגו בכל מקומותינו, שמי שמל את בנו, משלים עם כל שונאיו וקורא אותם לאכול ולשמוח עמו, כדי שיברכוהו ולא יקללוהו. וגם מתקבצים כל הקהל זקנים ונשים וטף בליל השבת **ובליל שמיני.** וכתב הגאון רבי יעקב חגיז בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קסט): מנהג טוב שכל הלילה שלמחר נעשית המילה, לומדים תלמידי חכמים בבית אבי הבן, **וסועד אותם בסעודה של מצוה בלילה, וביום לאחר המילה.** ע"כ. והגאון רבי שמואל הלוי סג"ל (תלמיד ה"ט"ז) כתב בספרו נחלת שבעה (הלכות שטרות סימן יב במחודשים סק"א): ולבי אומר לי פשוט, שהמנהג שנוהגים לעשות סעודה בלילה שלפני המילה, נמשך מפירוש רש"י וכו', ומאחר שזרזים מקדימים למצוות. רק שעל כרחך הברית צריך שיהיה ביום דוקא, ואי אפשר למולו מיד בכניסת יום השמיני לאחר שעברו עליו שבעה ימים מפני שהוא לילה, **לכן תיכף בכניסת יום השמיני בלילה, עושים סעודה לשמוח על מצות הברית, כמו שאמר הכותב "שש אנכי על אמרתך". ולכן תיכף בהתחלת יום השמיני מתחילים לשמוח, וכל שכן הסנדק שהוא בעל הברית והמוהל. ולכן נראה לעניות דעתי שוודאי סעודת מצוה היא, ומנהג אבותינו תורה היא, והוי סעודת מצוה לענין אכילת בשר ויין. ע"כ.**

מוצאי שבת – אם חל ליל הברית במוצאי שבת, שבלאו הכי ישנה מצוה לאכול סעודה רביעית, ישתדלו ביותר להביא פת, כדי לקיים מצות סעודה רביעית מן המובחר.

”בִּתְּךָ וְכֹנֵן יִזְמְרוּ לֹ” (תהלים קמט ג)

מצוה לשמור ולשיר לכבוד מצות המילה, שעליה זימר דוד לה', כמו שנאמר (תהלים יב א): **”לְמַנְצֶחַ עַל הַשְּׁמַיִת מְזֻמֹּר לְדָוִד”**, על המילה שניתנה ביום השמיני (מנחות מג ע"ב). וכן אמר דוד על המילה: **”שֶׁשׁ אֲנָכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שְׁלָל רֵב”**. וטוב ונכון להביא כלי נגינה אף בליל הברית, כדי להרבות את השמחה, ולהודות לשמו יתברך ויתעלה. וכן כתב בספר ארחות חיים (הלכות מילה אות ט): נהגו בכל מקומותינו, שמי שמל את בנו, מתקבצים כל הקהל זקנים ונשים וטף בליל השבת ובליל שמיני. **ובליל שמיני בכל מקום מנגנים ומשחקים שם**. ע"כ. וכתב מרן החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סימן כא), **והמנהג להביא כלי נגינה בליל הברית ובברית**, ויגל האיש ותשמח האשה היולדת, והכל לשם שמים.

מילה דחוייה

אם המילה נדחית, כגון שהתינוק חולה וכדומה, יש לקיים את לימוד ליל "ברית יצחק" בליל המילה ממש ולא בליל השמיני. (יא) מפני שעיקר השמירה היא נצרכת בליל המילה, שהסטן חפץ חלילה להזיק התינוק ולמונעו ממצות המילה.

כל הלילה

מעלה גדולה להיות ניעורים כל ליל הברית ולעסוק בו בתורה לשמירה על התינוק, כמובא בזוהר הקדוש ועוד. וטוב יעשה אבי הבן אם יקח אברכים שיעסקו בתורה במשך כל הלילה לזכות את התינוק, וישלם להם בעין יפה. (ה)

כתוב בזוהר הקדוש (פרשת לך לך צג ע"ב): בהוא ליליא [באותו לילה של ליל הברית], כנש ההוא גברא כל אינון רחימוי [כינס אבי הבן את כל אוהביו], וכל ההוא ליליא אשתדלו באורייתא, ולא הוה מאן דנאים [ובכל אותו הלילה עסקו בתורה, ולא היה מי שישן]. אמר להו ההוא גברא [אמר להם אבי הבן] במטו מנייכו, כל חד וחד לימא מלה חדתא דאורייתא [בבקשה מכם, כל אחד ואחד יאמר חידוש תורה]. עי"ש. וכתב בספר מטה משה, לפי שהסטן מכוון להזיק לנער ולמונעו ממצות המילה, כי קשה לו שישאל מקיימים המצוה שבזכותה ניצולים מדינה של גיהנם, לכן צריך התינוק שמירה. וסמך לזה מהפסוק: **”וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר”**, שבעת הברית צריך שמירה. וכן כתב בשו"ת הלכות קטנות, שמנהג טוב שבכל הלילה הזה, לומדים תלמידי חכמים בבית אבי הבן. [ועיין עוד בדברי השל"ה הקדוש (מסכת חולין נר מצוה אות מח) שכתב סגולות נפלאות קודם הברית. עי"ש].

וכתב הגאון החיד"א (שם הגדולים מערכת ספרים אות ז אות מג) על הגאון רבי צמח צרפתי, שהיה חולה מאוד כשנתיים בדמשק ומוטל על ערש דוי, והנה התרחש לו נס והשם יתברך ריחם עליו, ושלח מלאכו וירפאהו, וכמו רגע חזר לבריאותו ואיתנו. והמעשה היה נורא, כי סיפר הרב ז"ל שנגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב, ואמר לו שיקבל עליו ללמוד כל ליל ברית מילה לכל הילודים בעיר, ויתרפא. וקיבל עליו, ותיכף התרפא. ומהיום ההוא, היה מנהגו ללכת לילה שלפני ברית המילה במקום שיהיה, ולעסוק בתורה כל הלילה. וזה שמעתי מתלמיד חכם ששמע מזקן אחד שהיה הוא בבית הרב בשעה שהתרפא. ע"כ.

וכתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי (פרשת בראשית ד"ה והיסוד): היסוד השלישי של קדושת הולד הוא ביום השמיני ללידתו, שצרכים האב והאם לעשות המילה לשם שמים לקדש בה הולד, בעבור שיהיה עובד ה' צדיק ומלא חכמה, וכל שמחתם במילתו תהיה לשם שמים בעבור קדושת הולד, ועל ידי כך ממשיכים על הולד קדושה ביום המילה. **ולכן נוהגים ישראל קדושים בליל השמיני אשר למחר תהיה המילה ללמוד בזוהר הקדוש עד אור הבוקר סמוך לחצר שהולד בתוכו.** ע"ש.

* ליל שבת – אף אם חלה הברית בשבת, טוב להיות נייעורים כל הלילה ולעסוק בתורה לשמירה על התינוק.

בזוהר הקדוש (ויקהל רה ע"א) מבואר, כי אף שבליל שבת ישנה שמירה מכל המקטרגים ורוחות רעות שבעולם, ולא צריך להתפלל על השמירה, כי המזיקים מתפזרים ולא יכולים לשלוט, [ולכן בכל ערב אנו אומרים בתפילת ערבית ברכת "שומר את עמו ישראל לעד", ואילו בשבת משנים את הנוסח ואומרים "הפורש סוכת שלום...", כי זכות השבת שומרת], מכל מקום פעמים שעדיין יכולים המזיקים להראות לאדם יחידי ולהרע לו. ע"ש. וכן מה שאמרו חז"ל (מסכת שבת קנא ע"ב) שאסור לישן בבית יחידי (בלילה), וכל הישן בבית יחידי אוחזתו לילית. ראוי להיזהר בזה אף בשבת, כיון שסתמו דבריהם, ולא חילקו בין חול לשבת. (עייני מאור ישראל שבת קנא ע"ב. חזון עובדיה אבלות א עמוד יח) על כן גם כאן שחלה המילה בשבת, כדאי להיות נייעורים כל הלילה ולעסוק בתורה לשמירה על התינוק.

ומכל מקום, כל זה באופן שמרוב חשקו לתורה, כמעט אינו מרגיש צער בנידוד השינה מעיניו, אבל אם מרגיש צער, אל יעשה כן, כי השבת ניתנה לעונג ולא לצער, וכבר רמזו חז"ל (ילקוט ראובני פרשת ואתחנן): **שינה בשבת תענוג.**

כתב בספר זרע בירך, המצער עצמו ומנדד שינה מעיניו בליל שבת נקרא חוטא, מכל שכן מתענית שאסורה בשבת, שצער נדידת השינה הוא יותר קשה מתענית. אבל אם הוא מתענג הרבה בלימודו, עד שכמעט אינו מרגיש צער מנידודי שינה, מותר. וכמו שמצאנו בהגדה של פסח שהתנאים הקדושים היו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית. וכתב המהר"ל מפראג בספרו גבורות השם, וכדי שלא יקשה לך, היאך היו מונעים שינה מעיניהם בליל יום טוב, דע לך שלא היה להם שום צער, כי מרוב חיבוב המצוה של סיפור יציאת מצרים לא הרגישו עד שעלה עמוד השחר, כי היה הזמן קצר להם עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו כבר הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. ע"ש. ולפי זה מובן מה שאמרו במסכת סוכה (נג ע"א): אמר רבי יהושע, כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה, לא ראינו שינה בעינינו, והיו מנמנמים בלילות החג זה על כתפי זה, כי מרוב השמחה והעונג שבשמחת בית השואבה, כמעט ולא היו מרגישים שום צער של נדודי שינה. וכן בלימוד של ליל חג השבעות, כשיודעים את גודל התיקון שנעשה בלימוד התורה בלילה זה, כמעט לא מרגישים שום צער, כמו המתענה בשבת תענית חלום שהתענית עונג היא לו. וכן כתב הגאון רבי אברהם הכהן מסאלוניקי בספר טהרת המים, לענין נידוד שינה מעיניו בליל שבת, נראה לי שהכל לפי מה שהוא אדם, שאם הוא מצטער מזה, ומתבטל מעונג שבת, וכל היום ההוא הלך ילך ובכה מחוסר השינה בלילה, בודאי שישכב ויישן ותערב לו שינתו. אבל איש אשר זיכרו השם בכוחו ואונג, ויש לאל ידו להיות מן העומדים בבית השם בלילות, והוא שמח וטוב לב בתורתו, ואדרבה מתענג בעונג עילאי כמוצא שלל רב, וכל היום לא פסקה ממנו שמחה, כי כביר מצאה ידו בתורה, בודאי היתר גמור הוא להשאיר ער כל הלילה בלימוד התורה, בלי שום ספק כלל ועיקר. (חזון עובדיה שבת ב עמוד רטז. ועייני שו"ת תורה לשמה סימן תמט)

* ליל הסדר – אם חלה הברית ביום טוב ראשון של פסח, לא נהוג להקפיד להיות נייעורים כל הלילה לשמירה על התינוק, מפני שעל ליל פסח נאמר (שמות יב מב): "ליל שְׁמֵרִים הוא לָהּ" – לילה המשומר ובא מן המזיקים (פסחים קט ע"ב). (זוהר הברית דף כג

ע"א) ומכל מקום, ישתדלו ללמוד את הזוהר המתוקן לליל הברית.

ואף שפסק מרן בשלחן ערוך (סימן תפא ס"ב): "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה". ונמצא אפוא שאדרבה יש ענין להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום כבר בארנו לעיל שכל זה בתנאי שמרגיש בעצמו שנשאר ערני ועוסק בתורה בשמחה, אבל אם הוא עייף ומצטער, אינו רשאי לעשות כן, שהרי מצער את עצמו בחג, והתורה אמרה: "ושמחת בחגך". ואף מצד שמירה על התינוק, אינו צריך להתאמץ כל כך, כיון שילל שימורים הוא לה'.

* **ליל כיפור** – אם חלה הברית ביום הכיפורים, לא נהוג להיות ניעורים כל הלילה, מפני שבכיפור אין שטן ואין פגע רע (מסכת יומא כ רע"א). (זוכר הברית דף כג ע"א) ומכל מקום ישתדלו ללמוד את הזוהר המתוקן לליל הברית.

אף שכתב מרן בשלחן ערוך (ואורח חיים סימן תריט ס"ה), יש שעומדים על רגליהם כל היום וכל הלילה של יום הכיפורים. אולם בבית יוסף שם כתב, ונראה לי שמה שעומדים על רגליהם כל הלילה, היינו בשעת תפילת ערבית דוקא, שאם לא כן נמצא שאינם ישנים כל הלילה, ואי אפשר להם לכוון יפה בתפילתם ביום, שהרי הם מתנמנמים. ואף הרמ"א בדרכי משה שכתב, אבל אני ראיתי מקצת אנשים שעמדו כל הלילה ממש. סיים: "ואמנם העיקר הוא כדברי הבית יוסף". על כן, בודאי שלא נכון שישאר אבי הבן ער כל הלילה, ויצא שוכרו בהפסדו, כי מחמת התענית יחלש ויצא קרח מכאן ומכאן, שאף בלילה לא ילמד כהוגן, ואף ביום יהיה עייף וחלוש בתפילות ולא יכוון בהן.

סגולה לליל הברית

כתב בספר זוכר הברית, סגולה לספר המעשה הנפלא שהיה עם רבנו ישראל בעל שם טוב בליל הברית. להלן הסיפור כפי שהובא בספר "הבט לברית" (עמוד שלא):

מעשה שנסע הבעל שם טוב עם תלמידיו דרך שלשת ימים רצופים, עד כי ביום ג' בערב באו לבית מלון של איש יהודי, והוא לא הכיר את הרב, ויבקשו מהאיש אם יוכלו ללון אצלו, ויאמר: לא. המה ראו כי האיש טרוד מאוד, וגם הרבה נרות היו דולקים. וישאלהו הבעל שם טוב, מה זאת? ולא רצה לספר, באומרו, מה תועילוני, אחת אמרתי אוי לי על שברי, לא קרה כאלה לשום אדם חוץ ממני. ויפציר בו הבעל שם טוב מאוד, ויספר האיש כי הלילה הוא אצלו ליל הברית, וצריך מחר להביא את התינוק הנולד לו לברית מילה, וזהו בן החמישי אצלו, וכל הילדים שנולדו לו עד עכשיו בהגיע חצות ליל הברית מתו בלי שום מחלה, וכבר הגיעה השעה תשע, וירא מאוד שלא יקראהו אסון.

ויאמר לו הבעל שם טוב, אל תפחד כלל, הכן עצמך מחר לברית, כי אנכי מבטיחך כי יחיה הילד, ולא יהיה שום אסון. ויאמר האב: לו יהיה כדבריכם, מחצית הוני אתן לכם, ואת השם יתברך אשבח כל ימי חיי. ויען הבעל שם טוב, אין חפצי בהון, רק תתן תיכף פדיון כך וכך, והכן שני אנשים ויעמדו על רגליהם סמוך לעריסת התינוק, ויחזיקו בידם שק פתוח, אחד יחזיק את השק בשתי ידיו מעבר מזה, והשני מעבר מזה, וישמרו עצמם מלהתנמנם אף רגע. ולתלמידים ציוה הרב כי ישבו ללמוד, והוא בעצמו שכב על מיטתו לנחת, אך הזהירם באם יפול דבר מה לשק, אזי תיכף יסגרו את השק ויקשרו אותו למעלה בחבל, ויעירו אותו אם יהיה ישן, ויאמר להם את אשר יעשו. ושוב הזהירם שלא ישנו כלל, וכן עשו.

ויהי כאשר הגיעה עת חצות, ויתחילו הנרות להיכבות, ויתאמצו התלמידים ולא הניחו לישון, ובין כך ראו והנה חולדה גדולה נפלה בתוך השק ויסגרו את השק ויקשרו אותו. ויעירו את הבעל שם טוב, ויצו לקשור את השק היטב, ולשני האנשים ציוה שיקח כל אחד מקל בידו, ויכו על השק בכל כוחם, עד אשר רמז להם הבעל שם טוב בידו. ואחר כך ציוה להתיר את השק ולהשליכו החוצה, ויעשו כן.

ויראו את התינוק כי הוא חי ולא חסר לו מאומה, ויכינו עצמם בבוקר לברית, ויכבדו את הבעל שם טוב לשבת סנדק. אחר כל אלה, ביקש האב מהרב כי ימתין לו פה על הסעודה, כי האדון הגוי מהכפר איש רע הוא, והוא ירא ממנו, ועל כן מוכרח ללכת אליו ולהביא לו מיני מתיקה מהברית, ויאמר לו הרב, לך לשלום.

ויבוא האב לאדון, והנה הוא חולה שוכב במיטה ועל פניו סימנים גדולים ממכות נמרצות, ויקבלו בסבר פנים יפות, וישאלהו מי אצלך, ויאמר לו איש יהודי בא אלי הלילה, ונראה כי איש נכבד הוא, והוא הציל את בני ממוות. ויספר לו לפי תומו את כל אשר נעשה בלילה. אז ענהו האדון, לך מהרה לביתך ובקש את האורח שיבוא אלי. וילך לביתו בפחי נפש, כי ירא מאוד פן יקרה דבר מה לבעל שם טוב, ויחל את פני הרב, ויעץ לו כי ישלח אליו משרתו לאמר, כי אין לו פנאי וכי הוא תיכף לנסוע לדרכו. ויען הבעל שם טוב, אין אני ירא ממנו כלל, אני אלך אליו.

בגמר הסעודה, הלך הבעל שם טוב אליו, ויאמר לו האדון, ידעתי כי אתה היית בעוכרי, אבל יכולת לי כאשר חטפתי פתאום, ואנכי לא ידעתי שום דבר, אבל אם תרצה שנעמוד במלחמת הכישוף יחד, ונראה מי הוא גדול בזאת החכמה, המתן עד שאחזור לאיתני, ואז נראה עם מי הכח. - והאמת היה, כי הגוי הזה היה מכשף ורשע גדול, והוא עצמו ברוב רשעותו ואכזריותו, היה מתחפש בכל פעם לחולדה, וחונק את בני בעל הבית בליל המילה. - ויאמר לו הבעל שם טוב, כן יהיה, אך עתה אף אני לדרכי, וליום פלוני תאסוף כל חבריך, וגם אני אאסוף כל התלמידים שלי, ואז נראה עם מי הכח. אך זאת תדע, כי אין אני מכשף כלל, רק איש קדוש בעל שם טוב, ואינני ירא מהכישוף. ויתן הבעל שם טוב ערבון, כי לא ישנה ויבא ליום המוגבל, וכן עשה.

ביום המיועד, ויקח הבעל שם טוב את תלמידיו וילכו לבקעה רחבה, ויעש הרב עיגול בתוך עיגול, והוא עמד בעיגול הפנימי, והתלמידים עמדו בעיגול החיצון. ויזהיר להם הבעל שם טוב, כי כל העת יסתכלו בפניו, ואם יראו השתנות בפניו, אזי יהרהרו כולם בתשובה, ולא יסיחו דעתם ממנו אף רגע. והגוי הרשע הזה עם כל המכשפים עשו גם עיגול, ויעמדו אלה נוכח אלה כל היום, וישלח הגוי על הבעל שם טוב נחשים שרפים, מראות איומות, כת חיות היער ובהמה רבה כאילו הלכו לבלוע אותם, אך בהגיעם לעיגול הראשון, והיו כלא היו, ולא נשאר מהם שריד. וכה עשה המכשף שוב ושוב, בהביאו חיות היער, כלבים, ונחשים, ולא יכלו לעבור את העיגול.

אחר כך חגר המכשף שארית כוחותיו, וישלח עדר גדול מחזירי היער, והיו גועים וזורקים אש מפיהם, ויעברו את העיגול הראשון, ואז ראו התלמידים השתנות בפני הבעל שם טוב, ויהרהרו כולם בתשובה, ויקראו אל ה', וכאשר הגיעו החזירים אל העיגול השני, לא נשאר מהם שארית. וכן עשה המכשף שלש פעמים, ולא עלתה בידו.

אז אמר לבעל שם טוב, עתה רואה אני כי אפס כוחי נגדך, ועתה קח את נפשי, כי ידעתי כי המת תמיתני, ואנכי לא אנצל מידך. ויען לו הבעל שם טוב, הלוא אמרתי לך, כי אינני מכשף כמוך, ורק בעל שם טוב אנכי, ואם חפצתי לקחת נפשך, כבר היית

פגר מת טרם ראית את פני, והייתי יכול להורגך אז, אך העמדתיך, בעבור תדע כי יש אלקים בארץ, אשר כל העובדים אותו לא יגורו ולא ייראו מכשפים. אך עם כל זה, למען הראות לך כח השם וגבורתו בלי התאמצות רבה, שא עניך למרום, והבט אל השמים כרגע, ויעש המכשף כן, ויבואו שני עורבים וכל אחד ניקר ממנו עין אחת, וישאר עיור כל חייו, וגם כח הכישוף ניטל ממנו לבל יוכל עוד לעשות רעה עם שום ישראל. זכות הבעל שם טוב, תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

תיקון חצות

אבי הבן, הסנדק והמוהל לא אומרים "תיקון רחל" בליל הברית, אלא "תיקון לאה" בלבד. אולם אחרים הנמצאים שם, יאמרו "תיקון רחל", אך בצינעה ובלחש.

(הליכות עולם ח"א עמוד מה)

כתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בספרו בן איש חי (שנה א פרשת וישלח אות ה): בתשובתי בספרי רב פעלים עשיתי בסייעתא דשמיא מטעמים לזה על פי הסוד, והעליתי שבבית החתן גם היחיד בינו לבין עצמו, לא יאמר "תיקון רחל". מיהו בליל המילה, היחיד יאמר בצינעה ובלחש, אבל אבי הבן עצמו לא יאמר, כי יום טוב שלו הוא. ע"כ.

ליל שבת – "שלום זכר"

מנהג בני אשכנז שבאים מכרים וידידים בליל שבת שאחר לידת הבן לאחל "מזל טוב", ומכבדים אותם בגרגירי חומוס מבושלים [ארב"ס] ומיני מתיקה, וקוראים לזה "שלום זכר". ואף אם יודעים בבירור שלא ימולו באותו שבוע, כגון שהוא פג או חולה, עושים כן בליל שבת הראשון הסמוך ללידה. (n)

כתב בארחות חיים לרבנו אהרן הכהן מלונגיל (הלכות מילה ח"ב עמוד יד): "ומתקבצים כל הקהל זקנים ונשים וטף בליל השבת ובליל שמיני". גם בתרומת הדשן (סימן רסט) כתב, ומה שאנו נוהגים עכשיו, לאחר שנולד הזכר נכנסים לשם לטעום בליל שבת הסמוך ללידה, והיא סעודת מצוה, היינו אותה סעודה שפירש רבנו תם, על שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו. וקבעוה בליל שבת, כי בשעה זו הכל מצויים בבתיהם. וכן כתב הרמ"א (סימן רסה ס"ב) נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר, ונכנסים אצל התינוק לטעום שם, והיא סעודת מצוה. וגם הרש"ל כתב (ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ז אות ז), ונראה שכל סעודה שאדם עושה שלא כדרך מריעות ושמוחה, אלא כדי ליתן שבח למקום, או לפרסם המצוה, או לפרסם הנס, קרויה סעודת מצוה, וכמו שפירש רבנו תם, לפרסם הנס שנמלט הזכר והאשה.

וסמך למנהג זה שעושים דוקא בשבת, מדברי המדרש (ויקרא רבה פרשת אמור פרשה כז סימן י) על הפסוק (ויקרא כב כז): "וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אֲמוֹ", רבי לוי אמר, משל למלך שנכנס למדינה וגזר ואמר, כל הדרים כאן, לא יראו פני עד שיראו פני המטרוניתא [המלכה] תחילה. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליי שבת, שאין שבעה ימים בלא שבת, ואין מילה בלא שבת, וזהו שנאמר: "ומיִום הַשְּׁמִינִי וְהַלְאָה יִרְצָה לְקַרְבַּן אִשָּׁה לָהּ". אמר רבי יצחק משפט אדם ומשפט בהמה שווים הם, משפט אדם 'וביִום הַשְּׁמִינִי יְמוֹל בְּשַׂר עֲרְלָתוֹ', ומשפט בהמה 'ומיִום הַשְּׁמִינִי וְהַלְאָה יִרְצָה'.

בספר זכרון יעקב (וליפשיץ. חלק א סימן כב), נאמן ביתו של הגאון רבי יצחק אלחנן מקובנא, מתאר את המנהג שנהגו באשכנז בענין "שלום זכר", מחמת העניות שהיתה מצויה שם בעוונות, וזה תוכן דבריו: ליל שבת קודש שלפני הברית מילה היה נקרא "שלום זכר", שמש בית התפילה היה מכריז פלוני מזמין את הציבור על "שלום זכר", ומקורבי בעל הברית היו נאספים אחר סעודת ליל שבת, וכיבדו אותם בגריסים, פולים וקטניות מבושלים, ובמשקה שכר אצל העשירים

והאמידים, והעניינים במשקה מפל-שכר הנקרא קוואס. וקראו קריאת שמע לפני היולדת. ומחר בבוקר היה נקרא "בן זכר" ועשו "מזל טוב" אצל בעל הברית ביי"ש [יין שכר] ומגדנות. ורק בימים האחרונים שהתגברה העניות והתגדל המכס שהוטל על היי"ש, עשו הרבנים תקנות בכמה ערים, שעל ה"בן זכר" אסור לטעום מאומה כי אם רק לקרובים ממש, והיו כל המקורבים באים לברך "מזל טוב", מבלי לטעום מאומה, ולאט לאט נתפשט המנהג הזה ברוב גלילות ארצנו". עיי"ש. ועל כל פנים בזמנינו שברוך השם אין עניות, ישתדלו להדר במצוה ולהביע את שמחתם והודאתם להקב"ה, כיד ה' הטובה עליהם.

❧ בחירת מוהל ❧

בקי במלאכה

מן הדין כל אדם כשר למול, ובלבד שהוא בקי וזריז במלאכת המילה כהוגן. (סימן רסד ס"א)

ירא שמים

מצוה להדר ולחזר אחר מוהל ירא שמים וצדיק, שאולי תגרום זכותו להשפיע על הולד שיזכה להיות עבד נאמן לבורא עולם. (סימן רסד ס"א. הלבוש. מד)

כתב באור זרוע (חלק ב הלכות מילה סימן קז אות ג), וצריך לחפש אחר מוהל יהודי טוב, כדי שיבוא טהור ויטפל עם הטהור, כמו שאמרו במדרש (שיר השירים רבה פרשה ד סוף אות א) "הַמּוֹלֵל יְמוּלֵל", אמר הקב"ה אני טהור ואברהם טהור, נאה לטהור להיטפל בטהור. רבי שמעון אמר, אילולי מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שהקב"ה נעשה שושבינו של אברהם במילה ושיתף עמו מינו ומלו, שנאמר (נחמיה ט ז): "וְיָכַרְתָּ עִמּוֹ הַבְּרִית".

מחזיק מכשיר טמא

מוהל המחזיק פלאפון שאינו כשר, אף אם אומר שמוכרח להחזיקו בשביל צרכי עבודה וכיוצא בזה, מאחר וישנה אפשרות לרכוש פלאפון מאושר ומסונן על ידי התקנות שונות כנודע, ואינו עושה כן, אלא נשאר עם אינטרנט פרוץ שממש יכול להגיע למקומות גרועים ורעים, לא יקחהו למוהל לבנו.

מוהל מחלל שבת

לפני כ-70 שנה, בהיות מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל מתגורר במצרים, עבר שם תלאות רבות מבחינת המצב הרוחני הקשה ביותר ששרר שם, אם בעיות בבית הדין, ואם בשחיטה, ואם בהכשלת יהודים רבים בבית החולים היהודי באכילת נבלות וטריפות, בשר בחלב ועוד, השם יצילנו. ואף במצות מילה החמורה כל כך, היה להם חוק מטעם הממשלה שרק מי שהוסמך על ידי משרד הבריאות הממשלתי רשאי למול, ורק מוהל אחד כזה היה בעיר קהיר, אך בעוונות הוא היה מחלל שבת בפרהסיא. ומפאת כל הבעיות הקשות שהיו שם, שלח מורנו ורבנו הגאון רבי עזרא עטיה זצוק"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף", את תלמידו חביבו מרן מלכא זצוק"ל, אשר קיבל על עצמו את העול הכבד הזה, אף שהיה צעיר לימים בגיל 27, וטיפל בכל ענייני הקהילה ובית הדין ועוד ועוד.

ולחלן מעט ממה שכתב מרן מלכא בענין מוהל המחלל שבת (שו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה סימן כה. מאור ישראל טבעת המלך הלכות מילה): הנה פה מצרים, המוהל שרשאי לעסוק במלאכת המילה, הוא על פי משרד הבריאות של הממשלה, ואין רשות לאדם אחר למול. ובהיות והאוכלוסיה של יהודי קהיר מונה כחמישים אלף יהודים, כן ירבו, והארץ רחבת ידים, ולפעמים יש כמה בריתות

מילה בשבת בכל רחבי העיר, והמוהל הרישמי נוסע במכונית פרטית שלו, כשהוא בעצמו נוהג בה, מקצה ארץ מצרים ועד קציה, ונמצא שהוא מחלל שבת בפרהסיא. על כן, נשאלתי מאנשים יראי שמים, האם רשאים הם למסור את בניהם למילה בידו של מוהל זה, או עליהם לנסוע לאלכסנדריא של מצרים, ששם יש מוהלים יראי שמים שומרי שבת כהלכה.

ואחר שהארץ ופלפל בזה כיד ה' הטובה עליו מדברי הגמרא ורבותינו הראשונים והאחרונים, העלה שכיון שמן התורה אפילו גוי כשר למול, ורק מדרבנן אינו מל, על כן אם מל בדיעבד כשר, ואין צריך להטיף דם ברית לדעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, וכל שכן במחלל שבת בפרהסיא שהוא מהול בעצמו, וכן כתבו רבים מהאחרונים. גם בחידושי רבי עקיבא איגר כתב, שדעת גדול האחרונים הגאון בעל אבן העזר, שמומר לא גרע מאשה שכשרה למול, ולכן בשעת הדחק מותר למול על ידי מומר. על כן, אף שלכתחילה בודאי ראוי לכל ירא שמים שלא להזמין מוהל כזה למילת בנו, אבל למציאות הזו שליסוע למרחקים כדי למול על ידי מוהל כשר, לא כל אחד יכול ומוכן לכך, כי הנסיעה לאלכסנדריא נמשכת שלש שעות ויותר. ובצירוף שבזמננו בעוונות הרבים הופקר חילול שבת, ולא ידועה חומרת האיסור לכולם, הרי שאפשר לדונו כתינוק שנשבה בין הגוים, וכמו שכתב בשו"ת מלמד להועיל, שהמנהג באשכנז ובהונגריה לצרף למנין את מחללי השבת בפרהסיא, מפני שאינם יודעים את חומר האיסור ונחשבים כתינוק שנשבה. ושכן אמר הגאון בעל שואל ומשיב, שתושבי אמריקה אינם נפסלים על ידי חילול שבת בפרהסיא, מפני שהם כתינוקות שנשבו. ועוד, שהמוהל הזה משתתף בתפילות השבת בציבור, והדבר מוכיח שאינו כופר במעשה בראשית, והרבה גדולים התחשבו בזה. ועוד, שהוא מורה היתר לעצמו, שעושה מצוה בנסיעתו שמילה דוחה שבת, ודומה לשוגג. על כן, בשעת הדחק כזו כשאינן ברירה אחרת, מותר למול על ידו. [שכל שבדיעבד כשר, איזי בשעת הדחק מותר לכתחילה].

ואולם, לתלמידים השומעים לקולי יעצתים ליסוע עם התינוק לאלכסנדריא של מצרים, ולמול את בניהם על ידי מוהל כשר, שומר תורה ומצוות, ושמעו לקולי. וגם למילת בני אברהם הנולד לי במצרים [כ"ה תמוז תש"ט], הזמנתי את ידידי המנוח המוהל הרה"ג רבי מעתוק דבי ז"ל, חבר הרבנות הראשית באלכסנדריא, ונסע משם לביתי אשר בקהיר ומל את בני. זכרה לו ה' לטובה על כל החסדים והטובות אשר גמלני בהיותי במצרים. ולמרות הכל אזרתי כגבר חלצי, וקראתי את המוהל הזה המחלל שבת לצורך המילה, ודברתי אליו בלשון רכה, והטפתי לו מוסר, לבל יעשה עוד כן. ושמעתי שאחר דברי עמו לקח לו נהג גוי, אשר היה מסיעו למקומות הרחוקים, לבריתות שחלו בשבת, והעלמתי עין מזה. ע"כ. (ועיין בספר המנהיג עמוד 96)

"רַק אֵין יְרֵאת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה" (בראשית כ יא)

להלן תמליל משיעורו של מרן מלכא הראשון לציון זצוק"ל (ו'מעדני המלך" חלק א עמוד לד):
 כשהיינו במצרים, לצערנו, המוהל היחידי שהיה בעיר היה מחלל שבת בפרהסיא, נוסע ביום שבת, יש לו מכונית והוא נוסע מקצה העיר עד קצהו, ממילה למילה. היה חכם אחד עליו השלום, נסע אתי למצרים והוא היה גם כן מוהל. כשהוא התחיל למול, כמה אנשים נתנו לו שיעשה ברית מילה. והמוהל הותיק הנ"ל הלך והלשין עליו אצל השלטונות שהוא ציניג. הם התחילו להאזין לשיחות שלו, ובאמת שמעו כמה דברים של ציונות, תיכף ומיד נתנו לו הודעה כי תוך עשרים וארבע שעות עליו לעזוב את המדינה, מסכן גרשו אותו משם. ומוהל זה יש לו מונופול על הברית מילה, וכמובן בכסף, הוא לא היה עושה ברית מילה בחינם. היה לו רווח בדברים אלה, ולכן לא רצה שמישהו יפגע בעבודה שלו, אומרים "מל ולא פרע [כסף], כאילו לא מל...."

כשנולד לי שם בן, לא רציתי שהוא ימול את בני. הכרתי חכם אחד באלכסנדריא, שמו היה חכם מעתוק דבי, הוא היה חבר הרבנות שם באלכסנדריא, שמעתי עליו שהוא ירא שמים, שלחתי אליו וקראתי אותו. אמר, בשמחה גדולה, בכבוד גדול, אבוא במיוחד לעשות את הברית.

הוא בא ערב אחד לפני הברית, וראה שיש לילד צהבת, לא כל כך נוראה, אבל זה צהבת. הרבנית הזמינה אנשים שיבואו לברית מילה, אתם יודעים טררס גדול, פתאום אומרים שדוחים את הברית, היה קשה לה. נתתי לה מוסר, שעה לקח לנו עד שהצלחנו להרגיע אותה שצריך לדחות את הברית, הוא בעצמו גם כן עזר לי לדחות את הברית. אחר כך ברוך ה' כשנעשה הילד בריא, בא בעצמו עוד הפעם מאלכסנדריה יום מיוחד, זה שלוש שעות נסיעה ברכבת, ועשה את הברית מילה כדת וכדין.

לא נורא אם דוחים את הברית כמה ימים, יש אנשים שמתביישים, "מה נעשה, כבר הזמנתי בני אדם". מה הזמנתי? הילד שלך הפקר?! בשביל שאתה הזמנתי, הילד שלך צריך ללכת לעולמו?! בשביל מה? זה סכנת נפשות, צריך לדעת את הדברים האלה!

אב מוהל

אם אבי הבן יודע ובקי היטב במלאכת המילה, מצוה עליו לכתחילה שימול את בנו, כי כלל גדול בדינו (קידושין מא ע"א) "מצוה בו יותר מבשלוcho". אך אם קשה לו למול את בנו מחמת התרגשות וכיוצא, לא ימול בעצמו אלא יתן למוהל אחר. (מוה. ועיין להלן עמוד 98. ודו"ק)

כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע וסימן יא, ונראה שאין האב חייב למול את בנו בידו, אלא לעסוק שיהיה נימול. וכמו שאמרו (קידושין כט ע"א) חייב אדם בבנו למולו, ללמדו תורה, וללמדו אומנות... וכי לא רשאי לשכור מלמד לבנו ללמדו תורה ולכל שאר הדברים! וכן במצות סוכה שנאמר בה "חג הסוכות תעשה", וכי חייב בעצמו דוקא לבנות הסוכה, ולא יאמר לאחר! וכן גבי תפילין, וכי לא יקשרם לו אחר על ראשו וזרועו! וכן ציצית. אלא כל אלו עיקר מצוותם אינה העשייה עצמה, אלא הישיבה בסוכה, ותפילין המונחין בראשו ובזרועו, וציצית על גופו, וכן במילה עיקר מצותה שתהיה חתומה בבשרו. תדע, שהרי דוד המלך היה מצטער כשנכנס למרחץ שהוא ערום בלא מצוות, ושמו כשנזכר במילה. ואם מצות מילה אינה אלא העשייה, למה שמו עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו שקיים בהם מצוות תפילין וציצית וכמה מצוות, אלא ודאי שמילה היא מצוה בכל עת, כתפילין המונחין עתה בראשו וציצית בבגדו... ועוד, אם דוקא האב בעצמו היה חייב למולו או שלוחו של האב, אם כן אם מל אותו אחר בלא רשות האב שאינו חפץ בשליחותו, וכי אינו מוהל, ויצטרך להטיף ממנו דם ברית. אלא ודאי שאין האב חייב למולו אלא שיתעסק שיהא בנו נימול. ע"ש.

כבוד התורה

גם אבי הבן שהוא מוהל בעצמו, רשאי לכבד תלמיד חכם גדול למול את בנו, כל שעושה כן לכבוד המצוה שתעשה על ידי אדם גדול.

כתב הרב תבואות שור, יפה נהגו במצות מילה להזמין מוהל המהדר אחר מצוה זו, אף על פי שאבי הבן יודע למול בעצמו, וכל שכן אם הוא גדול בתורה, שיש בזה כבוד והידור למצוה יותר, כמו שאמרו חז"ל (ווסטה יג ע"א), היאך הניחו עם ישראל למשה להתעסק בארוננו של יוסף לבדו, וכי הם לא חששו לשבועה שהשביע יוסף להעלות את עצמותיו עמם ביציאתם ממצרים. ואם משה לא היה מתעסק ביוסף, וכי הם לא היו מתעסקים בו! אלא כך אמרו ישראל: "הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים". ואף על פי שכלל גדול בדינו "מצוה בו יותר מבשלוcho"? היינו דוקא כשעושה כן מפני שאין רצונו לטרוח, אבל אם עושה כן דרך כבוד שמכבד למי שמהדר אחר המצוה לקיימה, על כיוצא בזה אמרו (וימא לט ע"א) שדומה לקונה שמן אפרסמון, שכאשר בא למדוד את השמן, אומר לו המוכר בא נמדוד יחד כדי שנתבשם אני ואתה, כך כשאחד גורם את המצוה והשני עושה, מתבשמים שניהם. והסכים עמו מרן החיד"א ושויורי ברכה יורה דעה סימן רסד סוף אות א) וכתב: אם מכבד לאדם גדול, ואומר לו שיהיה שלוחו, אין כאן פקפוק, כי

כנגד מה שאמרו שמצוה בו יותר מבשלוחו, יש כבוד הבריות וכבוד המצוה שתעשה בגדולים. וכן כתב בשו"ת דברי יוסף, שאם ממנה שליח תלמיד חכם, עדיף יותר שתעשה המצוה על ידי שלוחו. ובספר יצחק ירנן כתב, דוקא דרך עצלות ובזיון הוא שאסור להמנע מעשיית המצוה בעצמו, אבל כשעושה כן מאיזה טעם שמונעו יהיה מה שיהיה או משום לכבד את חברו, אין לחוש בזה, כי בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו. (שו"ת יביע אומר ח"ד אורח חיים סימן כג אות יג. ועיין עוד בזה בשו"ת רב פעלים חלק ב יורה דעה סימן לה, ותרוה נחת) ויש מי שכתב לחזק זאת ממה שמשופר בגמרא (מנחות לג ע"א), שכאשר ראש הגולה בנה את ביתו, כיבד את חתנו האמורא רב נחמן שיקבע לו מזוזה, ולא קבע הוא בעצמו, כי מכבוד המצוה שתעשה יותר בגדולים.

אוהב מצוות

אבי הבן מוהל שחשקה נפשו עתה לישב סנדק, רשאי לכבד מוהל אחר שימול את בנו, כי מעלת הסנדק גדולה יותר.

כתב בשו"ת חתם סופר (ח"א אורח חיים סימן קנט), מה טעם הפליג רבנו פרץ במעלת הסנדק יותר מהמוהל, והלוא דיו לנטפל לעושי מצוה להיות כעושי מצוה, אבל להיות יותר מהם, זו לא שמענו. ואחדש בזה, כי ודאי על הסנדק שייך לומר שהוא מסייע למוהל בשעת המצוה ונטפל לו, כי בלי ספק אם היה התינוק מונח על שולחן או על כסא ומיטה, לא היה נוח למולו כמו בעת תפיסת הסנדק. נמצא שהסנדק יש בו שתי מעלות: א. שהוא כמזבח. ב. שהוא גם המקריב על המזבח, מחמת שנטפל למוהל המקריב. לא כן המוהל יש בו רק מעלת מקריב, לכך מעלת הסנדק יותר מהמוהל. ע"כ. גם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סימן פו ד"ה ועוד יש) כתב, מצינו שהסנדק קודם למוהל ואבי הבן לענין לקראו לספר תורה, וכן פסק הרמ"א (סימן רסה סי"א). וצריך להבין מה מעלת הסנדק לעומת המוהל שהוא עושה כל המצוה. ונראה בזה דהלוא ההכרח שהסנדק יחזיק רגלי התינוק ויטה את הגיד לצד המוהל. ואם כן הרי הוא מסייע לגוף מצות מילה, ויש לו חלק במעשה המצוה. ומצאתי בחתם סופר שכתב גם כן כעין זה, ושמתני שכוונתי לדבריו הקדושים שהסנדק עושה שתי מצוות, ולכן הוא קודם למוהל ולאבי הבן שהם עושים רק מצוה אחת. ע"כ.

שוב ראיתי שדן בזה בשו"ת רב פעלים (חלק ב יורה דעה סימן לה) ואחר שפלפל בזה בארוכה, כתב: על כן נראה שאם העיקר כמו שכתב מהר"ח אור זרוע שאין האב חייב למול את בנו בידו, אלא רק לעסוק שיהיה נימול (וכנ"ל עמוד 95), נמצא שאין שום פקפוק בנידונינו, כי האב מתעסק שיהיה בנו נימול, ולא עוד אלא שהוא אוחז בשעת המילה, ומגישו אל המוהל, וכובש רגליו לצורך המילה, נמצא שהאב קיים מה שמוטל עליו, ויצא ידי חובתו, ולא חיסר כלום. ואם העיקר כמו מי שכתב שהמילה מוטלת על אבי הבן למול את בנו, הנה כיון שהאב ממנה לשליח את המוהל, ועל ידי כן מקיים מצוה גדולה של סנדקאות, שלא היה יכול לקיימה אם היה מל בידו, כבר הוכחנו שבמקרה זה אין לחשוש לפרט זה של מצוה בו יותר מבשלוחו. זאת ועוד, שכל שהוא מטה את בנו וכופתו וכובש רגליו לפני המוהל כדי לעשות המוהל המצוה כתקנה, הנה זה הסיוע חשיב מעשה ממש, ונמצא שהאב מקיים מצות המילה בידו ממש, וכאשר כתבנו לעיל ראיות ברורות לזה בסייעתא דשמיא, לכן נראה שטוב נוכל להורות לאבי הבן שיודע למול שיעשה שליח למוהל אחר, והוא יהיה סנדק, וברוך יהיה. ע"ש ותרוה נחת. וכן פסק בשו"ת יביע אומר (חלק י יורה דעה סימן נח אות כז).

אל תשחק באש

ישנם אבות שאינם מוהלים וחפצים רק לחתוך את הערלה, ולאחר מכן ימשיך המוהל בעצמו את הפריעה והמציצה, אך לא ראוי ולא נכון לעשות כן, כי מאחר ואין האב בקי ורגיל בחיתוך ולא התמחה בו, פעמים שאינו חותך טוב את הערלה, וצריך אחר כך שוב לחתוך, ונמצא שהתינוק מצטער ביותר. (מה, מט, נ)

ומעשה שעניי ראו ולא זר, באבי הבן אחד שמחמת הנהגותיו בחסידות יתר [שעל זה נאמר 'ויחננו

בחסרות¹], רצה לקיים את מצות המילה דוקא הוא בעצמו, וביקש מהמוהל שיתן לו רק לחתוך את הערלה, אך מחמת שאינו מיומן כהוגן, לא חתך בדיוק מה שצריך, והוצרך לחתוך שוב, וכמה צער נצטער תינוק זה, וכמה דם איבד על חנם. והתימה היותר גדולה על המוהל היאך הסכים לתת לאבי הבן לחתוך בלי להכירו היטב שבקי כהוגן, וכבר נאמר (קהלת ז טו) "אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר, למה תשומם".

מוהל תלמיד חכם

מוהל תלמיד חכם שמזמינים אותו למול, אין ראוי לו להימנע מטעם ביטול תורה, אף שאפשר שתתקיים המצוה על ידי אחר, מפני שמצות מילה ביסודה גדולה יותר מתלמוד תורה.

פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רמו סעיף יח): תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו. ע"כ. אולם לענין מצות מילה שונה הדין, כמבואר בגמרא (ברכות מח סע"ב), פלימו אומר, בברכת המזון צריך שיקדים 'ברית' ל'תורה', כי התורה ניתנה בשלש בריתות, ואילו המילה ניתנה בשלוש עשרה בריתות. וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מהלכות ברכות ה"ג), צריך להזכיר בברכת המזון ברית ותורה, ולהקדים ברית לתורה, שהברית הזאת שאומר בברכת הארץ היא ברית מילה שנכתרו עליה י"ג בריתות, והתורה כולה נכתרו עליה ג' בריתות, שנאמר (דברים כח סט): "אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית... מִלְכַּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אֱתָם בְּחֶרֶב", ונאמר (שם כט יא): "לְעִבְרָךְ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ...". ע"כ. נמצא שמעלת המילה גדולה מלימוד תורה. ואף על פי שיש לומר שעיקר מצות המילה מוטלת על אבי הבן ולא על המוהל, מכל מקום כיון שנעשה המוהל שלוחו, יש לו שכר גדול בעשיית המילה יותר מתלמוד תורה. ולא גרע ממה שמבטלים תורה להכנסת כלה ולהוצאת המת, כדי שתתקיים המצוה בכבוד הראוי, והרי זה נחשב כמו שאי אפשר שתיעשה המצוה על ידי אחרים, שיעשה המצוה ואחר כך יחזור לתלמודו. (יבי"א ח"ד י"ד סימן יט אות ז. מאור ישראל ח"ב פסחים קיד ע"א)

הלכה למעשה לרבים

מוהל תלמיד חכם שמברר הלכה למעשה לרבים ומזמינים אותו למול, יכול לפטור עצמו בלימודו, כי לימוד תורה לרבים עלית על כולנה, ותתקיים המצוה על ידי מוהל אחר.

אמרו חז"ל (מסכת ברכות ה ע"א): מיום שחרב בית המקדש, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ודרשו שם על הפסוק: "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב", אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות. וביארו המהרש"א והיעב"ץ, שאוהב הקב"ה בתי מדרשות שלומדים בהם הלכה פסוקה [שהם כלשכת הגזית שהשכינה שורה עליהם], יותר מבתי מדרשות שאין לומדים בהם הלכה פסוקה. וכתב בשו"ת מן השמים (סימן לב): "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, כשמחדשים חידוש בהלכה ומעמידים אותה על בירור, אותם שערים נאהבים לפני המלך הגדול, יותר מכל משכנות יעקב המקיימים בהם שאר המצוות. וכל מי שמחשב מחשבות וסובר סברות בהלכות החמורות ובפסקים החמורים, נאהב ונחמד לפני המלך העליון, והדברים והמחשבות ההם, הם כמרגליות היקרות בעיניו. וכתב מרן מלכא זצוק"ל (שם): ומכל מקום אם הוא אדם גדול שמברר הלכה למעשה לרבים, יוכל לפטור עצמו בלימודו, ותתקיים המצוה על ידי אחרים, שלימוד תורה לרבים עלית על כולנה.

מדוע מרן זצוק"ל לא רצה ללמוד מילה מעשית?

להלן תמליל משיעורו של מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (י"מעדיני המלך" ח"א עמוד סט): לא צריכים כל כך לשמוח על מי שידוע שכל מה שמברך, שומעים

לו בשמים, כי על ידי כך כל העולם מתאספים עליו ואין לו כח ללמוד. ללמוד תורה יותר טוב מכל הדברים האלה, 'כי טוב יום בחצריך מאלף בחרת'.

כשהייתי צעיר, ביקשו אותי הרבה שאלמד מילה להיות מוהל, להיות מוהל זה לא בעיה, תוך שלושה חודשים אפשר ללמוד זאת. אבל אם אהיה מוהל, כל אחד יבוא לבקש אותי ולא אוכל ללמוד תורה, כל יום אקפוץ ממילה למילה, מאליהו הנביא לאליהו הנביא, ותורה מה תהא עליה, מתי אלמד תורה, אצטרך לסגור את הספריה שלי. לא הסכמתי להיות מוהל, ברוך השם.

אף על פי שקצת מטרידים אותי בסנדקאות, זה לא כמו מוהל, אנשים לא כל כך ששים לכבד בסנדקאות, האבא של אבי הבן רוצה לשבת סנדק, והאבא של האמא גם רוצה, הם רבים ביניהם ולא תמיד נותנים לו, וממילא כמה כבר יש סנדקאות, פעמיים שלוש בשבוע, זה עובר. מה שאין כן מוהל צריך ללכת ממילה למילה, 'ויצא מאוהל לאה ויבוא באוהל רחל', ואין לדבר סוף. ומתי אלמד תורה? תורה אין לך למעלה ממנה, ותלמוד תורה כנגד כולם.

למעט צער התינוק

מרן זצוק"ל היה מזהיר לקחת מוהל שידי זריזות ומל בזהירות וזריזות, כדי למעט את צער התינוק ככל היותר.

כתב מהרי"ל (הלכות מילה אות ה): צריך לחזר אחר אדם כשר למול, ולא יקח מוהל באהבת אדם רק אומן ומוחזק לכך. ועיין בפיוט למילה לרבי משה בוג'נאח (מטריפולי לפני כ-350 שנה) שכתב: "מוהל לאט נא לנער, וראה איך תחזיק בתער, לכרות ערלה בלי צער, וזרוק אל גבעת הערלות".

אליהו הנביא מחכה, ואתה מעכב אותו...

פעם שמעתי ממרן זצוק"ל ששיבח בשיעורו הקבוע בימי חמישי בשיבת "אור החיים" את המוהל הוותיק חכם מרדכי ששון שליט"א, שלרוב זריזותו מסיים את המילה קודם שמסיימים הציבור לומר י"ג מדות. אך לעומת זאת ישנם מוהלים שכבר סיימו הציבור לומר י"ג מדות, והם עדיין לא סיימו לטפל בתינוק, וכי לא מסכן התינוק הזה, למה לצער אותו. ואמר מרן, שכאשר הוא רואה מוהל איטי, הוא אומר לו שצריך להיות זריז, כי אליהו הנביא מחכה, רוצה לחזור לשיבה של מעלה ואתה מעכב אותו... והשווה ספר "רבנו" עמוד קעא)

זריז ונשכר

אם יש לפני אבי הבן שני מוהלים, אחד הבקי וזריז כהוגן, ואילו השני אינו בקי וזריז כמו הראשון אך הוא קרוב משפחתו ואפילו תלמיד חכם, יקח את המוהל הבקי וזריז יותר, כדי שלא יצטער התינוק יותר.

הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל הסתפק באב שיודע למול אך אינו בקי כמוהל מומחה, ואם ימול בעצמו את בנו, יגרם צער גדול יותר לתינוק, האם גם במקרה כזה יש מצוה על האב למול בעצמו או לא. עי"ש. ומבואר שכל הספק הוא רק מכיון שהוא אבי הבן שמצוה בו יותר מבשלוחו, אבל לגבי שני מוהלים אחרים, ודאי שצער התינוק עלית על כולנה. זאת ועוד, לעניות דעתי נראה שאף במקרה שהסתפק הגרש"ז, יש לומר שלא ימול האב, כי צערו של תינוק קודם, ו'צער בעלי חיים דאורייתא'. וכראיה לזה ממה שהובא לעיל (עמוד 95) בשם האחרונים, שרשאי

האב היודע למול לכבוד אדם גדול, כי כנגד מה שאמרו שמצוה בו יותר מבשלוחו, יש כבוד הבריות וכבוד המצוה שתעשה בגדולים. וגם כאן, כנגד מצוה בו יותר מבשלוחו, יש צערן של תינוק, וצער הבריות קשה יותר מכבוד הבריות. ודומה לאב שמחל על כבודו, שכבודו מחול, אבל אין צערן מחול, כי הצער קשה יותר מהעדר כבוד. (עיין מט. ילקוט יוסף כבוד אב ואם ח"א עמ' רעו)

ודע, כי כמה אומנות וזהירות צריכים במעשה המילה, כי פעמים והסתבכה המילה, ואם הוא לא בקי ומומחה היטב, יכול חלילה לסכן את התינוק, וכבר אמרה תורה (דברים ד ט): "רַק הַשְּׁמֶר לָךְ וְשָׁמֵר נִפְשֶׁךָ מֵאֵד", וכן נאמר (שם טו): "וְנִשְׁמְרְתֶם מֵאֵד לְנַפְשֵׁיכֶם". וכתב הרב כף החיים (וירה דעה סימן קטז אות קפג): יהיה נזהר לקחת מוהל אומן, ולא יקח מוהל בשביל אהבתו אם אינו אומן ומוחזק לכך. ע"כ.

צא וראה מה כתב בספר מהרי"ל (הלכות מילה אות כד): פעם אחת היה מהר"י סג"ל סנדק, ולא היה שם מפה ללפף את רגלי הילד לאחר המילה, שלא תתקלקל המילה. וציוה הרב להוציא את המפה שגוללים בה את ספר התורה וללפף בה את רגלי הילד. ואמר שגם יריעה של ספר תורה מותר היה ללפף בה, משום סכנת נפשות. ואמר שלא נפגם בכך קדושת המפה, אך ינקה אותה אחר כך מן הדם, ויחזירנה לספר התורה, ויתן דבר לצדקה שלא ליהנות מן ההקדש בחינם. ע"כ.

ידיים חמות

מרון זצוק"ל היה מזהיר שהמוהל יתן דעתו בימי החורף הקרים לחמם ידיו היטב במים חמים קודם המילה, כי מאחר והתינוק מכוסה בבגדים וחס לו, אילו יהיו ידי המוהל קרות, הרי הוא מוסיף צער לתינוק בחינם.

כן סיפר הגאון רבי ראובן אלבו שליט"א, ראש מוסדות "אור החיים", שכאשר מל בבית מדרשו של מרון באחד מימי החורף, אמר לו מרון ברמז ובחיוך קל על שפתי: רבי ראובן, היום המזוגן לא פעל כראויות ולכן ידיך קרות, תכנס לבית, תרחץ את ידיך היטב היטב במים חמים, די לתינוק צער המילה, אל תוסיף לו צער על צערו. (השווה ספר "רבנו" עמוד שצט)

ביטול הבטחה

אבי הבן שהבטיח למוהל מסויים שימול את בנו, ולאחר מכן נודע לו שמוהל זה אינו זריז ומומחה כל כך, רשאי לחזור בו ולבטל הבטחתו, ולהזמין מוהל אחר המומחה ובקי היטב ממנו. (גב) ונכון שיפייס את המוהל הראשון, והכל על מקומו יבוא בשלום.

מוהל חדש

מוהל חדש שרק למד את מלאכת המילה, אבל בפועל לא מל תינוק מעולם, אסור לו למול בפעם הראשונה אלא בנוכחות מוהל מומחה, מפני חשש סכנה. ואם אין כעת מוהל אחר, ידחו את המילה למחרת שיבוא מוהל מומחה ויראנו. (גב)

הגאון החיד"א בשו"ת חיים שאל (חלק א סימן נח) הביא תשובה בזה מאת בנו, כדלהלן: תשובת בני ידיד נפשי החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר רפאל ישעיה אזולאי, ואחר שהאריך בראיות נכוחות שאסור למול בפעם הראשונה ללא השגחת מוהל מומחה העומד על גביו, כתב וזה תוכן דבריו: ובעיני יפלא איך האיש הזה רוצה להכניס עצמו במקום ספק סכנת נפשות, ורוצה למול בראשונה שלא בפני שום מומחה, כי אם היה שם איזה מומחה שישגיח עליו היה מותר לו להכניס עצמו לספק סכנה, שגם אם יקלקל, המוהל המומחה יתקן. ולא עוד אלא שלא יניחחו לקלקל, כיון שמשגיח עליו, אבל למול בפעם ראשונה בלי שום מוהל משגיח עליו, זה לא שמענו...

ונמצינו למדים שאין אחד שאומר שאדם שלא מל מעולם, ימול בלי מומחה שעומד על גביו, ולכן האישה הזה אינו יכול למול. ועוד קראתי למוהלים מומחים ודרשתי וחקרתי אם יש חשש סכנה, וכולם כאחד אמרו, שאדם שלא מל מעולם ורוצה למול שלא בפני מומחה, ודאי יש בזה ספק סכנה. ואם כן אפילו אם התרצה אבי הבן לזה האישה שימול את בנו, מעכבים עליו עד שיהיו מוהלים מומחים, ואז ימולו אותו כדת. ע"ש.

מוהל חדש בשבת ויום טוב

אין למוהל חדש שלא מל מעולם למול בשבת, אף שישנם כמה מוהלים מומחים המשגיחים עליו, כי יש לחשוש שמא יקלקל ונמצא שחילל שבת שלא במקום מצות מילה. והוא הדין ביום טוב. אולם ביום טוב שני של גלויות, רשאי למול. ושו"ת חיים שאל חלק א סימן נח. שיוירי ברכה. שו"ת יביע אומר חלק ט יורה דעה סימן כג סוף אות זז

וזו לשון מרן בשלחן ערוך (אורח חיים סימן שלא ס"י, ויורה דעה סימן רסו ס"ז): אדם שלא מל מעולם, לא ימול בשבת, שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת. ואם כבר מל פעם אחת, מותר.

נאמנות – נאמן המוהל החדש לומר שכבר מל פעם אחת, כי לא חושדים באדם שמכוין להכשיל ולקלקל. (קנח)

מוהל וסנדק

מוהל מומחה שכיבדוהו גם בסנדקאות, או אבי הבן שהוא מוהל מומחה ורוצה לזכות בשתי המצוות, גם למול את בנו וגם להיות סנדק, יכול למול כשהוא יושב סנדק, ובלבד שהוא זהיר ומומחה ויודע לעשות כן כהוגן. ובעת הברכה על המילה, אינו צריך לעמוד, אלא יברך כשהוא יושב.

כן עשה מעשה רב מורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל. (מג. ועיין שו"ת רב פעלים חלק ב יורה דעה סימן לה ד"ה והשתא. דרך פקודי מצות עשה ב חלק המעשה הערה נב) ולפני איזה זמן, הזדמן לי להתפלל שחרית של שבת קודש בישיבת "אור החיים" בשכונת הבוכרים בירושלים עיר הקודש, והתקיימה שם ברית לבנו של ידידנו הגאון הרב אופיר יצחק מלכה שליט"א, וכיבד את מר חמיו ראש הישיבה הגאון רבי ראובן אלבז שליט"א להיות סנדק וגם למול את הבן כאחת.

מוהל בחינם

ראוי ונכון שהמוהלים יקיימו מצוה יקרה זו מבלי ליטול שכר, ולא יקחו אלא שכר הוצאות הנסיעות, בדיקת התינוק וכיוצא בזה. אולם מן הדין יכולים לקחת אף שכר בטלה, דהיינו שכר פעולת מלאכה אחרת שהתבטל ממנה כדי למול. וכד, קפו. עיין שלחן ערוך חושן משפט סימן ט ס"ה)

בגמרא (בכורות כט ע"א) למדו מהפסוק (דברים ד ה): "וְרָאָה לְמִדְתֵּי אֲתֶכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים בְּאֶשֶׁר צִוִּי ה' אֱלֹהֵי", מה אני למדתי אתכם בחינם, אף אתם תלמדו לאחרים בחינם. ומבואר שם שכן הדין גם בשאר מצוות שישתדל לעזור בהם לאחרים בחינם. וכתב הרשב"א (חלק א סימן תעב): אם יש מוהל יחיד בעיר ומסרב למול עד שיתן לו אבי הבן שכר, ואין לאבי הבן ליתן לו מה שביקש ממנו, כמה נשתנה מוהל זה באומנותו מזרעו של אברהם אבינו, וכמעט מראה בעצמו שאינו מזרע אברהם אבינו, וצריך לגעור בו הרבה על שאינו חפץ במצוות. ועוד, שהוא רוצה בדינר אחד ומניח עשרה זהובים על כל ברכה וברכה, ששכר ברכה אחת עשרה זהובים. ע"כ. גם הרמ"א (סימן רסא) כתב, מוהל שאינו רוצה למול בחינם, רק בשכר, יש לבית דין לגעור בו, כי אין זה דרכם של זרע אברהם, ואדרבה מוהלים מהדרים שיתנו להם למול. ואם עומד המוהל במרדו, ואין יד האב משגת לתת לו שכרו, הרי זה כתינוק שאין לו אב, שבית דין חייבים למולו, ולכן היו כופים אותו, מאחר שאין אחר שימול. ע"כ. וכתב בערוך השולחן (ס"ס רסא) ושמעתי מעיר

אחת גדולה, שישראל מרובים ומוהלים מועטים, והמוהלים מסרבים מפני שיש להם בזה ביטול פרנסה. ולכך שכרו טובי העיר מוהל אחד שלא יעשה שום פרנסה, ויקבל מכל מילה כד וכך, והוא כמושכר לאנשי העיר למול בניהם. ונכון הוא מאוד, ובפרט בעיתים הללו, ה' ירחם. ע"כ. ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' כ) על מוהל שמקבל כסף, האם פוטר את הציבור מלומר תחנון.

אם יש מוהל המל בחינם, ואבי הבן רוצה למול דוקא אצל מוהל אחר הבקי יותר, רשאי מוהל זה לקבל שכר. אך גם בזה, ראוי שלא ליטול שכר. (כח)

כתב הרשב"א (חלק א סימן תעב): ובכל גלילותינו מוהל העני מחזר אחר אבי הבן להתחסד עמו שיתן לו את בנו למולו בחינם, ומרבה עליו רעים כדי להרוויח המצוה.

מוהל הנוטל כסף בשביל החזר הוצאותיו שהוציא עבור לימודיו עד שהוסמך למול, או בעבור בדיקתו את התינוק ביום שלפני המילה וביום שלאחר המילה, ישתדל אבי הבן לסייע בעדו ולתת לו בעין יפה, שזו הוצאה של מצוה, ולא ידאג על זה.

מוהל רופא – עקירת התורה

יש להתריע ברבים על רעה חולה המצויה בשנים האחרונות אצל מיעוט אנשים הרחוקים מתורה ומצוות, אשר במקום להזמין מוהל ירא שמים, הם מזמינים "רופא-מוהל", שאין לו מושג ולא כלום בהלכה, ובמקרים רבים התינוק נחשב עדין ערל, כי רבים מהם לא עושים פריעה כלל, ואמרו חז"ל (שבת קלא ע"ב): "מל ולא פרע, כאילו לא מל". ואף אם הם פורעים, אינם מוצצים, ואמרו חז"ל (שם קלג ע"ב) כל מוהל שלא מוצץ, מסלקים אותו ואסור לו למול, כי הוא מסכן את התינוק. ואלו הרופאים, ברוב חוצפתם ובעזות מצחם באים לחלוק על דברי חז"ל הישרים, וכן משתמשים במכשירים שמסכנים את התינוק וגורים לנַמֵּק. וזאת מלבד שרבים מהם מחללי שבת ועוברי עבירות חמורות, ופעמים שאף אינם בני ברית. (ועיין להלן עמוד 148 בחובת המציצה)

ומה שיש מהם טוענים שרופא-מוהל הוא יותר בטיחותי, סטרילי ואחראי, הנה כל דבריהם הבל ורעות רוח, שקר וכזב, כי חלילה מלהוציא לעז על מוהלים יראי שמים שמקפידים למול, בצורה מקצועית וטובה על פי הנחיית תורתנו הקדושה תורת חיים, שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ותהילות לאל, אלפי שנים עם ישראל מקיימים מצות מילה בהידור רב, ובמסירות נפש, והשם יתברך שומר שלא תצא תקלה ולא נזק כלשהו. ואותם מפירי ברית, המעיזים ברוב חוצפתם להוציא לעז, כל מאווים ורצונם לתועלת עצמם ולעקור מצות המילה כהלכה, ועליהם נאמר (בראשית מט ז): "אָרוּר אֶפֶס כִּי עָז, וְעִבְרַתָּם כִּי קִשְׁתָּהּ". וכן אמרו חז"ל (שבת קטז ע"א): הללו שמטילים קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, עליהם אמר דוד (תהלים קלט כא): "הֲלוֹא מִשְׁנֵאֵיךָ ה' אֲשָׁנָא, וּבִתְקוּמִיךָ אֶתְקוּטָט. תִּכְלִית שְׁנֵאָה שְׁנֵאָתִים, לְאִוִּבִים הָיוּ לִי".

ועיין בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן קסב) שרצה אחד ללמד זכות על מוהל שעושה הברית שלא כדין, שכונתו לטובה ולא לשם עקירת הדת. וגם אבי הבן ואמו עמי הארץ, ועושים כמו שהראביי שלהם אומר, וכל האשמה על הראביי. וכתב הרב: דע, כי זו דרך המתחדשים לעקור חלקי הדת, בטענה להציל ולהציל, ובסוף כולם נפלו לרשתם. ומעשה בעיר הבירה וויען, חייט אחד היה עושה מלבושים למלך פראנץ יוזף, ונולד לו בן וכיבד את המלך שיהיה סנדק, ולהפתעתו המלך הסכים. מרוב שמחתו, רץ וסיפר לרב העיר שהרב יקבל את המלך בבית הכנסת שלו לסנדקאות.

בשמוע הרב מהמעשה, אמר, איך אפשר שיהיה מי שאינו בן ברית סנדק? השיב החייט בתומו, אבל הוא המלך החסיד. אמר לו הרב שלדעתו זה אי אפשר בשום אופן. אז איים החייט, שאם לא יניחנו למול בבית הכנסת עם המלך, הוא ישתמד וילך לבית עבודה זרה, ושם יהיה המלך סנדק לפי עבודתם. הדבר הצר לרב מאוד, ושלח טלגרמה לרבי הקדוש האדמו"ר מצאנז, כי היות והדבר נוגע לשמו של משפחה כולה חס ושלום, אולי יתיר הרבי שיהיה המלך סנדק בבית הכנסת. האדמו"ר השיב בטלגרמה: "שיינע ריינע כפרה טאפען אונד ניכט באשניידען", תרגום: "אם ישתמד, ישתמד ויהיה כפרה, ולא יתן למולו בבית הכנסת". קרא הרב את החייט והראה לו את התשובה, ואמר: "זה הפסק ואין לזוז מזה". כשראה כן החייט, הלך אצל המלך, ואמר לו שבהיות והרב אמר שעל פי הדין אי אפשר למלך להיות סנדק, לכן הוא מוכן להשתמד וללכת לבית תיפלות שלהם. אז צחק עליו המלך, ואמר: לא צריך שיהיה סנדק. והתבטל הדבר ולא השתמד, ועשו הברית בבית הכנסת, והרב היה הסנדק. וכתבתי זה, לדעת שמצות מילה גדולה היא אצלנו, ומסרו עליה נפש בכל הדורות, וחלילה וחס להקל במוהלים קלי דעת שאומרים שכוונתם לשם שמים, ועושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס. ע"כ.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן קלב) שכתב: אודות המתחדשים במצות מילה ומשנים מצורת המצוה כפי שנאמרה בסיני ונמסרה לנו ממש רבנו ומדור דור, קרוב אני לומר שלא קיימו מצות מילה. וחלילה וחס מלינת יד לאלו המתחדשים העוקרים יסודי המצוה משורשה. ובאמת לא חשוד אחד מאחינו בית ישראל הקרובים אלינו בדרך אבותינו ורבותינו שיעשו כן. אבל גם הרחוקים, מצוה עלינו לעורר אותם מלהפך דברי אלוקים חיים במצות מילה אשר כל קדושת ישראל הושתת עליו, וכל תנועה ותנועה במצוה זו יסודתה בהררי קודש בנגלה ובנסתר. עכת"ד.

ומעשה ששלח לי יהודי יקר שהשתתף בברית של בני משפחתו, וכך סיפר: הגעתי לברית, והנה להפתעתי הגיע לערוך את הברית "רופא-מוהל". הוא נכנס ללא כיפה לראשו, ורק בעת ה"טקס" חבש אותה. ועוד יותר גברה תמיהתי, כשמעתי שהברית אינה מתקיימת ביום השמיני, כי ביום זה היה הרופא בארצות הברית, וכשהזמינו אותו הוא אמר שאין בעיה לדחות את הברית בכמה ימים עד שהוא יחזור. הוא חזר לארץ ביום ה-11 ללידת התינוק, והברית תואמה ליום ה-13. שעת הברית נקבעה ב-16:30, כשהשקיעה באותו יום היתה בשעה 17:01. כשאמרו לו שכדאי להקדים מעט, הוא אמר לי שאי אפשר להקדים וזה בסדר גמור. גם נודע לי, כי במסגרת השאלון המקדים, שהועבר להורי הרך הנימול על ידי הרופא, מספר ימים לפני האירוע, נשאלו ההורים, בין היתר: "האם יהיה נוכח רב באירוע?..."

כשהתחיל ב"טקס", הוא לקח טלית והניח אותה על צווארו כמו צעיף. הוא לקח את התינוק עם הוריו ל"חדר הכנה" נפרד, כנראה להסביר להורים הסברים, ולאחר מכן יצא עמם למקום הברית, ודיבר עם הקהל הרבה, לא דברי תורה, פיזר חיוכים לרוב, הציע לסבתות להעביר את התינוק מאחת לשנייה ואז לסנדק, והמשיך לדבר על החשיבות של מעמד האישה. בשעה 17:00 [זמן השקיעה] לקח שוב את התינוק ועשה לו אל-חוש מקומי. כשמישהו העיר לו שכבר הגיע זמן השקיעה, הוא אמר שהוא יודע והכל בסדר. בשעה 17:12 [צאת הכוכבים] חזר עם התינוק ואז פנה לבצע את הפעולה. הוא לא עשה מציצה. את שתי הברכות של הברית, "להכניס" ו"שהחיינו", הוא אמר לאבא והאמא של התינוק לברך יחד, בנוסח "להכניסו בבריתו של אברהם", ולא "אברהם אבינו". לאחר מכן לקחו את התינוק להירגע בחדר ההכנה, והרופא אמר שהסנדק היום הוא כמו כהן גדול, ולכן יברך ברכת כהנים. בשלב זה הרופא סיפר על עצמו הרבה, שהוא אוהב ילדים, ועושה הכל שהברית תהיה מקצועית וטובה. הקהל התמים שהיה, לצערנו רחוקים מאוד מקיום תורה ומצוות, מחאו לו כפיים. והוא הודה לכל מי שזימן אותו. ובאופן כללי הוא השרה הרגשה של סמכותיות וביטחון. לאחר הטקס נתן להורים תעודה יפה, שבה רשום כי הילד נכנס בבריתם של אברהם אבינו ושרה אמנו... השם יצילנו.

כך לצערנו הרב, הם משפיעים על התמימים, וישנם כאלו תועים ההולכים שולל אחר דבריהם, הנאמרים בהתייפיות בתקשורת ובאתרים שונים, על כן חובה על כל אשר יראת שמים בקרב, שאם שומע על מישהו שרוצה חלילה למול את בנו אצל אותם פושעים מפירי ברית, שיעשה את כל מאמציו להסביר ולהבהיר לו שאף יש סיכוי שהתינוק לא יחשב מהול בכלל, ומאידיך ידאג לו למוהל ירא שמים שיעשה הכל כדת וכהלכה, כציווי התורה הקדושה.

גמגמה ואמרה: "אגיד את האמת, מוהל מן היהודים החרדים אני צריכה"

בימות הקיץ בשנת תש"ד, מיהרו הנאצים הארורים ימח שמם וזכרם, לאסוף את שארית יהודי הונגריה אל תוך קרונות משא, שנשלחו לאושוויץ להשמדה. בארבעה מהקרונות הכניסו הנאצים, יהודים אשר 'שפר עליהם גורלם', כי היו כשירים לעבודה, ונשלחו למחנה 'שטראסהאף' לעבודות כפייה. בין היהודים שהובלו לשם היתה גם הרבנית לאה מייער [בת רבי דוד פטני, מחבר ספר מהרש"א הארוד]. היא היתה בקיאה בשפות רבות, ומינו אותה לעבוד במשרד. בחודש תשרי ילדה בן. כיומיים אחרי הלידה, ניגשה לראש ה'יודנראט', הרופא היהודי טוכמאן, ואמרה לו: "אנא, בקש ממנהל המחנה שירשה למול את בני הנולד לי". ענה לה הרופא בתמהון: "וכי את מצפה שעמלק יתן לך רשות לעשות בריתי?! הם כבר שאלו מתי את חוזרת לעבודה, לא כדאי שאזכיר את שמך לפניהם, מוטב שתתחבאי עם בנך, ותפטרי מהעבודה כל עוד שאינם נזכרים בך".

"אבל ד"ר טוכמאן", אמרה הרבנית, "חייבים למול ילד יהודי ביום השמיני. כך כתוב בתורה. כשצויה ה' על מצות מילה הוא לא פטר ממצוה זו את היהודים אשר נמצאים במחנה העבודה. אני חייבת לבקש רשות ולנסות לקיים את המצוה. לפיכך, אם לא תדבר עם מנהל המחנה, אדבר אני עמו". כשמוע הרופא את דבריה היוצאים מן הלב, לא יכל לסרב לה. למחרת בא הרופא אל הרבנית ואמר לה: "לא יאומן כי יסופר, דיברתי עם המנהל, והוא נתן לי רשות למול את בנך. פלא הדבר". אמרה הרבנית: "טוב, עכשיו אני צריכה לחפש מוהל". ענה הרופא: "אני אמול אותך, הלא רופא אני".

עמדה הרבנית נבוכה, כי אף שהרופא לא היה מומר גמור הפסול למול, מכל מקום חששה שמא לא ימול כדין. לבסוף גמגמה ואמרה: "אגיד את האמת, מוהל מן היהודים החרדים אני צריכה". הרחר הרופא רגע, ואחרי כן אמר: "טוב, אחפש מוהל חרדי במחנה" חיפש ולא מצא. למחרת חזר שוב אל הרבנית כולו משתומם ואמר לה: "שמעי נא ענין פלא. אתמול הגיע קרון נוסף עם יהודים, ובתוכם נפגשתי ביהודי בעל צורה שהציג את עצמו לפני כרב, שוחט ומוהל. סיפרתי לו שאשה אחת במחנה מחפשת מוהל למול את בנה, הוא ענה לי שאין לו איזמל למילה, כי כאשר עזב את ביתו לקח עמו רק סכין לשחיטה ולא סכין של מילה. אך כאשר פתח את תרמילו, חוורו פניו, בראותו שטעה, ובמקום את הסכין לשחיטה לקח את האיזמל למילה! הוא קרא ואמר: מן השמים כיוונו את מעשי שאקח את האיזמל, ומה יצא הדבר".

בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו. הרבנית הכניסה את בנה לבריתו של אברהם אבינו בזמנו, ולא עוד אלא שזכתה וזיכתה את הרבים, כי כאשר התפרסם הדבר שמנהל המחנה נתן רשיון לקיים ברית מילה, באו עוד 28 אמהות למול את בניהן אשר לא נימולו עד כה מיראת הגרמנים. (ברית כרותה לשפתיים. אות ברית עמוד 146)

"ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע" (ירמיה ל ז)

בעוונות, בימים קשים אלו [סוף אדר תש"פ], שהתפשטה המגיפה הנוראה, השם יציל את כל עמו ישראל, לא תקפ"ץ, ואי אפשר לקיים את מצות המילה כנאה וכיאה ברוב עם, ואשריהם ישראל עושים את המילה במסירות נפש, ומתאספים מנין מצומצם עם זהירות ושמירה על כללי הבריאות, ומלין את התינוק, ומיד כל אחד ואחד הולך לביתו לחיים טובים ולשלום, כי זה צו השעה. יושיענו השם, וישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו ישראל, ונזכה לביאת משיח צדקנו במהרה במהרה בשמחה, כמו שנאמר וישעיה ל טו: "כי כה אָמַר ה' אֱלֹקִים קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁעוּ, בְּהִשְׁקֵט וּבְבִטְחָה...".

סנדקאות

באור המילה 'סנדק'

המילה 'סנדק' מקורה אינו מלשון הקודש אלא מלשון יון ורומא, ופירושה: 'אב', 'פטרון', דהיינו לקיחת חסות על המילה. (ספר הערוך, ערוך השולחן סימן רסה ס"ס לד)

סמך מהתורה לסנדקאות

בפסוק (בראשית נ כג): "גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף", תרגם יונתן בן עוזיאל: "בני מכיר בן מנשה בן איתלידו, גזירינון יוסף". ובמדרש שכל טוב פירש, שהיה להם יוסף 'אב לברית', שנימולו על ברכיו [סנדק]. ע"כ. ופירוש 'אב לברית', כמו שנאמר (בראשית מה ח): "וישימני לאב לפרעה", ותרגם בתרגום ירושלמי "ולפטרון", וכן פירש רש"י לחבר ולפטרון. ועיינו בספר עלי תמר ועל הירושלמי יומא פ"ב ה"א) ותראה נחת.

ואמרו במדרש שוחר טוב על הפסוק (תהלים לה י): "כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה, ה' מִי כְמוֹדִי", וכן בילקוט שמעוני (תהלים תשכג): אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אני אשבחך בכל אבריי, בראשי - אני כופף וקודה בתפילתי, ועוד אני מניח תפילין בראשי. בצווארי - אני מקיים מצוות עטיפת ציצית. בעיני - אני מקיים "וראיתם אותו". בפי ובשפתי - אני מהללך. באפי - בהשתחויה. וכו'. בחזה - אני משים את הציצית כנגד הלב כל זמן שאני קורא את שמע. מאחרי ומלפני - אני משליך הטלית, שתי כנפות לאחור, ושתי כנפות לפני. יד ימין - אני כותב ומראה בה טעמי תורה. יד שמאל - אני קושר בה תפילין של יד, ובה אני אוחו ציציות בקריאת שמע. חוטמי - אני מריח בו בשמים במוצאי שבתות. אזניים - אני שומע טעמי תורה. **צפנייים - לעשות בהן פריעה** ומליקת העוף, ולהסתכל בהן אור להבדלה. **מילה - מילה ופריעה**. ברכיי - כריעת ברכיים בתפילה. **ובברכיי אני נעשה סינדיקנוס [סנדק] לילדים הנימולים על ברכיי**. רגל ימין - מצות חליצה. רגל שמאל - קודם לשלוש פסיעות [בסיום התפילה]. לכך נאמר: "כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה, ה' מִי כְמוֹדִי". ע"ש. וכתב בהגהות מיימוניות (הלכות מילה פרק ג הלכה ט) שמכאן סמך לזה שחומדים ומתאווים לאחוז התינוק בשעה שנימול על הברכים ולהיות בעל ברית.

מעלות גדולות

יש להשתדל לחזר אחר מצוות הסנדקאות כי מעלות גדולות יש בה, שהרי הוא ככהן המקטיר קטורת. וירכיו המחזיקות את התינוק, הן כמזבח להקרבת הקרבן והקטורת. ומתקן בזה את פגמי הברית, ובפרט בימי השובבי"ם. וזוכה לעושר ורפואה ועוד ועוד הטבות. (זוהר לך לך צד ע"ב. הלבוש רסה סי"א. ברכי יוסף שם סקי"ז. שו"ת חתם סופר אורח חיים סימן קנח)

הדרכי משה (סימן רסה) כתב בשם רבנו פרץ, שכיון שהברית דומה לקטורת, וסגולת הקטורת היא להעשיר, לכן הסנדק זוכה לעושר. ואמנם בביאור הגר"א כתב, ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר. אך בשו"ת חתם סופר (אורח חיים סימן קנח) כתב, אף שראינו כמה שיזכו במצוות הסנדקאות ולא העדיפו בעושרם, מכל מקום אין זה מכחיש את הברכה חלילה, כי אולי החטא גורם, ואילו לא זכה במצוה זו היה מתייסר ביסורים, ועכשיו שזכה לעושר על ידי מצוה זו, לקחו ממנו עושרו בדין, חלף יסורי גופו. וכיוצא בזה כתב בתשובות והנהגות (ח"א סימן תקפד), שאפשר שברכת העשירות היא לאו דוקא בממון, אלא בהצלחה לבטל כל גזירות ומחלות שנגזרו עליו ועל בני ביתו, ורק הבורא יתברך שמו לבד יכול להעיד אם הסנדק התעשר, ונאמן הוא אלקינו יתברך שמו לשלם לכל אחד שכרו בשלימות. ואולי גם בקטורת עצמה, ברכת העשירות היא כזאת.

וכבר אמרו חז"ל (שבת כה ע"ב): איזהו עשיר? כל שיש לו נחת רוח בעושרו [ששמח בחלקו, אם מעט אם רב], דברי רבי מאיר. רבי טרפון אומר, כל שיש לו מאה כרמים ומאה שדות, ומאה עבדים שעובדים בהם. רבי עקיבא אומר, כל שיש לו אשה נאה במעשים. רבי יוסי אומר, כל שיש לו בית הכסא סמוך לשולחנו. ע"כ. ואם כן אפשר שזוכה לעושר מהדברים הללו.

"הנחמדים מזהב ומפז רב" (תהלים יט יא)

פעם שאלו את הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי - הסטייפלר זצ"ל, הלוא כתב הרמ"א שהסנדקאות מסוגלת לעשירות, ואם כן מדוע כבודו אינו עשיר, והלוא הוזמן פעמים רבות לשמש כסנדק? אז הצביע הרב על ארון הספרים אל עבר ספריו "קהילות יעקב" על הש"ס שזכה לחבר, ותמה ואמר: "וכי אין זו עשירות?!" (הפנתח בכל יום, ד' בשבט תשע"ט)

הזוכה לשבת סנדק, יש בו ממידת קונו, שהרי אף הקב"ה נעשה סנדק לאברהם אבינו וסייע לו לדבר מצוה.

שאלו חז"ל (מסכת סוטה יד ע"א): מהו באור הפסוק: "אֶחָרֵי ה' אֱלֹהֶיכֶם תִּלְכּוּ", וכי אפשר לו לאדם להלך אחרי ה', והלא כבר נאמר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֶכְלָה הוּא"? אלא היה מהלך אחר מידותיו של הקב"ה, מה הוא ביקר חולים, אף אתה בקר חולים. מה הוא ניחם אבלים, אף אתה נחם אבלים. וכתב הרמב"ם (הלכות דעות פ"א הל' ה, ו): ומצווים אנו ללכת בדרכיו הטובים והישרים, שנאמר "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו", כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא חנון, אף אתה היה חנון, מה הוא רחום, אף אתה היה רחום, מה הוא קדוש, אף אתה היה קדוש... ע"ש. ומעתה אף הסנדק, יש בו ממידת קונו, ומקיים מצות "והלכת בדרכיו", וכמו שכתב בספר מנחת חינוך (הובא בספר זכור ברית לראשונים תרפ"ח. ח"ב עמ' 236): מכאן ראינו לגודל מצות הסנדקאות שהולך בדרכי השם יתברך, שנאמר "והלכת בדרכיו", וכמו שהוא יתברך נעשה סנדק לאברהם אבינו וסייע לדבר מצוה, כך כל סנדק מסייע לדבר מצוה. וגם רגליו דומות למזבח. ע"כ.

גדול השלום

אף שמעלת הסנדק גדולה עד מאוד, מכל מקום אם חלילה וחס יש חשש למחלוקת ולהקפדות וכיוצא בזה, יראה היאך להעביר על מידותיו ולהתחמק מכיבוד זה, ואין ספק ששכרו יהיה גדול אצל הקב"ה הרבה יותר משהיה יושב סנדק.

כתב השל"ה הקדוש (שער האותיות ביל"ת, בריית אות טז): "בודאי הגרוע שבישראל, היה סובל ארבע מיתות בית דין קודם שיעבוד עבודה זרה, וחז"ל אמרו שהמחלוקת קשה היא לפני הקב"ה יותר מעבודה זרה, ואיך לא יכבוש את עצמו מלעורר מחלוקת שהיא קשה מעבודה זרה, ועל כן לא זו בלבד שלא יצטער על דבר שנעשה לו, ובגלל זה יחזיק במחלוקת, אלא אדרבה ישיש וישמח בניסיונו להעביר על מידותיו, ובעבור זה יעבירו לו על כל פשעיו".

מן הסתם רוצה כבודו לכבדני בסנדקאות,

אך מה אעשה ועלי להיות ביום זה במקום פלוני הרחק מן העיר

רגישותו של הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל כלפי הזולת, התבטאה בהרבה מאוד הזדמנויות. נקל היה בעיניו לטרוח ולהשתדל רבות כדי למנוע ממישהו שמץ של אי נעימות וחוסר נוחות. אחרי מלחמת העולם השנייה, שהה בלונדון רב מסויים מן הפליטים, שרבנו תמיד בו כספית במשך תקופה מסויימת בצינעה גמורה על ידי שליח מיוחד שהוזהר על ידו שלא לגלות בשום אופן מי משלחו. מאוחר יותר הוא בא בדברים עם ראש ארגון הרבנים, ובהשפעתו קיבל הרב הפליט משרה רבנית בבית כנסת באחד מרובעי לונדון.

לימים, בא רב זה ובישר לרבנו בשמחה שנולד לו בן, אך ארשת פניו העידה על מבוכה שהיה נתון בה. רבנו בחכמתו הבין כהרף עין את סיבת הדבר, ומיד פנה אל הרב ואמר: מן הסתם כבודו רוצה לכבדני בסנדקאות, אך מה אעשה ועלי להיות ביום זה

במקום פלוני הרחק מן העיר. הלה, שהיה נתון במיצר מפאת האילוצים לכבד בסנדקאות את ראש ארגון הרבנים, נשם לרווחה, ואמנם רבי יחזקאל קם ונסע ביום הברית אל אחת מערי השדה בסביבות לונדון במטרה לבדוק שם את כשרות המקוה, וכל זאת כדי לא לגרום קושי ומבוכה לאבי הבן! (מלך ביופיו עמוד 656)

פעמיים באהבה

רשאי אדם לשבת סנדק פעמיים או יותר אצל בנו של אדם אחד, וכל שכן כשמדובר בבניו וקרוביו. (שו"ת יחוה דעת חלק ג סימן עז)

כתב בספר עלי תמר (על הירושלמי יומא פרק ב), ממה שאמרה תורה: "גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה יֵלְדוּ עַל בְּרֵכֵי יוֹסֵף", ובארו רבותינו שהיה יוסף הסנדק שלהם ונימולו על ברכיו, אם כן מבואר שאף בשני נכדים מבן אחד יכול הסבא להיות סנדק, ואין בזה קפיאא שלא לתת שני ילדיו לסנדק אחד, שהרי כתוב "בְּנֵי" מְכִיר, שהוא לשון רבים.

סנדק אחד לתאומים – עיין להלן (עמוד 179) סדר הברית לתאומים.

כיבוד הורים בסנדקאות

המנהג הרווח אצל בני ספרד לכבד את אבי הבעל לשבת סנדק בבו הראשון, ואת אבי האשה בבן השני. ולכן אין הבן רשאי להקדים את אבי אשתו לישב סנדק בבן הראשון, והעושה כן נגד רצון אביו, הריהו עובר איסור שמזלזל בכבוד אביו. (שו"ת יביע אומר יו"ד ח"ה סימן כא אות ג) וכתב בשו"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תמו): וכן שמעתי מפי מורי עטרת ראשי הגאון רבנו בן ציון אבא שאול זצ"ל שיש בזה קיום מצות עשה של כיבוד אב, כי הדבר גורם להורים נחת רוח נפלאה, ומקפידים בזה. עי"ש.

קודם תכבד את אביך ואחר כך תכבד אותי

מעשה באברך חשוב שהזמין את מורנו ורבנו הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת "פורת יוסף" שישב סנדק לבנו בכורו. והנה בעת שהגיע הרב לברית, שאל את אבי הבן, האם כבר כיבדת את הסבים בסנדקאות? השיב אבי הבן, שלא. כשמוע הרב כן, אמר אינני מוכן לשבת, ראשית תכבד את הורייך ואחר כך אותי. ומיד פנה הרב בענוותנותו לסבא וביקש ממנו שיהיה סנדק, וכך היה, שישב הסבא סנדק, והרב בירך ברכת "אשר קידש" על הכוס. פלא והפלא! (שו"ת ברכת יהודה יו"ד סימן יט)

בנד שיחיה הוא הבכור, ולאביך מגיע משפט הבכורה

הצדיק רבי יוסף דיין זצ"ל החשיב מאוד את מעלת הסנדק. היו פעמים בהן הוציא מכספו כדי לזכות בסנדקאות. לאחד מתלמידיו נולד בן בכור לאחר תקופת המתנה. הורי הילד, בידועם כי הרך הנולד בא לעולם בזכות תפילותיו וברכותיו המרקיעות שחקים של רבי יוסף, ששו ושמוחו לכבדו במצוה יקרה זו, בפרט בידועם כי הסנדק משפיע שפע רוחני רב על הרך הנימול. אך להפתעתם הרבה, סירב הרב להתכבד בסנדקאות, ונימק זאת באומרו לאב: בנד שיחיה הוא הבן הראשון, ולאביך מגיע משפט הבכורה, עליך לכבדו ולתת לו מצוה יקרה זו, ובפרט שהוא בא בימים. ובאשר לכבודי, אל תדאג, רואה אני זאת כאילו נתכבדתי על ידך. התלמיד עמד נדהם לנוכח אצילות נפשו של הרב, כמובן שעשה כדברי הרב, וכיבד את אביו להיות סנדק, וגרם לו נחת רוח מרובה. (אות ברית עמוד 169)

בני אשכנז – מנהג רבים מבני אשכנז לכבד את אבי האשה לישיב סנדק בבן הראשון, ואת אבי הבעל בבן השני.

כתב בספר ויקרא אברהם, מנהגם שאבי האשה יושב סנדק אצל הבן הראשון, ואם אינו קיים, זוכה בסנדקאות אח האשה, וסמכו על המדרש, 'אשה כי תזרע וילדה זכר', אשה מזרעת תחילה יולדת זכר, וכיון שבא מכוחה ראוי לכבד קרוביה קודם לקרוביו ושו"ת יביע אומר חלק ה יורה דעה סימן כא אות ג. ושמעתי עוד טעם נחמד בזה מהגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א, מפני שבזמנים עברו היו רגילים בני אשכנז שאבי האשה מתחייב לזון את חתנו ובתו כמה שנים לאחר החתונה, וכחכרת הטוב שגרים אצלו וניזונים ממנו, היו מכבדים אותו בסנדקאות ובקריאת השם הראשון. שוב ראיתי שכן כתב בספרו שו"ת מבשרת ציון (חלק ג עמוד' תלט, תעג), ועיין שם עוד טעמים בזה.

כבוד התורה

אם ישנה סיבה להקדים את אבי האשה לישיב סנדק, וכגון שהוא תלמיד חכם גדול, ורוצה לכבדו לכבוד התורה שלו, רשאי בהסכמת אביו להקדים את אבי האשה, ואדרבה מקיים בזה מצות עשה של כבוד התורה. (שו"ת יביע אומר ח"ה סימן כא)

בקשת מחילה

אם אבי הבעל מוחל על כבודו מכל סיבה שהיא, ומסכים לכבד את אבי האשה בסנדקאות, כבוד האב מחול, ויקדים את אבי אשתו לישיב סנדק.

סבא שאינו שומר תורה ומצוות

אם הסבא לא זכה עדין לשמור תורה ומצוות, הנכון לשכנעו בצורה יפה ועדינה שעדיף שישיב סנדק אדם גדול בתורה, כדי שהשפעתו תחול על הבן לטובה, ואותו יכבדו בכיבוד אחר, כמו בהנחת התינוק על כסא אליהו וכדומה. ואולם, אם יש חשש למחלוקת, יניחו לו לישיב סנדק. וטוב להעמיד על ידו אדם אחר ירא שמים, שיפסק את רגלי התינוק לכאן ולכאן, כדי שיוכל המוהל למול היטב, כי חלק חשוב בסנדקאות הוא לעזור למוהל למול, והסבא יאחז את התינוק למעלה בבגדיו מעל לרגליו. ויתאם כן מראש עם המוהל שהוא יבקש לעשות זאת כעזרה עבורו, והכל על מקומו יבוא בשלום. ("כבוד אב ואם בהלכה ובאגדה") [ועיין להלן (עמוד 203) שהאוחז ברגלי התינוק מעלתו גדולה מאוד, שהרי הוא מסייע ממש בעצם מצות המילה, ולכן גם הוא פוטר את הציבור מלומר וידוי, וכדין הסנדק היושב על הכסא.]

אני מוכן להיות סנדק בשביל לעשות שלום

בספר "רבנו" (עמוד שג. ועיין להלן עמוד 111) כתב: שאלו את מרן זצוק"ל על שוטר שלמד בערב במסגרת כולל אברכים ובעלי בתים שבבית המדרש "יחיה דעת", ונולד לו בן והיום הברית, ולפי המקובל אביו של השוטר צריך לשבת סנדק, אבל מה לעשות שהאב הוא מחלל שבת, האם לקחת אותו סנדק? ורבנו ענה, משום דרכי שלום יתן לאבא שלו. אחר כך אמר לי רבנו, אם רוצה, יכול להציע אותי להיות סנדק, ואם בזה יתפייס אביו של השוטר, אני מוכן ללכת להיות סנדק בשביל לעשות שלום.

הנחת ידי אדם אחר מתחת לכרית

והנה בספר אבני זכרון (עמוד שכ) הביא בשם הגאון הרב אלעזר מנחם שך זצ"ל שיעץ לבעל תשובה שאביו עדיין לא מקיים תורה ומצוות, ודורש להיות סנדק, שהאב יושב על הכסא, ואדם כשר יניח ידיו מתחת לכר שעליו מונח התינוק, ויחזיק בו באופן כזה שאפילו בלי עזרת הסנדק

יוכלו למול את התינוק, ובמקרה זה האדם הכשר המחזיק בתינוק הוא הסנדק ולא הסבא היושב על הכסא. והגר"י זילברשטיין שליט"א קילס על זה 'ודברי פי חכם חן', והוסיף, ולעניות דעתי נראה שהמחזיק הזה פוטר את המנין שלו מאמירת תחנון כדין סנדק. ע"ש. ועיינו "עלינו לשבח" ויקרא עמוד תרצד)

ואחר המחילה הרבה כואות, לעניות דעתי עצה זו אינה כל כך מציאותית, כי איך יבוא אדם אחר ויתן ידיו תחת הכר שעליו התינוק, הלוא תחת הכר הם ברכיו של הסנדק, ובודאי ירגיש הסנדק בדבר משונה זה שמניח ידיו על ברכיו, וכי ברכיו רועדות שחוששים שמא יפול התינוק שהוא צריך לתמיכה ועזרה. ואף לו יצוייר שיתן האיש את ידיו באוויר ולא על ברכי הסנדק ממש, הרי אי אפשר במציאות למול על כפות ידיו של אדם, כי צריכים חוזק ויציבות בעת עשיית הברית, ואם חלילה לא תהיה יציבות מספקת, יכול התינוק לבוא לידי סכנה.

ואף אם נדחק לומר שמדובר שנותן ידיו על ברכי הסנדק ממש, כדי שתהיה יציבות מספקת, ויצליחו להסיח דעת הסנדק באופן שלא ירגיש, וכגון שיתן ידיו על כרית נוספת שתהיה על ברכי הסנדק, עדין היאך יחשב אדם זה כסנדק, שמאחר ובלעדי הסבא היושב על הכסא אי אפשר למול, כי באיש העומד לבדו אין יציבות מספקת, נמצא שהוא לא מעלה ולא מוריד. והרי זה דומה לדין שניים שעשו מלאכה בשבת, שאמרו בגמרא (שבת צג ע"א), אם זה יכול לעשות המלאכה לבדו, וזה אינו יכול, שחייב זה שיכול, כי זה שאינו יכול לא עשה כלום, שמסייע אין בו ממש. וכמו שפירש רש"י שם: זה שיכול, הוא עשאה לכל המלאכה. ואילו זה שאינו יכול, אינו אלא מסייע בדבר, וכיון שאם בא לעשותו לבדו אינו יכול, אין בו ממש, ולא נחשב כלום. ע"כ. וכן מבואר בתוספות שם (ד"ה אמר רב זבד). ע"ש. ומעתה בנידוננו, כיון שעל ברכי הסנדק היושב על הכסא אפשר למול, ואילו על כפי האיש העומד לבדו, אי אפשר למול, נמצא שהרי זה כדין הנ"ל שזה יכול וזה אינו יכול, שהיכול חייב כי הוא נחשב עושה המלאכה, ואילו השני אינו נחשב כלום, ואם כן היאך נחשיבו לזה הנותן ידיו כסנדק.

ואף לו יצוייר מציאות כזו שידי רחבות וגדולות, והן יציבות וחזקות עד מאוד באופן שיכולות לסבול את כל מעשה המילה, ברור שגם בזה, אף הסבא נחשב סנדק, כיון שעדין הוא אוזח את רגלי התינוק ומפסקם לכאן ולכאן לעזור למוהל, כי היאך אפשר שאדם זה יתן ידו אחת תחת התינוק ויסבול את כל מעשה המילה, ובידו השניה יפסק את רגלי התינוק, והלוא לפסק צריך שתי ידים. ועל כרחו שהסבא הוא המפסק את הרגלים, ולכן אף הוא נחשב כסנדק. ואילו בדברי הגאון לעיל מבואר שהסבא אינו סנדק כלל. וצריך עיון.

על כל פנים, העצה האמורה לעיל שיבוא אדם אחר ירא שמים ויאחז ברגלי התינוק לפסקם לכאן ולכאן, היא מציאותית יותר, ואף עינינו הרואות שהסנדק היושב על הכסא לא מרגיש בזה כאשר המוהל עושה זאת בחכמה. וממילא כל אחד מהם נחשב לסנדק, כי כאילו עושה הוא את כל המעשה, שהרי לעת עתה שהסבא היושב על הכסא תופס את התינוק רק מלמעלה בבטנו ובגדיו, ולא אוזח ברגליו כלל, הרי שאי אפשר במציאות למולו כך, כי התינוק ישתולל ויזיז את רגליו בחזקה אנה ואנה. ומאידך, גם זה העומד שאוחז ומפסק את רגלי התינוק לבד, אי אפשר למול כן, כי חייבים את רגלי הסבא המחזיקות את התינוק, נמצא שהרי זה בגדר "זה אינו יכול וזה אינו יכול", שלשניהם נחשב שעושים מעשה גמור כלפי איסור מלאכה בשבת, וכל שכן לענין קיום מצוה ששניהם נחשבים כסנדק. (ועיינו עוד בזה להלן (עמוד 203) בענין אמירת יודיו ביום המילה כשנמצא שם המחזיק את רגלי התינוק.)

סבא רבה

על אבי הבן לכבד לישב סנדק את אביו אף שאבי אביו [סבא רבה] נמצא בברית, כי חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד סבו. לבד ממקרים מיוחדים, כגון שהסבא רבה גדול הדור וכיוצא בזה. וכן היה נהוג ומקובל אצל מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שבניו ונכדיו היו מזמינים אותו וישב סנדק לבני בניהם, כי מאן מלכזי? רבנו. [כלומר, מי הם המלכים האמיתיים? חכמים.]

כתב בספר עלי תמר (על הירושלמי יומא פרק ב), אחרי שאמרה תורה "גם בְּנֵי מְכִיר בְּנֵי מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל בְּרֵכֵי יוֹסֵף", ובארו שהיה יוסף הסנדק שלהם, משמע שכן היא המצוה שהסבא יהיה סנדק לנכדיו. ע"כ. וצריך לי באור, כי לדבריו יוצא שיש לכבד את הסבא רבה לישב סנדק לניניו כמו יוסף שישב לניניו בני מכיר, והלא אדם חייב בכבוד אביו יותר מכבוד סבו, וכן מפורש כתב בשו"ת משנה הלכות (חלק ו סימן רנז) שחייב אדם לתת לאביו לישב סנדק קודם אבי זקנו. נמצא לכאורה שהיה לו למכיר לכבד את אביו מנשה לישב סנדק ולא את סבו יוסף? וצריך לומר שזה היה רצונו של מנשה לכבד את אביו יוסף הצדיק, ואדרבה קיים בזה מכיר מצות כבוד אב. וכל שכן שיוסף הצדיק זכה לתואר 'צדיק' בעבור שמירת הברית, ומי ראוי יותר ממנו לישב סנדק. ועל אחת כמה וכמה שכיון שיוסף היה מלך, בודאי שהיה צריך לתת לו לישב סנדק, ולא שהמלך יעמוד ויסתכל על בנו מנשה שישב סנדק. על כן, ברור שאין ללמוד מכאן על שאר מקרים. (ועיין בשו"ת מבשרת ציון חלק ג עמוד תמ. ודו"ק)

בחירת סנדק

הבוחר סנדק לבנו, ישים לב שהסנדק יהיה ירא שמים ועוסק בתורה.

כתב רבנו מנחם רקאנטי (סימן תקצ) בשם רבנו שמחה, וצריך להיות בעל ברית [סנדק] טוב, שיתרצה מלאך הברית הוא אליהו ז"ל לישב כנגדו. וכן כתב האור זרוע (חלק ב הלכות מילה סימן קז אות ב), צריך לחפש אחר יהודי טוב לעשותו בעל ברית כדי שיבוא אליהו ז"ל וישב על הקתידרה אצלו בשעת המילה. וכתב הרמ"א (סימן רסד ס"א), ויש לאדם לחזר ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק.

כבוד רבו

יש אומרים שיש להקדים לכבד בסנדקאות את רבו לפני אביו, כי אביו הביאו לחיי העולם הזה ואילו רבו מביאו לחיי העולם הבא. אך לכל הדעות למציאות של היום שהמנהג פשוט לכבד קודם את אבי הבעל ואת אבי האשה, יקדים אותם לכבדם ואחר כך את רבו, כי ברור שהרב מוחל, וכבר נפסק בשלחן ערוך (סימן רמב סעיף לב) שהרב שמחל על כבודו, כבודו מוחל.

כתב הטור (וירא דעה סימן רמב): כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך מצווה בכבוד רבו ויראתו, ורבו יותר מאביו, שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ואילו רבו מביאו לחיי העולם הבא. ואין לך כבוד ככבוד רבו ומורא כמוראו, ואמרו חכמים "ומורא רבך כמורא שמים". וכל החולק על רבו, כחולק על השכינה. וכל העושה מריבה עם רבו, כעושה מריבה עם השכינה. וכל המתרעם עליו, כאילו מתרעם על השכינה. וכל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה. ע"כ. (ועיין בשו"ת מבשרת ציון חלק ג עמוד תמב, תמו)

"וַיִּשְׁתַּחוּ אֲבֵרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ" (בראשית כג יב)

מעשה ששמעתי מפי מרן מלכא זצוק"ל על הגאון רבי אברהם (רבה של העיר בוטשאטש מחבר "אשל אברהם" ועוד), חתנו של רבי לוי יצחק מברדיצ'וב המכונה "סנגורן של ישראל", שהיה מוהל מומחה, ובני עירו ראו זכות בזה להזמין את רבם למול את בנם.

אך זה לעומת זה עשה האלוקים, ולצערנו הרב, בחרו אנשי הקהילה לנשיא הקהילה את אחד העשירים הגדולים שבעיר, איש עסקים גדול, וגם בור ועם הארץ גדול, ורק מחמת הכסף הרב ששיחד אותם, החניפו לו ובחרו בו ברוב קולות לנשיא הקהילה. ברוב גאוותו ושררותו של נשיא הקהילה, נוצר מצב שלא היה ביחסים טובים עם רב העיר הגאון רבי אברהם.

לימים, אחד העשירים הגדולים, חברו של נשיא הקהילה, נולד לו בן והזמין את רב העיר למול את בנו, ואת נשיא הקהילה לישב סנדק. הרב הגיע ללא אומר וללא דברים, כי מצוה גדולה באה לידו, ולא הוא שיחמיצנה בשביל חשבונות אישיים, על אף שכל רואה היה מבחין בדבר מגוחך שכזה, שנשיא הקהילה ישב סנדק.

והנה במהלך הברית, בהכרח היה צריך הרב להתכופף מלוא קומתו כדי לעשות מלאכתו נאמנה ולטפל במילה, או אז מצא הסנדק הזדמנות לחמוד לצון, באומרו לרב: "סוף סוף הגיע הזמן שהרב ישתחוה לי". הרב ברוב חכמתו ענה לו: "ומה אעשה ופסוק מפורש בתורה שציוני לעשות כן". התפלא הסנדק, פסוק מפורש בתורה להשתחוות לי, ומה הפסוק? ענה הרב, הלוא נאמר מפורש: "וַיִּשְׁתַּחוּ אֲבֹרָהִם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ..."

תבחרו לכם מוהל וסנדק ירא שמים, ויהיה טוב לכם ולילדיכם כל הימים!

הגאון רבי יעקב מוצפי זצ"ל היה מקפיד מאוד שהמוהל והסנדק יהיו יראי שמים. הוא סיפר פעם על חכם עובדיה צדקה זצ"ל [אחיו של מורנו ורבנו ראש הישיבה הגאון רבי יהודה זצ"ל], שהיה איש חסד ורודף אחר צדקה ומצוות, תומך ביתומים ואלמנות, עוזר למשפחות ברוכות ילדים וקשי יום. פעם שאלוהו, במה זכית לחסידות ולכל המעלות הללו? ענה ואמר: אני בבחינת חומץ בן יין, הייתי צריך להיות הרבה יותר חסיד וירא שמים ממה שאני כטיפה מן הים הגדול. וכל זאת למה? משום שהסנדק שלי היה הגאון רבי יוסף חיים בעל ה"בן איש חי", והמוהל שלי היה אחיו! ועד כמה שהסנדק והמוהל קובעים את מהלך החיים של הנולד, אין לשער ואין לתאר, לכן אני אומר שלא הגעתי למאומה ממה שהייתי צריך להגיע! וכך היה מסיים את סיפורו: תבחרו לכם מוהל וסנדק ירא שמים ויהיה טוב לכם ולילדיכם כל הימים! (ארי עלה מבבל עמוד מה)

מוהל צדיק וירא שמים, ממשיך קדושה על הולד

מה נאה ויאה להביא את דברי הרב "בן איש חי" עצמו (ועוד יוסף חי בראשית ד"ה והיסוד) שכתב: היסוד השלישי של קדושת הולד הוא ביום השמיני ללידתו, שאז נכנס בבריתו של אברהם אבינו ונחתם באות ברית קודש של הקב"ה, וכמו שאנו אומרים "ועל בריתך שחתמת בבשרנו". הנה גם צריכים האב והאם לעשות מצות המילה לשם שמים לקדש בה את הולד, בעבור שיהיה עובד ה' צדיק ומלא חכמה, וכל שמחתם במילתו תהיה לשם שמים בעבור קדושת הולד, ועל ידי כך ממשיכים על הולד קדושה ביום המילה. ולכן נוהגים ישראל קדושים בליל השמיני אשר למחר תהיה המילה ללמוד בזוהר הקדוש עד אור הבוקר סמוך לחדר שהולד בתוכו. וכן מפורש בספרי המקובלים שאם המוהל צדיק וירא שמים ועושה המילה כראוי לשם שמים, ממשיך קדושה על הולד. נמצא הכוונה והמחשבה הטהורה ביום ההוא עושה תועלת גדולה בקדושת הולד.

תלמיד חכם

תלמיד חכם שמזמינים אותו לסנדקאות, אין ראוי לו להימנע מטעם ביטול תורה, אף על פי שאפשר שתתקיים המצוה על ידי אחרים, מפני שמצות מילה ביסודה גדולה יותר מלימוד תורה. ואולם אם הוא מברר הלכה למעשה לרבים, יוכל לפטור עצמו בלימודו, כי לימוד תורה לרבים, עלית על כולנה. כתב מרן מלכא זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק ד יורה דעה סימן יט אות ז): ומזקנים אתבונן שכאשר היו מכבדים לאדם גדול להיות סנדק, היה מבטל תורתו לזכות במצוה זו בשמחה רבה. והוא הדין למוהל. אלא אם כן הוא אדם גדול שמברר הלכה למעשה לרבים.

כתב מהרי"ל (הלכות מילה אות ח): נאמר בתורה (שמות יב מד) "וימלקתה אתו אִז יאכל בו", "ומלתה" כתוב ב-ה', רמז שהמילה חשובה כנגד חמשה חומשי תורה, וזהו א"ז יאכל ב"ו כמנין א"ז [8] יום המילה, וכמנין ב"ו [8].

תוך כדי שאני אוחז בידו של מרן, הרגשתי לפתע שהוא כלל לא איתי, מרן מהלך ודברי תורה שגורים בפיו

מפי בעל המעשה אבי הבן: לרגל הולדתו של בננו דוד בחודש תמוז תשנ"א, ביקשנו ממרן זצוק"ל להיות הסנדק בברית המילה שנערכה באחד מבתי כנסיותיה של ירושלים. והנה בשעה היעודה הופיע מרן יחד עם נהגו. אלא שמשפחתנו התנהלה לאיטה בכמה רכבים מקרית ספר לירושלים, והגענו באיחור של כחצי שעה, דבר שלדעתנו היה בתחום הסבירות, כיון שסברנו שעדין לא באו ראשוני המזדרזים. וכאן נכונה לנו הפתעה. כמה מידידינו הקדימו אותנו והמתינו בחניה הסמוכה לבית הכנסת. והנה כשירדנו מהרכבים, פנה אלינו אחד הידידים ותמיהה רבתי בפיו, היכן אתם, מרן מסתובב כבר כחצי שעה עם הרכב בשכונה ומחכה לכם. נבהלתי ונרעשתי מאד. מרן הגיע בדיוק בזמן ומחכה לנו, הרי יש כאן ביטול תורה של גדול הדור.

והנה מרן מגיע לחניה עם רכבו, הרכב נעצר, הנהג מסייע למרן לצאת, ואני ניגש אל מרן רועד משהו, ומחפש מילים להתנצל ולבקש סליחה על ביטול התורה הנורא. הושטתי ידי לאחוז בידו הקדושה, נישקתיה והחילותי במסע התנצלות וסיפור הדברים איך התעכבנו וכו'. תוך כדי שאני אוחז ביד מרן והולך עמו לכיוון בית הכנסת, הרגשתי לפתע שמרן כלל לא איתי. הבטתי בו, וראיתי שהרב לומד. הרב מהלך ודברי תורה שגורים בפיו, עיניו מביטות קדימה למקום לא מוגדר, ופיו ממשיך למלמל במרוצה דברי תורה. כמובן שחדלתי מדיבורי, שלא להוסיף חטא על פשע. בלב מלא הערצה ליוותיו עד כסאו של אליהו הנביא. מרן מתיישב לפוש מעט, אבל אינו פוסק מלמלמל דברי תורה. כעבור רגעים מועטים החלה התרגשות גדולה ושמחה עצומה, ואנשים שלא הכרתים לפתע פתאום מלאו את המקום. ונתמלא הבית כולו אורה ושמחה, והיתה שמחה גדולה מאוד באותו מעמד.

אגב יש בידי תמונה מדהימה על רגעי ברית המילה, שמרן מחזיק את בני דוד נ"י בידיו. המעניין מאוד בתמונה זו, שפני מרן מאירות באופן לא שגרתי, והמתבונן היטב יראה כמו שכינה שורה על פניו. וכבר אמרו בזוהר הקדוש (אחרי מות סא ע"א) על תלמידי חכמים, שכינתא לא אעדי מינייהו לעלמין [השכינה לא פוסקת מהם לעולמים]. (בבת עינינו ח"א)

מרן מלכא זצוק"ל מחשב את הזמן

להלן נביא כמה וכמה מאורעות בענייני ברית מילה, מספר "רבנו" שכתבן הרה"ג אליהו שטרית שליט"א [שזכה לשבת למעלה מעשרים שנה, שעות רבות מידי יום ביומו, לצד מרן מלכא זצוק"ל, ולהעתיק את חידושיו מכתב יד קדשו הטהורה למחשב. ואגב כך חיבר את ספר "רבנו", ובו הביא את המאורעות שהיו באותן שנים].

פעם בקשו ממני לשאול את פי קדשו של מרן מלכא זצוק"ל, אם יוכל לבוא להיות סנדק בברית מילה בשכונת תלפיות. כששאלתי את מרן, ראיתי איך הוא מחשב את הזמן: עד תלפיות זה לפחות ענין של רבע שעה נסיעה, ועוד רבע שעה חזרה, והתחיל מהסס. לבסוף אמר לי שהוא יחשוב. מזה אפשר ללמוד הרבה על חשיבות הזמן שהיתה אצל רבנו. הרי הוא הולך למצוה להיות סנדק, וידוע שעל מצות סנדקאות אנשים

משלמים ממון רב לזכות בה, וגם הדרך הלוך ושוב היא מצוה ומקבלים עליה שכר פסיעות, ובכל זאת, התורה יותר חשובה מכל. (ספר "רבנו" עמוד ה. כסלו תשנ"ו)

מי אמר שהתורה לא יותר חשובה מזה?!

עוד מספר ("רבנו" עמוד יט. ניסן תשנ"ז): היום אחרי שלמדנו עד השעה אחת ועשרים בצהריים, בא ר' אברהם שלומי הנהג של רבנו, ואמר לרבנו שצריך ללכת לסנדקאות באחת וחצי. הרב אמר טוב. אחרי כמה דקות, שהכנסתי לרבנו חומר שהכנתי, אמר לי הרב שהוא מצטער שצריך לעזוב את הלימוד וללכת לסנדקאות, ואמר חבל, הייתי יכול לכתוב עוד. אז אמרתי לו, אף על פי כן רבנו הולך לסנדקאות, וכתוב על זה שזה נחשב כמו קרבן, ענה לי רבנו, מי אמר שהתורה לא יותר חשובה מזה (מהקרבן)?! ואז מלמלתי, נכון, כתוב בפסוק "כי טוב יום בחצרך מאלף", ואמרו על זה בגמרא (שבת ל"א) שהקב"ה אמר לדוד המלך, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה, יותר מאלף עולות שעתיך שלמה בנדך להקריב לפני.

שבעה נפשי מהכיבודים בסנדקאויות, אני צריך לכתוב חידושי תורה

למדנו עם רבנו, ובשעה אחת בא ר' אברהם שלומי, ואמר לרבנו שצריך ללכת לסנדקאות. רבנו אמר לו שימתין מעט עד שנגמור להגיה. לאחר מכן לבש רבנו את הגלימה, ואמר: כבר שבעה נפשי מהכיבודים בסנדקאויות, אני צריך לכתוב חידושי תורה, לסנדקאות יכולים אחרים ללכת, חבל על הזמן שלי. ("רבנו" עמוד מג. תשרי תשנ"ט)

מוכן לתת \$25,000 דולר ולשלוח מסוק, רק שמרן יהיה סנדק

ר' ניסו צדיק, העוזר של ר' רפאל הררי הי"ו, ביקש מרבנו לבוא להיות סנדק בברית של בנו בעיר תל אביב. אך רבנו לא רצה, בשביל שלא יהיה ביטול תורה. ניסו צדיק אמר לרבנו שהוא יתן לו \$25,000 רק שיבוא להיות סנדק, ואפילו רצה לשלוח מסוק לרבנו, אבל רבנו סירב בגלל ביטול תורה. ("רבנו" עמוד קו. אייר תש"ס)

אני לא מסכן?

אנשים באו במיוחד מבית שמש רק בשביל שרוצים לבקש שרבנו יהיה סנדק, אבל לרבנו היתה כבר מתוכננת סנדקאות אחרת. רבנו בתחילה לא רצה לקבל את הסנדקאות הזאת, ואמרת לי לרבנו, שאבי הבן מסכן, הוא בא באופן מיוחד לירושלים רק בשביל זה וכו', ואז אמר לי רבנו, ואני לא מסכן?! לא חבל על הזמן שלי, שאני יכול ללמוד במקום זה?! ("רבנו" עמוד רמט. אייר תשס"ג)

סנדקאות רק בבית הכנסת שבבית

ובאמת, בשנים האחרונות, כבר לא יצא מרן מביתו לסנדקאות, והיו עושים את הברית בבית הכנסת שלו. ומידי יום היו שם בריתות, לאחר תפילת שחרית, וקודם תפילת מנחה. ואפילו לא יצא מרן לברית של נכדיו, ואמר שאם רוצים שהוא יהיה סנדק, שיעשו בבית הכנסת שלו.

אליהו הנביא ממתין שאסיים לכתוב

פעם כאשר רבנו היה באמצע לימודו, באו ואמרו לו שיש ברית והמשפחה ממתינה למטה בבית הכנסת שמרן יבוא. או אז מרן ענה שהוא באמצע הכתיבה, והוסיף ואמר "אליהו הנביא יודע שאני באמצע הכתיבה, והוא עוד לא בא". ("רבנו" עמוד שצט)

מה רצון השם יתברך?

אף שהתבאר לעיל שמעלה גדולה היא לקחת סנדק ירא שמים ועוסק בתורה תמיד, מכל מקום פעמים מסוימות שיש לשקול את הדבר היטב מפאת המציאות השונה ורגשות בני אדם מסוימים, שאין ספק כי בכל מקרים כיוצא באלו, עלינו לחפש ולבדוק מה באמת רצון השם, היאך השם מצפה ממני שאתנהג במקרה זה, כמו שנאמר (דברים י יב): **”וְעֵתָהּ יִשְׂרָאֵל, מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ”**. ובארו בדרך רמז, ועתה - בכל רגע ורגע, על היהודי לשאול את הקב"ה מה רצונך ממני!

המתחסד חסידות אמיתית, ישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם

כתב הרמח"ל (מסילת ישרים פרק כ): הנה מה שצריך להבין, כי אין לדון דברי החסידות על מראיהם הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות. כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות, יתחייב להניחו ולעוזבו ולא לעשותו, ולו יעשהו יהיה נחשב לחוטא ולא לחסיד... שאין לדון בחסידות המעשה באשר הוא שם לבד, אלא צריך לפנות כה וכה לכל הצדדים שיוכל לראות, עד שידון באמת איזה יכשר יותר העשיה או הפרישה... נמצא אפוא שהבא להתחסד חסידות אמיתית, צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם, ולפי התנאים המתלווים להם: לפי העת, לפי החברה, לפי הנושא, ולפי המקום. ואם הפרישה תוליד יותר קידוש שם שמים ונחת רוח לפניו יתברך מן המעשה, יפרוש ולא יעשה. או אם מעשה אחד במראיתו הוא טוב, ובתולדותיו או בתנאיו הוא רע, ואילו מעשה אחר במראיתו הוא רע, ובתולדותיו או בתנאיו הוא טוב, הכל הולך אחר החיתום והתולדה, שהיא פרי המעשים באמת. ואין דברים אלו מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון, וה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה. עי"ש.

מיהו החסיד האמיתי

להלן מעשה בענין סנדקאות הממחיש את הדברים הנ"ל כיאות (ועלינו לשבח במדבר עמ' תנ): שמענו על אברך תלמיד חכם, שחמיו נפטר בגיל צעיר. עם הולדת בנו הראשון של האברך, כיבד את אביו בסנדקאות. ובהולדת הבן השני, היו הכל בטוחים שכיוון שחמיו אינו בן החיים, יוזמן עתה אחד מגדולי הדור לשמש כסנדק, שהרי תינוק הזוכה לכך, עשוי לינק מדרכיו בקודש של אותו גדול, וכמובא בכל הספרים, שהוא ענין גדול.

אבל האברך ההוא, היה 'חסיד' אמיתי, ושקל בדעתו, באיזו דרך יוכל למרות הכל לכבד את זכר חמיו שנפטר, ובצורה שכזו תתכבד גם חמותו, שהיא אשה גדולה ויראה, ובעצם גם אשתו. כל גיסיו, בני משפחת חמיו, הם אברכים צעירים, והרי 'לא מקובל' כל כך לקחת אברך צעיר לימים לשמש בסנדקאות, אבל מיודענו הצדיק, עשה חשבון שכדאי וכדאי בעבור כבוד חמותו האלמנה, להזמין את החתן הגדול של המשפחה, למרות היותו צעיר, מאשר לכבד אדם גדול. וכך עשה.

אי אפשר לתאר את הכבוד והעונג שהיה למשפחה כולה, ובמיוחד לחמותו, כאשר הכריזו שהחתן מכובד בסנדקאות. ומשהגיע המעשה לאוזניו של אחד מגדולי הדור, אמר בפסקנות, בודאי מצוה זו של כיבוד חמותו, ולשמח אשה אלמנה, חשובה הרבה יותר מאשר העניינים שיש בסנדק מגדולי הדור. והמצוה שעשה אבי הבן לכבד את החתן הגדול של חמיו זצ"ל, תועיל הרבה יותר גם לתינוק עצמו, שזכה שבברית שלו יתקדש שם שמים בצורה מופלגת שכזו!

"ומי פעמך ישראל" (דברי הימים א יז כא)

בשנים קדמוניות, היו אנשים יראי שמים אוהבי מצוות מלב ומנפש, אשר מגודל חביבותם והערכתם למצוות, היו מוכנים לשלם לאבי הבן סכום כסף גדול או את כל דמי הסעודה, כדי שיזכה אותם לישיב סנדק לבנו.

ואף בזמנינו ישנם אנשים המוכנים לשלם עבור סנדקאות, אך נכון להיזהר ולשים לב שיהיה הסנדק ירא שמים ושומר תורה ומצוות כהוגן, כי אם אינו כן, לא כדאי להתפתות בעבור כספו ולתת לו לישיב סנדק.

התבוננות

אותם המשלמים מכספם כדי לשבת סנדק, אף כי מעלה גדולה היא, מכל מקום בל ישכחו שכל ענין הסנדקאות אינו מצוה ממש אלא רק הכנה ועזר וסיוע למצוה, אך בפועל המצוה האמורה בתורה של ברית מילה נעשית על ידי המוהל עצמו. ואם כל כך מוכנים הם להוציא מכספם עבור ההכנה למצוה, על אחת כמה וכמה שעליהם להוציא עבור קיום המצוות ממש.

כתב מורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל ("אור לציון" - חכמה ומוסר עמוד כז): לפעמים אני מהרהר וחושב, היאך ישנם כאלו שמוכנים להעביר זמנם ולהפסיד חצי יום של לימוד תורה, אין זה מחסרון אמונה חלילה, אלא שלא יודעים להעריך כמה שווה אפילו חצי רגע של לימוד תורה. **ורואים זאת בחוש, שאם מבקשים ממישהו כסף כדי להיות סנדק, מוכן לשלם טבין ותקילין, וכל אותו היום הוא שמח על שזכה להיות סנדק, והלוא אין זה אלא רק הכשר מצוה, ובכל זאת הוא שמח כל כך, ומדוע בשביל לימוד התורה לא מוכנים לשלם כסף ובשמחה.** עי"ש.

ומעשה באדם אמיד שדברו על לבו שכדאי לו לגרוף זכויות ולתרום מאה חוברות "שבת יומי - בהלכה ובאגדה" עבור נערים ונערות בעלי תשובה הלומדים במדרשויות, שרוצים לדעת היאך לשמור את השבת כהלכתה. אך הוא סירב לזה בטענה שהוא תרם כבר לפני איזה זמן לאבי הבן סך 15,000 שקלים, כדי שישב סנדק, ועל כן אין באפשרותו לתרום עוד כמה שקלים עבור זיכוי הרבים, להציל נערים ונערות שאינם יודעים הלכות שבת. וכמה חבל שלא ראה אדם זה את דברי רבנו יונה (שערי תשובה שער ג אות יט) שכתב: "דע כי נתחייב הנברא להיות ציר נאמן ועבד משכיל בכל מלאכת עבודת אדוניו. והפועל הנאמן יהיה מהיר במלאכתו וישגיח על מלאכת הפועלים חבריו. וענינו על דרכיהם לראות אם באמונה הם עושים, ויזהירם ויודיעם את המעשה אשר יעשו. כי חפצו ורצונו אשר תיעשה מלאכת אדוניו בלא רמיה, על כן יחזיק ידי עושי המלאכה". וכתב רבי אליהו לופיאן: הרי שלא מספיק אם יאמר האדם די לי להציל את עצמי ולא ישגיח לזכות גם אחרים בקיום רצון השם יתברך, כי רק בכך יקרא 'עבד משכיל ופועל נאמן', ולא זולת זה. כי אם יש בכוחך להרבות פעלים לתורה ולמצוה, ואין אתה עושה כן, הרי זאת עדות ברורה כי אין עבודתך לשמים, ולא לכבוד שמים אתה עוסק בתורה ובמצוות, כי אם להרבות שכרך ותו לא. ע"כ. ואם כן היאך לא נדאג לאחינו שעדיין לא יודעים היאך לשמור את השבת, והלוא כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל: "אי אפשר כלל במציאות שינצל האדם מחילול שבת, אם לא ילמד את כל הדינים על בוריים היטב. ומי שלא למד הלכות שבת פעמיים ושלוש, לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת". ישמע חכם ויוסף לקח, ואשרי המדבר על אוזן שומעת. ועיין עוד דברים נמרצים בזה בדברי פתיחה לחוברת "הסעודה בהלכה ובאגדה".

"מוצא שפתיך תשמר ועשית" (דברים כג כד)

אבי הבן שכיבד אדם מסויים שיהיה סנדק או מוהל של בנו, ולאחר מכן התחרט ורוצה לכבד מישהו אחר, אינו רשאי לחזור בו. ואם חזר בו, אף שאי אפשר לתובעו בבית דין על כך, מכל מקום הרי הוא עובר משום מה שנאמר (צפניה ג יג): "שארית ישראל לא יעשו עולה, ולא ידברו כזב, ולא ימצא בפייהם לשון תרמית".

ואולם כבר ביארנו לעיל (עמוד 99), שאם נודע לו שמוהל זה אינו זריז ומומחה כל כך, רשאי לחזור בו, ולכבד מוהל אחר המומחה ובקי היטב ממנו.

כתב הרמב"ם (הלכות מכירה פ"ז ה"ח): הנושא ונותן בדברים בלבד, הרי זה ראוי לעמוד לו בדיבורו, אף על פי שלא לקח מן הדמים כלום ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו, הרי זה ממחוסרי אמנה, ואין רוח חכמים נוחה ממנו. וכן מי שאמר לחברו ליתן לו מתנה ולא נתן, הרי זה ממחוסרי אמנה. במה דברים אמורים? במתנה מועטת, כיון שסמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו [פירוש, יש למקבל גמירות דעת ובטחון שהתחייבותו של זה אליו תקינים]. אבל במתנה מרובה, אין בה חסרון אמנה, שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיעשה קנין בדברים שקונים בהם. ע"כ. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (חושן משפט סימן רד ס"ז, וסימן רמא ס"א).

וכתב מהר"ם מרוטנבורג, נתינת מצוה של מוהל או סנדק, הרי היא נחשבת כמתנה מועטת שחלה המתנה, ואסור לאבי הבן לחזור בו. ומעשה שהיה בימי רבנו תם באחד שאמר למוהל למול את בנו, ובא אחר למולו, והרי שניהם עומדים לפנינו. והשיב רבנו תם שודאי הראשון קודם, כיון שמתנה מועטת היא, כי אין לראשון במילת בנו אלא טובת הנאה, ולא יכול לחזור בו ליתנו לאחר. ואם בכל זאת חזר בו, אף שאין בית דין יכולים לעכבו מלחזור בו, הרי הוא עובר משום (וצפניה ג יג): "שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עֹלָה, וְלֹא יִדְבְּרוּ כְזָב, וְלֹא יִמְצְאוּ בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תְּרָמִית", ומותר לקרותו רשע. ע"כ. וכן דעת המהר"ק. (בית יוסף ורמ"א סימן רסד. ועיין דרכי משה וש"ך סק"ז. פתחי תשובה ס"ק יא).

אל תקפיד

אם קרה שחזר בו אבי הבן והזמין מוהל או סנדק אחר, אף שעשה שלא כהוגן, מכל מקום יתאמץ הראשון למחול ולוותר, ולא יקפיד חלילה. ואין ספק שבעבור זה יזכה למחילת עוונות גדולה ולישועות גדולות, כי כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו. ויתלה בטחונו בהשם יתברך, ומן השמים יפצוהו.

חז"ל (חולין ה ע"ב) דרשו על הפסוק (תהלים לו ז): "אדם ובהמה תושע ה'", אלו בני אדם שהם ערומים בדעת, ומשימים עצמם כבהמה. ופירש רש"י, שהם חכמים בדעת כאדם הראשון, ומשימים עצמם כבהמה, והיינו שמשפילים עצמם ומוותרים, אף שיודעים ברור שטענתם והנהגתם צודקת, שהרי יש להם חכמה גדולה כאדם הראשון, אבל למען הרבות שלום ולמנוע מחלוקת בישראל, מבטלים דעתם, זוכים שיושיע אותם הקב"ה בכל ענייניהם. ומי לא צריך ישועות! ועיין עוד בזה להלן (עמוד 132)

מעביר על מידותיו

על מידת ענוותנותו של החסיד העניו רבי צדקה חוצין זצ"ל מסופר, שפעם הוזמן למול תינוק ביום שבת קודש בשכונה מרוחקת, מהלך כשעה מביתו. שעה לפני הזמן המיועד החל הרב לפסוע לכיוון מקום הברית יחד עם משמשו. בהגיעם, התברר שהמשפחה הזמינה משום מה מוהל אחר, והלה כבר מיהר וסיים מלאכתו, כך שלא נותר להם אלא לשוב חזרה על עקבותיהם. המשמש כעס ורצה לגעור באבי הבן על חוסר דרך ארץ להטריח חכם זקן דרך כה ארוכה לחינם, אולם רבי צדקה חוצין השתיקו ואמר לו: אל תכעס! הרווחנו היום שתי מצוות במקום מצוה אחת: האחת, שהחושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מחשיבים לו כאילו עשאה. והשניה, שהיה לי לכעוס ולא כעסתי, וגם בזה קיימתי מצוה. עד כדי כך הגיעו מידת אורך רוחו וההעברה על מידותיו. (וארי עלה מבבל עמוד ג)

ודע, כי רבי צדקה חוצין זצ"ל זכה למול אלפי תינוקות. ומל גם את אביו של מרן,

הלוא הוא רבי יעקב עובדיה, וגם את מרן זצוק"ל, וגם את בנו של מרן, הגאון רבי יעקב יוסף, שלושה דורות זה אחר זה. (ספר עבודת בן אמתן ח"א עמוד 24) ולא לחינם נפטר בגיל 85 גימטריא 'מילה'.

מרן ברכו ויצא בחזרה לביתו, כי גדול השלום

מעשה ביהודי יקר ירא שמים, שכיבד את אבי אשתו לישיב סנדק, ולאחר זמן שנולד לו עוד בן, הזמין את מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל לסנדקאות, אך אבי אשתו לא ויתר ורצה לישיב בעצמו שוב סנדק. מחשש למריבה ומחלוקת, התקשר אבי הבן לביתו של מרן, וביקש להודיעו כי הוא מתנצל מאחר וחמיו לא מוותר, ורוצה דווקא לישיב סנדק, לכן אם אפשר שמרן לא יגיע. משום מה, שכחו להודיע למרן. והנה בהגיע עת המילה, פתאום ראו שמרן מגיע לאולם, מיד ניגש אבי הבן והתנצל שהודיע בביתו של מרן כנ"ל. או אז מרן ברכו ויצא בחזרה לביתו, כי גדול השלום.

תהיה חכם ולא צודק

יולדת שהבטיחה למוהל או לסנדק מסויים להזמין, מן הדין אין בהבטחתה כלום, ורשאי אבי הבן לכבד אדם אחר, מאחר ואין המצוה מוטלת עליה אלא על בעלה. (מהר"ק בשם רבנו טוביה, הובא בבית יוסף סימן רסד) ואמנם יש לחשוב היטב קודם לכן, היאך לעשות הכל בצורה חכמה ונבונה ובהסבר נאות, שהכל יבוא על מקומו בשלום. ואם עדין ישנם חילוקי דעות בין הבעל לאשה, ישאלו חכם כיצד לנהוג, ויקבלו עליהם לעשות ככל אשר יאמר, והעיקר להיזהר מן המחלוקת.

כעס אצל יולדת זה חשש סכנה

מסופר על אחד מחשובי אברכי ירושלים שנולד לו בן, וקרוב של אשתו פיתה אותה לכבד לסנדק איזה אדם מפורסם שלא היה ירא שמים. הדבר נודע לידידי אבי הבן, ויחד עמו טיכסו עצה לסכל את הכיבוד. הם באו לידי החלטה סודית להקדים את הברית בשעה אחת, כך שכשיבוא אותו אדם, ימצא אותם לאחר הברית.

והנה כאשר סיפרו זאת למוהל, הוא הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, אמר הרב בתקיפות, אני מוהל לא אהיה בברית זו. כששמעו זאת החברים, עלו מיד לביתו של המהרי"ל דיסקין כדי שישכנע את הרב זוננפלד למול את הבן. אמר להם המהרי"ל, אני לא אשכנעו, כי טעמו של הרב, שבודאי שיער שאחר שתודע החלטתם ליולדת, תבוא לידי צער והתרגזות, וכעס אצל יולדת זה חשש סכנה. ("האיש על החומה" ח"א עמוד 200) [ועיין לכף החיים (יורה דעה סימן קטז אות קז) שכתב בשם מרן החיד"א, "כי המריבה בבית היולדת, גורמת סכנה לולד". השם יצילנו].

ועל כל פנים, ברור שאם היתה אפשרות, היה הרב עצמו מדבר עם היולדת ומשכנעה ומסביר לה בדברים רכים ונעימים, והכל על מקומו היה בא בשלום.

שלוחו כמותו

כשאבי הבן מכבד את הסנדק, טוב שיאמר לו בפירוש: 'אתה תהיה שלוחי', ועל ידי כך, גם האב עצמו מקיים את מעלת הסנדקאות, כי שלוחו של אדם כמותו. (עיין לגאון החיד"א בשירי ברכה סימן רסד סוף אות א)

מקוה טהרה

טוב ונכון שהסנדק יטבול במקוה טהרה. וכל שכן אם אינו טהור, שבודאי מן הראוי לטבול.

זו לשון מהרי"ל (הלכות מילה אות א): מהר"י סג"ל כשנעשה הוא בעל ברית, והוא קרוי סנדק בלשון חכמים, היה נוהג לרחוץ ולטבול עצמו, להכניס התינוק בטהרה לברית. ואמר גדול מצות בעל הברית ממצות המוהל, מפני שרגליו נדמו למזבח כאילו מקטיר קטורת לשמים. וכתב הרמ"א בדרכי משה, וחומרה בעלמא היא. ומרן החיד"א (ברכי יוסף סימן רסה אות יח) כתב: ואני אומר, שאם הוא בלתי טהור, טוב וישר לטבול, ולא יגש למזבח הן בעודנו בבגדים צואים עוד טומאתו בו, וכל שכן אם מכוון לתקן, כי לא טהור הוא. ורבים נהגו במקומותינו שבכל אופן טובלים סמוך למצוה ככל האפשר, הגם שהם טהורים. וכן ראוי לנהוג. עכ"ד. גם בשו"ת רב פעלים (חלק ד או"ח סימן כט) כתב, כי זה ידוע ומנהג פשוט שהסנדק מוכרח לטבול קודם המצוה ואפילו בחורף בימי הקור, ופה עירנו נזהרים בטבילה אבי הבן והסנדק מאד מאד. ע"ש.

כסא לסנדק

יש להכין כסא גבוה וחזק לסנדק, ומעטרים את הכסא בקישוטים נאים, כדי לייפות ולייקר את המצוה ככל היותר. ואם לא השיגו כסא גבוה, ישב הסנדק על שלחן, כדי להקל על המוהל לערוך את המילה בגובה.

כתב במחזור ויטרי (סימן תקה), ומתקינים לשם שתי קתידראות, ופורסים עליהן מעיל או כל דבר תפארת לנוי. קתידרה אחת לכבוד אליהו הנביא הבא ויושב שם ורואה בקיום המצוה. וקתידרה שניה לבעל הברית היושב בה והילד על ברכיו.

ברכות מהסנדק

מה שנהגו העולם לקבל ברכה מהסנדק, הוא בגלל מעלתו הגדולה שזכה להיות שותף למצוה בהחזקת התינוק למילה, והשעה היא שעת רצון, וראויה התפילה להתקבל באותה שעה, כי בעת עשיית המצוה, התפילה נשמעת ביותר.

כן אמרו חז"ל (ותספתא מעשר שני פרק ה הלכה כד): "כל העוסקים במצוות, נכון פיהם בתפילה לפני השם יתברך". וזו הסיבה שמבקשים בקשות בנוסח 'הרחמן' לאחר ברכת המזון, וכן מתפללת ומבקשת האשה לאחר הדלקת נרות שבת, ולאחר הפרשת חלה. וכן נהגו שאחר העליה לתורה, אומרים לעולה: "חזק וברוך", והוא משיב: "חזקו ואמצו" או "כולכם ברוכים". כי העולה לתורה, מקבל הארה של שפע קדושה וטהרה, ונעשה ראוי לברך את אחרים, ושעת רצון היא, והברכה מתקבלת יותר, וכן כל כיוצא בזה.

זיכוי הרבים

תלמיד חכם שזכה להיות סנדק, מאחר ובאים הציבור לקבל ממנו ברכות, טוב יעשה אם ינצל הזדמנות זו לחזק את הזקוקים לחיזוק בשפה עדינה וטובה, כשמירת שבת, טהרה וכיוצא בזה, כי בשעה זו שהם באים לבקש ברכה ומאמינים בה, הלבבות פתוחים לקבל דבריו.

וכאשר אני הקטן יושב סנדק, פעמים שאני מלוטף מעט את האנשים בלחיהם כפי שהיה נוהג מרן זצוק"ל, וכשאני מרגיש שהלחי חלקה מאוד, ונראה שאדם זה מגלח זקנו בסכין שהוא איסור חמור מן התורה, אני משתדל לדבר על לבו ביני לבינו, ומסביר לו את חומרת הענין, ושהיום ישנן מכונות גילוח חדישות העונות על דרישות ההלכה, וברוך השם הדברים עושים פירות.

”ברכה” ממחלל שבת – חילול השם

סנדק שאינו שומר תורה ומצוות, לא ראוי לקבל ממנו ברכה, ועל זה יאות להליץ את הפסוק (תהלים קט יז): **”וְלֹא חָפֵץ בְּבִרְכָה וְיִתְרַחַק מִמֶּנּוּ”**. ואדרבה, יש בזה חשש חילול השם שאדם ירא שמים שומר תורה ומצוות, יעמוד לקבל ברכה מאדם שאינו הגון, העובר על ציווי השם יתברך על ימיו ועל שמאל. **”והיאך תצא ברכה מפה המכניס בלי ברכה?”!** ופעמים רבות בסנדק שכזה, אף באות נשים פרוצות בערבוביא עם הגברים לקבל ברכה, ובודאי שלאדם ירא שמים, אין מה לחפש שם. ולשומעים וְלְמוֹכִיחִים יִנְעַם, וְעַלֵּיהֶם תָּבוֹא בְרַכַּת טוֹב (משלי כד כה). על כן, הרואה אנשים שומרי תורה ומצוות העומדים בתור לקבל ברכה מסנדק שאינו שומר תורה ומצוות, ישתדל בעדינות להניאם מכך. ואדרבה יקבלו ברכה מהמוהל, שמן הסתם הוא ירא שמים וזכה לקיים את מצות המילה בפועל.

אשה סנדקאית – עקירת התורה

בעוונות הרבים, ישנה תופעה אצל אנשים מסוימים, אשר מנסים בכל דרך לשבש את דרך התורה והמצוות המסורה לנו מדור דור, וטענתם בפייהם שכביכול התורה מפלה את הנשים לרעה, ועל כן הם דוגלים בשיטת ‘שויון זכויות’, ולכן הם מכבדים את האשה ומזמינים אותה לשבת סנדקאית במילה, אף שכבר נפסק להלכה וסימן רסה סי”א) **”שאשה לא תשב סנדקאית משום פריצות”**. (ועייני עוד טעם בשו”ת רב פעלים חלק ד סוד ישרים ס”ס יא) וכבר כתב הרמב”ם (תלמוד תורה פ”ה ה”ד) עליהם ועל כיוצא בהם, שהם הם המחריבים את העולם, והמכבים נרה של תורה, והמחבלים כרם ה’ צבאות, ועליהם אמר שלמה בחכמתו **”אחזו לנו שועלים, שועלים קטנים מחבלים כרמים”**. וכך גם מארגנים שהנשים תרקודנה עם ספרי תורה בשמחת תורה, ואפיית מצות גברים ונשים, וכך אט אט ברצונם לשרש, לעקור, ולחבל בדרך התורה התמימה.

על כן, כל אשר יש בו מעט לחלוחית של יראת שמים, יכאב לו הדבר עד מאוד, היאך הם מעיזים פניהם עד כדי כך, ועליהם יאות להליץ את הפסוק (דברים לב יז): **”יִזְבְּחוּ לִשְׂדֵים לֹא אֱלֹהִים, אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם, חֲדָשִׁים מְקֻרְבִים בָּאוּ, לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם”**. שמאחר ואינם מקיימים את הברית על פי השלחן ערוך, לכן הזבח שלהם שהוא הברית [כמו שנאמר: **כְּרִיתִי בְרִיתִי עִלַי זָבַח**], אינו לה’, כי אלוקים לא ידעום, ומחדשים דברים חדשים, אשר לא שערום אבותינו, וכדי בזיון וקצף. והמזלזל בדברים אלו, ומשתף פעולה עם אותם אנשים, הרי הוא בכלל מה שאמרו חז”ל (ברכות לה ע”ב), **”חבר הוא לאיש משחית”**, חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, ואין מספיקים בידם לעשות תשובה.

ומעשה שסיפר ידיד נפשי הגאון רבי יצחק לוי שליט”א הרב הראשי לנשר, שנשאל ממוהל, שנתקל באבי הבן שרצה שאשה תשב סנדקאית. וכשהמוהל סירב, כי ההלכה אוסרת זאת משום פריצות. אמר לו אבי הבן: אם אתה לא מוכן, נמצא מישהו אחר שיעשה את הברית. המוהל חשש שאולי יביאו איזה דוקטור, וכידוע שרבים מהם גם מחללי שבת, ולא עושים פריעה כלל, ואולי בשעת דחק זו אפשר להקל. ענה לו הרב: לא נראה לי שכדאי להקל בזה, אבל נשאל את מרן הראש”ל שליט”א. הראש”ל ענה: **”אין להסכים בשום אופן עם כל האיומים של אבי הבן, כי יש בזה משום התקרבות לרפורמים, ומוהל שיסכים לכך נוציא אותו מרשימת המוהלים המוסמכים”**. ובאמת שרוח ה’ דיבר בו ומלתו על לשונו, כי כששמע כן המוהל, הוא התפעל ואמר: בינתיים התברר לי שאותו אבי הבן באמת מקורב לרפורמים! ומתפלל ב’בית כנסת’ שלהם...

קריאת שם

מהות האדם וחיותו

מחשבה והתבוננות מרובה נצרכות להורים קודם קביעת שם לילדיהם, כי בשם האדם ניכר מהותו ועניינו, ומשפיע עליו שפע רב לטובה ולברכה, על כן יקראו בשמות שמשמעותם מורה על מעלה טובה וחשובה.

בגמרא מסכת ברכות ו' ע"ב אמרו, מנין שהשם גורם ומשפיע על האדם, שנאמר (תהלים מו ט): "לכו חזו מפעלות ה', אשר שם שמות בארץ", אל תקרא שמות אלא שמות. ומספרת הגמרא (ויומא פג ע"ב) שרבי מאיר בעל הנס היה רגיל לשאול את שם האדם כדי להכירו. ופעם הגיע בערב שבת לאיזה פונדק להתארח, ורצה להפקיד את ארנקו אצל בעל הבית עד מוצאי שבת. אך קודם שאלו מה שמד? ענה לו: פידור. הבין רבי מאיר משמו שהוא רשע ואינו נאמן, שנאמר (ודברים לב כ): "כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם", ולא הפקיד אצלו. ועיין שם המשך המעשה האיום והנורא.

ואמרו במדרש (שמות רבה א לג), דרך הצדיקים לתת שם לבניהם על שם המאורע. ביוסף מהו אומר, "ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה, כי נשני אלהים את קל עמלי... ואת שם השני קרא אפרים, כי הפרני אלהים בארץ עניי", כדי לזכור את הניסים שעשה עמו הקב"ה. גם משה רבנו קרא את שמות בניו על הניסים שעשה לו הקב"ה, כמו שנאמר: "שם האחד גרשם, כי אמר גר הייתי בארץ נבדיה [והצליחו שם]. ושם האחד אליעזר, כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מתרב פרה". ועוד אמרו (בראשית רבה נח לז), רבן שמעון בן גמליאל אומר, הדורות הראשונים שהיו משתמשים ברוח הקודש, היו קוראים את שמותיהם על שם המאורע, אבל אנו שאין משתמשים ברוח הקודש, אנו קוראים כשם אבותינו. ע"כ. הרי שכדי לקרוא שם היו צריכים לרוח הקודש.

וכתב רבנו האר"י ז"ל: כאשר נולד האדם, ואביו ואמו קוראים לו בשם העולה בדעתם, אינו באקראי ובהזדמן כאשר יעלה המזלג, אלא הקב"ה שם בפייהם השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא, כפי המקום אשר חוצב משרש אדם העליון. והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד. גם מרן החיד"א כתב, ששם האדם הוא נשמתו, ולכן השונה אינו מזכיר את שם שונאו, כי בשמו רמוז שרשו ומעלתו, ומעורר שרשי נשמתו שיבוא לו שפע. אבל האוהב, אדרבה, שמוח בזה שמעורר עליו שפע. ולכן אמר "ראה קראתי בשם", להשפיע חכמה על נשמתו. והשם יתברך שם בפי אביו ואמו לקרוא את שם בנם לפי שרש נשמתו ובחינתו. וכיון שכל אדם שואב חיותו על ידי אותיות שמו, לכן אין לעקור את השם כי חלילה מפסיקים את חיותו, ואף לחולה לא יעקור את השם אלא יוסיף שם חדש. (עיין חזו"ע אבלות א כח)

וכתב הגאון מצאנז בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן קב): שם הנקרא לאדם בעת הוולדו ודאי מזדמן מאת הקב"ה, באשר הוא שמו למעלה והוא חיותו של האדם. וזה טעם המנהג שנותנים את השם בשעת המילה דוקא, כי כשהאב מקיים את המצוה הקדושה ונעשה כמקריב קרבן, וכמקבל פני השכינה ויש לו תוספת נשמה, לעת כזאת מוכשר הוא ביותר להשפעת הקדושה עליו, להבין ולידע איזה שם ליתן לתינוק. לכן מונע אני את עצמי מלתת שמות, ורק כמו שיעלה ברצון ומחשבה של אבי הבן דווקא. ע"כ. (ועיין במעשה להלן עמוד 127) וכתב בכללי המילה לרבי יעקב הגיזר (עמוד 94): מפני מה תיקנו לקרוא שם לנער תיכף למילה? משום שעד עתה היה שם טומאה לפניו, וחרפה שם ערלות, ועכשיו שנימול וקיימו בו מצות מילה, צריך לשנות שמו לשבח שם טהור וקדוש כשם אבותיו. ע"כ. ובאמת שכן מובא בזוהר הקדוש (לך לך צג ע"א) בא וראה שלא קרא הקב"ה לאברהם אברהם, עד שמל את עצמו, כי רק עכשו התחברה בו אות ה"א ושרתה עליו, ולכן נקרא אברהם.

השם הנקרא למטה בעולם הזה, הוא שמו של נשמתו הקדושה

כתב רבנו חיים ויטאל: "השם אשר קוראים לו אביו ואמו בעת שנימול, הוא נקרא כך למעלה אל נשמת האדם. כי אין הדברים באקראי בעלמא, אלא כאשר נולד האיש,

מזמין הקדוש ברוך הוא בפי אביו ואמו שם שיקראוהו בו. וזהו הטעם שרבי מאיר רבי יהושע בן קרחה, היו בודקים את האדם בשמו, כי השם הנקרא בעולם הזה, הוא שמו של נשמתו הקדושה". ולכן, יש להקפיד שהשם שנותנים לילד, יעלה בדעת ההורים וייקבע על ידם, ולא על ידי אחרים שיעלו שמות בדעתם. וההורים עצמם יחליטו על השם רק לאחר הלידה ולא בזמן ההריון. וכתב עוד ב"שער הגלגולים": "כאשר נולד האדם, ואביו ואמו קוראים לו שם אחד העולה בדעתם, אינו באקראי ובהזדמן, כי אם הקדוש ברוך הוא משים בפיהם השם ההוא המוכרח לנשמה ההיא, כפי מקום האבר שבאדם העליון [מחצב הנשמות שבבחינת נשמת אדם הראשון שכל הנשמות היו כלולות בו] אשר ממנו חוצב. והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד כנודע. ולכן אמרו רבותינו, שהשם גורם".

דברים אלו יובנו היטב לפי המבואר במדרש, שלכל אדם הבא לעולם, יש כבר שם שנקבע עבורו מאז בריאת העולם, לפי תכונות שורש נשמתו. והנה לשון המדרש (שמות רבה מ ב): "ראה קראתי בשם בצלאל. מה עשה הקב"ה, הביא לו [למשה] ספרו של אדם הראשון, והראה לו כל הדורות שהם עתידים לעמוד מבראשית ועד תחיית המתים. דור דור ומלכיו, דור דור ומנהיגיו, דור דור ונביאיו. אמר לו: "כל אחד ואחד התקנתיו מאותה שעה [שנברא אדם הראשון], וכן בצלאל מאותה שעה התקנתיו [הכנתי אותו עם תכונותיו המיוחדות ליעוד זה, לבנות את המשכן על פי סודות עליונים], וזהו שכתב בלשון עבר: ראה, קראתי בשם בצלאל". ע"ש. נמצא שכאשר הורי בצלאל בחרו בשם זה לבנם, כיוונו לשם המקורי השייך לשורש נשמתו. ("הצופר" עמוד 317)

שמות צדיקים

נכון מאוד לקרוא בשמות של גדולי ישראל או בשמות של רבותיו.

כן מצאנו בחז"ל (וכלה רבתי פרק ג הלכה א. ילקוט שמעוני מלאכי ב תקפח), שכאשר היו עם ישראל במדבר, היה אהרן הכהן עושה שלום ביניהם, ואם שמע על בעל ואשתו שעשו מריבה ביניהם, היה הולך אצל הבעל ואומר לו, שמעתי שהיה לך ריב עם אשתך, אם אתה מגרש אותה, ספק תמצא כמותה ספק לא תמצא. ונס אם אתה מוצא כמותה, אם תריב איתה, היא תאמר לך, כך עשית גם לראשונה. וכך היה עושה שלום ביניהם, וכשנולד להם בן, היו קוראים אותו 'אהרן' על שמו. ועל זאת היו כל ישראל אנשים ונשים אוהבים אותו. על כן נאמר, "ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל", אפילו נשים, ולא נשים בלבד, אלא היו מפלשים טיט ועפר בטף ובוכים, לקיים מה שנאמר "כל בית ישראל". תנא שמונים אלף בחורים, קרואים בשם אהרן, יצאו ללוותו אחרי מטתו. ע"כ. (ועיין עוד בחוברת "חג הסוכות בהלכה ובאגדה" באופשיין של אהרן הכהן, ותירו נחת.) וכן מצאנו בגמרא שהיו חכמים שקראו את שם בנם כשם רבם, כמו האמורא רב שקרא לבנו חייא, על שם רבו רבי חייא. וכן בגמרא מסכת שבת (קלד ע"א) סיפר רבי נתן שבעצתו הטובה הציל שני תינוקות וחיו, וקראו לשניהם נתן הבבלי על שמו. ואמרו במדרש תנחומא (פרשת האיניו): "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור", לעולם יבדוק אדם בשמות, לקרוא לבנו [בשם] הראוי להיות צדיק, כי לפעמים השם גורם טוב או רע.

ועיין לרבי אלימלך מליז'נסק בספרו נועם אלימלך (פרשת במדבר) שכתב על הפסוק "שאו את ראש בני ישראל", נראה לי, כי יש שלש מדרגות הגורמים לאדם שיהיה צדיק: א. מצד הגלגול, שהיה צדיק בגלגול ראשון, ומחמת זה נקל לו להיות צדיק גם עתה. ב. מחמת זכות אבותיו שהיו צדיקים, ומחמת זכותם חולקים להם כבוד בפמליא של מעלה שיהיו בניהם צדיקים. ג. מחמת שהשם יתברך ברוך הוא גזר בבריאת העולם שיהיו כך וכך שמות ראובן, וכך וכך שמות שמעון, ועתה כשנתגלגל איזה אדם בעולם ונותנים לו שם בשם צדיק אחד שהיה כבר בעולם, זה גורם לאיש הלזה שיהיה גם כן צדיק, מחמת שהתעורר האור של הצדיק שהוא בעולם העליון. ע"כ.

גם בספר זכר דוד כתב, שיקרא שם לבנו כשמות הגדולים והתמימים אשר בארץ, כי השם גורם להצליח את הנושאו. על כן רבים נהגו לקרוא את בניהם בשם רבם, שחייב אדם בכבוד רבו יותר מכבוד אביו. ע"כ. (הובא בשו"ת מבשרת ציון ח"ג עמוד תעד)

תכוון על הגאון רבי "ישראל מאיר" מזרחי

כתב בספר "רבנו" (עמוד שח): היום היה ברית לנכדו של ר' נעים אחיו של רבנו, וכשהגיע רבנו בברכה לקריאת שם התינוק, ואמר "ויקרא שמו בישראל", אמר אבי הבן: "ישראל מאיר". אז רבנו אמר: יש שני "ישראל מאיר", החפץ חיים - רבי ישראל מאיר הכהן, ויש רבי ישראל מאיר מזרחי, בעל ספר "פרי הארץ", רבו של רבו של החיד"א [לפני כ-300 שנה], תכוון את קריאת התינוק על שמו.

לאחר הברית, הבאתי את ספר "פרי הארץ" לרבנו, ואמר לי שמרן החיד"א עליו השלום, היה אומר עליו ועל אחיו הראשון לציון רבי משה מזרחי בעל ספר "אדמת קודש", שהם הנרות המזרחיים. ובכל פעם שרואה אותם בחלום, נעשים לו ניסים באותו יום. ע"כ. [ואני הקטן שמעתי פעם מפיו קדשו של מרן זצוק"ל, שכאשר מרן החיד"א היה צריך איזו ישועה, היה מדליק נר לכבוד האחים - הנרות המזרחיים, והיה נושע].

שמות משונים

לצערנו, רבו היום שמות ללא כל מקור ומשמעות ותוכן שהוא, וכל שהשם משונה ופלאי יותר, הם גאים בו יותר. ובעוונות, אף משפחות הנחשבות ליראות שמים, החלו לקרוא שמות משונים, כמו: 'לילי', 'לי היא', 'היא לי', 'קורל', 'מאי', 'אוגוסט', וכל כיוצא בהם מינים ממינים שונים. ועל זה יאות להליץ את הפסוק (ירמיה ב יג): "אתי עזבו מקור מים חיים, לחצב להם בארות בארות נְשַׁבְּרִים", והשם הטוב ירחם עלינו ויחזיר העטרה ליושנה.

כתב בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן קב): מה מאוד כאב לבי על חדשים מקרוב באו, שנותנים שמות חדשים אשר לא שערם אבותינו הקדושים, ומאותם שאין להם חלק בתורת השם חידשו שמות שאין להם שורש בקדושה. ובודאי שיש למחות בחוזק יד נגד הנגע המתפשט הזה, ומי יודע כמה קלקולים נגרמו מזה וכמה יוצאים לתרבות רעה, השם יצילנו, שמשנה את כל מהותו של האדם כנ"ל. וזה משורש פורה ראש ולענה, החינוך המקולקל, שמתביישים בשמות הישנים אשר אבותינו ואמותינו הקדושים קידשו ומסרו נפשם עליהם. וממצרים נגאלו בזכות שלא שינו את שמם שהיו מקובלים מאבותיהם הקדושים. ע"ש.

שם בן לבת

כתב בשו"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תפא): בעוונות הרבים נפרץ בדורנו שקוראים שמות משותפים הן לזכר והן לנקבה, כגון 'שרון', 'מעין' וכיוצא בזה, וראוי להזהיר על זאת בדרכי נועם, ולמונעם מזה. ומכל שכן שהחלו לקרוא לבת בשמות זכרים מובהקים, כגון: דניאל, זיו, שרון, פז וכיוצא בהם, שהם שמות זכרים, והדבר גורם פריצות, ערבוביא ואנדרלמוסיא. וכל זה מלבד הנזק הרוחני הנורא הנגרם להם, שממשיכים לבן נשמת נקבה, וזה גורם לו ירידה עצומה ברוחניות ובגשמיות, ומזלו חס ושלום רע ואינו מצליח. וכן לבת כשקוראים בשם זכר, נחשב ירידה לנשמה ופגם, וגם נזק שלא תוכל ללדת, ופשוט הוא. ועיין ברמב"ן שכתב, שאפילו בבעלי חיים הבדיל אדם הראשון את שמות הזכרים משמות הנקבות.

שם רשעים ירקב

אסור לקרוא בשום אופן כשמו של רשע, כגון: נמרוד, דואג, וכיוצא בהם, שנאמר (משלי י ז): **"וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב"**, ודרשו חז"ל רקביבות תעלה בשמותם, שלא יקראו בשמם, ועל ידי כך ישתכחו מן העולם. ועוד, כי השם משפיע על האדם ושואב חיותו על ידי אותיות שמו, והנקרא בשם רשע – אינו מצליח, ומשפיע עליו לרעה, ואף מסוכן הדבר ביותר. (מסכת יומא לח ע"ב, פג ע"ב. רבנו האר"י ז"ל)

ומובא בגמרא (יומא לח ע"ב): מעשה בתינוק שקראוהו "דואג", ומת אביו כשהוא קטן והניחו לאמו. ומאהבתה אותו, בכל יום היתה שוקלת אותו, ונותנת זהב לבית המקדש כתוספת משקלו. וכשגברו האויבים בחורבן בית המקדש, וגבר הרעב מאוד, שחטה אותו אמו, ואכלה את בשרו. וכל זה קרה לו בגלל שקראוהו בשמו של רשע "דואג האדומי", שאין לו חלק לעולם הבא. ובשור"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תעד) הביא בשם ספר חסידים שחנוך ולמך התקצרו ימיהם בשביל שמותיהם, כי חנוך נקרא על שם חנוך בנו של קין שהיה רשע, וכן למך בן מתושלח נקרא על שם למך בן מתושאל שהיה רשע. ובשם החתם סופר הובא, כי לכך עלתה לו לקורח כל הצרה הגדולה הזאת עד שנבלע באדמה הוא וכל אשר לו, כי שם האדם גורם, ושמו היה כשם אחד מאלופי עשו, שנאמר (בראשית לו טז): **"אֱלוֹף קָרַח"**, שכולם היו רשעים גמורים.

לא יקרא שמך עוד אבשלום

לאחר שהורידו באמצעות כמה אצבעות בכנסת, את מרן מלכא הראשון לציון, מאור עיני ישראל, ראש כל בני הגולה, רבנו עובדיה יוסף זיע"א, ממשרת "הרב הראשי לישראל", הוצרך פעם לטוס לחוץ לארץ כדי לערוך חיזוק בקהילות ישראל, וכיון שכבר לא היה במשרת "הרב הראשי" לא הסכימו הממונים בשדה התעופה, שהרב יכנס בשער האחמי"ם [אנשים חשובים מאוד], אלא יכנס בשער הרגיל כאחד האדם. דבר זה היסב למרן צער רב ועוגמת נפש. ובפרט שענין זה, היה אמור להסב לו, ביטול זמן רב שלא צורך. אחד מעובדי הרשות ששמע על זאת, לא הסכים למחול על כבודו של מרן, וטרח והשתדל מאד שמרן יכנס דוקא בשער האחמי"ם. ואכן, לאחר מאמצים מרובים הצליח להשיג את מרבוקשו.

כשהודיעו למרן על השתדלותו של אותו אדם ביקש לברכו, ושאלו לשמו. והלה השיב ששמו "אבשלום". בו במקום אמר לו הרב: אבשלום היה רשע, ועל כן לא ראוי להקרא על שמו, לכן תעשה שינוי השם, ומכאן ואילך לא יקרא שמך "אבשלום" אלא **"אבישלום"**! (כמבואר בתוספות כתובות קד ע"ב) וברכו ברכות חמות כדרכו בקודש. (מתוקים מדבש" עמ' 46)

שמות מקודם דור המבול

בענין קריאת שמות של אנשים שהיו מקודם דור המבול ודור הפלגה, כמו אדם, נח, יפת וכיוצא בהם, עיין בשור"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תעז), ותרזה נחת.

משמעות שם האדם וחיבותו

אמרו במדרש וילקוט שמעוני ישעיה את תמט): אילו זכו הדורות, היה הקב"ה קורא את שמותם, כשם שקרא לאדם ולחיה, שנאמר **"ויקרא את שמם אדם"**. וכן אתה מוצא, כשהיה הקב"ה רואה צדיק נולד, הוא בכבודו ובעצמו היה קורא שמו: קרא לאברהם **"והיה שמך אברהם"**, וכן ליצחק **"ויקראת את שמו יצחק"**, וכן ליעקב **"והיה שמך ישראל"**, [ועיין רש"י (בראשית כה כו) **"ויקרא שמו יעקב"**, מי קראו? הקב"ה], וכן לשלמה **"כי**

שלמה יהיה שמו", וכן ליאשיה "הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו". ואילו זכו הדורות, היה הקב"ה קורא שם לכל אחד ואחד, ומשמו היו יודעים את טיבו ומעשיו:

אמרו בזוהר הקדוש (בראשית נח ע"ב): "לְכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת אֱלֹהִים, אֲשֶׁר שָׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ" - שְׁמוֹת מִמֶּשׁ. נח בהיפוך אותיות - חו, כמו שנאמר "וְנַח מֵצֵא חָן בְּעֵינֵי ה'", שבצדיקים השם שלהם גורם לטוב. ואילו ברשעים, השם שלהם גורם לרע, כמו ער בכור יהודה, בהיפוך אותיות - רע, שנאמר: "וַיְהִי עֵר בְּכֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּמְתְּחוּ ה'".

ומעשה באחד שנכשל בעבירה ורצה לשוב בתשובה. אמר לו לרבי אבא, נדרתי מהיום הזה לעסוק בתורה יומם ולילה! אמר לו, מה שמך? אמר לו, אלעזר. אמר לו, אל עזר, ודאי שהשם גורם לך שאלוקיך יסייע לך ויהיה בעזרך. (זוהר ויקרא עו ע"א)

שוב מעשה ברבי יוסי ורבי יצחק שהיו מהלכים בדרך, ואמר רבי יוסי, ודאי הקב"ה התרצה בבצלאל שמינהו לעבודת המשכן יותר מכל ישראל, כי השם גורם, שהקב"ה שם שמות בארץ להתעטר ולעורר בהם לעשות מעשים בעולם. [והיינו שעל ידי שמו של האדם, מתעוררים בו יכולותיו וכוחותיו הטמונים בו, ואם זוכה מוציאם אל הפועל.] (זוהר שמות רכג ע"א)

בספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף (פרשת שמות) כותב: מי שנקרא אברהם, נוטה לצד עשיית חסד. ומי שנקרא יוסף, או שהוא מתגבר על העריות, או שהוא זן ומפרנס לאחרים, כמו יוסף הצדיק שזן וכלכל את אביו ואת אחיו. וכן בשאר שמות. ואף אדם רשע שיש לו שם של צדיק, יש לו נטיה למידה שרמוזה בשמו. ע"ש.

ואחר שראינו ששם האדם גורם ומשפיע עליו וקשור לפנימיותו, כמה אם כן דרושה תפילה לבורא עולמים שיסייע אותנו בבחירת השם הנכון, המועיל והטוב לתינוק.

כיבוד הורים

כאשר נולד הבן הראשון, המנהג אצל רוב בני ספרד לקרוא את שמו כשם הסבא אבי הבעל, וכשנולד הבן השני קוראים את שמו כשם אבי האשה, ואף בחייהם. (שו"ת יביע אומר יורה דעה חלק ה סימן כא)

רבים נהגו לקרוא בשם ההורים, ואדרבה גם ההורים וגם הבנים שמחים וחפצים בזה, כי זו דרך כבוד וחשיבות, מעין מה שנאמר (משלי יז ו): "עֲטֹרַת זִקְנִים בְּנֵי בָנִים, וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם", ויש בזה גם מצות כבוד אב ואם. וכן מצאנו בעשרת דורות הנשיאים מהתנא הלל הזקן עד הלל האמורא, שקראו את שמות בניהם על שם אבותיהם: הלל, רבן שמעון, רבן גמליאל הזקן, רבן שמעון [מהרוגי מלכות], רבן גמליאל [דיבנה], רבן שמעון, רבי יהודה הנשיא, בניו: רבן גמליאל [נשיא], ורבי שמעון, רבי יהודה נשיאה, הלל הנשיא - האמורא.

ואמנם ישנם עדות המקפידים שלא יקראו בשמם בעודם בחיים, כי חוששים שנראה הדבר כאילו מצפים למותם, חלילה, וכבר בחייהם עושים להם יד ושם וקוראים בשמותיהם. אולם מצאנו גדולי עולם שקראו על שם אביהם בחייהם, כמובא בסדר הדורות שרבן שמעון בן גמליאל קרא לבנו רבן גמליאל על שם אביו רבן גמליאל בחיים חיותו. וכן מבואר בדברי הימים (א ב ג) שחור בן של פֶּלֶב, קרא לבנו כלב כשם אביו כלב בן יפונה בעודו חי, ועוד רבים כיוצא בהם.

וכתב בשו"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תע), גם רבנו חיים בן עטר בעל אור החיים הקדוש זיע"א נקרא "חיים" על שם סבו בחייו, ולמד מפיו תורה כמו שהעיד בעצמו. וכן הגאון החיד"א העיד פעמיים בספרו "מעגל טוב" שהזמינוהו לסנדק וקראו שם התינוק "חיים יוסף דוד" על שמו. ע"ש.

תכבד את אביך, אל תקרא על השם שלי

מעשה שסיפר ידידנו ר' צבי חקק הי"ו המשמש בקודש של מרן זצוק"ל, שכאשר נולד לו בנו הראשון, כיבד את מרן בסנדקאות, ואז ביקש ממנו מרן, "תקרא לבן על שם אביך! תכבד אותו, אל תקרא על השם שלי". וסיפר ר' צבי שהיה קשה לו מאוד להחליט ולא ידע מה לעשות. וכשמרן ישב סנדק, וברך על הכוס, בהגיעו לאמירת "ויקרא שמו בישראל" מיד מרן מעצמו אמר את שם אביו, ולא המתין לאבי הבן שיאמר לו את השם. (מנהגי הראש"ל חלק ג בשם אבירי בבל עמוד שנג)

שם ממשפחת האב – אם לא קוראים את הבן כשם האב מאיזו סיבה שהיא המוצדקת על פי ההלכה, הנכון שיקרא על שם ממשפחת האב, כי גם בזה יש מצות כיבוד אב. (שו"ת מבשרת ציון ח"ג עמוד תעג)

מודרנים – חדשים מקרוב באו לשנות מנהגים קדומים, וכדי למצוא חן בעיני נשותיהם, מקדימים לקרוא את שם הבן הראשון כשם אבי האשה, ואת שם הבן השני כשם אבי הבעל, אך יש להבהיר להם בשפה ברורה ונעימה שהנהגתם זו אינה נכונה כלל ועיקר, וחלילה יכולים להיכשל בעוון כיבוד אב.

כתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בספרו בן איש חי (שנה ב פרשת שופטים אות כז): במקום שנהגו לקרוא בן הנולד ראשון על שם אביו, ואמו רוצה לקרותו על שם אביה, לא יוכל לעשות רצון אשתו בדבר זה, אלא צריך להקדים לקרוא הבן הראשון על שם אביו, והבן השני על שם אביה. צא וראה מה עלה בנדב ואביהוא ששניהם מתו בחיי הוריהם, מפני כמה סיבות, וגם מפני שהקדימו את שם אבי האשה לאבי הבעל, שקרא לבן הראשון 'נדב' על שם אבי אשתו 'עמי נדב', והבן השני קראו 'אביהוא' על שם אבי אהרן, כלומר אבי הוא. כמו שכתב בספר שדה הארץ. וכתב בעיקרי הד"ט שאם ירצה לקרוא לבן שני שמות על שם שניהם, יקדים את שם אביו. ע"כ.

יד ושם – אם אבי האשה נפטר, המנהג לקרוא את הבן הראשון כשמו, להקים לו שם, והבן השני כשם אבי הבעל. (שו"ת יביע אומר יורה דעה חלק ה סימן כא)

כן עשה מעשה הרמב"ן, כפי שמספר רבנו שלמה בן רבי שמעון בר צמח שהיה מצאצאיו ושו"ת הרשב"ש סימן רצא: בתו של רבנו יונה מגירונדי, היתה נשואה לרבי שלמה בנו של הרמב"ן. וכשנפטר רבנו יונה, היתה בתו מעוברת, וכשילדה בן זכר, והיה לו לקרותו 'משה' כשם אביו, אמר להם הרמב"ן, אף על פי שצריך לקרותו על שמי, אני רוצה שיקרא 'יונה' על שם זקנו אבי אמו, משום "זרח השמש ובא השמש", עד שלא כבתה שמשו של זה, זרחה שמשו של זה. וכן היה, ויצא הבן הזה אדם גדול, והיה רב וגדול בישראל. ע"כ.

רוח ה' דיבר בם

מעשה במנהל תלמוד תורה באחת הערים בצפון, שהזמין שיפוצניק שישפץ את התלמוד תורה לקראת זמן הלימודים החדש, חודש אלול. השיפוצניק, איש צפוני, אינטלגנט מאוד, ולצערנו הוא עדיין לא שומר תורה ומצוות. באחד הימים, תוך כדי השיפוצים נאנח המנהל. ולשאלת השיפוצניק, מדוע אתה נאנח? ענה המנהל כי חסרים לו עדיין כמה חדרי לימוד לשנה הבאה, והדבר מציק לו מאוד, ואינו יודע מה לעשות. לשמע הדברים, אמר לו השיפוצניק: "למה לא תפנה לרב עובדיה יוסף, הוא בטח יפתור לך את הבעיה".

המנהל לא התייחס כל כך לדברים, אך בהישנות הדבר כמה פעמים, שהוא נאנה, והשיפוצניק חוזר לו על אותה תשובה, פנה אליו המנהל בשאלה: "תאמר לי, מה לך ולרב עובדיה יוסף? מהיכן בכלל אתה מכיר אותו?" אמר לו השיפוצניק, תשמע היטב: אני בעבר הייתי שומר ראש של הרב. ופעם בחודש אלול הייתי בטיסה במסוק מעכו לצפת יחד עם הרב, המשמש בקודש רבי צבי, ורבי אליהו ישי. והנה באמצע הטיסה, הרב קיבל התקף לב. המסוק נחת, ואני עשיתי לרב החייאה, וכעבור כמה דקות הרב חזר לקדמותו. הרב שאל מי הציל את חיי? אמרו לו, השומר ראש. הרב קרא לי ואמר, מהיום אתה כמו אחד הבנים שלי, כל דבר שאתה צריך תפנה אלי. ובאמת, שפעמים אני עולה לרב לקבל עצה וברכה. אבל הסיפור לא הסתיים, תקשיב היטב:

אשתי ילדה בן ראשון, ולא ספרתי לרב כלום. לאחר תקופה קצרה, הפרצוף שלו התעוות, הלכתי לרופאים גדולים ומפורסמים, ולא עלה בידם לעשות מאומה. לא ידעתי מה לעשות. יום אחד אמרו לי החברים, יש לך קשר עם הרב עובדיה, לך אליו ובקש ממנו ברכה. וכך עשיתי, עליתי לביתו של הרב, וספרתי לו הכל, ובקשתי ברכה. הרב הקשיב, וכך אמר לי:

"אפילו שאתה לא אוהב את השם 'יצחק', תקרא לבנך יצחק, יצחק זה מלשון צחוק, וכשבועזרת השם הוא יתחיל לצחוק, פרצופו יסתדר".

ואני עומד ומשתאה, מי אמר לרב שאני לא אוהב את השם 'יצחק'. כי באמת כך היה, כשבני נולד, אשתי רצתה שנקרא לו 'יצחק', כשמו של חמי שנפטר. אך אני טענתי: "אינני רוצה לראות תמיד את המצבה של חמי מול העיניים". והרב ראה זאת, ואמר לי שאקרא לו 'יצחק' למרות שאני לא אוהב את השם הזה, ובעזרת השם תבוא הישועה. ברור שעשיתי כפי שהרב אמר, ובני הבריא ברוך השם. עכשיו אתה מבין למה אני אומר לך, לך לרב עובדיה ותראה את הישועה! ("אור יצחק" - כי תצא ה'תשס"ט)

כבוד התורה

אם ישנה סיבה להקדים את שם אבי האשה, וכגון שהוא תלמיד חכם, ורוצה לכבדו לכבוד התורה שלו, רשאי בהסכמת אביו להקדים את שם אבי האשה, ואדרבה מקיים בזה מצות עשה של כבוד התורה. (שו"ת יביע אומר חלק ה סימן כא)

בקשת מחילה

בכל אופן, אם אבי הבעל מוחל על כבודו, ומסכים שיקראו את הבן הראשון כשם אבי האשה, וכגון שיש בזה ענין, הרי שכבוד האב מחול, ויקדים לקרוא את שם בנו כשם אבי אשתו.

ואין לומר שכל שמשנה מן המנהג ומקדים את שם אבי אשתו, הרי זה נחשב לבזיון של אביו, ואין בזיונו מחול? שכל זה אינו אלא מניעת כבוד, ואב שמחל על כבודו, כבודו מחול. (שו"ת יביע אומר יורה דעה חלק ה סימן כא)

בני אשכנז

מנהג רבים מבני אשכנז לקרוא את הבן הראשון כשם אבי האשה, ואת הבן השני כשם אבי הבעל. (שו"ת יביע אומר חלק ה יורה דעה סימן כא אות ג) ועיין לעיל (עמוד 107) הטעמים בזה.

תפילה לאדם שקוראים לתינוק כשמו

כתב בספר חסידים (סימן רמד): השם גורם לטובה או לרעה, יש אדם שכל הנקראים בשמו יצליחו, ויש להיפך. לכן יתפלל כל אדם שכל הנקראים בשמו, יהיו בהם מידות טובות ולא אחת ממידות הרעות. עי"ש. ומשום כך תיקן הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל נוסח תפילה (קונטרס ימצא חיים סימן כב) כדלהלן: יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתרחם על זרעי ועל קרובי, כי כל הנקראים בשמי, יהיו בעלי יראת שמים ומידות טובות, ומלאים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, וכל אשר יעשו יצליחו, אמן.

מנהגים חלוקים

אם בני משפחת הבעל מקפידים שלא לקרוא כשם הסבא בחייו, ואילו בני משפחת האשה קוראים אף בחיים, יקראו את הברך הראשון כשם אבי האשה. (יביע אומר שם)

בשו"ת יד אלעזר נשאל, מעשה באיש אחד שקרא את שם בנו הבכור על שם אביו, והקפיד אביו מאוד, ואמר שבגלל הדבר הזה הוא מעביר אותו מן הירושה, ובל יוסיף עוד לראות את פניו, יען שזלזל בכבודו. והבן התנצל שעשה כן בשגגה, ולא אבה אביו לשמוע. האם נכון לשנות את שם הבן בשעת הפדיון? תשובה: מותר לשנות בשביל השלום ולהשיב לב אבות על בנים, אך לא יעקור את השם הראשון לגמרי, אלא יהיה טפל לשם החדש שינתן לו עתה, ומעתה לא יקפיד עוד. והרי מנהג אנשי ספרד לקרוא את הנולדים בחיי זקניהם על שם, וזה להם לכבוד ולתפארת. ע"כ. ויותר היה לו להעיר שכן מצאנו ברבותינו התנאים שנהגו כמנהג הספרדים כיום.

שני שמות

אם קורא לתינוק בשני שמות, יש להקדים את שם הסבא קודם השם השני. (שם)

שם שאינו מצוי

אם אין רגילות בציבור לקרוא כשם של הסבא, או שהוא שם לועזי שנהגו לקרוא בחוץ לארץ, וכיום אין רגילים לקרוא בו, כמו מכלוף, מסעוד, מנצור, ניסן, זעליג. או בשמות נשים: פרטונה, מורורי, יענטא וכדומה, ויש להניח שכאשר יגדל הילד יתבייש בשם זה, אין ראוי לקרוא כן, ויסיירו זאת לסבא או לסבתא ויפייסום. ("כבוד אב ואם בהלכה ובאגדה")

כן הורה הגאון החזון איש, שאף שיש בקריאת שם משום כיבוד אב ואם, אך כל שיש לחוש שהבן יצטער כשיגדל, ימנעו מלקרוא לו כן, שנצטוונו בתורה: "ואהבת לרעך כמוך", ודרשו חז"ל (שבת לא ע"א) "מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך". וכן אמרו חז"ל (אבות פרק ד משנה יב): "יהי כבוד תלמידך [בנדן] חביב עליך כשלך".

"את התינוקת עצמה שאלתם?"

מספרים על אחד מחסידי האדמו"ר ה"פני מנחם" זצ"ל מגור, שבא אצלו ואמר לו, כי החליט לקרוא לבתו התינוקת בשם 'יענטא' על שם סבתו ז"ל. הדגיש החסיד "שאלתני את זוגתי, וגם היא מסכימה לשם זה". ועתה ציפה לאישורו של הרב. אך הרב הגיב בתמיחה: "ואת התינוקת עצמה שאלתם, אם היא מסכימה לשם זה?!"

ואכן, בעת קביעת שם הילד, על ההורים לזכור, כי הילד הוא זה שאמור לשאת את השם שיקבל עתה למשך כל ימי חייו. ולכן אין לתת לילד שם מוזר, גם אם אין בו חיסרון מצד משמעותו, אם הוא יגרום לילד אי נעימויות ותחושות מוזרות בחברתו. ואף

על פי שבעלי שם מוזר אשר הם בעלי מידות טובות ותכונות נעימות, הופכים את שמם יוצא הדופן לשם אהוב ומיוחד בחברה, עד שאין מי שמתייחס אליהם בזלזול בגלל שמם, עם כל זאת יש לחשוש שמא הילד יתקל בזלזול בתחילת דרכו, וביטחונו העצמי יתערער. ("הצופן" עמוד 316)

סבא שאינו שומר תורה ומצוות

אם הסבא עדין לא זכה לשמור תורה ומצוות, אבל שמו כשמות הצדיקים, כגון: אברהם, יצחק, יעקב, וכיוצא בהם, אין שום חשש לקרוא לבן כשמו, אך יתכוון שקוראו על שם הצדיקים ששםם כן. (שם)

כתב המקובל האלהי רבנו יהודה פתייה זצ"ל בספרו מנחת יהודה, אם אותו המת עבר עבירות שחייבים עליהם מיתה, בר מינו, אין לקרוא הילד על שמו, כי חס ושלוש יכול לגרום רעה לאותו הילד. ומעשה נורא שהיה עמו, שראה את נשמת המת באה להיכנס בגוף הילד בשעת המילה, ומנע מאבי הבן לקוראו בשם המת, והלך המת, ושלוש על ישראל. (שו"ת מבשרת ציון ח"ג עמוד תעה)

סבא שנפטר בקיצור ימים

יש להקפיד שלא לקרוא על שם סבא שנפטר בקיצור ימים או בתאונה וכיוצא בזה, שלא כדרך כל הארץ. על כן במקרה זה, יקראו לבן שני שמות. (שם)

יהונתן או יונתן

יש מקפידים לקרוא 'יונתן' ולא 'יהונתן', כי יהונתן בן שאול נהרג במלחמה, כמובא בנביא (שמואל א לא ב). וזו הסיבה שרבים קוראים בשם 'ישעיה' ולא 'ישעיהו', כי ישעיהו הנביא נפטר במיתה משונה וקשה עד מאוד, על ידי נכדו מנשה, כמובא בגמרא יבמות (מט ע"ב). ואולם בספר מנהגי הראש"ל (ח"א עמוד 294) כתב בשם מרן מלכא זצוק"ל שהמליץ לקרוא דוקא יהונתן ולא יונתן, וכמה פעמים אמר לאנשים שרצו לקרוא לבניהם יונתן: "תקראו לו יהונתן, יהונתן היה אב בית דין - תקרא לו יהונתן ויהיה אב בית דין!" וכן סיפר לי הגאון רבי עידן בן אפרים שליט"א במעשה שהיה. ועיין עוד בזה בשו"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תעה).

גדול השלוש

אם ישנם חילוקי דעות בין הבעל לאשה, בקריאת השם לתינוק, יזהרו מאוד מאוד מריב ומחלוקת, שדברים אלו שנואים מאוד על השם יתברך. והנכון לשאול רב תלמיד חכם, ויקבלו עליהם לעשות ככל אשר יאמר. והכל על מקומו יבוא בשלוש. (שם. ועיין בשו"ת מבשרת ציון ח"ג עמוד תעה)

הגאון הרב אלעזר מנחם שך זצ"ל, רגיל היה לומר, כי לעולם אין אדם מפסיד מן הוויתור. [ואני הקטן מוסיף בכוונתו, שלא רק שאינו מפסיד אלא מרוויה, כפי שרואים פעמים רבות. ועיין בזה בהרחבה בעלון "ותענג בשן" גליונות מס' 18, 19].

ומעשה שהיה בזוג שנולד להם בן, ואבי הבן רצה לקרוא לו 'יאיר', אולם רעייתו רצתה לקרוא לו 'יאיר חיים'. האב טען שאינו רוצה שני שמות, כי אינו מתעתד לקרוא לבנו בשני שמות, ועל כן שאלו את הרב עם מי הצדק. הרב ענה להם שהצדק עם האב, ודי בשם אחד, והאשה קיבלה את הדברים. והנה בעת הברית רגע לפני קריאת השם, בא אבי הבן ואמר לרב, שהוא רוצה לקרוא לבנו 'יאיר חיים', כדי לשמח את רעייתו. או אז אמר לו הרב, אשריך ואשרי חלקך, דע לך כי מן השמים כיוונו אותך לקרוא לבנך כשם הגאון רבי 'יאיר חיים' בכרך, בעל שאלות ותשובות "חות יאיר", שהיה לפני כ-350 שנה. זיע"א.

על שם כל הצדיקים

מרן מלכא הראשון לצינון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה אומר, שכאשר האדם קורא שם לבנו, לא טוב שייחד על שם פלוני או פלוני דוקא, אלא יכוון שקריאת השם היא על כל הצדיקים שקראו שם כך.

כן סיפר לי יהודי יקר הי"ו מבאי מביתו וממקורביו של מרן מלכא, שפעם שח לתומו למרן שנקרא שמו 'דוד', על שם אדוננו עטרת ראשנו הקדוש רבי דוד אביחצירא הי"ד זצוק"ל וזיע"א, שנהרג על קידוש השם, כאשר ירו בו בתותח ביום שבת קודש, בידי זדים אכזרים ערלים בני בליעל, ימח שמו וזכרו, בפני קהל עדתו בככר העיר בריסאני שבמרוקו. ואמר לו מרן: בכלל לא טוב לייחד את שם האדם על זה או על זה, אלא יכוון על כל הצדיקים שנקראו כן, וכל שכן במקרה זה שנפטר בעוונות הרבים במיתה משונה, השם יצילנו.

קריאת שם לתינוק פג

כתב בספר "רבנו" (עמוד שצט): אל מרן מלכא הגיעה שאלה מארגנטינה, על תינוק שנולד קטן מאוד, תשע מאות גרם, ויקח עוד כמה חודשים עד שיהיה ראוי למולו, האם לקרוא לו עתה שם, או להמתין למילה, ואמר רבנו שימתינו למילה. וועיין בשו"ת מבשרת ציון ח"ג עמוד תסז. שו"ת בצל החכמה חלק ו סימן ז

הרחבת הידיעה – למעוניינים להרחיב את ידיעותיהם בענין קריאת השמות לבניהם, כדאי ומומלץ להם מאוד, לעיין בספר "הצופן" (עמוד 309) לגאון הרב זמיר כהן שליט"א, וירו נחת גדולה מאוד.

מחילת עוונות לנקראים בשם התינוק

הגאון רבי יוסף מולכו בספרו שלחן גבוה (סימן רסד סקי"ב) הביא את דברי המדרש שגזר הקב"ה על אליהו הנביא להשתתף בכל מילה. והבטיח הקב"ה שאם יהיו שם רשעים, הוא מוחל להם על כל עוונותיהם, העיקר שיסכים אליהו לבוא לשם. וכתב על זה הגאון רבי חיים פלאג'י (ותכחת חיים סוף ח"ג ברית מילה דף רעט): ומזקנים אתבונן, שהשם שקראו לנימול, יועיל לכפר יותר לכל העומדים שם שנקראים בשמו. ששם הנימול שהקריב עצמו קרבן לה' ונקי מחטא, יועיל לכל הנקראים כשמו להיות נקיים מחטא, כמו הנימול עצמו שעשה ריח ניחוח לה'.

גם בספר לחם לפי הטף (מערכת ק אות א) כתב, שכל אותם שהיו בשעת המילה ששמותיהם כשם שנקרא בו הילד הנימול, מתכפרים עוונותיהם. וכגון אם הילד נקרא שמו אברהם, כל אותם ששמו אברהם שעומדים שם, מתכפרים עוונותיהם. עי"ש שהאריך בזה.

ובקונטרס היחיאלי (בית השם חלק מידות טובות אות ט בהגה) כתב: שמעתי טעם מפני מה תיקנו לקרוא שם לנער תיכף למילה? שכיון שבא אליהו לכבוד התינוק וממשיך עליו מקדושתו, וכן ממשיך מקדושתו לכל מי ששמו כשם התינוק, לכן תיקנו שיקרא שמו רק בברית, כדי שירוצו העם להשתתף בברית המילה שתתקיים ברוב עם, כי אולי יקראוהו כשמו וימחלו לו עוונותיו. עי"ש.

ובזה רמזו את הפסוק (בראשית ב יט): "וַיִּבֶא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ, וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ", "הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה יִּקְרָא" ראשי תיבות **מילה**, מכאן שאין מספרים את שם הילד עד המילה. (הובא בשו"ת מבשרת ציון ח"ג עמוד תסו)

זמן המילה

ביום השמיני

זמן המילה הוא ביום השמיני, שנאמר (ויקרא יב ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". ואם היה התינוק חולה שאי אפשר למולו מפני הסכנה, דוחים את המילה לכשיבריא, ומלים אותו ביום בלבד ולא בלילה. (סימן רסב ס"א. שו"ת יביע אומר חלק ו י"ד סימן כג אות א) ואותם הדוחים את הברית ליום שניח להם, או ליום שאולם מסויים פנוי, הרי הם מבטלים מצות התורה של "ביום השמיני", ועוונם חמור עד מאוד.

כתב הרמב"ם (הלכות מילה פ"א ה"ח): אין מלין לעולם אלא ביום לאחר עלות השמש [הנץ החמה], בין ביום השמיני שהוא זמנה בין שלא בזמנה שהוא מתשעי והלאה, שנאמר "ביום השמיני" - "ביום" ולא בלילה. ואם מל משעלה עמוד השחר, כשר. וכתב הטור (סימן רסג): וצריך להיזהר מאד באלו הדברים שאין מלים ולד שיש בו חשש חולי, כי סכנת נפשות דוחה הכל, שאפשר למול לאחר זמן, אבל אי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

עוד כתב הרמב"ם (פירוש המשניות מסכת שבת סוף פרק יט): אם עבר אדם ולא מל את בנו וחמל עליו ביום השמיני, הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה מאוד שאין בכל המצוות כמוה, ולעולם אין לו תשלומים למצוה זו, והרי עונו חמור ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה או שעבר עליו ליל פסח ולא אכל מצה. ע"ש. (ועייני עוד להלן בזה עמוד 219 בשם התשב"ץ)

למה דוקא ביום השמיני?

הרמב"ם בספרו "מורה הנבוכים" (חלק ג פרק מט) כתב: וזה שהמילה נעשית בהיותה בימי הקטנות יש בה שלש חכמות: א. אילו הונח הקטן עד שיגדל, אפשר שלא היה עושה. ב. שלא יכאב בכאב גדול, לרכות עורו וחולשת דמונו [שאינו יודע לדמיין], כי הגדול יפחד וירעד מן הענין שידמה היותו קודם היותו. ג. שהקטן יבוז לו יולדיו בעת לידתו, שלא התחזקה עדיין הצורה הדמיונית המביאה ליולדיו לאהוב אותו, כי הצורה הדמיונית היא נוספת תמיד בראייה, והיא גדלה עם גדולתו, ואחר כן תתחיל להתחסר, כי אין אהבת האב והאם את הבן בעת לידתו כאהבתם אותו והוא בן שנה [שאז יותר]. ולא אהבת בן שנה כאהבת בן שש [שאז פחות], ואילו הונח שנתיים ושלש, היה חשש לביטול המילה לחמלת האב ואהבתו אותו, אבל סמוך ללידתו, הצורה היא הדמיונית חלושה מאד, וכל שכן אצל האב אשר הוא מצווה בזאת המצוה.

וציוה המילה בשמיני ולא קודם, מפני שכל בעל חי כשיוולד הוא חלוש מאוד בתכלית לחותו, וכאילו הוא עדיין בבטן, עד סוף שבעה ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין, שנאמר (שמות כב כט): "שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ לִי", כאילו קודם זה הוא נפל. וכן האדם, אחר שהשלים שבעה ימים, ימול.

זריזים מקדימים

מן הדין המילה כשרה כל היום מהנץ החמה ועד השקיעה. אולם, לכתחילה יש להזדרז לעשותה בבוקר מיד לאחר תפילת שחרית, כי "זריזים מקדימים למצוות". ובכל אופן ישתדל שלא לאחרה לאחר שעה חמישית מהבוקר [בקיץ 11:25, בחורף 10:40, לערך]. ולא כאותם הקובעים את הברית לשעות שאחר הצהריים או סמוך לשקיעת החמה, שהמאחר את המצוה כל כך נקרא פושע, ונראה שהמצוה בזויה

עליו. וכתב המאירי (הוריות י ע"ב): כשתבוא דבר מצוה לידו, יהיה מכלל זריזים המקדימים למצוות, ולא יתאחר בעשיית המצוה, שאין זה דרך מי שעושה המצוה בכונה מעולה, אלא כמי שעושה אותה דרך פירוק עול ומצוה מלומדה. ע"כ.

אמרו חז"ל (פסחים ד ע"א), ממה שנאמר ויקרא יב ג: "זביזים השמיני ימול בשר ערלתו", למדנו שכל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר (בראשית כב ג): "וישכם אברהם בבקר". וזו לשון הרמב"ם (הלכות מילה פ"א ה"ח): כל היום כשר למילה, ואף על פי כן מצוה להקדים **בתחילת היום** שזריזים מקדימים למצוות. וכן כתב מרן השלחן ערוך (סימן רסב ס"א) כל היום כשר למילה, אלא שזריזים מקדימים למצוות **ומלין מיד בבוקר**. ע"כ. על כן, אף שאבי הבן יודע שאם יקבע את הברית לשעות היום המאוחרות, יבוא ציבור גדול יותר וירוויח מעלת "ברב עם הדרת מלך" (משלי יד כח), מכל מקום מעלת 'זריזים מקדימים למצוות' גדולה יותר ממעלת 'ברוב עם', כמבואר בגמרא (ראש השנה לב ע"ב). וכל שכן לגבי מצות מילה שלא שייך בה כל כך מעלת 'ברוב עם', כי רק במצוה שכל הציבור מקיימים אותה, כמו בשופר והלל שכל הציבור שומעים את השופר וקוראים את ההלל, שייך לומר 'ברוב עם', אבל במילה שאין הציבור מקיימים אותה, ורק נוכחים הם במקום, לא שייך לומר בזה 'ברוב עם', ולכן אין לבטל בשביל זה את מעלת זריזים מקדימים למצוות.

ובספר נהר מצרים התאונן על אותם שהנהיגו במצרים לעשות את המילה לאחר חצות, ויש שמאחרים עד הערב, ולא עלתה בידו להחזיר עטרה ליושנה לעשות המילה בבוקר. גם השדי חמד כתב, **צר לי על מנהג איזה אנשים במקומות אלו, שמאחרים המילה עד קרוב לחצי היום, ופעמים ששוהים עד אחר חצות, עד שיתקבצו המוזמנים. ואין להם על מי שיסמוכו** כדי שתעשה המצוה ברוב עם, כיון שמפורש בש"ס שזריזים מקדימים למצוות עדיף ממעלת ברוב עם, והזריז הרי זה משובח. ע"כ. וכל שכן שפעמים שוהים עד סמוך לשקיעת החמה. וכתב באור זרוע תשובת רבי נתן בעל הערוך שכתב לרש"י, בשם מר יעקב גאון: מצוה מן המובחר להקדים המילה בהשכמה, משום שזריזים מקדימים למצוות. ואין נכון לאחרה בראש השנה עד גמר התפילה, כי ברוב פעמים גמר התפילה בסוף חמש שעות, **והמאחר מצות מילה כל כך, נראה שמצות מילה בזויה עליו**. ע"כ. ולפי זה יש לומר שאף אם מאחר קצת כדי לקיים את המצוה 'ברוב עם', מכל מקום אין להשהות המילה עד חמש שעות, שנראה חס ושלום כמבזה את המצוה.

גם בספר מעשה רוקח כתב: זריזים מקדימים למצוות, וכן מנהג כל ישראל, זולת באיזה מקומות שכדי להתמתן לנשים עד שיתקשטו מוכרחים לאחר מצות מילה, וזה גורם איחור גדול עד אחר חצי היום על פי הרוב, **ומה יעשו גדולי הדור שאין בידם למחות, והשומע ישמע והחדל יחדל, ויזהיר לנשים על הדבר, או לא ישמע להם בדבר הזה כלל, אלא ימול מיד אחר יציאה מבית הכנסת כמנהגם של ישראל, ותבוא עליו ברכת טוב מהאל הטוב והמטיב שזיכהו לבן זכר שיחיה בזכות מצוה זו**. גם ראיתי באזמיר שעושים תיכף אחר יציאה מבית הכנסת, וכן הוא מנהג כל אותה מלכות, וישר מאוד בעיני. ע"כ. (שו"ת יביע אומר חלק ב יורה דעה סימן יח)

והנה בגמרא ברכות (כח ע"א) אמרו, תפילת מוסף זמנה כל היום. ואמר רבי יוחנן, והמאחר כל כך נקרא פושע. וכן פסק מרן השלחן ערוך (או"ח סימן רפו ס"א), אם התפלל לאחר שבע שעות נקרא פושע, ויצא ידי חובה מפני שזמנה כל היום. ואם המאחר תפילת מוסף שהיא דרבנן, נקרא פושע, כל שכן המאחר מצות מילה שהיא מן התורה, וביסודה גדולה היא יותר ממצוות תלמוד תורה. בא וראה עד כמה חרה לו למרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שמאחרים את הברית לשעות אחר הצהריים, עד שמחמת כן הכריע שבמקרה זה יאמרו וידוי בתפילת שחרית, כדי שיכירו בטעותם שלא טוב הם עושים לעכב המצוה, וזה תוכן דבריו (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן יב סוף אות ד): ולפי זה נראה שאם מנהג המקום ההוא **לעשות המילה סמוך למנחה, כמו שנהגו לצערנו במצרים ועוד מקומות...** ואף על פי שיש לצדד בזה, והרוצים לפטור עצמם מוידוי, יש להם על מה שיסמוכו, מכל מקום נראה לעניות דעתי שהנכון להורות לומר וידוי בשחרית, **לידע, להודיע ולהודיע שלא טוב הם עושים לעכב את המצוה עד הערב**. וכמו שכתב באור זרוע שמראה שמצות מילה בזויה עליו, חס ושלום. והביאותיו בשו"ת יביע אומר חלק ב', והבאתי עוד

אחרונים רבים שקראו תגר על העושים כן, ואף על פי שכוונתם בזה כדי שיוכלו קרוביהם ומכריהם להשתתף בשמחת הברית מילה, כל זה לא יועיל ולא יציל. ועל כן טוב הדבר לומר וידוי בשחרית, להודיעם דמדחא קא דחי בידיהם להאי יומא טבא [שהם דוחים בידיהם את היום טוב שלהם], והתוודו את עוונם. ואולם ביוזעם מזה, ישתדלו לתקן הדבר בפעם אחרת, ולא אתי למיסרך [ולא יבואו להימשך כן גם בעתיד], וגם אחרים לא ילמדו מהם. עכ"ד.

ועיין לגאון רבי שמעון סופר, בנו של הגאון בעל החתם סופר, בשו"ת מכתב סופר (חלק ב סימן כח) שצייד שאין להמתין ולמול לאחר חצות היום, אפילו כדי שיהיה המוהל צדיק, וכל שיש לפניו מוהלים מומחים זריזים, המוכנים לעמוד בבוקר השכם לעשות המצוה כתקונה, למה יאחר את המצוה כדי לעשותה על ידי אדם גדול, כיון שגוף המצוה נעשית מן המובחר גם על ידי איש המוני. ואדרבה, מאוסה היא הערלה, וכל מה שמקדים למעט תיפלה עדיף ונכון יותר. ואבי מורי מאור הגולה הגאון החתם סופר, היה מל בעצמו את רוב התינוקות שנולדו בקהילתו מטרסדורף, והיו כולם משכימים יותר משאר הימים כדי להקדים את המצוה, ונראה שזה מהטעם כדי להקדים ולהסיר את הערלה המאוסה שעה אחת קודם. (חשוקי חמד נדה לא ע"ב)

הסיבה לחולשה בתורה ויראת שמים

כאשר המקובל האלהי רבי סלמן מוצפי זצ"ל היה מוזמן להיות מוהל או סנדק, היה מתנה תנאי שיערכו את הברית מוקדם בבוקר, כפי שנאמר "וישכם אברהם בבוקר". הוא היה מוסיף ואומר, אחת הסיבות לכך שבני הדור נחלשים בחלקם בתורה ויראת שמים, וכן העובדה שהבושה בדורנו פוחתת והולכת, מפני שהמצוה הראשונה שקיימו בהם - ברית המילה, התעצלו בה הוריהם וקיימוה באיחור. (ספר עולמו של צדיק עמוד 125)

אברכי כוללים

אבי הברית שזכה לעסוק בתורה כל היום בכלל אברכים, עליו לתת דעתו יותר לעשות את הברית בבוקר לאחר התפילה, כי בכך ימנע הרבה ביטול תורה מחבריו האברכים הבאים לכבדו ביום מילת בנו וביום שמחת לבו. וזה לבד מכל המבואר לעיל שכך צריך לעשות לכתחילה.

אברך יקר התבונן בעצמו, הלוא אם תעשה את הברית בצהריים כפי שמצוי בשעה 2, חבריך האברכים יבואו לכבדך וישוה שם עד לסיום הסעודה והדרשות, ויגרם להם ביטול תורה גדול, כי אם בכלל זה לומדים ברציפות מהבוקר עד שעה 4 או 5, נמצא אפוא שכל סדר אחר הצהריים הלך לבטלה. ואם היא עת הפסקה, אזי באברכים הרגילים לנוח בצהריים אם יבטלו את מנוחתם, יגרם להם ביטול תורה גדול לשאר היום, כי לימודם יהיה בעייפות וחולשה. לא כן כאשר מקיימים את הברית בבוקר מייד לאחר התפילה, לכל היותר יאחרו כחצי שעה או שעה לכולל, אך שאר הסדר יהיה בעירנות טובה, כך שעל פי רוב הריוח יהיה גדול על ההפסד. ועל כן זה אמרו חז"ל (מועד קטן ה ע"א): כל השם אורחותיו - בודק ובוחר את מעשיו אם ראויים ונכונים הם, שלא יבוא בהם לידי מכשול חלילה, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר (תהלים נ כג): "וְשֵׁם דָּרְךְ אֶרְאֶנּוּ בְיַשַׁע אֱלֹהִים", אל תקרי וְשֵׁם אלא וְשֵׁם דרך - אראנו בישע אלהים.

כיסוי הוצאות

אם הוצאות הסעודה כבדות מאוד על אבי הברית, ומוכרח לכסותן באמצעות מכריו ומכובדיו הבאים לכבדו ביום שמחתו, ואם יעשה את הברית בבוקר, לא תהיה באפשרותם לבוא ולא יכוסו הוצאותיו, אינו מצווה לעשות סעודה קטנה במיעוט הוצאות, באופן שמתבייש בזה, כי יש בזה משום כבוד הבריות, לכן רשאי לאחר את הברית בכמה שעות, כי ההכרח לא יגונה. (כן הורה מורנו הראש"ל רבנו יצחק יוסף שליט"א)

כבוד הבריות

אם ההורים ובני המשפחה הקרובה גרים בעיר רחוקה, ואי אפשר להם להספיק לבוא מוקדם בבוקר לברית, על אבי הבן להתחשב בהם ולערוך את הברית באופן שיספיקו לבוא בנחת, כי תורתנו "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", וגדול כבוד הבריות, וכל שכן כשמדובר במצות כיבוד אב ואם שהיא מצוה חמורה שבחמורות. וברור שאין כאן חלילה זלזול בכבוד המצוה, כיון שמוכרח לעשות כן, וההכרח לא יגונה. וכבר אמרו חז"ל (אבות פרק ב משנה ז): "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", ו"הנהג בהם מנהג דרך ארץ" (ברכות לה ע"ב).

שוב ראיתי כן בחשוקי חמד (נדה לא ע"ב ד"ה אביו ואמו) שכתב: ואם אביו צריך לבוא ממרחקים, ראוי להמתין לו גם לאחר חצות, כדי לא לבזותו אלא לכבדו.

אוהב שלום ורודף שלום

אבי הבן שרוצה לערוך את הברית בבוקר לאחר תפילת שחרית כהלכה, אך יודע שאם יעמוד על זאת, תגרם חלילה מחלוקת בינו לבין אשתו או במשפחה, ברור הדבר שעליו לדחות את הברית לשעות מאוחרות יותר, באופן שתתקיים הברית בנחת ובשמחה, בשלום ובמישור, שאין לך מעלה גדולה מן השלום. וכן היה הלל אומר (אבות פ"א מ"ב): "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום". וכן אמרו (סוף מסכת עוקצין): "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ומובא בתנא דבי אליהו (אליהו רבה פרק כו): "אמר הקב"ה לישראל: בני אהובי, כלום חיסרתי לכם דבר, ומה אני מבקש מכם? הא איני מבקש אלא שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה..."

כתב השל"ה הקדוש (שער האותיות ב"ת, בריות אות יז): בואו וראו כמה גדול כח השלום, שאפילו לשונאים אמר הקב"ה פתחו להם בשלום, שנאמר (דברים כ ז): "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת עליה לשלום". ואמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ד מט"ו): "הוי מקדים בשלום כל אדם", מהו 'בשלום כל אדם', אפילו אם אתה רואה שליבו עליך, הוי מקדימו לשלום, שאם אתה עושה כן תגרום לך שיהאבך, ואפילו אם אינו נכנע להשלים עמך, הקב"ה מוסרו ומכניעו תחתיד. וכן מצאנו בודד עליו השלום שהיה רודף אחר שלום של שאול, כמו שנאמר "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה". ושאול לא די שלא נתפייס לו, אלא שהיה רודפו כדי להרע לו, ומסרו הקב"ה ביד דוד במערה ובמעגל (שמואל א כד י, כו ז), ואף על פי כן לא עלה על לבו של דוד להרע לו, לפי שצריך לו לאדם להיות אוהב שלום ורודף שלום, כמו שנאמר "בקש שלום ורדפהו", בקשהו עם אוהבך, ורדפהו עם שונאך. בקשהו במקומך, ורדפהו במקומות אחרים. בקשהו בגופך, ורדפהו בממונך. בקשהו לעצמך, ורדפהו לאחרים. בקשהו היום, ורדפהו למחר. ואל תתייאש לומר לא אוכל להשלים, אלא רדוף אחר השלום עד שתיגעהו. ע"ש.

וכמה שכרו רב ועצום של אבי הבן זה, כי מלבד שמחשיבים לו בשמים שעשה את המילה בבוקר כדת וכהלכה, כל זה כאין וכאפס לעומת מעלותיו וזכויותיו שמנע מחלוקת וריב ומדנים, ואדרבה הרבה שלום בעולם, וכמו שאמרה תורה בבניית המזבח שלא להניף עליו ברזל, שנאמר (שמות כ כב): "כי חרבך הנפית עליה ותחללה", וכתב רש"י שם: "הא למדת, שאם הנפת עליו ברזל חיללת, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבוא עליו ברזל שהוא כורת ומחבל. והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים שאינן רואות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהן ברזל, המטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות". וזה בעולם הזה, על אחת כמה וכמה שהקרו קיימת לו לעולם הבא.

ברית בהפתעה

לכתחילה יש להשתדל שיהיו לפחות עשרה אנשים בברית. ורק במקרה שאין אפשרות להשיג עשרה, ימולו בפחות מעשרה. על כן, אם נקלע אבי הבן למצב של קיום מצות המילה בהפתעה, וכגון שלא היתה ברורה רמת הצהבת של התינוק, ולקראת צהרי היום השמיני הוברר הדבר שאפשר למולו, על אבי הבן לקיים את הברית מיד, וישתדל שיהיו לפחות עשרה אנשים ולא ימתינו אפילו יום אחד בשביל לקבוע אולם ולהזמין את מכריו וחבריו. ואם לא השיגו עשרה, לא ידחו חלילה את הברית מחמת כן, ויקיימוה בכל מצב בזמנה. (סימן רסה ס"ו. שו"ת יביע אומר חלק ב יו"ד סימן יח אות ה)

הוא התחנן, אבל אין לי כאן שום משפחה, לא סעודה, ולא כלום

סיפר יהודי יקר שהיה גר בסמוך לביתו של הגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל, פעם נכנסתי לבית הרב זמן קצר לפני שבת לשאול שאלה קטנה. פתאום דפק בדלת אברך צעיר, בנו של הרב פתח את הדלת, ודיבר אתו רגע והאברך הלך. שאל הרב מי זה היה? אמר הבן, שאלתי אותו אם זה דחוף, והוא אמר שלא, אז אמרתי לו תבוא אחר השבת. שאל הרב, ומה הוא רצה? ענה הבן, הוא רצה לשאול אם לעשות בדיקת אולטרסאונד לתינוק שנולד לו. אמר הרב, תקרא לו! רץ הבן לקרוא לו. שאלו הרב מה הענין, וסיפר לרב שנולד לו תינוק לפני שמונה ימים, ואולם המוהל אמר שכיון שהוא קטן במשקל, צריך להמתין עד שיגדל. אמר הרב: אצלנו לא דוחים בלי בדיקה של מוהל מומחה, תביא את התינוק ונקרא למוהל. האברך בתדהמתו הביא את התינוק, ומיד קראו למוהל מומחה ר' נתן הרציני, והחליט שאפשר לעשות ברית היום! האברך הצעיר לא ידע את נפשו, כיצד יעשה ברית זמן קצר כל כך לפני שבת? הוא התחנן, אבל אין לי כאן שום משפחה, לא סעודה, ולא כלום. אמר לו הרב, אבל יש לך מצות מילה בזמנה! שזה הדבר הכי גדול בעולם! אתה תהיה הסנדק, ומיד עשו את הברית במעמד חמישה אנשים. ("מילי דהספידא" עמוד קנג) ועיין להלן (עמוד 139).

להלן כמה טעמים שלכתחילה צריכים עשרה אנשים בברית:

א. כתב רב צמח גאון, מה שאנו מצריכים עשרה לברית, היינו כדי לפרסם את המצוה. (ורכי משה סימן רסה)

ב. כתב בספר מעבר יבק, השכינה באה לברית כדי להופיע מאורה על כל העוסקים במצוה, וכל ההולכים לברית הרי הם כמקבילים פני שכינה, ויש להם תוספת נשמה גם כן, ולכן יום טוב שלהם הוא. גם רבנו עובדיה ספורנו (בראשית יח א) כתב, "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מְרִיא", כי שם נימול אברהם, והופיע האל יתברך שכינתו לעמוד בברית, כעין מה שנאמר (דברים כט ט): "אֲתֶם נִצְבִים הַיּוֹם פְּלֶמֶס לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם... לְעִבְרָךְ בְּבְרִית", וכן נאמר (מלכים ב כג ג): "וַיִּכְרַת אֶת הַבְּרִית לִפְנֵי ה'". וכיון שהשכינה באה, אין זה כבוד שיהיו פחות מעשרה אנשים, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין לט ע"א) כל שיש עשרה, השכינה שורה שם.

ג. כתוב בפרקי דרבי אליעזר (פרק יח), כל עדות נאמנות לישראל בעשרה, עדות ברית מילה בעשרה. לכן צריכים עשרה שיעידו על האב שהכניס את בנו בברית. (ואור זרוע)

ד. בזוהר הקדוש (לך לך צד ע"ב) מובא, שאבי הבן פותח בפסוק (תהלים סה ה): "אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרָב יִשְׁכַּח חֲצִירָךְ", והעומדים שם עונים את המשך הפסוק: "נִשְׁפָּעָה בְּטוֹב בְּיַדְךָ קֹדֶשׁ הַיְכָלְךָ". ומי שלא אומר כן, מוציא עצמו מעשר חופות שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים בעולם הבא, שכולן מתקשרות ונרמזות בפסוק זה. ולכן ישנן עשר תיבות בפסוק, שבכל תיבה ותיבה נעשית ממנה

חופה. ע"כ. ואפשר שלכן צריך שיהיו שם עשרה אנשים, כנגד עשר חופות ועשר תיבות שבפסוק. (מעין מה שנפסק בשלחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ד)

ה. כתב בספר מטה משה, אין לך בית האסורים גדול מבטן האמא, וכיון שיצא זה התינוק מבית האסורים, צריך להודות להשם יתברך על כך בפני עשרה, ככל ברכת הגומל שנאמרת בעשרה. ומזה הטעם גם אומרים בברית פסוק: "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו".

אם מחמת שהברית תתקיים בבוקר, לא יהיו עשרה, וכגון במושב קטן שכולם ממהרים מאוד לעבודתם, רשאים להשהות את הברית לכתחילה לשעות הצהריים, כי מעלה גדולה היא שהברית תתקיים בעשרה. ומכל מקום אם יהיו עשרה בברית בבוקר, אלא שלא ישארו לסעודה, אין לדחות את הברית לצהריים בשביל שיהיו עשרה בסעודה. (שו"ת יביע אומר חלק ב יורה דעה סימן יח אות ה. ובנדפס מחדש הערה 5)

ברית מילה בבין השמשות

אם אירע אונס שלא מלו את התינוק עד שקיעת החמה, ימולו מיד ב'בין השמשות' [הזמן שבין השקיעה לצאת הכוכבים] בברכה. אולם אם התאחרו כל כך עד שהגיע זמן צאת הכוכבים, אין למולו, כי מילה בלילה פסולה, וידחו את המילה למחרת.

ומכאן ילמדו אותם המאחרים את המילה כל כך עד סמוך לשקיעת החמה, שלבד ממה שהתבאר לעיל שאינם עושים כהוגן, ונראה שהמצוה בזויה עליהם, הלוא יכולים חלילה להפסיד את הזמן לגמרי, ובפרט בימי החורף הקצרים ששקיעת החמה לערך בשעה 16:30. ישמע חכם ויוסף לקח. [ועיין בגמרא ברכות (כט ע"ב) שאף על פי שישנה מעלה להתפלל מנחה עם דמדומי חמה סמוך לשקיעה, בכל זאת חכמי ארץ ישראל קיללו את הדוחה את התפילה כל כך לרגע האחרון, כי שמא תיטרף השעה ויפסיד זמנה לגמרי. אם כן כל שכן במצות מילה שלא רק שאין שום מעלה לדחותה כל כך עד סמוך לשקיעה, אלא אדרבה נקרא פושע ויש בזה זלזול במצוה].

כידוע, שהזמן שמהשקיעה ועד צאת הכוכבים נקרא 'בין השמשות', שהוא ספק יום ספק לילה, ושיעורו הוא 13.5 דקות זמניות [להבנת המושג 'שעות ודקות זמניות', עיין בחוברת "סדר היום בהלכה ובאגדה"]. ואולם כל זה הוא לדעת רבי יהודה, אבל לדעת רבי יוסי זמן זה הוא עדין יום גמור, ורק כחצי דקה לאחריו ישנו זמן קט כהרף עין [כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחוזקה. (רש"י שבת לד ע"ב)], ואז מגיע "צאת הכוכבים". נמצא שיש לנו ספק ספיקא למול בזמן בין השמשות, כי שמא הלכה כרבי יוסי שכל זמן זה הוא עדין יום גמור, ואפילו תאמר שהלכה כרבי יהודה שזהו בין השמשות, שמא בין השמשות עצמו יום הוא. וכל שכן לפי מה שכתב המשנה ברורה (ביאור הלכה סימן תטו ס"ג), שמן הדין בודאי שהלכה כרבי יוסי, וכן מביאר בגמרא (ברכות ב ע"ב ופסחים ב ע"א) שעד צאת הכוכבים יום הוא, רק שלגבי כניסת שבת אנחנו מחמירים כרבי יהודה לחשוש שהוא ספק לילה מפני חומרת השבת. וכן בצירוף שיטת רבנו תם ורבים מהראשונים, שכל זמן זה הוא יום גמור, ובין השמשות מתחיל כשעה לאחר השקיעה שלנו, [וכן דעת רש"י (ברכות ב ע"א בהשלמות) שכתב: "כשתשקע החמה ויפנה היום וטרה מן תוך חללו של עולם ששקעה לגמרי, דהיינו צאת הכוכבים, לפי שזמן שקיעת אורה מהלך חמשה מילין כמו שאמרו בפסחים"]. על כן, אם קרה והתעכב המוהל לאחר השקיעה, ימול מיד בבין השמשות שעדין הוא נחשב יום השמיני, ולא יבטלו מצות עשה של תורה שאמרה: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". וכן כתב הגאון מנחת כהן, שאם שכתו או נאנסו ולא הספיקו למול ביום השמיני עד ששקעה החמה, יש לסמוך על דעת רבנו תם וסיעתו, ומצוה למול אותו לאחר השקיעה, כיון שעדיין יום גמור הוא כפי התורה, וזה יותר טוב ממה שנדחה המילה למחרת היום, שאז היא מילה שלא בזמנה, ולכן ראוי לעשות המצוה בשעתה, שאפילו שבת החמורה נדחית מפני מילה בזמנה. ואף על פי שבנולד בשבת בבין השמשות, אין

אנו מלין אותו בשבת מכח ספק ספיקא? שם הטעם משום שחוששים לאיסור כרת של חילול שבת לדעת הגאונים, מה שאין כן כאן. ומעתה כיון שבתוך שלוש עשרה דקות וחצי לאחר השקיעה, יש ספק ספיקא, ושלשה ספיקות כנ"ל, ולכן מן התורה זמן זה נחשב כיום גמור, אין לדחות מצות עשה של מילה בזמנה. וברור שיברכו גם את כל ברכות המילה, שאף שלא עושים ספק ספיקא בברכות, אולם כשהמצוה מן התורה עושים ספק ספיקא ומברכים. (שו"ת יביע אומר חלק ו יורה דעה סימן כג. חלק ז יורה דעה ס"ס כד. חלק ח אורח חיים סימן ה סוף אות ג)

וכתב עוד בשו"ת יביע אומר (חלק י יורה דעה ס"ס טו): ולהעמיד דברים על דיוקם, כי הן אמת שיש להקפיד תמיד לעשות המילה קודם שקיעת החמה, ואם התינוק נולד לאחר השקיעה נדחית המילה להבא, ובזה אין מי שחולק. אך המעשה שדנתי בו בחלק ו', היה מקרה חריג, וכך היה המעשה: אחר שקבע אבי הבן עם המוהל למול את התינוק כחצי שעה קודם שקיעת החמה [בשעה 4 אחר הצהריים בימי החורף הקצרים בבית החולים "ביקור חולים" (כך שמעתי מפני מרן זיע"א)] וכן המוזמנים באו בשעה הקבועה, והשלחנות ערוכים לסעודת המילה, אירע אונס למוהל, שבדרכו אל מקום המיועד לברית המילה, לפתע הגיעה משטרה וסגרה את הכביש מסיבה בטחונית של "חפץ חשוד", ולא נתנה לאיש לעבור, ולכן הגיע המוהל באיחור של מספר דקות לאחר השקיעה, והמוזמנים ניצבו כמו נד על האיחור של המוהל, וגם אבי הבן חרה לו מאד על זה, וירע הדבר בעיניו, ואז הורתי לעשות המילה תיכף, שגדול כבוד הבריות. וטעמי ונימוקי עמי, משום שעלה בדעתי באותה שעה שיש כאן ספק ספיקא להקל, כי נזכרתי בסוגיא וכו'. ולכן כדאים הם לסמוך עליהם למול אחר שקיעת החמה בתוך י"ג דקות. וזה ברור. ומעתה אין מקום לתמיהתו של הרב שמש ומגן, ותכל תלונותיו מעלי, כי כדן וכהלכה הורתי משום כבוד הבריות. ע"כ.

והנה יש ששאלו על כך ממה שפסק מרן מלכא בחזון עובדיה (סוכות עמוד תמה), שמי שהיה טרוד ביום טוב ראשון של סוכות ולא נטל לולב עד שהגיעה שקיעת החמה, יטול מיד בבין השמשות בברכה. אולם בשאר הימים שהמצוה היא מדברי חכמים, טוב שיטול את הלולב, אך בלי ברכה. והלוא בשו"ת יביע אומר הנ"ל פסק שאם נאנס ביום השמיני ולא מל, ימול בבין השמשות, כי יש שלושה ספיקות להחשיב את בין השמשות ליום גמור, שמא כרבי יוסי, ושמא בין השמשות יום, ושמא כרבנו תם. ואם כן מדוע לא רשאי לברך על הלולב כשלא נטלו עד שקיעת החמה בשאר הימים. ואם תאמר שדוקא במילה החשיב זאת ליום, כי היא מצוה מן התורה וספק דאורייתא לחומרא, אם כן מדוע פסק כן אף לגבי מי שהיה טרוד ביום הפורים, וסמוך לשקיעת החמה נזכר שעדין לא קרא את המגילה, ומשער בדעתו שלא יוכל לסיים את כל הקריאה אלא בבין השמשות, בכל זאת יברך ויקרא את המגילה אף שחיובה מדרבנן (שו"ת יביע אומר חלק י סימן נב), ומדוע לא נאמר גם במצות לולב בחול המועד שהיא מדרבנן, שיטול בברכה בבין השמשות?

אולם לעניות דעתי, יש הבדל בין הנידונים, כי שם בקריאת המגילה מדובר שנזכר קודם השקיעה שלא קרא, וכיון שזמן זה הוא יום ודאי, הרי שמוטל עליו עתה חיוב גמור לקוראה, אלא שיש צד לומר שלא יברך כיון שסיים אותה בבין השמשות, ואולי זמן זה הוא לילה, על זה צירף מרן את כל הספיקות כדי להחשיב זמן זה ליום. לא כן בלולב שכבר הגיע זמן בין השמשות, ומכיון שמצוה זו בחול המועד היא מדרבנן, ספק דרבנן לקולא, וברור שאינו חייב ליטול, וכמו שכתבו הרמב"ם, הר"ן, הריטב"א, המאירי, ההשלמה ועוד, ולכן אף אם נצרף את כל הספיקות להחשיבו כיום, עדין היאך יאמר "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על נטילת לולב", הלוא לא נצטווה כלל, ורק טוב שיטול בבין השמשות להיודר ומעלה. אבל ביום הראשון שמצות לולב מן התורה, כיון שעתה בבין השמשות מוטל עליו חיוב לקיים את המצוה מחמת הספק, ממילא גם יברך. והוא הדין במצות מילה שכבר חל עליו חיוב ביום זה למול שהוא היום השמיני, מכיון שעל פי הספיקות הנ"ל זמן זה נחשב כיום גמור, מוטל עליו עתה למולו, וממילא גם לברך, שהברכה נגדרת אחר המצוה. (עיי' שו"ת יביע אומר חלק ט סימן נב, וחלק י סימן נב ובמילואים. ילקוט יוסף ארבעת המינים עמ' תקמה, תקנב, תקנה. ופריים עמ' רפד, רצא)

והנה בשו"ת שמש ומגן (חלק ג יו"ד, סימן מט אות ג), הביא מה שכתב הגאון החיד"א (ברכי יוסף או"ח סימן שלא סק"ז) בשם הבית דוד, שכל שנראית השמש בערב שבת אפילו כל שהוא, כשעומדים בראש מקום הגבוה ביותר בעיר, הרי זה נחשב יום גמור ומונים שמונה ימים לתינוק מיום שיש.

ואם אין השמש נראית כלל, מונים להבא, דהיינו שדוחים את המילה ליום ראשון. וכן נתפשט המנהג בעיר קדשנו ירושלים, ועיר עוז לנו חברון, מזמן גאוני הדורות שלפני דורנו. ע"כ. ובשו"ת יביע אומר חלק ז (חאו"ח סימן מא אות ד) הביא את החיד"א וסייעתו. ומכאן קשה על מה שכתב בשו"ת יביע אומר חלק ו (חיו"ד סימן כג) להתיר למול לאחר שקיעת החמה מכח ספק ספיקא. וזה היפך ממה שכתב בחלק ז. עכת"ד.

ואני הקטן לא זכיתי להבין, כי לכאורה יש לשאול שאלה חזקה יותר על מרן היביע אומר, הלא מפורש אמרו במשנה מסכת שבת (קל"ז ע"א), תינוק שנולד בין השמשות, מונים לו מחמת ספק מיום המחרת ונימול לתשעה, ולמה לא נאמר ספק ספיקא להחשיבו שנולד ביום, ונימול אותו לשמונה מיום זה. ועל כרחו לומר כי מאחר וסוף סוף יש ספק בידינו אם הוא נולד ביום או בלילה, לכך אין לנו ברירה אלא למנות מיום המחרת, כי היום השמיני אולי הוא היום השביעי ולא חלה עליו עדין מצות מילה, לכן אין לנו ברירה אלא רק לדחות את המילה למחרת. לא כן במקרה שהתינוק נולד ביום ודאי, ומנו לו שמונה ימים כדון, באופן שברור שחלה עליו עתה מצות מילה ביום השמיני, אך מחמת אונס וכדומה התעכבו מלמולו עד שקיעת החמה, בזה אנו אומרים כיון שכבר חל עליו חיוב המילה, רק שאנו מסופקים לעת עתה בבין השמשות, אם עבר היום השמיני או לא, על זה בא הספק ספיקא להחשיב זמן זה עדין כיום, כדי להמשיך את החיוב הקיים כבר עליו. אבל במקרה של המשנה יש ספק בכלל אם חייב או לא. ודו"ק.

ומעתה גם החיד"א שהביא מרן היביע אומר שדן ממתני נמנה שמונה ימים לתינוק שנולד בערב שבת סמוך לשקיעה ממש, על זה אמר שכל שנראית השמש אפילו כל שהוא, הרי זה נחשב יום גמור ומונים לו שמונה ימים מיום שישי, אבל אם אין השמש נראית כלל, דוחים את המילה ליום ראשון, כיון שנולד בבין השמשות. נמצא שלא בא החיד"א אלא לבאר את המשנה, שאף שאמרה שתינוק הנולד בבין השמשות של ערב שבת נימול ליום ראשון, היינו דוקא כשאין השמש נראית כלל, אבל כל שנראית כל שהוא, הרי זה יום ממש ומונים ממנו, אף שלגבי מלאכה נזהרים אנחנו שלא לעשות מלאכה כמה דקות קודם השקיעה, ואין זה ענין לקיום ברית מילה בבין השמשות. (ועיין בזה בשו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה ס"ס טו. ודו"ק)

לידה בבין השמשות

תינוק שנולד בבין השמשות, מתחילים למנות לו שמונה ימים מהלילה, ונימול ביום השמיני. למשל: אם נולד בבין השמשות של יום ראשון, נימול בשבוע הבא ביום שני. שכיון שבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, אי אפשר למולו ביום ראשון, כי אם בין השמשות לילה, נמצא שיום ראשון הוא היום השביעי ועדין לא הגיע זמן המילה, ואף אם ימול אותו, לא קיים מצוה שאינו אלא כחודש סתם בבשר. וכמו שכתב הרשב"א והובא בבית יוסף סימן רסד: קטן שהצריכוהו רופאים בקיאים למולו תוך שמונה ימים מפני הסכנה ויש שם מוהל ישראל וכן גוי, מי ימול אותו. ואם מל אותו גוי, מהו מילתו? תשובה: כל מחמת הסכנה מותר, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. ומיהו כל שמלו אותו קודם שמונה אין זו מילה אלא חתיכת בשר סתם, ואין הפרש בזה בין גוי לישראל. ואם לא גמרו את המילה, כגון שנשארו עדיין ציצין המעכבים או שלא פרעו, יחזרו לאחר שיתרפא ויטלו ציצין ויפרעו על ידי מוהל ישראל. ע"כ. לכן במקרה הנ"ל, מלין אותו ביום שני, שאז ברור שהגיע זמן המילה. (ועיין במנחת חינוך (מצוה ב) דבר מעניין מאוד, ובשו"ת יביע אומר חלק ו יורה דעה סימן כג אות ג)

גם אם יש ספק אם נולד קודם השקיעה או לאחר השקיעה, מתחילים למנות את שמונת הימים מהלילה. (סימן רסב סעיף ד, וסימן רסו סעיף ח)

תינוק שנולד ביום שישי בין השמשות, מלין אותו ביום ראשון. כי יש ספק אם הוא נולד ביום שישי או בשבת, וביום שישי אי אפשר למולו, כי שמא זה היום השביעי ללידה. וביום שבת אי אפשר למולו, כי רק מילה שהיא ודאי בזמנה דוחה את השבת, אבל ספק מילה בזמנה [כי אולי בין השמשות יום], לא דוחה שבת. (שם) ועיין פרטי דינים בזה בהרחבה להלן (עמוד 205).

דיוק שעת הלידה

אם נראה שהלידה תהיה סמוך לשקיעה או לאחריה, ישים לב אבי הבן לוודא במדויק עם המילדת את רגע הלידה, וכל שיש ספק בדבר, עליו לשאול תלמיד חכם הבקי בהוראה.

צריך להיזהר מאוד בעדותן של המיילדות ובכתיבתן את שעת הלידה בטפסיהן, כי רובן אינן מדקדקות לכתוב את זמן הלידה בדקדוק ההלכה, אלא אחר יציאת כל התינוק וניתוקו מחבל הטבור, ופעמים רק לאחר ניקויו מתפנות לכתוב את הזמן כפי שמראה שעונן אז, ויתכן גם שאין השעון שלהן מדויק. על כן, כשרואים שמתקרב זמן הלידה בגבול זמני השקיעה ובין השמשות, בין בחול ובין בשבת, יקפידו לבקש מהמיילדת שתשים לב לזמן המדויק של יציאת הראש, ולפי שעון מדויק. וכתב הגרש"ז אוירבך שאפילו מיילדת שאינה שומרת שבת, כל שאין לה נגיעה מכל סיבה שהיא שלא להתייחס ברצינות לבקשה זו, אפשר לסמוך על דבריה, ובפרט במקומות שמצויים הרבה שומרי תורה ומצוות, שכלל גדול בידינו, אומן לא מירע אומנותו. (פסקי תשובות סימן שלא אות י)

קטן נימול לשמונה ימים ועד שנים עשר יום

אמרו חז"ל (שבת קלז ע"א) שישנם מקרים שמלים לכתחילה את התינוק לשמונה ימים [ביום השמיני], לתשעה ימים, לעשרה, לאחד עשר, ולשנים עשר. כיצד? מילה בזמנה - לשמונה.

* נולד בבין השמשות - נימול **לתשעה**. לפי שמספק מתחילים למנות את שמונת הימים רק מהלילה שלאחר בין השמשות, ונמצא שנימול ליום התשיעי.

* נולד בבין השמשות של ערב שבת - נימול **לעשרה**. כי יש ספק אם הוא נולד ביום שישי או בשבת, ואי אפשר למולו בתשיעי שזה שבת, כי אין מילת ספק דוחה שבת, לכך נימול ביום ראשון שהוא היום העשירי ללידתו.

* נולד בבין השמשות של ערב שבת וחל יום טוב ביום ראשון שאחר השבת - נימול **לאחד עשר**. כי אי אפשר למולו ביום טוב - יום ראשון שהוא היום העשירי, כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב, לכך נימול למחרת ביום שני שהוא אחד עשר יום ללידתו.

* נולד בבין השמשות של יום רביעי, ובשבוע הבא חלים שני ימים טובים של ראש השנה בחמישי ושישי - נימול **לשנים עשר**. שהרי שאי אפשר למולו ביום רביעי, כי הוא ספק יום השביעי. ובחמישי אי אפשר למולו, כי זו מילת ספק שאינה דוחה יום טוב. ובשישי ושבת ברור שאי אפשר למולו, כי זה ודאי לא זמנו ולא דוחה יום טוב ושבת. לכך אין ברירה אלא למולו לאחר השבת ביום ראשון, שהוא יום שנים עשר ללידתו.

יום טוב

תינוק שנולד בבין השמשות של יום שני, ובשבוע שאחריו חל יום טוב ביום שלישי, מלין אותו ביום רביעי. ואם היה כן בחוץ לארץ שיום רביעי הוא יום טוב שני של גלויות, מלין אותו ביום חמישי. לפי שמילה שלא בזמנה אינה דוחה אפילו יום טוב שני של גלויות.

תינוק שנולד בחוץ לארץ בבין השמשות של יום שני, ובשבוע שאחריו חל יום טוב ביום שני, וממילא יום שלישי הוא יום טוב שני של גלויות, מלין אותו ביום רביעי. כי אפילו ספק יום השמיני, אינו דוחה יום טוב שני של גלויות. (שו"ת יבע אומר חלק ח יורה דעה סימן כג. ועיי' בחלק ט אורח חיים סימן ק אות ה, ט)

חולה

אסור למול תינוק חולה עד שיבריא. במה דברים אמורים? כשחלה באחד מאיבריו, כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה, אבל אם היה לו חום [כ-38 ומעלות], שהוא חולי שבכל הגוף, ממתנינים לו מעת שהתרפא שבעה ימים שלמים מעת לעת, ואז מלין אותו. וכל שכן אם היה לו בעיניו כאב גדול, שצריך להמתין שבעה ימים מעת שהתרפא, כי חולי העיניים חמור הרבה, היות וגידי העיניים תלויים בלב. וחובה גמורה להיזהר מאוד בכל זה, ואסור למול כל שיש חשש חולי שהוא, כי סכנת נפשות דוחה הכל, שהרי למול אפשר גם לאחר זמן, אך להחזיר נפש אחת מישראל, אי אפשר לעולם. (בית יוסף ושלחן ערוך סימן רסב ס"ב)

בזכות קיום ההלכה ללא התחכמויות ניצל התינוק

סיפר מורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל: עימי היה המעשה, שנעשה לי נס גדול באחת הבריתות, שנתנו לי למול, וראיתי שיש לתינוק חולי בעין. לאבי הבן היה תלמיד רופא עיניים שקבע שהברית לא תפריע לתינוק, אבל אני לא רציתי למול בשום אופן, כיון שנפסק בשלחן ערוך שתינוק שכאבו לו עיניו אפילו כאב מועט, ממתנינים לו עד שיבריא. לאחר זמן התגלה שהדם של התינוק היה מזוהם, השם יצילנו, ומי יודע מה היה קורה חלילה אם היה נימול. רק לאחר שלשה חודשים שנרפא ממחלתו, התירו למול אותו. וכיון שקיימתי את ההלכה בשלחן ערוך ללא התחכמויות, ולא שמעתי לעצת הרופא, זכיתי לסייעתא דשמיא ועל ידי כך ניצל התינוק. (אור לציון חכמה ומוסר עמוד פא)

כולם הלכו הביתה רוטנים על הרבי "המחמיר"

הרבי מקלויזנבורג, בראשית בואו לארצות הברית, נתכבד בסנדקאות. והנה כשכבר ישב על הכסא והתינוק הושם על ברכיו, הבחין הרבי כי יש לתינוק כמין אבעבועות קטנות על הלשון, ומקובל היה אצלו מרבתי שבמצב כזה אין מליים את התינוק. הרבי הורה מיד למוהל שלא למול, וקם מעל הכסא. מיד החלה מהומה, ואבי התינוק רגז מאוד מדוע משבית הרבי את השמחה כשהכל מוכן לסעודה והמוזמנים כולם כבר הגיעו. הוא החליט לקרוא לרופא ילדים שגר בסמוך, הרופא שבדק את הילד קבע חד משמעית שמותר למול אותו, אבל הרבי לא קיבל את דעתו. האב טרח וקרא לרופא אחר, וגם הוא אמר שלמרות שיש לו 'משהו' בפה, אין זו סיבה לדחות את הברית. הרבי לא נכנע לדעתם, ואמר להם שהם יכולים לעשות כהבנתם, אבל הוא אינו מוכן להיות הסנדק. בסופו של דבר הברית לא התקיימה, וכולם הלכו הביתה רוטנים על הרבי "המחמיר". למחרת בא אבי הבן לרבי לבקש מחילה ולהודות לו. הוא סיפר כי הילד קיבל חום גבוה, והרופא אמר שאם היתה הברית מתקיימת אתמול היתה נשקפת סכנה לחיי התינוק. הרבי הפטיר ואמר, שנוכח לראות שכאשר ישנה קבלה נאמנה, אסור להיכנע לדעות אחרות. (אורה ושון)

תינוק שהיו לו שלשולים, יש להמתין שבעה ימים מעת שהבריא. וכן מורים המוהלים בזמנינו.

הגאון החזון איש כתב: בזמנינו שמצוי מאוד חולאים בתינוקות, נראה שכל שיש ספק פן יגרם לו חולי מעיים לשלשל, או עצירות, או כאב מעיים, או חום כלשהו, הרי זה בכלל ספק סכנה,

שכל קלקול מעיים יכול לגרום חולי, וכל חולי לגבי תינוק, הרי זה ספק סכנה. (עי' חזו"ע שבת ג שסב)

צהבת [ירוק]

תינוק שיש לו צהבת גבוהה [הרי זה סימן שעדין לא נפל הדם באבריו והוא חלוש מאוד], ואסור למולו מחשש סכנה. וכשיתרפא, מלין אותו מיד ואין צורך להמתין שבעה ימים, כי כך היא בריאתו של עולם, שיש תינוק שנופל בו דם מוקדם יותר, ויש שנופל בו דם מאוחר יותר. (קס)

כן הוא בגמרא מסכת שבת (קלד ע"א) אמר אביי אמרה לי אמי, תינוק שהוא ירוק, הרי זה מחמת שעדין לא נפל בו דם, על כן ימתינו לו עד שיפול בו הדם ואחר כך ימולו אותו. ואמר רבי נתן פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא ובאה אשה אחת לפני שמלה את בנה הראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני וראיתו שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית, אמרתי לה המתיני לו עד שיפול בו דמו, והמתינה לו ומלה אותו וחיה, והיו קוראים שמו נתן הבבלי על שמי. ע"כ. וכתב מרן השלחן ערוך (סימן רסג ס"א). קטן שהוא ירוק, סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים.

ובאר בערוך השולחן (סימן רסג): אם התינוק ירוק באיזו ירקות שהיא, אם כחלמון ביצה או כעשבים או כרקיע, סימן שלא נפל בו דמו עדיין, ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו, כי כל שלא בא בו הדם, הוא חלוש מאוד ואין בו כח, וממהר לחלוש ולמות. ופשוט הדבר שמיד שנפל בו הדם ונבלע באברים יכולים למולו, ואין צריך להמתין שבעה ימים מיום שהבריא, כי אף שחוסר דם הוא דומה לחולי שהתפשט בכל הגוף, מכל מקום אין זה חולי כלל כחוס גבוה וכיוצא בזה, אלא מעצם הבריאה. ורואים בחוש שכל תינוק שנולד, נוטה גופו לירקות מפני שהדם אינו נופל בו מתחילת לידתו אחר כך ביום או יומיים או שלשה, וזה התינוק לא נפל בו הדם גם ביום השמיני, אבל מיד כשנפל בו הדם, הרי הוא בריא ככל הבריאים. וכן מבואר מלשון הגמרא ומסתימת לשון הפוסקים. ולכן תמינה על מי שרצה להמתין שבעה ימים, ודברים תמוהים הם. ולדבריו, בתינוק שנפל בו הדם ביום השלישי או הרביעי ללידתו, וכי גם ימתינו שבעה ימים. ולדבריו נמצא שרוב ולדות לא תהיה להם המילה בשמיני, כי מיעוט שבמיעוט שיפול בהם הדם ביום ראשון ללידתם. עי"ש.

וסיפר לי מורנו הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א, כי בעת היוולד בנו הרב שמואל שליט"א היה חשש לצהבת לדעת הרופאים, אך המוהל אמר שאין לחוש למולו, וכששאל את אביו הגדול מרן זיע"א, אמר שכיון שהמוהל רגיל בהם הרבה אפשר לסמוך על דבריו ולמולו, וככה עשו. וכיוצא בזה ראיתי בספר "רבנו" (עמוד ג) שכתב: נשאלה שאלה אודות תינוק שאתמול דרגת הצהבת היתה 15.7, והיום בבוקר בדקו והיה לו 13.5, הרופא בבית חולים "מעייני הישועה" (ד"ר רוטשילד שהוא ירא שמים ומוהל מומחה), אמר שאסור למול במצב כזה, אולם המוהל [המומחה] הרב גיאת אמר שאין שום בעיה למולו, מה גם שמשקל התינוק שלוש וחצי קילו, ואבי הבן שואל אם למול, ושאלתי לרבנו ואמר שאפשר למול.

אדום

אם נמצא התינוק אדום, סימן שנפל בו הדם אך לא נבלע באבריו ולא התפשט בכל גופו, והרי הוא עומד בין העור לבשר, ואם ימולו אותו יצא כל דמו ויסתכן. לכן אין מלין אותו עד שיבלע דמו באבריו. (סימן רסג ס"א. ערוך השולחן)

כן הוא בגמרא מסכת שבת (קלד ע"א) אמר אביי אמרה לי אמי, תינוק שהוא אדום, הרי זה מחמת שעדין לא נבלע בו דמו, על כן ימתינו לו עד שיבלע בו הדם ואחר כך ימולו אותו. ואמר רבי נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאה אשה אחת לפני שמלה את בנה הראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני וראיתו שהוא אדום, אמרתי לה המתיני לו עד שיבלע בו דמו, המתינה לו עד שנבלע בו דמו ומלה אותו וחיה, והיו קוראים אותו נתן הבבלי על שמי. ע"כ.

ברית דחוויה קודם השבת

* תינוק שחלה, כגון שהיתה לו צהבת גבוהה ונדחית מילתו, והבריא ביום חמישי, אין מלין אותו לא בחמישי ולא בשישי. וכן גר העומד להתגייר, אין מלין אותו לא בחמישי ולא בשישי, כיון שבשלושת הימים הראשונים למילה, הכאב גדול, ויש חשש שיצטרכו לחלל עליו שבת, ונמצא שגרם לחילול שבת. ומטעם זה, אין מלין אותם גם יום או יומיים לפני כיפור, אבל לפני יום טוב, מותר. וכמה פעמים הזמינו את מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל להיות סנדק בברית מילה דחוי שעשאוהו ביום חמישי או ביום שישי, וסירב להם. אבל בסמוך ליום טוב לא מנע עצמו. (ארחות מרן ח"ג פ"א ה"ז)

כתב הרשב"ץ, לפי מה ששנינו (שבת יט ע"א) שאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת, וכתב הר"ז שהטעם מפני שאי אפשר שלא יבוא לידי חילול שבת, שהרי בודאי יצטרך להפליג בים בשבת, והרי זה נראה כמתנה לחלל את השבת. מכאן יש ללמוד, שאסור למול גר ביום חמישי כדי שלא יבוא יום השלישי למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו יום השבת. וכן תינוק שחלה ונתרפא ביום חמישי, ממתינים לו עד למחר יום ראשון. ע"כ. והביאו מרן הבית יוסף (נדק הבית סי' רסב, רסח). ואמנם הש"ך הקשה על זה, שהואיל ולדבר מצוה כגון לעלות לארץ ישראל מותר להפליג בספינה אפילו בתוך שלשה ימים קודם השבת, כן יש להתיר למול קודם השבת, שאין לך מצוה גדולה מזו. ע"כ. אך כבר דחו זאת כמה מרבתינו האחרונים, שהרי בגמרא שם מבואר שאף שמותר להפליג לדבר מצוה, מכל מקום לדעת רבי צריך היהודי לסכם עם הספן הגוי על מנת שישבות ולא יפליג בשבת, אף שברור שלא יציית לנו ולא ישבות. ואם כן היאך אפשר בנידונינו לומר למוהל למול קודם השבת. ומרן החיד"א בברכי יוסף כתב שאף אם היתה הלכה כרשב"ג שאין צריך לסכם עם הגוי לשבות, עדין אפשר דדוקא גבי הפלגה בספינה שאף אם יפליג מיום ראשון, על הרוב יבוא לידי חילול שבת שיצטרך להפליג בשבת הבאה מפני הסכנה שהוא בלב ים, רק שלא גזרו חכמים מיום ראשון משום צורך העולם, והגבילו גזירתם בתוך שלשה ימים קודם השבת, ומכיון שעל כל פנים יש להתיר בדבר מפני הסכנה, התיירו גם כן במקום מצוה. אבל במילה, שאם ימתין לאחר השבת יוכל למולו בלי שום חשש איסור, משאירים אותה לאחר השבת כדי שלא יבוא לידי איסור כלל. ע"כ. וכיוצא בזה כתב החתם סופר (שבת קלז ע"א. מגילה טז ע"ב), שדוקא במצוה עוברת שאם לא יפליג בספינה תתבטל המצוה, מותר להפליג אפילו בערב שבת, מה שאין כן במילה שאם ידחוי ליום ראשון לא תתבטל.

וכן פסקו הט"ז, כנסת הגדולה, בית לחם יהודה, הגר"ח בן עטר בספרו ראשון לציון, מהר"י עייאש, מהר"א שמאע, ערך השולחן, מחזה אברהם, עדות בעקב, רב פעלים, הר מצרים ועוד. וכן פסקו גם כמה מנאוני אשכנז, תפארת למשה, החתם סופר, זכרון יוסף שטיינהרט, יד הלוי, מטה לוי, דעת כהן, מהר"א גרינוואלד ועוד. וכתב בספר ברית אברהם, שבהרבה קהילות בארצות אשכנז נוהגים להחמיר בזה כהרשב"ץ. וכן ראוי להורות אף לבני אשכנז, אלא אם כן במקום שיש להם מנהג ברור להקל בזה. (שו"ת יביע אומר חלק ה' יורה דעה סימן כג, וחלק י' אורח חיים סימן נד אות יד, ויורה דעה סימן נח אות טו. חזו"ע שבת ג שנב)

אל תשמע להם למול ביום שישי

מעשה שהיה במוהל מהעיר בת ים ששאל את פי מרן מלכא זצוק"ל: ישנה ברית דחוויה שהמשפחה רוצה לעשותה דוקא ביום שישי, וביקשו ממנו לבוא למול, והוא אמר להם שאסור למולו ביום שישי, והם אמרו שאם הוא לא ימול, הם יקחו איזה דוקטור שימול את הבר, וכמובן שאינו מל לפי ההלכה, האם מותר במקרה זה למוהל למולו ביום שישי? וענה מרן, שהמוהל יסביר למשפחה את החומרה שבדין זה ושאסור למול ביום שישי, כי יכולים הם לבוא לידי חילול שבת. ואם לא יהיו מוכנים לקבל, מוכן הוא בעצמו לדבר איתם ולשכנע אותם שידחו את המילה ליום ראשון. ואם המשפחה לא יסכימו, אמר מרן למוהל שלא ישמע להם ולא ימול ביום שישי. (ספר "רבנו" עמוד סו)

ועיין בקונטרס ידי כהן - חילוקי מנהגים, ששאל למרן מלכא זצוק"ל, האם מותר למוהל ספרדי למול תינוק אשכנזי במילה שלא בזמנה הנערכת ביום חמישי או שישי,

וכן אם מותר למוהל אשכנזי למול תינוק ספרדי במילה שלא בזמנה ביום חמישי או שישי. והשיב לו מרן תשובה בכתב יד בזו הלשון מיום ט' אדר תשע"ג: "במקום צורך גדול יש להתיר בשני האופנים הנ"ל, בפרט כשרואים שהתינוק בריא ולא יצטרכו לחלל שבת ברפואתו. עובדיה יוסף. עכ"ל.

* תינוק שנולד בבין השמשות של יום רביעי, מלין אותו ביום חמישי הבא, וכן תינוק שנולד בבין השמשות של יום חמישי, מלין אותו ביום שישי הבא, ואסור לדחות את המילה מפאת החשש הנ"ל שמא יבוא לידי חילול שבת, כי במקרה זה, זהו זמנה של המילה. (שו"ת יביע אומר חלק ה יורה דעה סימן כג)

נראה שאף הרשב"ץ הנ"ל שכתב שאין מלין מילה שלא בזמנה שלשה ימים קודם השבת, יודה במקרה זה למולו קודם השבת, כי שמא בין השמשות לילה הוא, ונמצא שנולד ביום חמישי, ויום חמישי שאחריו הוא באמת היום השמיני ללידתו, וכיון שספק דאורייתא לחומרא, נעשה עתה יום זה יום השמיני למולו. וספק של תורה, דוחה לחששו של הרשב"ץ שלכל היותר אינו אלא מדרבנן. שוב ראיתי לאחר זמן שכתב מרן מלכא זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה סימן נח על רב פעלים חלק ד אות טו) כדלהלן: ונראה לי שאם התינוק נולד ביום רביעי בערב בבין השמשות, יש למולו ביום חמישי, מאחר שהוא ספק שמיני ללידתו, ויש כאן ספק ספיקא לקיים מצות המילה ביום חמישי, שמא הוא לילה, והרי זו מילה בזמנה, ושמא לא יצטרכו לחלל שבת עבורו. [ובפרט שענינו הרואות בזמנינו שהתינוק אחר יום מן המילה, על פי רוב, הוא כבר בריא]. ושוב מצאתי כן בכמה אחרונים. עי"ש.

* תינוק שנולד בניתוח קיסרי ביום חמישי, הדבר פשוט וברור שנימול ביום חמישי בזמנו. שלא עדיף מספק מילה בזמנה שנימול ביום חמישי, ואין שום ספק בדבר. (שו"ת יביע אומר חלק י שם במילואים)

* תינוק שנולד בבין השמשות של יום שני, ובשבע שאחריו חל ראש השנה בימים שלישי ורביעי, מלין אותו ביום חמישי [צום גדליה]. שהרי אין מלין אותו ביום טוב ראשון, כי ספק יום השמיני אינו דוחה יום טוב, וביום טוב השני ברור שלא מלין, כי בודאי אין זה זמנו, על כן מלין ביום חמישי. (שו"ת יביע אומר חלק ה יורה דעה סימן כג)

ומה שמלין אותו ביום חמישי סמוך לשבת, ולא חוששים לסברת הרשב"ץ הנ"ל, אף שלא שייך כאן ליישב מה שכתבנו לעיל 'שמא בין השמשות לילה הוא, והרי זו מילה בזמנה', שהרי יום חמישי ברור שאין זה זמנו, כי ספק תשיעי ספק עשירי הוא. באר רבנו חיים בן עטר בספרו ראשון לציון (דף ק"א ע"ג) שדוקא באופן שהגיע יום השמיני שלו והוא לא היה ראוי למילה מפני שהיה חולה, ועתה נתרפא ביום חמישי, כיון שפקעה ממנו מצות מילה בזמנה, לכן דוחים את המילה ליום ראשון. לא כן במקרה זה שנולד בבין השמשות והגיע בשבוע שאחריו ראש השנה, הרי שלא עבר עליו יום שמיני שראוי למול בו מצד היום, והרי זה כאילו עדין לא הגיע זמנו, לכך כל שהתאפשר למולו ביום חמישי מלין אותו, שהרי זה כיום שמיני שלו.

והוא הדין לתינוק שנולד בבין השמשות של יום רביעי, ובשבע שאחריו חל יום טוב ביום חמישי, מלין אותו ביום שישי.

והנה בשני מקרים אלו, יש מהדרימ למול את התינוק על ידי מוהל אשכנזי שאינו נוהג כהרשב"ץ הנ"ל שלא למול מילה שלא בזמנה שלשה ימים קודם השבת, מאחר ואין זה דומה ממש להלכה הנזכרת לעיל בתינוק שנולד בבין השמשות של יום רביעי שמלין אותו ביום חמישי, כי שמה אנו אומרים שמא בין השמשות הוא לילה, ונמצא שנולד ביום חמישי, ויום חמישי שאחריו הוא היום השמיני ללידה, ואדרבה ספק דאורייתא לחומרא שזה זמנו עתה. לא כן במקרים אלו שבדאי יום המילה אינו יום השמיני ממש. [ועיין ספר "רבנו" (עמוד ססו)]

ומעשה בתינוק שנולד בבין השמשות של יום שלישי כ"ג אלול תשס"ח, ובשבוע שאחריו חל ראש השנה בימי שלישי ורביעי, ואמר מרן מלאכה זצוק"ל שיביאו מוהל אשכנזי למולו ביום חמישי [צום גדליה]. [ילקוט יוסף ימים נוראים עמ' 5כ]

* תינוק שנולד בחוץ לארץ בבין השמשות של יום שלישי, ובשבוע שאחריו חל יום טוב ביום רביעי, אין מלין אותו ביום רביעי [כי הוא ספק שמיני ספק תשיעי], ואין מלין אותו ביום חמישי [שאינן מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב שני של גלויות], אלא ביום שלישי. ויש מהדרים למולו על ידי מוהל אשכנזי כנ"ל.

הליכות ליום המילה

מלאכה

יש נוהגים שבעלי הברית, שהם: אבי הבן, הסנדק והמוהל, אינם עושים מלאכה ביום המילה. אולם אין זה מן הדין כלל. (שו"ת יביע אומר חלק ו או"ח סימן כג אות ב. נה)

כתב המאמר מרדכי (סימן תסח סק"א), נראה סמך למה שנהגו שבעלי הברית אינם עושים מלאכה ביום המילה, ממה שכתוב בירושלמי שהטעם שאסור לעשות מלאכה בערב פסח לאחר חצות, מפני שהוא זמן הקרבת קרבן הפסח, וביום שהיחיד מקריב קרבן אסור בעשיית מלאכה. ולפי זה גם בעלי ברית שהם כמקריבים קרבן, כמבואר בזוהר הקדוש (רעיא מהימנא פרשת תזריע מג ע"ב), אין להם לעשות מלאכה, שיום טוב שלהם הוא. ע"ש.

אכילה

מותר לאבי הבן לאכול סעודת פת יותר משיעור כביצה [54 גרס] ביום המילה קודם המילה. (לז)

אף שמצאנו במצוות מסוימות כקריאת שמע, נטילת לולב, הדלקת נר חנוכה, קריאת מגילה, בדיקת חמץ ועוד, שאסור לאכול סעודת קבע קודם קיום המצוה, אולם שונה מצות מילה בזה, והטעם הוא על פי מה שכתב הר"ן (על הרי"ף מסכת ראש השנה תחילת פרק ד). כי הנה ידוע שכאשר חל ראש השנה בשבת, גזרו חז"ל שלא לתקוע בשופר, גזירה שמא יטלטל את השופר ארבע אמות ברשות הרבים, וכמו כן, אם חל חג הסוכות או פורים בשבת, לא נוטלים לולב ולא קוראים מגילה, שמא יטלטל את הלולב או המגילה ארבע אמות ברשות הרבים. ושאל הר"ן, למה דוקא באלו גזרו, ואילו אם חלה ברית מילה בשבת, לא גזרו לדחות את המילה שמא יטלטל את התינוק או הסכין ארבע אמות ברשות הרבים? ותיירץ שדוקא באלו המצוות אפשר שאחד ישכח שהיום שבת ולא יזכירו לו, כי כל אחד טרוד במצוותו לקיימה, לא כן במילה שרק אבי הבן מצווה על המילה של בנו ולא אחרים, אם כן אף אם ישכח שהיום שבת ויבוא לטלטל את התינוק או הסכין ברשות הרבים, יזכירו לו אחרים שהיום שבת. ע"כ. ולפי זה אפשר שדוקא במצוה ששייכת אצל כולם, אסרו לאכול סעודה קודם המצוה, שמא ימשך ולא יקיים את המצוה, ולא יזכירו לו, כי הם עצמם טרודים במצוה, לא כן במילה שרק אבי הבן מצווה עליה וטרוד בה, אף אם יאכל סעודה וימשך, יזכירו לו אחרים למול את בנו, כי הם אינם טרודים בה.

זאת ועוד, מצות מילה מתקיימת תמיד ברבים, כמבואר בשלחן ערוך (סימן רסה ס"ו), וכמעט אין אדם שמל בינו לבין עצמו, על כן, אף אם אבי הבן ימשך בסעודתו, אין חשש שישכח למול, כי אחרים יזכירו לו. לא כן בשאר מצוות, אף אם הן מתקיימות ברבים כקריאת מגילה ועוד, אפשר שאם ימשך באכילתו ולא יבוא לבית הכנסת, לא יחושו הציבור לקרוא לו, כי יחשבו שאולי הוא קורא במקום אחר, ונמצא שיפסיד המצוה לגמרי, לכן אסרו עליו האכילה. (ועייני שו"ת יביע אומר חלק ג אבן העזר סימן ט אות ד)

תספורת. רחיצה. בגדים נאים

על שלשת בעלי הברית לבוא למילה ביופי והדר ובמכובדות, לכבודה של מצוה גדולה וחשובה הבאה לפנייהם. ועל כן, יסתפרו וירחצו וילבשו בגדים נאים. ויש להזכיר זאת בעיקר למוהלים מסויימים, שמחמת שהורגלו למול מידי יום ביומו, אינם שמים על ליבם לבוא בבגדים נאים ומכובדים, ונראה חלילה, כאילו אינם מכבדים את המצוה כיאות.

כתבו התוספות (מסכת עירובין מ ע"ב): מעשה היה בברית מילה, שחלה בעשרה באב ביום ראשון בשבוע, ורבנו יעקב בר יקר [רבו של רש"י] ציוה... **ורחצו** ואכלו, מפני שיום טוב שלהם היה, שנאמר (תהלים קיט קסב): **"שֵׁשׁ אֶנְכִי עַל אֲמַרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שֶׁלֶל רֵב"**. וכיוצא בזה כתבו הטור והרשב"ץ: מעשה ברבנו יעב"ץ [רבנו יעקב בן רבי יצחק סג"ל (סגן לויח), לפני כ-950 שנה] שהיה אביו הבן בתשעה באב דחוי... **והלך ורחץ הוא ובעל ביתו** ומלו את הנער וכו'. וקילס הרשב"ץ מנהג זה שהוא מנהג חסידים ואנשי מעשה, שנהפך אצלם היום לששון ולשמחה של מצוה. וכן כתבו רבים מהראשונים. וכתב מרן בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תקנט סעי' ה, טו): בעל ברית **לובש בגדים אחרים** בתשעה באב, אך לא לבנים ממש. [ומותר ללבוש **בגדי שבת** לאחר שגמרו הקינות ובאים למול התינוק, אבל לא ילבש לבנים]. תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון... **ורחץ**... לפי שיום טוב שלו הוא. ע"כ. ומכל זה למדנו, כמה מעלה גדולה לרחוץ לכבוד המילה וללבוש בגדים נאים, עד שהתירו זאת אפילו ביום אבלות על החורבן. וכתב בכללי המילה לרבי יעקב הגוזר (עמוד 63), **יום שלפני המילה רוחצים האב ובני ביתו להידור מצוה, משום כבוד המילה. ולמחרת ביום המילה מהדרים עצמם במלבושים נאים ביום שזוכים בו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ואף המוהל צריך להדר עצמו במלבושים נאים משום כבוד.** וגם הקטן מרחיצים אותו לפני המילה כדי לנקותו, ומלבישים לו בגדים נאים להידור מצוותו כיום חתונתו, ונושאת אותו אשת בעל ברית בהדר לבית הכנסת מיד אחר שגומרים הציבור תפילתם, ויצא האיש כנגדה מבית הכנסת ומקבל את הנער מידה, ומכניסו לבית הכנסת למולו, ועומדים הציבור מלפניו ואומרים 'ברוך הבא'. ע"ש.

בגדים נאים לציבור

גם הציבור המשתתף בברית, ראוי ונכון שיבוא בבגדים נאים לכבודה של מצוה, שגם אצלו יום זה הוא מבחינת יום טוב, מפאת כבוד השכינה הבאה לשם, כמובא בזוהר הקדוש (שמניי מד ע"א): **"שבאותו הזמן שמתכנסים העם הקדוש להעביר אותה הערלה מלפני הברית, הקב"ה מכנס את כל הפמליא שלו ומתגלה ודאי להעביר את אותה הערלה למעלה מלפני ברית הקודש. שהרי כל המעשים שישראל עושים למטה, מעוררים מעשה למעלה. ובאותו זמן נדחית אותה הערלה מכל העם הקדוש למעלה"**. וכתב בספר מעבר יבק: השכינה באה לברית כדי להופיע מאורה על כל העוסקים במצוה, וכל העם ההולכים לברית הם כמקבלים פני השכינה, ויש להם תוספת נשמה גם כן, ולכן יום טוב שלהם הוא. ע"ש. על כן, אותם הבאים בבגדי עבודה, ופעמים שאינם נקיים ובודאי לא מכובדים, הנה מלבד חוסר הכבוד והערכה כלפי המצוה, יש בכך גם חוסר כבוד הבריות, כי בעלי השמחה לא רואים זאת בעין יפה, וכבר אמרה תורה: **"ואהבת לרעך כמוך"**, ודרשו חז"ל (שבת לא ע"א) **"מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך"**, ונאמר (שמואל א ב לו): **"כִּי מְכַבְּדִי אֶכְבְּד"**, וכן אמרו חז"ל (אבות פרק ב משנה י): **"הי כבוד חברך, חביב עליך כשלך"**.

לענין ברית מילה שחלה בשבוע של תשעה באב, כתב בשערי תשובה (סימן תקנא ס"א), ואבי אבי הבן ואבי היולדת גם כן נוהגים להקל וללבוש בגדי שבת, הם ונשיהם. וכמדומה שנוהגים להקל כן גם שאר קרובים אשר דרכם שאם היה הברית בימים אחרים ללבוש בגדי שבת, הם לובשים גם עתה. ונראה שצער הוא לאבי הבן והיולדת כשאין מתערבים בשמחתם הקרובים האלה בלבישת

לבנים, ורק לשאר קרובים יש להחמיר. גם בכללי המילה (עמוד 63) כתב, ויש מקומות שגם הציבור מהדרים עצמם במלבושים נאים מפני חביבות המצוה שהיא גדולה, והדין עמהם.

"חכם לב יקח מצוות"

גם אדם שאינו עובד עבודה גופנית, ובדרך כלל לבוש בבגדים נאים ומסודרים, וכגון אברך כולל או עובד נדל"ן, במאמץ כלשהו של ענידת עניבה על צווארו, יראה בזה את הערכתו למצוה, ואף יזכה לשמח את אבי הבן שרואה בעין יפה שכיבדו ביום שמחתו, ויקיים בזה מצות "ואהבת לרעך כמוך", וריבוי שלום, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ז' ע"א): לעולם יהא אדם... מרבה שלום עם אחיו וקרוביו ועם כל אדם, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ומקובל על הבריות.

ההכנות למילה

על ההורים להביא למילה: כרית נאה ומיוחדת לתינוק, יין, [בשמים], מוצץ, שני חיתולים, שני טיטולים, מגבונים, ואלכוהול 70% לחיתוי.

"בן פורת יוסף"

טוב לתת עשב רוד"א על התינוק בברית, כדי להגן עליו מעין הרע. (שו"ת יביע אומר חלק ח ס"ס לז)

כתב מרן החיד"א, לדור ודור אודיע כי העשב הנקרא בלשון המשנה (שביעית פ"ט מ"א) "פיגם" [פירש הר"י בן מלכי צדק שהוא "רוטא", והרמב"ם כתב "רודא"], מועיל לבטל עין הרע וכישוף. ושמעתי מרבני ירושלים מעשה נורא על זה. ויש שם קדוש "רוטא", והנושא עשב זה יכיון בשם קדוש הנזכר וטוב לו. וגם העשב הזה מועיל במקום מגיפה. ע"כ. וכתב הרב פלא יועץ ועד עין הרע, ויש בספרים כמה סגולות להנצל מעין הרע, ובפרט עשב הרוד"ה שהוא מסוגל מאד לנשאו עליו, וראוי לילך אחריה, כי הוא בכלל מה שאמרה תורה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". ע"י.ש. וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י, ושמעתי מפה קדוש הרה"ג המקובל כמהר"ר יעקב ניניו ז"ל, כי 'הפיגם' אותיות 'מגיפה', שהוא מציל מן המגיפה. ע"כ. ולכן נהגו רבים כשמביאים את התינוק למילה נותנים עליו את העשב רודא הזה, להגן עליו מעין הרע, כי "עין הרע" אינה רק על ידי שונאים בעלי עין רעה, אלא גם על ידי אוהבים, ואפילו על ידי תלמידי חכמים (כמבואר בברכות נח ע"ב, בבא בתרא יד ע"א ועוד), שבכל דבר מפתיע, יכולה עין הרע לשלוט. וטוב שיקרא לאחר הברית 'לחש נגד עין הרע' שתיקן הגאון החיד"א, כמובא בספרו עבודת הקודש וכפ אחת אות לא, והודפס בכריכת החוברת "הרפואה בהלכה ובאגדה". (ועיין עוד בחוברת "פרקי אבות" בהלכה ובאגדה פרק ב משנה טז)

מאוד צריך להיזהר על ילד שמביאים אותו לברית

בספר "מעדני המלך" (ח"א עמוד רכא) הביא תמליל משיעורו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל: מאוד צריך להיזהר על ילד שמביאים אותו לברית. יש 'בן פורת יוסף' תינוקות נחמדים מאוד, תענוג להסתכל על פניו, כמו פרח, 'ויוצא פרח ויציץ ציץ ויגמול שקדים', אך מוכרחים להביא אותו לבית הכנסת, ושם יש הרבה קהל, ואולי יש חס ושלוש איזה אחד שיתן עליו עין הרע, לכן מקשטים אותו בעשב 'רודא' (שמברכים עליו 'עשבי בשמים'), שזהו גם שם מלאך, תולים אותו מימינו ומשמאלו, 'יפול מצידיך אלף ורבבה מימינך, אליך לא יגש', ועל ידי כך הוא ניצול מעין הרע. סגולה זו כתבה מרן החיד"א בספרו פתח עיניים, וכן מנטא - נענע, הירקות האלו מגרשים את העין הרע. צריך האדם לחוש לדברים האלה.

גם מרן היה נותן רודא בכיס בלכתו לאירועים וסנדקאות

ובספר "רבנו" (עמוד קו) כתב על מרן זצוק"ל: רבנו אמר שהצמח הנקרא "רודא" הוא טוב נגד עין הרע ויש בו סגולות חשובות, ואמר לי שכאשר הוא הולך לאירועים ולסנדקאויות, הוא לוקח איתו את הצמח הזה בכיסו. ע"כ. וכן סיפר לי מורנו הראשון לציון והרב הראשי לישראל רבנו יצחק יוסף שליט"א, שבעת אירועי המשפחה שלו כמו בר מצוות וכדומה, היתה מרת אמו הרבנית מרגלית ע"ה מביאה עימה עשב "רודא", והיתה קוראת לו לכניסה לאולם ותוחבת בכיסו נגד עין הרע.

חלה גדולה וענקית

באחד הספרים הובא סיפור על יהודי שנולדו לו בסימן טוב ובמזל טוב שלישיית בנים, וכאשר בא להזמין את מרן מלכא זיע"א שישב סנדק לאחד הבנים, אמר לו מרן שיזמין ממאפיה חלה גדולה וענקית במיוחד, ויניחנה בכניסה לאולם, כדי שכאשר הציבור יכנס יתבונן בחלה הגדולה, ויתפעל ממנה ולא מהילדים, וכך לא תהיה עליהם עין הרע. כך עשה יהודי זה, וכולם הפנו את מבטם על החלה והתפעלו ממנה הפלא ופלא, וכך הדיבור נסוב על גודלה הענק של החלה.

בסיום שלושת הבריתות, ישבו לסעודת המצוה, ולקח אבי הבן את החלה הגדולה כדי לבצוע עליה, אך לתדהמתו הרבה ראה שכולה בפנים מלאה בתולעים, השם יצילנו.

מעשה המילה

כיצד מלין

שלושה שלבים יש במצות המילה: א. חיתוך. ב. פריעה. ג. מציצה.

* חיתוך

חותך את הערלה שהיא העור העליון החופה את העטרה [עטרה, היא הבשר הגבוה המקיף את האבר]. על כן, ראשית ממשמש המוהל בידו את עור הערלה היורד ומגיע עד העטרה, מותח אותו כלפי מעלה, ובעודו מותח ואוחז בערלה, מברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וציונו על המילה", וחותר בסכין ומתגלית העטרה.

מגן – עשוי מתכת ויש חריץ באמצעו, וכשתוחב אותו בערלה, מונע שלא יחתוך חלילה בטעות יותר מהצורך ויבוא התינוק לידי סכנה. ועל כן אחר שממשמש המוהל בידו את עור הערלה כנ"ל, מותח אותו כלפי מעלה, ותוחב את המגן עד מקום החיתוך, באופן שנשאר לחתוך רק את העור שעל המגן, וחותר.

יתחוב את המגן בסיום הברכה ולא קודם, כדי לחסוך צער מיותר מהתינוק.

מגן אברהם

בדרך רמז, ניתן לפרש את הפסוק בתהלים (יה לו): "ותתן לי מגן ישעך, וימינך תסעדני, וענתך תרביני", שכולו מדבר על ענין העזרה במילה (ועיין בראשית רבה ופרשה מח אות א) שדרשוהו על אברהם אבינו. ותתן לי מגן ישעך זה מגן המילה, שעל ידו נושע התינוק שלא יחתך יותר מכדי הצורך.

וימינך תִּסְעֲדָנִי זה הקב"ה שסייע לאברהם אבינו במילה ביד ימינו, כמובא במדרש (ועיל עמוד 93) שהקב"ה נעשה שושבינו של אברהם במילה ושיתף עמו ימינו ומלו, שנאמר "וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית". ועֲנִיתָךְ תִּרְבֵּנִי זה הקב"ה שהתנהג בענוה לעזור לו במילה.

מחט הפרדה – ישנם מוהלים הנוהגים קודם המילה להכניס מחט שראשה מעט עבה בין עור המילה לבשר המילה, ומסובבים אותה כדי להפריד ביניהם, ולאחר מכן מלים. וישימו לב לעשות כן בנחת וביישוב הדעת, כדי שלא לצער את התינוק בחינם. (שו"ת יחיה דעת חלק ו סימן נג) אך מוהלים המיומנים היטב באופן התפיסה, לא צריכים כלל להשתמש במחט הפרדה.

ברזל

אף שמן הדין אפשר למול בכל דבר החותך, ואפילו באבן או זכוכית חדה, אולם מצוה מן המובחר למול בסכין ברזל שהוא חריף וחד יותר, ובו נמנע צער מהתינוק. (נד)

כן מבואר ממה שאמרו בגמרא (שבת קל ע"א), כורתים עצים לעשות פחמים לעשות כלי ברזל [איזמל] למילה. וכתב בספר שפתי כהן על התורה (לרבי מרדכי הכהן מצפת, תלמידו של רבי ישראל די קוריאל מגורי האר"י ז"ל) בפסוק (שמות ד כה): "וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתְּכַרֵּת אֶת עֶרְלַת בְּנֵהָ", ולמה לקחה צור שהוא אבן ולא סכין. ואין לומר שלא היה מצוי אצלה, כי מי שלקח את אשתו ובניו למלון, אין ספק שלוקחים כל תשמישי הבית ואף סכין ביניהם. אלא לפי שהברזל לא היה לו חלק בקדושה כלל, שנאמר באבני המזבח "לא תניף עליהם ברזל", וכן לא נזכר סכין בתורה, ואף בעקידה נאמר "ויקח את המאכלת", היינו דבר שחותך ואוכל ולא סכין, לכן לקחה צפורה אבן ולא סכין. אולם כשבא דוד להרוג את גלית בחמש אבנים דקות וחלקות ונעשה נס שהתחברו להיות אבן אחת, היה ראשו של גלית מכוסה ומוגן בכובע נחושת, אמר לו לברזל תרכך את עצמך כדי שתכנס בד האבן, ואעשך מלך בקדושה, דהיינו שיעשו ממך איזמל של מילה וסכין של שחיטה, וזה אחד מן הדברים שהשליט הרך בקשה. עכ"ד. וכן מובא בפרישה (סימן רסד סק"ז). וזו לשון מרן השלחן ערוך (סימן רסד סעיף ב): בכל מליו, ואפילו בצור [אבן], ובזכוכית, ובכל דבר הכורת, חוץ מבקרומית של קנה, לפי שקיסמים ניתזים ממנה ויבוא לידי כרות שפכה. ומצוה מן המובחר למול בברזל, בין בסכין בין במספרים, ונהגו למול בסכין. ע"כ.

סכין חדה

נהגו למול בסכין חדה וחלקה בלי כל פגימה, כי הפגימה קורעת ואינה חותכת ומכאיבה לתינוק ביותר. וכמו כן נהגו שהסכין תהיה חדה משני צדדיה, כדי שלא יטעה המוהל לחתוך בצד השני ויגרם צער לתינוק, ורמז רמזו בזה מהפסוק (תהלים קמט ו): "וְחָרַב פִּיפְיֹת בַּיָּדָם", שתהיה חותכת משתי פיותיה. (הלבוש. נד)

* פריעה

אחר שחתך את הערלה, פורע [קורע] בציפורן את העור הרך שלמטה ממנו, והופכו לכאן ולכאן, עד שיראה בשר העטרה כולו. ויש מוהלים הנוהגים לעשות את המילה והפריעה בבת אחת בסכין המילה, אך טוב יותר לכתחילה לעשות את הפריעה בציפורן דוקא לאחר החיתוך, זולת אם הנימול גדול שאי אפשר, שאז יעשה בסכין או במספרים. (שו"ת יביע אומר חלק ז יורה דעה סימן כב)

כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות מילה ה"ג): כיצד מוהלין, חותכים את כל העור החופה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה, ואחר כך פורעים את הקרום הרך שלמטה מן העור, בציפורן, ומחזירו לכאן

ולכאן עד שיראה בשר העטרה. וכן כתב מרן השלחן ערוך (סימן רסד ס"ו). וסמך לזה בירושלמי, שנאמר 'המול ימול', מכאן לשתי מילות, אחת למילה ואחת לפריעה. וכן ממה שנאמר 'חתן דמים למולות', מכאן לשתי מילות, אחת למילה ואחת לפריעה. ובמדרש שיר השירים, משה היה מל ואהרן פורע. וכן מבואר בילקוט תהלים. וכן כתבו האשכול, רבנו חננאל, אור זרוע, המנהיג, ורבי יעקב הגוזר.

אלא שבדברי רב האי גאון מבואר שראוי להיות המילה והפריעה בבת אחת, ואדרבה אין ראוי לחתוך בשתי פעמים. ופירוש פריעה הוא לשון גילוי שמגלה העטרה בלבד. ועיין בספר שלחן גבוה שהצריך שיהיו דוקא המילה והפריעה בבת אחת, וזה תוכן דבריו: ומנהג אבותינו בידינו שהמוהלים הבקאים שבעיר סאלוניקי מלין בדרך שאין צריכים לפרוע כלל, ודוחקים הערלה למטה מן העטרה וחותכים אותה ומיד יוצאת העטרה פרועה. ושמעתי מחכמים בעיניהם שאומרים, שעושה אלה לא יצא ידי מצות מילה, שהרי מל ולא פרע כאילו לא מל, ומשמע ששני מעשים הם, המילה והפריעה, ולא בבת אחת. ואין דבריהם נכונים, שהרי מל ולא פרע, היינו שנשארה העטרה מכוסה בעור הדק שתחת עור הערלה, שנמצא עדיין שהוא ערל כל שלא פרע ונתגלית העטרה, אבל המל בדרך זו, יפה נפרע, והעטרה התגלתה בלי שום צער לתינוק כלל ועיקר. ולכן שומע לי למול בדרך זו ישכון בטח, ואין לעשות כמעשה איזה מוהלים לקרוע בידו עור הפריעה, כקרוע בגד צמר והדם שותת ויורד, והילד מצטער ומסתכן, כי הדם הוא הנפש, והם עתידים ליתן את הדין על צער התינוק. ע"כ. (ועיין במאור ישראל שבת קלא ע"ב מל ולא פרע)

והנה אף הרמב"ם והפוסקים הנ"ל שכתבו שיש לקרוע את הקרום הרך בצפורן, בודאי שאין זה מעכב, שהרי כשמלין איש גדול או גר, אי אפשר לקרוע את עור הפריעה בצפורן שהוא קשה ומוכרחים לקורעו בסכין, וכמו שאמרו בגמרא יבמות (עא סע"ב) על הפסוק (יהושע ה ב) "בַּעַת הַיָּא אָמַר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ, עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים וְשׁוֹב מִלְּאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית", ובארה הגמרא שנצטווה יהושע לעשות פריעה לבני ישראל, כי עד עתה היו מלים ללא פריעה, שלא נצטווה אברהם אבינו בפריעת המילה אלא יהושע. ומבואר שאפשר שהפריעה תהיה בסכין, ולא חייבת להיות בצפורן דוקא. [ובדרך אגב יש להבין, והלוא אמרו חז"ל (מגילה ב ע"ב) שאין נביא רשאי לחדש דבר הלכה לדורות לאחר פטירת משה רבנו, שנאמר (ויקרא כז לד) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי". ואם רק יהושע נצטווה על הפריעה, למה אנו עושים פריעה?! וכתבו הרמב"ם, הרשב"א והריטב"א, שבאמת משה רבנו נצטווה מפי ה' שיעשו ישראל פריעה כשיכנסו לארץ, ולכן נתחייבו בזה כלל ישראל. (ועיין עוד בשו"ת יביע אומר חלק א או"ח סימן מא אות ב)]

גם הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד (קובץ הערות יבמות סימן סד סעיף ה) הוכיח מהגמרא הנ"ל שאפשר לפרוע בסכין, והוסיף שמה שכתבו הרמב"ם ועוד שפורעים בצפורן, מקורו באגדה וילקוט שמעוני תהילים תשכג) שהשתבח דוד המלך שבכל אבריו הוא מקיים מצוות, ובציפורניים מקיים מצות פריעה, ומליקת העוף, ומסתכל בהן אור להבדלה. וצריך לומר שאין הפריעה בצפורן מעכבת, וכמו ההסתכלות בהן בהבדלה, שאינה אלא מנהג, כמבואר בגאונים, בטור ושול"ע (או"ח רחצ ס"ו).

* מציצה

לאחר הפריעה מוצץ את המילה בפיו עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים יותר, שלא יבוא התינוק לידי סכנה. ורבים מהמוהלים נותנים מעט יין [יבש] בפיהם, וכך מוצצים את הדם, שזו רפואה למילה. ובסיום המציצה, נותן עליה תחבושת וסם לעצור את הדם. (סימן רסד ס"ג)

קודם המילה, על המוהל לנקות ולצחצח היטב את פיו ושיניו. (עי' שו"ת בנין ציון סימן כג)

המילה והפריעה בבחינת סור מרע ועשה טוב

אומר המדרש (שיר השירים רבה ז ב) על הפסוק: "מה יפית ומה יעמתי, אהבה בתענוגים". משבח הקב"ה את כנסת ישראל ואומר: מה יפית – במילה, ומה נעמת – בפריעה! "מה

פית - במילה", שהוא החיתוך, שעל ידו מסירים את המום ונעשה הנימול יפה בלי מום. "ומה נעמת - בפריעה", שעל ידה מוסיף הנימול מעלה וקדושה יתירה, ונעשה נעים וקדוש, ויזכה לחזות בנועם ה'!

חובת המציצה

כל מוהל שאינו מוצץ, מסלקים אותו ממלאכתו, כי סכנה היא לתינוק אם לא מוצצים. (שבת קלג ע"ב. סימן רסד ס"ג)

כתב בשו"ת יביע אומר (חלק ז אורח חיים סימן נג אות ו): הנה ידוע מה שאמרו חז"ל (שבת קלג ע"ב) בענין המציצה שאחר המילה, שאם לא עושים אותה יש חשש סכנה לתינוק, ולכן מחללים עליה את השבת. וישנם רופאים המכחישים זאת מכל וכל, אך אין אנו חוששים כלל לדבריהם אשר מהבל ימעטו, שבאים הם לחלוק על דברי חז"ל המצודקים והישרים. ומנהג אבותינו בידינו על פי קבלת חז"ל למצוץ דם הברית אפילו בשבת אף על פי שיש בזה חילול שבת, והיינו משום שזה פיקוח נפש. וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק, שאף על פי שהרופאים אומרים שבמניעת המציצה לא יבוא אפילו אחד ממיליון של התינוקות לידי סכנה, מכל מקום לא נאבה להם ולא נשמע להם, כי באמת אינם אומרים כן אלא מאומד הדעת על פי הרוב, והלוא אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. גם הגאון רבי אברהם יצחק קוק זצ"ל בשו"ת דעת כהן כתב, לענין קביעת הרופאים בזמנינו שאין שום חשש סכנה במניעת המציצה, בודאי אסור לשמוע להם כלל, כי דבריהם מוכחשים מפי חז"ל שקבעו שמניעת המציצה סכנה היא ולכן מחללים עליה את השבת. וזה דומה למה שכתב הרשב"א בתשובה שהאומרים כן ובאים להכחיש דברי חז"ל, אינם נאמנים כלל, אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר. ובכלל אין דברי הרופאים נחשבים אצלנו בגדר ודאי אלא בגדר ספק, וכל ספק נפשות דוחה את השבת, ואפילו אם יאמרו הרופאים שנשנתו הטבעים בזמנינו, אין להשיג בדבריהם. והרי מעשים בכל יום שרופאים רבים קובעים בענייני רפואה יסוד מוסד, ומחליטים בבירור גמור על דבר מסויים שהוא דבר אמת נכון וברור, ולאחר מכן בא דור אחר וחקר ודרש אחריהם והוכיח בעליל היפך קודמיו, ומה שזה בונה זה סותר, כי אין דבריהם אלא בגדר אומד הדעת בלבד. ואף אם ישנם ילדים שנימולו ולא עשו להם מציצה כדת, ונשארו חיים וקיימים, מכל מקום מי לידינו יתקע שלא יבואו לידי סכנה חילה בימים הבאים. ועוד, שהרי אנו מחללים שבת אפילו על אחד מני אלף שלא יבוא לידי סכנה, ואפילו לאחר כמה שנים, מפני שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, כמו שאמרה תורה "וחי בהם" בודאי, ולא שימות בהם, ואפילו מספק. ואם כי אין הרופאים יודעים טעם נכון למציצה מצד הרפואה, אנו סומכים על חז"ל שידיעותיהם נשגבות ומופלאות על פי הקבלה, מה שלא יוכלו החוקרים המומחים להשיג מצד שכלם לעולם. ע"כ. ודבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת.

ופעם אחת בהרצאה שהרציתי בכינוס גדול של רופאים דתיים, והבעתי כדברים האלה בפניהם בשם רבותינו הפוסקים, קם אחד מטובי הרופאים הנוכחים שם וקרא בקריאת ביניים בקול גדול, שכל מי שמודה על האמת חייב להודות שכל הדברים הנ"ל הם כנים ואמיתיים, ואף חבריו הרכינו בראשם לאות הסכמה. וידוע כמה דיו השתפך בספרי הפוסקים בענין נאמנות הרופאים, ובשו"ת חתם סופר כתב, אין אנו סומכים על דברי הרופאים בודאות, אלא שכאשר הרופא אומר על חולה שהוא בסכנה, אנו חוששים לדבריו ומחללים עליו שבת ומאכילים אותו בכיפור, כי גם ספק נפשות דוחה שבת וכיפור. וכל שכן שקשה מאוד לסמוך על רופאים מחללי שבת בפרהסיא, וכמו שכתבו הגאון רבי שלמה קלוגר ובשו"ת אבני צדק, אם כן הס מלהזכיר שתהיה נאמנות לרופאים שבדורנו שמחללים שבת בפרהסיא ואוכלים נבילות וטריפות וכו'. ע"כ. ועיין עוד כיוצא בזה בשו"ת יביע אומר (חלק י י"ד סימן כד) שכתב: והרי ענינו הרואות כי הרופאים וחכמי המדע של זמנינו ממלאים פיהם שחוק ומלעיגים על חכמי המדע והרפואה שבדורות שלפנינו, ואין ספק שחכמי הדור הבא אשר יבואו אחרינו גם הם ילעגו על חכמי המדע והרפואה שבדורינו. ויסתרו את מסקנותיהם. ואם כן למה נסמוך על דעותיהם נגד מסקנת חז"ל. ע"ש.

ראיתי לגאון בעל הערוך לנר בשו"ת בנין ציון (סימן כג) שכתב בחריפות נגד המונעים את המציצה,

וסיים בלשון זו: ושמע נא מה שכתב על ענין כזה אחד מגדולי האחרונים אשר היה נודע גם בין העמים לחוקר ואוהב ויודע חכמות הלוא הוא הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו בני אהובה: ואל תשיגח בדברי רופאים אחרונים שרצו להשיב וכחשו ואמרו שלא יתכן, כי נואלו וטפשו בשכלם, וחשבו שמה שלא השיגו בדמיונם הכוזב שאי אפשר להיות, ולא השיגו במציאות הטבע ככלב המלקק מהים, וכהנה רבות שחשבו להשיג על הראשונים וכולו כזב. ופעולתם יוכיח, שכאב קטן אינם יכולים לרפאות על נקלה, מה שהראשונים פעלו בכל חולי גדול ומחלה כבדה, עד שהוצרכו לגנוז ספרי רפואות, כי לא שמו בה' כסלם. עכ"ל. סוף דבר אני אומר, כי אין לנו לזוז מדברי חז"ל מפני דעות הרופאים אשר חדשים מקרוב באו, ובפרט בדבר גדול כזה כמציצה, אשר היא מצוה עלינו מפי המשנה, ואולי מפי משה רבינו ע"ה, ואשר נהגו בה כל ישראל בכל קצוי ארץ, זה אלפי שנה, ולכן אין לחדול למצוץ גם בשבת ובפנה דוקא, כי זה עיקר המציצה. אך עם כל זה, אין להעלים עין גם מהסכנה אשר על פי הרופאים החדשים אפשר שתתהווה על ידי מציצה, ואפילו באחד מני רבבות כאשר חלה המוצץ או יש מכה טריה בפיו. על כן, יש לשמור מאוד ולהקפיד לבל יקרב למלאכת המילה ובפרט למציצה, איש אשר חולי בו, ובזה תסור תלונת המתנגדים מעל המציצה לבל יניעו עוד את לבב אחינו בית ישראל, לסור מאחרי דברי רבותינו ז"ל אשר הם חיינו ובאורם נראה אור. ע"ש.

מציצה בשפופרת

המציצה צריכה להיות בפה ולא בשפופרת, אולם במקום שיש חשש שהתינוק נגוע במחלה מסויימת כמו איידס, וכגון במילת תינוק שהוריו אינם שומרים על טהרת המשפחה, אפשר למצוץ על ידי שפופרת. (ג)

סדר ברית המילה

טלית

טוב ונכון שאבי הבן והסנדק יתעטפו בטלית בעת המילה, כדי לכבד ולעטר את המצוה בבגד מיוחד, וכן המנהג. וכמו שרבים נוהגים שכאשר עולים לתורה או לשמש כשליח ציבור, מתעטפים בטלית לכבוד התורה. (עי' פתחי תשובה סימן רסה ס"ק יג)

ואין ראייה ממה שמרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל לא היה מתעטף בטלית בעת המילה, כי מאחר והיה מעוטר בגלימתו המיוחדת, הרי שבה הוא מכבד ומעטר את המצוה בבגד הרבה יותר יחודי נאה ומפואר. ואדרבה, מעשים היו בכל יום, שכאשר התקיימה ברית אצל מרן מלכא לאחר תפילת שחרית, היה נכנס לחדרו, מוריד את הטלית והתפילין והבגד העליון (פראק), ולובש את הגלימה ונכנס כך לברית, כדי לכבד, לעטר ולפנות את המצוה ביתר שאת. ופעמים מועטות שהיה נשאר עם הפראק, ואז בדרך כלל היה נשאר גם עם הטלית והתפילין. [גם ראיתי תמונה של מרן זצוק"ל בהיותו סנדק בשנים עברו בלובשו פראק, וטלית מונחת על כתפיו. וי"ל] שוב ראיתי מה שכתב בספר מנהגי הראש"ל (חלק ג), וזו לשונו: בעבר היה מרן זצוק"ל נמצא בסנדקאות עם טלית, ובשנים האחרונות ישב ללא טלית. אולם אף בשנים עברו, מעשה היה שהגיע להתכבד בסדקאות ולא היתה שם טלית וישב סנדק בלא טלית. ע"כ. דבר זה מחזק את ראש דברינו לעיל, שבודאי מן הראוי שהסנדק יתעטף בטלית לכבודה של מצוה, ולכן בעבר שהיה לובש מרן פראק, היה מתעטף בטלית. על כן, לא נכון להעתיק ממנהגו המאוחר של מרן שלא ילבש הסנדק טלית לכבוד המצוה, ואדרבה אין ספק שבעטיפת הטלית מכבד המצוה ביתר שאת, ותבוא עליו ברכה. וזכורני מעשה משנת ה'תשמ"ה [לפני כשלושים וחמש שנה], שמרן זצוק"ל הגיע בגלימתו לשבת סנדק, וכנראה שאבי הבן לא ידע שמרן לא לובש טלית בסנדקאות, והביא למרן טלית, וכדי שלא לסרב לאבי הבן, לקח מרן את הטלית מידו, אך לא ברך עליה ולא התעטף בה כנהוג בעת הברכה, אלא הניחה על גופו וכתפיו בלבד. ובהיות וכבר מילדותי הייתי משתדל לעקוב אחרי מרן על כל צעד ושעל [ראה בחוברת "מרן הרב עובדיה" - מזוית אישית], התבוננתי היטב בהבעת פניו של מרן, וראיתי שלא מצא חן בעיניו כלל שהביאו לו טלית.

אבי הבן והסנדק הלובשים טלית, כדאי מאוד שיכוונו בלבישת הטלית לשם מצוה ולא רק לשם כבוד. וכמו כן, נכון שילבשו את הטלית שלהם, ולא יקחו טלית שאולה מאדם אחר, ואז יוכלו לברך על הטלית ללא חשש. ומכל מקום במקרה שלבשו טלית של אדם אחר, נכון שיבקשו ממנו בפירוש שיקנה להם את הטלית במתנה על מנת להחזיר, ואז יוכלו לברך עליה כשמכוונים ללבושה לשם מצוה.

הלובש טלית בדרך אקראי, כגון שרוצה לעלות לתורה, או כהן שעולה לברכת כהנים וכיוצא בזה, אם מתכוון בלבישתו לשם מצות ציצית, מברך עליה. אבל אם לא מתכוון לשם מצוה אלא לכבוד בלבד, לא מברך עליה. וכמו כן, אין מברכים על טלית שאולה, אבל כשנותן לו במתנה על מנת להחזיר, הרי הטלית שלו, ויכול לברך. וכמובא בהלכה הקודמת מעשה רב ממרן זצוק"ל שלא בירך על הטלית, כי לא התכוון בה לשם מצוה, אלא רק שלא לפגוע באבי הבן, וכל שכן שהיתה גם הטלית שאולה. (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן ה אות ד)

תפילין

יש נוהגים שאבי הבן והסנדק מניחים תפילין בשעת המילה, אך היותר נכון שלא להניח. ואולם כאשר המילה מתקיימת לאחר תפילת שחרית, נכון יותר להשאר בהן ולא לחולצן. (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן ה אות ד)

היו גדולי עולם שנהגו להניח תפילין בשעת המילה, כמו הגאון בעל בני יששכר, דברי חיים מצאנז ועוד. ובספר חסד לאלפים ועוד יוסף חי כתבו, שיש בזה סוד נשגב. ובספר שיח יצחק אלפיייה כתב, שנהגו בירושלים שהסנדק ואבי הבן מניחים תפילין לכבוד המילה. ואם עושים אותה מיד לאחר תפילת שחרית, אז גם המוהל נשאר מעוטר בתפילין. אולם בספר עטרת צבי כתב, שצריך לחלוץ התפילין קודם המילה, ושכן נהגו הגאונים רבי שמואל מניקלשבורג, והחווה מלובלין. גם הרב יד נאמן כתב, שכאשר יש לו תפילין בעת המילה נחשב שמזלזל במילה, וכמו בשבת ויום טוב שאין מניחין בהם תפילין, כי הם עצמם אות, ואם יוסיף להם אות נראה כמזלזל בהם. אך החיד"א דחה זאת, שדווקא שבת ותפילין שאת שתייהן האדם עצמו מקיימם, לכן אם יניח תפילין בשבת, נחשב כמזלזל באות של שבת, אבל כאן אות המילה היא בבנו ולא בו עצמו, ולכן מנהג ותיקין נאה ויאה למול ולהיות סנדק בתפילין. והנה המגן אברהם, רבנו זלמן והש"ך כתבו, שאין לחלוץ התפילין לאחר שחרית עד לאחר המילה. וכתב על זה בשו"ת תורת יקותיאל, שדי לנו שאין לחולצן, אבל לא נוסף להניחן לכתחילה בעת המילה. וכן נהג הגאון משינאוה. וכתב מרן זצוק"ל: וכן ראיתי אצל כמה גדולים שלא הניחו לכתחילה במילה, ורק אם היו מונחות עליו כבר, אין לחולצן, וכמו שכתב גם מרן החיד"א במחזיק ברכה.

ראש חודש – הנהגים להיות עם התפילין בשעת המילה, וארעה ברית בראש חודש, הנכון יותר שלא יחזרו להניח תפילין לאחר תפילת מוסף. אבל טלית ברור שילבשו.

הטעם בזה, כדי לחשוש לדברי רבנו חיים ויטאל והרש"ש שהקפידו על דרך הסוד שלא להניח תפילין בראש חודש לאחר תפילת מוסף. (בן איש חי וכף החיים. שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן ה אות ד, ה)

לבוש התינוק בכבוד והדר

מלבישים את התינוק בבגד נאה לרגל חקיקת אות הברית בבשרו. ונהגו להביאו בכבוד והדר בכרית נאה ומיוחדת, כדי לייקר את המצוה הגדולה.

כתב במחזור ויטרי (סימן תקה): מרחיצים את הקטן בחמים, ומלבישים אותו בגדים נאים, כתונת בד, וסרבל, וכובע תפארת בראשו, כיום הכנסתו לחופה. ונושאים אותו בהדר לבית הכנסת לאחר

התפילה. וכן כתב בכללי המילה (עמוד 63), יום שלפני המילה רוחצים... וגם הקטן מרחיצים אותו לפני המילה כדי לנקותו, ומלבישים לו בגדים נאים להידור מצוותו כיום חתונתו. ויענין טהרת הבית ח"ב עמוד צח)

הבאת התינוק

נהגו לכבד את הסבתא או אשה אחרת שתביא את התינוק, ומוסרת אותו לאבי הבן. ולא תכנס עד מקום הברית אצל הגברים, אלא תעמוד בפתח וילך אבי הבן לשם ותמסור לידו את התינוק. [ומקובל, שהגשת התינוק, היא סגולה להפקד בזרע של קיימא. (עטרת פז עמוד 25 בשם אוצר הברית ומשנת יהושע)]

כתב בכללי המילה (עמוד 63), ונושאת אותו אשת בעל ברית בהדר לבית הכנסת מיד אחר שגומרים הציבור תפילתם, "ויצא האיש כנגדה מבית הכנסת ומקבל את הנער מידה, ומכניסו לבית הכנסת למולו". גם מהר"ל (הלכות מילה אות כב) כתב בשם מהר"ם: "האשה שהיא בעלת ברית ליטול הילד מהיולדת להוליכו לבית הכנסת למילה, תולכנו עד פתח בית הכנסת, ולא תיכנס לתוכו להיות גם סנדק להחזיק הילד על ברכיה, משום פריצות שתלך אשה בין אנשים". ואמר, יש אנשים כשנעשו סנדיקין ואין נשותיהם עמהם, הולכים בעצמם ומביאים את הילד מן היולדת. אך הוא היה נזהר בכך, ופעם אחת נעשה סנדק ולא היתה אשתו עמו, וצויה להביא אליו הילד לבית הכנסת, כי הנכנס אצל היולדת להביאו, דרך הנשים לתפוש בכנף הנושא כשמוליכו למצוה. ואמר מדהקפיד מהר"ם שלא תכנס האשה בעזרה בין האנשים, מסתמא גם כן לא יכנס איש בין הנשים, שכל המרבה להתרחק מהן, הרי זה משובח. (דרכי משה ס"ס רסה) על כן, די לה שתביא את התינוק עד הפתח, וילך אבי הבן לשם ותמסור לידו את התינוק שזו דרך הצניעות והקדושה.

הגשת התינוק על ידי היולדת

אם היולדת חפצה להיות שותפה ולסייע במצות המילה, ולהגיש את התינוק לבעלה אבי הבן, יתנו את התינוק על שתי כריות, והיולדת תאחוז בכרית התחתונה, ובעלה אבי הבן יקח מידה את התינוק בכרית העליונה, באופן שהכרית התחתונה נשארת בידיה של היולדת, וכך אין חשש שיגע בה כלל. וכן היה המנהג פשוט בתפוצות ישראל בארצות המזרח מאז ומתמיד, וכן היה המנהג פשוט בבית מדרשו של מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל. (טהרת הבית סימן יב סעיף ו)

אף על פי שבזמן שהאשה לא טהורה אסורים בני הזוג להעביר חפצים מיד ליד, כמבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן קצה סעיף ב): "ולא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה, שמא יגע בבשרה". מכל מקום כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן פה) אשה יולדת אשר באוות נפשה רצתה לסייע במצוה בהבאת התינוק, יש להקל בזה שהוא לדבר מצוה, וברגע קטון, ובאקראי בעלמא. וכן המנהג שלוקחת הילד ומוליכתו לבית שעושים המילה, ונותנת ליד בעלה אבי הבן, וכן נוהגים בסלונקי על פי הוראת החכמים מרי דאתרא, כיצד? נותנים שתי כסתות ויקשרו הילד עליהם לצעידה על כסתן, והיולדת תאחז הילד וישימו לה ידיים בכסת התחתונה, ואבי הבן ידו אוחזת בכסת העליונה ולוקחו משם. וכן נראה לי להתיר, שהרי הרמב"ם והיראים מתירים גם להושיט מיד ליד, וכן דעת רש"י במהדורא ראשונה, כמו שכתב בשמו בטוה מקובצת, ואף שרש"י עצמו היה נזהר בזה, וכן דעת כמה פוסקים, מכל מקום בנידונינו שהוא מצוה, וברגע קטון, ופעם אחת בכמה שנים, וגם שהוא על ידי שינוי שנותנים התינוק על שתי כסתות, ואין שום חשש שיגע בבשרה כלל, נראה להתיר. ע"ש. וכן דעת רבי רביס מרבתינו האחרונים, שאפילו לדעת הרמב"ם שאיסור קריבה באשתו נידה הוא מן התורה, זהו רק כשעושה בדרך חיבה, אבל בנגיעה בלבד אין איסור אלא מדרבנן, ואף לאומרים שהוא מן התורה, מכל מקום במקרה זה של הושטה מיד ליד, שאין כל כוונה לנגוע, לכל הדעות הוא רק מדרבנן. ובודאי שיש לנו לסמוך על ספק ספיקא שכתבו האחרונים, שמא אין איסור קריבה אלא מדרבנן ועל ידי שינוי אין איסור, ושמה הלכה כמי שמתיר הושטה מיד ליד. ובספר זכר דוד אחר שפלפל בזה

בארוכה להתיר, כתב, וכבר מלתי אמורה כי לנשים יאתה עבודת תיקוני וקישוטי התינוק הנימול לתקן את אשר עוותה אם כל חי, ובכללם אשת בעל הברית הנבחרת מתוכן להוליד את התינוק אל אבי הבן ולהושיטו לו. ע"ש.

"ברוך הַבָּא..."

כשמגיע התינוק למקום הברית, אומרים הקהל פסוק (תהלים קיח כו): "ברוך הַבָּא בְּשֵׁם ה'". ויאמרו שם ה' ממש [אדנות] ככל קריאת פסוק בתורה, ולא יאמרו בכינוי 'השם'. (נז. שר"ת יחיה דעת ח"ג סימן יג)

אף על פי שאין זה פסוק שלם, בכל זאת יאמרו שם ה' ממש [אדנות] ולא בכינוי 'השם', כמו שכתב הגאון יעב"ץ: זכורני כי בהיותי קטן והיינו גורסים בתלמוד בפני מר אבי הגאון [חכם צבין] זצ"ל, כשהיינו מוגיעים לפסוקים שבתלמוד, והיינו קוראים שם ה' בכינוי [השם] ולא כקריאתו [אדנות], היה אבי הגאון גוער במי שקורא כך, והורה לנו לקרוא שם ה' ממש כקורא בתורה. וכתב הגאון רבי יוסף יוזפא בספרו יוסף אומץ, שמצוה להזכיר השמות הנזכרים בתלמוד ובמדרשים כקריאתם, כי אין זה דרך כבוד לכנות כלפי מעלה, 'אדושם' או 'אלוקים'. ואף על פי שבמטבע הברכות שהוזכרו בתלמוד אנו אומרים 'אלוקינו', מכל מקום שם אין עצה אחרת, ומוכרחים לכנות, כדי שלא יזכיר שם שמים לבטלה, כי גם באמירת אלוקינו באות ה', יש איסור "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא", כמו שכתב הריב"ש, אבל פסוקים שבתלמוד, שדעת רוב ככל האחרונים להתיר האזכרות שבהם, אין לכנות לומר 'אלוקים', שאינו דרך כבוד כלפי מעלה. גם כי יש מצוה להזכיר האזכרות כתקנתן. וכן כתב מרן החיד"א בספרו ברכי יוסף: מנהג רבנן קשישאי בארץ הצבי שלא להזכיר שם השם כקריאתו במטבע הברכות, אבל בפסוקים שבש"ס ושאר מדרשי חז"ל, יש לקרוא האזכרות כקריאתן, וכן כתב מהר"ם מרוטנבורג. וכן דעת רבים רבים מהפוסקים ומהם: המהרש"א, חיי אדם, השל"ה, שו"ת מים חיים הכהן רפפורט, שואל ומשיב, זכור ליצחק הררי בשם רבו הגאון רבי יצחק ברכה, התעוררות תשובה, מהרי"ל דיסקין, מהר"א פריסקו, מנחת משה, תולדות זאב, הגר"א גוטמאכר, מהר"א פלאג'י, תנא ושייר, חסד לאלפים, תורת יקותיאל, תורת חיים סופר, נפש חיה ושכן מצא בתשובת הגאונים, משנה ברורה, תורה לשמה ועוד.)

קוואט"ר

מנהג בני אשכנז שהמקבל את התינוק מעבירו לאיש אחר, ואיש זה לאיש אחר, וכך מעבירים מיד ליד, עד שמקבל זה שמניחו על כסא אליהו, כדי להראות חביבות למצוה ולזכות ככל היותר את הרבים ליטול חלק במצוה. וישימו לב להעבירו בזהירות ובעדינות כיאות לתינוק קטן כזה.

במצות 'הקהל', ציותה התורה שהמלך ישב בבית המקדש ויקרא בספר התורה במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות, ואמרו במשנה (מסכת סוטה מא ע"א), חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול נותנו למלך, והמלך עומד ומקבל מידו. וכל זה כדי להראות את חביבותינו לתורה, כי ברוב עם הדרת מלך. על כן מנהג בני אשכנז להעביר את התינוק מיד אחד לחברו קודם הברית, כדי להראות את חביבותינו למצות המילה.

מקור תיבת קוואט"ר ובאורה

כתב בערך השולחן (סימן רסה סל"ח): כשמביאים את התינוק לבית המילה, באות נשים עם התינוק ועומדות על פתח החדר, ואשה מחזקת את התינוק בכר או כסת, ובעלה לוקח מידה, ומוליכו למקום הכסא של אליהו, וקוראים לזה קוואט"ר. ויראה לי שזהו מלשון קטורת, כמו שאמרו (כריתות ו' ע"ב) מהו לשון קטורת? דבר שקוטר ועולה. ופירש רש"י, קוטר, שמיתמר ועולה כמקל. וכיון שהמילה היא כקטורת, לכן נקרא זה שמקרב את התינוק אל המילה כמו שמקרב לקטורת, ועל פי שינוי הלשונות התחלף בין קוטר ב-ו' אחד לקוואט"ר בשני וו'ין.

ודע שהמנהג אצלנו, שמהקוואט"ר מקבל אחד, ומוסר לאחר, ואחר לאחר, עד שמוסרים למניחו על כסא אליהו. ואחר כך בא אבי הבן או שמכבד לאחר במקומו, ומוסרו לסנדק. ואני חושש בזה ממה שאמרו חז"ל בעירובין (צ"ע"ב), תינוק שילדתו אמו בשבת בשדה, מכיון שאסור לטלטלו ארבע אמות ברשות הרבים, לכן מוסר את התינוק לחברו, וחברו לחברו, ואפילו הם מאה עד שמגיע לביתו. ובארה הגמרא שם, שאף שקשה לתינוק לטלטל זה שמוסרים אותו מיד ליד, בכל זאת משום איסור שבת, אי אפשר בענין אחר. וכיון שקשה הטלטול לתינוק, אם כן למה נטלטלו מאחד לאחד קודם המילה. אלא שקשה לבטל המנהג, שכולם רוצים לזכות באחיזה של מצוה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. עכ"ד.

כולם עומדים

המנהג שכל הציבור עומדים בעת המילה והברכות, וסמך לזה מהפסוק (מלכים ב כג ג): **וַיַּעֲמֵד כָּל הָעָם בְּבְרִית**. וכמה טעמים נאמרו בזה: **א.** לכבוד השכינה הבאה להופיע מאורה על כל העוסקים במצוה, והבאים שם הריהם כמקבלים פני שכינה, ויש להם תוספת נשמה. **ב.** מפני כבודו של אליהו הנביא. **ג.** מפני כבוד המצוה הגדולה, שחביבה מצוה בשעתה. (שו"ת יביע אומר חלק ב יורה דעה סימן יח אות ה. נח)

כתב הבית יוסף (סימן רסה): כתב המרדכי, רבנו מאיר היה עומד בשעה שמלין את התינוק, והביא ראיה מהפסוק **וַיַּעֲמֵד כָּל הָעָם בְּבְרִית**. וכן מבואר בלשון הגמרא (שבת קל"ז ע"ב): אבי הבן מברך, להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. **העומדים** אומרים, כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים. וכן כתב הכל בו. ע"כ. וכן ראיתי בחידושי הר"ן (מיוחס, שבת קל"ז ע"ב) שכתב: העומדים אומרים כשם שהכנסתו לברית וכו', מכאן הוכיחו בתוספות שצריכים לעמוד כולם בעוד שמלין התינוק, שהרי אמר העומדים אומרים כשם. וכן כתב האבודרהם. וכן מדויק מלשון הזוהר הקדוש (פרשת לך לך צד ע"ב) אבי הבן פותח בפסוק: **"אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב יִשְׁכַּן חֲצִרְדָּי"**, אינון **דקיימי** עלייהו אמרי [אותם **העומדים** עליהם אומרים]: **"נִשְׁבַּעָה בְּטוֹב בֵּיתְךָ קֹדֶשׁ הַיִּכָּרְדָּי"**. אבי הבן מברך 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו', ואינון **דקיימי** עלייהו אמרי 'כשם שהכנסתו...'. וכן מבואר בלשון התוספתא (ברכות פ"ו ה"ב), אבי הבן צריך ברכה לעצמו, אומר להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. **העומדים** מה הם אומרים, 'כשם שהכנסתו לברית...'. וכן הוא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג), **העומדים** שם צריכים לומר כשם... ועיין עוד במשנה (ביכורים פ"ג מ"א): **"וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים לפני מביאי ביכורים ושואלים בשלומם"**, ומבארת הגמרא (קידושין לג ע"א) שאף על פי שאין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, מכל מקום חייבים לעמוד מפני מביאי ביכורים, כי חביבה מצוה בשעתה. וכתב רבנו עובדיה מברטנורא, ומטעם זה עומדים מפני התינוק לברית מילה, להראות חביבות למצוה. וכתב בשיירי כנסת הגדולה (הגהות בית יוסף סימן רסה), וכן נוהגים בקושטא לעמוד בעת המילה והברכות. ובבואי לעיר טיריא, ראיתי נוהגים שלא לקום, והנהגתים לקום.

לאור האמור, טוב ונכון להודיע לפני תחילת הברית שעל כל הקהל לעמוד בעת המילה והברכות. וכמו כן, ישתדלו הקהל להתקרב יותר למקום הברית, כדי להראות חיבה, ולתת יקר וגדולה למצוה.

אמירת הפסוקים

בעוד התינוק בידי אבי הבן, אומר את הפסוקים דלהלן: **"שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שֶׁלֶל רֵב. זָבַחִי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְבָה, אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. הִיטִיבָה בְּרִצּוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן, תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם. אֲזִי תַחֲפוֹץ זָבַחִי צִדֵק עוֹלָה וְכִלְיִל, אֲזִי יַעֲלוּ עַל מִזְבְּחֶךָ פְּרִים"**. (ואומר: **"אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב יִשְׁכַּן חֲצִרְדָּי"**, והקהל עונים לו את

”וְאַתָּה פֶּה עֹמֵד עִמָּדִי”

על אבי הבן לעמוד על יד המוהל בעת המילה, להראות שהוא שלוחו (סימן רסה ס"ט). וגם מכיון שמצות המילה היא כעין קרבן, והרי בקרבן צריך בעל הקרבן לעמוד עליו. ומכל מקום אם אבי הבן רגיש בראותו דם ובפרט בדם בנו, יסב את מבטו לכיוון אחר, ולא יסתכל על החיתוך ויציאת הדם.

כתב העיטור (הלכות מילה סימן ג): המנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו, כמו שאמרו במסכת תענית (כו ע"א) אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? לפיכך התקינו הנביאים שביניהם, שיהיה מעמד בירושלים של כהנים לויים וישראלים, להודיעם שהם שלוחים של כל ישראל.

ברכת 'להכניסו בביתו'...

אבי הבן מברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וציונו להכניסו בביתו של אברהם אבינו".

יש לשאול, הלוא כיון שהמוהל הוא שלוחו של האב ומברך 'על המילה', אם כן למה תקנו ברכה נוספת לאב 'להכניסו...?', הלוא היא אותה משמעות של ברכה? ויש לומר כיון שעיקר מצות מילה מוטלת על כלל ישראל, שנאמר "המול לְכֶם כָּל זָכָר", אלא שהאב מצווה יותר, וכיון שבדרך כלל לא האב בעצמו מל אלא אחר, לכן תקנו ברכה גם לאב. [שוב ראיתי שכן מפורש ברמב"ם (הלכות מילה פ"ג ה"א) שכתב, ברכת להכניסו נתקנה על האב למול את בנו, יתר על מצוה שמצווים כל ישראל שימולו כל ערל שביניהם.] והאבודרהם כתב, ברכה זו נתקנה מפני שהאב מצווה על בנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, ובא לרמוז שמהיום ואילך מוטלות עליו מצוות אלו (בית יוסף סימן רסה). והיינו שעתה הוא נכנס ומתחיל לקיים את חיוביו כלפי בנו.

ומה שאנו מזכירים בנוסח הברכה את אברהם אבינו, לפי שהוא הראשון שנצטווה מפי השם יתברך על המילה. ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם (מסכת חולין פ"א מ"ו) שכתב: ושים ליבך לכלל הגדול הזה, והוא שאתה צריך לדעת, שכל מה שאנו נזהרים ממנו או עושים אותו היום, אין אנו עושים זאת אלא מפני ציווי השם על ידי משה, ולא מפני שהשם ציוה בכך לנביאים שקדמוהו. דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי, לא מפני שהשם אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמשא אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל אברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהשם ציונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם עליו השלום. וכן גיד הנשה, אין אנו נמשכים בו אחרי איסור יעקב אבינו, אלא אחר ציווי משה רבנו. הלא תראה אומרם, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני, וכל אלה מכלל המצוות.

מעומד

ברכת 'להכניסו' מברך אבי הבן בהיותו עומד. על כן, אף אם אבי הבן הוא הסנדק יעמוד קודם ויברך, ואחר כך ישב. (טור סימן רסה. סה)

ברכות המילה נאמרות מעומד, וסמכו זאת חז"ל (בפסיקתא זוטרתי פרשת אמור) ממה שנאמר במצות ספירת העומר (דברים טו טו): "שְׁבַעָה שָׁבַעַת תִּסְפָּר לָךְ, מִהַחֵל הַרְמֵשׁ בְּקֶמְה", אל תקרא "בקמה" אלא בקומה, דהיינו כשהוא עומד. ומכאן למדנו על כל המצוות שכתוב בהן "לכם", שכמו בספירת העומר שכתוב "וספרתם לכם" צריכים לעמוד, כך בכל המצוות שכתוב "לכם", עומדים. ואלו הן: עומר. ברכת הלבנה - "החודש הזה לכם". ציצית - "והיה לכם לציצית". שופר - "יום תרועה יהיה לכם". לולב - "ולקחתם לכם". מילה - "המול לכם". והאבודרהם נתן סימן, על"ץ של"ם: עומר, לבנה, ציצית, שופר, לולב, מילה. (שו"ת יחווה דעת ח"ה ס"ד)

זמן הברכה

מנהג בני ספרד שאבי הבן מברך "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" לפני שהמוהל מברך 'על המילה', ולא ידבר עד לאחר המילה והפריעה. ומנהג בני אשכנז לברך ברכת 'להכניסו' בין המילה לפריעה. (שו"ת יביע אומר חלק ז יורה דעה סימן כא)

מפאת שלצערנו הרב, ישנם מוהלים מבני ספרד המורים לאבי הבן כמנהג אשכנז, ומחמת חוסר מודעות בהלכה, עושה אבי הבן ככל מוצא פי המוהל שלא הגיע להוראה ומורה, על כן אמרתי הפעם להביא מעט מקורות, והחפץ באמת, יקבלה ממי שאמרה, ואשרי המדבר על אוזן שומעת.

התוספות (מסכת שבת קלז ע"ב) הביאו מחלוקת בדיון זה, שלדעת רשב"ם מברך אבי הבן 'להכניסו' קודם המילה, משום שלהכניסו להבא משמע, וגם כי כלל גדול בדינו "כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן". ולדעת רבנו תם אין צריך לשנות את המנהג שנהגו לברך לאחר המילה, ומה שצריך לברך קודם עשייתו, היינו דוקא כשהמברך עושה את המצוה בעצמו, אבל כאן אבי הבן מברך 'להכניסו', והמוהל עושה את המצוה. וכן דעת הראב"ד על מה שכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות אישות הלכה כג) שהמקדש אשה מברך קודם הקידושין כדרך שמברכים קודם כל המצוות, ואם קידש ולא בירך, לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, שמה שנעשה כבר נעשה. וכתב הראב"ד, אין אנו אומרים כן, אלא מקדש ואחר כך מברך, מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם לא תרצה האשה לקבל הקידושין, הרי הברכה לבטלה. וזהו הטעם לברכת האב שמברך 'להכניסו' לאחר המילה, [כי שמא פתאום לאחר הברכה לא ירצה המוהל למול, ונמצא שברכתו היתה לבטלה]. ע"כ. והרא"ש כתב, שטוב לברך בין המילה לפריעה, וכך נוהגים באשכנז וצרפת, שכן שמברך אבי הבן מיד לאחר שסיים המוהל ברכתו, ודאי יגמור אבי הבן את הברכה קודם שיעשה המוהל את הפריעה, והרי זה נחשב עובר לעשייתו, שהרי מול ולא פרע כאילו לא מל. ולאור זה נפסק בשלחן ערוך (סימן רסה ס"א): המל, מברך "על המילה", ואבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה, "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו".

אולם, הנה מפורש בתשובות הרי"ף שאבי הבן מברך לפני המילה, וכן כתב בשמו בספר האשכול, וזו לשונו, רבנו יצחק [אלפסי] השיב, ברכת אירוסין מברך ואחר כך נותן הקידושין, וכן במילה אבי הבן מברך 'להכניסו' קודם המילה, שכל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן. ע"כ. וכן כתב בספר המנהגי, בפס נהגו שאבי הבן מברך להכניסו קודם המילה, והוא על פי הוראת הרי"ף מרא דאתרא של פס. וכן העידו בשבולי הלקט והעיטור והרשב"א שכן דעת הרי"ף.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר [לפני 500 שנה במצרים] נשאל, יורנו המורה כהלכה, מה היא סברת הרמב"ם בברכת להכניסו שמברך אבי הבן, אם לדעתו צריך לאומרה קודם המילה או לאחריה, לפי שראינו קצת אנשים שמשנים מנהג המדינה [מצרים] ומברכים אותה לאחר המילה, ותולים עצמם ברמב"ם ואומרים שכך דעתו. גם יש מתחכמים שאומרים שלדעת הרמב"ם מברכים ברכה זו אחר ברכת המילה קודם המילה. והשיב הרב: בודאי דעת הרמב"ם שצריך לברך אותה קודם המילה, כמו שנהגו במקומנו דהוא אתריה דמר [מצרים], שהיא מקומו של הרמב"ם, ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו. וכמו שכתב בנו רבי אברהם: אבא מארי (הרמב"ם) סובר שצריך לברך קודם המילה, וראייתו על זה ממה שאמרו בגמרא... ועוד ראייה, מנוסח הברכה, שאומר "להכניסו", שהוא לשון להבא, וכמו שאמרו בפסחים ז' ע"א. ועוד ראייה, שהרי מברך אשר קדשנו במצוותיו וציוונו, וכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. והרוצה לקנטר בזה ולהעמיד מנהגו לברך "להכניסו" אחר המילה, תורה על חסרון ידיעתו בתלמוד, ואין השגחה בדבריו אצל החכמים. עכ"ל. גם בראש ספר מעשה רוקח כתב בשם רבנו אברהם בן הרמב"ם: יש מי שאומר שברכת להכניסו ראוי לברך אותה לאחר המילה, וישען בזה על המנהג בטענות שסתירתן גלויה למי שיש לו קצת ידיעה. אבל אבא מארי ז"ל דעתו שתהיה קודם המילה, וכזה הורה ונעשה הלכה למעשה לפניו. ע"כ. גם רבנו פרחיה הביא מי שכתב שאבי הבן מברך להכניסו לאחר המילה, וכתב על זה: והרמב"ם דחה לכל דבריו. ומה שכתב, שמה שאמרו חז"ל "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, חוץ מטבילת הגר", צריך להוסיף 'חוץ ממצות מילה', דבר זה לא נשמע מעולם, שאם כן היה להם לומר בפירוש 'חוץ ממצות מילה וטבילת הגר', אלא ודאי שאבי הבן מברך קודם המילה ככל

המצוות. ואף על פי שדבר זה לא פירש אותו הרמב"ם בחיבורו, מכל מקום כן המנהג שהיו עושים לפניו, והיה מזהיר עליו מפיו לברך ברכת להכניסו קודם המילה. ע"כ. נמצא שגם הרמב"ם סובר כרבו הרי"ף שמברך להכניסו קודם המילה.

ומאחר וידוע שתשובת הרי"ף והרמב"ם לא היו בנמצא בזמנו של מרן הבית יוסף ולא ראה אותה, ואילו היה רואה את תשובת הרי"ף הנ"ל שהובאה בשבולי הקלט והעיתור והאשכול והמנהיג והרשב"א, שפסק לברך קודם המילה, וכן אילו היה רואה את דברי רבנו אברהם בן הרמב"ם ורבנו פרחיה שמעידים על הרמב"ם שהורה לברך "להכניסו" קודם המילה, פשוט שהיה פוסק כדבריהם, וכדרכו בקודש לפסוק כדעת שני עמודי הוראה.

ובמהר"ם אלשקר שם הביא גם את תשובת הגאונים: כתב רבנו החסיד, אבי הבן צריך לקחת את בנו ובעודו בין זרועותיו יברך "להכניסו" קודם שימולו אותו, שאין הברכה אלא על הכנסתו למולו, ואין לברך ברכה זו אחר שמלן אותו, שברכה לבטלה היא. וכתב, ונראה ש"רבנו החסיד" הוא רבי חנוניא החסיד איש ירושלים, שאמרו עליו הגאונים שקבלתו מרוב הקבלות הערוכות לו מימי התנאים. וכן מפורש בירושלמי, רבי שמעון בשם רבי הושעיא ורבנן אומרים, מי שמוציא את בנו לברית, צריך לברך ברכה זו עד לא יתגזר [קודם שיגזרו המילה]. ואם כן בואו ונצווה על אלו המשנים המנהג המפורסם והמתוקן על פי הדין, ועל פי רבותינו עמודי העולם, ומי יתן לנו מעפרו של הרמב"ם ונמלא עינינו, שאמר שראוי לכון ראשינו תחת כפות הראשונים והמנהג. והמשנה את המנהג, ימתח על העמוד. ומה שיש קצת מתחכמים לומר שלדעת הרמב"ם מברכים "להכניסו" אחר ברכת המילה קודם המילה, אלו דברי בורות הן, ואסור לשומעם אף כי לרשום אותם על הספר ובדיו, ולא עלה דבר זה על לב שום אדם בעולם. עכ"ד.

ועיין לגאון רבי אליהו שמאע הלוי בספר מכשירי מילה, שמתחילה תמה על מה סמכו בארם צובה ובבל ודמשק ובצרה וזולתם לברך "להכניסו" קודם המילה, שלכאורה זהו היפך פסק מרן השלחן ערוך, ושוב מצא למהר"ם אלשקר שהביא תשובות הרי"ף והרמב"ם, וכתב, ומעתה נחה פקטה תלונתנו, שמנהג ישראל תורה הוא, על פי יסודם של רבותינו הקדמונים עמודי ההוראה, ותקנה ראשונה לא זה ממקומה. גם בשו"ת הלכות קטנות הביא סדר המילה הנהוג בירושלים: אבי הבן מברך "להכניסו", ומוסר התינוק למוהל, והמוהל נותנו על הכסא המוכן לאליהו הנביא, ואחר כך נותנו לסנדק, ומברך "על המילה" ומל, ואבי הבן אומר "שהחינו". ע"כ. נמצא שהמנהג לברך קודם המילה, מנהג ותיקין הוא, ומקורו טהור מהגאונים, רש"י, הרשב"ם, הרי"ף, הרמב"ם ועוד. וכן פסקו מהריט"ף, מהריק"ש, שו"ת דרכי נועם, רבי ישראל נג'ארה, בית המלך, מהר"י טייב ועוד רבים.

והנה יש שרצו לומר, שמה שכתבנו לעיל שאילו מרן השלחן ערוך היה רואה את דעות הפוסקים היה חוזר בו, הוא אצל כל נכון רק לגבי שאר פוסקים, אבל לא על מרן השלחן ערוך, כי כיון שהלכה כמרן אפילו נגד אלף פוסקים, מה יתן לנו אילו מרן היה רואה עוד פוסקים. אבל במחילה מכבודם, דבריהם תמוהים מאוד, כי נעלם מעיניהם שכן כתבו רבים רבים מגדולי האחרונים, ומהם: גדולי רבני אלג'יר בהקדמה לשו"ת הרשב"ף, מהר"מ פארדו, הגאון החיד"א. מהר"ט אלג'יר, מהר"י טייב, עייאש, גאוני אלג'יריא, שו"ת קול אליהו ישראל, פני יצחק אבולעפיא, כפי אהרן עזריאל, משכנות הרועים, שמו יוסף בן ואליד, אבני נזר, איש מצליח, ויען משה, שואל ונשאל ועוד. וזו לשון המשנה ברורה (באר הלכה סימן שא סעיף כה סוף ד"ה כגון): גם הבית יוסף לוי היה לפניו פירוש רבנו חננאל ורבנו יונתן, לא היה סותם כן בשלחן ערוך להחמיר. ע"כ. וכתב הגאון רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף בתרא, שמרן בנידונו לא ראה דברי כמה מגדולי הראשונים שכתבו היפך דבריו, ואילו היה רואה אותם, לא היה חולק עליהם. ואין בזה שום פגיעה חלילה בכבודו של מרן, כי אף שהכל היה גלוי לפניו, מכל מקום אפילו גדול שבגדולים אי אפשר שלא תהיה לו לפעמים שכחה והעלמה לפי שעה, שאפילו בתנאים ואמוראים אמרו בש"ס, 'אשתמטיה' [נשמט ממני]. ומרן עצמו אילו היה רואה דברי הראשונים, חלילה להאמין שהיה סומך על דעתו נגד הראשונים. [ועיין בשו"ת הרדב"ז שכתב על הריב"ש, שכיון שלא הביא דברי הראשון, נראה שלא ראה דבריו, ואילו היה רואה, היה חוזר בו. וזה דבר מוסכם והשכל מורה עליו.] וברור לנו כי מרן עצמו אשר נשמתו הקדושה בגזי מרומים, בגן עדן העליון, שכל מגמתו היתה בפסקיו לשם שמים,

לפסוק הלכה למעשה על דבר אמת וענוה צדק, נוח לו לפסוק כדברי הראשונים שנדפסו לאחר פטירתו, ואשר נעלמו מעיני קדשו, כי תורתינו הקדושה "אמת" כתיב בה. (שו"ת יבי"א ח"י חו"מ ס"א)

אמור מעתה, כיון שמרן הבית יוסף כתב בהקדמתו: "ולכן הסכמתי בדעתי כי להיות שלושת עמודי ההוראה אשר הבית בית ישראל נשען עליהם בהוראותיהם, הלא המה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, אמרתי אל לבי שבמקום שנים מהם מסכימים לדעה אחת, נפסוק הלכה כמותם, אם לא במקצת מקומות שכל חכמי ישראל או רובם חולקים על הדעה ההיא, ולכן פשט המנהג בהיפך. ע"כ. ומאחר והובררה דעת שני עמודי ההוראה, הלוא הם הרי"ף והרמב"ם לברך להכניסו קודם המילה, כן יש להורות הלכה למעשה, והמערער על זה ידו על התחתונה. ושומע לנו ישכון בטח.

וכחזיק לכך שמברך "להכניסו" קודם המילה, יש להביא מלשון הזוהר ולך לך צד ע"ב) שכתב: אבי הבן פותח בפסוק "אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב יִשְׁכַּן חֲצֵרֶיךָ", והעומדים שם אומרים: "נִשְׁבְּעָה בְּטוֹב בְּיַתְדֶךָ קֹדֶשׁ הַיְכָלְךָ". **לבתר** [לאחר מכן] **מברך**: "להכניסו" בבריתו של אברהם אבינו" וכו'. והעומדים שם אומרים "כשם שהכנסתו לברית...", **שבתחילה יבקש האדם רחמים על עצמו ואחר כך יבקש על אחרים**, שנאמר "וְכִפֶּר בְּעֹדוֹ" ואחר כך "וּבְעֵד פֶּל קָהַל יִשְׂרָאֵל". ולכן בתחילה בקשו על עצמם: "נִשְׁבְּעָה בְּטוֹב בְּיַתְדֶךָ קֹדֶשׁ הַיְכָלְךָ", ואחר כך מבקשים על אבי הבן "כשם שהכנסתו לברית..." ע"כ. ופשטות לשון "לבתר מברך", משמע שבגמר הפסוק שאומרים הקהל, מברך אבי הבן "להכניסו", ומברכים אותו. שקשה לומר ש"לבתר מברך", היינו לאחר זמן, דהיינו שלאחר שסיימו את הפסוק, מברך המוהל ומל, ואחר כך מברך אבי הבן "להכניסו", שכל זה לא נאמר בזוהר. והרואה יראה שתיבת "לבתר", באה להדגיש שיש ענין להקדים ברכת עצמו לברכת אחרים, ולכן אחר שברכו את עצמם בפסוק, מברכים את בעל הברית, אבל לא לענין לברך אחר זמן רב, דהיינו אחר המילה. וכן ראיתי שדייק לנכון במאמר שבקובץ הדרום לרבני אמריקה (תשכ"א עמוד 44).

אב מוהל

אם האב הוא המוהל בעצמו, יברך "להכניסו" ויענו הקהל "כשם שהכנסתו...", ולאחר מכן יברך "על המילה" ו"שהחיינו". בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז.

נראה פשוט שיעשה כן, שהרי אף למנהג בני אשכנז שמברך אבי הבן להכניסו בין המילה לפריעה, זהו דוקא כשאחר מל, אז אבי הבן יכול לכוון את ברכת להכניסו בדיוק לזמן זה. אבל אם אבי הבן בעצמו מל, לא שייך לברך באותו זמן, שהרי הוא עסוק במילה, וחלילה הוא מסכן את התינוק, ובינתיים דמו נשפך כמים, וגם לא יוכל למצוא את מקום הפריעה כהוגן מחמת ריבוי הדם. על כן ברור שיברך גם להכניסו קודם המילה. וכן למנהג בני ספרד שאבי הבן מברך שהחיינו בין המילה לפריעה, במקרה זה שאבי הבן מל בעצמו, יברך שהחיינו קודם המילה לאחר ברכת על המילה, מן הטעם האמור שלא שייך לברך בין המילה לפריעה. שוב ראיתי שזכיתי לכוון בזה לדעת הס"ז (סימן רסה סק"א) שכתב כן במפורש, וזו לשונו: ונראה לי שאב המל את בנו, יעשה כדעת הרשב"ם לברך תחילה שתי הברכות, על המילה ולהכניסו, ואחר כך יחיתוך, שאילו בין החיתוך לפריעה אי אפשר לו לברך, כיון שהוא טרוד באמצע עשיית המצוה, והיאך יפסיק אז בברכת להכניסו. ועוד שיש צער לתינוק שיפסיקו בין החיתוך לפריעה, ויתמלא החיתוך דם, ובדוחק ימצא את הפריעה אחר כך. על כן נראה שבה ודאי אין לברך בין החיתוך לפריעה. ובדאי אין לדחות ברכת להכניסו לאחר הפריעה, שהרי יש איסור בזה, שכיון שהוא עצמו עושה המצוה, בודאי צריך להיות עובר לעשייתו, על כן יאמר שניהם קודם החיתוך. וכן נהגתי בעצמי בעת שמלתי בני יצ"ו, וזהו לכל הדעות. אחר כך מצאתי שגם מהרי"ל פסק כן. עכ"ל.

ברכת הקהל

בסיום ברכת "להכניסו", כל הקהל עונים 'אמן', ומברכים את אבי הבן: "כשם שהכנסתו לברית, כך תזכה להכניסו לתורה, לחופה ולמעשים טובים". (זוהר הקדוש פרשת לך לך צד ע"ב. מסכת שבת קלז ע"ב. סג)

הנוסח המדוייק

הנוסח המובא בחז"ל: "כשם שהכנסתו לברית, כך תזכה להכניסו לתורה, לחופה ולמעשים טובים". ולא "לתורה, למצוות, לחופה ולמעשים טובים".

כן מובא בגמרא (שבת קל"ז ע"ב), תוספתא (ברכות פ"ו ה"ב), רמב"ם (הלכות מילה פ"ג ה"ב), ראשונים, שלחן ערוך (סימן רסה ס"א) ועוד. והנוסח בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג): כשם שהכנסתו לברית, כן תכניסהו לתורה ולחופה. ע"כ.

ואל תתמה עלי, כי מה בכך שנוסיף תיבת "למצוות", הלא כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל? ראשית, מאחר ורבותינו הקדמונים ובעלי השלחן ערוך אף אחד לא שינה את הנוסח שהובא בגמרא, מי יערב ליבו לשנות את נוסח חז"ל הקדושים שכל דבריהם מכוונים ומיוסדים על אדני פה, אשר רוח ה' דיבר בם ומילתו על לשונם, ובכל תיבה ובכל אות גנוזים סודות נשגבים ומפלאים. ולבד מזאת, הנה כתב מרן הבית יוסף (סימן רסה) וזו לשונו: כתב האבודרהם, כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים, שאלו הן מצוות הברכה המוטלות על האב. וסידרום על זה הסדר "לתורה לחופה ולמעשים טובים", משום שאמרו (קידושין כ"ט ע"ב) לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך ישא אשה. ומה שהזכיר אחר כך **מעשים טובים**, אף שהוא חייב **במצוות** משהוא בן שלוש עשרה שנה? מכל מקום אינו בן עונשים עד עשרים (שבת פ"ט ע"ב), וכבר קדם בן שמונה עשר לחופה. ע"כ. ומפורש בדבריו שמעשים טובים היינו מצוות, ולכן לא צריך לכפול זאת פעמיים.

ואמנם יש להבין בדברי האבודרהם, כי מה איכפת לנו שאינו בן עונשים עד גיל עשרים, הלא כיון שהוא חייב במצוות מגיל שלוש עשרה, למה לא נקדים לברכו במעשים טובים קודם לחופה שמאז יכנס למצוות, וכי קיום המצוות הוא בכפוף לעונשים? זאת ועוד, הלא בבית דין של מטה מענישים מגיל שלוש עשרה, ולמה על זה לא נברכו שלא ישל? וכן הקשו במעדני יום טוב (סוף מסכת בכורות אות ו) ובשדי חמד (מערכת א אות יט). עי"ש.

ואולי יש לפרש את נוסח הברכה קצת בדרך אחרת, על פי מה שאמרו בקידושין (כ"ט ע"א), חייב האב בבנו, למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות. ומבואר באבודרהם הנ"ל שכוונת הברכה, שיזכה האב להכניס את בנו במצוות המוטלות עליו. וכן מבואר בחידושי הר"ן (המייחוס, שבת קל"ז ע"ב) שכתב: כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, פירוש, מפני שהאב חייב לבנו ללמדו תורה ולהשיאו אשה ולהדריכו בדרך ישרה. ע"כ. והנה מה שכתב "ולהדריכו בדרך ישרה", יש להבין, הלא חז"ל לא מנו זאת בגמרא קידושין כאחד מהדברים שחייב האב בבנו. ואף שאולי כוונתו למה שאמרו בגמרא (יבמות ס"ב ע"ב, סנהדרין ע"ב), האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, "והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה"... עליו הכתוב אומר "וידעת כי שלום אהלך". ע"כ. מכל מקום עדין אין זה בגדר חיוב, ומנין לר"ן לומר שחייב?

ושמא כוונת הר"ן שמה שאמרו חז"ל שחייב האב ללמד את בנו אומנות, הרי זה בכלל "להדריכו בדרך ישרה", כי "להדריכו בדרך ישרה", הוא דבר כללי שמדריכו בהנהגות נכונות וישרות עם בני אדם, כדיבור בנחת עם הבריות, משא ומתן באמונה וכל כיוצא בהן, ובכלל זה עצם הלימוד של האומנות, שעל ידי האומנות תהיה לו פרנסה ויחיה בדרך טובה וישרה, ולא חלילה יפול על הבריות או ילסטם אותם, ואף בכלל החיוב ללמדו אומנות, הוא גם שהמשא והמתן של האומנות יעשה באמונה. והן אמת שאין חובה ממש על האב ללמד את בנו את כל הדרך הישרה, ואך מעלה גדולה וחשובה עד מאוד היא, מכל מקום ללמדו אומנות הרי זה מחובתו, והיא באמת אחת מהדרכים הישרים. ומעתה אפשר שזו כוונת הר"ן שכתב: "כן תכניסהו לתורה, ולחופה, ולמעשים טובים, פירוש, מפני שהאב חייב לבנו ללמדו תורה, ולהשיאו אשה, ולהדריכו בדרך ישרה". נמצא שחייב זה "להדריכו בדרך ישרה" דהיינו "ללמדו אומנות", כלול בברכת "מעשים טובים". ואף הברכה נאמרת כסדר חיובי האב לבנו, "ללמדו תורה [תורה], להשיאו אשה [חופה] וללמדו אומנות [מעשים טובים]".

אלא שלפירוש זה יש להבין, למה לא הוזכר בברכה שיכניסהו האב "למצוות", הלא אין ספק

שמחויבי האב לבנו "לחנכו במצוות", כפי ששינינו (סוכה מב ע"א) קטן היודע לנענע - חייב בלולב, להתעטף - חייב בציצית, לשמור תפילין - אביו לוקח לו תפילין? ויש לומר שהחינוך למצוות כלול בחיוב 'ללמדו תורה', וכן מבואר במאירי (קידושין ל ע"א) "האב חייב בלימוד תורת הברית" ו"למדתם אתם ושמרתם לעשותם", וכן מבואר במאירי (קידושין ל ע"א) "האב חייב בלימוד תורת הברית" ו"למדתם אתם ושמרתם לעשותם", וכן מבואר במאירי (קידושין ל ע"א) "האב חייב בלימוד תורת הברית" ו"למדתם אתם ושמרתם לעשותם". נמצא שבנוסח הברכה שיכניסוהו "לתורה", חופה ומעשים טובים", כלולים כל חיובי האב על בנו, תורה כולל מצוות, ומעשים טובים כולל אומנות. ועיין בהגהות הטור אות מו בשם ספר הברית)

עוד אפשר לפרש למה לא הוזכר בברכה שיכניסוהו האב "למצוות"? כי עיקר הברכה היא בדברים שצריך האב לעשותן בפועל לבנו, כמו מילה, תורה, חופה ומעשים טובים, שהן פעולות חיצוניות שיש ללמדן או לעשותן לבן, ולכן שייך לומר בהן לשון 'להכניסו', כי הברית היא מעשה, ותורה היא מעשה ללמדו, וכן החופה שמשתדל עבורו להשיאו אשה, וכן לימוד האומנות. לא כן במצוות, אין הכוונה כאן לחינוך במצוות, אלא לגיל שלוש עשרה שבו הוא נכנס לחיוב במצוות מן התורה, ולכן לא שייך לומר כל כך לשון 'להכניסו למצוות', כי לא האב מכניס את בנו בגיל שלוש עשרה למצוות, אלא הוא דבר הבא ממילא. ודו"ק. שוב ראיתי בסידור רב עמרם גאון (וסדר מילה) שנראה שהוא היחיד שכתב, "כשם שהכנסתו לברית, כך תכניסוהו לתורה ולחופה ולמצוות ולמעשים טובים". ועיין בספר עלי תמר (על הירושלמי ברכות פ"ט ה"ג) ותרוהו נחת. [וראה בטור סימן רסה הוצאת מכון ירושלים בהגהות והערות אות מד. ודו"ק.]

אל יהי קל בעיניך

על הקהל הנמצאים בברית, לשים לב לברך את אבי הבן כציווי חז"ל שאמרו שהעומדים שם מברכים: "כשם שהכנסתו...", ולא תהיה קלה בעיניהם ברכה זו.

ראשית, אמרו חז"ל (מגילה טו ע"א): לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהם, ואלו הם: דוד ודניאל, דוד שברכו אַרְוֹנָה היבוסאי, דניאל שברכו דָּרְיוֹשׁ. וכל שכן ברכה של רבים, שהיא כתפילה של רבים שאין הקב"ה מואס בה. אך לבד מזאת, הנה נאמר בפסוק (רות ד יד): "וַתֹּאמְרֶנָּה הַנְּשִׁים אֶל נְעָמִי, בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֲל הַיּוֹם, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל", ואמרו במדרש רבה: אמר רבי חוניא מברכותיהן של נשים, לא נתקעקה ביצתו של דוד בימי עתליהו. והיינו, שזכות ברכת הנשים שברכו את נעמי בשעה שילדה רות את עובד, עמדה לו לדוד המלך שלא יכלה זרעו בימי עתליה הרשעה שמלכה בישראל שש שנים, והיתה מחפשת את כל אשר מזרע דוד המלך להורגו, כמו שנאמר (מלכים ב יא א): "וַעֲתֻלְיָה אִם אֶחְזִיחֶהוּ רְאֵתָהּ כִּי מֵת בְּנָהּ, וַתִּקֶּם וַתֵּאבֵד אֶת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה", ובנס נשאר יואש היחיד מזרעו של דוד, ובכך נשארה מלכות בית דוד חיה וקיימת.

בזכות הברכה "כשם שהכנסתו..." חי התינוק

אמרו במדרש רבה (וילך פרשה ט סימן א. קהלת פרשה ג סימן ג): מעשה באחד מגדולי צפורי שנוולד לו בן, ועלו אנשי עין תאנה לכבדו ולהשתתף במילת בנו, ועלה עמהם רבי שמעון בן חלפתא, וסעד אותם אביו של תינוק, והשקם יין ישן בן שבע שנים, אמר להם שתו מן היין המשובח הזה שאני שומרו שיהיה ישן לשמחת חופת בני, שאני בטוח באדון השמים שאשקה לכם מיין זה ביום חתונתו, ויענו כולם אחריו "כשם שהכנסתו לברית כך תכניסוהו לתורה ולחופה". וכך סעדו עד חצי הלילה.

רבי שמעון בן חלפתא שהיה בטוח על כוחו [כח זכותו, ולא היה ירא מן המזיקים], יצא לו בחצי הלילה ללכת לעירו, ומצאו למלאך המות בדרך וראה אותו כשהוא משונה [בכעס גדול]. אמר לו מי אתה? אמר לו שלוחו של מקום. אמר לו מפני מה פניך רעים? אמר לו ממילים קשות של הבריות שאני שומע שאומרים כך וכך אנו עתידים לעשות,

ואינם יודעים אימתי הוא נקרא למות. הנה זה התינוק שמתם אותו היום, זה שטר פסק דינו שאקח אותו לאחר שלושים יום, ואילו אביו השקה אתכם יין ישן, ושמעתי שאמר לכם שהוא בטוח באדון השמים שישקה לכם מיין זה ביום שמחתו. ועל זה אני עצוב שתפילתכם מבטלת הגזרה [שברכתם אותו "כך תכניסהו לתורה ולחופה"]. אמר לו רבי שמעון בן חלפתא, חייך שאתה מראה לי את שטרי זמני אימתי הוא. אמר לו מלאך המות, אין אני שולט לא עליך ולא על חבריך. אמר לו למה? אמר לו, כי בכל יום ויום אתם עמלים בתורה ובמצוות ועושים צדקות, והקב"ה מוסיף ימים על ימיכם. אמר לו יהי רצון מלפני קודשא בריך הוא, שכמו שאין אתה שולט עלינו, כך לא תהיה לך רשות לעבור על אותן מילים שברכנו את התינוק: "כשם שהכנסתו לברית, כך תכניסהו לתורה ולחופה". ובקשו רחמים מן השמים, וחי התינוק.

האב לא נמצא

אם אבי הבן לא נמצא בברית, או שנפטר קודם מילת בנו, יעמוד הסנדק ויברך "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". והציבור יענו: "כשם שנכנס לברית, כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים". (ש"ר"ת יב"א ח"ב אבן העזר סי' ד אות ט, וח"ז י"ד סי' כא אות א)

הנה הרמב"ם (הלכות מילה פ"ג ה"א) כתב, אם אין אבי הבן שם, אין אחרים מברכים להכניסו, כי ברכה זו נתקנה על האב למול את בנו יתר על מצוה שמצוים כל ישראל שימולו כל ערל שביניהם. ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחד מהעם, ואין ראוי לעשות כן. ע"כ. וכן דעת רש"י, היראים, רבנו שמחה והרא"ש. אולם הראב"ד כתב, מסתבר כמי שאומר שבית דין או המיוחד שבעם מברך, ונהגו אצלנו שהסנדק מברך. וכתב הסמ"ק, ונוהגים בכל המקומות שיברך אותה הסנדק, ושמא הטעם בזה שכיון שאם אין האב מל, חייבים בית דין למולו, שנאמר: "הפול לְכֶם פֶּל זָכָר", הרי הוא כשליח בית דין. וכן כתב הטור (סימן רסה): ונוהגים בכל המקומות שיברך אותה הסנדק. גם רבנו ירוחם כתב, בשם הרב הברצלוני בשם רב האי גאון, בית דין שמלין במקום שאין האב, הכל מברכים להכניסו [והיינו שגם אחר יכול לברך, ולא דוקא הסנדק]. והמאירי (ושבת קל"ז ע"ב) כתב, בהרבה מקומות נהגו לברכה הסנדק או אחד מן הקרובים, וכן כתבו גדולי המחברים. וכן כתב הבית חדש: וגם כשאין שם אבי הבן, יברך הסנדק להכניסו, כמו שכתבו הטור והראב"ד, ולא כהרמב"ם שכתב שאין ראוי לעשות כן, וכבר נהגו לעשות כן. וכן כתב הרמ"א (סימן רסה ס"א): ונוהגים שמי שתופס הנער, מברך ברכה זו. גם בספר שם חדש כתב, ומנהגינו שמברך תופס התינוק על ברכיו הנקרא סנדק, וכמו שכתב רבנו יעקב בעל הטורים, וכן הוא מנהג פה עיר הקודש ירושלים, וכן עשיתי מעשה פה עיר הקודש. ע"כ. וכן עשה הרה"ג בעל שמח נפש. וכן פסקו הגאון רבי עקיבא איגר ועוד. וכתב מרן מלכא זיע"א: "וכן נהגנו למעשה כדברי הראב"ד וסיעתו".

ואף על פי שכלל גדול בדינו "ספק ברכות להקל", מכל מקום במקום מנהג לא אומרים ספק ברכות להקל. וכיון שגדולי עולם מעידים שכן המנהג שיברך הסנדק, כן ההלכה. וכן עשה מעשה רב מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, בברית מילה של בן הרב המנוח רבי מנחם ישועה זצ"ל, שנספה בתאונת דרכים ימים אחדים קודם מילת בנו, ומרן נעשה אפיטרופוס של היתומים, והתכבד בסנדקאות ויברך בעצמו ברכת 'להכניסו'.

בן מאומץ

מי שמאמץ תינוק ועתה עושה לו ברית מילה, יברך המאמץ ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", כיון שהוא מקבל על עצמו את עול חינוכו וגידולו. (הגרש"ז אוירבך זצ"ל. ל. סד)

עם הארץ – אבי הבן שלא יודע לברך "להכניסו", יברך אחר ויכוין להוציאו ידי חובה, כדין כל

ברכות המצוות כקידוש, שופר ועוד, שיכול להוציא את אחרים אף שכבר קיים את המצוה או שאינו חייב בה ממש, כיון שכל ישראל ערבים זה לזה. (אבודרהם ורבנו ירוחם. בית יוסף סימן רסה)

"כשם שנכנס לברית, כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים"

יש להבין, מה הענין לברך את התינוק בנוסח "כשם שנכנס לברית, כך יכנס לתורה...", והלוא אפשר לברך בסתם: "יהי רצון שיכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים", ומה טעם ההשוואה לברית "כשם שנכנס לברית"? ולהלן מן התשובות שנאמרו בזה, [וראה עוד בספר "ברית ותורה" שכתב 101 פירושים בזה, וכן בספר "דרשות לשמחות" להרה"ג אהרן זכאי שליט"א]:

א. כשם שנכנס לברית בשמחה וגיל ללא חילוקי דעות ודיונים בין האבא לאמא אם למול את הילד או לא, כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים בשמחה וגיל, ללא חילוקי דעות ודיונים אם לשלוח אותו ללמוד תורה או לבית ספר ממלכתי שלא מלמדים שם לא תורה ולא מצוות, לא יראת שמים ולא אמונה. (מפי השמועה)

ב. כשם שנכנס לברית ולא המרה את פי אביו בקבלו עליו מצוה זו, מפני שלא היה בידו לעכב, כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים, ולא ימרה את פיו שלא לקבלו. (שער בת רבים פרשת בלק עמוד 124)

ג. כשם שנכנס לברית ומקיים את המצוה ללא כל גאווה והתרברבות שהיא, כך יזכה להיכנס לחופה ולשאר מצוות ללא כל רגש גאווה והתרברבות שתיצור חלילה מחיצה בינו לבין קונו, ובכך ישאר קרוב לה' יתברך. (רבי שלום מקמינקא. חסידים מספרים ח"ב עמוד 114)

ד. מעין הפירוש הנ"ל כתב הגאון בעל בית הלוי (בראשית יז א), כי על האדם לשאוף לקיים את מצוות ה' "בתמימות", דהיינו אך ורק משום שזהו רצון השם יתברך, ולא מפני שהוא מבין ונוח לו בכך. וכמו שאומר המדרש (בראשית רבה נח א) על שרה אמנו: "יודע ה' ימי תמימים" - זו שרה שהיתה תמימה במעשיה. וכמו כן עם ישראל, כאשר עשו את המשכן, אף על פי שידעו והבינו כמה חביב הוא ומה רבה הטובה שישגו ממנו, עם כל זה, עשוהו בתמימות וברצון טהור אך ורק למלא את ציווי ה', ולא מפני רצונם העצמי, וכפי שנאמר בפרשת פקודי, על כל פרט ופרט במלאכת המשכן: "כאשר ציוה ה' את משה", "כאשר ציוה ה' את משה". אף כאן, אנו מברכים אותו שיזכה להיות בקיום כל המצוות בבחינת "תינוק", וכשם שנכנס לברית ללא תערובת דעה עצמית וללא רצונותיו האישיים, כך יזכה להכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך קיום רצון ה' בתמימות, וביטול עצמי גמור כלפי רצון ה'. (תקות יצחק עמוד קלג)

ה. ההבדל בין מצות המילה לשאר המצוות, מתבטא בכך שהברית היא חותמת בבשרו של היהודי, ועל ידה הוא משלים את גופו ונפשו לעבודת השם [עיין לעיל (עמוד 79)]. ומחותם זה הוא אינו יכול להיפרד לעולם. לא כן בשאר מצוות כציצית, תפילין, שבת, הוא יכול חלילה להיפרד מהן ולהפסיק לקיימן. על כן מברכים אותו שאף לשאר מצוות ימשך הקשר שלו תמיד לקיימן ללא פירוד, כמו שקשור הוא בתמידות למצות המילה. (בשם הבעל שם טוב)

ו. מעין הפירוש הנ"ל פירשו עוד: כשם שנכנס לברית, שעשה מצוה שאינה מעשה חיצוני, אלא שינוי במציאות גופו, כך יכנס לתורה, כלומר שהתורה שילמד לא תהיה משהו חיצוני כלמוד שאר חכמות, אלא תהווה שינוי במהותו ועצמותו, וכדברי המהר"ל (אבות פ"ב מ"ב), שהעוסק בתורה שונה מעם הארץ לא רק בנפשו אלא במהות גופו. (אות ברית עמוד 69)

כסא אליהו הנביא

בזוהר הקודש מובא כי מלבד הכסא שיושב עליו הסנדק, יש לייחד כסא נוסף מכובד ויפה לכבודו של אליהו הנביא מלאך הברית, וצריך לומר בפיו: "זה הכסא של אליהו הנביא", ואם לא אומר כן, אין אליהו בא. וכתב רבנו שמחה ותלמיד רש"י במחזור ויטרי סימן תקה: "ופורסים על הכסא מעיל או כל דבר תפארת לנוי, לכבוד אליהו הנביא הבא ויושב שם ורואה בקיום המצוה". ע"כ. וכן הוא המנהג הרווח ברוב ככל המקומות להכין כסא נוסף לאליהו הנביא, ויקפידו לעטר אותו כיאות וכנאה לכבוד אליהו מלאך הברית, ולא יסתפקו בכסא פשוט. וכתב בספר עלי תמר (ירושלמי דמאי פ"ד ה"ב): שאם לא מכינים כסא לאליהו כפי כבודו, אינו בא, ולכן יהיה הכסא מכובד, ולא באיזו פינה נידחת שבוודאי לא יבוא. וכתב בספר מעבר יבוק (מ"ד פ"ה) המכין כסא לאליהו הנביא בקדושה ובטהרה, ומזמינו בפיו, יזכה לראות את פניו. ואם הוא עצמו לא יראה, מזלו שברקיע יזכה לראותו. השם יזכנו.

כתוב בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק כט): כך היו ישראל נהוגים למול עד שנחלקו לשתי ממלכות, ומלכות אפרים [ירבעם בן נבט] מנעו מהם את המילה. ועמד אליהו זכור לטוב וקינא קנאה גדולה. נגלה עליו הקב"ה ואמר לו, מה לך פה אליהו? ויאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות, כי עזבו בְּרִיתָּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אמר לו הקב"ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשיטים על גילוי עריות, וכאן אתה מקנא. חידך, אני אכרות ברית עמד, ברית שלום וברית כהונה, ולא עוד אלא שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. **מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית**, שנאמר (מלאכי ג א): "וּמְלַאֲךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר אַתֶּם חֹפְצִים הִנֵּה בָא". ע"כ. וכן הוא במדרש רבה, ילקוט שמעוני ועוד. וכתוב בזוהר הקדוש (הקדמה יג ע"א, לד לד צג ע"א): בשעה שאדם מכניס את בנו בברית, קורא הקב"ה למלאכי מעלה ואומר להם, ראו איזו בריה בראתי בעולמי שאינו חס על פרי בטנו ומביאו בשמחה לפני לקרבן. באותה שעה מזדמן אליהו ועף את כל העולם בארבע עפיפות. ועל כן **צריך להכין כסא אחר לכבודו, ויאמר בפיו "זה הכסא של אליהו", ואם לא אומר כך, אינו שורה שם**, כי אין הרוחני שורה על הגשמי אלא על ידי הכנה בפה, ואחר כך עולה אליהו ומעיד לפני הקב"ה שישאל מקיימים הברית. ומבואר שלבד מכסא הסנדק, מכינים כסא נוסף לאליהו הנביא. וכן מפורש עוד בזוהר הקדוש (תרומה ש"ב ע"א), בכל גזירו דברית [בכל פעם שגוזרים הערלה בברית מילה], **אצטרך לאתקנא כסא אחרא בשפירו [צריכים להכין כסא אחר טוב ויפה]**, למארי קנאה דברית קיימא דאתי תמן [לבעל קנאת הברית הוא אליהו הנביא שבה לשם]. (ועיין בפירוש הספורנו בראשית יח א)

וכן מפורש במחזור ויטרי (סימן תקה): ומתקנים לשם שתי קתדראות, **קתדרה אחת לכבוד אליהו הנביא** הבא ויושב שם ורואה בקיום המצוה, וקתדרה שניה לבעל הברית היושב בה והילד על ברכיו. גם רבנו מנחם ריקאנטי (סימן תקצ) כתב, השיב רבנו שמחה שצריך להיות בעל ברית טוב [סנדק] שיתרצה מלאך הברית הוא אליהו ז"ל לישב בקתדרה **כנגדו** כדאיתא במדרש קנא קנאתי. וכן מבואר באור זרוע (חלק ב הלכות מילה סימן קז אות ב) שכתב, צריך לחפש אחר יהודי טוב לעשותו בעל ברית, כדי שיבוא אליהו וישב על הקתדרה **אצלו** בשעת המילה. ע"כ. ומבואר שיושב על ידו, ונמצא צעריכים שתי קתדראות. גם בספר הרוקח לרבנו אליעזר מגרמייזא (הלכות שבת סימן קיג) כתב במפורש, מה שנהגו לתקן שתי קתדראות לברית המילה, לפי **שאתה מתוקן לאליהו**. ויש שמושיבים עליה הילד כדי שיברכהו אליהו. וכן מבואר בכל בו (סימן עג). וכן מפורש בארחות חיים (הלכות מילה) לרבנו אהרן הכהן מלוניל, שכתב: ומה שנהגו להכין כסא לאליהו, לא דבר ריק הוא, כי במדרש מצאנו... מכאן סמכו חכמים להכין לו כסא כי הוא מלאך הברית. ויש אוסרים לפרוש עליו בגד בשבת מפני שיש אהל תחתיו... וכתב רב נסים גאון ז"ל, הגידו לי זקנים שבדור, שביים שהכניסו לברית מרנא אבא אלוף ז"ל, כשנכנס לבית הכנסת ואני בידו, **ישב שעה אחת על אותו כסא המוכן, ואחר כך עמד והושיבני על הכסא האחר של מילה**. ואחר שיצא שאלו אותו מה טעם, כי לא ראינו מעולם מי שעשה כך, ואמר להם קבלתי מן הזקנים הקדמונים, שזה הכסא מוכן לאליהו והוא מלאך הברית, וישבתי עליו עם הילד, אולי יברכהו לי ומצא חכמה

בברכתו. עכ"ל. וכן מבואר בפשט לשון האבודרהם (מילה וברכותיה) שכתב: ונהגו לעשות כסא לאליהו, ויש סמך לדבר בפרקי דרבי אליעזר... אמר לו הקב"ה חייך כל זמן שיעשו את המילה תעיד עליהם שקיימום. לפיכך מושיבים כסא למלאך הברית שנקרא אליהו. ע"כ. ואם נאמר שכסא זה הוא גם הכסא של הסנדק, הלוא אף קודם המעשה עם אליהו היה הסנדק יושב על כסא, ומה כוונתו ש"נהגו לעשות כסא לאליהו", ועל כרחק שנהגו להביא כסא נוסף לכבודו של אליהו, לבד מכסא שיושב עליו הסנדק, ולכן גם אמר "לפיכך מושיבים כסא". וכן הוא הלשון בספר העיטור (שער ג הלכות מילה דף נא טור א) מכאן התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו מלאך הברית. וכן כתב רבנו אברהם בר נתן הירחי בספר המנהיג (הלכות מילה עמוד תקפג) ונהגו בכל גבול ישראל לעשות כסא לאליהו, ויש לי סמך בפרקי דרבי אליעזר... לפיכך מושיבים כסא הכבוד מלאך הברית. וכן הוא בכל בו (סימן עג). וכן כתב הטור (ס"ס רסה): נוהגים על פי המדרש לעשות כסא לאליהו, על שאמר "קנא קנאתי לה' כי עברו בריתך בית ישראל", אמר לו הקב"ה חייך שאין עושים ברית מילה עד שתראה בעיניך, מכאן התקינו חכמים לעשות כסא לאליהו שהוא נקרא מלאך הברית. גם בספר האשכול (סוף הלכות מילה קי ע"א) כתב, מכאן התקינו חכמים להיות עושים מושב כבוד לאליהו ז"ל שנקרא מלאך הברית. גם מהר"ל (הלכות מילה אות ד) כתב, ומשום כבודו של אליהו זכור לטוב, מושיבים לו כסא אחד, כמו שכתב רב שמריה גאון ז"ל שאליהו הוא מלאך הברית, וכן יסד הפייט ביוצר דשבת דחל בו ברית. וכן כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רסה ס"א): נוהגים לעשות כסא לאליהו הנביא, שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו. ע"כ. וכן הבין בשלחן גבוה (סימן רסד ס"ק יב) שהוא כסא נוסף, שכתב, כיון שנהגו לעשות כסא לאליהו סמוך לכסא של הסנדק כדלהלן סימן רסה ס"א, אם כן צריך שיהיה הסנדק צדיק, כדי שישב אליהו אצלו.

גם השל"ה (מסכת חולין פרק נר מצוה) כתב, וצריך לחפש אחר יהודי כשר לעשותו סנדק שהוא בעל ברית, כדי שיבא אליהו ז"ל וישב על הקתדרה מכוסה במעיל אצל בעל ברית. וכתב רבי צדוק הכהן מלובלין (ספר הזכרונות מצות מילה פרק ב), ונוהגים לעשות כסא לאליהו ומעמידים אותו לשמאל הכסא שמלין עליו, ומניחים התינוק על אותו כסא. וכשמניחים התינוק עליו, נהגו ליחדו ולומר בפה "זה הכסא של אליהו זכור לטוב". וכן מפורש בעוד אחרונים שמניחים שני כסאות. גם בדרך פקודיך (רבי צבי אלימלך מדינוב, תלמיד החוזה מלובלין. מצות עשה ב חלק המעשה הערה מג) כתב, ונראה לעין משכיל שטעם גדול יש בזה לייחד כסא לאליהו, כי אם כסא של אליהו הוא הכסא לסנדק, הנה לא יהיה היכר הכסא למלאך הברית, על כן מחוייבים לתקן כסא מיוחד להיכר, וכן נוהגים בכל ישראל שעושים הכסא של אליהו חלוק לשתיים להיכר. ע"כ. ואחר כל זאת, האיר ה' את עיני וראיתי בשו"ת מבשרת ציון (ח"ג עמוד תלה) שהביא את דברי קדשו של רבנו משה קורדובירו בספר אור החמה (חלק ב דף קצט) שכתב מפורשות שיש ענין בדוקא בשני כסאות ולא בכסא אחד, וזו לשונו: "הענין שצריך כסא שני, מפני שהנימול בו היסוד בעצמו, ואליהו מלאכא איהו בסוד השכינה ועביד שליחותיה [אליהו הנביא עושה את שליחות השכינה], לכך אינו שורה על כסא הברית עצמו, אלא על הכסא השני הסמוך לימין הנימול מלאך הברית עומד". עכ"ל. ועיין בחזון עובדיה (סוכות עמוד רטו) שכתב בשם החיד"א (מורה באצבע אות רפט) שיש להביא כסא מפואר לסוכה לכבוד האושפיזין, מעין דוגמא למה שמביאים בעת המילה כסא לכבוד אליהו הנביא זכור לטוב, שכתוב בזוהר הקדוש שאם לא מביאים לו כסא, הוא לא בא. ע"כ.

כבוד המצוה

המנהג שמכבדים מישהו שיתן את התינוק על כסא אליהו הנביא, וכשמניחו אומר בפיו: "זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב, שיתגלה במהרה בימינו". (סה. עטרת פז עמוד 22 בשם תולעת יעקב)

כוונה חשובה

כשאומר: "זה הכסא של אליהו הנביא...", יכוון שם תכמ"ץ - שהוא שם אלי"ה בסדר א"ת ב"ש, ששם זה סגולה לשמירת הילד שלא יטמא את בריתו כל ימיו. (תלמידי האר"י. עטרת פז עמוד 22)

מנהג מרן זצוק"ל

מנהגו של מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה שלא לעשות כסא נוסף לאליהו הנביא, אלא כסא הסנדק הוא גם הכסא של אליהו הנביא, ועליו היו אומרים: "זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב, שיתגלה במהרה בימינו".

ומצאתי סיוע לזה בפרי מגדים (אורח חיים אשל אברהם סימן תקנא ס"ק ג) שכתב, תופס התינוק על כסא של אליהו ז"ל. גם בערוך השולחן (סימן רסה סעי' לג, לד) כתב, נוהגים לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו. וכיון שכסא זה הוא של אליהו, לכן מהדרים להיות סנדק, לישב על כסא קדוש זה, ולהחזיק הילד על ברכיו בעת המילה, ולהעשות דוגמת המזבח, ומצוה גדולה ויקרה היא. ע"כ. שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בשו"ת יביע אומר (חלק ז אורח חיים סימן כו אות ג) שדן אם מותר לתת את הפרוכת של ההיכל על כסא אליהו הנביא, ובתוך הדברים כתב: ומצאתי להגאון המובהק רבי אפרים בר משה בתשובה שהובאה בשו"ת בני בנימין שכתב, ראיתי ונתון אל לבי לחקור במנהג שנהגו פה עיר הקודש ירושלים ת"ו, שגדולי העיר והרבנים לוקחים את הפרוכת של ההיכל וכשיש ברית מילה פורסים אותה על **כסא אליהו הנביא, והסנדק יושב עליה וכו', ומותר לסנדק שהוא ממקטיר קטורת לישב עליה...** וכן פשט המנהג להקל לצורך מצוה לדפנות הסוכה ולכסא אליהו הנביא. עי"ש. גם רעהו הגאון הראשון לציון רבי יש"א [עקב שאול אלישר] ברכה, העלה כדבריו להתיר, וכתב: ועדותי זו נאמנה כי זה למעלה מחמישים שנה שראיתי המנהג הזה פה עיר הקודש ירושלים ת"ו שפורסים הפרוכות לחתנים ולסנדק ולדפנות הסוכה, בזמן רבנן קשישאי ואין פוצה פה... ככל אשר הורה להקל הרב הפוסק יקיר לי אפרים. וכן כתב השדי חמד שכן המנהג בירושלים להשתמש בפרוכת שעל ארון הקודש **ליתנה על כסא אליהו הנביא בברית המילה והסנדק יושב עליה.** עי"ש. נמצא שמנהגו של מרן מלכא זיע"א היה על פי מנהג קדום של גדולי ורבני ירושלים. אך לפי המובא לעיל בלשון הזוהר ורבתינו הראשונים, משמע שצריך שני כסאות, וכן המנהג הרווח.

בזכות אליהו הנביא

הגאון רבי שלמה קלוגר בהגיעו פעם לברית מילה לשמש כסנדק, נאלץ להמתין זמן רב. כאשר שאל מדוע אין מביאים את התינוק, ענו לו שאבי הילד נוטה למות, והקרובים ממתנינים ליציאת נשמתו כדי שיוכלו לקרוא לרך הנימול על שם אביו. כאשר שמע הרב את הדברים, ציוה על המוהל למול מיד את התינוק ללא שהיות, ולאחר מכן נכנס לחדר החולה כדי לברכו בברכת מזל טוב. הרב ביאר את מעשיו ואמר: "להטריח את המלאך הממונה על הרפואה שיבוא במיוחד לרפא את החולה - אין ביכולתי. אולם סברתי, שכאשר נתעסק אנחנו במצות המילה, הרי מלאך הברית יבוא כדי לעמוד לימין המוהל ולרפא את הנימול, ומכיון שהוא יימצא כאן בלאו הכי, כבר אוכל לבקשו שיואיל להכנס גם לחדר הסמוך כדי לרפא את החולה!" וכך אמנס היה, לאחר שלשה ימים קם החולה ממיטתו והלך ברגליו לבית הכנסת לברך 'הגומל'! (חפץ חיים על התורה)

מושב רוחני

מה שמכינים כסא לאליהו הנביא, אף על פי שאין לו גוף ואינו צריך לשבת, מכל מקום באמירה בפה "זה הכסא של אליהו הנביא", אנו עושים לו מושב רוחני על המושב הגשמי, שהוא הכסא, כמבואר בזוהר הקדוש (הקדמה יג ע"א, לד לד צג ע"א) שאין הרוחני שורה על הגשמי אלא על ידי הכנה בפה.

רבנו יוסף חיים בספרו בניהו על תיקוני הזוהר (תיקון כב ח"א דף קטו) כתב: צריך להבין, מה ענין תיקון המקומות המבואר בזוהר הקדוש שאליהו זכור לטוב מתקן לנשמות הצדיקים ולמלאכים

כשיררדים לעולם הזה, וכי למיטות ולכסאות הם צריכים, והלא גם הלבושים שהם התלבשו בהם בעולם הזה הם רוחניים? והנראה בזה הוא, הלא שמעת מה שתיקנו חז"ל להכין כסא לאליהו הנביא זכור לטוב בעת המילה, ככתוב בזוהר הקדוש. ונדוע הוא שצריך לומר בפה קודם המילה: "זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב". וצריך לדעת למה מזמין בפה בפירוש? אך הענין הוא, כי אליהו זכור לטוב בעת המילה הוא רוחני, ובא בלבוש רוחני, והיאך ישב על כסא גשמי, לכן צריך לעשות מצע על הכסא שהוא אמצעי כלול מגשמי ורוחני כדי שישב על המצע הזה, והיינו שיאמר האדם הגשמי הזמנה זו "זה הכסא של אליהו הנביא" בפיו, שהבל פיו הוא רוחני, אך כיון שיוצא מפי האדם הגשמי יהיה אמצעי מעורב מגשמי ורוחני, ומן ההבל הזה של הזמנה זו, יתהווה מצע על הכסא, וישב עליו אליהו זכור לטוב. ולכן צריך הזמנה בפה, כדי שיתהווה מן הבל דברים אלו של הזמנה מצע רוחני, אך הוא גס ועב וישב עליו.

ובזה תבין מה שכתוב באדרא זוטא, שאמר רבי שמעון בר יוחאי לחבורתו הקדושה, שרבי פנחס בן יאיר הגיע לכאן ותכינו לו את מקומו. והדבר פלא, כי מה בידם לעשות בתיקון המקום, וכי מצעות יציעו לוי ואם כוונתו לומר שישומו לו כסא, היה לו לומר שישומו לו כסא. אך בזה שכתבנו, נראה כוונתו שייכנו לו מקומו בדיבור, שיאמרו בפיהם על איזה כסא המונח שם, או על בימה אחת: "זה המקום של רבי פנחס בן יאיר", ובהבל פיהם של דברי הזמנה זו, יתהווה מצע על אותו מקום, שיהיה ראוי לשבת עליו רבי פנחס בן יאיר.

וכן הענין כאן, אי אפשר שישבו כל אותן נשמות הצדיקים והמלאכים על הארץ הגשמית, אם לא יקדים אליהו הנביא זכור לטוב, לעשות להם מצע רוחני לכל אחד ואחד בפני עצמו, על ידי הזמנה בפיו לכל אחד ואחד על המקום ההוא, כי גם מן הבל פיו של אליהו זכור לטוב יתהווה מצע אמצעי, מפני כי הוא מתלבש בדמות גוף ממש כבני אדם, ורק אינו צריך לאכילה ושתיה ושאר צרכי הגוף. ולכן מנהגנו, כאשר נכנס לסוכה בכל לילה, ששם מוכן כסא לכל שבעה אושפיזין ועליו ספרי קודש, שבכניסתנו בכל לילה לאחר אמירת "עולו אושפיזין...", נאמר "זה הכסא של שבעה אושפיזין עילאין קדישין", בנתינת ידינו על הכסא. ע"כ. גם בספרו בן איש חי (שנה שניה פרשת וירא אות יז) כתב בענין ההכנות לשבת: כאשר תסדר האשה הפת על השלחן וכו', אחר שתניח המפה העליונה, תניח שתי ידיה על השלחן, ותאמר פסוק "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'", ועל ידי דיבור זה, תשרה הקדושה על השלחן, וכמו שצריך לומר בפה בשעת המילה, "זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב".

מהכסא לסנדק

יש נוהגים שאותו אחד שכידוהו לתת את התינוק על כסא אליהו, הוא גם לוקחו מהכסא ומחזירו לידי אבי הבן שיתנהו לידי הסנדק. ויש נוהגים לכבד אדם אחר, ובפרט שפעמים ישנם כמה וכמה אנשים מכובדים וצריכים לכבד את כולם.

"ואל תפגע בי" (ירמיה ז טז)

על אבי הבן לתת דעתו בכיבודים שמכבד לסבים ולאנשים מכובדים בברית, וכן לעשות הכל בנועם ובעדינות ללא פגיעה במישהו חלילה, כי פעמים שמחמת התרגשות או חוסר ידיעה, אינו חושב כראוי את מי לכבד בברכות ובכסא של אליהו הנביא וכיוצא בזה, ומבלי משים גורמים לפגיעה בזולת.

מעשה באבי הבן שלא היה ערוך לכיבודים אלו, וכשראה המוהל שלא מכבדים מישהו בכסא של אליהו הנביא, הוא עצמו לקח את התינוק והניחו על הכסא, ולאחר מכן כיבד אדם מכובד מהקהל לברך את הברכות, ואילו לאדם מכובד אחר שהיה שם, לא כיבדו כלום, ומחמת הבושה עזב את המקום בסיום הברית ויצא. על כן, כמה טוב ונכון להיות ער לנושאים שישנם כאלו שרגישים אליהם, ולכן כאשר רוצה המוהל או אדם אחר שאבי הבן לא כל כך מבין בכיבודים אלו, יעורר את תשומת לבו וישאלו את מי לכבד, כדי שחלילה לא תהיה פגיעה בשום אדם.

אחיזת התינוק

יש להניח כסא או שרפרף תחת רגלי הסנדק, כדי שיהיו רגליו יציבות היטב, ויקפיד שרגליו תהיינה צמודות, כדי שהתינוק יהיה מונח עליהן היטב ולא יפול חלילה, ובכך ימול המוהל כהוגן ללא תקלה.

כאשר מגיש אבי הבן את התינוק לסנדק, על הסנדק להושיט ידיו לקבלו, מאחר שהוא כמקטיר קטורת, ואחר כך יניחהו על ירכיו. וישים לב הסנדק לפסק את רגלי התינוק, ולאחוז בהן היטב לבל יזוזו בעת המילה, וידחקן כלפי מטה, כדי להגביה את מקום המילה. (עיינין שו"ת מבשרת ציון חלק ג עמוד תלט)

תפקיד הסנדק

עיקר מעלת הסנדק, כשמכוון ומתפלל על נשמת הילד שניתנת לו בזמן המילה, שבזה היא הטובה לילד (תשובות והנהגות ח"ה סימן רצב). ויכוון ארבעה דברים: להמשיך נשמה קדושה לתינוק, שישמור הברית, שיאריך ימים, ויהיה צדיק. (הגר"ח קניבסקי שליט"א. ד' אמות של הלכה פרק עב אות יא. עטרת פז עמוד 27)

מנהג משובש

יש לבטל מנהג משובש זה של כמה מוהלים מועטים הקושרים את התינוק על כסא מיוחד עם רצועות, ומניחים את הכסא על ברכי הסנדק, ונמצא שהסנדק אינו עושה מאומה, כי בידיו אינו מסייע כלום למוהל באחיזת רגלי התינוק, שהרי בלאו הכי רגליו קשורות היטב. ואף בברכיו אינו משמש מושב לתינוק אלא לכסא, וממילא אין ברכיו דומות למזבח. ורק אם הסנדק זקן מאוד ויש חשש שאין יציבות כהוגן, או שאינו שומר תורה ומצוות, ואין אפשרות להימנע מלהושיבם, ישתמשו בזה. (עיינין שו"ת מבשרת ציון חלק ג עמוד תלט)

אחיזה והסתכלות במילה

אחר שתחב המוהל את המגן עד מקום החיתוך, יאחז בערלה כדין כל המצוות שצריך לאחוז בהן בשעת הברכה, וכמו בציצית, תפילין, לולב וכדומה. ואין צריך לעצום את עיניו בעת הברכה מפאת איסור הסתכלות בערוה, כי אין זה שייד בתינוק קטן. ואולם המל גר גדול, צריך לכסות את הערוה בעת הברכה, ולא יאחז בה. (סימן רסה ס"ח. שו"ת יביע אומר חלק ו אורח חיים סימן יד אות א)

אף שהרמב"ם (הלכות קריאת שמע פ"ג הט"ז) פסק שאסור לקרוא קריאת שמע כנגד ערות קטן, מכל מקום בתינוק קטן כל כך, כתב רבנו יונה שאין צריך לכסות ערותו בשעת הברכה, כי לא דנים אותה כערוה. אבל המל אדם גדול, צריך לכסותו בשעת הברכה. ובאמת שכן מדוייק גם ברמב"ם (הלכות מילה פ"ג ה"ה) שכתב: המל אדם גדול, צריך לכסות ערותו עד שיברך, ואחר כך מגלה ומל אותו. ע"כ. ומשמע שהמל קטן, אין צריך לכסות ערותו. וכן מפורש ברמב"ם בתשובה: וערות הקטן אינה ערוה לענין ברכות כלל, עד שיהיה לו תואר הגדול, "שדיים נכונו ושערך צמח", ומעולם לא ראינו בעירנו מי שיכסה ערות הקטן בשעת המילה. גם רבנו מאיר המעילי בספר המאורות כתב, ונהגו עכשיו המוהלים שלא מקפידים לכסות הערוה, ואפשר לומר שקטני קטנים כל כך אין בהם משום ערוה. והרא"ש הוסיף טעם, שכיון שהמוהל בא לתקן המילה, אין בזה משום "ולא יראה בך ערות דבר", ואדרבה מקיים בזה מצות "והיה מחניך קדוש", שאין קדושה כקדושת המילה המביאה לידי גילוי שכינה (הלבוש רסה ס"ח). וכן פסקו רב עמרם גאון, בה"ג, הרי"ף, האשכול, הראב"ד, רבנו פרץ, הראב"ה, הרשב"ץ ועוד. וכתב הגר"א (סימן רסה ס"ק לח), ואדרבה יש איסור

לכסות הערלה בעת הברכה, כי צריך לאחוז המילה בידו בשעה שמברך, כמו בכל המצוות. וכתב בשו"ת מעשה אברהם, וכל המוהלים בעירנו איזמיר אוחזים בברית המילה בשעת הברכה, ורק כשמל גדול שאי אפשר לאחוז, לא הצריכו לאחוז. [וכתב בבגדי ישע (ואורה חיים סימן עה ס"ד), ומה שכתב המגן אברהם שלא יאחוז המוהל הערלה בשעת הברכה, כתב האליה רבה שאין נוהגים כן. והדיון עמו, כי ראיתי כמה מכשולים באו מזה שלא אחז המוהל, על כן יש לנהוג כאלוה רבה ולא כהמגן אברהם. ע"כ].

ברכת 'על המילה'

נוסח הברכה: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציונו על המילה". ואף אבי הבן המל את בנו, המנהג לברך 'על המילה', ולא 'למול את הבן'. (שו"ת יביע אומר חלק ז יורה דעה סוף סימן כא בהערה)

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"א): כל העושה מצוה לעצמו מברך לעשות, עשה אותה לאחרים מברך על העשייה. כיצד? לבש תפילין מברך להניח תפילין, נתעטף בציצית מברך להתעטף בציצית, ישב בסוכה מברך לישב בסוכה, וכן להדליק נר של שבת, לגמור את ההלל. קבע מזוזה לביתו מברך לקבוע מזוזה, עשה מעקה לגגו מברך לעשות מעקה, מל את בנו מברך למול את הבן. אבל אם עשה לאחרים, כגון שקבע מזוזה לאחרים מברך על קביעת מזוזה, עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה, מל את בן חברו מברך על המילה. וכן כל כיוצא באלו. ע"כ. וכן פסק בהלכות מילה (פ"ג ה"א): "המל מברך קודם שימול על המילה. ואם מל את בנו מברך למול את הבן". וכתב המאירי, נהגו בכל גלילותינו על פי חכמי הדורות הקודמים שכל שאבי הבן מל את בנו מברך למול את הבן, וצווחו עלינו אותם תלמידים, שזה אינו, שלעולם המל מברך על המילה, בין שמל את בנו בין שמל את בן חברו, ושכן דעת רבנו תם והרמב"ן. ונומתי להם, אף אני אומר לכם שמנהגנו כהרמב"ם ובעל ההשלמה, והסכים עמו הרב הגדול אביו רבי משה בר יהודה, וכן מנהג הארץ הזאת מימי קדם. ומנהג אבותינו ורבותינו במקומו עומד, כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. ע"כ. ואמנם כדעת רבנו תם והרמב"ן שלעולם מברך על המילה, כן דעת רש"י, רבנו שמחה, העיטור והר"ן. וכן כתב רבי יעקב הגוזר, ושמע הטעם מפי רבי מנחם שאמר לו בעל החלום, שתקנו הנוסח "על המילה" לרמוז על אברהם שמל את בנו יצחק כשהיה בן מאה שנה, ורמוז לשרה שהיתה אז בת תשעים שנה, וזהו "על" גימטריא מאה, "המילה" גימטריא תשעים. ואף רבנו יעקב בעל הטורים כתב, ונהגו שלא לחלק ולעולם מברך "על המילה".

וזו לשון מרן השלחן ערוך (סימן רסה ס"ב): "אם אבי הבן הוא מוהל בעצמו מברך למול את הבן, לדעת הרמב"ם". והוסיף הרמ"א: "ויש חולקים, וכן נהגו שלא לחלק". ע"כ. וכתב מרן החיד"א, מזה שמרן לא פסק שהאב יברך למול את הבן כדבר פסוק וגמור, ורק אמר שזהו לדעת הרמב"ם, נראה שלא ברור לו הדבר בהחלט. וגם שמעתי שעל דרך הסוד יש לברך "על המילה" בכל אופן, וכן המנהג במקומותינו. וכן כתב בשו"ת כפי אהרן עזריאל, שכאשר מל את בנו לא שינה מן המנהג ובירך על המילה, וכמו שכתב החיד"א. וכן פסק בספר מטה משה שיש לברך תמיד "על המילה", ושכן ציוה מהרי"ל. וכן פסקו הגאון יעב"ץ, שו"ת הלכות קטנות, הרמ"ע מפאנו ועוד.

כבוד הברכה – אם עשה התינוק צרכים גדולים, יקפיד לנקותו קודם המילה, ויזרוק הטיטול לצד, שאין זה מכבוד הברכה והמצוה. כתב הכל בו בשם רבנו פרץ, אם התינוק מטונף בצואה, יש להקפיד לנקותו אפילו שהוא בן שמונה ימים. ואף שאמרו אין מרחיקים מצואת קטן או מממימי רגליו עד שיאכל כזית דגן, אף על פי כן טוב לנקותו קודם הברכה. (בית יוסף סימן רסה)

ברכת 'שהחיינו'

אחר שהמוהל חתך את הערלה, מברך מיד אבי הבן ברכת "שהחיינו" קודם הפריעה.

בגמרא (כתובות ח ע"א) מבואר, שאין אומרים בזימון של סעודת המילה "שהשמחה במעונו" כמו שאומרים בסעודת חתן וכלה, שמאחר שיש צער לתינוק במילה, אין השמחה שלימה. ומכל מקום מברך אבי הבן ברכת "שהחיינו", כמו שכתב הרשב"א (ח"א סוף סימן רמה) שדוקא "שהשמחה במעונו" אין לאומרה, כי כשיש צער לתינוק גם האבא מצטער עמו, אבל ברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא תלויה בדבר שמגיע לו תועלת, אף על פי שמתערב עמה צער ואנחה, שהרי אפילו מת אביו והניח לו ירושה אומר שהחיינו. ע"ש.

וכתב מרן הבית יוסף, ובכל ארץ ישראל וסוריה וסביבותיה נוהגים לומר שהחיינו לפי שהם סומכים בהוראותיהם על פי הרמב"ם ז"ל. וזו לשונו בשלחן ערוך (סימן רסה ס"ז): כשהאב עצמו מל את בנו, הוא מברך שהחיינו. ואם המוהל הוא אחר, יש אומרים שאין שם ברכת שהחיינו. ולהרמב"ם, לעולם האב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריה וסביבותיה ומלכות מצרים. וכתב הרמ"א, ובמדינות אלו נוהגים שלא לברך שהחיינו, אפילו כשהאב עצמו מל בנו. ע"ש. אולם המנהג כיום שגם בני אשכנז בארץ ישראל מברכים שהחיינו על כל מילה ומילה.

ומה שמברך שהחיינו בין המילה לפריעה, הוא על פי מה שכתב הרמב"ם (הלכות ברכות פ"א ה"ט): מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת, הרי היא דומה למצוה הבאה מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן, ומברך עליה שהחיינו "בשעת עשייתה". ע"כ. ואולם רבי יהושע הנגיד [נכד הרמב"ם] כתב שאין הקפדה בזה, וברוב המקומות מברך אבי הבן שהחיינו לאחר ברכת להכניסו קודם המילה, ובקצת מקומות מברך שהחיינו אחר המילה. ע"כ. ויש קצת ראייה שמברכים בעת עשייתה, ממי שאומר שבנר חנוכה מברכים שהחיינו בלילה הראשון לאחר הדלקת הנר האחד, שכיון שהיא ברכת השבת, אפשר לאומרה לבסוף. (שו"ת יביע אומר חלק ז יו"ד ס"ס כא ובגליון הנדפס מחדש)

ולכאורה אפשר להוסיף טעם בזה, שכיון שמצות המילה מוטלת על האב, ואם הוא עצמו היה מל את בנו היה מברך 'על המילה' ולאחריה 'שהחיינו', כדרך כל המצוות שמברכים על המצוה ולאחריה שהחיינו, כשופר, לולב, מגילה ועוד, לכך גם עתה שמינה שליח במקומו למול, עדיין לא פקעה ממנו ברכת שהחיינו, ומברך אותה במקומה לאחר ברכת על המילה שברך המוהל שזה בעצם בין המילה לפריעה.

כוונה להוציא אשתו – הנכון שיברך אבי הבן ברכת שהחיינו בקול רם כדי שאשתו היולדת תשמע, ויכוון להוציאה ידי חובה, ואף היא תכוון לצאת. (חזו"ע ברכות עמ' שפח)

מאחר ומן הדין אבי הבן והיולדת צריכים לברך ברכת "הטוב והמטיב" על הולדת הבן, כמו שפסק מרן בשלחן ערוך (אורח חיים סימן רכג סעיף א), רק שיש אומרים שכיום אין נוהגים לברך, וסומכים על ברכת "שהחיינו" שמברך אבי הבן בשעת המילה, על כן הנכון שיכוון להוציא ידי חובה גם את אשתו. אבל אם ברכו שניהם "הטוב והמטיב" לאחר הלידה, וכמו שבארנו לעיל (עמוד 81) שרשאים לכתחילה לברך, וכך מומלץ גם כן, אין צריך שאבי הבן יכוון על אשתו בברכת "שהחיינו".

לא נמצא – אם אבי הבן לא נמצא, או שנפטר קודם מילת בנו, תברך האם היולדת "שהחיינו" לאחר החיתוך. (סד)

תפילה בעת בכי הנימול

כתב בספר עוללות אפרים (סימן תטו): יכוון כל אדם על צרותיו ויכלול תפילתו ובקשותיו בעת בכי הנימול מכאב המילה, כי קול זה עולה בלי מניעות ומקטרגים, ועל זה נאמר: "כִּי שָׁמַע ה' קוֹל בְּכִי [קול בכי הנימול] – שָׁמַע ה' תְּחִנָּתִי, ה' תִּפְלְתִי יְקַח" (תהלים ו ט), והיא עצה נפלאה. (הובא בחידושי רבי אליהו גוטמכר, שבת קל ע"א)

חיוב מצוה – סגולה נפלאה

בא וראה עד כמה היו רבותינו הקדמונים מחבבים את המצוות. כתב בסדר רב עמרם גאון (סדר מילה): כך אמר מר רב צדוק גאון ז"ל, מביאים לפנינו מים ובהם הדס ומיני בשמים שריחם נודף יפה יפה, ומלין את התינוק על המים שיפול דם המילה לתוך המים, ורוחצים בהם ידים כל הנועדים. כלומר, זה דם הברית שבין המקום לאברהם אבינו. ע"כ. ויאמר אחר כך: "שיירי מצוה מעכבים את הפורענות".

כיוצא בזה כתב המרדכי (וימא תשכט): אחר ששתה היין של ההבדלה, נותנים מים לכוס ההבדלה ושותים אותו, ומה שהשתיר, אנחנו רוחצים פנינו מהם, כדי לחבב את המצוה, ואומרים: "שיירי מצוה מעכבים את הפורענות". וכיוצא בזה כתב רב עמרם גאון (סדר מוצאי שבת): רגילים להטיל מים בכוס לאחר ששותהו ושוטפים אותו ושותהו, וכך שמענו מרבותינו שמצוה לעשות כך, כלומר שיירי מצוה מעכבים את הפורענות. ומה שנשתיר מן המים, מטילים אותו על ידינו ומעבירים אותו על פנינו, כדי לחבב את המצוה. ע"כ.

י"ג מדות

לאחר ברכת שהחיינו, נוהג כל הציבור לומר יחד שלוש עשרה מדות של רחמים [ה' ה' אל רחום וחנון...], ואולם בשבתות, ראשי חודשים ומועדים, אין לומר כן, שימי שמחה הם. (עב. חזון עובדיה פסח עמוד רמה. ימים נוראים עמוד קט. סוכות עמ' תלז, תסט)

כתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים בספרו בן איש חי (שנה ראשונה פרשת כי תשא אות יב): אם הציבור בצער על כל מין צרה שלא תבוא, אז אם יארע מילה באותם הימים, טוב שיאמרו הציבור י"ג מידות של רחמים בכונה בין המילה לפריעה, והוא דבר מסוגל ע"כ. ומאחר ועיקר הענין הוא בזמן של צער, לכן די לנו במה שנהגו לומר כן בימי החול, אבל בודאי שלא ראוי לומר גם בשבתות ומועדים, שימי שמחה הם.

ברכת "אשר קידש"

לאחר המילה, ישאירו את התינוק אצל הסנדק בעת ברכת "אשר קידש ידך מבטן". (וכן כתב הגאון רבי אברהם שור [לפני כ-400 שנה] בספרו תורת חיים (סנהדרין פט ע"ב), הובא בהגהות רבי עקיבא איגר סימן רסה ס"א) וכן היה מנהגו של מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף צוק"ל לאחוז את התינוק בחיקו בעת ברכת 'אשר קידש'.

מי המברך

נוהגים לכבד אדם מכובד כמו החכם שבקהל או הסבא בברכת "אשר קידש". ויזהרו לתת את הדעת בזה, כי גדול השלום.

במקרה שיש תלמיד חכם בקהל, אך למען השלום צריך לכבד את הסבא, הטוב והישר שיודיע אבי הבן קודם לכן לחכם שהיה רוצה לכבדו בברכה, אך מפני השלום הוא מכבד את הסבא. ובכך יזכה לקיים מה שאמרה תורה (דברים ו יח): "וְעֲשִׂיתָ הַיָּסֵר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' לְמַעַן יִטֵּב לְךָ". ויכבד את החכם בכיבוד אחר.

מרן הבית יוסף (סימן רסה) כתב לדייק מלשון הגמרא (שבת קלז ע"ב): המל אומר על המילה. אבי הבן אומר להכניסו... והמברך אומר אשר קידש. וממה שאמרו המברך אומר, משמע שמי שהוא יכול לברך, ואינה מצוה המוטלת על המוהל. וכך הם דברי הרמב"ם (הלכות מילה פ"ג ה"ג) שכתב, ואחר כך מברך אבי הבן או המל או אחד מן העומדים שם "אשר קידש". וכתב הבית חדש, הירא את דבר ה' לא יניח לברך ברכה זו אלא לאחד העם - המיוחד שבעם. ולכן לא קבעו חכמים מי יברך ברכה זו, לפי שאין ראוי לברכה אלא מי שהגון אליה.

וידוע כי מרן מלכא זצוק"ל נהג בעשרים שנה האחרונות, לברך בעצמו ברכה זו כשהיה סנדק, והטעם לזה כתב בספר "רבנו" (עמוד קפה) שמרן אמר לו, כי הגאון ממונקאטש אומר שחשיבות הסנדק היא, שמברך גם "אשר קידש" על היין. [ועיין בעטרת פז (עמוד 28) שכתב: ויגעתי ולא מצאתי את דברי הגאון ממונקאטש בענין זה.] ולעניות דעתי, אפשר שמרן כיוון לעשות כדעת הב"ח הנ"ל, רק שמחמת ענוותנותו לא ענה לו כן. ועיין להלן (עמוד 172) שהנימול דומה לקרבן עולה, והסנדק דומה למזבח, ולכך נותנים היין בגרונו של סנדק, שהרי זה כמנסך יין על גבי המזבח.

עמידה לברכות

מנהג בני אשכנז לכבד אדם אחד לברך על הכוס ברכת 'אשר קידש', ואדם אחר שיעמוד ויאחז את התינוק בעת אמירת הברכות הנ"ל, וקוראים לזה "עמידה לברכות" או "סנדק שני". ובפרט שפעמים ישנם כמה אנשים מכובדים וצריכים לכבד את כולם. אבל בני ספרד לא נהגו בזה כלל.

כתב בתשובות והנהגות (חלק א סימן תקפד): ב"מעשה רב" השלם, הבאתי שהגר"א זצ"ל ביטל לגמרי למצוה המכונה "סנדק שני" להחזיק הילד בשעת הברכה, הנקרא "עמידה לברכות", שאין בזה מצוה. ואולם עיין לגאון רבי מאיר פוזנר שהיה בדורו של הגר"א, וכתב בספרו בית מאיר (אורח חיים סימן תקנ"א): עיין בבית יוסף סימן תקנ"ט, שכתב: המוהל "הסנדקאות", ומבואר שלכל הפחות המכניס והמוציא גם כן מכונה בשם סנדק, כמו היושב ותופס התינוק. ומסופק אני אם לא אפילו 'העומד עם התינוק בשעת הברכה', כי מלשונו משמע שאת כל המתעסקים עם התינוק מכנה בשם סנדק. ע"כ.

כבוד הברכה

אם מכבדים את המוהל לברך ברכת "אשר קידש", ינקה תחילה ידיו ופיו מן הדם, כדי שיברך בנקיות. (הלבוש סימן רסה סס"א)

אין יין

על אבי הבן לתת דעתו מראש להביא יין הכשר לברכת "בורא פרי הגפן". ואם לא השיגו יין כזה, יברכו ברכת "אשר קידש" על 'חמר מדינה', דהיינו משקה משכר שרגילים במדינה לשתותו, כמו בירה לבנה, ארק, ויסקי, וודקה וכדומה, וברור שיברכו "שהכל" ולא "הגפן". והוא הדין אם השיגו רק יין שרובו מים שאי אפשר לברך עליו "הגפן", אם הוא משכר, יברכו עליו "שהכל" וברכת "אשר קידש", ואם אינו משכר כמו מיץ ענבים, לא יברכו עליו אלא על בירה לבנה וכו"ל. ואם לא השיגו שום משקה משכר, יברכו "אשר קידש" בלי כוס כלל.

כתב הטור (סימן רסה), ברכת "אשר קידש", מברכים אותה על הכוס, ומברך תחילה הגפן. וכתב הבית יוסף, זה לא מצאתי מבואר בגמרא ולא בדברי הר"ף והרמב"ם, אלא שמדברי המפרשים והגאונים נראה שהוא מוסכם מהכל לברך אותה על הכוס. ומדברי המרדכי נראה שהטעם לזה, משום שאמרו (ברכות לה ע"א) אין אומרים שירה אלא על היין שהוא משמח אלוקים ואנשים.

והנה במקרה שאין יין, נראה שיברך "אשר קידש" על שכר כבירה לבנה וכדומה, שכיון שאין חיוב גמור מן הדין לאומרה על הכוס, אלא שנהגו לאומרה על הכוס, לא גרע מדין הבדלה שחייבים בה כוס, ופסקו כל הפוסקים שאם אין לו יין, מבדיל על השכר וכמבואר בגמרא פסחים קז ע"א, ומרן בשלחן ערוך אורח חיים סימן רצו ס"ב. ודוקא בקידוש של ליל שבת, נחלקו הפוסקים אם מקדש על שכר, שכיון שאין קידוש אלא במקום סעודה, יקדש על הפת ולא על השכר (וכמבואר בבית יוסף ושלחן ערוך אורח חיים סימן רעב ס"ט). ועל כל פנים בודאי לא גרעה ברכת "אשר קידש" מהבדלה וקידוש של שבת בבוקר שאם אין יין, מבדיל ומקדש על השכר.

וסייע לזה ממה שהביא מרן הבית יוסף (סימן רסה) את דעת העיטור והכל בו, שאם חלה מילה בתענית, לא יטעם המברך מהכוס, וסומכים על מה שמטעימים לתינוק או שמשגרים לאם התינוק, כיון שאי אפשר אחרת. והעיר הבית יוסף, ולי נראה שטעימת התינוק הנימול אינה מוציאתו מידי ברכה לבטלה, כיון שאינו בר חיוב כלל אפילו מדרבנן. וטעימת האם, אם שמעה את הברכה ולא הפסיקה בין הברכה לטעימה, אפשר שיצאה בברכתו. ואף שברכת הנהנין היא [וצריך שהמברך עצמו יהנה, וכאן הלוא הוא אינו טועם כלל], מכל מקום כיון שנתקנה ברכת "אשר קידש" על הכוס, הרי זה ככוס קידוש והבדלה שמוציא אחרים גם מברכת היין, אף אם הוא עצמו לא טועם. אבל אם לא שמעה את הברכה, או שהפסיקה בין הברכה לטעימה, ודאי שאין טעימתה מוציאתו מידי ברכה לבטלה. ע"כ. ומבואר שאף שברכת "אשר קידש" היא מנהג ולא תקנת חכמים ממש, בכל זאת דנים אותה כברכת המצוות שיכול להוציא אחרים אף אם אינו טועם, ונמצא אפוא ששייד לומר עליה שהיא טעונה כוס, ולכן אם אין יין, יברך על השכר, ולא יפטור את עצמו לגמרי מן הכוס.

והנה הרמ"א (סימן רסה סס"ד) כתב, ונוהגים שהסנדק שותה את כוס ברכת המילה. והטעם ביאר בתורת חיים, לפי שהעולה טעונה נסכים על גבי המזבח בשעת ההקרבה, וכיון שהילד דומה לקרבן עולה, והסנדק דומה למזבח, לכך נותנים כוס יין של ברכה בגרונו של סנדק, שהרי זה כמנסך יין על גבי המזבח. ע"כ. וכתב על זה בספר פלאים - תוספת שבת [לרבי רפאל מייזליש לפני כ-280 שנה], **ועכשיו ברוב המקומות שאין יין מצוי, מברכים על השכר**, ומשום כך השתנה המנהג ולא נותנים לסנדק, שאין זה דומה לנסכים. ע"כ. ומפורש כמו שכתבנו לעיל, ושמחתי על זה כמוצא שלל רב. ושוב מצאתי כן בערוך השולחן (סימן רסה סט"ז) שכתב, ונוטל כוס יין בידו ומברך הגפן. **ואם אין יין, יקח שאר משקים**. וענין כוס, לפי שצריך לומר ברכת אשר קידש ידיד מבטן, והוא שבח והודיה להקב"ה, ואין אומרים שירה אלא על הכוס, והוא כוס של שמחה. ע"כ.

ואולם, במקרה שאין לא יין ולא שכר, ברור שיברכו "אשר קידש" בלי כוס כלל, כי סוף סוף אין הכוס מעכבת. ואף שכתב רבנו יעקב בר שמשון שאם חלה מילה ביום הכיפורים, אנו נמנעים ואין אומרים ברכת "אשר קידש", לפי שאין אומרים שירה אלא על היין, כבר דחאו המרדכי בשם רבנו תם שבודאי מברכים אותה גם בלי כוס, שהרי ברכת המזון צריכה כוס, ואנו מברכים אותה גם בלי כוס. (והוא בבית יוסף אורח חיים סימן תרכא). וכן מבואר בבית יוסף (סימן רסה אות ד) שכיון שהגאונים והעיטור והרי"ף והרמב"ם מסכימים שלא לברך על הכוס ביום הכיפורים, כן היא ההלכה. ומפורש כתב הטור שם, "וביום הכיפורים ותשעה באב לא מברכים כלל על הכוס, ועושים כמו במקום שאין בו יין". נמצא ברור שמברכים אותה אף ללא כוס.

וכיוצא בזה מצאנו לגבי ברכת האירוסין, כי הנה הרמב"ם (הלכות אישות סוף פרק ג) כתב, נהגו העם להסדיר ברכת אירוסין על כוס של יין או שכר. אם יש שם יין, מברך על היין תחילה ואחר כך מברך ברכת אירוסין, ואחר כך מקדש האשה. ואם אין שם יין ולא שכר, מברך אותה בפני עצמה. וכתב הבית יוסף (ואבו העיר סימן לד) בשם הרב המגיד, אם אין יין או שכר מברך אותה בפני עצמה. דבר פשוט הוא, שאין הכוס מעכב, ואינו אלא מנהג. ובבית יוסף (ואבו העיר סימן סב) הביא שכן כתב הרא"ש בפסקיו, "אם לא נמצא כוס ואפילו שכר, מברך בלא כוס ברכת אירוסין". וכן פסק בשלחן ערוך (ואבו העיר סימן לד ס"ב): נהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין, ומברך עליו תחילה, ואחר כך מברך ברכה זו. ואם אין שם יין או שכר, מברך אותה בפני עצמה. ע"כ. ומזה נלמד לנידוננו, ופשוט.

ואולם לגבי כוס בסעודת שבע ברכות, כתב מרן השלחן ערוך (ואבו העיר סימן סב ס"א): צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין, והן שש ברכות. ואם יש שם יין, מביא כוס יין ומברך על היין תחילה, ומסדר את כולו על הכוס, ונמצא מברך שבע ברכות. ואם אין יין מצוי, מברך על השכר. ע"כ. ומזה שלא סיים מרן כמו שכתב בברכת האירוסין, "ואם אין שם יין או שכר, מברך אותה בפני עצמה", מבואר שדוקא בברכת הנישואין אינו מברך בלי כוס, לפי שהכוס מעכבת בה, אבל ברכת האירוסין כיון שאין הכוס אלא מנהג, מברך אף ללא כוס.

בשמים

לאחר ברכת הגפן, יש נוהגים לברך על הבשמים. (סימן רסה ס"א) ובני אשכנז לא נהגו בזה. (ענה) וכן היה מנהגו של מרן הראש"ל זצוק"ל שלא לברך על הבשמים.

כתב בשבלי הלקט (הלכות מילה סימן ד) מה שנהגו לברך על הבשמים, לא ידעתי טעם בדבר, אלא לפי שמנהג הלוה"ק הדס בכל בתי כנסיות יהודיע לעם שיש שם מילה, והואיל ויש להם הדס מזומן, מברכים עליו. ועוד נראה בעיני טעם אחר, שסמכו על מה שאמרו (סנהדרין לב ע"ב): "תנא, קול ריחיים בבורני, שבוע הבן שבוע הבן". פירוש, בשעת השמד שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול שיש שם מילה, קבעו בבורני [שם מקום] סימן זה שעושים קול בריחיים להודיע שיש שם מילה, וכמכריז ואומר 'שבוע הבן כאן', והריחיים הם רמז לשחיקת סממנים [מיני בשמים] למכת התינוק. לכך מולכים הדס שהוא בשמים ומברכים עליו. ורבי בנימין אחי כתב טעם, כי במדרש אמרו בשעה שמל אברהם אבינו את ילידי ביתו, העמידן גבעת הערלות וזרחה השמש עליהן והתלעו, ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת הסמים וכעולה שכולה לאישים, אמר הקב"ה בשעה שיהיו בניו של זה באים לידי עבירות, אני נזכר להם אותו הריח ומתמלא עליהם רחמים. ע"כ. והנה אם טעמים אלו היו רק לבאר מעלת וחשיבות ברכת הבשמים בעת המילה, החרשתי, אולם מאחר ומפורש בשבלי הלקט שם, שמברך על הבשמים בין ברכת "הגפן" לטעימת היין, לכאורה היה לנו לחשוש להפסק בין הברכה לטעימה, כי טעמים אלו אינם מספיקים בשביל לקבוע ברכה ולעשות הפסק בין הברכה לטעימת היין.

ובספר הלבוש (סימן רסה ס"א) כתב, ואחר המילה מברך אבי הבן או המוהל או אחד מן העם על הכוס בורא פרי הגפן, שאין אומרים שירה אלא על היין שהוא משמח אלוקים ואנשים. ואומר ברוך... אשר קידש ידיד מבטן... ויש מקומות שמברכים אשר קידש ידיד על ההדס. ונראה לי הטעם, משום עילוף התינוק או שאר בני אדם שמתעלפים כשרואים דם. ע"ש. ומפשט לשונו מבואר שבמקום לברך ברכת אשר קידש על היין, נהגו אותם מקומות לברך אותה על ההדס. ואם כן, למנהג של היום שמברכים אשר קידש על היין, אזי גם לדעת הלבוש לכאורה יש חשש משום הפסק בברכת הבשמים שבינתיים, כי תיקנום במקום יין, ולא בנוסף ליין.

ומה שכתב שהטעם משום עילוף התינוק או שאר בני אדם שמתעלפים כשרואים דם, נראה שאין כוונתו להתעלפות ממש, כי לא נשמע כדבר הזה שתינוקות או אנשים התעלפו. ואף אם המצא תמצא לאחד מיני אלף או לשנים מרובה שהתעלפו, עדיין אין זה אפילו מיעוט שבמיעוט שבשבילים אותם מקומות יברכו על הבשמים. וכנראה שכוונתו שאים המתעלפים אלא נחלשים קצת, והבשמים משיבים את נפשם. וכמו שבמוצאי שבת תקנו לברך על הבשמים, כיון שנסתלקת הנשמה היתירה, ונפשו של האדם עגומה עליו, וכשמריח בשמים מתיישבת דעתו. אך עדיין טעם זה צריך באור, כי אף תופעת חולשת הרואים דם, כמעט ולא מצויה, עד כדי כך שמחמת כן ננהיג להביא בשמים לכל ישראל. ולכל היותר, אותם המכירים בעצמם שאינם יכולים לראות דם, היה להם שלא להתקרב לראות את המילה.

ואף שמצאנו (גיטין נז ע"ב) שחז"ל דרשו על הפסוק בתהלים (מד כג) "כִּי עֲלִיף הַרְגֵנוּ כָּל הַיּוֹם", זו מילה, ופירש רש"י שפעמים שמת. ואם כן כל שכן שיש לחשוש למתעלפים ולנחלשים. גם על הפסוק המדבר בשבח שבט לוי (דברים לג ט): "כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרֹתַי וּבְרִיתִי יִצְרֹוּ", פירש רש"י דהיינו ברית מילה, שאותם תינוקות של ישראל שנולדו במדבר, לא מלו אותם, ואילו שבט לוי היו מולין ומולין את בניהם. וכמו שהרחיב הספורנו שם, שלא הקפיד שבט לוי על חיי בניו במדבר, כדי לשמור אמרתך והיא מצות מילת הבנים, אף על פי שהיו מתים רבים מהם כאומרם ז"ל (יבמות עב ע"א) מפני שלא נשבה להם רוח צפונית. ע"ש. מכל מקום בודאי שאין זו המציאות הכללית חלילה, ולא היו דברים אלו אלא לשעתם במקומם, ושאר עם ישראל לא מלו את בניהם במדבר, כי חששו לסכנה. אך בשאר בריתות שכל אחד נמצא במקומו ולא במדבר, אילו היה חשש מצוי למיתה, בודאי שבורא עולם לא היה מצווה לנו למול את בנינו, כי תורתנו תורת חיים היא, ונאמר "וחי בהם" ולא שימות בהם (יומא פה ע"ב). ובאמת שבשו"ת חתם סופר (יורה דעה סימן רמה) כתב, והנה עינינו הרואות שאפילו אחד מאלף אינו מת מחמת המילה, ואיך דרשו

"כי עליך הורגנו" זו מילה. וצריך לומר שהמצוה מגינה ומצילה, אבל על פי דרך הטבע היא המיעוט מתים חס ושלום. ע"כ. איך שיהיה מאחר ובמציאות לא מתעלפים ולא נחלשים, בין מחמת שהמצוה מגינה, ובין שכך דרך הטבע, [שהרי גם ישנם גויים שמלים ולא מתים], קשה לומר שמחמת כן יתקנו לכל ישראל לברך על הבשמים. על כן נראה לעניות דעתי שמשום כך לא פטו מנהג הבשמים בכל מקום, ובפרט שיש לחשוש להפסק בין ברכת "הגפן" לטעימת היין. ולבי אומר לי שזה היה טעמו ונימוקו של מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שלא נהג לברך על הבשמים, אף שרבים מבני ספרד נוהגים להביא בשמים ולברך עליהם, כי אין טעם מספיק ברור וחזק לברך על הבשמים עד כדי שנעשה הפסק בין ברכת הגפן לטעימת היין.

מהיות טוב

טוב שלאחר ברכות המילה וטעימת היין מהכוס וברכת התינוק וקריאת השם, יברך על הבשמים.

והטעם בזה, כי מאחר והדבר נתון במחלוקת אם לברך על הבשמים או לא, ורבים לא מברכים מחשש הפסק בין ברכת הגפן לטעימה, על כן טוב שלאחר הטעימה [וברכת התינוק] יברך על הבשמים, ובכך ירוויח לקיים את המנהג הכתוב בשלחן ערוך שיסודתו בהררי קודש ברבותינו הראשונים כנ"ל, ובאופן כזה אין חשש הפסק, שכבר טעם מן היין. וכיוצא בזה מצאנו בדין ההבדלה במוצאי כיפור, שישנה מחלוקת אם לברך על הבשמים או לא. ואף שלהלכה פסק מרן השלחן ערוך (סימן תרכ"ד ס"ג) שאין מברכים על הבשמים, ואפילו במוצאי יום הכיפורים שחל בשבת. בכל זאת כתב מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (חזו"ע ימים נוראים עמוד שפ"ד), שטוב שאחר ששתה מהכוס כדת, יביאו לפניו בשמים ויברך עליהם. על כן, גם כאן טוב לעשות כן, ובפרט אצל בני ספרד שרובם ככולם נהגו בזה, ובדאי שכאשר יברך על הבשמים יעשה נחת רוח גם לציבור המשתתפים שכבר עומדים עם הבשמים וממתינים לברכה.

כוונה לפטור

המברך על הבשמים בברית, ישים לב לכוון לפטור את כל מי שיריח ולא יברך בעצמו. כי הניסיון מורה שרבים חושבים שבודאי המברך מכוון עליהם כמו בהבדלה במוצאי שבת, ומחמת כן אינם מברכים, ואם לא יכוון עליהם, נמצא שנהנו מהריח בלא ברכה.

נוסח ברכת "אשר קידש" ובאורה

בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשׁ יָדִיד מִבְּטָן [זה יצחק אבינו, שבעודו בבטן אמו נתקדש למצוה זו] וְחֹק בְּשָׂאָרוֹ שָׁם [שם חוק בבשרו על המילה], וְצִאֲצָאֵינוּ [אלו שנים עשר שבטי יה] חֲתָם בְּאֹת בְּרִית קִדְּשׁ. עַל כֵּן בְּשִׁכְרֵךְ זֶה, [אנחנו מבקשים מ]אֱלֹהֵי חַי חֻלְקֵנוּ צִוְּנוּ, צִוְּנוּ לְהַצִּיל יְדִידוֹת [היא הנפש שהיא חביבה וידידותית מכל] זֶרַע קִדְּשׁ שְׂאֵרָנוּ [קרובנו] מִשְׁחַת [שכל מי שהוא מהול לא יכנס לגיהנם], לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם [חזק] בְּבִשְׂרָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית.

כך פירש מרן הבית יוסף (סימן רסה) על פי רש"י וסמ"ג, וכן מפורש בזוהר הקדוש ולך דך צו ע"א. שמיני לט ע"ב) שיצחק אבינו נקרא ידיד מבטן. ואולם רבנו תם (שבת קל"ז ע"ב) פירש, יָדִיד זה אברהם, כמו שדרשו חז"ל (מנחות נ"ג ע"ב) על הפסוק (ירמיה יא טו) "מִה לְיָדִיד בְּבֵיתִי", וכן מפורש בזוהר הקדוש (לך דך שם) בשם יש אומרים. וְחֹק בְּשָׂאָרוֹ שָׁם זה יצחק. וְצִאֲצָאֵינוּ בְּרִית קִדְּשׁ זה יעקב. ונמצא ששלשת האבות נזכרים בברכה זו. ע"כ. ולכאורה יש להבין לשיטת רבנו תם, היאך יכון לומר על אברהם "אשר קידש ידיד מבטן", הלוא אביו ואמו עובדי עבודה זרה היו, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"א מהלכות עבודה זרה ה"א): "ולא היה לו [לאברהם] מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם, וליבו משוטט ומבין", אם כן היאך אפשר לקוראו קדוש מבטן? ובאמת

שבחידושי הרשב"א (שבת שם) כתב, ומניין שאברהם התקדש מן הבטן? ואפשר שלמדו כן מגזירה שווה "ידיעה ידיעה", שבאברהם כתוב (בראשית יח יט): "כִּי יִדְעֵתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בָּיתוֹ אַחֲרָיו", ובירמיה הנביא כתוב (ירמיה א ה): "בְּטָרִם אֶצְרֶךָ בְּבֶטֶן יִדְעֵתִיךָ, וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֹם הַקֶּדְשִׁתִּיךָ". ע"כ. והיינו שמן הבטן היה כבר מזומן ומקודש על שם העתיד.

ואפשר להוסיף עוד ממה שמצאנו בחז"ל (סנהדרין קח סע"ב, נדרים לב ע"ב, בראשית רבה לך לך פרשה לט אות ח) שדרשו את פרק ק"י בתהלים על אברהם אבינו, ושם נאמר: "עֲמֹד נְדִבַת בְּיָוִם חִילָךְ **בְּהַדְרֵי קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לְךָ טַל לְדַתִּיךָ**", ופירש רש"י (תהלים שם): בזכות הדרת קדושה שהיה בך מבטן אמך, שהכיר אברהם את בוראו בן שלוש שנים. מרחם משחר, משנפלת מן הרחם. ע"כ. שוב ראיתי שזכיתי לכוון בזה למרן מלכא זצוק"ל בספרו מאור ישראל (חלק א שבת קלז ע"ב) וכתב, הרי שנקרא אברהם קדוש מבטן. וכן ייסד הפייטן באמירת "אם אִפְסָ רוֹבַע הַקֶּן" בראש השנה: "קרא **מרחם** משחר. תָּמֹר [תמורת] בנך הנבחר. והנה איל אחר. ועשה אל תאחר". עי"ש.

הקדוק בברכה

בברכת "אשר קידש", פשט המנהג בארץ ישראל לומר, "אֵל חַי חֲלָקְנוּ צִוְּנוּ, צִוְּהָ לְהַצִּיל יְדִידוֹת...". אך יש אומרים לומר "צִוְּהָ", ואלו ואלו דברי אלוקים חיים הם. (שו"ת יביע אומר חלק ח אורח חיים סימן יא אות מו)

המנהג בארץ ישראל לומר צִוְּהָ, על פי תשובת הרמב"ם, שהוא לשון בקשה מהקב"ה שיצוה להציל שארנו משחת. כמוכא בבית יוסף בשם האבודרהם, וכן הסכים הש"ך. אבל רב האי גאון כתב, שצריך לומר צִוְּהָ. וכן כתבו רב עמרם גאון, העיטור, מהר"ש מגרמיזא, ארחות חיים ועוד. ולפי זה יהיה הפירוש, שבשכר זאת שעשינו מצותו וקבלנו גזרתו למול, כבר ציוה להציל ידיות שארנו משחת. ובאמת שמסיום לשון הברכה שאמר "למען בריתו" שהוא לשון נסתה, ולא "למען בריתך" שהוא לשון נוכח, משמע יותר שצריך לומר צִוְּהָ, כי אם יאמר צִוְּהָ, נמצא שהתחיל בלשון נוכח, וסיים בלשון נסתה. אבל פשט המנהג לומר צִוְּהָ. וכבר יישב זאת בערוך השולחן (סימן רסה ס"ז) וכתב: ואין לתמוה שמתחיל לשון נוכח ואחר כך לשון נסתה, לפי שכן הוא נוסח כל הברכות, כמו 'אתה הוא', שהקב"ה גלוי מכל גלוי ונעלם מכל נעלם, והדברים עתיקין. ע"כ.

טעימת הכוס

על המברך לטעום מן היין, ודי אפילו בטעימה מועטת, ואין צריך לשתות מלוא לוגמיו [41 גרס] כמו בכוס של קידוש והבדלה. (בית יוסף סימן רסה בשם הרשב"א)

זמן הטעימה

לכתחילה יטעם המברך מן היין בסיום הברכה שחותם "ברוך אתה ה' כורת הברית", קודם שיאמר את בקשת הרחמים "אלקינו ואלקי אבותינו קיים את הילד וכו'", מחשש הפסק בין הברכה לטעימה. ואותם הטועמים בסוף בקשת הרחמים, יש להסביר להם בנועם, שמהיות טוב הנכון לצאת ידי חובת כל הספקות בדבר של מה בכך. (שו"ת יביע אומר חלק ז יורה דעה סימן כג)

בדין זה נחלקו גדולי עולם לכאן ולכאן. והנה מורנו הגאון המופלא שבדור חסיד וקדוש הפרד"ס [הרב פנחס רפאל יהושע די שיגור] זיע"א בספרו 'אות היא לעולם' אחר שהאריך בכל זה, כתב, לכתחילה בודאי יש לטעום מן היין מיד לאחר חתימת הברכה, מפני חשש האומרים שבקשת הרחמים היא הפסק בין הברכה לטעימה. וכן עשיתי מעשה והוריתי כן ברבים, ופשטה הוראתי בעירנו בין כל המוהלים יראי ה' וחושבי שמו. ואף שהיו אלו אנשים אשר מתלחשים יחד עלי, כי לא ראו מי שנהג כן, אך כך היא המידה לכל מודה על האמת. גם הגאון רבי חיים בנימין פונטרימולי בעל ספר פתח הדביר כתב, שיש לגעור במי שמפסיק בזה קודם טעימה מן היין,

שזה נחשב להפסק, וכן דעת רבים מגדולי האחרונים. וכן נהג הגאון רבי עקיבא איגר לטעום מן הכוס מיד אחר סיום הברכה. וכן נהג הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק, כמו שהעיד עליו בגודלו הגאון רבי אברהם מרדכי מגור בעל האמרי אמת, וכן נהג הגאון רבי משה פיינשטיין, והגאון רבי משה שטרן ועוד. ובדאי שכך עדיף יותר, לצאת מידי כל חשש הפסק. וסיים מרן זצוק"ל: ואף שאין למחות בנזהגים שלא לטעום עד סוף בקשת הרחמים, מכל מקום כיון שאפשר בנקל מאוד בלי שום דוחק לטעום קצת מן היין קודם לכן, בודאי שמהיות טוב אל תקרי רע. וכן אני נוהג, ומזהיר לאחרים לעשות כן. ותהילות לאל יתברך, פשט המנהג ברוב ככל הרבנים המברכים, לטעום מעט מן היין קודם בקשת הרחמים, וכן ראוי לנהוג בכל מקום. ע"ב.

בקשת רחמים

חז"ל תקנו לבקש רחמים על הילד כפי הנוסח המתוקן "קיים את הילד הזה...", כי הרבה ניסים ונפלאות נעשו לו במשך היותו ברחם אמו ועד שנולד, ועתה עברו עליו רק שמונה ימים, וכבר שופכים דמו במילה. לפיכך מתפללים עליו שיקיימהו הקב"ה לאביו ואמו וירפאהו, כמו שנאמר (תהלים קיט כח): "קִיְמֵי נְיָ בְּרַךְ". (האבודרהם)

"יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה"

טוב להוסיף בסוף הברכה: זה הקטן, אלהים יגדלוהו, כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה, לחופה ולמעשים טובים, "ויתקיים בו מקרא שכתוב: יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה".

כן כתב מרן החיד"א (ברכי יוסף סימן רסה אות ה), כי בברכת יעקב אבינו לנכדיו, נאמר (בראשית מח כ): "בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאָמְרוֹ, יְשַׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה". ותרגם יונתן בן עוזיאל: "בְּךָ יוֹסֵף בְּרִי יִבְרַכְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יְתִינֶנְךָ בְּיוֹמָא דְמְהוּלְתָא לְמִימְרֵי [כך יברכו בית ישראל את התינוק ביום המילה לומר], יְשׁוּיְנֶךָ יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה [ישימך אלקים כאפרים וכמנשה]". ולכן יש נוהגים להוסיף כן בסוף הברכה, וכן כתב בספר תשובה מאהבה.

יין לתינוק

בעת בקשת הרחמים אומר המברך פסוק: "וְאָמַר לְךָ בְּדַמִּיךָ חַיִּי, וְאָמַר לְךָ בְּדַמִּיךָ חַיִּי", ומטביל פעמיים אצבע הזרת ביין ונותן בפי התינוק. וכתב מרן הבית יוסף (סימן רסה): ושמעתי שעושה צורת שד"י באצבעותיו בעת שנותן מן היין בפי התינוק. והיינו, ששלוש אצבעותיו האמצעיות: אצבע, אמה וקמיצה, כשזוקף אותן נעשית צורת האות ש', וכשכופף האגודל נעשית צורת ד', וכשנותן יין בזרת נעשית צורת ל'. וכן נהג מרן מלכא זצוק"ל. וסגולה בשם הבעל שם טוב לתת את היין בחיך העליונה של התינוק, ומסוגל לשמירת הילד שלא יפגום את בריתו. (עטרת פז עמוד 28)

כתב העיטור, ומנהג לתת מן היין בפי התינוק אחר ברכת היין ואחר כורת הברית. וכתב מרן הבית יוסף (סימן רסה): אנו נוהגים שלא לתת מן היין בפי התינוק עד שמגיע לפסוק "וְאָמַר לְךָ בְּדַמִּיךָ חַיִּי", וכן כתב הכל בו. וטעם הדבר כתב האבודרהם (מילה וברכותיה) על פי המדרש, שבשעה שחטאו בעגל והיו עומדים ליהרג, לא רצו משה ואהרן שיהרגו בלא מילה ובלא קבלת מצוות, לכן היה משה מל, ואהרן פורע, ויהושע משקה אותם עפר העגל שעשו, שנאמר (שמות לב כ): "וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ, וַיִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק, וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ואמר חז"ל (מסכת עבודה זרה מד ע"א) מלמד שבדקם כסוטה, ואותם שחטאו, המים היו הורגים אותם. נמצא שאותה השקאה היתה להם בשעת מילה ופריעה למוות ולא לחיים. אבל אנו אומרים, השקאה זו שאנו עסוקים בה של שעת מילה ופריעה, תהיה לחיים, ולא כאותה של יהושע שהיא של מיתה, ולכן נותנים היין בפיו בעת שאומר 'בדמך חיי'. ע"כ.

וממשיך עוד מרן הבית יוסף: ונוהגים לכפול "ואמר לך בְּדַמְיָךָ חַיִּי" פעמיים, וכתב האבודרהם שהוא לרמוז שעל ידי דם המילה יזכה לחיים בעולם הזה ולחיים בעולם הבא. ע"כ. ויש הקשו על הבית יוסף היאך כתב "ונוהגים" לכפול, וכי הוא מנהג, הלוא בפסוק עצמו הוא נכפל, שזה לשון הפסוק ויחזקאל טו ו: "וְאָעֲבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמְיָךָ, וְאָמַר לְךָ בְּדַמְיָךָ חַיִּי, וְאָמַר לְךָ בְּדַמְיָךָ חַיִּי? ויש לבאר בכונתו על פי מה שכתב האבודרהם שם, 'מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמְיָךָ' שני דמים הם, דם פסח ודם מילה. [כמו שאמרו בפרקי דרבי אליעזר (פרק כט): "וכי מה ראה הכתוב לומר שתי פעמים "בְּדַמְיָךָ חַיִּי"? אלא אמר הקב"ה בזכות דם ברית מילה ודם פסח גאלתי אתכם ממצרים, ובזכותם אתם עתידים ליגאל בסוף מלכות רביעית, לכך נאמר שתי פעמים "בְּדַמְיָךָ חַיִּי"]. וממשיך האבודרהם ושואל: ומה שאומר "ואומר לך בדמך חיי" ב' פעמים? כלומר, כיון שאנו עסוקים עתה בדם המילה ולא בדם פסח, אם כן למה המנהג לכפול פעמיים במילה, הלוא כל מה שנכפל בפסוק בגלל דם פסח ודם מילה, ועתה שלא עסוקים בדם פסח, די היה לומר פעם אחת כנגד דם המילה? ועל זה השיב: לרמוז שזוכה על ידי דם המילה לחיים בעולם הזה ולחיים בעולם הבא, לכן כופלים "בדמך חיי".

מניעת צער ובכי

מתוך הלב הרחום והאהוב של מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, היה מנהגו שכאשר התינוק בכה בעת הברית, מיד טבל אצבעו ביין ונתן בפיו להרגיעו ומשחה אותה בפיו כדי שהתינוק ימצאנה. וכשהיה בוכה הרבה, היה אף מנדננדו מעט ברגליו כדי להרגיעו.

וכן ראיתי מובא על הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל [הסטייפלר], שכאשר היה סנדק ורואה שהתינוק בוכה, היה טובל את המוצץ או חתיכת צמר גפן ביין ומכניסו בפי התינוק, וכמה פעמים טבל את אצבעו ביין והשחה אותה בפי התינוק עד שהביאו מוצץ, כי לא יכל לסבול שהתינוק בוכה. (ארחות רבנו חלק ד)

"שיר המעלות"

בסיום בקשת הרחמים, המנהג לומר מזמור קכ"ח בתהלים: "שִׁיר הַמַּעְלוֹת אֲשֶׁרִי כָּל יְרֵא ה'", שנאמר שם דברים מהענין, "אֲשֶׁתֶּךָ כְּגִן פְּרִיָה בְּיַרְפְּתֵי בֵיתֶךָ, בְּנִיךָ כְּשֶׁתִּילִי זֵיתִים סָבִיב לְשֶׁלְחָנֶךָ... וְיֵרָאָה בָּנִים לְבְנֵיךָ...". ואחר כך אומרים קדיש "יהא שלמא".

נוסח בקשת רחמים לתינוק יתום

תינוק שמת אביו בר מינו, שאי אפשר לברכו בנוסח הרגיל "קיים את הילד הזה לאביו", משנים אצלו את הנוסח, כמו שכתב מרן הבית יוסף וסימן רסה: מצאתי נוסח יפה ביותר שכתב הריטב"א, וזו לשונו: אלקינו ואלקי אבותינו קיים את הילד הזה לאמו ולקרוביו ולכל משפחתו, ויקרא שמו פלוני כשם אביו [ויש אומרים שקוראים אותו כשם אביו רק כשמת בלי בנים כלל ועיין מועד קטן כה ע"ב]. אתה אלקינו אלקי כל בשר אבי יתומים, תהיה לו לאב והוא יהיה לך לבן, ותהא כניסתו לברית לכפרה ולמנוחה לנפש אביו, ולנחמה ולמשיב נפש לאמו ולכל קרוביו. תתענג נפש האב בגן עדן ביוצא מחלציו, ותגל האשה בעולם הזה בפרי בטנה, ויתקיים בו מקרא שכתוב "ואעבור עליך ואראך..." וכו'. ע"כ.

וכתוב עוד בארחות חיים, אם מתה האם קודם המילה, אומר "ותגל האם בגן עדן עדנה", וכן אם מת האב יאמר "ישמח האב בגן עדן עדנו", ולא ידלג נוסח זה, כי מצאנו לשון שמחה וגילה גם לאחר המיתה, אברהם יגל, יצחק ירנן, ישמח משה, וכל זה לקיים אמונת השארות הנפש ותחיית המתים. ע"כ.

סגולה שהתינוק יהיה תלמיד חכם

אחר המילה יהפוך את עור הערלה, שדבר זה גורם שהתינוק יהיה תלמיד חכם. (ספר אוצר הברית בשם הרמב"ן)

כתב בספר מעשה איש (עמוד קמד) בשם הגאון החזון איש, שסגולה שיהיה התינוק תלמיד חכם, שכאשר עושים את הברית בבית הכנסת, יחל אותו המוהל על הבימה שקוראים בספר התורה, וכן יהפוך את הערלה. (הובא בקונטרס עטרת פז עמוד 19)

עיין להלן (עמודים 185, 186) עוד סגולה שהתינוק יהיה תלמיד חכם ויהיה לו חשק לעסק התורה, על ידי שיכבדו וייקרו את סעודת המילה ויביאו בשר בהמה דוקא.

נתינת הערלה בעפר

כתב מרן השלחן ערוך (סימן רסה ס"י): נותנים את הערלה בחול ועפר. ע"כ. ובזוהר הקדוש מבואר שיש לתת את הערלה בעפר דוקא.

כתב במחזור ויטרי: מצאתי במדרש אגדה, כל אותן ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר, כשהיו מלים היו נותנים את המילה בעפר. ומאותה שעה ואילך נהגו לתת את המילה בעפר. לכן מביאים כלי מלא חול שבו נותן קציצת המילה, על שם הפסוק (בראשית לב ג): "וְשָׁמַנְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב". ועוד, שנמשלו ישראל כעפר הארץ, שנאמר (שם יג טז): "וְשָׁמַנְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּעֶפֶר הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לְמַנּוֹת אֶת עֶפֶר הָאָרֶץ, גַּם זֶרְעֶךָ יִמָּנֶה". וכן נאמר (שם כח יד): "וְהָיָה זֶרְעֶךָ כְּעֶפֶר הָאָרֶץ, וּפְרֻצַּת יָמָה וְקִדְמָה וְצַנְיָה וְנֹגְבָה". גם מרן הבית יוסף (סימן רסה) הביא בשם הראב"ן שנהגו בצרפת להביא ספל מלא חול ועפר וטומנים שם את חתך המילה. והגהות מיימון כתבו, מה שנהגים לתת את הערלה בחול, למדנו מהמדרש (ילקוט שמעוני בלק תשסו) שכשבא בלעם לקלל את ישראל, ראה את כל המדבר מלא ערלות הברית, אמר מי יכול לעמוד בזכות דם ברית מילה זאת שהיא מכוסה בעפר, שנאמר (במדבר כג י): "מִי מָנֶה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסָּפֵר אֶת רֵבַע יִשְׂרָאֵל". מכאן התקינו חכמים שיהו מכסים את הערלה והדם בעפר הארץ.

וכתוב בזוהר הקדוש (שמיני מד ע"א): ומתקנים לאותה ערלה כלי אחד עם עפר להשרות הערלה בתוכו, בסוד הכתוב "וְיִנְחַשׂ עֶפֶר לְחַמוֹ", "וְעֶפֶר תֹּאכַל כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". גם בזוהר (לד לד עה ע"א) על הפסוק (שמות כ כא) "מִזֶּבַח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי... וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֲלֵתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ, אֶת צֹאנֶיךָ וְאֶת בְּקָרְךָ...", כל המל את בנו, כאילו הקריב כל הקרבנות שבעולם לפני הקב"ה, וכאילו בנה מזבח שלם לפניו, לכן צריך לסדר מזבח בכלי אחד מלא ארעא [עפר] למול אצלו אות ברית קודש, ונחשב לפניו כאילו זבח עליו עולות וקרבנות של צאן ותורים. ועיין בשו"ת מבשרת ציון (חלק ג סימן לו) שהאריך בזה בדברים נפלאים, שעל ידי נתינת הערלה בעפר ניצול מחיבוט הקבר. ומכניע את השטן כי "נחש עפר לחמו", ואינו מתגרה בו להשאירו רעב. גם הוא דוגמת השעיר המשתלח לעזאזל ביום הכיפורים שלא יקטרג על הנימול. ואף בהטמנה זו מבטלים את מציאות הערלה ומעבירים את רוח טומאת עריות מהילד, ומחלישים את כח יצר הרע, ומכל שכן שעל ידי הפריעה שמתגלית העטרה, תתגבר כח הקדושה. [ועיין בשו"ת חתם סופר חלק א אורח חיים ס' קנה וקנט]

איסור בליעת הערלה

ישנן איזה נשים החושבות כי סגולה לאשה עקרה שתבלע את ערלת התינוק לאחר הברית, ויש ליידיע אותן שזהו איסור גמור מן הדין לאכול בשר אדם, ויבטלו דבריהן מכל וכל. (הליכות עולם ח"ו עמוד רכא. סז)

כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק ב הלכה ג), האוכל מבשר אדם עובר באיסור עשה, שהרי מנתה התורה שבעה מיני חיה, ואמרה (ויקרא יא ב) "זאת החיה אשר תאכלו", ומכאן למדנו שכל שהוא חוץ מחיות אלו לא תאכלו. וכלל בידינו שכל איסור לאו היוצא מתוך עשה, [כמו כאן

שלמדנו שאסור לאכול בשר אדם מתוך מצות עשה שאמרה תורה "זאת החיה אשר תאכלו", הרי העובר על זה, הוא באיסור עשה. וכן דעת הסמ"ג והסמ"ק. אולם לדעת הר"י הלוי והרא"ה והריטב"א, יש בבשר אדם איסור לא תעשה. וכתב הרשב"ש, ויצא לנו מכל זה איסור למה שנהגו נשים עקרות לבלוע ערלת המילה כדי להוליד בנים. ובספר שלחן גבוה כתב, מעשה בא לידי באשה עקרה שאמרו לה נשים שטוב לה לבלוע ערלת התינוק שחותכים במילה, שהיא סגולה שתתעבר, ואסרתי לה, כי מי יקל ראשו להתיר בזה נגד הרמב"ם והר"ן וכל האחרונים שאוסרים. וסגולה זו מדברי הבל של שיחת נשים, ולא הובררה כלל. גם הלוא האשה אינה מצווה על פריה ורביה. וכן פסקו בשו"ת דבר משה אמריליו, קול אליהו, זבחי צדק, בן איש חי, כף החיים ועוד.

גם בשו"ת קרית חנה דוד כתב, ראיתי לאיזה מוהלים שלוקחים הערלה וטומנים אותה בשפופרת, ונותנים אותה לאשה עקרה לבלועה לסגולת הריון, וְתַצְלֶינָה אוֹזֵן משמוע, ורחמנא ליצלן מהאי דעתא שבישתא [השם יצילנו מדעה משובשת זו], כי הערלה היא חלק סטרא אחרא, ומתלבשים בה הקליפות הקשות הנקראות בקבלה בשם 'רוח סערה וענן גדול', והם מכניסים אותה בגופן בידיים כושלות, ורוח רעה שורה על האוכלה, ומשרישה בו קליפת סטרא אחרא, השם יצילנו. ומצות הערלה לאחר חתיכתה, להינתן מיד בכלי עפר, שנאמר "ונחש עפר לחמו", ואם לא עושה כן, נעשית חלילה קטגוריה על ישראל לפני הקב"ה. ועוד אמרו חז"ל ברוח קודשם, שעל ידי שהיא ניתנת בעפר, אותו הנימול ניצל מחיבוט הקבר, ושנתו תערב לו אחרי פטירתו לאורך ימים ושנים וכו'. וכמה הזהיר בזוהר הקדוש על הערלה שצריכה להינתן בעפר דוקא, ולא כבוערים בעם ששינו את תפקידם ובטלו המנהג הזה שנתייחד על פי הזוהר הקדוש, שלא כרצון יראיו יעשה, השמן לב העם הזה וטח מהשכיל לבותם, כי אינם שמים על ליבם כל זה. והלא הדברים קל וחומר, ערלת העץ אסורה בהנאה אף שיש לו לעץ היתר לאחר שלש שנים, ערלת בשר שהיא חלק הסטרא אחרא לא כל שכן. ובספר רפאל המלאך כתב, מעולם לא שמענו שעקרה נפקדה מבליעת ערלת תינוק, ושלא יתכן שהקב"ה יתן הריון לעקרה על ידי שתבלע דבר שהוא מתוק ומשוקף ביותר, שהוא חלקו של נחש הקדמוני. ע"ש. ועל כל פנים, אף אם המצא שהערלה מועילה לסגולה, אין לעבור על דברי תורה לצורך סגולה. ועלינו לנהוג כמו שכתב מרן בשלחן ערוך שנותנים את הערלה בחול ועפר.

סדר הברית לתאומים

סנדקאות

נכון מאוד להיזהר שלא ישב אדם אחד סנדק לשני תינוקים תאומים, אלא לכל תינוק ישב סנדק אחר, מחשש לעין הרע, השם יצילנו.

פעמיים באהבה

המנהג הרווח שכאשר יש ברית לתאומים, מביאים תחילה את הבן הראשון בלבד, ומלים אותו עם כל הברכות [להכניסו, על המילה, שהחינו, אשר קידש], ובסיום הברית, שרים שיר אחד או שניים, כדי לעשות הפסק בין הבריתות, ואז מביאים את הבן השני למולו, ושוב מברכים את כל הברכות.

כן ראיתי מעשה רב אצל מרן מלכא הראשון לציון זצוק"ל שהתקיימו בריתות של תאומים בבית מדרשו, ובגמר המילה הראשונה, שרו שיר משירי הברית "יהי שלום...", ולאחר מכן הביאו את התינוק השני, ושוב ברכו את כל הברכות שנית. וכן שמעתי שבצום תשעה באב דחוי [כמדומני שנת תשע"ב], התקיימו אצל מרן לאחר תפילת שחרית וסיום אמירת הקינות, שבע בריתות אחת אחרי השניה, ובין ברית לברית, אמר מרן מעט דברי תורה מענייני היום, ולאחר מכן עשו עוד ברית. ובכל פעם ופעם ברכו את כל הברכות שוב. ובסיום שבע הבריתות, אמר מרן "שְׁבַע בְּיָוֶם הַלְלֵתֶיךָ", שבע בריתות היו, ואיך עדין לא בא משיח!?

ובהיות ומנהג זה שמברכים על כל אחד ואחד, נראה לכאורה סותר את המבואר בשלחן ערוך, על כן אמרתי לבאר מעט את הענין ממקורות ההלכה בסייעתא דשמיא, וכדלהלן:

כתב הטור וסימן רסה, כאשר ישנן שתי בריתות, לדעת העיטור צריך לברך על כל אחד ואחד בנפרד, הואיל ואי אפשר למול את שניהם כאחד, נמצא שמעשה המילה נחשב כהפסק בין הברכה למילה השניה, לכן צריך לברך שנית. אך לדעת הרא"ש מברך ברכה אחת לשניהם, ואפילו אין התינוק השני לפניו בעת הברכה, כיון שדעתו עליו, ובלבד שלא יסיח דעתו בינתיים. וכתב הבית יוסף, שכן דעת הריב"ש, המרדכי, רבנו ירוחם, רבנו משולם ומהר"ם מרוטנבורג. וכתב עוד רבנו ירוחם, אם לא היה בדעתו מתחילה על שניהם אלא שהביאו לו למול אחר שבירך על המילה הראשונה, חוזר ומברך על השניה. וכן אם שח שיחת חולין בין מילה ראשונה לשניה, חוזר ומברך, אפילו שבתחילה היה בדעתו למול שנית. אבל אם שח מענין המילה, אינו חוזר לברך. ופסק מרן בשלחן ערוך (סעיף ה'): מי שיש לו שני תינוקות למול, יברך ברכה אחת לשניהם. ואפילו אם שנים מלים, הראשון יברך על המילה ועולה גם לשני, והשני יברך אשר קידש יידי, ועולה גם לראשון. ואפילו אין התינוק לפניו בשעת הברכה, כיון שדעתו עליו, רק שלא יסיח דעתו בינתיים. ע"כ. ומבואר שפסק מרן כדעת הרא"ש ורוב הראשונים.

והנה כדעת העיטור שצריך לברך על כל אחד בנפרד, כן פסק גם בשבלי הלקט והלכות מילה סימן ד' וכתב, ואפילו אם שניהם תאומים מאב אחד, הואיל ואי אפשר למול שניהם כאחד, צריך לברך על זה וחוזר ומברך על זה. וכן כתב רבנו יחיאל בספרו תניא רבתי (סימן צה), וכן פסק הריטב"א (והובא בשמח נפש גאון). וכן המנהג הרווח היום שמברכים על כל מילה ומילה בפני עצמה. והדבר צריך ביאור, כי לכאורה מנהגו זה הוא נגד דעת רוב הראשונים ומרן השלחן ערוך.

והנה כתב הב"ח, וכבר נחלקו המקומות במנהגייהם, קצתם נהגו כבעל העיטור לברך על כל אחד ואחד, וקצתם נהגו לברך ברכה אחת לשניהם... ומסקנתו לברך על כל אחד ואחד. ושכן ראוי לנהוג בעיר חדשה שאין להם מנהג מסוים, ויהיו נזהרים שלא להביא את שני התינוקות ביחד לבית הכנסת, אלא לאחר שנימול זה יביאו את השני. גם הש"ך (ס"ק טו) כתב, וכן נכון לעשות ולברך על כל אחד ואחד, כי על פי רוב מפסיקים בינתיים בשיחה בטלה שאינה מצרכי מילה, והרי זה הפסק. וכן מבואר ברש"ל, שכמה פעמים יבואו לידי שהיות גדולות והיסח הדעת. והט"ז (ס"ק יא) כתב, אם ידוע שהתינוק השני לא יבוא כל כך מהר ויהיה הפסק גדול בדבר ושיחה, יעשו לכל אחד ברכה בפני עצמו. ע"כ. ונראה שכדי למנוע ספיקות וחששות מחמת השהייה והדיבורים שבין הברית הראשונה לשניה, לכן נהגו לעשות הפסק במכוון ביניהן, ואז מברכים כהלכה על כל אחת ואחת, אף לדעת רוב הראשונים ומרן השלחן ערוך. ושוב ראיתי לגאון עוזנו ותפארתנו רבנו חיים בן עטר בספרו ראשון לציון (סימן רסה ס"ה) שכתב, שמדברי בעל העיטור משמע שאפילו הביאו את שני התינוקות לפניו, צריך לברך על כל אחד ואחד, כי כל טעמו משום שאי אפשר למול את שניהם כאחד, וטעם זה שייך אפילו שהתכוון עליו. ועוד, שהרי הטור הביא את אביו הרא"ש שחולק על העיטור, שאפילו אין התינוק השני לפניו בעת הברכה, כיון שהתכוון עליו מועילה לו הברכה, ומבואר שלדעת העיטור אפילו שהתכוון עליו לא מועיל, ופשוט. עי"ש. ומפורש בדעת הרא"ש שכל מה שדי בברכה אחת לשניהם, רק בגלל שהתכוון עליו, אבל אם לא התכוון, צריך לברך על כל אחד ואחד. נמצא אפוא שהמנהג הרווח כיום אינו נגד מרן השלחן ערוך, כי לא דיבר במקרה שלא מתכוון עליו, ושעושים הפסק והיסח הדעת ביניהם.

וכיוצא בזה אנו מוצאים בחופה, שמאחר וכיום עושים את הקידושין בסמוך לחופה ושבע ברכות, ומברכים פעמיים 'הגפן', לכך משתדלים ליצור הפסק ביניהם. וכן מצאנו שהיה מנהגו של רש"י שבזמנו החלו לערוך קידושין וחופה יחד, כמו שכתב בספר האורה: מברך הגפן וברכת אירוסין ושותה, וטועם החתן ומטעים לכלה, ויכנסו לחופה וישוררו לפנייהם וכו'. ע"כ. וכן כתב נכדו רבנו תם בספר הישר, "ומנהג נאה הנהיג רבנו שלמה [רש"י] בדורו, להסתלק ולהתעסק בשום דבר, לעשות הפסק בין ברכת אירוסין ונישואין. ולנו, מזיגת כוס שני ושתית כוס ראשון, נחשב הפסק". ובאמת שכן המנהג פשוט אצל בני ספרד שבסיום קריאת הכתובה, משוררים בקול נעים. וכן היה מנהגו של מרן מלכא הראשון לציון זצוק"ל לשיר "מקהלות עם" בינתיים, וכשנשאל על הדבר, השיב, שכן ראה שעשה הגאון רבי יעקב עדס זצוק"ל, ושירה זו מועילה ליצור תוספת

הפסק בין ברכת 'הגפן' של הקידושין לברכת 'הגפן' של הנישואין. כמו כן, קוראים את הכתובה בין הקידושין לנישואין דוקא, כדי להרבות את ההפסק שביניהם, וכמו שכתבו התוספות (פסחים קב"ב): "נהגו לקרוא הכתובה בינתיים, ולכן מתכוונים שיהיה הפסק". ומחמת הפסק זה מברכים שוב ברכת "הגפן". (ועיין עוד בחוברת "הנישואין בהלכה ובאגדה")

שוב ראיתי לגאון רבי מרדכי הלוי (אב בית דין קהיר לפני כ-350 שנה, אביו של הגאון רבי אברהם הלוי בעל גינת ורדים) בשו"ת דרכי נועם (חלק יורה דעה סימן כז) שדן בנידונו וכתב: מעשה באחד שנוולדו לו שני בנים תאומים, וביום המילה היה דעתי לומר שהמוהל ימול שניהם בברכה אחת, והאב יברך "להכניסם" בבריתו של אברהם אבינו, ואחר מילת שניהם יברכו אשר קידש ידיד מבטן ויכלול שניהם, וכמו שפסק מרן ז"ל בשולחן הטהור. והנה נמצא שם ביום המילה חכם גדול מגדולי בית הדין שבעיר, ואמר שלא נהגו כן במצרים אלא לומר על כל אחד ואחד בפני עצמו סדר כל הברכות, ברכת המילה, וברכת להכניסו, וברכת שהחינו, וברכת אשר קידש ידיד מבטן, ושהוא נמצא בזמן הרבנים הקדמונים ז"ל קדושים אשר בארץ המה, וראה שנהגו כן, וכן העידו זקנים שבדור. אז אמרתי הנח להם לישראל, ובודאי יש גדולים אלו יודעים טעם הדבר. וראיתי כשסיימו למול את התינוק הראשון וברכו ברכת אשר קידש, אמרו קדיש והתחילו לומר פסוקים ידועים, המלאך הגואל אותי וכו' בן פורת יוסף וכו' וכיוצא באלו. ואז הלך אבי הבן והביא את הבן השני ומלו אותו שוב ככל סדר הנימולים ובכל ברכותיו. והיה הדבר תמוה בעיני כי זו סברת בעל העיסור, אבל רוב הפוסקים חולקים עליו שדי בברכה אחת, ואיך נעשה כדעת יחיד נגד כל הפוסקים, ולא האמנתי בדבר אם לא שמצאתי דבר זה מפורש בחידושי מורנו הרב יעקב קשטרו שכתב על זה, "ולא נהגו כן, אלא מברך על כל אחד בפני עצמו". ועדותו עדות, כי הוא מרא דאתרא של מצרים, אך לא ידעתי טעם למנהגם.

ובחפשי באמתחות הפוסקים האחרונים ז"ל מצאתי טעם למנהגו, שלא במצרים לבד נהגו כן אלא בעוד מקומות, וכמו שכתבו הב"ח והש"ך ועוד. ואולי הטעם שנהגו כן, משום שחששו לעין הרע אם יברך על שניהם כאחד, אך יש לדחות וכו'. ונראה לומר שגבי מילה שהן עשיית שתי מצוות זו אחר זו ואי אפשר לעשותן כאחת, אם יעשה שתיהן בברכה אחת צריך להיות נזהר הרבה שלא יסיח דעתו בינתיים. ולהיות שיש שהייה בין מילה אחת לשניה שיעור רב, יש לחוש להיסח הדעת, ונמצא עושה המילה השניה בלא ברכה, לפי שהייה המצויה בינתיים ושיחת חולין גורמת היסח הדעת. זה נראה לי טעם הנהוגים לברך על כל אחד ואחד, וקוראים בין זה לזה פיוטים ומזמורים כדי להסיח דעתם ולהתחייב ברכה אחרת לתינוק השני. ואין זה דומה למי ששוחט הרבה עופות שמברך רק על הראשון וש"ע י"ד סימן יט ס"ה, כי שם שוחט בזה אחר זה ואין חשש לשהייה בינתיים, כדי שנחוש שמא הסיח דעתו. על כן, זכינו לדין שמנהגנו מנהג ותיקים לברך על כל אחד ואחד בפני עצמו. והנכון להנהיג לומר פסוקים ופיוטים בינתיים לקיים היסח הדעת לכתחילה. ומוטב לעשות כן מלעשות בברכה אחת שקרוב לודאי שיהיה היסח הדעת, והשהייה פוסלת ויבוא לעשות מצוה בלא ברכה. זה נראה לי לקיים מנהגנו והוא מנהג ותיקין.

ולפי מנהגנו זה, גם ברכת להכניסו צריך לברך על כל אחד ואחד מהם ברכה בפני עצמה... כיון שיש הפסק ושהייה בין מילה למילה... ולענין ברכת שהחינו שמברך על כל אחד ואחד, גם זה מנהג ותיקין הוא... ואין לומר כיון שבזמן אחד נולדו איך יברך ברכת שהחינו שנית, שדין זה דומה לקנה כלים חדשים, שהרי הקונה כלי חדש ויברך שהחינו, ומיד קנה כלי חדש אחר באותו זמן ממש, וכי לא חייב לברך. כך במקרה זה, פנים חדשות באו לכאן ומברך גם ברכת שהחינו שנית כשם שמברך ברכת המילה ולהכניסו בבריתו על כל אחד ואחד. עת"ד הרב דרכי נועם. [וכיוצא בזה פסק מרן מלכא זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ד אורח חיים סימן יט) לענין ברכת 'שהחינו', שמי שיש לו למשל תמר חדש ורימון חדש, יכול להביא תחילה לשולחן רק את התמר ולברך עליו 'שהחינו', ואחר כך יביא את הרימון ויברך שוב 'שהחינו'. אולם אם ברך 'שהחינו' על התמר בעת שהיה הרימון לפניו בשולחן, פטר גם את הרימון. וכן כאן, כיון שאינו מביא את התינוק השני בתחילה, מברך על הראשון 'שהחינו' ואחר כך מברך שוב על השני].

גם בספר נהר שלום (או"ח ס"ס קמז) לגאון רבי שבתי וינטורה כתב: וכשבא מעשה זה לידי בשני

בני תאומים שחננני ה', הוא יתברך ישמרם, ויזכני לגדלם גידולי הקדש על התורה ועל העבודה, ציווייתי להביא לבית הכנסת ראשונה הנולד ראשון ולמולו ולברך עליו כל הברכות, ואחר שיצא הוא מבית הכנסת הביאו האחר, ועליו גם כן חזרנו לעשות ככל הסדר הראשון. גם בערוך השולחן (סימן רסה סעיף כה) כתב, עתה המנהג למול כל אחד בפני עצמו והברכות לכל אחד בפני עצמו, שעל פי רוב יש שהיות והתסקות בין מילה אחת לשניה ומשוחחים ביניהם בדברים בטלים. גם בשו"ת מהר"ם שיק (וירה דעה סימן רג) חיזק את המנהג לברך לכל אחד ואחד. ובספר חכמת אדם (כלל קמט אות כה) כתב, הנכון שלא יביאו את התינוק השני לבית הכנסת עד שימולו האחד, ואחר כך יביאו את השני ויברך ואפילו אם מלין שניהם בבית אחד יעשו כן. ועיין בשו"ת תורה לשמה (סימן עח). ודו"ק.

ושמחתי כמוצא שלל רב אשר מצאתי את שאהבה נפשי הלוא הוא הגאון רבי שלום משה חי גאגין, ראב"ד ירושלים, בספר שמח נפש (מערכת מילה) שאחר שהביא את מנהג מצרים הנ"ל לברך על כל אחד ואחד וכמו שהעיד מהריק"ט, כתב וזה תוכן דבריו: ומעתה חלה עלינו חובת ביאור מהו מנהג ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו. ואשר אנכי הרואה הפעמים רבות באו לנו שני ילדים לעולם ביום אחד, ואנו מביאים אותם אחד אחד ומברכים על כל אחד ואחד. ומעולם לא ראינו שמלו פה שני ילדים בברכה אחת, וזה לכאורה היפך דברי מרן השלחן ערוך ז"ל? אשר מוכרחים אנו לומר, שמנהג קדמון הוא זה מקודם שקבלנו הוראותיו. והוא הדין בתאומים לאב אחד, שכן ראוי לעשות. וזכרנוי מזה שלושים שנה בימי הרב הגדול סבא דמשפטים הראשון לציון מורנו הרב יעקב קובו ז"ל, שנולדו שני תאומים, וכיבד אבי הבן למעלת הרב הגדול יש"א [יעקב שאול אלישר] ברכה למול את הראשון, ולי הצעיר כבדני למול את השני. ומורנו הראשון לציון נעשה סנדק לאחד מהם, וכן נעשה שמל הרב המוהל הנזכר את הראשון ובירך אשר קידש, ואבי הבן בירך ברכותיו, ואחר הקדיש התחילו לפייט והולילו את הראשון והביאו את השני, ומלתי אותו בברכה תחילה וסוף, ואבי הבן בירך שתי ברכותיו. וזה ברור ומפורסם ליושבי עירנו. ונמצא שהופשט המנהג כבר בעיר קדשנו ותפארתנו ירושלים אפילו בתאומים להביאם בזה אחר זה ולברך על כל אחד ואחד. ואל תחלק בין מוהל אחד לשניים וכו'. ולצאת ידי כל ספק, בעת המילה, שלחתי לשאול את פי זקני ישראל מעיר קדשנו, אם ידעו מזה משנים קדמוניות, והשיבו אותי דבר שזוכרים היטב שכך הוא המנהג בתאומים ואפילו במוהל אחד, וכן עשיתי מעשה בפני קהל גדול ורוב חכמי ורבני עיר קדשנו ירושלים. וליותר טוב, עשיתי היסח הדעת בין שתי המילות בפיוטים ולימודים והליכות, ובכוונה במילת הראשון שלא להוציא את השני בברכה זו, ותהילות לאל יתברך נעשו בשמחה רבה.

ואולם אחרי קצת היישוב, ראיתי שלא כאשר חשבתי שמנהגנו קדמון והוקבע קודם שקבלנו הוראות מרן ז"ל. כי אחר האמות, אין דברי מרן סותרים מנהגנו, שלא כתב מרן ולא שום אחד מהראשונים שמנהג נכון להביא את שני הילדים בבת אחת לבית הכנסת, רק שהם מדברים על המנהג אשר היה במקומם להביאם שניהם יחד למולם, ועל זה נחלקו אם לברך על כל אחד או לא, או שהשמיענו הדין באם הזדמנו שניהם לפניו. ולפי הרא"ש ומרן אפילו אין התינוק השני לפניו בעת הברכה, אך התכוון בברכתו עליו, אינו חוזר לברך, ובלבד שלא יסיח דעתו בינתיים. אך כאשר לא כיוון על השני או שהסיח דעתו, ודאי שלכל הדעות צריך לברך, וכמו שכתבו רבנו ירוחם והאבודרהם, והוא פשוט. ונמצא שמרן ז"ל וכל קדושי עמו, לא למדונו מעולם להביאם שניהם יחד, כי בכך יגרע ביותר שמכניס עצמו למחלוקת הראשונים הנ"ל. ונמצא שמנהגנו נכון לצאת ידי חובת כולם, ובכך יוכל לברך על כל אחד ואחד בלי שום פקפוק.

ואף שיכל לפוטרם בברכה אחת, אין לחשוש בזה למרבה בברכות וכמברך ברכה שאינה צריכה, שכבר מצאנו לדעת הרא"ש ומרן והרמ"א (או"ח סימן רצא סעיף ג) שאם נמשכה סעודת הבוקר של שבת עד שהגיע זמן המנחה, יפסיק הסעודה ויברך ברכת המזון ויטול ידיו, ויברך ברכת המוציא ויסעוד. ונכון הדבר, שאם לא היה עושה כן, מאחר שנמשכה סעודת הבוקר עד אותה שעה, לא היה יכול לאכול אחר כך אלא אכילה גסה, ע"כ, ומבואר שאין בזה ברכה שאינה צריכה כיון שיש צורך בדבר. וכן במנהגנו זה שאנו עושים כן מפני החשש שמא יסיחו דעתם. וגם כדי לצאת ידי חובת כל הפוסקים הם העיטור והריטב"א, [שבלי הלקט ותניא רבתי], שלדעתם חייבים לברך על כל אחד ואחד אפילו במונחים שניהם לפניו. על כן הבאת התינוקות בזה אחר זה, צורך גדול

הוא, ואין לחשוש בזה משום ריבוי בברכות וברכה שאינה צריכה. ולדעתי המועטה, הדברים אמתיים וברורים, כל בעל שכל ישר לא יכחישם, וכולם יודו שמצוה לעשות כן ולברך בשמחה ובטוב לבב. עכת"ד. שפתים ישק, משיב דברים נכוחים.

והגאון רבי ישראל יעקב פישר בספרו אבן ישראל (חלק ז סימן לו) אחר שהאריך להוכיח כי ה' הטובה עליו שצריך לברך על כל אחד ואחד מפני חשש הפסק בדיבורים ובאמירת מזל טוב והיסח הדעת כנהוג, כתב: ועיין בראבי"ה שהביא תשובות הגאונים שאפילו בשחיטה צריך לברך על כל שחיטה ושחיטה כדי שלא ישיח ביניהם. והוא כתב טעם אחר, משום שכל שחיטה ושחיטה היא מצוה בפני עצמה וגופים מחולקים, וכן הביא בשם רבי שמואל בן חפני ורבנו קלונימוס מרומי. ואם בשחיטה אמרו כן, כל שכן במילה שצריך לברך על כל מילה ומילה. נמצא שהרבה ראשונים עומדים בשחיטה זו: העיטור, הריטב"א, הראבי"ה, שבולי הלקט, [תניא רבתי], רבנו שמואל בן חפני, רבנו קלונימוס, תשובות הגאונים, ויש לחוש לה גם מצד הדין, וכן הנהיגו האחרונים, וכבר נהגו העם כשחיטה זו, ובודאי שאין לשנות המנהג. עי"ש. ודברי פי חכם חן.

וכן נהגו למעשה לברך בברית של תאומים על כל אחד ואחד, הגאונים הגדולים: רבי צבי פסח פרנק (הדרת קודש סימן כו), החזון איש, רבי יעקב ישראל קניבסקי (ארחות רבנו חלק ד. כאיל תערוג יא), רבנו בן ציון אבא שאול זצ"ל (ספר בגדי קודש (סימן רסה) בשם הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א), ועוד. וכתב בשו"ת שבט הלוי וזנר (חלק י סימן קסח): "וכן אנו נוהגים כל הזמן, וברור שזו דעת ההלכה".

כוונה נגדית

על צד היותר טוב, יכוון אבי הבן במפורש בברכותיו שעל מילת הבן הראשון, שאינו פוטר את מילת הבן השני. וכן המוהל שמברך 'על המילה', יכוון שלא לפטור אלא ברית זו בלבד.

כתב מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן קעד סעיף ד): המבדיל במוצאי שבת על שולחנו, פוטר את היין שישתה בתוך הסעודה. ויש אומרים שאין ברכת יין ההבדלה פוטר, אלא אם כן נטל ידיו קודם ההבדלה. לפיכך המבדיל קודם הנטילה, יכוון שלא להוציא את היין שבתוך הסעודה. וכתב בערך השלחן (שם סק"א) שמכאן ראייה שבמקום שיש מחלוקת הפוסקים, יכול לכוון שלא לצאת בברכה הראשונה, ואין כאן חשש ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן להוציא את עצמו מהמחלוקת. (ועיין שו"ת יביע אומר חלק ד אורח חיים ס"ס יט) וכן כתב בשמח נפש גאגין הנ"ל, וליותר טוב עשיתי היסח הדעת בין שתי המילות בפיוטים ולימודים והליכות, "ובכוונה במילת הראשון שלא להוציא את השני בברכה זו". ע"כ. (ועיין עלון "ותתענג בדשן" גליון 15, ותרזה נחת)

מהיות טוב

יש נוהגים שאם מקיימים את ברית התאומים בצהריים, אזי מתפללים תפילת מנחה בין הברית הראשונה לשניה, כדי ליצור הפסק גדול וברור יותר, שהרי בלאו הכי מתפללים מנחה גדולה אז לכתחילה, כדי שלא לאכול לסעודה גדולה לפני מנחה. ו"מהיות טוב אל תקרי רע". (עיין ברכות ל ע"א ובבא קמא פא ע"ב)

תינוק הנוול מהול

הטפת דם ברית

תינוק שנוול כשהוא מהול לגמרי, צריך להטיף ממנו דם ברית, דהיינו להוציא ממנו דם כלשהו. ולכתחילה יעשה כן בחוד הצפורן. ואם אי אפשר, יעשה במחט. ויקפיד לעשות כן בנחת. ואין צריך לעשות 'מציצה' לאחר שיצא דם. (רסג ס"ד. קכז)

מקום ההטפה

המנהג הפשוט שהמוהלים עושים את הטפת דם הברית בעור שלמעלה מן העטרה כלפי הגוף. (שו"ת אור לציון חלק א יורה דעה סימן יא)

בדיקה מדויקת

צריך לבדוק את אבר המילה יפה יפה במישוש ביד ובראייה חדה, אם באמת אין שם ערלה כלל, או שמא יש שם ערלה מעוכה, ובמישוש ביד ניתן להפרידה. ויבדוק ביד ולא בברזל, כדי שלא לצער את התינוק סתם. (סימן רסג ס"ד. קכז)

ברכות הברית

תינוק שנולד מהול, אין מברכים עליו ברכת 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו', ולא ברכת 'על המילה', ולא ברכת 'אשר קידש ידיד מבטן'. אך מבקשים עליו רחמים באמירת הנוסח המתוקן "אלוקינו ואלוקי אבותינו קיים את הילד הזה...", וקוראים לו שם. (סימן רסה ס"ג. קכו. עיין שו"ת יביע אומר חלק יא יורה דעה סימן כח)

ולענין ברכת שהחיינו, הנכון שאבי הבן ילבש בגד חדש, ויברך שהחיינו על הבגד ויכוון לפטור גם את השמחה שיש לו בהולדת בנו. כי נחלקו הפוסקים על מה מברכים שהחיינו בעת המילה, האם על מצות המילה או על שמחת הולדת הבן. (קכו)

חוט ערלה

תינוק שנולד מהול ובדקוהו היטב ומצאו שם חוט של ערלה, דינו כערל, וצריכים למולו בזהירות רבה. ומברכים את כל הברכות ככל מילה רגילה. (קכו)

אישים שנולדו מהולים

חז"ל מציינים אישים מסויימים שנולדו מהולים, מה שמלמד על מעלה רוחנית מיוחדת שזכו בה. חלק מהם - הוזכר שם פעמיים ברצף לרוב חיבתם [כגון "משה משה", "יעקב יעקב", "שמואל שמואל", וכן: "אלה תולדות נח, נח...", "אלה תולדות שם, שם..."]. "שכל מי שנכפל שמו נולד מהול". (שוחר טוב פרק ט)

ואלו הם: **אדם הראשון** - שנאמר עליו "ויברא אלוקים את האדם בצלמו", הרי לנו שנברא "בצלם אלוקים" מושלם ללא פגם. **שם** - שנאמר עליו: "ויולד [האדם] בדמותו כצלמו", הרי שאף הוא כאביו נולד מושלם ללא פגם. **נח** - שנאמר עליו: "איש צדיק תמים", שהיה "תמים" ומהול. וכן נכפל שמו ברצף: "אלה תולדות נח, נח...". **חנוך** - שנאמר "וַיְהִי־לְחָנוֹךְ אֶת הַאֱלֹהִים", הרי שהשוה לנח, שאף עליו נאמר "את האלוקים התהלך נח". **שם** - שנאמר עליו: "ומלכי צדק מלך שלם", שהיה "שלם" בכל גופו. וכן נכפל שמו, שנאמר (בראשית יא י): "אַלֶּה תוֹלְדֹת שָׁם, שָׁם...". **תרח** - שנכפל שמו, שנאמר (בראשית יא כז): "וַאֲלֵה תוֹלְדֹת תְּרַח, תְּרַח...". ואף על פי שהיה עובד עבודה זרה, לבסוף עשה תשובה ויש לו חלק לעולם הבא (זוהר לך לך ע"ב). **יעקב** - שנאמר עליו "איש תם יושב אהלים", שהיה תם ושלם. וכן נכפל שמו, שנאמר (בראשית מו ב): "וַיִּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה, וַיִּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב". **גד** - שנאמר "בא גד", גד לשון חיתוד, כלומר שמילתו היתה חתוכה (רש"י בראשית ל יא). **יוסף** - שנאמר עליו "אלה תולדות יעקב, יוסף", שנולד בדומה לאביו יעקב. **משה** - שנאמר עליו "ותרא אותו כי טוב הוא", וכי

מה ראתה בו אמו, שנאה ומשובח מכל אדם? שיצא מהול, במלואו וטובו. וכן נכפל שמו, שנאמר (שמות ג ד): "וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה". **איוב** – שנאמר עליו "איש תם וישר". **בלעם הרשע** – שנאמר "נאום שומע אמרי אל". דהיינו שהשכינה דיברה עמו, הואיל והיתה לו מעלה מיוחדת על יתר גויי הארץ. הוא אמנם נולד במעלה רוחנית גבוהה, אך איבד אותה במעשיו הרעים, ונמשכה וחזרה לו ערלתו על ידי אתונו [אתון – אתו נ. על ידי האתון אתו ובאו עליו נ' טומאות של הנחש]. וכמו שרמזו בפסוק "אשר מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים", סופי תיבות "מילה", שמחמת ערלתו היה נופל כשדיבר עמו ה'. **שמואל** – שנאמר עליו "והנער שמואל הולך וגדל וְטוֹב" (שמואל א ב כו), שהיה 'טוב' ומהול כמשה שנאמר עליו 'טוב'. וכן נכפל שמו, שנאמר (שם ג ו): "וַיָּבֵא ה' וַיְתִיצֵב וַיִּקְרָא כְּפֶעַם בְּפֶעַם שְׁמוֹאֵל שְׁמוֹאֵל". **דוד** – שנאמר "מכתם לדוד". מכתם – מכה תם, שהיתה מכתו שלימה, כלומר, מקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם (וסוטה י ע"ב). **ישעיה** – שנאמר "ה' מְבַטֵּן קְרָאֲנֵי מִמְעֵי אֲמֵי הַזְּכִיר שְׁמִי". **ירמיה** – שנאמר "בְּטָרִם אֶצְרָךְ בְּטָטֵן יְדַעְתִּיד". **זרובבל** – שנאמר "אֶקְחָךְ זָרְבָבֶל בֶּן שְׂאֵלְתֵי־אֵל עַבְדֵי נְאֻם ה', וְשְׁמַתִּיךָ כְּחוֹתָם", שהיה חתום בחותם המילה. (אבות דרבי נתן פרק ב אות ה. שם ונשמה עמוד שט)

סעודת מצוה

שמחה ומשתה

מנהג ישראל קדושים לערוך סעודה גדולה לכבוד המילה, כדי להביע שמחתנו בהשם יתברך ובתורתו שציונו על מצוה יקרה זו. ורמזו זאת בראשי תיבות **מילה**: **משתה יעשה לכל הקהל**. (סימן רסה ס"ב. הגאון רבי יאיר חיים בכרך בשו"ת חוות יאיר סימן ע)

חז"ל הביאו סמך לסעודה לכבוד המילה מהפסוק (בראשית כא ח): "וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמֵל אֶת יִצְחָק", ביום **הַגָּמֵל ה'ג** [8] **שמל** את יצחק, מלמד שעשה משתה ביום המילה. וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כט): רבי ישמעאל אומר, לא עיכב אברהם מכל אשר ציוהו. וכשנולד יצחק, בן שמונה ימים הגישו למילה, והגישו למנחה על גבי המזבח, ועשה שמחה ומשתה. מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו היום שזכה למול את בנו כאברהם אבינו, שנאמר: "וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בַּיּוֹם הַגָּמֵל אֶת יִצְחָק". וכן מבואר בגמרא סנהדרין (פט ע"ב) כאשר השטן קיטרעג על אברהם ואמר: רבונו של עולם, זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך? גם בגמרא מסכת נדה (לא ע"ב) שאלו תלמידי את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה ימים? שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים. ופירש רש"י, שאוכלים ושותים בסעודה, ואביו ואמו עצבים שאסורים בתשמיש. וכן מבואר בגמרא מסכת כתובות (ח ע"א) שעושים סעודה לכבוד המילה, רק שאין לומר "שהשמחה במעונו", משום צערו של תינוק. וכן אמרו במסכת שבת (קל ע"א) כל מצוה שקבלו ישראל עליהם בשמחה, כגון מילה, שנאמר (תהלים קיט קסב): "שֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֹרְתֶךָ", עדיין עושים אותה בשמחה. ופירש רש"י בשמחה, שעושים משתה. ועוד אמרו במדרש (תנחומא תצוה אות א): אמר רבי שמעון בר יוחאי, בא וראה שאין חביב לפני האדם יותר מבנו, והוא מל אותו כדי לעשות רצון בוראו, הוא רואה בנו שופך דם ממילתו ומקבל עליו בשמחה, ולא עוד אלא שהוא מוציא הוצאות ועושה אותו היום של שמחה מה שלא התחייב. וכן אמר דוד (תהלים נ ה): "אֶסְפּוּ לִי חֲסִידֵי כְרִיתֵי בְרִיתִי עָלַי זָבַח", שלכבוד דם **כריתת הברית** שהוא **זב ל-ח'** ימים, עושים **זבח**. ועוד אמרו במדרש תנחומא: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", אין כתוב כאן שיוציא הוצאות על המילה, ובא וראה כמה ישראל מחבבים את המצוות שהם מוציאים הוצאות כדי לשמור את המצוות ולשמוח בהן. אמר הקב"ה אתם משמרים את המצוות ושמחים בהן, אף אני מוסיף לכם שמחה, שנאמר (ישעיה כט יט): "וְיֹסְפוּ עֲנִיִּים בְּה' שְׂמָחָה... בְּקְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל יִגְלִלוּ". (עיל ב"י ס"ס רסה. פה)

וּכְתַב רַבְנוּ בַחֲיֵי (כד הקמח ענין מילה. לפני כ-750 שנה): מצות המילה היא כעין קרבן שאדם מקריב פרי בטנו לכבוד השם לקיים מצוותו, וכשם שדם הקרבן מכפר, כך דם המילה מכפר, לכך עיקר המילה ביום השמיני, בדמיון קרבן שאינו כשר עד היום השמיני, שנאמר (ויקרא כב כז): "שור או קֶשֶׁב או עֵז כִּי יוֹלֵד, וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ, וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקָרְבַּן אִשָּׁה לַה'". וכשם שכתוב בקרבן (שמות כט לג), "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם", שאכילת בשר הקרבן מכפרת, כן המנהג בישראל שעושים סעודה ביום המילה ומתאספים הכל ובאים שם, ומנהג כשר הוא. ועל כן הזכיר דוד מלך ישראל: "אֶסְפּוּ לִי חֲסִידֵי כְרִיתִי בְרִיתִי עָלַי זָבַח", ללמדך כי ראויה המצוה הזאת שיתאספו הקרובים והאוהבים לשמוח ולעשות סעודה עליה. ע"כ. (ועיין שו"ת יביע אומר חלק א אורח חיים סימן לד אות ב, ד, ו. וחלק ה יורה דעה סימן לא אות ג)

פת ובשר

לאור כל האמור, מצוה לערוך את סעודת ברית המילה בכבוד גדול עם פת ובשר בהמה, שאין שמחה אלא בבשר ויין.

כן משמעות דברי חז"ל הנ"ל שאמרו שעושים משתה גדול וסעודה גדולה, וברור שהכוונה לבשר ויין, ולא למאכלי חלב שאינם בכלל משתה וסעודה גדולים. וכן פשוט שלא עשה אברהם אבינו סעודה שתהיה חשובה וייקרתית ככל שתהיה, עם גבינות חלומי ופיצות, ופשטידות ואטריות מוקפצות. וכן נראה מקיטרוג השטן הנ"ל, שמכל סעודה שעשה לא היה לו **תור או גוזל** להקריב לפניך. וכן מדויק במדרש שם: הוא רואה בנו שופך דם ממילתו ומקבל עליו 'בשמחה', ולא עוד אלא ש'מוציא הוצאות' ועושה אותו היום של 'שמחה' מה שלא התחייב. וכן אמר דוד ותהלים נ ה) "אֶסְפּוּ לִי חֲסִידֵי כְרִיתִי בְרִיתִי עָלַי זָבַח", שלכבוד דם **כריתת הברית** יעשו **זבח**. והיינו בשר הטעון זביחה - שחיטה, ולא גבינות וחלב. וכן נראה מדברי רבנו בחיי הנ"ל.

והנה נאמר בתורה (שמות יח יב): "וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה עִלָּה וַיִּזְבְּחִים לֵאלֹהִים, וַיָּבֵא אֶהָרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם חֲתָן מֹשֶׁה לְפָנֵי הָאֱלֹהִים". ופירש הרמב"ן, היה זה לאחר שהתגייר במילה וטבילה, ובאו אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עמו ביום חתונתו, כי חתן דמים הוא. וכתב בשו"ת משנה הלכות (חלק יד סימן רעב), ומבואר שעל ברית שהוא חתן דמים למולות, צריך סעודה עולה וזבחים, כמבואר ברמב"ן שזו הסעודה היתה בשביל הברית, שאם לא צריך סעודה כזו לברית, אם כן מה שונה יתרו, וזה פשוט מאוד. עי"ש.

למה אין לו חשק לעסוק בתורה?

כתב בשו"ת משנה הלכות (חלק יד סימן רעב) קבלתי מעשה שהיה אצל הגאון הקדוש בעל דברי חיים מצאנז שבא לפניו איש חשוב והתנצל שיש לו בית מלא תורה, וכל בניך לימודי ה', ורק בן אחד יש לו שאינו רוצה ללמוד, ואינו בן תורה, ויש לו מזה עגמת נפש וצער גדול. הרב התבונן במחשבתו הטהורה כדרכו בקודש, ותיכף שאל, "אולי עשית סעודה חלבית בברית, ולא אכלו בשר?" חשב האב והשיב שזוכר שהיה זמן מבולבל ועשו סעודת חלב. השיב הרב: "אם כן מה אתה רוצה". וכן היה מעשה כזה בדיוק עם הגאון החזון איש זצ"ל. (ודר פקודיך מצוה ב חלק המעשה הערה נד)

פת שחרית

אף שהמעלה הגדולה לערוך את ברית המילה בבוקר, וכנ"ל עמוד 129), לא מחמת כן יערכו את הסעודה במאכלי חלב וגבינות, אלא יערכו סעודה גדולה עם פת ובשר. ואולם, רשאים לכתחילה לערוך את הסעודה לבדה בשעות הצהריים, כי העיקר שהמילה עצמה נעשתה בבוקר. ומן הראוי, אף בבוקר בעת הברית, יכבדו את הציבור במיני מזונות ומגדים, כיד ה' הטובה עליהם, והנהג בהם מנהג דרך ארץ.

מדוע לא עשה העשיר סעודת ברית מילה?

האדמו"ר הקדוש רבי חיים מריבניץ זצ"ל, קיים במלוא המובן את מאמר חז"ל (וגיטין נז ע"ב): "כי עליך הורגנו כל היום" - "זו מצות מילה". הוא חי ברוסיה בתקופת הקומוניזם, והיה מוסר נפשו ממש תחת סכנות איומות ונוראות למול תינוקות יהודים ולהכניסם בבריתו של אברהם אבינו. (ועיין בשער האגדה בפרק "סיפורים" כמה מעשיות נוראות עליו). מספרים שפעם התכבד למול אצל עשיר מופלג, והיתה שם סעודה גדולה כיד המלך, אך פתאום ראו כי הרב תמה "מדוע לא עשה העשיר סעודת ברית מילה"? כשהתפלאו השומעים על תמיהתו, הסביר דבריו, "הלוא לא הגישו בשר, ואין סעודת ברית מילה אלא בבשר". (אור ישראל עמוד תמח)

כדאי להתאמץ

אף מי שקשה עליו להוציא הוצאות עבור סעודה, כדאי שיתאמץ על הדבר. אולם אם אין באפשרותו כלל, יעשה מה שביכולתו, והשם יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים.

במדרש תנחומא (פרשת חיי שרה אות ז) אמרו, כשמל אדם את בנו, אפילו ממשכן עצמו, משמח אותו היום, הוי אומר (ותהלים עא יד) "וְהוֹסַפְתִּי עַל כָּל תְּהִלָּתְךָ". ע"כ. ומבואר שיש ענין להתאמץ יותר מכדי יכולתו, כדי לעשות משתה ושמחה, עד שלווה כסף וממשכן את עצמו, וכן מפורש שם פרשת תצוה אות א). וכתב בחכמת אדם (וכלל קמט אות כד) ומי שאפשר לו לעשות סעודה ומקמץ ואינו נותן רק קפה או יין שרף ומיני מתיקה, לא יפה עושה, והגאון מוילנא מיחה בהם. ע"כ. וכתב בערוך השולחן (סימן רסה סל"ז), ובמדינתנו מעטים הם שעושים סעודה, ורק אוכלים קצת מיני מתיקה כעוגות לקח וכיוצא בזה, מפני העניות וכובד הפרנסה. (ועיין לעיל עמוד 92)

גדול כח סעודת הברית

"שפת אמת" מגור, פנה פעם אל אחד ממקורביו, וביקש ממנו שיקח את שני בניו הקטנים אל יהודי מסויים בוורשא, שיברך אותם. עשה הקרוב כבקשת הרבי, נסע עם הילדים, בחושבו כי בודאי מדובר בצדיק ידוע ומפורסם. להפתעתו, איש במקום לא ידע במי מדובר. ורק לאחר חקירות ודרישות רבות, הגיע אל אותו יהודי, וראה לפניו אדם פשוט ביותר. שטח לפניו את בקשתו, שיברך את הילדים. נראה כי הלה לא הבין כלל מה מבקשים ממנו. אולם הקרוב הפציר בו ואמר: "אף שאינך יודע מאומה, תואיל נא לברכם כבקשת אביהם הרבי מגור". עשה היהודי כחפצו, והרעיף ברכות על ראשם.

בדרך חזרה, היה תמה ומשתאה לדעת מה טיבו של יהודי זה ומה מעשיו, אולי הוא מל"ו צדיקים נסתרים... אולם בשובו לגור, סח לו הרבי דבר פלא: אכן איש פשוט הוא, אלא שפעם אחת, כשנימול בנו, לא היתה בידו אף פרוטה לצרכי סעודת הברית, הוא מכר את כלי מיטתו כדי להכין סעודת מצוה בכסף שקיבל, ונשאר בעירום ובחוסר כל! הדבר עשה רושם גדול בשמים - איש פשוט כמוהו יעשה כזאת! נימנו וגמרו לתת לו את שכרו גם בעולם הזה, שכל ברכה היוצאת מפיו, לא תשוב ריקם. והוא עצמו כלל אינו יודע שניחן בכח סגולי כזה שברכותיו מתקיימות! (ראש גולת אריאל ח"א עמוד כה)

סעודת ברית תמורת כרטיס הגרלה

פעם כשהגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל עמד להכניס את אחד מבניו בבריתו של אברהם אבינו, לא היתה בידו פרוטה לפרוטה. הוא הצטער שמא לא יוכל להכין

סעודת מצוה. להלוואות הוא לא רצה להזדקק, כי התרחק מכך מאוד. על כן, החליט למכור לשם כך שטר הגרלה של הבנק האוסטרי שהיה בידו עוד בטרם עלתו בצעירותו לארץ ישראל. הקונה היה הרופא ד"ר שוורץ. בכסף שקיבל תמורת שטר ההגרלה הכין רבי חיים את צרכי הברית. כעבור זמן, בא אליו ד"ר שוורץ, ובהתרגשות גדולה סיפר כי בהגרלה זו הוא זכה זכיה גדולה מאוד של מאה אלף גולדן אוסטריים! וכפיצוי על כך שהאגרת היתה מתחילה של הרב, הוא הושיט לו מאה נפוליון זהב, סכום עצום מאוד מאוד בימים ההם:

סיפר רבי חיים: "לא היססתי אף לרגע, החזרתי לו את מאה הנפוליונים. הם לא הגיעו לי ולא היתה לי שום שייכות לזכיה! לא שטר ההגרלה הוא הזוכה, אלא המחזיק בו! ומה לי ולד"ר שוורץ?! אם הוא זכה בגורל, הזכיה כולה שלו. גם אם לא היה רוכש אצלי את שטר ההגרלה, הרבה שלוחים לו למקום". כך סיים רבי חיים את סיפורו, ללא כל התפעלות מהנהגתו המיוחדת הראויה לשבח. (בדור תהפוכות עמוד 189)

"שירו לו זמרו לו, שיחו בכל נפלאותיו" (תהלים קה ב)

מצוה לשמוח ולשיר לכבוד המילה. וטוב ונכון להביא כלי נגינה, כדי להרבות בשמחה, ולהודות לשמו יתברך ויתעלה, כמו שכתב מרן החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סימן כא) שכן המנהג להביא כלי נגינה, ויגל האיש ותשמח היולדת. (ועיי' בתוספות מסכת חגיגה טו ע"א בשם הירושלמי. הובא להלן עמוד 193)

ואמרו בזוהר הקדוש (שמיני מד ע"א): כל אדם שנולד לו בן, צריך להקריב אותו קרבן להשם, בשמחה וברצון הלב, להכניסו תחת כנפי השכינה, ונחשב לפני השם שהוא קרבן שלם שיתקבל ברצון. וכתב השל"ה הקדוש (מסכת חולין דף פג): "אם מצוה לשמוח שמחה גופנית לכבוד המילה, קל וחומר שמחה רוחנית. וכשמביא את בנו למילה, יתעורר בלבו שמחה גדולה ויפאר וישבח להשם יתברך על אשר זיכהו לבן, ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ויהיה חתום באות ברית קודש אשר ציונו השם יתברך, ובזה אנחנו עבדיו ונושאים החותם הקדוש, ויגל וישמח שמחה גדולה בלבו שהיא דביקות בו יתברך".

גם בספר יסוד ושורש העבודה כתב: יכניס הודאה ושמחה עצומה בלבו, כי חסדו עליו גבר לזכותו בבן זכר להכניסו ביום השמיני בברית עבודת הבורא יתברך שמו ויתעלה. והנה זולת ההודאה הכללית שבעת הוולדו, ראוי לאדם בכל שבעת הימים שעד יום המילה, להכניס הודאה עצומה בלבו בשמחה עצומה, ואשרי המחכה להגיע מיום אל יום, אימתי יבוא לידו יום השמיני למול את בנו ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו, שעל ידי זה יכנס בחלק הקדוש של יוצרנו ובוראנו יתברך שמו, והיה לאות ברית חותם קודש בבשרו. והיה עבד ה' לעולם לשמור תורתו הקדושה והתמימה, וה' יתעלה ויתרומם ויתנשא זכרו לעד, יהיה לו אלוה ולאדון לעולם. ואיך לא יתלהב לבנו ברוב החדווה והשמחה שזוכה להכניס את בנו תחת כנפי יוצרנו, ועל ידי זה יזכה לכל טוב הצפון. עי"ש.

צדקה וסעודה לעניים

העושה סעודת מצוה ואינו מאכיל לעניים, חלילה יכול השטן לקטרג עליו. על כן

ישים לב אבי הבן להזמין עניים לסעודת המילה, או שיקדים לתת להם צדקה בעין יפה ונדיבה, ובכך יקויים בו הפסוק (מלכים א ה יח): "אִין שֶׁטֶן וְאִין פֶּגַע רָע".

בא וראה דברים מבהילים בוזהר הקדוש (הקדמה י ע"ב) על מי שאינו נותן חלק לעניים בסעודת מצוה: פתח רבי שמעון ואמר, כל מי ששמוח במועדים ולא נותן חלק להקב"ה, שאינו משמח את העניים כפי יכולתו, אותו רע עין שהוא השטן, שונה אותו ומקטרג עליו ומסלקו מן העולם, וכמה צרות על צרות מסובב לו. כי בימים אלו הקב"ה בא לראות את אותם בני אדם השבורים, ואם רואה שאין להם במה לשמוח, בוכה עליהם ועולה למעלה ורוצה להחריב את העולם. ובאים המלאכים ואומרים: רבון העולמים, אתה נקראת רחום וחנון, תגלגל רחמך על בניך; אומר להם: הלוא העולם לא עשיתיהו אלא על החסד, שנאמר (תהלים פט ג) "אֲמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה", ועל החסד העולם קיים. הרי פלוני אכל ושתה ויכול לעשות חסד עם העניים, ולא נותן להם דבר. ובא המקטרג ומבקש רשות לרדוף אחר אותו האיש.

מי לנו גדול מאברהם אבינו שעשה חסד לכל הבריות, וביום שעשה משתה גדול, קרא לכל גדולי הדור. והרי בכל סעודת שמחה, המקטרג הולך ורואה, אם אותו אדם הקדים חסד לעניים ויש עניים בביתו, הוא לא נכנס לאותו בית. אבל אם הוא רואה שמחה בלי עניים ובלי חסד, עולה ומקטרג עליו. גם בסעודה שאצל אברהם ירד המקטרג ועמד על הפתח כמו עני ולא השגיחו בו, כי אברהם היה משמש את אותם מלכים וגדולים, ושרה היתה עסוקה להניק את הבנים של כולם, כי לא האמינו שילדה באמת, וחשבו שהביאה את יצחק מן השוק, לכך הביאו את בניהם עימם, ונטלה אותם שרה והיניקה את כולם, שנאמר: "מִי מֵלֵל לְאַבְרָהָם הַיְנִיקָה בְּנִים שָׂרָה", "בנים" ולא בן. והמקטרג היה עומד על הפתח, ואמרה שרה: "צַחֵק עֵשָׂה לִי אֱלֹהִים". מיד עלה המקטרג לפני הקב"ה, ואמר: רבון העולמים, אתה אמרת "אברהם אוהבי", הנה הוא עשה סעודה ולא נתן דבר לעניים, ולא הקריב לפניך אפילו יונה אחת. ועוד אמרה שרה שצחקת בה. אמר לו הקב"ה, מי בעולם כאברהם. אך המקטרג לא זז משם עד שבלבל לכל אותה שמחה, וצויה הקב"ה להקריב את יצחק קרבן, ונגזר על שרה שתמות על צער בנה. הנה כל אותו הצער נגרם, בגלל שלא נתן דבר לעניים. ע"כ מהזהר הקדוש.

לאור דברי הזהר, ניתן להבין מה שאמרו בגמרא (סנהדרין פט ע"ב) על הפסוק (בראשית כב א): "וַיִּהְיֶה אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם", ומה הדגש "אחר"? אחר דבריו של שטן, שנאמר: "וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֵּה גְדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֵל אֶת יִצְחָק", אמר השטן לפני הקב"ה: רבוננו של עולם, זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך? אמר לו הקב"ה: כלום עשה אלא בשביל בנו, אם אני אומר לו זבח את בנך לפני, מיד זובחו. מיד "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם... וַיֹּאמֶר קָח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אַהַבְתָּ אֶת יִצְחָק... וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה". וכתב הגאון בעל תורת חיים, ומשמע מכאן שמעשה העקדה היה מיד לאחר קטרוגו של השטן. ותמוה שממה שאמר השטן מכל סעודה שעשה, לא היה לו להקריב לפניך תור אחד, משמע שמיד לאחר הסעודה אמר כן, והסעודה היתה ביום הגמל את יצחק, ואילו בשעת העקדה היה יצחק בן שלשים ושבע שנים. וצריך עיון. ע"כ. אולם על פי הזהר הנ"ל יש ליישב, כי באמת הקטרוג היה מיד לאחר הסעודה, וכבר באותה שעה נגזרה הגזירה שאברהם יעלה את יצחק לעולה, ושרה תמות על צער בנה, אך בפועל התבצעה הגזרה בעתיד הרחוק.

מעלה חשובה

ישנה מעלה להשתתף בסעודת ברית מילה, כמו שאמרו במדרש, שכל האוכל בסעודת מילה, ניצל מדינה של גהינם. (תוספות פסחים קיד ע"א, הלבוש סימן רסה סל"ז)

הזמנה לברית

יש אומרים שמי שהזמינו אותו לסעודת מצוה כברית מילה וכדומה, ואינו בא, הרי הוא מנודה לשמים. ולכן ישנם נזהרים שלא להזמין את מכריהם אלא רק להודיעם שיש מילה ביום פלוני, בשעה פלונית, במקום פלוני. אולם מן הדין אין

צריך לחשוש לזה, ואם לא מסתדר לו להשתתף מכל סיבה שהיא, רשאי שלא ללכת. ובלבד שאינו מתחמק מחמת זלזול במצוה, חלילה. [והלוואי שיזהרו הציבור בהלכות המפורשות בשלחן ערוך כמו שנזהרים כל כך בענין זה].

אמרו חז"ל (ופסחים קיג ע"ב), שבעה מנודים לשמים, ואלו הם וכו' ויש אומרים אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה. ובתוספות (קיד ע"א) אמרו, דהיינו סעודת מילה, וסעודת נישואין... ודוקא שיש שם בני אדם מהוגנים, וכמו שאמרו (סנהדרין כג ע"א) נקיי הדעת שבירושלים, לא היו מסובים בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עמהם. וכן כתב הרמ"א (סימן רסה ס"ב), כל מי שאינו אוכל בסעודת מילה, הרי הוא כמנודה לשמים. ודוקא כשנמצאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמצאו שם בני אדם שאינם מהוגנים, אין צריך לאכול שם. וכתב בספר שרביט הזהב, וראיתי רבותי גאוני עולם, שהיו מוחים בשמשים הסובבים בתי בני ישראל ומזמינים אותם לסעודת ברית מילה, ומזהירים אותם שלא להזמין, באמרם אולי מטעמים המתהווים לא ילכו לסעוד שמה, ויהיו חס ושלים בכלל נידוי. ע"כ. אולם בערוך השלחן (שם סל"ז) כתב, יש נוהגים לצוות לשמש שלא יקרא אותם לסעודת ברית מילה, אך עתה בעוונות הרבים אין לחשוש בזה, כי על פי רוב ימצאו גם אותם שאינם מהוגנים. גם הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין בספר הזכרונות כתב, אם נמצאו שם בני אדם מהוגנים רשאי להמנע מליכך לשם. והוא הדין אם בעל הבית רע עין וכו'. וכן אם עוסק בעשיית איזו מצוה, רשאי להמנע. וכתב בארחות ישר, רבים בזמן הזה שמזמינים אותם לסעודת ברית מילה, אינם הולכים אף שבני אדם מהוגנים שם, כיון שכיום מוכרח בעל הבית להזמין אנשים הרבה משורת דרך ארץ, ואינו מקפיד שיבואו ולפעמים נוח לו שלא יבואו, שלא הזמינים אלא מפני הכבוד. ועוד יש לומר שדוקא כשאינו שם מניין בלעדיו אז הוא כמנודה לשמים, אבל אם יש שם מניין אין להקפיד. ובצירוף כל הטענות יחד, שמא ימצאו אנשים שאינם מהוגנים, ושמא יש מניין בלעדיו, ושמא לא הוזמן אלא מפני הכבוד, רשאי להתחמק מללכת. (שו"ת יביע אומר חלק ד יורה דעה סימן יט אות א) ויש לצרף שרבותינו שלשת עמודי ההוראה, הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש השמיטו דין זה ולא הביאוהו כלל, וכן מרן בשלחן ערוך לא הביאו, ומן הנראה שלדעתם אין הלכה כן, כי דין זה הובא בגמרא רק בדעת "יש אומרים", ומשמע שתנא קמא חולק שאין זה בכלל המנודים לשמים.

כבוד התורה

תלמיד חכם שהזמינוהו לסעודת ברית מילה, ויודע בעצמו שלא יכבדוהו כפי כבוד התורה הראוי, אין צריך ללכת לשם.

כתב בספר עלי תמר (ירושלמי דמאי פ"ד ה"ב): בזוהר הקדוש מבואר שיש לעשות כסא לאלהיו הנביא, וכשמניחו צריך לומר בפיו "זה הכסא של אלהיו", ואם אין מזמינים כסא לאלהיו ואומרים כן בפירוש, אין אלהיו בא לשם. ומזה נראה לי שאם מזמינים תלמיד חכם לברית מילה ולשאר סעודות מצוה, והוא יודע שלא יכינו לו כסא כפי הראוי לתלמיד חכם ולא יתנו לו מקום כפי כבוד התורה, אין צריך ללכת שם. ואין צריך לחשוש שמא יהיה מנודה לשמים, שהרי אלהיו עצמו אם לא מעמידים לו כסא כבודו, אינו בא, ופשוט שצריך להיות כסא אלהיו כפי כבודו, ולא באיזו פינה נידחת שבוודאי לא יבוא, ואף בתלמיד חכם הדין כן. ע"כ.

פעמיים באהבה

תלמיד חכם שהזמינוהו לסעודת ברית מילה בכרטיס הזמנה המצוי כיום, אינו צריך ללכת לשם, אלא דווקא אם הזמינוהו בהזמנה נוספת בפירוש.

כתב בספר עלי תמר (שם): אמרו במדרש איכה על הפסוק (איכה ד ב) "בְּיַי צִיּוֹן הִיקָרִים הַמְסֻלָּאִים בְּפֶזֶז", ומה היתה יקרותם? שהכירו ערך עצמם שלא היה אחד מהם הולך לסעודה עד שנקרא ונשנה בשנית. והטעם בזה, כי הקריאה הראשונה יתכן שאינה אלא מפני הנימוס למראית העין, אך כשמזמינו בשנית הוא סימן שמזמינו באמת, ורק אז באה ההלכה שהולך לסעודת מצוה. ויש

ללמוד מזה על זמנינו שעל כרטיס ההזמנה בלבד שאינו אלא דבר שבשיגרה הנשלח לכל אדם, אין תלמיד חכם צריך ללכת, אלא דווקא כשמזמינו בפירושו, נוסף על כרטיס ההזמנה. ע"כ.

תלמוד תורה כנגד כולם

העוסק בתורה והזמינוהו לסעודת ברית מילה, פשוט וברור שיכול להימנע מללכת, שאין לך מעלה גדולה יותר מעסק התורה, וכל שכן אם הוא תלמיד חכם שזכה לברר הלכה למעשה, שמי ידמה לו ומי ישווה לו.

כתב הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין, אפילו הזמינוהו לסעודת מילה והוא עוסק בתורה, רשאי להמנע, שהרי אפילו אם היתה לפניו מצוה אחרת, הלא העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין לך עוסק במצוה גדול מהעוסק בתורה, וכיון שאפשר לקיימה על ידי אחרים, אין צריך ללכת לשם. וכתב מרן מלכא זצוק"ל (מאור ישראל חלק ב פסחים קיד ע"א): וזוה מובן מה שאמרו בגמרא (ובבא בתרא קטז ע"א) שרבי יהושע בן לוי לא היה הולך לנחם אבלים אלא אצל מי שמת בלי בנים. ופירש רש"י, מפני שהיה טרוד בתלמוד תורה. ובשו"ת שער שלמה זוראפה הקשה על זה, וכתבתי בגליון שם: שלא קשה, כי אף שתנחומי אבלים מצוה, מכל מקום תלמוד תורה עדיף, כיון שתנחומי אבלים אפשר לקיימם על ידי אחרים, ומיהו במת בלי בנים שהוא צער וכאב גדול, היה הולך לנחם, יען גדל הכאב מאד. ופשוט. ע"כ.

כתב בשו"ת מהרש"ג, הגם שמצוה רבה ללכת לסעודת מצוה, אבל אם יש שם מנין בלעדיו, אין לך מצוה רבה מלישב בביתו ולעסוק בתורה ולידע הדינים וההלכות שציונו הקב"ה בכל פרטיהם. וכשלמדתי תורה אצל מורי ורבי הגאון הצדיק המהר"ם שיק, ולעת חתונתי הלכתי להיפרד ממנו ולקבל ברכתו, אמר לו מר זקני שהיה מבעלי הבתים החשובים שבעיר חוסט, שיאמר לי שלא אלך לכל הסעודות והשמחות. ואז אמר לי מורי (מתורגם מלשון אשכנז) "אם יושבים ולומדים, אף פעם לא מתחרטים!" ומאז הרבה פעמים נזכרתי בדבריו הקדושים, וראיתי על פי הנסיון שהם דברים אמיתיים ונכונים, שכמעט בכל השמחות והסעודות יש הוללות. ועל כל פנים לתלמיד חכם שיכול לברר הלכה, פשוט וברור בלי ספק שטוב לו לישב בביתו לברר הלכה, שזה גדול יותר מכל השמחות של זמן הזה, אלא אם כן במקום נחוץ מאוד. ע"כ. ודברי פי חכם חן, ושפתים ישק, משיב דברים נכוחים. (שו"ת יביע אומר חלק ד יורה דעה סימן יט אות ג, ו)

לקיחת מאכל

מי שלא יכול להתעכב בסעודת הברית מכל סיבה שהיא, רשאי לקחת איזשהו מאכל מסעודת הברית ולאכול בביתו.

כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רז אות ב): ואני דרכי לקחת דבר מסעודת הברית לביתי. ודבר פשוט הוא שמוהל עירוני הטרוד גם בשאר מצוות, שאינו חייב לאכול בכל הבריתות.

ביטולה לצורך קיומה

תלמיד חכם שהזמינוהו לסעודת ברית מילה, ורואה שבהליכתו לשם יוכל לזכותם בדברי תורה או שעל ידי נוכחותו יקיימו את ההפרדה הנחוצה בין הגברים לנשים, כדאי הדבר ליבטל מלימודו וללכת לשם, וזכות הרבים תלויה בו. (שו"ת יביע אומר שם אות ח)

מעשה במרן מלכא זצוק"ל שאף שהיה בתוך השנה לפטירת אביו רבי יעקב ז"ל, הלך וסידר חופה וקידושין לבנו של גביר נדיב ונכבד ומוקיר רבנו, התומך בישיבות בעין יפה, כדי לעודדו ולחזקו. וכתב מרן (שו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה סימן נו, בכתב יד בגיליון הנדפס מחדש): "וכל שכן

כשיש צורך בדבר, שעל ידי בואי לשם, יושבים הגברים מצד אחד והנשים מצד אחר, ולא יושבים בערבובייה, לבלתי היות שם ערוב, שכך היה התנאי לגבי השתתפותי שם. וכן נעשה בעבר בנישואין של בנו הקודם של הנדיב הנ"ל, על פי התנאי שהתניתי עמו. ואם אמנע מללכת שם, יחזרו לפרוץ לעשות הכל בערבובייה". ישמע חכם ויוסף לקח.

הזמנת רחוקים מתורה

מכרים הרחוקים משמירת התורה והמצוות, ויש לשער שאם יבואו לסעודת הברית, יאכלו ללא ברכה וללא נטילת ידיים וברכת המזון, אם באופן שלא יזמינם, יהיה נראה כמזלזל בהם, ואולי חלילה יבואו לידי מחלוקת וזלזול בתורה, יזמינם. ואם לאו, יתחמק מלהזמינם. וטוב שבעלי השמחה יזכו את המאכלים למוזמנים, שאז נמצא שהמוזמנים אוכלים משלהם, ויש אומרים שבמאכל שלו, אין איסור מסייע בידי עוברי עברה. ("הנישואין בהלכה ובאגדה" עמוד 146)

פסק מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן קסט ס"ב): "לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך". וכתב הגרש"ז אוירבך, הן אמת שצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוון מעשיו לשם שמים, מכל מקום, חושבני, שמי שבא אליו אורח חשוב אשר איננו שומר תורה ומצוות, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה, ואם בעל הבית לא יתנהג עמו בנימוס המקובל לכבד אותו במאכל ומשתה, יתכן שבגלל זה יתרחק חס ושלום מהתורה והמצוות, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על ההולכים בדרך התורה. על כן, הנכון לכבד אותו באכילה ושתיה ולא לחשוש לאיסור "לפני עיור לא תתן מכשול" בזה שמכשילו באכילה ושתיה בלי ברכה. שאף שאין אומרים לאדם לעבור על איסור קטן כדי להציל אחרים מאיסור גדול, מכל מקום בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיוון שיש חשש שעל ידי מניעת כיבודו, יבוא לבני התורה ותגרם שנאה על ידי כך לשומרי התורה, נמצא שיכשילו באיסור גדול יותר, על כן אין כאן נתינת מכשול, אלא אדרבה, הסרת מכשול שלא יבוא לעוון חמור יותר. ולכן יש להתיר גם לילדים שהוריהם אינם שומרי תורה ומצוות, וניסו בדרכי נועם לשדלם לברך, ולא עלה בידם, שרשאים להגיש להם מאכל ומשקה, שעל ידי התנהגותם עימהם בנימוס המקובל, אולי תתקרב דעתם, ובמשך הזמן יקיימו תורה ומצוות. וכיוצא בזה כתב הגאון החזון איש זיע"א.

סעודה בבית כנסת

מן הדין מותר לערוך סעודת ברית מילה בבית כנסת או בבית מדרש עם שירי קודש ודברי תורה, מכיון שזו סעודת מצוה, ובלבד שיקפידו שהנשים תבואנה בתלבושת צנועה. וישמרו על קדושת המקום לתת הפרדה גמורה בין הגברים לנשים, ואף יזהרו שלא לדבר שם דברים בטלים, כפי שחובה להיזהר תמיד, מפאת חומרת וקדושת בית הכנסת. אולם, אם לא יעמדו בכל זה, אסור לערוך שם את הברית או את הסעודה כלל ועיקר. (שו"ת יביע אומר חלק י או"ח סימן יד, וחלק ט או"ח סימן קח אות עח)

אמרו בגמרא (פסחים קא ע"א) מקדשים בבית הכנסת בליל שבת כדי להוציא את האורחים שאוכלים ושותים בבית הכנסת. וכתב רב נסים גאון, ומה שאמרו במגילה (וכה ע"א) בתי כנסיות אין אוכלים ושותים בהם, היינו בסעודות הרשות של חול, אבל בסעודת שבת, סעודת מצוה היא ומותר לאכול שם, כמפורש בירושלמי שאוכלים שם בעיבור השנה ובקידוש החודש. וכן כתבו הסמ"ג, אור זרוע, ארחות חיים, והרא"ש מלוגיל בספר המנהגות. וכתב בספר המנהיג, סעודת שבת שהיא סעודת מצוה, מותר לאכול בהם. וראיה ממה שאמרו בירושלמי שבת כנסיות צריכים בדיקה מחמץ, שכן אוכלים שם בשבתות וראשי חודשים ובקידוש החודש, מפני שהן סעודות מצוה. ורבי יוחנן היה נכנס לבית הכנסת למחרת קידוש החודש, והיה מלקט הפירורים שנשארו מסעודתם ואוכלם לחיבוב מצוה, והיה אומר יהא חלקי עם מי שקידש החודש כאן מאמש. ומבואר שמותר לאכול סעודת מצוה בבית הכנסת, ומנהג אבותיהם בידיהם. ע"כ. ומהר"ם חלאווה והר"ן כתבו, שלצורך רבים מותר אפילו סעודה שאינה של מצוה. ומרן השלחן ערוך (סימן קנא ס"ד) פסק כדעת

רוב הראשונים הנ"ל, וזו לשונו: לצורך בית הכנסת מותר לאכול ולישון בתוכו, ואפילו לצורך מצוה אחרת, כגון שנקבצים לעבר את השנה והחודש בבית הכנסת, מותר לאכול שם. ע"כ.

ואמנם המגן אברהם כתב בשם רבנו פרץ להקל דוקא בסעודה שאין בה אלא פת וקטנית, אבל סעודה גדולה של משתה יין ושכר, אין להתיר אפילו היא סעודת מצוה. אולם מדברי הראשונים הנ"ל לא משמע כן, שהרי התירו לאורחים לסעוד בבית הכנסת סעודת שבת מפני שהיא סעודת מצוה, וכמפורש בירושלמי, וסתם סעודת שבת היא סעודה גדולה שאוכלים ושותים כל צורכם, והיו רגילים לקבוע סעודתם על היין, כמבואר בברכות (מב ע"ב). ולדבריהם, ברור שיש להתיר גם לערוך סעודת ברית מילה, וחתן וכלה, וסיום מסכת, מפני שהיא סעודת מצוה. גם בשו"ת קרן לדוד כתב, שנוהגים להקל לערוך סעודות גדולות של מצוה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. וכתב המשנה ברורה (סימן קנא ס"ק כ), הנוהגים להקל לעשות סעודת סיום מסכת בבית המדרש, מפני שאין להם מקום מרווח יותר, אף שהיא סעודה גדולה, יש להם על מה לסמוך, ואין למחות בידם. ע"כ. ובשער הציון שם צירף את הירושלמי הנ"ל שהיו אוכלים שם גם בשבתות ובראשי חודשים, ואז בודאי לא היה פת וקטניות בלבד וכנ"ל.

ועל כל פנים, ברור שכל מה שיש להקל לערוך סעודה בבית הכנסת, הוא רק לציבור יראי שמים שזהירים במעשיהם ובלבושיהם, ולא חשודים לדבר דברים בטלים בבית הכנסת או לבוא חלילה לידי שיכרות וקלות ראש, אולם אם חלילה לא עומדים בזה, וכאשר אוכלים ושותים דעתם זחה עליהם, פשוט וברור שאין להתיר לערוך שם סעודה, והעיון תלוי בצווארם של אותם גבאים חסרי דעת והבנה בחומרת וקדושת בית הכנסת שמאפשרים להם זאת. שוב מצאתי שכיוצא בזה כתב מרן מלכא במקום אחר (שו"ת יביע אומר חלק ג אבן העזר סימן י אות ח) וזה תוכן דבריו: ואולם הדבר ברור שכל היתר זה הוא באופן שהנשים נכנסות לבית הכנסת בצניעות ובכיסוי ראש, שבלאו הכי הן חייבות בזה גם בצאתן לחוץ, אף כי במקומות המקודשים. וכמו שכתב גם כן הגאון רבי אליהו חזן אב בית דין אלכסנדריא בשו"ת תעלומות לב, שכך היתה המציאות בזמנו שהיו הנשים באות במלבושי כבוד לכבוד המקום הקדוש, ויושבים שם ביראת הכבוד. אבל כשהן יוצאות בלבושי פריצות בלי שרוולים וכדומה, בודאי שאין כל מקום להתיר בזה, ולהפוך על ידי זה מקום מקדש מעט למערת פרוצים, ובאו בה פריצים ויחללוהו, ויש למחות בזה בחזקת היד. והרי אפילו אנשים אסורים להיכנס לבית הכנסת בראש מגולה, כמו שכתב מרן בשלחן ערוך (אורח חיים סימן קנא סעיף ו), כל שכן נשים שמוזהרות על זה מהתורה גם בהילוכן בחוץ. ותורתנו הקדושה לא תשתנה בשום זמן חס ושלום, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר להיכנס בראש מגולה לבית הכנסת מקום השראת השכינה. גם נראה שאם עורכים שם שלחנות במאכל ומשתה כנהוג, ואינם שומרים על קדושת המקום על ידי שיחה בטלה וליצנות ושחוק וקלות ראש, ואין צריך לומר כשבאים לידי שיכרות והוללות, בודאי שמצוה למחות ולבטל מנהג רע כזה שהוא אותיות גהנם, ולגדור גדר לבל יערכו שם כלל. ע"כ.

ערבי שבת וחגים

ברית מילה שחלה ביום שישי או בערבי ימים טובים, מותר לערוך את הסעודה כל היום, כיון שהיא סעודת מצוה ולא שייך לדחותה. אך מן הראוי להקדימה לשעות הבוקר, כדי שיאכלו את הסעודה בלילה לתיאבון. (חזו"ע שבת א עמוד לב)

כבוד הבריות

הנוהג לאכול בשר ושאר דברים רק מהכשר מהודר מסויים, ועתה התארח לסעודת הברית או ליל הברית בבית חברו, והגישו לו מאכלים מהכשר מוסמך אחר שאינו נוהג לאכול, לא ימנע מחמת כן מלאכול ויפגע בו, אלא יאכל מה שמגישים לפניו, שאין לפגוע בחבר בשביל הנהגת חומרה וחסידות. ובעונות הרבים, כמה שנאה ומחלוקת נגרמות בעקבות הנהגות אלו שנעשות ללא מחשבה תחילה. ועיינו שו"ת יביע אומר חלק ה יורה דעה סימן ג, וחלק י יורה דעה סימן כ)

ופשוט וברור שכל זה באופן שאין חשש איסור, אלא שהוא רק מהדר ומחמיר יותר. אבל אם יש חשש איסור, כגון שהגישו לפניו עלי ירק שיש בהם חשש תולעים, על כיוצא בזה נאמר (משלי כא לו): "אִין חֶכְמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְגַדְדָה", ולא יאכל ממנו. אולם, במקרה שהביאו לו למשל דג מבושל עם עלי כוסברה ופטרוזיליה שאינם מגידול מיוחד ללא תולעים, יסלק את העלים והרוטב מהדג ויאכל את הדג לבדו בשימת לב, ויזהר ככל היותר שלא לפגוע בהם. [ובהזדמנות יבהיר להם בנחת את חומרת הענין של עלי ירק שאינם מגידול מיוחד]. [ועיין שו"ע יו"ד סימן ק ס"ד]

בגמרא (ביצה יא ע"ב, הגיגה כו ע"א, נדה לד ע"א) אמרו, נאמנים עמי הארץ בשעת הרגל אפילו על הקודש ועל התרומה, שנאמר (שופטים כ יא): "וַיֵּאָסֹף כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד תְּהִיבֵם", הכתוב עשאן כולן חברים [כמו תלמידי חכמים]. ופירש רש"י, כדי שלא לביישם. וכתב המהר"ץ חיות (נדה לד ע"א) בשם הרמב"ם במורה נבוכים: הנה מטרת הימים הטובים כולם, לשמחה ולקינוח שיש בהם הנאה הצריכה לבני אדם, ויש מהם תועלת בענין האהבה שצריכה שתהיה בין בני אדם בקיבוצים המדיניים. ותועלתם ידועה למה שיגיע לאדם תועלת מן הקינוח ההוא והתחדשות התורה, ואהבת בני אדם וחיבורם אלו לאלו. והיינו שנועדו הימים הללו לקרב את לבבות אחינו אלו לאלו, ולהרבות אחווה ורעות בקהל ישראל. ואם אין כל ישראל נאמנים אלו לאלו בענייני טהרות, ואינם יכולים לאכול ביחד, הדבר מביא לידי שנאה ופירוד הלבבות. משום כך ביטלו חכמים את טומאת עמי הארץ ברגלים, כדי שיוכלו כל ישראל, חבר ועם הארץ לאכול יחד, ולשבת בסעודת מרעים ולקרב את הלבבות אלו לאלו. עי"ש. וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין קג סע"ב): "גדולה לגימיה שמקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכניה על נביאי הבעל". **ואולם ההיפוך הגדול הוא הפירוד, במה שאדם מונע עצמו מלאכול אצל ישראל חברו**, ובפרט עת רעה שאינו נאמן אצלו על המעשרות ועל הטהרות, ולא לחינם אמר רבי עקיבא (פסחים מט ע"ב) "כשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור". ועל כן עיקר הסיבה לעליית הרגל היא כדי לחבר את לבבות ישראל זה לזה, אבל עדיין לא הושגה המטרה אם לא יהיו נאמנים זה לזה לטהרות, וראו חז"ל עצות מרחוק להשבית המונע שלא יבוא השטן לרקד ביניהם בימים קדושים אלו, לגרום שנאה ופירוד לבבות, ועשו את כל ישראל חברים בעת הרגל, ואף עמי הארץ נאמנים על יינם ועל שמנם, ומפני זה הרשו לעם הארץ ולחבר לאכול יחד לחם, ולהיות יחד בסעודת מרעים, ועל זה תגדל האהבה ויתחברו הלבבות זה לזה. עכ"ד. ועיין בתוספות פסחים קיג ע"ב ד"ה שראה. ודו"ק. ועיין עוד דברים נמרצים בספר עלי תמר (על הירושלמי דמאי פ"ד ה"ב).

וסיפר לי תלמיד חכם חשוב מזקני תלמידי חכמים של ירושלים, שזכה להתלוות שנים רבות אל הגאון הגדול חסיד וקדוש רבי מנצור בן שמעון זצוק"ל, ומידי פעם היו הציבור [בעלי בתים] מבאי בית הכנסת של הרב, מזמינים אותו לסעודות מצוה כחנוכת הבית, ברית יצחק, שבע ברכות וכדומה, והרב היה בא לכבדם ויושב ואוכל עם כולם, ומעולם לא שאל איזה הכשר עוף זה ואיזה הכשר מאכל זה, וכיוצא בשאלות כאלו ואחרות. ישמע חכם ויוסף לקח.

החמרתם בכשרות, והקלתם באיסור "כָּל אֶלְמָנָה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן"

מעשה בכמה בחורים שהוזמנו לסעודת "שבע ברכות" שאירגנה אשה אלמנה בביתה לכבוד חתן וכלה. בסעודה היא הגישה עוף ושאר מאכלים, אך הבחורים לא אכלו את העוף מכיון שהעוף לא היה בהכשר שהורגלו בו. בעלת הבית הצטערה על כך, אך לא היה בידה לשנות דעתם. למחרת כשהגיעו הבחורים לישיבה אצל רבם גאון עוזנו רבנו בן ציון אבא שאול זצ"ל סיפרו לו בהתפארות את הנעשה אמש, היאך התגברו על תאוותם ולא אכלו את העוף. אמר להם הרב בצער רב: אמנם החמרתם בכשרות, אבל הקלתם באיסור (שמות כב כא): "כָּל אֶלְמָנָה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן".

ועתה, שמענה ואתה דע לך, כי הנה בענין נוב עיר הכהנים שהתנגלגל הדבר שנהרגו בה שמונים וחמשה כהנים ונחרבה העיר כולה, כנאמר בנביא (שמואל א כב): "וַיֵּאמֶר

הַמֶּלֶךְ לְדוֹאֵג, סֵב אֶתָּה וּפָנַע בְּפָהֲנִים, וְיִסֵּב דּוֹאֵג הָאֲדָמִי וַיִּפְגַּע הוּא בְּפָהֲנִים, וַיָּמַת בַּיּוֹם הַהוּא שְׁמֹנִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ נִשָּׂא אֶפֻּד בָּד. וְאֵת נֹב עִיר הַכְּהֲנִים הִכָּה לְפִי חֶרֶב, מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מֵעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק, וְשׂוֹר וְחִמּוֹר וְשָׂה, לְפִי חֶרֶב". ואמרו חז"ל מפני מה נענשו נוב עיר הכהנים? מפני שהיתה שם אלמנה שילדה בן, והלכו אנשי העיר נוב ביום השמיני ומלו את הבן, ולאחר המילה כל אחד הלך לו לביתו, ולא ישבו לסעודת מצוה, וצעקה האלמנה אל השם יתברך על צערה בדבר הזה, ונגזר עליהם שיהרגו 85 כהנים כמנין מיל"ה. השם יצילנו. (הובא בשלחן ערוך המקוצר (ברית מילה עמ' יז) בשם הר"ש מנצורה (מחכמי תימן לפני כ-200 שנה) בשם הרד"ק).

ישמע חכם ויוסף לקח, שפעמים נראה לו שהוא מחמיר, אך אינו יודע ששופך את דמו של חברו, ופוגע בו, ועובר על כמה איסורים מן התורה.

מי מברך על כוס ברכת המזון

כתב בספר תשובות והנהגות (ח"ה סימן רצב), מצאתי דבר פלא בספר "מעשה איש" (חלק ו) בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א: מעשה ביהודי אב למשפחה ברוכת ילדים שאחד מילדיו סטה מן הדרך על אף שסנדקו היה הגאון החזון איש זצ"ל, וכנראה שהתרעם האב איך זה יתכן, וניגש לחזון איש, שאלו הרב: מי היה המוהל? מי התכבד בברכות? מי בעמידה לברכות? ומי קיבל קוואטר? וכשנתברר שכולם יראים ושלמים, הוסיף החזון איש ושאלו, ומי בירך ברכת המזון בסעודה? והשיב: את זה כיבדנו אדם "מודרני" [כלומר, אדם שלא כל כך ירא שמים], וענה לו החזון איש, "אם כן אני לא אשם", ונפרד ממנו. ע"כ. ונראה מדבריו, שגם אחרים שיש להם קשר לברית המילה, אם אינם כשרים כראוי, זה עלול להפריע בשורש קדושת התינוק. וכל שכן אם אינו מחנך את בניו כראוי, שבודאי לא יועיל, ופשוט.

זכות הרבים

מה טוב ומה נעים מה שנהגו רבים וכן שלמים להעניק לאורחיהם מזכרת מברית המילה של בנם. ומן הראוי שיתנו דעתם לתת דבר שיועיל שבעתיים למכריהם, וכך תיכפל זכותם לאין תכלית. וכבר אמר שלמה בחכמתו (משלי יב טו) "וְשִׁמְעֵ לְעֵצָה חָכָם". על כן, עצה טובה להעניק למשל חוברת מסדרת החוברות "בהלכה ובאגדה", המדברת על ליבם בשפה קלה ונעימה השווה לכל נפש, כמו 'שבת יומי' לגברים, ו'טהרה' או 'להיות את' לנשים, או מסדרת המועדים לפני כל חג וחג, שכבר אמרו חז"ל (אבות פרק ה משנה יח): כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. וכתב מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (בהקדמה לשו"ת יביע אומר חלק ו): אין לך מעלה גדולה כמו מי שמזכה את הרבים, שנאמר (דניאל יב ג): "וְהַמְשַׁכְּלִים יִזְהָרוּ פְּזָהֵר הַרְקִיעַ, וּמִצְדִּיקֵי הַרְבִּים פְּפוֹכְבִּים לְעוֹלָם וָעֶד", כשם ששבעת כוכבי לכת נראים לנו כניצוצות קטנים, והאמת שהם פי כמה וכמה מיליונים מכל כדור הארץ, כך המזכים את הרבים ערכם גדול אצל השם יתברך. ועיין עוד בדברי הפתיחה לחוברת "הסעודה בהלכה ובאגדה".

התוספות במסכת חגיגה (טו ע"א) ביארו כמה וכמה סיבות היאך אירע לאלישע בן אבויה לעזוב את דרך התורה ולהגיע עד כדי כך לרדת שחת, והביאו שם את התלמוד ירושלמי שאלישע אמר לרבי מאיר מה שפירש רבי עקיבא בפסוק (קהלת ז ח) "טוב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ", טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו, דהיינו שמתחילתו הוא היה טוב. ובי היה מעשה, שאבויה אבי היה מגדולי ירושלים, וביום שבא למוהלני, קרא לכל גדולי ירושלים והושיבם בבית אחד, ולרבי אליעזר ורבי יהושע במקום אחר, והיו הקהל אוכלים ושותים, שרים ומטפחים ומרקדים. אמרו

החכמים עד שאלו עוסקים בשלהם אנחנו נעסוק בשלנו, וישבו ועסקו בדברי תורה, עד שירדה אש מן השמים והקיפה אותם. אמר להם אבוייה אבא, מה באתם לשרוף את ביתי? אמרו לו, חס ושלום, אלא יושבים היינו וחוזרים בדברי תורה מתורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני, והלא התורה ניתנה באש. אמר אבוייה, הואיל וכך הוא כוחה של תורה, אם יתקיים הבן הזה, אני מפרישו לעסק התורה. ולפי שלא היתה כוונתו לשם שמים, לפיכך לא נתקיימו בו. ע"כ. וכתב מרן מלכא זצוק"ל ושו"ת יחיה דעת ח"ג סימן ע"ד, ואף על פי שלא התכוון אבוייה לקנטר אלא לכבוד, והרי מותר ללמוד למטרת כבוד או עושר? נראה שבדאי חטאיו ופשעיו של אלישע היו מתוך הבחירה שביד כל אדם, אלא שלפעמים על ידי זכות גדולה, הקב"ה שומר עליו ומסייעו הרבה ללכת בדרכיו אפילו על ידי ניסים ונפלאות, וכמו שכתב המהרש"א. ואילו הפרישו אביו לתורה לשם שמים, היתה זכותו מניחה על אלישע לשומרו מן החטאים, אך מאחר שלא כיון אלא לכבוד, הניחוהו על פי הבחירה הרגילה שביד כל אחד ואחד.

מכאן נלמד כמה שומה עלינו להתאמץ לקיים את הפסוק "טוב אַחֲרֵית דְּבַר מִרְאִשִׁיתוֹ", שבכל דבר ודבר נשתדל שכבר מתחילתו יהיה על הצד הטוב ביותר. והנה עתה מכניסים אנו את בנו לביתנו של אברהם אבינו, ישנם המשקיעים בעיקר באולם מפואר ובאוכל מיוחד, צלם יוקרתי לתמונות, וצלם יוקרתי לוידיאו, ומשקיעים בענייני הגשמיות יותר מדאי, ואילו בדברים החשובים ביותר, משקיעים פחות. על כן, חובה קדושה לתת את הדעת בהשקעה מעודפת בדברים הרוחניים יותר, וגם במזכרת שמעניקים לאורחים, ישימו לב להשקיע בדברים שיכפילו את זכויותיהם יותר ויותר, ובדאי שיהיה זה נחת רוח להקב"ה הרבה יותר מלחלק ברכון או מעט 'ציפורן' ביד וכיוצא בזה. ישמע חכם ויוסף לקח, אשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא. וראה עוד לעיל (עמוד 114).

ברית קודש

קדושים תהיו

ידוע הדבר ופשוט הענין, שאף אם אין ריקודים בסעודת הברית, עדיין יש להזהר שלא ישבו הגברים והנשים יחד בשום פנים ואופן, כי אין שמחה להקב"ה במצב שכזה, ומכל שכן כשנמצאים במקום שאין הנשים לבושות בצניעות.

כתב בספר חסידים (סימן שצג), בכל שמחה של מצוה, צריך לבדוק אם יש שם רעדה במקום גילה, שנאמר "וגילו ברעדה". אבל אם נשים יושבות בין האנשים שהרהורים שם, אין זו שמחה של מצוה, שאין שם רעדה במקום גילה, ואין שמחה במעונו של הקב"ה. ועל אלה ועל כיוצא בהם נאמר (ירמיה טו יז): "לא יִשְׁבְּתֵי בְּסֹד מִשְׁחָקִים וְאֶעֱלֶז", שכל מצוה הבאה עבירה על ידה, מוטב שלא תעשה המצוה, כמו מצוה לשמח החתן, ואם יש פריצים ויודע שבלא פריצות לא יהיה, או אינו יכול להיות בלא הרהור, או אינו יכול להיות מלראות בנשים, אל יהיה שם.

ואף על פי שבלשון ספר חסידים כתוב, "אם נשים יושבות בין האנשים", כבר למדו האחרונים מדבריו כיון שהחשש משום הרהורים רעים, הוא הדין והטעם אף אם לא יושבות ממש ביניהם, אלא רואים אלו את אלו, אין זו שמחה של מצוה. וכמו שכתב הגאון רבי אייזיק טירנא בספר המנהגים (מנהג כל השנה הגהות אות יד): כל מקום שאנשים ונשים רואים זה את זה, אין שמחה לפני הקב"ה כשיש בו הרהורי עבירה. וכן כתב הגאון החיד"א (בהגהותיו ברית עולם על ספר חסידים סימן קסח), וכן כתב הרש"ל (יש של שלמה כתובות פ"א סימן כ), כשיושבים אנשים ונשים בחדר אחד, השטן מקטרג, ואין שמחה לפני הקב"ה, ואני הגבר אשר ראה עוני עמי, שכמה קלקולים באו מזה. גם הלבוש (סוף אורח חיים מנהגים אות לו) כשהביא את ספר חסידים, כתב, כל מקום שאנשים ונשים רואים זה את זה, אין שמחה לפני הקב"ה כשיש בו הרהורי עבירה. וכן כתבו רבים מהאחרונים, ומהם: הכנסת הגדולה (הגהות טור אבן העזר סימן סב ס"ק כט), הש"ך (וירה דעה סימן שצא סק"ז), באר היטב (אבן העזר סב סק"א), עזר מקודש בשם בעל דעת קדושים מבוטשאטש, שו"ת יהודה יעלה אסאד (חלק ב סימן מה אות ה), שו"ת חתם סופר (חושן משפט סימן קצ), יד אהרן (טור

סימן סב אות כח), קיצור שלחן ערוך (סימן קמט ס"א), ספר מחזה עינים (סוף מחזה ז. לפני כ-120 שנה), החפץ חיים באהבת חסד ועוד. וכן כתב הגאון בעל פלא יועץ (ערוך חתן): אם תהיה תערובת אנשים ונשים, השטן מרקד ביניהם, אלא ישבו האנשים לבד והנשים לבד, בל יראו אלו את אלו.

ועיין בספר החינוך (מצוה קפת) שכתב: לא יעשה האדם שום דבר בעולם המביאו לידי הרהור בנשים, לא במעשה ולא בדיבור ולא בשום הרהור רמז, לקרב דעת האשה הקלה אל דעתו. ואף אם הוא מוצא עצמו חשוד התאווה קצת, לא יאמר כיון שאני מוצא עצמי כן, מה איכפת לי אם אסתכל בנשים, כי יודע אני בעצמי שלא יתעורר יצרי בכך, שהרבה אמרו כן ונכשלו. ואתה בני, הזהר הרבה על זה מאוד, ואל יבטיחך יצרך אף אם אלף ערבים יתן לך. ע"כ. וכתב בערוך השולחן (אבן העזר סימן כא ס"א): כללו של דבר, השם אורחותיו ומעגלותיו, לא יכשל לעולם, ואשר לא ישים אל לבו, יפול ברשת היצר הרע, כי חזק הוא ממנו. ע"כ.

וכתב החפץ חיים (גדר עולם פ"ט): "כל איש ואשה שרוצים באמת בטובת בניהם, שיחולו עליהם כל הברכות שמברכים אותם בשם השם, שישתדלו בכל נפשם שתהיה שמחתם שמחת אמת, כדת התורה, שיהיה לנחת רוח לפני השם. ובזכות זה, יזכם השם יתברך לראות מבניהם דור ישרים, זרע ברך השם". ע"כ. ועיין עוד בכל זה בחוברת "הנישואין בהלכה ובאגדה" (עמוד 267).

"מנהג" אותיות "גהנם"

לצערנו הרב, מצוי אצל אנשים מסויימים שיושבים לכתחילה באירועיהם אנשים ונשים יחדיו [למעט ריקודים], וטענתם בפייהם כי כך היה מנהגם משנים קדמוניות. ובאמת, שאין צורך להשיב על חלומותיהם ועל דבריהם, כי אין ספק שמי שמתנגד להפרדה בין הגברים לנשים, אין זה מחמת שבוערת בו קדושת איזה מנהג או לחלוחית של יראת שמים שהיא. וכבר דרשו חז"ל (סוכה נב ע"א) על הפסוק (זכריה יב יב): "וְסִפְּדָה הָאָרֶץ מְשֻׁפְּחוֹת מְשֻׁפְּחוֹת לְבָד, מְשֻׁפְּחַת בֵּית דָּוִד לְבָד, וְנָשִׂיָהּ לְבָד". והלא דברים קל וחומר, ומה לעתיד לבוא שעוסקים בהספד ואין יצר הרע שולט בהם, אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקים בשמחה, ויצר הרע שולט בהם, על אחת כמה וכמה שיהיו אנשים לבד ונשים לבד.

וקל וחומר בן בנו של קל וחומר למציאות של היום שבאות נשים רבות ללא צניעות ובפריצות ממש, והיושב שם בודאי שנכשל במראות אסורות ובכמה וכמה איסורי תורה. על כן, החס על נפשו, יזהר מלהשתתף באירועים שכאלו, כי על "מנהג" כגון זה נאמר שהוא אותיות "גהנם". ולא יבוש מפני המלעיגים עליו כלל.

וכתב בספר חסידים (סימן טו): ועיקר חוזק החסידות, שאף על פי שלועגים עליו, אינו מניח חסידותו וכונתו לשמים, ואינו רואה פני נשים ואף על פי שכולם רואים, כגון שהיה במקום שהנשים שם מלובשות עדיים, והכל מסתכלים והוא אינו מסתכל, יזכה לרב טוב הצפון, כמו שנאמר ותהלים לא כו: "מִה רַב טוֹבָדָא אֲשֶׁר צִפְנֵת לִירֵאִיד", ועינו תשבע מזיו השכינה, "מִלְכָּה בְּנִי תַחְזִינָה עֵינֶיךָ" (ישעיה לג יז). ע"ש.

וזו לשון מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן תקכט ס"ד): חייבים בית דין להעמיד שוטרים בחגים, שיהיו משוטטים ומחפשים בגינות ובפרדסים ועל הנהרות, שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים, ויבואו לידי עבירה, חס ושלום. וכן יזהירו בדבר זה לכל העם, שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה, ולא ימְשְׁכוּ ביין, שמא יבואו לידי עבירה, אלא יהיו כולם קדושים. ע"כ. וכתב המשנה ברורה: ודבר זה יש חיוב תמיד להזהיר עליו ולמחות במי שיש בידו, אלא שבחגים מצוי הקלקול ביותר.

ובעוונות הרבים, התפרץ קלקול זה בזמנינו באיזה מקומות גם בימות החול, ועון גדול הוא, ומי שיש בידו למחות, בודאי מחויב למחות. עכ"ד.

ומה שישנם עמי הארץ הטוענים להקל ראש בעניינים אלו, ומורים היתר לשבת בתערובת אנשים ונשים, בטענה שרק יושבים ולא רוקדים, ולכן אין חשש להרהורים רעים, הנה ברור שזו טענת שוא, הבל ורעות רוח, שאינה על פי רוח תורתנו הקדושה כלל. ומיותר לומר, כמה מכשולים, סכסוכים ואיסורים חמורים נגרמו מהנהגות רעות שכאלו, שכבר אמרו חז"ל אין אפטרופוס [אין ביטוח!] לעריות וכתובות יג ע"ב, שנפשו של אדם מחמדתן ומכות כג ע"ב. על כן, ירא שמים, יודה על האמת, וירחק מכל הנהגה שכזו. וכבר כתב רבי משה הכהן בן אחותו של הרא"ש וספר חסידים תנינא סימן צט, שכל השומר עיניו מלהסתכל בנשים, ששון ושמחה ישנו.

הפרדה בברית

יש להקפיד על הפרדה בין הגברים לנשים גם בעת הברית עצמה, כי לצערנו הרב, גם כשישנה מחיצה, ישנן נשים הנכנסות לעזרת הגברים ומתקרבות יותר למקום הברית, ומכשילות את הרבים. על כן, הנכון לערוך את הברית סמוך קצת למחיצה, ובכך הנשים תשארנה על מקומן לשמוע את הברכות, מבלי לפתוח את המחיצות, ולא תהיה תקלה ומכשול, חלילה. וכאשר הברית מתקיימת בבית הכנסת, ברור הדבר שהנשים תהיינה בעזרת הנשים בלבד.

צא וראה מה שכאב על כך הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א הרב הראשי לבת ים בספר "משפט הכתובה" (ח"ה עמוד תפח) וזה תוכן דבריו: וכמה יש להתמרמר ולהתפלא, על כך שישנן חופות ובריתות מילה שעומדים בהן אנשים ובני תורה, וסמוך להם ממש עומדות נשים ובנות מקושטות. ובשום מאורע אחר לא היו מעיזים לעמוד כך, והיו צווחים ככרוכיא על ההיצמדות הזו. ומעשה שטן הוא שהצליח להכניס בלבול כזה, אפילו במשפחות שכל חייהם תורה ויראה וחינוך וצניעות. ומי יודע אם לא מוטב מנהג הריקים שיושבים בעת החופה והמילה (אנשים לבד ונשים לבד, ולא עומדים כהלכה), ואז מכשול העיניים קטן יותר. ומבחינה מעשית, הנסיון מראה כי אם מצמידים את החופה והברית לאחד הקירות או למחיצה באולם, המכשול קטן יותר.

ואני הקטן חושבני תקנה גדולה וטובה, להסדיר מסך וידיאו גדול לצד הנשים, שיעביר את כל מהלך החופה והברית, ורואות ממקומן היטב את הכל, ומתרבה כבוד שמים. ופשוט שלא ברא הקב"ה את הוידאו כי אם בשביל כיוצא בזה, להעביר אמירת ברכות ועניית אמון, ולהרבות כבודו יתברך, וכמו שנאמר (ישעיה מג ז): "כל הנקרא בשמי ילכו בדי - בְּרֵאתִי, יִצְרַתִּי אֶף עֲשִׂיתִיו". ויהי רצון שתתקבל הצעה זו אצל שומרי התורה החרדים על הצניעות. עכ"ד. וכן עשה ידיד נפשי וחביבי הגאון רבי יצחק לוי שליט"א הרב הראשי לנשר, בברית מילה של בנו שיחי, וסידר מסך וידיאו לצד הנשים, וכך ראו את כל מהלך הברית. וכן אני הקטן זכיתי לעשות בחתונת בתי שתחי, כדי שיראו הנשים את כל מהלך החופה והברכות דרך המסך, ובכך נשארה עזרת הגברים בקדושה ובטהרה, בחסדי השם עלינו, הודות לעצה הטובה של הרב "משפט הכתובה" הנ"ל, וזכות הרבים תלויה בו, אשריו ואשרי חלקו.

תפילה וקריאת התורה

שליח ציבור

יש נוהגים לכבד את המוהל לעלות שליח ציבור ביום המילה, רמז לדבר ממה שנאמר (תהלים קמט ו): "רֹמְמוֹתַי אֶל בְּגָרוֹנִים, וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדִים". [פיפיות, הוא רמז לסכין המילה שיש לה שתי פיפות]. [הרמ"א סימן רסה סי"א]

וכתב מהר"ם מינץ, לא נמצאת דרשה זו בשום מקום, רק הדרשנים אומרים אותה, ועיקר הטעם שנהגו בכך, לפי שהמוהל עוסק במצוה, לכך ראוי הוא להתפלל. ומכל מקום ברור שאין לדחות משום כך שליח ציבור שהוא אבל בתוך י"ב חודש, וכל המוחה באבל מלעלות שליח ציבור, כאילו מוחה באדם לעשות מצוה, וכאילו גוזל את המת. (ש"ד סימן רסה ס"ק כג)

"אֹדָה ה' כְּצִדְקוֹ, וְאִזְמְרָה שֵׁם ה' עֲלֵינוּ" (תהלים ז יח)

ראוי ונכון להתפלל ביום הברית בניגון ובנעימה, כי הוא יום טוב ויום שמחה, שעל מצות המילה אמר דוד המלך: "שֵׁשׁ אָנֹכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב". ובהנהגות טובות אלו מראה את חיבתו והודאתו לשמו יתברך על אשר זיכהו להכניס את בנו לבריתו של אברהם אבינו עליו השלום, וכמובא בזוהר הקדוש (לך צה ע"א) שחשובה הברית בעיני הקב"ה יותר מהקרבת כל הקרבנות כולם.

כתב הגאון מהרח"ש [רבי חיים שבת, רבה של סלוניקי לפני כ-400 שנה] בשו"ת תורת חיים (חלק ג סימן ד): והולכים הקרובים לבית הכנסת ומתפללים שם בנגינות ובנעימות, הקדושה והקדישים ושאר התפילה בעד מצות המילה, להיות כי המצוה הזאת ראוי לשמוח עליה, וכמו שאמרו (שבת קל ע"א), כל מצוה שקיבלו עליהם ישראל בשמחה, כגון מילה, עדיין עושים אותה בשמחה. גם הגאון החיד"א [ברכי יוסף או"ח סימן קלא סק"ד] כתב בלשונו המליצית: שאבי הבן וכל הקרב הקרב [קרובי המשפחה] מתפללים בבית הכנסת, וכל עמה תמן כחדא שריין [וכל העם שם כאחד שרים], יתרועעו אף ישירו לכבודם, ובמקום רינה שם, אין נופלים על פניהם. עי"ש.

עליה לתורה

אם חלה הברית ביום שיש בו קריאת התורה, נוהגים לכבד את בעלי הברית בעליה לתורה.

כתב מהרי"ל, יפה כח הסנדק מהמוהל להעלותו לתורה קודם המוהל, כי הסנדק שמחזיק את הילד על ברכיו, הרי הוא כאילו בנה מזבח והעלה עליו קטורת. וכן פסק הרמ"א [סימן רסה ס"א]. ובשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא יורה דעה סימן פו) הקשה, הרי אם רגלי הסנדק הם מזבח הקטורת, אם כן המוהל הוא כמקטיר הקטורת, ולמה לא תהיה מעלתו יותר. וכל הדברים הללו אין להם שורש ועיקר בגמרא, והכל רק דרך דרש ורמז ולא לעיכוב ולא למנהג קבוע. ואין להאריך בדבר שכל השורש אינו מן התלמוד. ועיין בשו"ת חתם סופר (אורח חיים סימן קנט) במה שכתב ליישב בזה (והובא להלן עמוד 204).

גדול כבוד הבריות

אם נמצאים בבית הכנסת כמה בעלי ברית, כגון אבי הבן והסנדק, אין להעלות עולה נוסף כדי לכבד את שניהם, כי אסור להוסיף עולים לתורה בימי החול. אולם, רשאים לבקש מהכהן בדרך כבוד שיצא קודם הקריאה חוץ לבית הכנסת, ויאמרו "אין כאן כהן, יעמוד ישראל במקום כהן", ואז יעלו בעלי הברית. ואם אין עשרה אנשים מבלעדי הכהן, או שהכהן מסרב לצאת, יאמרו "אף על פי שיש כאן כהן, יעמוד ישראל במקום כהן", כי מן הדין אין יציאת הכהן מעכבת כלל ועיקר.

כתב מרן הבית יוסף [או"ח סימן קלה סוף אות ד]: כתב מהר"י קולון על קהל שהיו נוהגים שבשבת בראשית היה אחד מהקהל מתנדב מעות לצורך בית הכנסת כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה. וגם נהגו שאם יש שם כהן הוא קונה אותה מצוה או מוחל על כבודו ויוצא מבית הכנסת, ובשנה אחת ארע שלא רצה הכהן לקנות המצוה, וגם לא רצה לצאת מבית הכנסת, ועל כן הכריחוהו הקהל על ידי השלטון שלא יכנס לבית הכנסת כדי שלא יתבטל כבוד התורה ומנהג

אבותיהם. והשיב שיפה עשו שכפאוהו כדי שלא יתבטל מנהגם. ע"כ. והעיר על זה מרן הבית יוסף: ואיני יודע למה צריך הכהן לצאת מבית הכנסת כאשר מוחל הוא על כבודו, הלא האמוראים רב ורב הונא היו עולים עליית ראשון לתורה, ולא משמע שהיו יוצאים הכהנים מבית הכנסת וכו', אלא ודאי שבפני הכהנים היו עולים, ולא מצינו שיצטרך הכהן לצאת מבית הכנסת אלא גבי נשיאת כפים, לפי שאם אינו עולה לישא כפיו מבטל שלוש מצוות עשה. ע"כ.

וכתב מרן מלכא זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק ו או"ח סימן כג אות ג) שכן כתב הכנסת הגדולה שמצא בכתבי הרב רבי לוי טריוויש צרפתי ז"ל, שאף על פי שהכהן בבית הכנסת, עולה ישראל המתנדב וקורא במקום כהן. וכן הסכים הפרי חדש, וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף, יש נוהגים שביום חג שבעות, הרב של המקום קורא בבית הכנסת במקום כהן לכבוד התורה, ואין צריך הכהן לצאת, ואומר השליח ציבור "יעמוד הרב במקום כהן". וכן כתבו רבים מהאחרונים. גם הגאון מהר"ש קלוגר כתב, שמנהג האשכנזים בארץ ישראל להעלות לספר תורה ישראל במקום כהן, מפני שמצוי שם אורחים שרוצים להעלותם לתורה, ואפילו הכהן נמצא בבית הכנסת, כי מן הסתם הכהן מוחל, כי זו הדרך להעלות אורחים לתורה, וגדול כבוד הבריות, ואומר השליח ציבור "אף על פי שיש כאן כהן, יעמוד ישראל במקום כהן". והוא הדין בנידונינו שהוא יום שמחת המילה, אפשר לעשות כן. ורק באופן קבוע, למכור את כל העלויות לרבות עליית כהן, ולבטל מצות עשה של "וקדשתו", אינם רשאים לנהוג כן, ואפילו נהגו כן יש לבטל המנהג, וכמבואר באחרונים רבים. ומכל מקום כיון שבשו"ת ויען יצחק ובשו"ת לב חיים לא התירו גם באקראי שיעלה ישראל במקום כהן, כשנמצא בבית הכנסת, מחשש שמא יאמרו שכהן זה פגום ולכן אינו עולה לתורה, על כן נראה שלכתחילה יבקשו מהכהן בדרך כבוד לצאת מבית הכנסת לצורך בית הכנסת [כגון שהגיעו נדיבי עם התורמים] או לכבוד בעלי השמחה, שחביבה מצוה בשעתה. ורק אם יסרב לצאת, נסמך על עיקר ההלכה שכתבו מרן הבית יוסף ועוד, שאף על פי שהכהן נמצא בבית הכנסת, יאמר השליח ציבור: "אף על פי שיש כאן כהן, יעמוד ישראל במקום כהן". וכן יש לנהוג בשני חתנים או חתני בר מצוה, שבודאי לא גרעו הם ממה שנהגו להעלות את האורחים הנמצאים בבית הכנסת. גם המאמר מרדכי כתב, וראיתי מנהג פשוט במקומו שכשיש מילה בשני או בחמישי, אין הכהן עולה לתורה, אלא אבי הבן והסנדק והמוהל הם העולים, והעיקר אצלי בטעם מנהג זה, כי הכהנים מוחלים על כבודם וחולקים כבוד לבעלי הברית, ולנטפלים במצות המילה, ויש להם רשות למחול. וכיון שבעלי הברית יום טוב שלהם הוא וניכר הדבר, אין לחוש שמא יבואו הציבור למצה ומריבה חלילה.

מדני וידוי ביום המילה

בעלי הברית

שלושת בעלי הברית שהם: אבי הבן, הסנדק והמוהל, אינם אומרים וידוי בכל יום המילה, ואף לא בסדר קריאת שמע שעל המיטה בליל הברית, מפני שיום טוב שלהם הוא.

מי ששמע שנולד לו בן, והוא בעיר אחרת, ומשום מה אינו יכול להגיע למקום המילה, פטור מלומר וידוי ביום המילה, שבודאי גם הוא שמח שקרוביו עושים את המילה בזמנה. (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן יב אות ו)

בכל המנינים

בכל מנין שמתפלל בו אחד מבעלי הברית, אין אומרים בו וידוי, בין בשחרית בין במנחה. והטעם לזה, כדי לתת כבוד ויקר לעוסקים במצוה חשובה זו, שיום טוב שלהם הוא, ויום שמחה גדולה הוא, כמו שנאמר: "שֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שְׁלָל רָב". (שו"ת יביע אומר חלק ג או"ח סימן יא, וחלק י או"ח סימן נה הארות על רב פעלים חלק ד אות ב)

מוהל מומחה / סנדק קבוע

ברור שגם מוהל מומחה שיש לו בכל ימות השנה ברית מילה, פוטר את הקהל מלומר וידוי בבית הכנסת שמתפלל בה בכל יום. (שו"ת יביע אומר חלק ג או"ח סוף סימן יא) והוא הדין לתלמיד חכם גדול שמזמינים אותו בכל יום לישב סנדק. וכן היה מעשה רב בבית הכנסת של מרון מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שבמשך עשר השנים האחרונות, ישב כמעט בכל יום סנדק פעמיים, אחת לאחר תפילת שחרית, ואחת בתפילת מנחה, ובמשך כל ימות השנה לא אמרו שם וידוי.

ציבור שיש להם מוהל קבוע בבית הכנסת ורוצים לומר וידוי ותחנונים, יצא המוהל חוץ לבית הכנסת באותה שעה, ויאמרו. (עייני שו"ת יביע אומר שם, וסוף סימן יב)

בית הכנסת

המנהג הפשוט יותר שאין אומרים וידוי בבית הכנסת ביום שיש בו ברית מילה, אף שאין אחד מבעלי הברית נוכח במקום. והטעם לזה, לפי שמצות מילה קיבלו עליהם ישראל בשמחה ועד היום מקיימים אותה בשמחה, ובכך מביעים הציבור את השתתפותם ושמחתם במצוה היחידה והגדולה ביותר שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות, ובאה לפנינו לעיתים מזומנות. (בית יוסף אורח חיים סימן קלא. שו"ת יביע אומר חלק ג או"ח סימן יא אות ה)

ברית בבוקר – אם הברית מתקיימת בבית הכנסת לאחר תפילת שחרית, אין אומרים וידוי לא בשחרית ולא במנחה. וכל שכן כשעדין הכסא של אליהו הנביא וכסא הסנדק מונחים שם. (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן יב)

כן הורה למעשה מורנו הרב רבי דוד אמאדו (מחבר תהלה לדוד ועיני דוד), ומחה בשליח ציבור שלא יאמר וידוי. גם המאמר מרדכי כתב שבכל היום אין נופלים על פניהם, ואף במנחה. וכן משמע מלשון הזוהר הקדוש (לך לך דף צה ע"א), שבכל היום הזה צריך לשמוח בחלקו שזכה בקיום מצות המילה. ובאשל אברהם מבוטשאטש כתב, שהנוהגים כן אין להקפיד עליהם, שיש לדונם לזכות להרבות בשמחת המצוה. ויש לחזק זאת בסברא, שהלוא חידוש גדול הוא שלא לומר וידוי בתפילת שחרית, שהרי טרם עשו את הברית ועדיין לא חלה הארת וקדושת יום טוב לבעלי הברית, ולכאורה היה צריך לומר וידוי, אלא שבכל זאת הואיל ובאותו יום נעשית המילה, וכבר בבוקר מתכנסים לקראת המצוה, אין אומרים וידוי. אם כן כל שכן בתפילת מנחה שכבר עשו את הברית, שפשוט יותר שלא לומר וידוי, כי חלה כבר הארת וקדושת הברית. וכן משמע בספר לקט יושר שבמנחה פשוט יותר שלא לומר וידוי, כי בכל היום ישנה מהארת וקדושת המצוה. גם בשו"ת יוען אברהם פלאג'י כתב, שאף אם לא נמצא אבי הבן בתפילת מנחה, הואיל ובמקום שמתפללים, קבועה שם הפרוכת, והכסא של אליהו הנביא וכסא המילה נמצאים בה, הארת הקדושה של מצות המילה חופפת על המקום ההוא עד הלילה, ואין נופלים על פניהם במנחה.

ברית בצהריים – אם הברית מתקיימת בבית הכנסת לאחר תפילת מנחה, אין אומרים וידוי בתפילת מנחה. אבל בתפילת שחרית, כל מקום יעשו כפי מנהגם. והמנהג הרווח יותר שאין אומרים וידוי.

בשו"ת יביע אומר (חלק ג אורח חיים סימן יב סוף אות ד) דן במקרה שהברית בצהריים אם לומר וידוי בשחרית, וכתב, ואף על פי שיש לצדד בזה, והרוצים לפטור עצמם מוידוי, יש להם על מה שיסמוכו. מכל מקום נראה לעניות דעתי שהנכון להורות לומר וידוי בשחרית, **לידע, להודיע ולהודע שלא טוב הם עושים לעכב את המצוה עד הערב**. וכמו שכתב באור זרוע שמראה שמצות

מילה בזויה עליו, חס ושלום. ואחרונים רבים קראו תגר על העושים כן, ואף על פי שכוונתם בזה כדי שיוכלו קרוביהם ומכריהם להשתתף בשמחת הברית מילה, כל זה לא יועיל ולא יציל. על כן, טוב הדבר לומר וידוי בשחרית, להודיעם דמזחא קדחי בידיהם להאי יומא טבא – להודיעם שהם דוחים בידיהם את היום טוב שלהם], והתודו את עוונם. ואולי ביוזעם מזה, ישתדלו לתקן הדבר בפעם אחרת, ולא אתי למיסרך – ולא יבואו להימשך כן גם בעתיד], וגם אחרים לא ילמדו מהם. ומכל מקום אם נהגו שלא לומר לומר וידוי גם בשחרית, אין לשנות מפני המחלוקת. ע"כ. ומפורש שהכריע מרן מלכא לומר וידוי, כדי להעמידם על האמת ויכירו בטעותם.

ובאמת שבכמה וכמה מקומות ראינו שנוהגים שלא לומר וידוי בשחרית, אף אם הברית מתקיימת בבית הכנסת בצהריים סמוך למנחה, כי בכל דברים אלו נוטים להקל, שכבר כתב הטור (אורח חיים סימן קלא) בשם רב נטורנאי גאון, שנפילת אפיים רשות היא. וכן כתב הריב"ש בשם רבי יצחק בן גיאת ורב שר שלום גאון, והוכיח זאת ממה שאמרו (בבא מציעא נט ע"ב) שאמא שלום אשת רבי אליעזר לא הניחתו ליפול על פניו וכו', ואם היה הדבר מחובת התפילה, חס ושלום שהיה נמנע ממה שיהיה חובה, בעבור אשתו. וכן במסכת מגילה וכב ע"ב) רב לא נפל על פניו. וכתב המאמר מרדכי, כלל גדול יהיה בידך, שכבר הסכימו הפוסקים שנפילת אפים רשות, ולכך מקילים בזה... וכל דיניו תלויים במנהג, ואין לשנות בו שום מנהג. וכתב החיד"א, שאם יש ספק אם יפלו על פניהם, יותר טוב שלא יפלו, כי נפילת אפים רשות, ואם לא יאמרו, אין בכך כלום. וכן דעת רבים מהאחרונים. ונראה שמה שנהגו בכמה מקומות שאם יש ברית בבית הכנסת אחת, אין אומרים תחנונים בכל בתי הכנסת שבעיר, סמכו גם כן על הפוסקים שנפילת אפים רשות. וכתב הגאון ממנוקאטש, שכן מנהג עירו מעולם, ומקורו בספר המנהגים של מהר"א טירנא, ושבמקום שנהגו כן אין לשנות. והפורש מן הציבור לומר נפילת אפים, מראה כאילו אינו שמח בביאת אליהו הנביא. וגם הוא רמות רוחא – גאוה]. ע"כ. על כן, המנהג שנהגו בבתי כנסת רבים שלא לומר וידוי אף בשחרית, אין לשנותו כלל. (ועיינו שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן יא אות ה, ט)

כל המניינים

בית הכנסת שמתקיימת בו ברית מילה שלא אומרים בו וידוי, אזי גם אם מתקיימים בו בכל יום כמה וכמה מניינים, אין אומרים וידוי בכל המניינים. (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן יא אות ה)

לא לזלזל

אם הברית מתקיימת בבית אבי הבן לאחר תפילת שחרית, ואין אחד מבעלי הברית נמצא בבית הכנסת, ברור שצריך הציבור לומר וידוי, אף שכולם הולכים לאחר התפילה להשתתף במצות המילה, ואין זו סיבה לבטל אמירתו.

בשו"ת רב פעלים כתב, אותם מקומות שלא אומרים וידוי בלי שום סיבה מוצדקת, הרי זה מנהג גרוע, ובמקומותינו לא יזכר ולא יפקד. ואשר נהגו מזה מקצת שנים, שגם בעיר בגדאד עושים כן, שאף שהמילה בבית, אין אומרים וידוי בבית הכנסת, הנה זה המנהג, השמשים בדו אותו מלבם כשרואים לפעמים שאבי הבן עשיר ועושים לו חנופה לכבדו וצועקים 'יהי שם', והחזן והקהל אינם יודעים על מה הוא ואין אומרים וידוי. אך אין לסמוך על זה, שאין זה חשוב מנהג. ע"כ. וכתב על כך מרן זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק ג אורח חיים סימן יא אות ד, ט), כי ברור שאין לבטל אמירת וידוי בלתי יסודות נכונים בפוסקים. ואין לנו להשגיח על מנהגים גרועים שנוסדו לאחרונה שלא ברצון חכמים, וכמו שראיתי נוהגים שלא לומר תחנונים ביום פקודת השנה (יארצייט) של גאונים וצדיקים, מפני שחושבים אותו ליום טוב ועושים בו סעודה ושותים 'לחיים'. ועיין בקצות השלחן שכתב, שכן מנהג חסידי פולין. ולו חכמו ישכילו זאת, שאם כן אין לך יום שלא נפטרו בו מגדולי ישראל מימות הנביאים והתנאים והאמוראים עד עתה, ואם כן אין מציאות לומר וידוי, ובטלת דין הוידוי לעולם. ואדרבה, הלוא בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תקף) מבואר שצריך להתענות בימי פטירתם של צדיקים. גם הגאון ממנוקאטש קצף ורגז על מנהג זה

שהוא מנהג שטות, ושמביא לידי גיחוך, ואין ראייה מהלילת רבי שמעון בר יוחאי ביום ל"ג לעומר. ע"ש. וכתב בכף החיים, שצריך להוסיף בימים אלו בוידוי 'גרמנו למיתת הצדיקים'. ולכן אם נזדמן לו להתפלל בבית הכנסת של הנוהגים כן, ואין בידו למחות, יאמר וידוי לבדו.

בעל ברית שיצא

בעל ברית שהתפלל עם הציבור, והוכרח לצאת מבית הכנסת בעת חזרת השליח ציבור, אין אומר הציבור וידוי, כי העיקר שהיה בשעת התפילה. (עיין ילקוט יוסף תפילה ב עמוד תטז)

כתב בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן כא): **שאלה:** חתן שהיה בבית הכנסת כשהתפללו הציבור, ובשעה שהגיעו לומר תחנונים ונפילת אפים יצא לו מבית הכנסת, האם יאמרו וידוי או לא? **תשובה:** ישנה הלכה שאם יצאו חלק מהציבור באמצע חזרת התפילה, ולא נשאר עשרה בבית הכנסת, אומר החזן קדיש תתקבל, כיון שקדיש זה חוזר על התפילה, ומשמע שהולכים אחר ההתחלה, ולכן לא יאמרו וידוי. גם הט"ז (אורח חיים סימן קלא סק"י) כתב, נראה שאפילו יצא אחר כך לביתו, אין צריך לומר תחנון, כיון שהיה בבית הכנסת בשעת התפילה וחלה עליו השמחה, וכן במילה. ע"כ. וכן פסק המשנה ברורה (סימן קלא ס"ק כא) בשם האחרונים.

בעל ברית שנמצא ולא מתפלל

ציבור המתפלל, ונוכח שם בעל ברית שיושב ולומד לעצמו, אף שאינו מתפלל עימם, אין אומרים וידוי. (וכן כתב הגאון רבי משה פנירי שליט"א בספרו בית חתנים (ח"ב עמוד תסג) לענין חתן, ושכן פסקו בספר חינוך וחיסודא, שער המפקד, המהרש"ם. והעיד בזכרונות אליהו מני שכן המנהג. וכן שמע ממורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שכן המנהג פשוט, וכן פסק בהליכות שלמה אורבך.)

חותך, פורע ומוצץ

אם חילקו את מצות המילה לשלשה אנשים, שאחד חותך, והשני פורע, והשלישי מוצץ, החותך והפורע נחשבים לבעלי ברית, וכל אחד מהם פוטר את הציבור מלומר וידוי, אבל המוצץ לבדו לא נחשב בעל ברית, ואינו פוטר את הציבור מלומר וידוי. [כמבואר הטעם בהלכה הבאה בהרחבה יותר]

בשו"ת מתת ידו הסתפק על מי שכיבדוהו במציצת המילה, אם פוטר את הציבור מלומר וידוי, והכריע שדינו כמוהל שפוטר מלומר וידוי. וכתב עליו מרן בשו"ת יביע אומר (חלק ג אורח חיים סימן יא אות ז) ולפי עניות דעתי, הפריז על המדה להקל במוצץ גם כן, שלא מצאנו שיהיה נקרא בעל ברית. ומכל מקום הרוצה לסמוך עליו בנפילת אפים שהיא רשות, אין מזניחים אותו. ע"כ. ועל כל פנים הפורע לבדו, ברור שפוטר את הציבור מלומר וידוי, שהרי אמרו (שבת קלו ע"ב) 'מל ולא פרע כאילו לא מל', והרי הוא כחלק ממצות המילה ממש.

המחזיק רגלי התינוק

אם מוכרחים להושיב סנדק שאינו ירא שמים, כבר בארנו שטוב להעמיד על ידו אדם אחר ירא שמים שיפסק את רגלי התינוק לכאן ולכאן, והיות וחלק חשוב הוא בסנדקאות לעזור למוהל למול, אזי גם המפסק דינו כסנדק שפוטר את הציבור מלומר וידוי.

אף שראינו לעיל שהמוצץ אינו פוטר את הציבור מלומר וידוי, הנה האוחז את רגלי התינוק מעלתו גדולה הרבה יותר מהמוצץ, לפי שהמצוה היא החיתוך והפריעה, והאוחז מסייע בהן, ולכן פוטר מלומר וידוי, לא כן המציצה שאינה חלק ממצות המילה כלל, אלא רפואה לתינוק, כמבואר

בגמרא (שבת קלג ע"ב) ובשלחן ערוך (סימן רסד ס"ג) שמוצאים המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים, כדי שלא יבוא לידי סכנה. ולכן אין המוצץ נחשב כחלק מעושי המצוה. ואף אם נדחק לומר שבכל זאת המציצה נחשבת כסיוע במצוה, מכל מקום כיון שאינה באה אלא לאחר גמר המצוה דהיינו לאחר הפריעה, לא תהיה אלא כהכשר מצוה, ודומה למביא את התינוק למילה, שאין סיועו בעת המצוה ממש, ולכן אינו פוטר את הציבור מלומר וידוי.

ומצאתי את שאהבה נפשי בשו"ת חתם סופר (חלק א אורח חיים סימן קנט) שכתב, ובאמת לא נחשב נטפל לעושי מצוה אלא בשעת עשיית המצוה ממש, לא מקודם לכן אפילו כרגע, שאין למצוה אלא מקומה ושעתה, ולכן מתקן סכין המילה לא נחשב כנטפל לעושי מצוה, אבל הסנדק נחשב מסייע בשעת עשיית המצוה ממש. ובכך נקל ליישב מה שהוקשה לי, כי מה טעם הפליג רבנו פרץ במעלת הסנדק יותר מהמוהל, והלוא דיו לנטפל לעושי מצוה להיות כעושי מצוה, אבל להיות יותר מהם זו לא שמענו? ואחדש בזה, כי ודאי על הסנדק שייך לומר שהוא מסייע למוהל בשעת המצוה ונטפל לו, כי בלי ספק אם היה התינוק מונח על שולחן או על כסא ומיטה, לא היה נוח למולו כמו בעת תפיסת הסנדק. אמנם במה שנעשו רגלי הסנדק כעין מזבח, לזה לא יקרא המוהל מסייע או נטפל כלל, אף על פי שאילו לא היה המוהל מלו, לא היו רגליו מזבח, מכל מקום לא בשביל זה יאמר עליו שהוא נטפל לו בזה... נמצא שהסנדק יש בו שתי מעלות, שהוא כמזבח, וגם כמקריב על המזבח מחמת שנטפל למוהל המקריב, לא כן המוהל יש בו רק מעלת מקריב, לכך מעלת הסנדק יותר מהמוהל. עי"ש. נמצא שהחשיב לסנדק יותר מהמוהל, מחמת שנוספה לו מעלה שהוא נטפל לעושי למצוה וכעושה מצוה. ומעתה, האוחז ברגלי התינוק, בודאי שנחשב כנטפל לעושי מצוה, כי בלעדיו לא היה מוצא המוהל ידיו ורגליו. וגם מה שכתב, שלא נקרא נטפל לעושי מצוה אלא בשעת עשיית המצוה ממש ולא מקודם לכן אפילו כרגע, גם כאן מסייע המפסק בעת המצוה ממש. וכן מתבאר בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ד סימן פו ד"ה ועוד יש). ועיין בשו"ת רב פעלים (חלק ב יורה דעה סימן לה) סיוע שיש בו ממש להנ"ל. וכן בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן קעח, וחלק טז סימן קצא).

גם ראיתי להגר"מ שטרנבוך בספר הלכות הגר"א ומנהגיו (אות רג ד"ה חידוש) שכתב, ונראה מדברי החתם סופר, שמעלת הסנדק עיקרה אינה במה שמונח על ברכיו, רק יש עוד מצוה במה שמחזיק הרגלים שעוזר למול, והוא נטפל לעושי מצוה, ויש לעורר הסנדק על כך. ובמידה שאין הסנדק מסוגל לאחוז ברגליו או כשרצונם לכבד עוד אדם, יש לכבדו לאחוז רגלי התינוק, שקרובה מעלתו לסנדק עצמו שעוזר למצוה המוהל ונטפל לו, וזהו כיבוד חשוב מאד במילה, ושכרו במה שמחזיק הרגלים רב מאוד, לא כן כיבודים הרבה שנוצרו לכיבוד סתם, אין בהם מצוה או עיקר ויסוד כלל. והמעין ביושר בדברי החתם סופר הנ"ל, ישפוט בצדק שהדברים נכונים. ע"כ. ועיין עוד בספרו תשובות והנהגות (חלק א סימן תקפד). ובמקום אחר הארכנו בזה בסייעתא דשמיא.

וסיוע לכל זה ממעשה מפליא של מורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, (הובא בספר תפארת ציון עמוד תלו) וזו לשונו: מעשה היה בברית מילה בשבת קודש וישב סנדק הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ורבנו בן ציון היה המוהל, והיה צורך לסייע באחיזת רגלי התינוק, וביקש רבנו מאברך אחד שיסייע. אותו אברך אמר לרבנו, אני חושב שגם אני נחשב לסנדק משום מסייע. שאל אותו רבנו ומה המקור לדבריך? כולם שתקו, ורבנו ענה מיד: המקור הוא "דעריק לה חרציה" (גיטין עה ע"א), והוסיף בענוה: זה לא ממני אבל שמעתי. ע"כ. ואגב חביבותו של מורנו ורבנו הגאון האדיר זצ"ל שזיכנו השם יתברך לחזות בנועם פניו שנים רבות ולשמוע תורה מפי קדשו, אמרתי לבאר את דבריו, אף שאין דרכנו להרחיב בראיות ופלפולים.

הנה במשנה מסכת גיטין (שם) אמרו, אמר הבעל לאשתו [כדי להטעותה] כחי שטר חוב זה, או שמצאה [גט] מאחוריו [של בעלה], קוראה והנה הוא גיטה, אינה מגורשת, עד שיאמר לה [אפילו עתה] 'הרי זה גיטך'. ובגמרא שאלו, אף כי אמר לה לאחר שמצאתו מאחורי בעלה 'הרי זה גיטך', עדין היא מגורשת, והלוא זה דומה למקרה שאמר לה 'טולי גיטך מעל גבי קרקע' שאינה מגורשת, כי צריך שתהיה נתינה מידו לידה, כמו שנאמר בתורה "ונתן בידה", וכאן הוא לא נתן לה אלא מצאתו מאחוריו? משיבה הגמרא, מדובר כאן "דעריק לה חרציה" ושלפתיה

[מאחוריו. שהגט היה תחוב בין חגורו של הבעל למוותניו מאחוריו]. פירש רש"י, דעריק לה חרציה, שעיקם לה מתניו להקריב לה הגט. וכך פסק מרן בשלחן ערוך (ואבו העזר סימן קלא ס"א): **אם היה הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו, וצמצם מתניו והתחלחו והטעו עצמו לה ונטלתו, הרי זה נקרא "ונתן בידה" ומגורשת.** ע"כ. ומבואר שאפילו עקימת גופו נחשבת מעשה, ומקיים בזה את ציווי התורה שאמרה "ונתן". מכאן למד רבנו זצ"ל קל וחומר על האוחז ברגלי התינוק שיש בו סיוע ממש, שבגללו אפשר למול כהוגן, שבדאי נחשבת האחיזה כמעשה. ודברי פי חכם חן.

והנה מה שהוסיף רבנו זצוק"ל "זה לא ממני אבל שמעתי", אפשר שמחמת ענוותנותו אמר כן, או שכיוון בזה למה שכתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים זיע"א (שו"ת רב פעלים ח"ב י"ד סימן לה), שדן במעלת הסנדק שמסייע למוהל סיוע שיש בו ממש, וזה תוכן דבריו בקצרה: הנה הסנדק מתחיל ומזמין התינוק למוהל קודם שיעשה המוהל את המילה, והוא תופסו בכל כוחו ומטהו למוהל למולו, וכל זה נחשב למסייע שיש בו ממש... ובהיות עוסק בענין זה, האיר ה' את עיני, וראיתי במשנה גיטין ע"ח גבי גט ששלפתו מאחוריו, ופירש רש"י שהיה תחוב בין חגורתו למתניו, ועיקם לה מתניו להקריב לה הגט... נמצינו למדים שכל זה נחשב עושה מעשה בידו ממש, ונחשב 'ונתן', ויש לפלפל עוד בזה, ואכמ"ל. ע"ש.

לאור האמור, המפסק את רגלי התינוק, כיון שחלק חשוב בסנדקאות הוא לעזור למוהל למול, הרי שדינו כסנדק ופוטר את הציבור מלומר וידוי. וכל שכן לפי מה שהבאנו לעיל (עמוד 202) שכתבו הפוסקים שנפילת אפים רשות. וכתב הגאון החיד"א, שאם יש ספק אם יפלו על פניהם, יותר טוב שלא יפלו, שאם לא יאמרו, אין בכך כלום. וכן דעת רבים מהאחרונים.

הטפת דם ברית

תינוק שנולד כשהוא מהול ומטיפים ממנו דם ברית, מאחר וישנה שמחה, אין לומר וידוי. (שו"ת הלכות קטנות חלק ב סימן קסח, וכן פסק הבאר היטב אורח חיים סימן קלא ס"ק יב)

צדקתך – עיין להלן (עמוד 213) בדיני ברית מילה בשבת.

ברית מילה בשבת

מילה דוחה שבת

תינוק שנולד בשבת, מלין אותו בשבת הבאה. והגם שבעשיית המילה כרוכות מלאכות האסורות בשבת, מכל מקום בהיות ואמרה תורה (ויקרא יב ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ולא אמרה "ובשמיני ימול", דרשו חז"ל 'וביום' לרבות אפילו בשבת. (שבת קלב ע"א)

מי גדול ממני?

אמרו במדרש תנחומא, על הפסוק "וביום השמיני ימול בשר ערלתו": אתה מוצא את השבת והמילה מדוינות ביניהם, אמרה שבת למילה, אני גדולה ממך, שבי שיכלל [השבית] הקב"ה את בריאת העליונים והתחתונים, שנאמר "ויכל אלהים ביום השביעי". אמרה לה מילה, אני גדולה ממך, שאילולי אני לא נברא העולם, שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה, [זו המילה, שהיא עם האדם יומם ולילה!], חוקות שמים וארץ לא שמתני". ועדין אין אנו יודעים איזו מהן גדולה. כיון שחלה מילה בשבת, ודוחה היא את השבת, אנו יודעים שהמילה גדולה משבת. משל לשתי מטרוניות [שרות חשובות] שלא היה העם יודע להפריש איזו מהן גדולה מחברתה, כיון שהעביר [דחה] המלך אחת מפני חברתה, ידעו הכל שאותה שהעבירה מפני חברתה היא הקטנה, כך השבת, כיון שנדחת מפני המילה, אנו יודעים שהמילה גדולה מן השבת.

מושב שאין בו מוהל

הגר במושב מרוחק שאין בו מוהל, וחלה מילת בנו בשבת, ואי אפשר למוהל לבוא בשבת, על אבי הבן לעשות כל מאמץ שלא לדחות את המילה, שלא יבטל חלילה מצות עשה מן התורה של מילה ביום השמיני. על כן, על אבי הבן לשבות במקום הסמוך למוהל, או שימצא דירה הגונה למוהל שישבות במושב עם בני ביתו, כי אין המוהל חייב להשאיר את בני ביתו לבדם בבית, ולבוא לבדו לשבת, שאין חיוב המילה עליו אלא על אבי הבן, ובכך יוכל גם לקיים מצות התורה של עונג שבת כראות עם בני ביתו. (קלו, קפז)

תינוק חולה

מה שהותר למול תינוק בשבת הוא דוקא ביום השמיני ללידתו, אבל אם היה חולה ודחו את המילה לאחר יום השמיני, אין מילתו דוחה שבת. (שו"ע או"ח שלא ס"ד)

נולד בניתוח

תינוק שנולד בשבת בניתוח, אין מלין אותו בשבת, אלא ביום ראשון. על כן, מוהל שמזמנים אותו למול בשבת, חובה עליו לברר אם הלידה היתה טבעית או בניתוח. (בית יוסף ושלחן ערוך אורח חיים סימן שלא ס"ה, יורה דעה סימן רסב ס"ג, וסימן רסו ס"י. קמט)

בגמרא (שבת קלה ע"א) נחלקו על תינוק שאין אמו טמאה מחמת הלידה, כגון שנולד בניתוח ויצא מכריסה ולא ככל תינוק מרחמה, האם מצוה למולו ביום השמיני דוקא או מיד ביום לידתו [כל שהוא כשיר למילה], וכמו כן נחלקו האם מילתו דוחה שבת או לא. לדעת רבי אסי אין מצוה למולו ביום השמיני, ואין מילתו דוחה שבת, שנאמר: "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים... וביום השמיני ימול בשר ערלתו", שרק אם היא טמאה מחמת הלידה, אז מצוה למולו ביום השמיני, וממילא גם מילתו דוחה שבת, כי מה שמילה דוחה שבת למדנו מהפסוק "וביום השמיני" לרבות אפילו בשבת, ולכן אם אין מצוה למולו ביום השמיני, כמו כאן שאינה טמאה לידה, אז גם אין המילה דוחה שבת. וכתב הר"ן, כיון שהרי"ף לא הכריע במחלוקת זו הלכה כדברי מי, נראה שהוא מסופק בדבר, ולכן מחמירים בשתיקה: למולו ביום השמיני ולא קודם. ואין מילתו דוחה שבת. וכן דעת בעל הלכות גדולות, הרמב"ם, הר"ז, והרא"ש. ומעתה, תינוק שנולד בניתוח ביום חמישי, פשוט שנימול ביום חמישי הבא, שהרי מספק חובה עלינו למולו ביום זה שהוא יום השמיני.

ודע, כי עדיין אין לדחות את המילה ליום ראשון מטעם הרשב"ץ שהבאנו לעיל (עמוד 140) שאין מלין מילה שלא בזמנה ודאי, שלשה ימים קודם השבת, מחשש שיצטרך לחלל עליו שבת, כי שונה תינוק זה שזהו זמנו למולו עתה, שכך הוכרעה ההלכה למולו בשמיני. והלוא אפילו תינוק שנולד בבין השמשות של יום חמישי מלין אותו ביום שישי, כי זה זמנו הראשון שהוכשר למולו, מחמת ספק דין התורה שאמרה למולו ביום השמיני, ושמה זה יום השמיני שלו.

נולד מהול

תינוק שנולד מהול, אין מטיפים ממנו דם ברית בשבת, אלא ביום ראשון. (ושלחן ערוך אורח חיים סימן שלא ס"ה. קסה)

ספק נולד בשבת

אם יש ספק אם השבת היא היום השמיני ללידתו, דוחים את המילה ליום ראשון. על כן, תינוק שנולד ביום שישי בבין השמשות [שהוא ספק יום ספק לילה], אין מלין אותו בשבת, כיון שיש ספק אם היום השמיני ללידה הוא ביום שישי או בשבת.

וכן, אם יש ספק אם התינוק נולד מעט לפני השקיעה שזה יום שישי ודאי, או בבין השמשות, או מעט לאחר בין השמשות שזה שבת ודאי, מלין אותו ביום ראשון.

והוא הדין, אם נולד בבין השמשות של מוצאי שבת או כשיש ספק אם נולד מעט לפני השקיעה שהוא יום שבת ודאי, או בבין השמשות, או מעט לאחר בין השמשות שהוא יום ראשון ודאי, מלין אותו ביום ראשון.

כתב מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן שלא סעי' ד, ה) מילה שלא בזמנה, אינה דוחה שבת. וכן אם נולד בבין השמשות, אין מילתו דוחה שבת. וכתב עוד (יורה דעה סימן רסו ס"ח) אם נולד בערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה יום טוב מספק. ע"כ. וברור שהוא הדין לכל הספקות הנ"ל, שדוקא מילה בזמנה ודאי דוחה שבת.

מאימתי מלין בשבת:

אם נראה שהלידה תהיה סמוך לשקיעה או לאחר מכן, ישימו לב היטב לראות מהי שעת הלידה המדוייקת, כי תינוק שנולד בליל שבת, אין מלין אותו בשבת, אלא רק אם נולד כשמונה עשרה דקות וחצי לאחר השקיעה [בדקות זמניות. בחורף בערך: 16 דקות רגילות. ובקיץ בערך: 24 דקות רגילות]. (השווה ספר "רבנו" עמ' שיז, שעה)

הטעם שדוקא לאחר 18 וחצי דקות, מלין בשבת, מפני שחוששים לדעת הרמב"ם שהמיל הוא 24 דקות, ונמצא שבין השמשות שהוא שלושת רבעי מיל, הוא: 18 דקות. ולרבי יוסי זמן בין השמשות הוא רגע אחת כהרף עין, ומתחיל רק כחצי דקה לאחר בין השמשות הנזכר. ובצירוף שיטת רבנו תם שעד שלוש מיל ורבע [58 דקות וחצי] לאחר השקיעה עדין יום גמור הוא. נמצא שכל שנולד ב-18 דקות לאחר השקיעה, יש ספק ספיקא להחמיר שלא למולו בשבת מחשש חילול שבת, כי שמא כרבנו תם שעדין הוא יום גמור, ושמא כהרמב"ם שעדין הוא בין השמשות, אבל כשנולד לאחר 18.5 דקות זמניות מהשקיעה, ימולו בשבת. (שו"ת יביע אומר או"ח חלק ז סימן מא, חלק ט או"ח סימן פח אות כד, חלק י או"ח סימן לא)

וכתב מרן מלכא זצוק"ל (שו"ת יביע אומר הנדפס מחדש חלק ז סימן מא הערה 4): והנה רב ומו"צ בעיר בני ברק, העיר לאחר הוראתי הנ"ל, שאין כן מנהגם למול בשבת כאשר נולד בשעה זו אלא כשנולד כ-45 דקות לאחר השקיעה. ותמהתי עליו אז, שמאיזה מקום בא להעיר נגד הפוסקים, ומה לי במנהג כזה שאין לו שורש ולא ענף בפוסקים. ושוב טען שכיון שכך נהגו, הרי זה דבר התמוה לרבים להורות כנ"ל. ונוראות נפלאתי עליו, שהוא הוא המורה דבר התמוה לרבים המבינים ויודעים פסקי הלכה. ואמנם הן רבים עתה עם הארץ, צריך ללמדם תורה ולא להשאירם בבורותם ובבערותם, ולומר שהמורה כהלכה הוא מורה דבר התמוה לרבים, פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה וכו'. והעיקר להלכה ולמעשה כאמור, וכן המנהג. ואמנם ראיתי שסברתו מאיש לוקחה זאת, הוא החזון איש שהחמיר בזה בבני ברק שאין למולו אלא כשנולד כ-45 דקות לאחר השקיעה שאז הוא צאת הכוכבים לשיטתו, אבל אין לדבריו שום יסוד לדחות מילה בזמנה. וזה ברור. והנה, אף אם היו רק 18 דקות הייתי מתיר למולו בשבת, שכל זה לחומר איסור שבת, כי בלאו הכי אנו קבלנו הוראות דעת מרן שדי ב-13.5 דקות אחרי השקיעה. ע"כ.

ודע, כי אף על פי שרבים וכן שלמים נוהגים להחמיר כשיטת רבנו תם, ונמצא שתינוק הנולד עד כשבעים ושתים דקות לאחר השקיעה ישנו עדין ספק אם למולו בשבת, מכל מקום למעשה אין לנו לחוש לזה כאן, כיון שכל מה שאנו חוששים לרבנו תם, הוא רק להחמיר כמו במוצאי שבת שלא לעשות מלאכה וכיוצא בזה, אבל כשעומדת לפנינו מצות עשה למול את הבן ביום השמיני, ברור שאין לנו לזוז מהמנהג הכללי שנהגו בארץ ישראל ובכמה מדינות כדעת הגאונים. לכך חייבים לקיים מצות מילה בזמנה בשבת שהוא יום השמיני, ולא שייך לדחותה ליום ראשון, כנגד המנהג שקבעו ההלכה כדעת הגאונים. (שו"ת יביע אומר חלק ט או"ח סימן קה ח"ה אות א)

מרן מלכא, רבנו יהודה צדקה, חכם צדקה חוצין

סיפר מרן מלכא זיע"א בשיעורו, שכאשר לרבי יהודה צדקה זצ"ל נולד בן בליל שבת כעשרים וחמש דקות לאחר השקיעה, הראה לו מרן בהיותם לומדים יחד בישיבת "פורת יוסף", מה שכתב רבי חיים פלאג'י בספרו לב חיים, שאין למול בשבת אלא אם התינוק נולד חצי שעה לאחר השקיעה. פנה רבי יהודה צדקה לדודו חכם צדקה חוצין שהיה המוהל, והראה לו את דברי הלב חיים. אמר לו, אם כך נמול ביום ראשון. למחרת שאל אותו מרן מה כבודו יעשה? אמר לו נמול ביום ראשון. אז הראה לו מרן עוד פוסקים וראיות שמליו בשבת, ואין הלכה כרבי חיים פלאג'י. אמר לו הרב צדקה, אם כן למה סיבכת אותי, והראיתי לדודי את דברי הלב חיים? אמר לו מרן, וכי דבריו הלכה למשה מסיני?! הראיתי לך את דעתו, ורציתי להראות לך עוד דעות, אך לא אמרתי שהלכה כדבריו. חזר רבי יהודה צדקה לדודו ואמר לו שהמילה תהיה בשבת. אמר לו חכם חוצין אני לא אמול בשבת, שכידוע היה חסידא קדישא ומחמיר גדול. אמר הרב צדקה למרן, עתה מה אעשה? אמר לו מרן, החובה היא עליך, לא עליו, 'האב חייב למול את בנו', תגייד לחכם צדקה חוצין שאם הוא לא ימול, אתה תיקח מוהל אחר, ואז הסכים החכם למול ביום השבת, וכן היה. (השווה "מעדני המלך" ח"א עמוד רצט, וספר "רבנו" עמוד שעה. ועיין שו"ת יביע אומר חלק ז אורח חיים סימן מא סוף אות ח)

ההכנות למילה

אין השבת נדחית אלא לביצוע המילה עצמה, אבל לא להכנות למילה. ולכן אם יש צורך להביא את התינוק או את המוהל ברכב, חלילה להקל בזה. ואם אין ברירה, ידחו את המילה ליום ראשון. (מסכת שבת קל ע"א כדעת חכמים שמכשירי מילה לא דוחים את השבת ולא כרבי אליעזר. שו"ע אורח חיים סימן שלא סעיף ו. קלח)

שכר חיבוב מצוה

מספרת הגמרא (שם) על אנשי לוד תושבי מקומו של רבי אליעזר, שהיו עושים כפי שהורה רבם, שכאשר חלה מילה בשבת, מותר לעשות כל צורכי המילה בשבת, ולכן אם אין סכין למול, כורתים עצים לעשות מהם פחמים, ובפחמים מבעירים אש, כדי להתיד את הברזל ולעשות ממנו סכין למילה.

הם היו עושים זאת במתכוון! ובכוונה תחילה היו שוברים את סכיני המילה לפני שבת, ובשבת עצמה כורתים עצים, עושים פחמים ומתיכים בהם ברזל לעשות את הסכין, וזאת משום "חיבוב מצוה", להראות כמה גדולה מצות מילה בזמנה, שדוחה לגמרי את השבת וכדעת רבם רבי אליעזר. (תוספות יבמות יד ע"א)

כיון שהיתה כוונתם לשם שמים, להדר בקיום מצות המילה בזמנה, זכו למות בזמנם, דהיינו בזקנותם, ולא כשהם צעירים. ולא עוד, אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזירה על ישראל על מצות המילה - ועל לוד לא גזרה! (שבת קל ע"א)

למה לא גזרו שמא יטלטל הסכין בשבת?

הנה ידוע שנתנה התורה כח לחז"ל הקדושים לגזור גזירות, למען נשמור את דיני התורה כדת, ולא נבוא לידי מכשול חלילה, שנאמר (ויקרא יח לו): "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתֵּי, עֲשׂוּ מִשְׁמַרְתֵּי [סייג] למשמרתי] [לתורתני]. ולכן בראש השנה שחל בשבת, גזרו חז"ל שלא לתקוע בשופר, כיון שהתורה אסרה בשבת להוציא חפצים מרשות היחיד [מהבית] לרשות הרבים [לרחוב] כשאין עירוב בעיר, ואולי ישכח מישהו ששבת היום ויוציא את השופר לרשות הרבים. כמו כן, כשחל יום טוב של

סוכות בשבת, לא נוטלים לולב, שמא יטעו ויוציאו את הלולב לרשות הרבים. וכן אם חל פורים [ט"ו באדר] בשבת, לא קוראים את המגילה בשבת ומקדימים לקוראה ביום שישי, שמא יטעו ויוציאו אותה לרשות הרבים. ואם כן, מדוע לא גזרו חז"ל גם כן שלא למול בשבת, מחשש שמא יוציא את הסכין מרשות היחיד לרשות הרבים?

וכמה תשובות נאמרו בזה: התוספות (מגילה ד ע"ב) כתבו, שכיון שמצות מילה חמורה עד מאוד שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות, לכך לא גזרו לדחותה. ועוד, כיון שהמילה אינה נתונה ביד כל אדם ואדם כשופר ולולב ומגילה, ורק מי שבקי בה ממש כיאות רשאי להתעסק בה כי יש סכנה בדבר, לכן באדם בקי שארץ במעשיו לא חוששים שישכח ויבוא לטלטל ארבע אמות ברשות הרבים. הר"ן (ראש השנה ח ע"א) כתב ליישב, שדוקא שופר ולולב שהמצוה מוטלת על כולם וכולם טרודים בה לקיימה, לכך לא יזכיר אחד לחברו שלא לטלטל, מה שאין כן במילה שהמצוה מוטלת רק על אבי הבן, ולא כולם טרודים בה, יזכירו לו שלא יטלטל. ע"כ. ואפשר ליישב עוד, כי מאחר ובמילה עצמה של חילול שבת של הוצאת דם, ובכל זאת באה התורה וריבתה פסוק מיוחד שהיא דוחה את השבת, לכך לא ראו חכמים למנוע ולבטל זאת ולעקור את ציווי התורה שאמרה במפורש שמילה דוחה שבת. לא כן בלולב ושופר, שבעצם קיומם אין מלאכה האסורה בשבת, ולא הוצרכה התורה לריבוי מיוחד שהם דוחים את השבת, לכך חכמים גדרו גדר בדבר, כל שעלול לבוא לידי מלאכה בשבת. שוב ראיתי שכן כתב המאירי (מגילה ד ע"א): ויש מיישבים שלולב ושופר לא נאמר עליהם בפירוש בתורה שיהיו נעשים בשבת, אלא שהותרו מן הדין מצד שאינם מלאכה, ואחר שיש בהם חשש מלאכה, דין הוא שידחו שלא יבואו לידי איסור תורה. לא כן מילה שהותרה במפורש בשבת, שנאמר "וביום השמיני ימול", לכך לא החמירו חכמים בהיתר המפורש בתורה. ועוד יש מיישבים, ששופר ולולב אין בקיום מצוותם מלאכה מהתורה, ואפשר שאילו היה בקיומם מלאכה לא הותרו, ואחר שכן, כל שיש חשש במצוותם שמא יבוא לידי מלאכה, דין הוא שידחו. אבל מילה שעיקר מצותה במלאכה חמורה בשבת, (ובכל זאת היתירה התורה), היאך תדחה מחשש שמא יבוא לידי מלאכה. ע"ש וד"ק.

הוצאה מרשות לרשות

עיר שאין בה עירוב, מותר לומר בשבת לגוי להביא את התינוק מהבית [רשות היחיד] דרך רשות הרבים [הרחוב] לבית הכנסת [רשות היחיד], כדי למולו שם.

כתב מרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן שלא סעיף ו): מכשירי מילה שאפשר לעשותם מערב שבת אינם דוחים את השבת, לפיכך אם לא הביא איזמל [סכין] למילה מערב שבת, לא יביאנו בשבת, אפילו במקום שאין האיסור לטלטל בו אלא מדרבנן, שהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום כרת. ולומר לגוי לעשותם, אם הוא דבר שאם עשהו ישראל אין בו איסור אלא מדרבנן, אומר לגוי ועושהו. ואם הוא דבר שאסור לישראל לעשותו מן התורה, לא יאמר לגוי לעשותו. ע"כ. והנה בנידוננו שהגוי מביא את התינוק מהבית לבית הכנסת, הרי זה כדין המוציא חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד ועובר דרך רשות הרבים מבלי לעצור בדרך, שלדעת רוב הפוסקים איסורו מדרבנן. וגם אמירה לגוי בשבת איסורה מדרבנן, והרי זה ככל "שבות" [איסור דרבנן] דשבות במקום מצוה" שמתיר. (כמבואר בהרחבה בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה" בדיני אמירה לגוי) ואף שיכול להיות שיתעייף הגוי ויחליט לנוח ברשות הרבים, ואז יהיה איסור תורה של הוצאה מרשות היחיד והנחה ברשות הרבים, מכל מקום כיון שהישראל לא ציוהו על כך, והגוי מדעת עצמו עשה כן לצורך נוחיותו, הרי זה מותר. (הגר"ה, בית הלוי, הגרש"א) ובצירוף דעת כמה ראשונים שדי בשבות אחת להתיר במקום מצוה. [כן דעת: העיסור, הראב"ד, המנהיג, המכתם, המכריע, חכמי פרוניצא ועוד. ויש אומרים שכן דעת השאילתות, בה"ג, הגאונים ורבנו יהונתן. ורבים מהאחרונים כתבו, שפשוט המנהג במקומותיהם להקל בשבות אחד בפני חכמים גדולים רבים ועצומים. וכן היקל הרמ"א (או"ח סימן רעו ס"ב) לצורך גדול]. ובצירוף דעת רוב הראשונים שאם לא עוברים 600,000 איש בכל יום ברשות הרבים, הרי זו כרמלית, והאיסור לטלטל בה רק מדרבנן. [כן דעת: בה"ג, רש"י, תוספות, הרא"ש, העתים, תשובות הגאונים, האשכול, מחזור ויטרי, רבנו תם, הרוקה, הראב"ן, אור זרוע, הגהות מרדכי, העיסור, רבינו ישעיה מטראני, התרומה, הסמ"ג, הסמ"ק, רבינו שמשון בר אברהם, רבינו שמוחה, מהר"ם מרוטנבורג, הארחות חיים בשם הגאונים, צידה לדרך, פסקי רקאנטי, שאגודה, תרומת הדשן ועוד]. וכן כתבו אחרונים רבים בדעת מרן השלחן ערוך (או"ח סימן שג ס"ח, וסימן

שמה ס"ז). ובצירוף דעת הגאון החזון איש, שבלאו הכי היום אין רשות הרבים מהתורה, כי אין הרחוב מפולש מקצה העיר ועד קצהו, כי הרחובות ההולכים למשל ממזרח למערב מופסקים אחר כך מצפון לדרום, והרי הם כמקופים מחיצות, לכן אינם נחשבים רשות הרבים. [וכן מבואר בערוך השלחן, מהר"י שטייף, הגר"ז, על פי שיטת הירושלמי, רש"י, הרמב"ם, רבינו יואל, ראב"ה, אור זרוע ועוד. וכן דעת הגר"א² מרגליות, משנה הלכות, אבן ישראל פישר, אור לציון, הגר"ש משאש]. וכן נעשה מעשה רב אצל מרן מלכא זצוק"ל בביקורו בברזיל, וזו לשונו: בהיותי בחוץ לארץ, נשאלתי במי שיש לו בן למולו בשבת, וברצוני למולו בבית הכנסת, כי ברוב עם הדרת מלך וכמנהגם בימי החול, כיצד יוליך את התינוק לבית הכנסת ולא יעבור על איסור הוצאה? והוריתי להתיר ליטול התינוק ולהעבירו על ידי משרתת גויה. וכתב בשו"ת נשמת שבת שכן היה מעשה רב אצל הגאון מסאטמר זצ"ל בבית מדרשו שהובא תינוק בשבת על ידי גוי למולו, משום ברוב עם הדרת מלך. וש"ת יביע אומר חלק ט ס"ג, וחלק י סימן לב. "השבת בהלכה ובאגדה" מלאכת המוציא מרשות לרשות, ובאמירה לגוי ועוד)

דחיית מילה מחשש חילול שבת

ברית מילה שחלה בשבת, ויודע המוהל שבני המשפחה מחללי שבת, ועלולים להביא מכשירי צילום והסרטה, רשאי לאיים עליהם מראש, שאם יעיזו להביא מכשירים אלו, הוא לא ימול את בנם בשבת אלא ביום ראשון. ואם בא ביום שבת, וראה שבכל זאת הביאו מכשירי צילום, רשאי לעמוד בפרץ ולמחות על הפרצה בחומת השבת, וידחה את המילה ליום ראשון. (ילקוט יוסף שבת ד שיט)

ברית מילה שחלה בשבת, ויודע המוהל שאף שבני המשפחה לא יביאו מכשירי צילום והסרטה, אבל יבואו ברכביהם בהמוניהם, פעמים שיש להורות בתור הוראת שעה לדחות את המילה ליום ראשון, כדי לגדור ולעמוד בפרץ ולמחות על כבוד השבת הקדושה המחללים אותה בראש כל חוצות, באופן שישמעו שנדחית המצוה הגדולה והחמורה של המילה מיום השבת בגללם. אך ברור שאין אבי הבן רשאי להחליט כן מדעתו, אלא חובה עליו לשאול רב מורה הוראה. (מהרש"ג, שבט הלוי ועוד. יב"א ח"י אור"ח סימן לב)

כן השיב מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל לכמה רבני קהילות בחוץ לארץ, שמחמת חשש גדול שיבואו להשתתף בברית קרובי וידידי המשפחה ויגרמו חילולי שבת רבים בנהיגה ברכבים, הורו למעשה לדחות את המילה ליום ראשון. וכתב: אם מעלת כבודכם התכוונתם בתור הוראת שעה לגדור גדר, ובפרט אם ישמעו הפושעים האלו שנדחית המצוה הגדולה של המילה מיום השבת בגללם, אולי יווסרו ויעוררם מצפונם לחזור בתשובה ולחדול מעושיק דם בחילולי השבת, יפה הוריתם. ודומה לזה אמרו בסנהדרין (מו ע"א), וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א, שכדי לגדור בדבר, רשאים בית דין לעקור דבר מן התורה, כדי לעשות סייג לתורה, ולכן נהגו בעבריינו שאינו נוהג כדת, שמנדין אותו שלא יצטרף לעשרה, ושלא ימולו לו בן... וכן פסק מרן בשלחן ערוך (חושן משפט סימן ב), כל בית דין, אפילו אינם סמוכים בארץ ישראל, אם רואים שהעם פרוצים בעבירות, היו דנים בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש... ובלבד שכל מעשיהם יהיו לשם שמים. ודוקא גדול הדור או טובי העיר שהמחוס בית דין עליהם. הגה, וכן נוהגים בכל מקום, שטובי העיר בעירם כבית דין הגדול, מכים ועונשים, והפקרם הפקר כפי המנהג, וכל שכן אם קבלום עליהם לכל דבר. ע"כ. וכן בנידוננו שהדור פרוץ בחילולי שבת בפרהסיא, שאפשר דרך הוראת שעה לדחות את המילה, וכמו שכתב הגאון רבי חיים פלאג'י שרשאי כל בית דין אף בזמן הזה לגדור גדר דרך הוראת שעה. עי"ש. וביודעי שגם מעלתכם מקובלים על כל הציבור בעירכם, בודאי שיש בידיכם לגדור גדר לעשות סייג לתורה. עי"ש. (השווה ספר "רבנו" עמוד קצ)

עצה טובה שיאמר אבי הבן לבני משפחתו ביום שיש, שלא ברור שתהיה הברית בשבת, כי אולי התינוק לא חש בטוב, ולאחר שבת יאמר להם שהבריא ומלו אותו בשבת. (וכן שמעתי מרן מלכא הראש"ל זצוק"ל)

כתב בספר "רבנו" (עמוד רמג): שאלו את רבנו, בענין ברית שזמנה בשבת, וההורים רק עכשיו התחילו לחזור בתשובה, וכל המשפחה חילוניים, ואם יגידו להם שהברית בשבת, הם יחללו שבת, מה לעשות? ורבנו ענה, אם יכולים לעשות הערמה כזו, לומר לכולם שהברית ביום ראשון בגלל צהבת או משהו כזה, אבל בפועל יעשו את הברית בשבת, ואחר כך יודיעו להם שהמוהל בא בשבת לבדוק את התניוק, ואמר שכן אפשר לעשות את הברית ולא לדחותה. אם אפשר, יעשו כך. ואם לא יכולים, ידחו את הברית ליום ראשון. (ועוד כיוצא בזה שם עמוד רלו)

מחט הפרדה

מותר להשתמש בשבת במחט הפרדה כדי להפריד בין עור המילה לבשר המילה, ואפילו שפעמים יכול להיות שיצא דם.

כתב מרן מלכא הראשון לציון זצוק"ל (שו"ת יחיה דעת חלק ו סימן נג): חקרתי אצל כמה מוהלים מומחים ובקיאים, האם הדבר מוכרח במציאות שמחט הפרדה תוציא דם. והשיבו שאין הדבר כן, ורק לפעמים יכול להיות שיוציא דם, ובפרט אם עושים כן בנחת, על פי רוב לא יוצא דם. נמצא שאף אם יצא דם, הרי זה בגדר "דבר שאינו מתכוון" שמוותר בשבת. ובאמת שאפילו אם על פי רוב היה יוצא דם, עדין אין לומר בזה רובו ככולו ולהחשיבו בגדר "פסיק רישיה" [פירוש, העושה מעשה מסוים, וכתוצאה ממעשהו נעשה בודאי איסור, אף שלא התכוון אליו, הרי הוא נחשב כעושה איסור ממש. (להסבר המושג בהרחבה, עיין בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה")] שאסור בשבת, כי אין דין "פסיק רישיה" אלא כשבודאי תיעשה המלאכה. וכמבואר בדברי הגאונים, הרי"ף, התוספות, הרמב"ם, הרמב"ן, הריטב"א, המאירי, הטור ושלחן ערוך ועוד. לפיכך אין לאסור להשתמש במחט הפרדה.

ועוד, אפילו אם היה זה בגדר "פסיק רישיה", מכל מקום כיון שאין כאן איסור תורה, כי הוצאת דם בשבת כשאינו צריך אותו, אסורה רק מדרבנן וכדעת רבי יהודה שמקלקל בחבורה פטור, נמצא אפוא שזה "פסיק רישיה" בדרבנן, והיות וגם לא נוח לו ביציאת הדם, מפורש ברבים מהראשונים והאחרונים להתיר. ומכל שכן שלפי האמת אין זה בכלל פסיק רישיה אלא דבר שאינו מתכוון, ובפרט כשעושים את הפרדה בנחת ולא בכח גדול וביד חזקה. ע"כ. (ועיין עוד בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה" בענין צחצוח השניים בשבת. ודו"ק)

ומעשה שהיה לפני יותר מחמישים שנה כאשר הוזמן מרן מלכא זצוק"ל לשמש כסנדק אצל אחד מתלמידיו בשבת קודש, נכח במקום ראש ישיבת "חברון" הגאון רבי משה חברוני זצ"ל, וכאשר ראה את המוהל משתמש במחט הפרדה, מחה בו, שלפעמים יכול להוציא דם אם העור דבוק היטב בערלה, ונמצא חובל בשבת, ומרן השיבו לאלתר שאין בכך כלום, שהרי זה בגדר דבר שאינו מתכוון שמוותר. (קעה)

עפר

אחר המילה נותנים את הערלה בעפר, ויש להכינו קודם השבת, כדי שלא יהיה העפר מוקצה. ובעוד הערלה ביד המוהל, יניחנה בעפר. אך גם אם לא עשה כן, מותר להרימה כדי ליתנה בעפר, הואיל ויש בזה מצוה, שכן נהגו עוד מימי התנאים. (בית יוסף סימן רסה. חזו"ע שבת ג סח)

דם המציצה

אחר שהמוהל מצץ את הדם ממקום המילה, מותר לו לרוק את הדם לכלי שבו עפר. שאף שמצאנו שנתנית מים לבד בקמה, אסורה משום מגבל מדרבנן, מכל מקום כאן שאינו נותן את הדם ממש בידיו, הרי זה בגדר "פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן" שמוותר. ובפרט שאין בדם זה שיעור של מגבל. (שואל ומשיב, בית מאיר, זכר שמחה, כורת הברית לרבי אליהו פוסק, יד שאול, עץ חיים, קרו לדרו, משנה ברורה (סימן שכא ס"ק נז) ועוד. חזו"ע שבת ד רפז)

טלטול כלי המילה

בסיום הברית, יקפיד המוהל לקנח את הכלים מדם, פן תעלה בהם חלודה ויסתכן הנימול הבא. ומותר לו לכתחילה אף לטלטל את כלי המילה לביתו, ואין לחוש בזה לאיסור מוקצה.

אף שסתם כלי מילה הם מוקצים 'מחמת חסרון כיס', שהרי מקפיד שלא להשתמש בהם שימוש אחר, והיאך יטלטלם? מכל מקום כיון שהותר לטלטלם לצורך המילה, הותר לכל השבת. ויש אומרים כיון שבבין השמשות הם לא היו מוקצה מאחר וצריך להשתמש בהם למחר, ממילא לא הוקצו גם לשאר היום, כי אין מוקצה לחצי שבת. גם משום שאם לא תתיר לטלטלם, ישנם מוהלים שמחמת כן ימנעו מלמול בשבת, ולכן 'התירו סופן משום תחילתן'. כן פסקו התוספות, הרמב"ן, רבנו ירוחם, הרמ"א, הרש"ל, אליה רבה, הש"ך, פרי מגדים, דברי מרדכי פרידברג, חכמת אדם, הלכה ברורה, חוות יאיר, עמק הלכה, שאילת יעקב, יוקח נא, חתם סופר, פחד יצחק, קרבן נתנאל, שלחן גבוה, ערוך השלחן, רב פעלים ועוד. וכתב הגאון ממונקאטש שכיון שהרמ"א התיר לטלטלם כהרמב"ן, אין להוסיף על זה חומרות. (חזו"ע שבת ג נט. שבת ה כב. שו"ת יביע אומר חלק ט או"ח ס"ס לא, וסימן קח אות קנז. וחלק י או"ח סימן נה הערות על רב פעלים חלק ג אות טו)

אם קרה וביקשו מהמוהל במפתיע לערוך ברית מילה בשבת, פשוט וברור שכיון שחייב למולו, ממילא יטלטל את הכלים, שמצות מילה של תורה דוחה לאיסור מוקצה מדרבנן. (עיין חזו"ע שבת ג קכה) (עיין ספר "רבנו" עמודים קלג, קע)

תלישת הבשמים

הנוהגים להביא בשמים לברכה לברית המילה, מותר לתלוש מהם ולחלקם לציבור, שאין איסור לתלוש מן התלוש. ואם הבשמים קשים, נכון לחותכם ביד ולא בסכין. שמה יחתוך יפה לעשות קיסם לחצוץ שיניו, ונמצא מתקן כלי. (חזו"ע שבת ד עב, פ, פב. שבת ג שעט)

קידוש

בברכת הגפן על כוס היין שבברית, יוצאים גם ידי חובת קידוש שחרית של שבת. על כן, קודם שמברך, יודיע לציבור שיכוונו לצאת ידי חובת קידוש. והמברך עצמו, לא די שיטעם מעט יין כנהוג בכל ברית, אלא ישתה לפחות רוב רביעית [גרס 41] כבכל קידוש. ומאחר שהלכה מפורסמת היא בהלכות שבת, ש"אין קידוש אלא במקום סעודה", דהיינו שבמקום שעושים את הקידוש, צריך דוקא שם, לאכול כזית [גרס 27] ממני מזונות [כמו: עוגה, סיגרים, בורקס, קוגל וכדומה] או לשתות רביעית יין [גרס 80], כדי לצאת ידי חובת קידוש, לכן על המקדש לשים לב לזה לאכול כזית או לשתות רביעית יין בקידוש. ושאר הקהל השומעים, יוצאים ידי חובת קידוש אף אם לא יטעמו מהיין, ובלבד שיאכלו כזית ממני מזונות כנ"ל.

יש לשאול, לכאורה היאך יעשה הקידוש וברכת המילה על כוס אחת, הלא כלל גדול בידינו "אין עושים מצוות חבילות חבילות", וכמו בברית מילה שחלה בתשעה באב דחוי, שאינו עושה ההבדלה וברכת המילה על כוס אחת, אלא קודם הברית מבדיל על הכוס, ולאחר הברית מברך על כוס אחרת "אשר קידש", וגם כאן נאמר שקודם יברך הגפן על כוס אחת לקידוש היום, ולאחר מכן יברך על כוס אחרת ברכת המילה? ואפשר לומר, כי בהיות וכוס ברכת המילה, לא הוזכרה בגמרא, ואינה אלא מדברי הגאונים (כנ"ל עמוד 171), לכך אינה נחשבת כל כך כמצוה בפני עצמה, כדי שאם נצרף לה את קידוש היום שהוא ברכת 'הגפן' לבד, יהיה זה כעושה מצוות חבילות חבילות, כי סוף סוף לא ניכר פה כל כך שעושה שתי מצוות יחד, כי ברכת הגפן לבדה עולה לכאן ולכאן, לכך אפשר לעשות שתיהן על כוס אחת. לא כן בהבדלה וברית הבאות יחד, כיון שלבד מברכת הגפן יש עימן ברכה נוספת 'המבדיל' או 'אשר קידש', לכך הן נראות יותר

כשתי מצוות נפרדות, ואין עושים אותן על כוס אחת. וכמו כן, בסעודת חתן וכלה שמברכים ברכת המזון ושבע ברכות על שתי כוסות, אף שברכת המזון מן הדין אינה חייבת כוס, מכל מקום יש מקור לכוס זו בגמרא, ואף אין ברכת הגפן באה לבדה כמו בקידוש היום, לכך נראות הן יותר כשתי מצוות נפרדות, וחוששים בהן יותר שלא לעשותן חבילות חבילות, ומברכים אותן על שתי כוסות. (עין בית יוסף אורח חיים סימן רעג. חז"ע שבת ב קלה, ארבע תעניות עמוד שנא. שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן נב)

פטירת המשקים

הטועמים מן היין של הקידוש, פטרו בזה את שאר משקים שברכתם "שהכל" שישתו לאחר מכן, אבל פשוט שלא פטרו את המאכלים שברכתם שהכל, כביצה, שוקולד וכדומה. ומי שלא טעם מהיין, עליו לברך על שתיית המשקים "שהכל".

קידוש במקום סעודה

יש לשים לב קודם הברית לפרטי ודיני "קידוש במקום סעודה", כי פעמים והברית מתקיימת בבית הכנסת, והכיבוד לקהל נמצא באולם בית הכנסת או בחדר אחר שלא נראה ממקום הקידוש, ואפשר שלא יוצאים כך ידי חובת קידוש. ועיין בהרחבה בכל זה בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה", ותרוה נחת.

סעודת המילה

ראוי ונכון להכין מאכל מיוחד בסעודת המילה שחלה בשבת, בנוסף למה שרגילים בכל שבת, כדי שיהיה ניכר כבודה של מצות המילה. ואם אינו יכול להוסיף תבשיל מיוחד, די שיוסיף קינוח מיוחד.

כתב המשנה ברורה (סימן תיט ס"ק ב): כתבו האחרונים שהמדקקים נוהגים כשחל ראש חודש בחול, עושים מאכל אחד יותר מכלל הימים לכבוד ראש חודש. וכשחל ראש חודש בשבת, עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות, כדי שיהיה ניכר כבודו של ראש חודש. ואם כן הוא הדין לסעודת ברית המילה, שבארנו לעיל (עמודים 185, 186) כמה מעלה גדולה וחשובה לעשותה בכבוד והדר גדולים, שבדאי צריך שיהיה ניכר בסעודה שעושה כן לכבוד המילה.

שירה וזמרה

אף שהתבאר (עמודים 88, 188) שצריך לשיר ולזמר בליל המילה ובסעודת המילה, אבל ברור שאין להתיר למחוא כפיים או לרקוד בשבת אפילו לכבוד מצוה גדולה זו. שקל וחומר הוא מסעודת שבת של חתן וכלה, שלא התירו, כל שכן במצות מילה. כמבואר בהרחבה בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה" בדיני השמעת קול בשבת.

צדקתך

בתפילת מנחה של שבת כשנמצא אחד מבעלי הברית, אין אומרים 'צדקתך'.

כתב מרן השלחן ערוך (סימן רצב ס"ב), אם חל בשבת יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפיים, אין אומרים צדקתך. וכתב הכף החיים, שהמנהג שלא לאומרו בבית האבל, ואין זה נחשב כאבלות בפרהסיא, מכיון שגם בבית החתן ובבית המילה, וביום שאין אומרים בו תחנון, אין אומרים צדקתך. וכתב בשו"ת משפטי עוזיאל, שכן ראוי להורות הלכה למעשה. ובספר נתיבי עם כתב, שכן מנהג ירושלים. וכן כתב בשו"ת אבני ישפה. (חז"ע אבלות ג מט) וכן היה מעשה רב אצל מרן מלכא זצוק"ל בכמה הזדמנויות בשבתות חתן של נכדיו. (הובא בשו"ת "אבי בעזרי" (סימן נו) לדידי נפשי הגאון רבי יצחק לוי שליט"א, הרב הראשי לנשר) ועיין בשו"ת הראשון לציון (ח"ב סימן לט) שכן מפורש בכמה ראשונים ואחרונים, ושכן פסק מהרי"ל.

ברית מילה במעגל השנה

מילה דחוויה ביום טוב

אף יום טוב דינו כשבת, שלא הותר למול בו אלא ברית מילה שחלה זמנה ביום השמיני, אבל אם התינוק היה חולה ודחו את המילה לאחר יום השמיני, אין מילתו דוחה יום טוב, ואפילו לא יום טוב שני של גלויות.

נולד בניתוח

תינוק שנולד בניתוח, אין מלין אותו ביום טוב, ולא בשני ימים טובים של ראש השנה, ועל כן ידחו את המילה למחרת. (שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן סב)

ראש השנה

זמן המילה – ברית מילה שחלה בראש השנה, מלין לאחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר. (שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפד ס"ד)

כתב באור זרוע (חלק ב סימן רעה): אם יש למול נער בראש השנה, אמר רבי קלונימוס הזקן שאירע כן במגנצ"א ושאלו לקדושים אשר בארץ רבנו גרשום מאור הגולה ועוד, והורו כולם למול הנער לאחר קריאת התורה וההפטרה קודם שיתקעו בשופר, כדי שתהא ברית מילה סמוכה לתקיעת שופר, שזיכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידתו של יצחק [שהשופר הוא זכר לאילו של יצחק]. והרבה מבני הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר כל כך בשביל המילה, ורצו לדחותה עד גמר כל התפילה. והשיבם רבנו גרשום, אם אין מילה, אין תקיעת שופר בעולם, שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת". ועוד, שמצות מילה קדמה למצות תקיעת שופר. ואני הקטן מצאתי סמך מותשובת הגאונים, שכבר נשאלה שאלה זו בעיר רומי ושאל מר שלמה היצחקי [רש"י] מרבי נתן גאון בעל הערוך, שמצוה מן המובחר להקדים המילה בהשכמה משום שזריזים מקדימים למצוות, ואין נכון לאחרת עד גמר התפילה, שרוב פעמים גמר התפילה בסוף ה' שעות [ויש גורסים ח']. והמאחר מצות מילה כל כך, נראה שמצות מילה מילת בזויה עליו, לכך נכון להקדימה בין קריאת התורה לתקיעת שופר. ע"כ. ומרן הבית יוסף הוסיף טעם בשם הרוקח למה מלין לאחר קריאת התורה, לפי שהשכינה אצל התורה. ע"כ. והיינו כמו שהבאנו לעיל (עמוד 133) שהשכינה באה בעת הברית, לכן מסמיכים את הברית לקריאת התורה, שכיון שכבר השכינה שם, נסמיד גם את המילה שגם בה יש שכינה.

ואמנם שמענה ואתה דע לך, כי כל האמור הוא בתנאי שכל בני המשפחה מתפללים באותו בית הכנסת, וכולם נמצאים בברית בשמחה בין קריאת התורה לתקיעת שופר, והכל מסתדר עם היולדת בשלוח ורוגע. אך במקרה שאבי הבן מתפלל למשל בהנף החמה, ואילו הסבים ובני המשפחה מתפללים לאחר מכן, או שהיולדת קשה עליה לבוא בשעה מוקדמת כל כך, ובפרט אם תצטרך להמתין לאחר הברית עד גמר תפילת מוסף, ודבר זה יקשה עליה מאוד. על כן, בודאי שעל אבי הבן להתחשב בכל זה, שגדול כבוד הבריות, ותורתינו "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". ולכן הטוב והישר, שבמקרה זה, יתפללו את כל התפילה, ובסיום תפילת מוסף, יקדשו על היין ויטעמו מעט מיני מזונות, והרב שבקהל ימסור שיעור תורה עד שיבואו בני המשפחה, ויעשו את המילה ברוב עם, שאין לך כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. וכך זכינו לעשות מעשה אצלנו בבית הכנסת, שבגמר תפילת מוסף עשינו קידוש וטעמו הציבור מעט מיני מזונות, ומסרנו שיעור בהלכות בניית הסוכה, עד שהגיעו הסבים ובני המשפחה מבתי כנסת אחרים, והרווחנו שיעור תורה וברית מילה ברוב עם, ובפרט ביום הגדול והקדוש הזה שצריכים אנו להוסיף תורה ומעשים טובים לכף של

הזכויות. ועל הכל הרווחנו שבני המשפחה היו מרוצים ושמחים והרבנו שלום בעולם, כי שמחו מאוד שהתחשבו בהם כיאיות, ותהילות לאל יתברך נעשה קידוש השם גדול.

שוב ראיתי מה שכתב בספר מנהגי הראש"ל (חלק ג), וזו לשונו: כמה פעמים הורה מרן זצוק"ל לערוך את הברית מילה לאחר תפילת מוסף ביום ראש השנה, ולא בין קריאת התורה לתקיעת שופר. ושאל שם שלכאורה זה נגד מה שפסק מרן בשלחן ערוך וכן"ל? והביא בשם המוהל החשוב ר' יוסף אורן שליט"א, שאולי חשש מרן שאם ימולו קודם התקיעות יבואו לידי היסח הדעת מכוונת התקיעות לצאת ידי חובה, לפיכך העדיף שימולו לאחר התפילה. ע"כ. ולא הבנתי למה הברית יסיח את כוונת הציבור מהתקיעות, הלוא בגמר הברית חוזר כל אחד למקומו, וממשיכים התפילה כרגיל באמירת עת שערי רצון וכו', ויכנסו לאוירה של התקיעות כיאיות, וכל שכן אם החכם שבקהל מוסר שיחת חיזוק לפני התקיעות, כנהוג ברוב ככל קהילות ישראל, ונמצא שאדרבה יקיימו את ההלכה המובאת בשלחן ערוך, וגם יצאו ידי חובת התקיעות כהוגן. על כן חושבני שטעמו של מרן זצוק"ל היה, פשוט להתחשב באחרים וכן"ל, שאף אם כל המוזמנים לברית התפללו עם מרן, עדיין היולדת ועוד נשים קרובות המשפחה אמורות לבוא, ולא לכולן מסתדר לבוא בזמן זה שבין שחרית לתקיעות, ובפרט אם יצטרכו להמתין עד סוף התפילה לסעודת מצוה וכיוצא בזה, והלוא הן מטופלות ברוך השם בילדים קטנים. על כן ברור שבכל כיוצא בזה, הנכון לעשות את הברית לאחר תפילת מוסף, והכל על מקומו יבוא בשלום.

ועיין עוד שם שכתב, כאשר עשו ברית מילה אצל מרן ביום הכיפורים, מלו לאחר קריאת התורה וההפטרה קודם אשרי, כדעת מרן השלחן ערוך. ולפי האמור מובן היטב, שכיון שאין כאן סעודת מצוה ולא כלום, אם כן אף הנשים המטופלות בילדיהן יכולות לבוא בשעה זו שקודם מוסף לברית מילה, ובגמר הברית ילכו לביתן לחיים טובים ולשלום, ולא יצטרכו להמתין ולא כלום.

תענית ציבור

זמן המילה – ברית מילה שחלה בתענית ציבור [ג' בתשרי – צום גדליה, עשרה בטבת, תענית אסתר, י"ז בתמוז], לכתחילה יעשו את הברית בבוקר, ואת הסעודה בלילה במוצאי הצום. (לא)

גדול השלום – במקרה שהסבים ובני המשפחה באים מחוץ לעיר, ואי אפשר שיבואו בבוקר וימתינו עד הלילה לסעודה, יש למול את התינוק כשעה לפני שקיעת החמה, ויתפללו מנחה וערבית, ויערכו את הסעודה בצאת הצום, כי גדול כבוד הבריות.

חיוב התענית – אם חלה ברית מילה ביום תענית ציבור, חייבים שלושת בעלי הברית [אבי הבן, הסנדק והמוהל] להתענות. (עיין בחוברת "ארבע תעניות בהלכה ובאגדה" את המקורות להלכות דלהן)

תחנונים בתפילה – אם אחד מבעלי הברית נמצא בבית הכנסת בתפילת שחרית, אומרים הקהל לאחר חזרת השליח ציבור, וידוי [וכן, "מה נאמר לפניך"], ו"ג מדות ללא נפילת אפיים ["לדוד אליך"], וממשיכים את הסליחות והתחנונים של התענית, ומדלגים "והוא רחום". ומכל מקום בעלי הברית עצמם, אינם אומרים סליחות ותחנונים כלל. (בית יוסף ס"ס רסה) אבל יענו "ויעבור" עם הציבור, ככל דבר שבקדושה.

תפילת מנחה – אין אומרים הציבור וידוי ונפילת אפיים כלל בתפילת מנחה של התענית.

יין בפי המוהל למציצה – רשאי המוהל למצוץ את הדם בתענית על ידי יין, כנהוג בכל השנה, אך ישים לב שלא יבלע אפילו מעט מן היין. (חזו"ע ארבע תעניות כז)

שתיית הכוס – מברכים "אשר קידש" על כוס יין, ובברכת "הגפן" יכוון להוציא ידי חובה את היולדת שהיא פטורה מלצום, וגם היא תכוון לצאת. ותענה "אמן" ולא תדבר עד שתטעם מהיין. ואם אין היולדת בקרבת מקום, יעמיד על ידו ילד שהגיע לגיל חינוך ומבין למי מברכים, ויכוון להוציא ידי חובה וישתה הילד.

כתב העיטור, אף שהמברך צריך שיטעום, זהו דוקא כשאפשר, אבל אם לא אפשר, נותנים לתינוק שיטעם. וכתב עליו מרן הבית יוסף (סימן רסה): ולי נראה שטעמימת התינוק הנימול אינה מוציאה את המברך מידי ברכה לבטלה, כיון שאין התינוק חייב בברכה כלל ואפילו מדרבנן. [וכן כתב הרמב"ם בשו"ת פאר הדור שכל שלא טעם "אחד מן המבנים הברכה", ודאי שברכתו לבטלה. וכן מפורש בשו"ת הר"ן.] והיולדת, אם שמעה את הברכה ולא הפסיקה בדיבור, יצאה ידי חובתה, שאף שברכת 'הגפן' ברכת הנהנין היא, ואי אפשר להוציא אחרים אם הוא עצמו לא נהנה? מכל מקום כיון שתקנו ברכת 'אשר קידש' על הכוס, הרי זה נעשה ככוס קידוש והבדלה שמוציא את אחרים גם מברכת היין, אף אם הוא עצמו לא טועם, וככל דין ברכת המצוות, שאף על פי שיצא, רשאי לברך שוב להוציא אחרים ידי חובתם. ע"ש.

תענית דחוויה

פטור מהתענית – צום גדליה או שבעה עשר בתמוז שחלו בשבת, כיון שדוחים את התענית ליום ראשון, מותר לשלושת בעלי הברית לאכול ולשתות, לפי שיום טוב שלהם הוא. על כן: יתחילו את התענית מעמוד השחר, כדי לשתף עצמם בצער הציבור, וישתדלו לעשות את הברית בשעות הבוקר, כי זריזים מקדימים למצוות, ואז רשאים לאכול ולשתות מיד לאחר המילה. ויש ממתנים מלאכול עד חצות היום [בצום גדליה בערך בשעה 12:30. ובי"ז בתמוז ב-12:45]. ויש שמתפללים תחילה תפילת מנחה גדולה [חצי שעה לאחר חצות היום], ואחר כך אוכלים.

אל תחמיר – אין בעלי הברית רשאים להחמיר על עצמם להתענות, ואדרבה, ישמחו שזיכה אותם בורא עולם במצוה כה חשובה של ברית המילה, שמבואר בזוהר בקדוש שמעלתה גדולה יותר מהמקריב כל הקרבנות, והיא נחשבת יותר מתענית.

ברית מילה אחר הצהריים – אם מלים את התינוק בשעות אחר הצהריים, רשאים בעלי הברית לאכול לאחר חצות היום קודם המילה.

ברית מילה דחוויה – תינוק שהיה חולה, ונדחת מילתו ליום ראשון שחלה בו תענית דחוויה, מותר לשלושת בעלי הברית לאכול באותו יום, כיון שיום טוב שלהם הוא. שהרי מצות מילה מוטלת על האב בכל רגע ורגע, ואסור להניח את בנו ערל, לכן אף שהמילה דחוויה, הרי הוא מקיים מצוה כמו שהיתה המילה בזמנה.

עליה לתורה – בעלי הברית שהתירו להם לאכול בתענית דחוויה, לא יעלו לספר תורה אפילו בשחרית שעדיין הם שרויים בתענית, כיון שבדעתם לאכול בהמשך היום. אולם אם חלה התענית בימי שני וחמישי, שבלאו הכי יש חיוב ביום זה לקרוא בתורה בשחרית, רשאים לעלות בשחרית בלבד.

יום הכיפורים

זמן המילה – כשיש ברית מילה ביום כיפור, מלין לאחר קריאת התורה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תרכ"א ס"ב). ועיין לעיל בברית מילה שחלה בראש השנה.

יין למציצה – חייב המוהל למצוץ את הדם אף בכיפור, אך לא ביין כבכל השנה, שמא יבלע אפילו מעט מן היין. [וחצי שיעור אסור מן התורה.] (חזו"ע ימים נוראים שמא)

ברכת "אשר קידש" – מברכים ביום הכיפורים "אשר קידש" בלי כוס. (שלחן ערוך אורח חיים סימן תרכ"א ס"ג) ויש נהגו לברך אותה על הכוס, אך קודם הברכה יעמיד על ידו ילד שהגיע לגיל חינוך ומבין למי מברכים, ויוציאו ידי חובה בברכת 'הגפן', ובסיום הברכה ישתה הילד מן היין. (שו"ת יביע אומר חלק ז או"ח סימן מט. חזו"ע ימים נוראים שמא)

כתב מרן זצוק"ל (שם): מה שכתב הכף החיים על פי דברי הרמ"א בהגה, שמברכים על הכוס ונותנים בפי התינוק הנימול, הנה מרן הבית יוסף (סימן רסה) דחה זאת שטעימת הנימול אינה מוציאתו מידי ברכה לבטלה. וכן דעת הרמב"ם והר"ן. ולכן הנכון להטעים לקטן שהגיע לחינוך שמבין ויודע למי מברכים. ומה שאנו נותנים לקטן איסור בידים שאינו זקוק לו, שהרי אינו צריך עתה לשתות יין, בכל זאת כיון שהמאכל מצד עצמו הוא מותר, ורק היום אוסר את האכילה, אין לאסור בקטן שאינו מצווה, כמבואר בתוספות. וגם אין לחשוש שאולי יטעה הקטן לשתות גם כשיגדל, כי ברית המילה אינה דבר קבוע ומצוי ביום הכיפורים, שיראה כן הקטן ומחמת כן יטעה כשיגדל. ומה שכתב בספר שלמי מועד, שבברית מילה ביום כיפור מברכים הגפן על הכוס אף שאין שם קטן שישתהו, אינו נכון להלכה. ע"ש.

חג הסוכות

מקום המילה – נכון מאד לעשות את ברית המילה בסוכה, ובלבד שאין חשש לנפילת קיסמים מן הסכך, או שהתינוק יתקרה. (חזו"ע סוכות קסב)

מקום הסעודה – סעודת המילה חייבים לאוכלה בסוכה, על כן יש להתאמץ להשיג סוכה גדולה שתספיק לכל המוזמנים, [ויקפידו לבדוקה שתהיה כשרה על פי ההלכה]. ואם אין מקום בסוכה לכל הגברים, ומוכרחים לאכול חוץ לסוכה, יזהרו שלא לאכול לחם ושאר מיני דגן, שחייבים לאכלם בסוכה דוקא. (חזו"ע סוכות קסב)

תענית אסתר

פטורים – תענית אסתר, אף שחלה בזמנה [י"ג אדר], אין בעלי הברית מתענים.

כי לא חמורה תענית אסתר יותר מתשעה באב דחוי שאוכלים בו בעלי הברית. והבאור בזה, כי שאר תעניות באות על צערם של כל ישראל בחורבן בית המקדש וירושלים, ממילא דוחה האבלות של רבים [של כל ישראל], את השמחה של יחיד [בעלי הברית]. לא כן בתענית אסתר שנקבעה זכר לנס שנעשה ביום זה שהתענו עם ישראל כשנלחמו בעמלקים, והקב"ה קיים בהם (אסתר ט א): "וַיִּנְהַפְּזֵה הוּא, אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הַיָּמָה בְּשֵׁנַיָּאֵיהֶם", אם כן אין זה ענין כלל לאבלות החורבן, שנאמר שצער הרבים יבטל את שמחת היחיד.

עלייה לתורה – כיון שמותר לבעלי הברית לאכול בתענית אסתר, לא יעלו לספר תורה אפילו בשחרית. אולם אם חלה התענית בימי שני וחמישי, רשאים לעלות לכתחילה בשחרית בלבד, וכנ"ל.

פורים

זמן המילה – הנכון לקרוא את המגילה תחילה, ואחר כך למול את התינוק. (חזו"ע פורים קט. שו"ת יביע אומר חלק ט אורח חיים סימן צד אות ו)

בתרומת הדשן מבואר שבפורים מלין את התינוק לאחר קריאת המגילה וסיום התפילה כבשאר הימים, משום שמקרא מגילה שזמנה קבוע בכל שנה, נחשבת מצוה תדירה, לעומת מצות מילה שאין זמנה קבוע. (בית יוסף סימן רסב בבדק הבית) וכיוצא בזה כתב הרדב"ז שמצות מילה אפשר שלא יתחייב בה לעולם, אבל מקרא מגילה קבועה מידי שנה, ולכן קודמת למילה כי תדירה היא לגבי מילה. ע"כ. ועוד מעלה יש במקרא מגילה שהיא פרסומי ניסא, וגם מצוה של רבים. והרי אפילו קבורת המת נדחית מפני מקרא מגילה. וכן פסקו הפרי חדש, שו"ת זרע אמת, הגר"א, שלחן גבוה ועוד רבים. ואמנם הרמ"א (או"ח סימן תרצג ס"ד) כתב, שמלין את התינוק קודם קריאת המגילה, אך הפרי חדש והגר"א תמחו על זה, שהלוא אפילו עבודת הכהנים בבית המקדש שהיא מצוה של רבים וזמנה בבוקר, מאחרים אותה בפורים לאחר קריאת המגילה משום מעלת פרסומי ניסא, כל שכן ברית מילה שמצותה בבוקר רק משום מעלת זריזים מקדימים, שודאי קריאת המגילה קודמת לה. ומכל מקום בזמנינו שבכל השנה מלין לאחר צאת הקהל מבית הכנסת ולא כמו שהיה מצוי בזמנם שהיו מלין לאחר התפילה מיד, הנכון גם לבני אשכנז לקרוא קודם את המגילה ואחר כך לעשות את המילה.

ימי העומר

תספורת – אף שנהגו בימי העומר [מאחרי חג הפסח ועד ל"ג לעומר (י"ח אייר) לבני אשכנז, או ל"ד לעומר (י"ט אייר) לבני ספרד] למעט בכמה עניינים של שמחה, שלא לשאת אשה ולא להסתפר, כאבלות על פטירת עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, בכל זאת אם חלה ברית מילה בימים אלו, מותר לשלושת בעלי הברית להסתפר לכבוד המילה. ואם לא נח להם להסתפר ביום המילה עצמו, יסתפרו יום קודם. ואם המילה חלה ביום שבת, ולא מתאפשר להם להסתפר ביום שישי, יסתפרו ביום חמישי. ואם המילה חלה ביום ראשון, יכולים להסתפר ביום שישי. (חזו"ע יו"ט רסד. חוברת "ימי העומר בהלכה ובאגדה")

בגד חדש – הגם שטוב להחמיר שלא ללבוש בגד חדש מראש חודש אייר, מכל מקום מותר לבעלי הברית לחדש בגד חדש לכבוד המילה. (שם רנט) וברור שהוא הדין ליולדת.

כלי נגינה – עיין בהלכה הבאה.

בין המצרים

כלי נגינה – אף על פי שנהגו שלא לשמוע שירים המלווים בכלי נגינה בימי בין המצרים [מי"ז בתמוז עד ט' באב], מכל מקום בברית מילה שהיא שמחה של מצוה, מותר לשורר ולנגן בכלי נגינה ממש, ויש להקל בזה אף בלימוד שעושים בליל הברית הנקרא "ברית יצחק". ("ארבע תעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה")

תספורת – מנהג בני אשכנז שלא להסתפר ולא להתגלח בכל ימי בין המצרים, ומכל מקום לכבוד ברית המילה, מותר לבעלי הברית להסתפר ולהתגלח, אבל בשבוע שחל בו תשעה באב, אין להקל, וכדלהלן.

ב' באב עד ח' באב

אכילת בשר – אף על פי שנהגו שלא לאכול בשר לאחר ראש חודש אב עד תשעה באב, מכל מקום בסעודת ברית מילה, מותר לכל הקרובים והמכרים המוזמנים לאכול בה בשר, ואפילו בערב תשעה באב. אך ההולך שם רק כדי למלאות תאוותו לאכול בשר, אין להתיר לו לאכול בשר. (חזו"ע ארבע תעניות קצו)

בעלי הברית מותרים באכילת בשר בכל אותו היום ולא רק בסעודת הברית עצמה, כי יום טוב שלהם הוא. (קצח)

אם חלה ברית מילה בערב תשעה באב, טוב שיעשו את הסעודה קודם חצות היום. (וצ)

ברית מילה דחוייה – אם התינוק היה חולה, והתרפא בימים אלו, מותר לאכול בשר בסעודת הברית. אבל אם דחו את המילה בכוונה כדי לאכול בשר, אסור לאכול שם בשר בשום אופן. (קצח)

צא וראה מה כתב בשו"ת התשב"ץ (חלק ג סימן ח) על מילה שחלה בתשעה באב ואבי הבן דחה אותה למחרת כדי לקיים הסעודה: הנה מעולם לא נשמע שתתעקב המילה ליום התשיעי ללידה מפני סעודת המילה שלא תעשה ביום הצום, וגדול עוונם מנשוא, כי המילה בזמנה דוחה אפילו שבת, ועיקר מצותה ביום השמיני, ואם שבת שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה, והמחלל שבת בפרהסיא שחטתו נבלה כעובד עבודה זרה – היא נדחית מפני המילה בזמנה, אם כן איך דחיתם אותה מפני סעודה הקלה, ועליהם אני קורא 'זֹרֵתִי פָּרֵשׁ עַל פְּנִיכֶם, פָּרֵשׁ חֲנִיכֶם'. והסעודה שהיא של מצוה דוקא כשנעשית המצוה כהלכתה, שתהיה המצוה עיקר והסעודה טפלה לה, אבל לעשות הנאת הכרס עיקר והמצוה טפלה לה, אין זו סעודה של מצוה, וכיון שנעשית שלא בזמנה ועבר בעשה, הרי זו מצוה הבאה בעבירה. שהרי אפילו כשנעשה בשמיני והיא כשרה כל היום, הזהירה התורה לעשותה בבוקר שזריזים מקדימים למצוות, ושיהיה העושה אותה זריז ונשכר, וזה שאפילו עשאה בשמיני ואיחר אותה עד לערב אינו מהזריזים, כל שכן אם עבר כל אותו יום ולן כל אותה לילה באיסור עשה, שהוא שפל ונפסד ואין לו שכר עושה מצוה בשעתה, ומכר שכרו של חיי העולם הבא מפני הנאה של חיי שעה. ואילו ידעתם כמה חביבה מצוה בשעתה, לא הסכמתם על ידו לעשותה שלא בזמנה. ומה עונש יותר גדול יש למי שמחציף פניו לומר מצוה זו היא בידי ולא אעשנה. וקודם שעבר והמצוה לפניו ואומרים לו "עשה אותה" ואינו רוצה לעשותה, הרי הוא כדן האומר "סוכה איני עושה", "לולב איני נוטל", שמכין אותו עד שתצא נפשו. ואם כן היה מותר לכם להכותו ביום השמיני עד שתצא נפשו לעשות מצוה בזמנה, אבל אחר שהתעצלתם בזה באותו יום ועבר היום, איבד שכר מצוה בזמנה בעולם הבא, ודי לו בעונש כזה. עי"ש. וכבר הבאנו לעיל (עמוד 79) מה שכתב הרמב"ם, שאם עבר אדם ולא מל את בנו בשמיני, הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה מאוד שאין בכל המצוות כמוה, ולעולם אין לו תשלומים למצוה זו, ועונו חמור ממי שעבר ולא ישב בסוכה בחג הסוכות או לא אכל מצה בליל פסח. עי"ש.

אכילת בשר בברית יצחק – הסעודה שרבים נוהגים לעשות בלימוד ליל השמיני הנקרא "ברית יצחק", הריהי נחשבת כסעודת מצוה, מאחר והיא באה לכבוד מצות ברית המילה שתעריך למחרת היום, ורשאים המוזמנים לאכול בה בשר.

הטעם שיש להקל בזה הוא על פי מה שכתבו: תרומת הדשן (סימן רסט), הרמ"א (סימן רסה סעיף יב), נחלת שבעה (הלכות שטרות סימן יב במחודשים סק"א), שו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן קסט), חיי אדם (וכל קלג סעיף טז) בדעת המגן אברהם (סימן תרמ סק"א), שו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן לו), דגול מרובה (וירה דעה סוף סימן קעח), מאורי אור (חלק עוד למועד קח סע"א), שו"ת משנה הלכות (חלק יא

סימון תמב), שו"ת שבט הקהתי (חלק ד סימון קנ), ופסקי תשובות (חלק ה סימון תקנא אות לו). והגאון רבי שלמה קלוגר בספר החיים (בהשמטות לסימון תקנא) התיר לאכול בשר בליל הברית מר"ח אב עד שבוע שחל בו ט' באב. והלוא אפילו באבלות חדשה הלכה כדברי המיקל באבל, כל שכן באבלות ישנה, ובפרט בדבר שאינו מן הדין אלא מנהג, וכמבואר בגמרא (יבמות מג ע"ב) ובתוספות שם, וברא"ש (מסכת תענית פרק ד אות ב) ועוד. ועיין במאמר שכתבנו בקובץ בית יוסף (חלק מד עמוד רנט).

☞ **שבוע שחל בו תשעה באב**

תספורת – אסרו חכמים מן הדין לספר שער הראש או לגלח שער הזקן בשבוע שחל בו תשעה באב, ואין לספר גם את בניו הקטנים, מפני שיש לו הנאה וקורת רוח כשהם מסופרים יפה. אבל שפם המפריע לאכילה, מותר לגלחו.

על כן, אין לבעלי הברית להסתפר או להתגלח בשבוע זה, ויקדימו להסתפר ולהתגלח בערב שבת "חזון". [ומכל מקום בעל ברית שהסתפר או התגלח, אין למחות בו, שיש לו על מי לסמוך, וכמו שיש מקילים לבעל ברית להסתפר בתוך שלושים יום של אבלות].
(ריה, רכג, רכד. ועיין בזה בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה")

בגדים מכובסים – כיון שאסרו חז"ל ללבוש בגדים מכובסים בשבוע זה, על כן, לכבוד ברית המילה, מותר לבעלי הברית ולילודת, ולאשה הנושאת את התינוק אל המילה, ללבוש בגדי שבת שאינם מכובסים [דהיינו שלבשו אותם אפילו מעט זמן כדקה אחת קודם לכן]. וגם הנוהגים ללבוש בגדים לבנים, כמו חליפה בצבע לבן, שהם נאים ומיוחדים יותר מסתם בגדי שבת, יכולים להקל בזה. (רכד, רלד)

שאר קרובים המקילים ללבוש בגדי שבת שאינם מכובסים, יש להם על מה לסמוך, ובתנאי שאילו היתה השמחה גם בשאר ימות השנה, היו לובשים בגדי שבת. ועיין בשערי תשובה (סימון תקנא) שכתב, הסבים [אביו של אבי הבן ואבי היולדת] והסתבות נוהגים ללבוש בגדי שבת. וכמדומה שנוהגים להקל בזה גם שאר הקרובים אשר דרכם ללבוש בגדי שבת אילו היה בימים אחרים, כי יש צער לאבי הבן והיולדת כשאין הקרובים משתתפים בשמחתם בלבישת בגדים לבנים. עי"ש.

☞ **תשעה באב**

זמן הברית – ברית מילה שחלה בתשעה באב, הנכון הוא למול את התינוק לאחר אמירת הקינות, משום שזריזים מקדימים למצוות. ויש מלים לאחר חצות היום

[בערך בשעה 12:45]. (סימון תקנט ס"ז. שצג, תד)

בגדי שבת – מותר לבעלי הברית והיולדת ללבוש לכבוד המילה בגדי שבת שאינם מכובסים, אך לא ילבשו בגדים לבנים [כמו חליפה בצבע לבן, כי הם מיוחדים מדי] או חדשים. (סימון תקנט ס"ח. רלד. ספר דיני תשעה באב שחל ביום א' לגר"ש דבליצקי עמוד סז)

לאחר הברית, יכולים בעלי הברית להשאר עם בגדי השבת שעליהם, ואינם צריכים להחליפם בבגדי חול. ומה שכתבו כמה מגאוני אשכנז שצריכים להחליף את בגדיהם לבגדי חול, מדובר לפי מנהגם שהיו מלים לאחר אמירת הקינות, קודם שקראו בספר איוב והדברים הרעים שבירמיה, שלא ראוי לקרוא דברים הרעים עם בגדי שבת, אבל לפי המנהג כיום, אין צורך להחליף. (שיירי כנסת הגדולה, כף החיים ס"ק סז. רלד. שו"ת אור לציון ח"ג רסד)

נעלי עור – אסור לבעלי הברית לנעול נעלי עור בתשעה באב. שלא הקילו חכמים בחמשה עיניים שאסורים מן הדין בתשעה באב. (שצו, תא)

אמירת "מזל טוב" – מותר לאחל לאבי הבן וליוולדת "מזל טוב", שאין זה בכלל שאילת שלום שאסרו חז"ל בתשעה באב, אלא רק ברכה ותפילה. (שלא)

חובה להתענות – בעלי הברית פשוט שחייבים להתענות כרגיל עד סוף היום. (מז, תג)

יין למציצה – מה שנוהגים המוהלים לתת יין בפייהם כשעושים מציצה לתינוק, לא יעשו כן בתשעה באב, שחמור הוא יותר משאר תעניות. (ק"ט)

אף שהתבאר לעיל שאין למוהל לתת יין בפיו ביום הכיפורים מחשש שמא יבלע וחצי שיעור אסור מן התורה, ואם כן בצום תשעה באב שאינו מן התורה לכאורה יש להקל בזה? מכל מקום כיון שמרן השלחן ערוך (אורח חיים סימן תקס"א) פסק, השרוי בתענית יכול לטעום כדי רביעית, ובלבד שיפלוט. וביום הכיפורים ובתשעה באב, אסור. על כן יש להחמיר בנתינת יין בפה אף בתשעה באב. (שו"ת יביע אומר חלק ז אורח חיים סימן מט אות ה)

"שהחינו" – אבי הבן מברך "שהחינו" בברית מילה, מאחר שזה עתה זמן המצוה, ואין לדחותה. (קלה, קמ, תב. ספר דיני ט' באב שחל ביום א' לגר"ש דבליצקי עמוד סט)

בשמים – אף הנוהגים לברך על הבשמים בעת המילה, בתשעה באב לא יברכו, משום שצריך למעט ביום זה בתענוגים. (כן פסק מרן בשלחן ערוך אורח חיים סימן תקנט ס"ז, ויורה דעה סימן רסה ס"ד, וכן פסקו רבים מהאחרונים. ועיין משנה ברורה ס"ק כז. ודו"ק. שלט)

שתיית הכוס – המברך על הכוס, יכוון בברכת "הגפן" להוציא ידי חובה את היולדת שהיא פטורה מלצום, ותענה "אמן" ולא תדבר עד שתטעם מהיין. ואם אין היולדת בקרבת מקום, יעמיד על ידו ילד קטן שהגיע לגיל חינוך ומבין למי מברכים, ויכוון עליו וישתה הקטן. (סימן תקנט ס"ז. קכ, שצג)

וכתב בשו"ת יביע אומר (חלק ז אורח חיים סימן מט אות ה): ואין להמציא סברא חדשה ולומר שאף על פי שאין היולדת מתענה, מכל מקום אינה זקוקה לשתיית היין באותה שעה, ואיך ניתן לה לשתות? כי בדברי הפוסקים מפורש שהכל תלוי אם מותר ליולדת לאכול או לא, וכל שמוותר לה לאכול, יכולה לשתות היין ללא חשש. שאם לא כן, גם בשאר צומות שפטורה מלצום נאמר שלא תשתה מן היין, כי מן הסתם אינה צריכה לשתות יין באותה שעה, והרי הפוסקים התירו במפורש כן בשאר צומות, כמבואר בבית יוסף (אורח חיים סימן תקנט) ובשלחן ערוך (סימן רסה), ולא חששו לומר שאולי אינה צריכה לשתות יין עתה.

קריאת שם לתינוק – מנהג טוב לקרוא "מנחם" לתינוק הנימול בתשעה באב, כמו שנוהגים לקרוא "מרדכי" לתינוק הנימול ביום פורים. (שצו)

תשעה באב דחוי

אכילה – תשעה באב שחל להיות בשבת, שדוחים את התענית ליום ראשון, מותרים שלשת בעלי הברית באכילה ושתיה בחלק מהיום, ובעוד כמה פרטי דינים, כמבואר להלן. (למקורות ההלכה בהרחבה, עיין בחוברת "ארבע תעניות בהלכה ובאגדה")

"עננו" – אין בעלי הברית אומרים "עננו" בתפילה כלל, מאחר ואינם מתענים תענית שלימה, ומכל מקום פשוט שאומרים "נחם" בכל התפילות. לפי שאמירת "נחם", אינה קשורה לעצם התענית אלא לעצם היום ככל הזכרת "מעין המאורע", כגון "יעלה ויבוא" בראש חודש, ו"על הניסים" בתנוכה ופורים וכיוצא בהם. והרי אפילו חולה או בעלי הברית שאוכלים ביום זה, נחלקו הפוסקים אם מזכירים "נחם" בברכת המזון או לא.

עליה לתורה – אין בעלי הברית עולים לתורה בשחרית או במנחה, מאחר ואינם מתענים עד סוף היום. אולם אם חלה התענית בשני או בחמישי, שבלאו הכי יש חיוב ביום זה לקרוא בתורה בשחרית, רשאים בעלי הברית לעלות בשחרית בלבד.

סדר היום לבעלי הברית – מתחילים בעלי הברית להתענות מהלילה, כדי לשתף עצמם בצער הציבור, ובסיום תפילת שחרית ואמירת הקינות יבדילו על היין [כמבואר להלן], ואחר כך ימולו את התינוק, כי זריזים מקדימים למצוות למול בבוקר, ורשאים לאכול ולשתות מיד לאחר המילה, לפי שיום טוב שלהם הוא. ויש ממתנינים מלאכול עד חצות היום [בערד: 12:45]. ויש שמתפללים תחילה מנחה גדולה [בערד: 13:15], ואחר כך אוכלים. ועל כל פנים, אינם רשאים להחמיר על עצמם ולהתענות, ואדרבה ישמחו שזיכה אותם השם במצוה כה חשובה, וביום טוב כזה גדול ונכסף.

ברית מילה אחר הצהריים – אם מלים את התינוק לאחר הצהריים, רשאים בעלי הברית לאכול קודם המילה לאחר חצות היום. וברור שקודם לכן יבדילו על היין.

נעלי עור – מותר לבעלי הברית לנעול נעלי עור, שהרי אפילו אכילה שהיא חמורה הותרה להם, כל שכן נעילת נעלי עור.

רחיצה – בעלי הברית מותרים לרחוץ כל גופם, מפני שיום טוב שלהם הוא. ומאחר ויש ענין להזדרז למצוה ולמול בבוקר, רשאים לאחר אמירת הקינות, לטבול במקוה ולרחוץ גופם, לנעול נעלי עור, ללבוש בגדי שבת, ויבואו לברית בשמחה.

הבדלה – על בעלי הברית להבדיל על היין קודם הברית [שהרי עדיין לא הבדילו אמש במוצאי שבת], ולא יעשה את ההבדלה ביחד עם כוס היין שמברך עליה בברית המילה, כי נמצא שעושה שתי מצוות שונות על כוס אחת, הבדלה וברית מילה, והרי כלל בידנינו: "אין עושים מצוות חבילות חבילות", על כן, יקדימו להבדיל על היין קודם ברית המילה, ולאחר מכן בעת המילה, אחד מהם יברך על הכוס עם ברכת "אשר קידש ידיד מבטן", והוא עצמו ישתה את היין, ואין צורך לתת ליולדת או לקטן. (ועיין לעיל עמוד 212)

להוציא את הקהל – המבדיל יכול לכוון להוציא ידי חובת הבדלה את כל הקהל השומעים אותו, [וברור שאסור להם לטעום מן היין], ואינם צריכים לחזור ולהבדיל שוב במוצאי תשעה באב.

סעודת מצוה – מותר ומצוה לבעלי הברית וליולדת לאכול בשר, עופות ודגים, ולשתות יין, לכבוד מצות המילה, כי יש לעשותה בכבוד והידור ובשמחה גדולה, כמו שנאמר (ותהלים קיט קסב): "שֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שֶׁלֶל רֵב".

"נחם" בברכת המזון – בעלי ברית שאכלו סעודה עם פת, מברכים ברכת המזון, ואין מזכירים בתוכה נוסח "נחם" שאומרים בתפילות של תשעה באב. והוא הדין לכל הפטורים מן הצום, כגון חולה או יולדת, שאכלו לחם.

לימוד תורה – מותר לבעלי הברית לעסוק בתורה בדברים המשמחים את הלב שאסור לשאר בני אדם ללמוד בהם בתשעה באב, שכיון שיום טוב שלהם הוא והותר להם לענג את גופם בסעודת פת, בשר, דגים ויין, כל שכן שהותר להם ללמוד תורה שהיא עונג רוחני, כמו שנאמר (משלי ט ה): **"לָכוּ לְחַמּוּ בְּלֶחְמִי, וְשִׁתּוּ בַיַּיִן מִסִּכְתִּי** [ביין שמזגתי]". וכן אמרו (תלמוד ירושלמי ברכות פ"ג ה"א): **"אם חיי שעה התרתו לו, כל שכן חיי עולם"**.

בגדי שבת – לאחר הברית, אין צריכים בעלי הברית להחליף את בגדי השבת שעליהם לבגדי חול. שהרי אפילו לאכול ולשתות שאר היום מותרים הם, כל שכן שלא יצטרכו להחליף את בגדיהם. וכבר בארנו לעיל שאפילו בתשעה באב שחל בזמנו, אין צריכים בעלי הברית להחליף את בגדיהם לבגדי חול.

מדני אבלות בברית מילה

ברית מילה באונן

אבי הבן אונן – אונן שצריך לקבור את מתו ולמול את בנו, יקבור את המת תחילה, כדי שתתחיל האבלות ויתחייב במצוות, ואחר כך ימול את בנו. אך אם הזמן מצומצם, ואם יתעסק בקבורת המת, לא יספיק למול את בנו, ימסור את קבורת המת בידי החברא קדישא, וילך למול את בנו, ומברך את כל הברכות שאבי הבן מברך במילה ["להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" ו"שהחיינו"]. (חזו"ע אבלות א קפט) [למקורות ההלכות יותר בהרחבה, יש לעיין בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה"].

סנדק אונן / אבל – אין האונן רשאי להיות סנדק, כיון שהוא פטור ממצוות, ואינו רשאי להחמיר על עצמו, בפרט במצוה שאינה מוטלת עליו. ועוד, כי שמחה גדולה היא לו, שהסנדק הוא כמקטיר קטורת, ונאמר (משלי כז ט): **"שִׁמּוֹן וְקִטְרֹת יִשְׁמַח לָב"**. אבל האבל בשבעת ימי האבלות, רשאי להיות סנדק. (א קפט)

ברית מילה בשבעה

ליל הברית – רשאי אבי הבן האבל לקיים מנהג ישראל קדושים בליל הברית להביא מנין אנשים לביתו שיקראו בזוהר הקדוש כמובא בספר "ברית עולם", ואף הוא עצמו רשאי להשתתף בקריאה אם אינו מבין את לשון הזוהר. ויחלקו מעט מיני ברכות [מזונות, העץ, אדמה, שהכל] ולא יותר. (ש"ת זרע אמת ח"ב סימן קנח. מעיין אומר ד רלב. ועיין חזו"ע ארבע תעניות קסח)

ציאה מהבית ונעלי עור – בעל ברית אבל, רשאי לצאת לבית הכנסת שבו מתקיימת הברית, ובגמר הברית יחזור מיד לביתו. ואסור לו לנעול נעלי עור לכבוד הברית. (ש"ת יביע אומר חלק ט יורה דעה סימן מא. א קפט. ב שיד, שנו, שסג)

בגדי שבת – בעל ברית אבל אינו רשאי ללבוש בגדי לבן לכבוד המילה, כי הם נאים ומיוחדים מדי. והנכון שלא ילבש אפילו בגדי שבת. ויש מקילים ללבוש בגדי שבת שאינם מכובסים. (ועיין יביע אומר ח"ט י"ד סימן מא. ב שסג, שנו. חזו"ע ארבע תעניות רלד)

סעודת מצוה – האבל רשאי להשתתף בסעודת ברית מילה שנערכת בתוך ביתו. (תרומת הדשן. הרמ"א סימן שצא ס"ב. זרע אמת, יד שאול, גשר החיים. ב שנג)

בשר ויין – ברור שמצוה על האבל להביא בשר ויין בסעודת המילה, ואף הוא עצמו יאכל וישתה. ואף אם הוא מאותן משפחות הטועות וחושבות שאסור לאבל לאכול בשר בשבעת ימי אבלות, חלילה לו שמחמת כן לזלזל בסעודת המצוה של המילה ולא להביא בשר.

בגמרא (מסכת תענית יג) מפורש, שאבל אוכל בשר ושותה יין. וכתבו הגאונים שיש נהגו לנחם האבלים בבשר ויין. וכן פסקו כל הפוסקים ומרן השלחן ערוך (סימן שעה ס"ח), שאבל אוכל בשר ושותה מעט יין בסעודה. ובשו"ת שואל ונשאל דן על מנהג ג'רבא, שאין האבלים אוכלים בשר אפילו בשבת, ואף הקרובים אל האבלים נמנעים מלאכול בשר לכבודם, אלא רק דגים, וכתב: **ובאמת אין יסוד למנהג זה, ואינו אלא מנהג המונים ודעת נשים שמתנהגים על פי סברת הכרס ודעת עצמם כפי שיראה להם. שהרי מפורש בשלחן ערוך שהאבלים מותרים בבשר ויין. וכיון שאף בשאר ימי האבל מותר, ודאי שבשבת ראוי לכבדה בסעודת בשר, ומי שאינו עושה כן, עושה איסור. ועוד, שהנוהג בכל שבתות השנה באכילת בשר, ונמנע מזה בשבת זו, הרי זו אבלות בפרהסיא. לכך אין מקום לחשוש כלל למנהג זה אפילו לאבלים, וכל שכן לקרוביהם.** ואני שמעתי על הרב החסיד המקובל כמה"ר ר' משה עידאן זצוק"ל, שכאשר נפטרה בתו, לכבודו לא שחטו בשר כלל לשבת, והוא שלח לקנות בשר לשבת, ואמרו לו שלא שחטו מפני כבודו, והשיבם שאדרבה יש לו צער מזה, ולכן צויה לרב העיר לזרוזם לשחוט, וגם הוא קנה לעצמו לכבוד שבת. עכ"ד. ועיין בזה עוד דברים נמרצים בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה".

ברית מילה בשלושים

תספורת – בעלי הברית החפצים להקל להסתפר בתוך השלושים לפטירת קרובם, רשאים. (ב שסג. מעיין אומר ד רפד) וכן שמעתי ממרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שהורה הלכה למעשה לפני כ-40 שנה, לשר הפנים מר משה חיים שפירא, שהיה בתוך השלושים יום על פטירת אביו, ומכורח תפקידו היה צריך להיפגש עם שרים גויים ממדינה אחרת, והתבייש לבוא כשאינו מגולח, ואמר לו מרן שיציע את עצמו להיות סנדק, ואז יוכל להסתפר ולהתגלח.

ומצאתי מעשה כיוצא בזה בשו"ת חתם סופר (חלק א אורח חיים סימן קנח) שכתב: פלוני שהוא בתוך שלושים יום לאבלות, בא אלי וגילה לי סודו שיש לו לדבר עם הדוכס, ואם לא יראה פניו יפסיד יותר מאלף רובל. ואמרת לי בקושי אני מתיר להסתפר, אך המותן עד יום ד' שהוא ראש חודש, וגם תהיה בו סנדק, ואז נצרך לזה עוד שתי קולות: א. מצות מילה שכמה קהלות הספרדים מסתפרים לכבודה. ב. שהוא ראש חודש, והרי אשכנזים מסתפרים בימי העומר בראש חודש אייר, והתרת לי בצירוף כל הנ"ל, משום כבוד השר והפסד ממונו. וכל הלכות אלו וכיוצא בהן יאמרו משמי. אלא האמת היא, שאז הפרזתי קצת על המידה ללמד זכות על מנהגי בני מדינות הספרדים המתירים כן. עי"ש. (שוב ראיתי שכן הביא מרן מלכא זצוק"ל את הסיפור הנ"ל ואת מה שכתב החתם סופר בחזון עובדיה ארבע תעניות עמוד רכו, כי אין דבר נעלם ממך, ואין נסתר מנגד עיניך.)

כלי זמר – אם אבי הבן או אשתו היולדת בשנת אבלות [לאחר שבעה], רשאים להביא פייטנים עם כלי שיר בליל הברית וביום הברית כנהוג, כי יום טוב שלהם הוא, שמכניסים את בנם לבריתו של אברהם אבינו עליו השלום. ("האבלות בהלכה

בשו"ת זקן אהרן התיר לאבל לנגן בסעודת פורים ובחול המועד עם רעיו, כיון שגם הוא מצווה לשמחה. ומדבריו למד מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"א סימן כא) שמותר להביא כלי נגינה בליל הברית ובברית, אף שהיולדת בתוך י"ב חודש. וכתב: רואה אני שהדברים קל וחומר ליולדת שהיא שמחתה להקריב אשה פרי בטנה למילה, שודאי מותר. ועוד, שכאן אבי הבן אינו חייב באבלות, והוא שליט להביא כלי זמר כמנהג ביום שמחתו. והגם שכתב הרא"ש שנוון שילבש הבעל שחורים כל י"ב חודש על חמיו לכבוד אשתו, מכל מקום כאן שהוא עושה לכבוד המצוה כמנהג העיר, אלים וחזק כבוד המצוה מכבוד אשתו. ובלאו הכי כבר התבאר שהיולדת עצמה ההיתר שלה, מפני שיום טוב שלה הוא, ויום שמחתה לכבוד ה' שזכתה לקיים מצוותו יתברך, הוד ברית בְּיָדָהּ. ונראה להתיר בפשיטות, ויגל האיש ותשמח האשה, והכל לשם שמים. עכ"ד. ומבואר שעיקר סיבת ההיתר, מפני שיום טוב שלה הוא, שהיא שמחתה להקריב אשה פרי בטנה למילה. ומעתה הוא הדין אם אבי הבן בתוך י"ב חודש, שיהיה מותר להביא כלי נגינה, כיון שיום טוב שלו הוא, ואדרבה, מצות מילה מוטלת על האב ולא על האם, כמו שלמדו חז"ל (קידושין כט ע"א) ממה שנאמר: "וְיָמַל אֲבִרְהָם אֶת יֶצְחָק בְּנוֹ בֶן שְׁמֹנֶת יָמִים כִּאֲשֶׁר צִוָּה אֱתוֹ אֱלֹהִים", ודרשו "אותו" ולא אותה. וכן ראיתי למרן מלכא זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק ז יורה דעה סימן מא אות א) שכתב: ועיין בשו"ת מעשה אברהם, שאף האבל שבתוך שלושים שנעשה בעל ברית, המנהג פשוט לעשות סעודה בשמחה בשירות ותשבחות ולנגן בכלי שיר בזמן המילה כנהוג אצל כל בעל ברית. והובא בשדי חמד. ע"כ. ולצירוף בלבד יש להביא מה שכתב עוד בשו"ת יביע אומר (חלק ט יורה דעה סימן מא אות ב) בשם שו"ת דבר משה להתיר לנגן בכלי שיר בשעת הוצאת התינוק למילה אפילו בתוך שבעת ימי האבלות ממש. אך כבר כתב עליו בשו"ת זכור לאברהם אביגדור שהפריז על המדה להקל כל כך להשמיע קול כלי שיר המנגנים בשעת הוצאת התינוק. עי"ש.

והנה אף שבשו"ת הרדב"ז (מכתב יד סימן ר) החמיר בכלי ניגון, שכתב, ולענין אבי הבן שבתוך י"ב חודש, בסעודות שקודם המילה, אין ראוי לו לעשות ולא ליכנס להם, אבל סעודה שלאחר המילה היה מותר, ובלבד שלא יביא כלי זמר ומיני ניגון, כי להרבות בשמחה אסור, ומותר לו ליכנס בסעודה זו, כיון שיש בה מצוה ואין בה שמחה כל כך משום צער התינוק. והנראה לעניות דעתי כתבתי. ע"כ. מכל מקום כיון שהלכה כדברי המיקל באבל, הרי שיש לנו לסמוך על כל הפוסקים הנ"ל שהתירו.

ברית מילה בי"ב חודש

השתתפות בברית – מותר לאבל בתוך י"ב חודש להשתתף בסעודת ברית יצחק שנוהגים לעשות בליל הברית, ולומדים שם את הלימוד הנהוג, ושרים בפה, שגם זה נחשב סעודת מצוה. וכל שכן שרשאי להשתתף בסעודת הברית עצמה, ובלבד שלא יהיו שם כלי זמר או מוסיקה מטייפ. (האבלות בהלכה ובאגדה" עמ' 264, 265)

בני אשכנז – יש מבני אשכנז הנוהגים שלא להשתתף בשום סעודת מצוה אפילו בברית מילה, אף שאין שם כלי שיר. ויש הנוהגים להשתתף בכל סעודות מצוה כנ"ל. ואשכנזי הרוצה להקל בזה, רשאי לכתחילה, וכל שכן כשיש לו צורך בדבר. (האבלות בהלכה ובאגדה" עמוד 266)

תם ונשלם שבה לאל בורא עולם

לימוד הזוהר לברית יצחק

מנהג ישראל קדושים להביא לפחות עשרה אנשים לבית התינוק בליל המילה, ללמוד את הזוהר הקדוש המתוקן ללילה זה.

כתב רבנו יוסף חיים (עוד יוסף חי פרשת בראשית ד"ה והיסוד), שהלימוד יהיה סמוך לחדר שהתינוק בו. ואולם אם לא מסתדר לעשות כן, יותרו על זה, והעיקר ששימו לב לעשות הכל בתאום עם היולדת שחלילה לא תכעס ולא תבוא לידי צער, כי הכעס אצל היולדת, יש בו חשש סכנה. וכתב בכף החיים (יורה דעה סימן קטז אות קז) בשם מרן החיד"א, "כי המריבה בבית היולדת, גורמת סכנה לולד". השם יצילנו.

עיקר הדגש בערב זה יהיה בלימוד התורה, כמבואר להלן בזוהר הקדוש במעלת וחשיבות הלימוד בלילה קדוש זה. ומה טוב ומה נעים להביא תלמיד חכם שימסור שיעור כשעה אחת "בהלכה ובאגדה" מענייני מצות המילה בפני ציבור המשתתפים, וכמאמר שלמה בחכמתו (משלי טו כג): "יְדַבֵּר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב", ולאחר מכן יחלקו את הזוהר דלהלן. ואז יאכלו וישתו וישישו בשמחה של מצוה כדת וכהלכה.

ועיין לעיל (עמוד 86) פרטי דינים, סגולות והליכות חשובות לליל הברית.

להלן דברי הזוהר הקדוש עם רוב התרגום ללשון הקודש.

❧ לימוד ליל ברית יצחק ❧

לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ, בְּדַחֲלֵינוּ וּבְדַחֲמֵינוּ, וּבְדַחֲלֵינוּ וּבְדַחֲלֵינוּ, לְיַחְדָּא שְׁמֵי יוֹד ק"י בְּוַא"ו ק"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנֵּה אֲנַחְנוּ מוּכְנָנִים לְהַגּוֹת הַלְיָלָה הַזֶּה בְּזַהַר הַקְּדוּשָׁה, לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיִזְעָרְנוּ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאָנוּ. וַיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׂתַפֵּן בְּרַחֲמִים אֵל לְמוֹדְנוּ זֶה, וְתַמְשִׁיךְ חוּט שֶׁל חֶסֶד עַל הַיָּלֵד הַנוֹלָד, שְׂיִהְיֶה חֹזֵק וּבָרִיא כְּדֵי לְהַכְנִיסוֹ לְבְרִית מִיָּלָה בְּזַמְנוֹ, וְתִזְכֶּה אוֹתוֹ שְׂיִהְיֶה נְמוּל כַּהֲגֵן וְכַשׂוּרָה. וְתַהְיֶה חֲשׂוּבָה וּמְרַצָּה מִצְוֶה זֶה לְפָנֶי כִּסֵּא כְבוֹדְךָ בְּקִרְבֵּן עַל מִזְבִּיחְךָ וְכַעֲקִידַת יִצְחָק, וְתִשְׁלַח רְפוּאָה שְׁלָמָה לְיָלֵד וּלְאִמּוֹ. וּכְשֵׁם שְׂיִכְנַס לְבְרִית, בֵּן תִּזְכֶּה אֶת הוֹרֵיו לְגַדְלוֹ וּלְחַנְכּוֹ בְּתוֹרָתְךָ וּבַעֲבוּדָתְךָ, וְקִדַּשׁ אֶת שְׁמֶךָ עָלָיו, וַיְרֵאוּ כָּל בָּשָׂר כִּי שֵׁם הַשָּׁמַיִם נִקְרָא עָלָיו, וַיְהִי אֱהוּב לְמַעְלָה וְנִחְמָד לְמַטָּה, וַיִּזְכֶּה לְחַפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן. וַיְהִי נֵעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ.

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים וָגו'. רַבִּי אַבְא פָּתַח (שְׁמוּאֵל ב' כ"ב) כִּי מִי אֵל מַבְלַעְדֵי יְיָ וּמִי צוּר וָגו'. דָּוִד מִלְכָּא אָמַר הָאִי קָרָא (תְּהִלִּים י"ח) כִּי מִי אֵל מַבְלַעְדֵי יְיָ. מָאֵן הוּא שְׁלִיטָא אוּ מוֹמְנָא דִּיכִיל לְמַעְבַּד מוֹדֵי מַבְלַעְדֵי יְיָ, אֵלָּא מַה דְּאִתְּפַקֵּד מַעַם קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּגִין דְּכֻלְהוּ לָא בְּרִשׁוּתֵיהוּ קִיַּיְמִי וְלָא יְכֻלִי לְמַעְבַּד מוֹדֵי. וּמִי צוּר, וּמָאֵן אִיהוּ תַקִּיף דִּיכּוּל לְמַעְבַּד תּוֹקְפָא וּגְבוּרָה מַגְרַמִּיָּה מַבְלַעְדֵי אֱלֹהֵינוּ. אֵלָּא כֻלְהוּ בִּידָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְלָא יְכִילוּ לְמַעְבַּד מוֹדֵי בַר בְּרִשׁוּתֵיהּ.

כִּי מִי אֵל מַבְלַעְדֵי ה' - מי הוא השליט או הממונה שיכול לעשות דבר מבלעדי ה', אלא מה שהצטווה מעם הקדוש ברוך הוא, משום שכולם לא עומדים ברשותם ולא יכולים לעשות דבר. ומי צור - ומי הוא התקיף שיכול לעשות תוקף וגבורה מעצמו מבלעדי אלהינו? כי כולם ביד הקדוש ברוך הוא, ולא יכולים לעשות דבר, רק מרשותו.

דבר אחר כי מי אל מבלעדי יי. דקודשא בריך הוא פלא ברשותיה ולא כמאן דאתחזי בחיזו דככביא ומזלי, דכלהו אחזין מלה, וקודשא בריך הוא אחלף ליה לגוונא אחרא. ומי צור זולתי אלהינו. הא אוקמוה דלית צייר כמה דקודשא בריך הוא דאיהו צייר שלים עביד וצייר דיוקנא גו דיוקנא ואשלים להווא דיוקנא בכל תקונייה, ואעיל בה נפש עלאה דדמי לתקונא עלאה, בגין כך לית צייר פקודשא בריך הוא.

תא חזי, מהווא זרעא דבר נש כד אתער תיאובתיה לגבי נוקביה ונוקביה אתערת לגביה פדין מתחברן תרווייהו פחדא ונפק מנייהו בר חד דכליל מתרין דיוקנין פחד. בגין דקודשא בריך הוא צייר ליה בצירא דאתכליל מתרווייהו. ועל דא בעי בר נש לקדשא גרמיה פהווא זמנא בגין דישתכח ההוא דיוקנא בצירא שלים פדקא חזי.

אמר רבי חייא תא חזי, כמה אנן רברבין עובדיהי דקודשא בריך הוא, דהא אומננתא וצירא דבר נש איהו פגוונא דעלמא, ובכל יומא ויומא קודשא בריך הוא ברי עלמין מזווג זונגין כל חד וחד פדקא חזי ליה, והוא צייר דיוקניהון עד לא ייתון לעלמא.

תא חזי, דאמר רבי שמעון, פתיב זה ספר תולדות אדם. וכי ספר הוה ליה, אלא אוקמוה דקודשא בריך הוא אחמי ליה לאדם הראשון

דבר אחר, כי מי אל מבלעדי ה' - שהקדוש ברוך הוא הכל ברשותו, ולא כמו שנראה בכוכבים ובמזלות, שכולם מראים דבר, והקב"ה מחליפו כרצונו. ומי צור זולתי אלהינו, שאין צייר כמו הקב"ה, שהוא צייר מושלם, עושה ומצייר צורה בתוך צורה, ומשלים את אותה צורה בכל תיקוניה, ומכניס בה נפש עליונה, שדומה לתיקון העליון, משום כך אין צייר כמו הקב"ה.

בא ראה, הולד נוצר מזרע האדם ואשתו שכלול משתי דמויות כאחד, משום שהקדוש ברוך הוא צייר אותו בציר שכלל משניהם. ועל כן צריך אדם לקדש את עצמו בזמן ההוא, כדי שתמצא הדמות היא בציר שלם כראוי.

אמר רבי חייא, בא ראה, כמה גדולים מעשיו של הקדוש ברוך הוא, שבכל יום ויום הקב"ה בורא עולמות, ומזווג זיווגים כל אחד ואחד כראוי לו, והוא צייר את דמותם טרם בואם לעולם.

דור דור ודורשין וכו'. היאך אחמי ליה, אי תימא דחמא ברוח קודשא
 דאנון זמינין למיתוי לעלמא, כמאן דחמא בחכמתא מה דייתי
 לעלמא. לאו הכי, אלא חמא בעינא פלהו. וההוא דיוקנא דזמינין
 למיקם ביה בעלמא פלהו חמא בעינא, מאי טעמא בגין דמיומא
 דאתברי עלמא פלהו נפשאן דזמינין למיקם בבני נשא, פלהו קיימיין
 קמי קודשא בריה הוא ברהוא דיוקנא ממש דזמינין למיקם ביה ^(כ)
 בעלמא.

פגוונא דא פל אנון צדיקיא פתר דנפקין מדיא עלמא פלהו נפשאן
 סלקו, וקודשא בריה הוא אזמין לון דיוקנא אחרא לאתלבשא בהו
 פגוונא דהוה בדיא עלמא, בגין פה פלהו קיימיין קמיה וחמא לון אדם
 הראשון בעינא. ואי תימא פתר דחמא לון לא קיימי בקיימיהו, תא
 חזי פל מלוי דקודשא בריה הוא בקיימא אנון וקיימו קמיה עד דנחתי
 לעלמא. פגוונא דא פתיב, ^(דברים כט) פי את אשר ישנו פה וגו', תא
 אוקמוה דנלהו בני נשא דזמינין למדווי בעלמא פלהו אשתכחו תמן.

הכא אית לאסתפללא, דהא פתיב את אשר איננו פה וגו', ומשמע
 הנהו דיפקון מאנון דקיימו תמן, בגין דכתיב עמנו היום ולא פתיב
 עמנו עומד היום, אלא ודאי פלהו קיימו תמן אלא דלא אתחזו
 לעינא, בגין פה פתיב עמנו היום, אף על גב דלא אתחזו.

ואי תימא מאי טעמא לא אתחזו הכא פמה דאתחזו לאדם הראשון
 דחמא לון עינא בעינא, ודא דכא אתחזו יתיר. אלא דכא פד
 אתיהיבת אורייתא לישראל הינו אחרא ודרגין עלאין הוה חמא
 ומסתפללא עינא בעינא והוה תאינון לאסתפללא ולמחמי ביקרא
 דמריהו, ובגין פה חמו יקרא עלאה דקודשא בריה הוא פלחודוי ולא
 מאחרא. ועל דא פלהו בני נשא דזמינין לקיימא בעלמא, פלהו
 קיימי קמי קודשא בריה הוא באנון דיוקנא ממש דזמינין לקיימא
 ביה.

הָדָא הוּא דְכְתִיב, (תהלים קל"ט) גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיִךְ וְעַל סַפְרֶךָ וּגְו'. גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיִךְ מֵאֵי טַעְמָא, בְּגִין דְּדִיּוּקְנָא אַחְרָא עֲלָאָה חוּי פְּהֵאֵי. וּבְגִין כּוּ פְּתִיב, (תהלים י"ח) וּמִי צוּר זוּלְתֵי אֶלְהִינוּ. מֵאֵן צִיִּיר טַב דְּעִיר פְּלֵא פְּקוּדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא.

דְּבַר אַחַר כִּי מִי אֲלוֹהֵי, דָּא רִזָּא דְמַלְכָּה דְהָא אֵל פְּלֵלָא הוּא דְאֲתַמְלִיל מִפְּלֵחוּ דְרַגְיָן. וְאֵי תִימָא דְהָא אֵל אִיהוּ דְרַגָּא אַחְרָא בְּגִין דְכְתִיב, (תהלים ד') אֵל זוֹעֵם בְּכָל יוֹם, תָּא חוּי דְהָא לִית אֵל מִפְּלַעְדֵי יְיָ דְלֵאוּ אִיהוּ בְּלַחוּדֵי וְלֵא אֲתַפְּרֵשׁ לְעַלְמִין. וְעַל דָּא פְתִיב, (שמואל ב' כ"ב) כִּי מִי אֵל מִפְּלַעְדֵי יְיָ, וּמִי צוּר וּגְו' דְהָא צוּר לֵאוּ אִיהוּ בְּלַחוּדֵי אֵלָא פְּלֵא חַד פְּדְכְתִיב, (דברים ד') וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשָּׁבוֹת אֵל לִבְנֵי כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים וּגְו'.

תָּא חוּי, עַד לֵא אַתְגְּזַר אַבְרָהָם הוּחַ מִמְּלִיל עַמִּיה מִגּוּ מַחְזָה בְּלַחוּדֵי כְּמַה דְאֲתַמַּר, דְכְתִיב הִיָּה דְבַר יְיָ אֵל אַבְרָם בְּמַחְזָה וּגְו'. בְּמַחְזָה, בְּתַהוּא חִיזוּ דְרַגָּא דְכָל דִּיּוּקְנֵי אַתְחַזְיִין בֵּיה כְּמַה דְאֲתַמַּר, וְהֵאֵי מַחְזָה אִיהוּ רִזָּא דְבְרִית. וְאֵי תִימָא דְבְּגִין כּוּ אַקְרִי מַחְזָה בְּגִין דְאִיהוּ דְרַגָּא חִיזוּ דְכָל דִּיּוּקְנֵי אַתְחַזְיִין בֵּיה וּכְדִין אַקְרִי מַחְזָה. תָּא אֲמַרְתָּ בְּקַדְמִיתָא דְעַד לֵא אַתְגְּזַר אַבְרָהָם לֵא הוּחַ מִמְּלִיל עַמִּיה כּוּ הֵאֵי דְרַגָּא דְלֵא שְׂרָאן עַלְוֵי דְרַגְיָן אַחְרַנִּין. וְהַשְׁתָּא אֲמַרְתָּ בְּמַחְזָה חִיזוּ דְכָל דְרַגְיָן עַלְאִין. וְהָא עַד לֵא אַתְגְּזַר פְּתִיב הִיָּה דְבַר יְיָ אֵל אַבְרָם בְּמַחְזָה.

אֵלָא הֵאֵי דְרַגָּא חִיזוּ דְכָל דְרַגְיָן עַלְאִין אִיהוּ. וּבְחִיזוּ דְדְרַגְיָן עַלְאִין אֲתַתְקַן. וְאֵפֶּיךָ עַל גַּב דְּבַתְּהוּא וּמִנָּא דְאַבְרָהָם לֵא הוּחַ גְּזִיר, הֵאֵי דְרַגָּא בְּחִיזוּ דְדְרַגְיָן עַלְאִין אִיהוּ וּבְכָל אַנְוּ גְּזִינִין אִיהוּ קִאִים. וְחִיזוּ דְאֲנֵן

זהו שכתוב גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיִךְ וְעַל סַפְרֶךָ וּגְו'. גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיִךְ, מה הטעם? משום שדמות אחרת עליונה היתה כזה, ומשום כך כתוב ומי צוּר זוּלְתֵי אֶלְהִינוּ, מי הצייר הטוב שמצייר הכל [זה בזה] כמו הקדוש ברוך הוא?

גִּוּוֹנִין קַיִימֵי תְּחֻתִּיהָ. חַד מִימִינָא גִּוּוֹן חִוּוֹר וְחַד מִשְׂמַאלָא גִּוּוֹן סוּמְקָא.
 חַד דְּכֻלִּיל מִכָּל גִּוּוֹנִין, וְאִיהוּ חִיזוּ דְּכָל גִּוּוֹנִין עֲלָאִין דְּקַיִימֵי עֲלִיהָ.
 וְעַל דָּא בְּהַאי חִיזוּ קָאִים עֲלִיהָ דְּאַבְרָהָם וּמְלִיל עֲמִיהָ וְאַף עַל גַּב
 דְּלָא אֲתַגְזֹר. מִיּוֹן דְּאֲתַגְזֹר מַה כְּתִיב וַיֵּרָא יי אֶל אַבְרָם.

תָּא חֲזִי, מַחְזָה שְׂדֵי כְּתִיב בְּבִלְעָם. וּבְאַבְרָהָם כְּתִיב מַחְזָה סְתָם, מַה
 בֵּין הָאִי לְהָאִי. אֲלָא מַחְזָה שְׂדֵי אֲלִין דְּלִתְתָּא מִנִּיהָ וְאַנּוּן חִיזוּ דִּילִיהָ.
 מַחְזָה, סְתָם מַחְזָה דָּא הוּא ה' דְּכָל דִּיוֹקְנִין עֲלָאִין אֲתַחְזִיין בֵּיהָ. וּבְגִין
 כִּד כְּתִיב בְּאַבְרָהָם מַחְזָה סְתָם, וּבְבִלְעָם מַחְזָה שְׂדֵי.

וְעַל דָּא עַד לָא אֲתַגְזֹר אַבְרָהָם הוּוּה לִיהָ הָאִי דְּרַגָּא כְּדָאֲמֵרוּ. מִיּוֹן
 דְּאֲתַגְזֹר מִיַּד וַיֵּרָא יי אֶל אַבְרָם וְגו'. אֲתַחְזִיין כְּלָהוּ (צא ע"ה) דְּרַגִּין עַל
 הָאִי דְּרַגָּא. וְהָאִי דְּרַגָּא מְלִיל עֲמִיהָ כְּדָא חֲזִי בְּשִׁלְמוֹ. וְאַבְרָהָם
 אֲתַקְטֵר מְדֻרְגָּא לְדֻרְגָּא וְעַל כֵּן בְּבִרִית קַיִימָא קְדִישָׁא כְּדָא חֲזִי
 בְּשִׁלְמוֹ.

תָּא חֲזִי מִיּוֹן דְּאֲתַגְזֹר אַבְרָהָם, נִפְקֵי מְעַרְלָה וְעַל כֵּן קְדִישָׁא
 וְאַתְעֵטֵר בְּעֵטְרָא קְדִישָׁא וְעַל כֵּן קְדִישָׁא דְּעֲלָמָא קָאִים עֲלִיהָ. וּכְדִין
 אֲתַקִּיִּים עֲלָמָא בְּגִינִיהָ. בְּגִין דְּכְתִיב (יִרְמִיָּה ל"ב) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה,
 חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי. וּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ה') אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם
 וְהָאָרֶץ בְּהַבְרָאָם. מִדִּיא בְּרָאָם, בְּאַבְרָהָם. וְכֵלָא בְּרָזָא חֲדָא קָאִים.
 וּבְשַׁעֲתָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַחֲמֵי לִיהָ לְאָדָם כֹּל אַנּוּן דְּרִין דְּעֲלָמָא,
 וְהָמָא לֹוּן כֹּל חַד וְחַד, כֹּל דְּרָא וְדָרָא, כְּלָהוּ קַיִימֵי בְּגַנְתָּא דְּעַדן בְּהַהוּא
 דִּיוֹקְנָא דְּזַמִּינִין לְקַיִימָא בְּהָאִי עֲלָמָא.

בא ראה, כיון שנמול אברהם, יצא מהערלה, ונכנס לברית הקדושה, והתעטר בעטרה קדושה,
 ונכנס בברית שהעולם עומד עליה, ואז התקיים העולם בגללו, משום שכתוב אם לא בריתי
 יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, וכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, בה"א
 בראם, באברהם, והכל עומד בסוד אחד. ובשעה שהקדוש ברוך הוא הראה לאדם את כל אותם
 הדורות של העולם, וראה אותם כל אחד ואחד, כל דור ודור, כולם עומדים בגן העדן באותה
 הדמות שעתידיים לעמוד בה בעולם הזה.

וְתָא חֲזִי, הָא אֲתָמֵר פִּינּוּ דְחָמָא לִיָּה לְדוּד דְלָאוּ בִיָּה חַיִּים כְּלָל, תְּוֹה, וְאִיְהוּ יְהִיב לִיָּה מְדִילִיָּה שְׁבַעִין שְׁנִינּוּ, בְּגִין כֶּךָ הָוּוּ לִיָּה לְאָדָם תְּשַׁע מֵאוֹת וּתְלָתִין שְׁנִינּוּ. וְאֲנֹנּוּ שְׁבַעִין אֲסִתְלָקוּ לִיָּה לְדוּד. וּמִלָּה דָא רְזָא דְחֻכְמָתָא אִיְהוּ, דְדוּד לִית לִיָּה ^(יבמיו) בַּר שְׁבַעִין שְׁנִינּוּ מֵאָדָם קְדָמָא. וְכֹלָא רְזָא דְחֻכְמָתָא אִיְהוּ, וְכָל מַה דְלִתְתָא כְּלָא אִיְהוּ בְּרְזָא דְלַעֲיָלָא.

וְתָא חֲזִי, בְּכָל אֲנֹנּוּ דִיּוֹקְנִין דְנִשְׁמַתִּין דְעֻלְמָא פְּלָהוּ זְוֹגִין וְזוּגִין קַמִּיָּה, לְבַתֵּר כִּד אֲתִיִּין לְהָאִי עֻלְמָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְזוּג זְוֹגִין. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר בֵּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַאי קָא מַיְירִי, וְתָא פְּתִיב ^(קהלת א ט): אִין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ פְּתִיב, שְׁאֲנִי לַעֲיָלָא.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַאי פְּרוּזָא הֶכָּא, וְהָא אָמַר רַבִּי חֲזַקִּיָּה אָמַר רַבִּי תִּיָּא: בְּהִיָּא שְׁעָתָא מַמְשׁ דְנִפְיָק בַּר נֶשׁ לְעֻלְמָא, בֵּת זֹגוּ אֲזִדְמַנַּת לִיָּה. אָמַר רַבִּי אַבָּא זְבַאִין אֲנֹנּוּ צְדִיקִיָּא דְנִשְׁמַתְהוּן מִתְעַטְרִין קַמִּי מְלָכָא קוּדְשָׁא עַד לָא יִיתוּן לְעֻלְמָא. דְהִכִּי תְנִינּוּ בְּהִיָּא שְׁעָתָא דְאַפִּיק

ובא וראה, בכל אותן הדמויות של הנשמות של העולם, כולם לפניו זוגות זוגות. לאחר מכן, כשבאים לעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מזווג זיווגים. אמר רבי יצחק, הקדוש ברוך הוא אומר [מכריז] בת פלוני לפלוני. אמר רבי יוסי, והרי כתוב אין כל חדש תחת השמש? אמר רבי יהודה, תחת השמש כתוב, אבל למעלה שונה.

אמר רבי יוסי, מה כאן הכרוז, והרי אמר רבי חזקיה אמר רבי חייא, באותה שעה ממש שיוצא אדם לעולם, בת זוגו מזומנת לו? אמר רבי אבא, אשרי הצדיקים שנשמותיהם מתעטרות לפני המלך הקדוש טרם יבואו לעולם. שכך שנינו, בשעה ההיא שהקדוש ברוך הוא מוציא נשמות לעולם, כל אותן הרוחות והנשמות, כולן כלולות זכר ונקבה שמתחברות כאחד, ונמסרות בידי אותו הממונה השליח שנתמנה על הריגות בני האדם, ושמו לילה. ובשעה שיורדות ונמסרות בידי, נפרדות, ולפעמים זה מקדים לפני זה, ומוריד אותם בבני האדם. וכשמגיע זמן זיווגם, הקדוש ברוך הוא שמכיר אותן הרוחות והנשמות מחבר אותן כבראשונה ומכריז עליהם. וכשמתחברים, נעשים גוף אחד ונשמה אחת, ימין ושמאל כראוי, ולכן אין כל חדש תחת השמש. ואם תאמר, הרי שנינו שאין הזיווג אלא לפי מעשי ודרכי האדם. כך זה ודאי! שאם זוכה ומעשיו כשרים, הוא זוכה להתחבר עם אותו שלו כמו שיצא. ואמר רבי חייא, מי שמעשיו כשרים, באיזה מקום יבקש את זווגו? אמר לו, הרי שנינו, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו, וישא בת תלמיד חכם, שתלמיד חכם פקדון רבונו נפקד בידו.

קודשא בריך הוא נשמתין לעלמא, כל אנון רוחין ונשמתין בלהו
 כלילין דכר ונוקבא דמתחברן פחדא, ואתמסרן בידי דההוא ממנא
 שליחא דאתפקד על עדוניהון דבני נשא. ולילה שמייה. ובשעתא
 דנחתין ואתמסרן בידי מתפרשין. ולזמנין דא אקדים מן דא ואחית
 להו בבני נשא. וכד מטא עידן דזונגא דלהון קודשא בריך הוא דידיע
 אנון רוחין ונשמתין מחבר לון פדבקדמיתא ומכרזא עלייהו. וכד
 מתחברן אתעבידו חד גופא וחד נשמתא ימינא ושמאלא פדקא חזי.
 ובגין כן אין כל חדש תחת השמש. ואי תימא הא תנינן לית זונגא
 אלא לפום עונדוי דבר נש. דמי הוא ודאי, דאי זמי ועונדוי אתפטרן
 זמי ללהוא דיליה לאתחברא ביה כמה דנפיק. אמר רבי היא: מאן
 דאתפטרן עונדוי, באן אתר יתבע ^(ס"א יתב) ההוא זונגא דיליה. אמר
 ליה: הא תנינן, לעולם ימכר אדם וכו' וישא בת תלמיד חכם.
 דתלמיד חכם פקדונא דמאריה אתפקדן בידיה.

תאנא ברזא דמתניתא, כל אנון דאתו בגלגולא דנשמתין יכלין
 לאקדמא ברחמי זונגא דלהון. ועל האי אתערן חבריאי: אין נושאין
 נשים במועד אבל מקדשין, שמא יקדמנו אחר ברחמים, ושפיר
 קאמרו אחר דייקא. ועל כן קשין זונגין קמיה דקודשא בריך הוא.
 ועל כל פנים ודאי כי ישרים דרכי יי ^(דושע יד) כתיב.

רבי יהודה שלח לרבי אלעזר, אמר: הא רזא דמלה ידענא אנון

שנינו בסוד המשנה, כל אותם שבאו בגלגול של נשמות, יכולים להקדים ברחמים את זיווגם.
 ועל זה העירו החכמים, אין נושאים נשים במועד, אבל מקדשין, שמא יקדמנו אחר ברחמים.
 ויפה אמרו אחר בדיוק. ועל כן קשים הזיווגים לפני הקדוש ברוך הוא. ועל כל פנים ודאי כתוב,
 כי ישרים דרכי ה'.

רבי יהודה שלח לרבי אלעזר. אמר, הרי סוד הדבר ידעתי, אותם שבאו בגלגול נשמות - מאיזה
 מקום להם יש זיווג? שלח לו, כתוב מה נעשה להם לנותרים לנשים וגו'. וכתוב וחטפתם לכם
 וגו'. פרשת בני בנימין מוכיחה, ועל זה שנינו שמא יקדמנו אחר ברחמים. וכי אותו אחר אין
 לו בת זוג? אבל תמצא זה, כמו אדם שנשא בת זוגו ולא היו לו ממנה בנים ומת, יבוא אחיו
 ויבם את אשתו ונולד לו ממנה בן, הבן הזה הוא המת שנשמתו חזרה לעולם, זה הוא האחר
 שאין לו בת זוג אלא אמו, וזה הוא שמא יקדמנו אחר ברחמים, שיכול להקדים אחר לישא את

דָּאָתוּ בַגְּלִגּוּלָא דְנִשְׁמָתִין מֵאֵן אֶתְר לְהוּ זְוֹגָא. שְׁלַח לִיָּהּ, פְּתִיב (שׁוֹפְטִים
 כֵּא ה'): מַה נַּעֲשֶׂה לָהֶם לְנוֹתְרִים לְנָשִׁים וְגו'. וּבְתִיב (שׁם ב-כֵּא): לָכֵן וְגו'
 וְחֻטְפָתָם לָכֵם וְגו'. פִּרְשָׁתָא דְבְנֵי בְנִימִין אוֹכְתָא, וְעַל הָאִי תְנִינָן: שְׂמָא
 יְקַדְמֵנו אַחַר בְּרַחְמִים. וְכִי אוֹתוּ אַחַר אֵין לוֹ בֵּת זְוֹגוּ? אֲבָל תְּשַׁכַּח
 דָּא, כְּגוֹן בְּרַ נֶשׁ דְּנָסִיב בֵּת זְוֹגִיה וְלֹא הוּוּ לִיָּה מְנַה בְּנִין וּמַת, יִיְתִי
 אַחוּהִי וַיִּנְבֵּם אֶתְתִּיה וַיִּתְּלִיד לִיָּה מְנַה בְּרַ. הָאִי בְרַ הוּוּ מִיָּתָא
 דְּאֶהְדְּרַת נִשְׁמָתִיה לְעֵלְמָא. דָּא הוּוּ אַחַר דְּאֵין לוֹ בֵּת זְוֹג אֶלְא אִמִּית.
 וְדָא הוּוּ שְׂמָא יְקַדְמֵנו אַחַר בְּרַחְמִים, דִּיכִיל לְאֶקְדָּמָא אַחְרָא לְמִיסַב
 אֶתְתִּיה בְּרַחְמִי וּבְעֵלְוָתָא. וְאֶף עַל גַּב דְּאִמִּינָא לָךְ דִּיכִיל לְאֶקְדָּמָא
 בְּרַחְמִי, לֹא יְכִיל אֶלְא אִם בְּעֵלְוָה חִיבָא אִיהוּ וְאִיהִי זְפָתָא.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָאִי הוּוּ וְדָאִי דְקָשִׁין זְוֹגִין קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּוּ.
 זְפָתָא חוּלְקָהוֹן דִּישְׂרָאֵל, דְּאוּרִיתָא אוּלְיָךְ לְהוּ אוּרְחֵי דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
 הוּוּ וְכָל טְמִירִין וְגִנְזִיא דְגִנְזִין קָמִיה וְדָאִי. פְּתִיב (תְּהִלִּים ט'): תּוֹרַת יְיָ
 תְּמִימָה וְגו'. זְפָתָא חוּלְקִיה מֵאֵן דִּישְׁתַּדַּל בְּאוּרִיתָא וְלֹא יתְפַרֵּשׁ מְנַה,
 דְּכָל מֵאֵן דִּיתְפַּרֵּשׁ מְאוּרִיתָא אֶפְלוּ שְׁעָתָא חָדָא – כְּמָה דְאֶתְפַּרֵּשׁ
 מַחֲיִי דְעֵלְמָא, דְכְּתִיב (דְּבָרִים ל ט'): כִּי הוּוּ חֲיִיךְ וְאֶרְךְ יָמֶיךָ. וּבְתִיב (מַסְלִי ג ב):
 אֶרְךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ:

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וְגו'. רַבִּי יוֹסִי פָתַח (ישעיה ט) וְעַמּוּךְ כָּלֵם

אשתו של זה ברחמים ובתפילה, ואף על גב שאמרתי לך שיכולים להקדים אחר ברחמים, לא יכול אלא אם בעלה הוא רשע והוא צדיק.

אמר רבי יהודה, זה הוא ודאי שקשים הזיווגים לפני הקדוש ברוך הוא. אשרי חלקם של ישראל שהתורה מלמדת אותם את דרכי הקדוש ברוך הוא, וכל הנסתרות והאוצרות שגנוזים לפניו. ודאי כתוב תורת ה' תמימה וכו'. אשרי חלקו של מי שמשתדל בתורה ולא נפרד ממנה, שכל מי שנפרד מן התורה אפילו שעה אחת, כמי שנפרד מחיי העולם, שכתוב כי היא חייך וארך ימך, וכתוב ארך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך.

רבי יוסי פתח, ועמוך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וכו'. אשריהם ישראל מכל שאר העמים, שהקדוש ברוך הוא קרא להם צדיקים. שלמדנו, מאה ועשרים [וחמש] ושמונה אלפים בעלי כנפים שהולכים וטסים את כל העולם, ושומעים קול ואוחזים את אותו הקול. כמו ששינונו שאין לך

צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו'. זכאין אנון ישראל מכל שאר עמין, דקודשא בריך הוא קרא לון צדיקים. דתניא מאה ועשרין (וחמש) ותמניא אלפי מארי דגדפין דאזלין וטאסין כל עלמא ושמעין קלא ואחדין ליה לההוא קלא, כמה דתנינן לית לה מלה בעלמא דלית לה קלא. ואזלא וטאסא ברקיעא. ואחדין לה מארי דגדפין וסלקין ההוא קלא (לקאריהון דאמרו) (דמדון) ודיינין לה הן לטב הן לביש, דכתיב (קהלת) כי עוף השמים יוליד את הקול וגו'. אימתי דיינין לההוא קלא? רבי חייא אמר, בשעתא דבר נש שכיב ונאים, ונשמתייה נפקת מניה והיא אסהידת ביה בבר נש. וכדין דיינין לההוא קלא, הדא הוא דכתיב (מכילתא דר' ח'): משכבת חיקה שמר פתחי פיק. מאי טעמא, משום דהיא אסהידת בבר נש. רבי יהודה אמר, כל מה דבר נש עביד בכל יומא נשמתייה אסהידת ביה בבר נש בליליא.

תאנא, אמר רבי אלעזר בתחלת שעתא קמייחא בליליא, כד נשף יממא ועאל שמשא, מארי דמפתחן דממנו על שמשא עאל בתריסר תרעין דפתחן ביממא. בתר דעל בכלהו, כל אנון תרעין סתימין פרוזא קאים ושרי לאברזא, קאים מאן דקאים, ואחיד לאנון מפתחן. בתר דסיים פרוזא, כל אנון נטורי עלמא מתפנשין וסלקין,

---

דבר בעולם שאין לו קול והולך וטס ברקיע. ואוחזים בו בעלי כנפים, ומעלים את אותו הקול [לאדונם שאומרים] ודנים אותו הן לטוב הן לרע, שכתוב כי עוף השמים יליך את הקול וגו'. מתי דנים את אותו הקול? רבי חייא אמר, בשעה שבו אדם שוכב וישן ונשמתו יצאה ממנו, והיא מעידה בבן האדם, ואז דנים את אותו הקול. זהו שכתוב משכבת חיקה שמר פתחי פיק. מה הטעם? משום שהיא מעידה באדם. רבי יהודה אומר, כל מה שאדם עושה בכל יום, נשמתו מעידה בו בלילה.

למדנו, אמר רבי אלעזר, בתחילת השעה הראשונה בלילה, כשמעריב היום ונכנסת השמש, בעל המפתחות שממונה על השמש נכנס בשנים עשר שערים שפתוחים ביום. הכרוז עומד ומתחיל להכריז. וכל אותם שומרי העולם מתכנסים ועולים, ואין מי שפותח פה והכל שוקטים. אז מתעוררים הדינים שלמטה, והולכים ומשוטטים בעולם, והלבנה מתחילה להאיר. ובעלי היבבה תוקעים ומייללים. תוקעים שנית. אז מתעוררת שירה ומזמרים לפני ריבונם. כמה בעלי תריסים עומדים במקומם ומעוררים דינים בעולם. אז בני האדם ישנים, והנשמה יוצאת ומעידה עדות ומתחייבת בדין. והקב"ה עושה חסד עם אדם, והנשמה שבה למקומה.

ולית מאן דפתח פטרא בלא משתכבין. כדן דינין דלתתא מתערין ואזלין ושאטין בעלמא, וסיהרא שארי לאנהרא. ומארי דיבבא תקעין ומיללין. תקעין תננינות, כדן מתערי שירתא ומזמרין קמי מאריהון, כמה מארי תריסין קיימי בקיומיהו ואתערון דינין בעלמא. כדן בני נשא ניימין ונשמתא נפקת ואסהידת סהדותא ואתחייבת כדינא. וקודשא בריך הוא עביד חסד בבר נש ונשמתא תבת לאתרה.

בפלגות ליליא כד צפרין מתערין, סטרא דצפון אתער ברוחא, קם בקיומיה שרביטא דבסטור דרום ונטש בההוא רוחא ושכיב ואתבסם. כדן אתער קודשא בריך הוא בנימוסוי לאשתעשעא עם עדיקיא בגנתא דעדן בההיא שעתא. ופאה חולקיה דבר נש דקאים לאשתעשע באורייתא. דהא קודשא בריך הוא וכל עדיקיא דבגנתא דעדן פלהו צייתין לקליה. דהא הוא דכתיב (שיר השירים ח יג): *היושב בת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. ולא עוד, אלא דקודשא בריך הוא משיב עליה חד חוטא דחס"ד למתוי (תריה) נטיר בעלמא, דהא עלאין ותתאין נטרין ליה, דהא הוא דכתיב (תהלים מב ט): יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי.*

אמר רבי חזקיה, כל מאן דאשתדל בהאי שעתא באורייתא, ודאי

בחצות הלילה, כשהציפורים מתעוררות, צד הצפון מתעורר ברוח, עומד במקומו הרביט שבצד הדרום, ומכה באותה הרוח ושוקט ומתבסם. אז מתעורר הקדוש ברוך הוא כהרגלו להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן באותה שעה. אשרי חלקו של אדם שעומד להשתעשע בתורה, שהרי הקדוש ברוך הוא וכל הצדיקים שבגן עדן, כולם מקשיבים לקולו. זהו שכתוב היושב בת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. ולא עוד, אלא שהקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט אחד של חס"ד שיהיה [תמיד] שמור בעולם, שהרי עליונים ותחתונים שומרים אותו. זהו שכתוב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי.

אמר רבי חזקיה, כל מי שמשתדל בשעה הזו בתורה, ודאי יש לו חלק תמיד בעולם הבא. אמר רבי יוסי, מה הטעם תמיד? אמר לו, כך למדנו, שכל חצות לילה, כשמתעורר הקב"ה בגן עדן, כל הנטיעות של הגן משקים יותר מאותו הנחל שנקרא נחל קדומים, נחל עדנים, שאין פוסקים מימיו לעולמים. כביכול אותו שעומד ומשתדל בתורה, כאילו אותו הנחל מוריק על ראשו

אית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי. אמר רבי יוסי, מאי טעמא תדיר? אמר ליה, הכי אוליפנא, דכל פלגות ליליא, פד קודשא בריך הוא אתער בגנתא דעדן, כל אנון נטיען דגנתא אשתקין יתיר מההוא נחלא דאקרי (בב ע"ב) נחל קדומים, נחל עדנים, דלא פסקו מימזי לעלמין. פביכול ההוא דקאים ואשתדל באורייתא פאילו ההוא נחלא אתרק על רישיה, ואשקי ליה בגו אנון נטיען דבגנתא דעדן. ולא עוד, אלא הואיל וכלהו צדיקיא דבגו גנתא דעדן צייתין ליה, חולקא שוין ליה פתהוא שקיו דנחלא. אשתכח דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי.

רבי אבא הוה אתי מטבריה לבי טרוניא דחמזי, ורבי יעקב פריה הוה עמיה. אערעו בכפר טרשא. פד בעו למשפב, אמר רבי אבא למריה דביתא, אית הנא תרנגולא? אמר ליה מאריה דביתא, אמאי? אמר ליה, בגין דקאימנא בפלגות ליליא ממש. אמר ליה, לא אצטריך, דהא סימנא לי בביתא. דהדין טקלא דקמי ערסאי, מלינא ליה מיא ונטיה טיה טיה. בפלגות ליליא ממש אתרקו פלהו מיא, ואתגלגל האי קיטפא ונהים, ואשתמע קליה בכל ביתא, וכדין הוא פלגות ליליא ממש. וחד שבא הוה לי דהוה קם בכל פלגות ליליא ואשתדל באורייתא, ובגיני פך עבד האי. אמר רבי אבא, בריך רחמנא דשדרני הנא.

ומשקה אותו בתוך אותם הנטיעות שבגן עדן. ולא עוד, אלא הואיל וכל הצדיקים שבתוך גן עדן מקשיבים לו, נותנים לו חלק באותה השקאת הנחל. נמצא שיש לו חלק תמיד בעולם הבא.

רבי אבא היה בא מטבריה לבית טרוניא של חמיו, ורבי יעקב בנו היה עמו. הגיעו לכפר טרשא. כשרצו לשכב, אמר רבי אבא לבעל הבית: יש כאן תרנגול? אמר לו בעל הבית: למה? אמר לו: משום שאני קם בחצות הלילה ממש. אמר לו: לא צריך, שהרי סימן יש לי בבית שהמשקל הזה שלפני מטתי אני ממלא אותו במים, ומטפטף טיפה טיפה. ובחצות הלילה ממש מתרוקנים כל המים, ומתגלגל המשקל הזה ונוהם, ונשמע קולו בכל הבית. ואז הוא חצות לילה ממש. וזקן אחד היה לי שהיה קם בכל חצות לילה ומשתדל בתורה, ומשום כך עשה את זה. אמר רבי אבא: ברוך הרחמן ששלחני לכאן.

בפּלגות ליליא נהים ההוא גלגלא דקיטפא. קמו רבי אבא ורבי יעקב, שמועו לההוא גברא דהוה יתיב בשפולי ביתא ותרין בנוי עמיה, והוה אומר, בתיב (תהלים קיט טז): חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקה, מאי קא חמא דוד דאיהו אמר חצות לילה ולא בחצות לילה? אלא חצות לילה ודאי לקודשא בריך הוא אמר הכי. וכי קודשא בריך הוא הכי אקרי? אין, דהא חצות לילה ממש קודשא בריך הוא אשתכח וסיעתא דלילה. וכדין היא שעתא דעייל בגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקיא.

אמר רבי אבא לרבי יעקב, ודאי נשתתף בשכינתא ונתחבר פחדא. קריבו ויתיבו עמיה. אמרו ליה, אימא מלה דפומך דשפיר קאמרת. מנא לך האי? אמר לון, מלה דא אוליפנא מסבאי. ותו הוה אמר דתחלת שעתא קמיייתא דליליא, כל דינין דלתתא מתערין ואזלין ושטין בעלמא. ובפּלגות ליליא ממש קודשא בריך הוא אתער בגנתא דעדן ודינין דלתתא לא משתכחן. וכל נימוסין דלעילא בליליא לא אשתכחו אלא בפּלגות ליליא ממש. מנלן? מאברהם, דכתיב ויחלק עליהם לילה. במצרים (שמות יב כט) ויהי בחצי הלילה.

בחצות הלילה נשמע הרעש של אותו המשקל. קמו רבי אבא ורבי יעקב בנו, ושמעו את אותו האיש שהיה יושב בירכתי הבית ושני בניו עמו, והיה אומר, כתוב חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקה. מה ראה דוד שהוא אמר חצות לילה ולא בחצות הלילה? אלא חצות לילה, ודאי לקב"ה אמר כן. וכי כך נקרא הקדוש ברוך הוא? כן, שהרי חצות לילה ממש הקדוש ברוך הוא נמצא וסיעתו, ואז היא השעה שנכנס לגן עדן להשתעשע עם הצדיקים.

אמר רבי אבא לרבי יעקב, ודאי נשתתף עם השכינה ונתחבר יחד. קרבו וישבו עמו. אמרו לו, אמור דבר פיק, שיפה אמרת, מנין לך זה? אמר להם, דבר זה למדתי מסבי. ועוד היה אומר, שתחילת השעה הראשונה של הלילה, כל הדינים שלמטה מתעוררים והולכים ומשוטטים בעולם. ובחצות הלילה ממש הקדוש ברוך הוא מתעורר בגן עדן, והדינים שלמטה אין נמצאים. וכל המנהגים שלמעלה בלילה, אין נמצאים אלא בחצות הלילה ממש. מנין לנו? מאברהם, שכתוב ויחלק עליהם לילה. במצרים, ויהי בחצי הלילה. ובמקומות רבים בתורה כך נמצא. ודוד היה יודע. ומנין היה יודע? אלא כך אמר הזקן, שמלכותו תלויה בזה, ועל זה עומד בשעה הזו ואומר שירה, ולכן קרא לקב"ה חצות לילה ממש, אקום להודות לך וגו', שהרי כל הדינים תלויים מכאן, ודיני המלכות נמצאים מכאן. ובאותה השעה נקשר דוד בה, וקם ואמר שירה. בא רבי אבא ונשקו. אמר לו, ודאי כך הוא. ברוך הרחמן ששלחני לכאן.

וּבְאֲתָרִין סְגִיאִין בְּאוֹרֵייתָא הָכִי אֲשֶׁתְּכַח. וְדוּד הָוּה יָדַע. וּמָנָא הָוּה יָדַע? אֵלָא הָכִי אָמַר סָבָא, דְּמַלְכוּתָא דִּילִיָּה בְּהָאֵי תְּלִיא, וְעַל דָּא קָאִים בְּהֵיא שְׁעָתָא וְאָמַר שִׁירְתָּא. וְלֵהֲכִי קָרִיִּיה לְקוּדְשָׁא בְּרִין הוּא חֲצוֹת לֵילָה מִמָּשׁ, אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ וְגו'. דְּהָא כָּל דִּינִין תְּלִין מִהֲכָא וְדִינִין דְּמַלְכוּתָא מִהֲכָא מִשְׁתַּבְּחִין. וְהֵיא שְׁעָתָא אֲתַקְטִיר בְּה דוּד וְקָם וְאָמַר שִׁירְתָּא. אֲתָא רַבִּי אַבָּא וּנְשָׁקִיה. אָמַר לִיה, וְדָאֵי הָכִי הוּא, בְּרִין רַחֲמָנָא דְשִׁדְרָנִי הָכָא.

תָּא חֲזִי, לֵילָה דִּינָא בְּנָל אֲתֵר, וְהָא אֲוִקִימָנָא מִיְלִי וְהָכִי הוּא וְדָאֵי. וְהָא אֲתַעַר קָמִי דְרַבִּי שְׁמַעוֹן. אָמַר הוּא יְנוּקָא בְּרִיה דְּהוּנָא גְבַרְא, אִי הָכִי, אַבָּאֵי בְּתִיב חֲצוֹת לֵילָה? אָמַר לִיה, הָא אֲתַמַּר, בְּפִלְגוּת לֵילִיא מַלְכוּתָא דְשְׁמִיא אֲתַעַרְת. אָמַר, אָנָּא שְׁמַעְנָא מַלְכָּה. אָמַר לִיה רַבִּי אַבָּא, אִימָא בְּרִי, טַב, דְּהָא מַלְכָּה דְּסוּמְרָא קָלָא דְנִוְעִינָא לְחֲזִי. אָמַר, אָנָּא שְׁמַעְנָא דְהָא לֵילָה דִּינָא דְּמַלְכוּתָא אִיהוּ, וּבְכָל אֲתֵר דִּינָא הוּא, וְדָאֵי דְקָאֲמַר חֲצוֹת, בְּגִין דִּינְקָא בְּתֵרִי גְּוִי בְּדִינָא וְחֲסֵד. וְדָאֵי פְּלַגוּתָא קְדָמִיתָא דִּינָא הוּא, דְּהָא פְּלַגוּתָא אַחְרָא נְהִירוּ אֲנַפְחָא בְּסִטְרָא דְחֲסֵד, וְעַל דָּא חֲצוֹת לֵילָה בְּתִיב וְדָאֵי. קָם רַבִּי אַבָּא וְשׁוּי יְדוּי בְּרִישִׁיה וּבְרַבִּיה. אָמַר, וְדָאֵי חֲשִׁיבָנָא דְחֲכָמָתָא לָא אֲשֶׁתְּכַח בְּר בְּאֲנֹן זִכְרֵי דְזָכוּ בְּה, הַשְׁתָּא חֲמִינָא דְאַפְלוּ יְנוּקֵי בְּדָרָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן זָכוּ לְחֲכָמָתָא עַלְמָא. זִכְרָא אֲנָת רַבִּי שְׁמַעוֹן. וְזִי לְדָרָא דְאֲנָת תְּסַתְּלַק מִנִּיה. יָתְבוּ עַד צַפְרָא וְאֲשֶׁתְּדִלוּ בְּאוֹרֵייתָא.

בא ראה, הלילה הוא דין בכל מקום, וכך הוא ודאי, והרי התעורר הדבר לפני רבי שמעון. אמר אותו הילד בנו של אותו האיש [לרבי אבא], אם כך, למה כתוב חצות לילה? אמר לו, הרי נאמר שבחצות הלילה מתעוררת מלכות השמים. אמר, אני שמעתי דבר. אמר לו רבי אבא, אמור בני טוב, שהרי בדבר פ'ך יהיה קול דברי רבי שמעון בר יוחאי שנקרא בוצינא קדישא. אמר, אני שמעתי, שהרי הלילה הוא דין המלכות, ובכל מקום הוא דין. וזה שאמר חצות, משום שיונקת בשני גוונים בדין וחסד. ובוודאי שהמחצית הראשונה היא דין, שהרי במחצית האחרת היא מאירה פניה בצד החסד, ועל כן חצות לילה כתוב ודאי. קם רבי אבא ושם ידיו בראשו וברך אותו. אמר, ודאי חשבתי שאין נמצאת חכמה רק באותם הצדיקים שזכו בה, כעת ראיתי שאפילו ילדים בדור של רבי שמעון זכו לחכמה עליונה. אשריך רבי שמעון! אוי לדור שאתה תסתלק ממנו! ישבו עד הבוקר ועסקו בתורה.

פֶּתַח רַבִּי אָבָא וְאָמַר (ישעיה ס) וְעַמּוּךְ כָּלֶם צְדִיקִים וְגו'. מִלָּח דָּא הָא
 אוֹקְמוּנָה חֲבַרְיָא, מֵאֵי טַעְמָא כְּתִיב, וְעַמּוּךְ כָּלֶם צְדִיקִים, וְכִי כָּלְהוּ
 יִשְׂרָאֵל צְדִיקֵי נִינְהוּ, וְהָא כְּמַה חֵיבִין אֵית בְּהוּ בִישְׂרָאֵל, כְּמַה חֲטָאִין
 וְכְמַה רְשִׁיעִין דְּעֵבְרִין עַל פְּקוּדֵי אוּרִייתָא? אֲלֵא הֲכִי תֵנָּא בְּרִיא
 דְּמִתְנִיתִין, וְכֵאִין אֲנִין יִשְׂרָאֵל דְּעֵבְדִין קָרְבָּנָא דְרַעוּא לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
 הוּא דְמִקְרִיבִין בְּנִיחוּ לְתַמְנִיא יוֹמִין לְקָרְבָּנָא. וְכֵד אֲתַגְזֹרוּ עֲאֵלוּ
 בְּהֵאֵי הוּלְקָא טְבָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְכְּתִיב (מסלי י כה): וְצְדִיק יִסּוּד
 עוֹלָם. וְכִינּוּ דְעֲאֵלוּ בְּהֵאֵי הוּלְקָא דְצְדִיק אֲקָרוּן צְדִיקִים, וְדֵאֵי כָּלֶם
 צְדִיקִים, וְעַל כֵּן לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ. כְּדִכְתִּיב (תהלים קיח יט): פֶּתַח לִי שַׁעֲרֵי
 צֶדֶק אָבָא בָּם. וְכְתִיב, זֶה הַשַּׁעַר לִי, צְדִיקִים יִבְאוּ בוֹ. אֲנִין דְּאֲתַגְזֹרוּ
 וְאֲקָרוּן צְדִיקִים. נְצַר מְטָעֵי. נְצַר מֵאֲנִין נְטִיעֵן דְנִטְע קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 בְּגִנְתָּא דְעָדוּן. הֵאֵי אֶרֶץ חֵד מְנִיחוּ. וְעַל כֵּן אֵית לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל הוּלְקָא
 טְבָא בְּעֵלְמָא דְאֵתִי. וְכְתִיב (תהלים לו כט): צְדִיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ, (ישעיה ס) לְעוֹלָם
 יִירָשׁוּ אֶרֶץ. מַהוּ לְעוֹלָם? כְּמַה דְּאוֹקִימְנָא בְּמִתְנִיתָא דִּילָן, וְהָא אֲתַמַּר
 הֵאֵי מִלָּח בֵּין חֲבַרְיָא.

תָּא חֲזִי, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָא קָרָא לְאַבְרָהָם אַבְרָהָם עַד הַשְּׁתָּא.
 מֵאֵי טַעְמָא? אֲלֵא הֲכִי אוֹקִימְנָא דְעַד הַשְּׁתָּא לָא אֲתַגְזֹרוּ, וְכֵד אֲתַגְזֹרוּ

פתח רבי אבא ואמר, ועמך כלם צדיקים וגו'. הדבר הזה ביארוהו החברים, מה הטעם כתוב
 ועמך כלם צדיקים, וכי כל ישראל הם צדיקים? והרי כמה רשעים יש בישראל, כמה חוטאים
 וכמה רשעים שעוברים על מצוות התורה. אלא כך שנינו בסוד המשנה: אשריהם ישראל
 שעושים קרבן של רצון להקדוש ברוך הוא, שמקריבים את בניהם לשמונה ימים לקרבן,
 וכשנימולים, נכנסים בחלק הטוב של הקדוש ברוך הוא, שכתוב וצדיק יסוד עולם. וכיון שנכנסו
 בחלק הזה של הצדיק, הם נקראים צדיקים. ודאי כולם צדיקים. ועל כן לעולם יירשו ארץ.
 ככתוב פתחו לי שערי צדק אבא בם, וכתוב זה השער לה' צדיקים יבאו בו, אלו שנמולו
 ונקראים צדיקים. נצר מטעי, נצר מאותם הנטיעות שנטע הקדוש ברוך הוא בגן עדן. והארץ
 הזו היא אחת מהן, ועל כן יש לישראל חלק טוב לעולם הבא, וכתוב צדיקים יירשו ארץ. לעולם
 יירשו ארץ, מהו לעולם? כמו שבארנו במשנתנו, וכבר נאמר דבר זה בין החברים.

בא ראה, הקב"ה לא קרא לאברהם אברהם עד עכשיו. מה הטעם? אלא כך בארנו, שעד עכשיו
 לא נימול, וכשנימול, התחברה בו אות ה"א והשכינה שרתה בו, ואז נקרא אברהם. וזה מה
 שכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. ושנינו בה' בראם, ושנינו באברהם. ומה
 אומרים? אלא זה חסד וזו השכינה, והכל יורד יחד, והדבר לא קשה, וזה זה היה.

אתהמר ביה האי ה"א ושריא ביה, וכדין אקרי אנרקהם. והינו דכתיב,
 (בראשית ב' ד') אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. ותנא בה' בראם.
 ותנא באנרקהם. מאי קאמרי? אלא דא חסד ודא שמינתא, וכלא נחית
 בחדא, ולא קשיא מלה, והאי והאי הוי.

אמר רבי יעקב לרבי אבא, האי ה' דהבראם זעירא, וה' ד"הליי" (דברים
 לב' ו) רבנא, מה בין האי להאי? אמר ליה, דא שמיטה, ודא יובלא.
 [ואית דמתני דכלא חד, דכד מנהרא מצדיק, כדין קימא באשלמותא
 וה' רבנא דהא מתנהרא פדקא יאות. ולזמנין דלא קימא
 באשלמותא וינקא מסטרא אחרא כדין ה"א זעירא]. ובגין כד זמנין
 דסיהרא קיימא באשלמותא וזמנין בפגימותא. ובאנפודא אשתכח
 ואשתמודע וכלא שפיר, והאי איהו בריא דמלה.

אמר רבי אבא, זכאין אנן ישראל דקודשא בריך הוא אתרעי בהון
 מכל שאר עמין ויהיב לון את קיימא דא. דכל מאן דאית ביה האי
 את, לא נחית לגיהנם, אי איהו נטיר ליה פדקא יאות, דלא עייל
 ליה ברשותא אחרא, ולא משקר בשמייה דמלכא. דכל מאן דמשקר
 בהאי, כמאן דמשקר בשמייה דקודשא בריך הוא, דכתיב (חושע ה' ז') בני
 בגדו כי בנים זרים ילדו.

תו אמר רבי אבא, בזמנא דבר נש אסיק בריה לאעליה להאי ברית,
 קרי קודשא בריך הוא לפמליא דיליה ואמר, חמו מאי בריה עבדיית

אמר רבי אבא, אשריהם ישראל שהקדוש ברוך הוא התרצה בהם מכל שאר העמים ונתן להם
 אות הברית הזו, שכל מי שיש בו אות הברית הזו, אין יורד לגיהנם אם הוא שומר אותו כראוי,
 שאין מכניס אותו לרשות אחרת, ולא משקר בשם המלך. שכל מי שמשקר בזה, כמי שמשקר
 בשמו של הקדוש ברוך הוא, שכתוב בה' בגדו, כי בנים זרים ילדו. (ועיין לעיל עמוד 78)

עוד אמר רבי אבא, בזמן שהאדם מעלה את בנו להכניסו לברית הזו, קורא הקב"ה לפמליא
 שלו ואומר, ראו איזו בריה עשיתי בעולם! באותה השעה מזדמן אליהו, וטס את העולם בארבע
 טיסות ומזדמן לשם, ועל זה שנינו שצריך אדם להכין כסא אחר לכבודו, ויאמר: זה הכסא של
 אליהו. ואם לא, אינו שורה שם. והוא עולה ומעיד לפני הקב"ה. (ועיין לעיל עמוד 163)

בְּעֵלְמָא. בַּיָּה שְׁעֵתָא אֲזִדְמֵן אֱלִיהוּ וְטָאס עֲלָמָא בְּד' טָאסִין וְאֲזִדְמֵן תַּמָּן. וְעַל דָּא תְּנִינָן דְּבַעֵי בַר נָשׁ לְתַקְנָא פְּרִסְיָא אַחְרָא לִיקְרָא דִּילִיָּה, וְיִימָא, דָּא פְּרִסְיָא דְאֱלִיהוּ. וְאִי לָאוּ, לָא שְׂרִי תַמָּן. וְהוּא סְלִיק וְאַסְחִיד קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא.

תָּא חֲזִי, בְּקִדְמִיתָא פְּתִיב (מלכים א י"ט): מַה לָּךְ פֶּה אֱלִיהוּ וְגו'. וּכְתִיב קִנָּא קִנָּאתִי לִי אֱלֹהֵי עֲבָאוֹת פִּי עֲזָבוּ בְּרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. אָמַר לִיָּה, חֲיִיד, בְּכָל אֶתֶר דְּהָאִי רְשִׁימָא קְדִישָׁא יִרְשָׁמֵן לִיָּה בְּנֵי בְּבִשְׂרָהוֹן, אֲנִת תְּזַדְמֵן תַּמָּן, וְכִימָא דְאַסְחִיד דִּישְׂרָאֵל עֲזָבוּ, הוּא יִסְחִיד דִּישְׂרָאֵל מְקִימִין הָאִי קִימָא. וְהָא תְּנִינָן, עַל מַה אֲתַעֲנֵשׁ אֱלִיהוּ קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא? עַל דְּאָמַר דְּלְטוֹרָא עַל בְּנֵי.

אֲדַהֲבִי הָוָה אֲתִי נְהוֹרָא דִּיזְמָא וְהוּוּ אָמַרִי מְלִי דְאוֹרִינְתָא. קָמוּ לְמִיזֵל. אָמַר לִיָּה הַהוּא גְּבָרָא, פְּמֹד דְּעִסְקִיתוּ פְּתָאִי לִילִיָּא אֲשִׁלִּימוּ. אָמַרִי, מָאִי הוּא? אָמַר לִיָּה, דְתַחֲמֵן לְמַחַר אֲנַפְוִי דְמַרְיָה דְקִימָא. דְהָא דְבִיתָאִי פְּעָאֵת פְּעוֹתָא דָּא מְנַיִכוּ וְגוֹר קִימָא דְבְּרִי דְאֲתִילִיד לִי, לְמַחַר לִיָּהוּ הַלּוּלָא דִּילִיָּה. אָמַר רַבִּי אַבָּא, הָאִי פְּעוֹתָא דְמַצוּחַ אִידוּ וְלְמַחֲמִי אֲפִי שְׂכִינְתָא נִיתִיב.

אוֹרִיכוּ כָּל הַהוּא יוֹמָא. בְּהַהוּא לִילִיָּא פְּנֵשׁ הַהוּא גְּבָרָא כָּל אֲנֹן

בא ראה, בתחילה כתוב, מה לך פה אליהו וגו', וכתוב קנא קנאתי לה' אלהי עבאות פי עזבו בְּרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. אמר לו, חייך, שבכל מקום שהרושם הקדוש הזה ירשמו אותו בניי בבשרם, אתה תזדמן לשם. והפה שהעיד שישראל עזבו, הוא יעיד שישראל מקיימים את הברית הזו. והרי שנינו, על מה נענש אליהו לפני הקב"ה? על שאמר לשון הרע על בניו.

בינתים הגיע אור היום, והיו אומרים דברי תורה. קמו ללכת, אמר לו אותו האיש, במה שעסקתם בלילה הזה השלימו. אמרו, מה הוא? אמר להם, שתראו למחר את פניו של בעל הברית [אליהו הנביא], שהרי אשתי ביקשה בקשה זו מכם, ומילת הברית של בני שנוולד לי, למחר תהיה ההילולא שלו. אמר רבי אבא, זו היא בקשה של מצוה, ונשב לראות את פני השכינה.

המתינו שם כל אותו היום. באותו הלילה כינס אותו האיש את כל אוהביו, וכל הלילה עסקו בתורה, ולא היה מי שישן. אמר להם אותו האיש, בבקשה מכם, כל אחד ואחד יאמר דבר חדש

רחימוי, וכל ההוא ליליא אשתדלו באורייתא ולא הוה מאן דנאים.
אמר להו ההוא גברא, במטו מניינו כל חד וחד לימא מלה חדתא
דאורייתא.

פתח חדא (רבי אבא) ואמר (שופטים ה ט): בפרוע פרעות בישראל, בהתנדב
עם ברכו יי. מאי קא חמו דבורה וברק דפתחו בהאי קרא? אלא הכי
תנינן לית עלמא מתקיימא אלא על האי ברית, דכתיב (ירמיה לג כח): אם
לא בריתי יומם ולילה וגו'. דהא שמיא וארעא על דא קיימין. בגין
כה, כל זמנא דישראל מקיימין האי ברית, נמוסי שמיא וארעא
קיימין בקיימיהו. וכל זמנא דחס ושלום ישראל מבטלין האי ברית,
שמיא וארעא לא מתקיימין, וברקאן לא משתפחין בעלמא. תא חזי,
לא שליטו שאר עמין על ישראל אלא כד בטילו מנייהו קיימא דא.
ומה בטילו מנייהו, דלא אתפרען ולא אתגליין. ועל דא פתיב,
ויעזבו בני ישראל את יי וגו', וימכרו אותם ביד סיסרא. ויעזבו את
יי ממש. עד דאתת דבורה ואתנדבת לכל ישראל במלה דא. כדין
אתפגעו שונאיהון תחותיהו.

והיינו דתנינן דאמר קודשא בריך הוא ליהושע, וכי ישראל אטימין

פתח אחד ואמר, בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מה ראו דבורה וברק שפתחו
בפסוק הזה? אלא כך שנינו, אין העולם מתקיים אלא על הברית הזו, שכתוב אם לא בריתי
יומם ולילה וגו'. שהרי שמים וארץ על זה קיימים. משום כך, כל זמן שישראל מקיימים את
הברית הזו, חוקות שמים וארץ עומדים בקיומם. וכל זמן שחס ושלום מבטלים את הברית
הזו, אין שמים וארץ מתקיימים, ואין נמצאות ברכות בעולם. בא ראה, שלא שלטו שאר העמים
על ישראל אלא כשביטלו מהם את הברית הזו. ומה ביטלו מהם? שלא נפרעו ולא נתגלו. ועל
זה כתוב ויעזבו בני ישראל את ה' וגו' וימכרו אותם ביד סיסרא. ויעזבו את ה' ממש. עד שבאה
דבורה ונדבה את כל ישראל לדבר הזה, אז נכנעו שונאיהם תחתיהם.

והיינו ששנינו, שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע, והרי ישראל הם ערלים ולא נפרעו ולא
התגלו ולא מקיימים את בריתי, ואתה רוצה להכניסם לארץ ולהכניע את שונאיהם? שוב מל
את בני ישראל שנית. ועד שנפרעו ונתגלתה הברית הזו, לא נכנסו לארץ ולא נכנעו שונאיהם.
אף כאן, כיון שהתנדבו ישראל באות הזו, נכנעו שונאיהם תחתיהם וחזרו הברכות לעולם. זהו
שכתוב בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'.

אנון ולא אתפרעו ולא אתגליין ולא קיימין קיימא דילי, ואת בני לאעלא להו לארעא ולאכנעא שנאיהון? (יחזקאל ה ב) שוב מול את בני ישראל שנית. ועד דאתפרעו ואתגלייא האי ברית לא עאלו לארעא ולא אתפנעו שנאיהון. אוף הכא מין דאתנדבין ישראל בהאי את, מתפנעין שנאיהון תחותיהו, וברכאן אתחזרו לעלמא. הדיא הוא דכתיב, בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי.

קם אחרא פתח ואמר, (שמות ד) ויהי בדרך במלון ויפגשוהו יי ויבקש המיתו. למאן? למשה. אמר ליה קודשא בריך הוא, וכי את אזיל לאפקא ית ישראל ממצרים ולאכנעא מלכא רב ושלטיא, ואת אנשיית מנח קיימא, דברך לא אתגזר. מיד ויבקש המיתו. האנא נחת גבריאל בשלהובא דאשא לאוקדיה, ואתרמיז חד חיויא מתוקדא לשאפא ליה פגויה. אמאי חיויא? אמר ליה קודשא בריך הוא, את אזיל לקטלא חיויא וברכא ותקיפא וברך לא אתגזר? מיד אתרמיז לחד חיויא לקטלא ליה. עד דחמת צפורה וגזרת לברך ואשתזיב. הדיא הוא דכתיב, ותקח צפורה צור. מהו צור? אלא אסוורתא. ומאי אסוורתא, דכתיב ותכרות את ערלת בנה. דנאנעא בה רוח קודשא.

קם אחרא ואמר (בראשית מה ד): ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו

קם אחר פתח ואמר, ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. את מי? את משה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, וכי אתה הולך להוציא את ישראל ממצרים ולהכניע מלך גדול ושלטי, ואתה שכחת ממך את הברית, שבנך לא נמול? מיד - ויבקש המיתו. ירד גבריאל בשלהבת של אש לשרוף אותו, ונרמז לנחש אחד שורף לשאוף אותו לתוכו. ולמה נחש? אמר לו הקדוש ברוך הוא, אתה הולך להרוג את הנחש הגדול והחזק, ובנך לא נימול?! עד שראתה צפורה ומלה את בנה וניצול. זהו שכתוב ותקח צפורה צור. מה זה צור? רפואה. ומה הרפואה? שכתוב ותכרות את ערלת בנה. שנצנצה בה רוח הקודש.

קם אחר ואמר, ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר וגו'. וכי למה קרא להם, והרי הם היו קרובים אליו? אלא בשעה שאמר להם אני יוסף אחיכם, תמהו שראו אותו במלכות עליונה. אמר יוסף, המלכות הזו, בגלל זו [הברית] הרווחתי אותה. גשו נא אלי ויגשו, שהראה להם את ברית המילה. אמר, זו גרמה לי את המלכות הזו, משום ששמרתי אותה. מכאן למדנו,

וַיֹּאמֶר וְגו'. וְכִי אֲמַאי קָרִי לְהוּ, וְהָא קְרִיבִין חוּו גְּפִיחָ? אֵלָא בְּשַׁעֲתָא דְאָמַר לֹון אֲנִי יוֹסֵף אַחִיכֶם. תְּוֹוהוּ, דְחִמוּ לִיח בְּמַלְכוּו עַלְלָא. אָמַר יוֹסֵף, מַלְכוּו דָּא, בְּגִין דָּא רְוֹחָנָא לִיח. גְּשׁוּ נָא אֵלַי וַיְגִשׁוּ, דְאֲחֻזִי לְהוּ הָאִי קָיִמָא דְמִילָח. אָמַר, דָּא גְרַמַת לִי מַלְכוּו דָּא בְּגִין דְנִטְרִית לְהוּ. מִכָּאן אֹלִיפְנָא, מָאן דְנִטְרִי לְהָאִי אֵת קָיִמָא, מַלְכוּו אֲתַנְטְרַת לִיח. מְנַלָּן? מִבְּעֻז, דְכְתִיב (דִּית ג' י'): חִי יִי שְׁכְבִי עַד הַבֶּקֶר. דְהוּחַ מְקַטְרֵג לִיח יִצְרִיחַ, עַד דְאֹמְרִי אֹמְרָא וְנִטְרִי לְהָאִי בְרִית. בְּגִין כֵּן זְכָה דְנִפְקוּ מִנִּיה מַלְכִין שְׁלִיטִין עַל כָּל שְׂאָר מַלְכִין, וּמַלְכָּא מְשִׁיחָא דְאֲתַקְרִי בְּשֵׁמָא דְקוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא.

פְּתַח אִידָךְ וְאָמַר, פְּתִיב (תְּהִלִּים כו ב'): אִם תַּחֲנֶה עָלַי מִחֲנֶה וְגו'. הֲכִי תֵאנָא, בְּזַאת אֲנִי בּוֹטַח. מַהוּ בְּזַאת? דָּא אֵת קָיִמָא דְזִמְיָנָא תְדִיר גְּפִי בַר נֶשׁ. וְאֲתַרְמִיזָא לְעִילָא. וּבְגִינִי כֵן אֲתַמַּר בְּזַאת, כְּמָה דְכְתִיב, זֹאת אוֹת הַבְּרִית. זֹאת בְּרִיתִי. וְכָלָא בְּחַד דְרַגָּא וְתֵאנָא זֶה וְזֹאת בְּחַד דְרַגָּא אֲנִין וְלָא מִתְפַּרְשׁוּ. וְאִי תִימָא אִי הֲכִי הָא שְׂאָר בְּנֵי עַלְמָא הֲכִי, אֲמַאי דוּד בְּלַחֲזוּדֵי וְלָא אַחְרָא? אֵלָא בְּגִין דְאֲחִידָא בִּיח וְאֲתַרְמִיזָא בִּיח וְהִיא כְתָרָא דְמַלְכוּתָא. תָּא חוּזִי, בְּגִין דְהָאִי זֹאת לָא נִטְר לִיח דוּד מַלְכָּא כְדָקָא חוּזִי, מַלְכוּתָא אֲתַעְדִי מִנִּיה כָּל הַהוּא זְמָנָא. וְהֲכִי

שמי ששומר את אות הברית הזו, המלכות שמורה לו. מנין לנו? מבעוז, שכתוב חי ה' שכבי עד הבקר. שיצרו היה מתגרה בו, עד שנשבע שבועה ושמר את הברית הזו, משום כך זכה שיצאו ממנו מלכים שליטים על כל שאר המלכים, והמלך המשיח שנקרא בשמו של הקב"ה.

פתח אחר ואמר, כתוב אם תחנה עלי מחנה וגו' בזאת אני בוטח, מהו בזאת? זאת אות הברית המזומנת תמיד אצל האדם, ונרמזה למעלה. ומשום כך נאמר בזאת, כמו שכתוב זאת אות הברית, זאת ברית, והכל בדרגה אחת. ושנינו, זה וזאת הם בדרגה אחת ולא נפרדים. ואם תאמר, אם כך, הרי גם שאר בני האדם כך, למה דוד בלבדו ולא אחר? אלא משום שהיא אחוזה בו ונרמזה בו, והיא כתר המלכות. בא ראה, משום שזו האות לא שמר אותה דוד המלך כראוי, המלכות סרה ממנו כל אותו הזמן. וכך למדנו, זו האות נרמזת במלכות שלמעלה, ונרמזת בירושלים עיר הקודש. באותה שעה שדוד עבר עליה, יצא קול ואמר: דוד, במה שנקשרת תיפתח, יסלקו אותך מירושלים, והמלכות תסור ממך. מנין לנו? שכתוב הגני מקים עליך רעה מביתך. מביתך דווקא. וכך היה, במה שעבר בו נענש. ומה דוד המלך כך, שאר בני העולם על אחת כמה וכמה.

אוליפנא, האי זאת אתרמיז במלכותא דלעילא, ואתרמיזא בירושלם קרתא קדישא. בהחיא שעתא דדוד עבר עליה, נפק קלא ואמר, דוד, במה דאתקטרת תשתרי. לך טרדין מירושלם ומלכותא אתעדי מינה. מנא לך? דכתוב (שמואל ב יב א): הנני מקים עליך רעה מביתך. מבייתך דייקא. והכי הוה, במה דעבר, ביה אתענש. ומה דוד מלכא הכי, שאר בני עלמא על אחת במה וכמה.

פתח איךך ואמר (תהלים עד יז) לולי יי עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי. תאנא, במה זכאן ישראל דלא נחתי לגיהנם כשאך עמין עובדי עבודה זרה, ולא אתמסרן בידי דדומה? אלא בהאי את. דהכי תאנא, בשעתא דבר נש נפיק מעלמא, במה חבילי מלאכי חבלה טהירין אתפקדן עליה. זקפין עינא וחמאן האי את דהוא קיימא דקודשא אתפרשן מניה. ולא אתיהיב בידי דדומה לנחתא לגיהנם. דכל מאן דאתמסר בידי נחית לגיהנם ודאי. ומהאי את דחלין עלאין ותתאין, ודינין בישיין לא שלטין ביה פבר נש אי איהו זמי לנטורי ליה להאי את, בגין דהוא אתאחיד בשמא דקודשא פריך הוא. פיון דדוד מלכא לא נטר את קיימא דא כדקא חזי, אתעדי מניה מלכותא ואתטרדי מירושלם. מיד דחיל דסבר דייתתון ליה מיד וימסרן ליה בידי דדומה וימות בהחוא עלמא. עד דאתפשר ביה, דכתוב (שמואל ב יב א): גם יי העביר חטאתך לא תמות. ביה שעתא פתח ואמר לולי יי עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי.

פתח אחר ואמר, לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי. במה זוכים ישראל שאינם יורדים לגיהנם כמו שאר העמים עובדי עבודה זרה, ואין נמסרים בידי דומה? באות הזו. שבשעה שהאדם יוצא מהעולם הזה, כמה מלאכי חבלה בעלי דינים [המאירים מתוקף הדין] נפקדים עליו. זוקפים עינים וכשרואים את האות הזו שהיא ברית הקודש, נפרדים ממנו, ואינו ניתן בידי דומה לרדת לגיהנם. שכל מי שנמסר בידו, ודאי יורד לגיהנם. ומזה האות, פוחדים עליונים ותחתונים, ודינים רעים לא שולטים בו באדם, אם הוא זוכה לשמור את הברית הזו, משום שהוא נאחז בשמו של הקדוש ברוך הוא. כיון שדוד המלך לא שמר אות הברית הזו כראוי, סרה ממנו המלכות, ונטרד מירושלים. מיד פחד, כי חשב שיורידו אותו מיד, וימסרו אותו ביד דומה וימות בעולם ההוא, עד שהתברר כמו שכתוב, גם ה' העביר חטאתך לא תמות. באותה שעה פתח ואמר, לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי.

פָּתַח אֵינְךָ וְאָמַר מֵאֵי הָאֵי דְאָמַר דּוּד וְהִרְאֵנִי אֶתוּ וְאֵת נֹוֹהוּ (שם טו כה),
 מֵאֵן יָכִיל לְמַחְמֵי לִיָּה לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא? אֶלָּא חֲכִי תִנְיָן בְּהִיָּא
 שְׁעָתָא דְאִתְגַּזֵּר עֲלֵיהָ הָהוּא עוֹנֵשָׁא, וְדוּד יָדַע דְעַל דְלָא נָטַר הָאֵי
 אֶת כְּדָקָא יָאוּת אֲתַעֲנֵשׁ בְּהָאֵי, דְכִלְא כְּחָדָא אַחֲדָא, וְכִלְא מִתְרַמִּיז
 בְּהָאֵי אֶת, וְלָא אֶקְרִי צְדִיק מֵאֵן דְלָא נָטַר לִיָּה כְּדָקָא יָאוּת, חֹוֹה בְּעֵי
 בְּעוּתִיָּה וְאָמַר וְהִרְאֵנִי אֶתוּ וְאֵת נֹוֹהוּ. מֵאֵי אוּתוּ, דָּא אֶת קִיּוּמָא
 קְדִישָׁא דְהָא דְחִילְנָא דְאֲתַאֲבִיד מִנָּאֵי. מֵאֵי טַעְמָא בְּגִין דְתִרִין אֶלִין
 מְלָכוּתָא וִירוּשָׁלַם בְּהָאֵי אַחֲדָן. וּבְגִין כֵּן תְּלֵי בְּנַעוּתִיָּה אוּתוּ וְאֵת
 נֹוֹהוּ, דִּיתְהַדֵּר מְלָכוּתָא דְהָאֵי אֶת לְאֲתֵרִיָּה וְכִלְא חַד מְלָה.

פָּתַח אֵינְךָ וְאָמַר (איוב ט) וּמִבְּשָׂרִי אַחֲזָה אֶלֹוֹהַ, מֵאֵי וּמִבְּשָׂרִי, וּמִעַצְמֵי
 מִבְּעֵי לִיָּה. אֶלָּא מִבְּשָׂרִי מִמֶּשׁ. וּמֵאֵי הִיא. וּכְתִיב, (ירמיה יא) וּבְשָׂרִי קִדְשׁ
 יַעֲבִרוּ מֵעַלְיָךְ. וּכְתִיב (בראשית י) וְהִיָּתָה בְּרִיתִי בִּבְשָׂרְכֶם. דְתִנְיָא בְּכָל
 זְמַנָּא דְאֲתֵרְשִׁים בַּר נֶשׁ בְּהָאֵי רְשִׁימָא קְדִישָׁא דְהָאֵי אֶת, מִנִּיָּה חֲמֵי
 לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. מִנִּיָּה מִמֶּשׁ. וְנִשְׁמָתָא קְדִישָׁא אֲתַאֲחִידַת בִּיָּה.
 וְאֵי לָא זְכִי, דְלָא נָטִיר הָאֵי אֶת. מַה כְּתִיב, (איוב ה) מִנְשָׁמַת אֶלֹוֹהַ יֵאבְדוּ.
 דְהָא רְשִׁימוּ דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָא אֲתַנְטִיר. וְאֵי זְכִי וְנָטִיר לִיָּה,

פתח אחר ואמר, מה זה שאמר דוד והראני אתו ואת נוהו? מי יכול לראות את הקב"ה? אלא בשעה שנגזר עליו אותו העונש, ודוד ידע שעל שלא שמר האות הזו כראוי נענש בזה, שהכל יחד אחוז, והכל נרמז באות הזו, ולא נקרא צדיק מי שאינו שומר אותו כראוי. היה מבקש בתפילתו ואומר, והראני אתו ואת נוהו. מה זה אותו? זו אות הברית הקדושה, שהרי אני פוחד שאבדה ממני. מה הטעם? משום ששני אלו, המלכות וירושלים אחוזות בזה. ומשום כך תלה בבקשתו אותו ואת נוהו, שתחזור המלכות של האות הזו למקומה, והכל דבר אחד.

פתח אחר ואמר, ומבשרי אחזה אלוה. מה זה ומבשרי? היה צריך להיות ומעצמי! אלא מבשרי ממש, ומה היא? שכתוב ובשר קדש יעברו מעלך, וכתוב והיתה בריתי בבשרכם. שבכל זמן שנרשם אדם ברושם הקדוש של האות הזו, ממנו רואה את הקדוש ברוך הוא, ממנו ממש, והנשמה הקדושה נאחזת בו. ואם לא זוכה, שאינו שומר את האות הזו, מה כתוב? מנשמת אלוה יאבדו, שהרי הרושם של הקב"ה לא נשמר. ואם זוכה ושומר אותו, אין השכינה נפרדת ממנו. מתי מתקיים בו? כאשר הוא נושא אשה, והאות הזו נכנסת למקומה, משתתפים יחד, ונקרא שם אחד, אז שורה עליהם החסד העליון. באיזה מקום שורה? בצד הזכר. ואיזה חסד? חס"ד א"ל שבא ויוצא מהחכמה העליונה ומתעטר בזכר. ומשום כך מתבשמת הנקבה.

שְׂכִינְתָא לֹא אֶתְפְּרֵשׁ מִנִּיהּ. אִימְתִי מִתְקַיֵּמָא בֵּיהּ כַּד אֶתְנַסֵּיב וְהָאִי
 אֶת עֵייל בְּאַתְרֵיהּ, [דִּתְנָא מֵאִי טַעְמָא וְאִיז' הִיא אֲזֵלִין כְּחֵדָא, אֶלֶּא
 חֵד דְּכַר וְחֵד נִוקְבָא] אֶשְׁתַּתְּפוּ כְּחֵדָא וְאֶקְרִי חֵד שְׁמָא, כַּדִּין חֵסֵד
 עֲלָאָה שְׂרִיָא עֲלֵיהּוּ. בְּעָן אֶתְר שְׂרִיָא בְּסִטְרָא דְדִכּוּרָא. וּמֵאֵן חֵסֵד,
 חֵסֵד אִל דְּאֶתִי וְנִסְק מִחֲכֻמָּה עֲלָאָה וְאֶתְעֵטֵר בְּדִכּוּרָא. וּבְגִין כֶּן
 אֶתְבַּסְּמַת נִוקְבָא. [נִיא דִתְנֵן רְזָא דִוִּיז' הִיא אֲזֵלִין כְּחֵדָא כְּגֻנָא דְדִכּוּרָא
 וְנִוקְבָא אֶשְׁתַּתְּפוּ כְּחֵדָא וְאֶנֶן חֵד, כַּדִּין חֵסֵד עֲלָאָה שְׂרִיָא עֲלֵיהּוּ
 וְאֶתְעֵטֵר בְּדִכּוּרָא וְאֶתְבַּסְּמַת נִוקְבָא].

תוּ תַנִּינן אֱלוֹהֵי הַכִּי הוּא אִל נְהִירוֹ דְחֲכֻמָּתָא. וְ דִכּוּרָא נִוקְבָא.
 אֶשְׁתַּתְּפוּ כְּחֵדָא אֱלוֹהֵי אֶקְרִי. וְנִשְׁמַתָּא קִדִּישָׁא מִהָאִי אֶתְר אֶתְאֶחְדַת,
 וְכֵלֶא תֵלִיא בְהָאִי אֶת. וְעַל דָּא כְּתִיב וּמִבְּשָׂרִי אֶחְזָה אֱלוֹהֵי. דָּא
 שְׁלִימִוּתָא דְכֵלֶא, מִבְּשָׂרִי מִמֶּשׁ, מִהָאִי אֶת מִמֶּשׁ, וְעַל דָּא זַפְאִין אֶנֶן
 יִשְׂרָאֵל קִדִּישִׁין דְאֶחֲדִין בֵּיהּ בְּקִדְשָׁא בְרוּךְ הוּא, זַפְאִין אֶנֶן בְּעֲלָמָא
 דִּין וּבְעֲלָמָא דְאֶתִי, עֲלֵיהּוּ כְּתִיב, (דְּבָרִים ה) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בֵּינִי וּבֵין
 כֶּן חַיִּים פְּלֻכֶם הַיּוֹם.

אָמַר רַבִּי אַבְבָּא וּמַה בְּכָל כֶּן אֶתְנֵן חַיִּימִין וְאַתְנֵן יְתִבִין הָבָא, אָמְרוּ

עוֹד שְׁנִינוּ, אֱלוֹהֵי כֶּן הוּא. אִל אֹר הַחֲכֻמָּה. וְ זַכַּר, ה' נִקְבָּה. כְּשִׁמְשֵׁתְתַפִּים יַחַד נִקְרָא אֱלוֹהֵי.
 וְהַנְּשִׁמָּה הַקְדוּשָׁה מִהַמְקוֹם הַזֶּה נֶאֱחָזַת, וְהַכֵּל תְּלוּי בְּאוֹת הַזֶּה, וְעַל כֵּן כְּתוּב וּמִבְּשָׂרִי אֶחְזָה
 אֱלוֹהֵי. זֶה הוּא שְׁלֵמוֹת הַכֵּל, מִבְּשָׂרִי מִמֶּשׁ, מִהַאֲוֹת הַזֶּה מִמֶּשׁ. וְעַל כֵּן אֲשֵׁרִיהֶם יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים
 שְׂאֲחוּזִים בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲשֵׁרִיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, עֲלֵיהֶם כְּתוּב וְאַתֶּם הַדְּבָקִים
 בְּה' וּגו', וּמִשׁוּם כֶּן, חַיִּים פְּלֻכֶם הַיּוֹם.

אָמַר רַבִּי אַבְבָּא, כֵּל כֶּן אֶתֶם חַכְמִים, וְאַתֶּם יוֹשְׁבִים כְּאֵן? אָמְרוּ לוֹ, אִם הַצִּיפּוּרִים יַעֲקִרוּ
 מִמְּקוֹמָם, לֹא יוֹדְעִים לְהִיכֵן יַעוּפוּ [כֵּן אֲנַחְנוּ, אִם אֲנוּ נַעֲקֵרִים מִהַמְקוֹם הַזֶּה שְׁהוּא הַקֵּן שְׁלֵנוּ
 מִקוֹם הַתּוֹרָה, לֹא נֹדַע לְהִיכֵן לַפְּנוֹת], זֶהוּ שְׂכֵתוֹב כְּצִפּוֹר נֹדְדָת מִן קִנְיָה, כֵּן אִישׁ נֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ.
 וְהַמְקוֹם הַזֶּה זִיכָּה אוֹתְנָנוּ לְתוֹרָה. וְזוֹ הַדֶּרֶךְ שְׁלֵנוּ, בְּכֵל לַיְלָה, חֲצִי אֲנוּ יֹשְׁנִים, וְחֲצִי אֲנוּ עוֹסְקִים
 בְּתוֹרָה. וְכַשְׁאֲנוּ עוֹמְדִים בְּבוֹקֵר, רִיחוֹת הַשָּׂדֶה וְנִהְרֹת מִים מֵאִירִים לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהִיא
 מִתִּישְׁבֵּת בְּלִבְנוּ. וְאַתֶּם הַמְקוֹם הַזֶּה הִרִי דְנוּ אוֹתוֹ לְמַעַל פַּעַם אַחַת [וְהִיְתָה מִדַּת הַדִּין מִתּוֹחָה
 עֲלֵינוּ]. וְכַמָּה שְׂרִים מְגִינִים הַסְתַּלְקוּ בְּאוֹתוֹ הַדִּין עַל עוֹנֵשׁ הַתּוֹרָה, וּמֵאִזְ הַהֲתַעֲסָקוֹת שְׁלֵנוּ יוֹמָם
 וְלַיְלָה בְּתוֹרָה, וְהַמְקוֹם הַזֶּה מְסִיעֵנוּ לָנוּ, וְמִי שְׁנַפְרַד מִכְּאֵן, כְּמִי שְׁנַפְרַד מִחַיִּי הָעוֹלָם. הִרִים יָדוֹ
 רַבִּי אַבְבָּא וּבְרַךְ אוֹתָם. יֵשְׁבוּ עַד שְׁהֵאִיר הַיּוֹם.

לִיה אִי עֲפֹרָאָה יִתְעַקְרוּ מֵאֲתֵרֵיהוּ (ע"ד ע"ה) לֹא יִדְעִין לֹאן טָאסֵן חֲדָא
 הוּא דְכִתְיָב, (מַטְלֵי ב'ו) כְּעֲפֹר נִוְדָדַת מִן קִנְהָ כֵן אִישׁ נִוְדָד מִמְקוֹמוֹ.
 וְאֲתֵרָא דָא זְבִי לֹן לְאוֹרֵייתָא, וְהֵאִי אֹרְחָא דִילֹן. בְּכַל לִילֵיא פִלְגוּתָא
 אֲנִן נְיִימִין, וּפִלְגוּתָא אֲנִן עֲסָקִין בְּאוֹרֵייתָא. וְכַד אֲנִן קְיִימִין בְּעֲפֹרָא
 רִיחֵי חֲקֵלָא וְנִהְרֵי מֵיא הָא דִיִּינוּהָ לְעֵילָא זְמַנָּא חֲדָא. וְכַמְה סְרָבִי
 תְרִיסִין אֲסִתְלֵקוּ בְּהוּא דִינָא עַל עֹנְשָׂא (ע"ה ע"ה) דְאוֹרֵייתָא, וְכַדִּין
 אֲשִׁתְּדִלוּתָא דִילֹן יִמְמָא וְלִילֵיא בְּאוֹרֵייתָא הוּא, וְאֲתֵרָא דָא קָא
 מְסִייעָא לֹן, וּמָאן דְאֲתְפְרִט מִפְּאָ, כְּמָאן דְאֲתְפְרִט מִחֵי עֲלֵמָא. זְקִיף
 יְדוּי רַבִּי אַבָּא וְרַבִּי לִזֵּן. יִתְבּוּ עַד דְנִהַר יִמְמָא.

בְּתַר דְנִהַר יִמְמָא אָמְרוּ לְאַנּוֹן דְרַדְקֵי דְקַמְיִיהוּ פִּיקוּ וְחִמּוּ אִי נִהַר
 יִמְמָא, וְכַל חַד לִימָא מֵלֶה חֲדָתָא דְאוֹרֵייתָא לְהֵאִי גִבְרָא רַבָּא. נִפְקוּ
 וְחִמּוּ דְנִהַר יִמְמָא. אָמַר חַד מִנֵּיהוּ זְמִין הֵאִי יוֹמָא אֲשָׂא מִלְּעֵילָא.
 אָמַר אַחְרָא וְנִהַר בֵּיתָא. אָמַר אַחְרָא חַד סֵבָא הֵנָּא דְזְמִין הֵאִי יוֹמָא
 לְאֲתוּקְדָא פְּנִרָא דָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא וְחִמּוּנָא לִישׁוּבָן. תְּוֹדָה וְלֹא יִכִּיל
 לְמִלְּלָא, אָמַר קוּטְרָא דְהוּרְמָנָא בְּאַרְעָא אֲתַפְסִית. וְכַן הוּוּ, דְחֲדָתָא
 יוֹמָא חִמּוּ חֲבֵרֵיא אִפִּי שְׁטֵינְתָא וְאֲסִתְחַדְדוּ בְּאַשָׂא. וְרַבִּי אַבָּא
 אֲתֵלְהִיטוּ אֲנָפְוִי פְּנִרָא מִחֲדוּתָא דְאוֹרֵייתָא.

תָּאנָא כָּל הַהוּא יוֹמָא לֹא נִפְקוּ עֲלֵהוּ מִבֵּיתָא וּבֵיתָא אֲתַקְטֵר
 בְּקִיטְרָא, וְהוּוּ חֲדָתָאן מִלֵּי פְּגוּזֵייהוּ, פְּאֵלֵו קַבְלֵו הַהוּא יוֹמָא אוֹרֵייתָא

אחר שהאיר היום, אמרו לאותם הילדים שהיו לפניהם: צאו וראו אם האיר היום, וכל אחד
 יאמר דבר חדש בתורה לאיש הגדול הזה. יצאו וראו שהאיר היום. אמר אחד מהם, מזומנת
 ביום הזה אש מלמעלה. אמר אחר, ובבית הזה. אמר אחר, זקן אחד יש כאן שעתיד ביום הזה
 להישרף באש הזו [היינו, לזכות לקבל את האש הרוחנית הזו]. אמר רבי אבא, הרחמן יצילנו.
 תמה ולא יכל לדבר. אמר, עשן המלכות נתפס בארץ. וכך היה, שהיום ההוא ראו החברים את
 פני השכינה והוקפו באש, ורבי אבא להטו פניו כאש משמחת התורה.

כל אותו היום לא יצאו כולם מן הבית, והבית נקשר בעשן, והיו שמחים הדברים שנאמרו
 כאילו קיבלו היום ההוא תורה מהר סיני. אחר שהסתלקו, לא היו יודעים אם הוא יום או
 לילה. אמר רבי אבא, בעודנו עומדים, יאמר כל אחד מעמנו דבר חדש של חכמה לקשור חסד
 לבעל הבית, בעל ההילולא.

מטוּרָא דְסִינִי. בְּתֵר דְאַסְתָּלְקוּ לָא הֲוֵי יַדְעִי אִי הוּא יִמָּא וְאִי לִילִיא. אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּעוֹד דְאַנָּן קַיִימִין לִימָא כּל חַד מִינָן מַלְחָה חֲדָתָא דְחֻכְמָתָא לְאַקְשָׁרָא טִיבּוּ לְמֵאֲרִיָּה דְבֵיתָא מְרִיָּה דְהַלּוּלָא.

פֶּתַח חַד וְאָמַר ^(תהלים סה) אֲשֶׁרִי תִבְחַר וּתְקַרֵב יִשְׁכֵּן חֲצֵרֶיךָ וְגוֹ'. בְּקֹדְמִיתָא חֲצֵרֶיךָ לְבֵתֵךְ וּלְבֵתֵךְ חֵיכְלָךְ. דָּא פְּנִימָאָה מִן דָּא, וְדָא לְעִילָא ^(נ"א לג) מִן דָּא. יִשְׁכֵּן חֲצֵרֶיךָ בְּקֹדְמִיתָא, כְּמָא דָּאֵת אָמַר ^(שעיה ד) וְהָיָה הַנְּשָׂאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתֵר בִּירוּשָׁלַם קְדוּשׁ יִאָּמַר לוֹ. נִשְׁבַּעָה בְּטוֹב בֵּיתֶךָ לְבֵתֵךְ כְּמָא דָּאֵת אָמַר, ^(משלי כד) בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית. הַחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית לֹא פְתִיב, דְאִי פְתִיב חֵכִי, הֲוֵה מִשְׁמַע דְחֻכְמָה בֵּית אֲקָרִי, אֲלֵא פְתִיב בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית, הֵינָנוּ דְכְתִיב, ^(בראשית ג) וְנָהָר יוֹצֵא מַעְדָן לְהַשְׁקוֹת אֵת הַגֵּן וְגוֹ'. קְדוּשׁ חֵיכְלָךְ לְבֵתֵךְ דָּא הוּא שְׁלִימוּ דְכָלָא, דְחֵכִי תִנְיֵן מֵהוּ חֵיכְל. כְּלוּמַר ה"י כ"ל, הָאִי וְהָאִי. וְכָלָא אֲשֶׁתָּלִים כְּחָדָא.

רִישָׁא דְקָרָא מַה מּוֹכַח, דְכְתִיב אֲשֶׁרִי תִבְחַר וּתְקַרֵב יִשְׁכֵּן חֲצֵרֶיךָ. הָאִי מֵאֵן דְאַקְרִיב בְּרִיָּה קְרַבְנָא קְמִי קוּדְשָׁא בְּרִיָּךְ הוּא, רַעוּא דְקוּדְשָׁא בְּרִיָּךְ הוּא בְּהוּא קְרַבְנָא וְאַתְרַעִי בִּיה וְקָרִיב לִיה וְשׁוּי מְדוּרִיָּה בְּתַרִּין אֲדָרִין וְאַחִיד לְהָאִי וּלְהָאִי דְאַנָּן תְּרִין אֲתַקְשְׁרוּ כְּחָדָא. דְכְתִיב יִשְׁכֵּן חֲצֵרֶיךָ. חֲצֵרֶיךָ וְדָאִי תְרִי. בְּגִינִי כֵךְ חֲסִידֵי קוּדְמָאִי סְבָאן דְהִנָּא כַּד מְקָרִיבִין בְּנִיָּהוּ לְקְרַבְנָא דָּא. פְּתַחִי וְאָמְרִי אֲשֶׁרִי תִבְחַר וּתְקַרֵב יִשְׁכֵּן חֲצֵרֶיךָ. אָנָּן דְקַיִימִי עַלִיָּהוּ אָמְרִי נִשְׁבַּעָה בְּטוֹב בֵּיתֶךָ קְדוּשׁ חֵיכְלָךְ.

פתח אחד ואמר... בראש הפסוק כתוב אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, מה מלמדנו? מי שמקרב את בנו קרבן לפני הקדוש ברוך הוא, חפץ הקדוש ברוך הוא בקרבן ההוא, ומתרצה בו ומקרב אותו, ושם את מדורו בשני חדרים, ואוחזו לזה ולזה, שאותם השנים נקשרו יחד, שכתוב ישכון חצריך, ודאי שנים. משום כך החסידים הראשונים הזקנים שכאן, כשמקריבים את בניהם לקרבן זה, פותחים ואומרים: אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך. ואלו שעומדים עליהם אומרים: נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך. לאחר מכן מברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. ואלו שעומדים עליהם אומרים: פשם שהכנסתו לברית וכו'. ושנינו, בתחילה יבקש אדם רחמים עליו, ואחר כך על האחר, שכתוב וכפר בעדו בתחילה, ואחר כך ובעד כל קהל ישראל. ואנו לקחנו את הדרך הזו, וכך יפה וראוי לפנינו. (ועיין לעיל עמודים

לְבַתֵּר מְבַרְךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְעֹנֵנוּ לְהַכְנִיסוֹ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ. וְאֵנֹן דְּקִיָּמִי עֲלֵייהוּ אֲמַרִי בְּשֵׁם שֶׁהַכְּנָסְתוּ לְבְרִית זְכוּי. וְתִגְנֵן בְּקִדְמִיתָא לַפְעִי בַר נָשׁ רַחֲמִין עֲלֵיהּ וּלְבַתֵּר עַל אַחְרָא דְכְּתִיב, (ויקרא טז) וְכִפֹּר בְּעֵדוֹ בְּקִדְמִיתָא וּלְבַתֵּר וּבְעֵד כָּל קָהַל יִשְׂרָאֵל. וְאֵנֹן אֲוֹרְחָא דָּא נְקֻטִינָן וְהָכִי שְׁפִיר וְחֻזִי לְקַמְאן.

אָמַר רַבִּי אַבְא וְדַאי כֶּךָ הוּא וְיָאוֹת מְלָח, וּמֵאן דְּלֹא אָמַר הָכִי אֲפִיק גְרַמְיָה מְעַשְׂרָה חֲפוֹת דְּזַמִּין קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא לְמַעַבְדַּ לְצַדִּיקָא בְּעֵלְמָא דְאַתִּי, וּכְלָהוּ מִתְקַשְׁרֵן בְּהָא. וּבְגִינִי כֶּךָ עֲשְׂרָה מִיְלֵי דְמַהִימְנוּתָא אִית בְּהָא קְרָא אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב וְגו'. וְכָל מְלָח וּמְלָח חַד חֲפָה אֲתַעְבִּיד מְנָה. וּפָאָה חוֹלְקִיכוֹן בְּעֵלְמָא דָּא וּבְעֵלְמָא דְאַתִּי, דְּהָא אֲוֹרִייתָא מִתְקַשְׁרָא בְּלַבְיִיכוּ כְּאֵלּוּ קִיָּמִיתוּ (ע"א) בְּגוֹפִיִּיכוּ בְּטוֹרָא דְסִינִי בְּשַׁעְתָּא דְאַתִּיהִיבַת אֲוֹרִייתָא לְיִשְׂרָאֵל.

פָּתַח אִידָךְ וְאָמַר (שמות ט) מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחַת עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ וְגו'. תֵּאנָא כָּל מֵאן דְּקָרִיב בְּרִיָּה לְקַרְבָּנָא דָּא, כְּאֵלּוּ אֲקָרִיב כָּל קַרְבָּנִין דְּעֵלְמָא לְקַמִּיָּה דְקוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא, וּכְאֵלּוּ בְּנֵי מִדְבָּחָא שְׁלִימִתָּא קַמִּיָּה. בְּגִינִי כֶּךָ פְּעִי לְסַדְרָא מִדְבָּחָא בְּמֵאנָא חַד מְלִיָּיא אֲרַעָא לְמוֹגְזֵר עֲלֵיהּ הָאִי קִיָּמָא קְדִישָׁא, וְאַתְחַשִּׁיב קַמִּי קוּדְשָׁא

אמר רבי אבא, ודאי כך הוא ונאה הדבר. ומי שלא אומר כך, הוא מוציא את עצמו מעשר חופות שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לצדיקים בעולם הבא. וכולם מתקשרים בזה. ומשום כך עשר תיבות של האמונה יש בפסוק הזה אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב וְגו', ומכל מילה ומילה נעשית חופה אחת ממנה. אשרי חלקכם בעולם הזה ובעולם הבא, שהרי התורה מתקשרת בליבכם, כאלו עמדתם בגופכם בהר סיני בשעה שניתנה תורה לישראל. (ועיין לעיל עמוד 133)

פתח אחר ואמר, מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחַת עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ וְגו'. למדנו, כל מי שמקריב את בנו לקרבן זה, כאילו הקריב כל קרבנות העולם לפני הקדוש ברוך הוא, וכאילו בנה מזבח שלם לפניו. משום כך צריך לסדר מזבח בכלי אחד מלא עפר למול עליו את הברית הקדושה הזו, ונחשב לפני הקדוש ברוך הוא כאילו זבח עליו עולות וקרבנות, צאן ובקר, ונוח לו יותר מכל הקרבנות, שכתוב וְזָבַחַת עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ וְגו'. בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי. מהו אזכיר את שמי? זו המילה, שכתוב בה סוֹד ה' לִרְאִיוּ וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם. זה מזבח האדמה ודאי כמו שאמרתי.

בְּרִיךְ הוּא כְּאֵלֹה אֲדַבַּח עֲלֶיהָ עֲלִינוּ וְקָרַבְנֵינוּ עֲאֵנָא וְתוֹרֵי. וְנִיחָא לִיה
 יתיר מִפְּלַחֵהוּ דְכִתְיָב וְזַבְחָתָא עֲלֵינוּ אַתְּ עֲלִיתִיד וְאַתְּ שְׁלַמְיִד וְגוֹ. בְּכַל
 הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי. מַהוּ אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי ^[אֵת] דָּא מִלְּחָה
 דְכִתְיָב בָּהּ (תְּהִלִּים כח) סוּד יִי לִירְאֵינוּ וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם. הָאֵי מְזַבַּח אֲדָמָה
 וְדָאֵי כְּמָא דְאֲמִינָא.

בְּתַרְיָה מַה פְּתִיב, וְאִם מְזַבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי. רִמְזוּ לְגִיזְרָא כַּד
 אֲתַגְיִיר דְאִיהוּ מַעֲם קָשִׁי קָדִל וְקָשִׁי לִפְנָא, הָאֵי אֲקָרִי מְזַבַּח אֲבָנִים.
 לֹא תִבְנֶה אֶתְהוֹן גְּזִית. מַדּוּ הוּא, דְּבַעֲי לְאֲעֵלָא לִיה פְּסוּלְחָנָא דְקוּדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא, וְלֹא יִגְזֹר יִתִּיה עַד דִּינְשִׁי פְּסוּלְחָנָא אֲחֵרָא דְעַנְדוּ עַד כְּמָא
 וְיַעֲדִי מַנְיָה הָהוּא קָשִׁינֵי דְלִפְנָא. וְאִי אֲתַגְזֹר וְלֹא אֲעֲדִי מַנְיָה הָהוּא
 קָשִׁיא דְלִפְנָא לְמִיעַל פְּסוּלְחָנָא קְדִישָׁא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, הָרִי הוּא
 כְּדָאֵי פְּסִילָא דְאֲבָנָא דְגִזְרֵי לִיה מַדּוּאֵי גִיסָא וּמַדּוּאֵי גִיסָא וְאֲשֶׁתְּאֵר
 אֲבָנָא כְּדַבְּרָא דְמִיתָא. בְּגִין כַּד לֹא תִבְנֶה אֶתְהוֹן גְּזִית. דָּאֵי אֲשֶׁתְּאֵר
 בְּקָשִׁינֵיתִיה, כִּי חֲרַבְדָּ הַנִּפְתָּ עֲלֶיהָ וְתַחֲלָלֶיהָ, כְּלוּמַר הָהוּא גִזְרֵנוּ
 דְאֲתַגְזֹר לָא מְהֵנָא לִיה.

בְּגִינֵי כַּד זַבְחָה חוֹלְקִיהָ דְמָאֵן דְאֲקָרִיב הָאֵי קְרַבְנָא בְּחֻדוֹתָא בְּרַעוּא
 קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְבַעֲי לְמַחְדֵי בְּהָאֵי חוֹלְקָא כָּל ^[הַהוּא] יוֹמָא
 דְכִתְיָב, (תְּהִלִּים ח) וַיִּשְׁמְחוּ כָּל חוֹסֵי בְּךָ לְעוֹלָם יִרְנְנוּ וְתִסַּף עֲלֵינוּ וַיַּעֲלֵצוּ
 בְּךָ אֲהַבֵּי שְׁמֶךָ.

אחריו מה כתוב? ואם מזבוח אבנים תעשה לי. רמז לגר כאשר מתגייר, שהוא מעם קשה עורף
 וקשה לב, הוא נקרא מזבח אבנים. ומהו לא תבנה אתהן גזית? שצריך להכניסו לעבודת הקדוש
 ברוך הוא, ולא ימולו אותו, עד שישכח את העבודה האחרת שעבד עד עתה, ויסיר ממנו אותו
 קושי הלב. אבל אם נמול ולא הוסר ממנו אותו קושי הלב להיכנס לעבודת הקודש של הקדוש
 ברוך הוא, הרי הוא כמו פסל האבן, שמסתתים אותו מצד זה ומצד זה, ונשאר אבן כבראשונה.
 משום כך לא תבנה אתהן גזית. שאם הוא נשאר בקשיותו - כי חרבד הנפת עליה ותחללה.
 כלומר, אותה המילה שנימול אינה מועילה לו.

על כן, אשרי חלקו של מי שמקריב קרבן זה בשמחה וברצון לפני הקב"ה. וצריך לשמוח בחלק
 הזה כל יום, שכתוב וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסוף עלינו ויעלצו בך אהבי שמך.

פתח אידך ואמר ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא יי וגו' אני אל שדי התהלך לפני וגו'. האי קרא אית לעיינא ביה וקשיא בכמה אורחין, וכי עד השתא לא אתגלי ליה קודשא בריך הוא לאברהם אלא האידנא כד מטא להני יומין וירא יי אל אברם ולא קדם. והכתיב ויאמר יי אל אברם. ויי אמר אל אברם. ויאמר לאברם ידוע תדע וגו'. והאידנא מני חושבן יומין, וכד מני להו כתיב וירא יי אל אברם, אשתמע דעד השתא לא אתגלי עלוי. ועוד דכתיב בן תשעים שנה ותשע שנים, בקדמיתא שנה ולבסוף שנים.

אלא הכי תאנא, כל אנן יומין לא כתיב וירא, מאי טעמא, אלא כל כמה דהוה אטיס וסתים, קודשא בריך הוא לא אתגלי עליה כדקחוי. האידנא אתגלי עליה, דכתיב וירא. מאי טעמא. משום דבעא לגלי ביה האי את כתר קדישא. ועוד דבעא קודשא בריך הוא לאפקא מניה זרעא קדישא, וקדישא לא להוי בעוד דאיהו אטיס בשרא, אלא אמר השתא דהוה בן תשעים שנה ותשע שנים וזמן קריב הוא דינפוק מניה זרעא קדישא, להוי הוא קדישא בקדמיתא ולבתר ינפוק מניה זרעא קדישא. בגין כך מני יומיו בהאי ולא בגל הני זמני קדמיתא. תו תשעים שנה, דכל יומיו קדמאי לא הוו שנים אלא כחד שנה דלא הוו יומיו יומין, השתא דמטא להאי שנים, אנן ולא שנה.

פתח אחר ואמר, ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' וגו', אני אל שדי התהלך לפני וגו'. בפסוק הזה יש לעיין בו, וקשה בכמה דרכים. וכי עד עתה לא התגלה הקב"ה לאברהם אלא כעת כשהגיע לימים אלו, וירא ה' אליו ולא קודם? והרי כבר כתוב, ויאמר ה' אל אברם, וה' אמר אל אברם, ויאמר לאברם ידוע תדע וגו'. וכעת גם מונה את חשבון הימים [בן תשעים שנה ותשע שנים], וכשמונה אותם, אומר וירא ה' אל אברם, משמע שעד עכשיו לא התגלה עליו? ועוד, שכתוב בן תשעים שנה ותשע שנים. למה בתחילה שנה, ואחר כך שנים?

אלא כך שנינו, כל אותם הימים לא כתוב וירא. מה הטעם? כי כל זמן שהיה ערל וסתום, לא התגלה עליו הקדוש ברוך הוא כראוי. אבל עכשיו התגלה אליו, שכתוב וירא. משום שרצה לגלות בו אותו את הכתר הקדוש. ועוד, שרצה הקדוש ברוך הוא להוציא ממנו זרע קדוש, וקדוש לא יהיה בעוד שהוא ערל בשר, לכן אמר, כעת שהוא בן תשעים ותשע שנים, ובקרוב יצא ממנו זרע קדוש, יהיה הוא קדוש בתחילה, ואחר כך יצא ממנו זרע קדוש. משום כך מנה את ימיו כאן, ולא בפעמים הקודמות. ומה שאמר תשעים שנה, כי כל ימיו הראשונים לא נחשבו שנים, אלא כשנה אחת. אבל עכשיו שהגיע לזה, הם שנים ולא שנה.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׁדֵי. מֵאֵי מִשְׁמַע דְּעַד הַשְּׁתָּא לָא קָאִמַר אֲנִי אֵל שְׁדֵי. אֵלָא הָכִי תֵּאֲנָא, עַבְד קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּתָרִין תְּתַאֲוִן דְּלֵא קְדִישִׁין לְתַתָּא. וְכַל אֲנֹן דְּלֵא אֲתַגְּזֵרוּ יִסְתְּאֲבֹן בְּהוֹן וְרִשְׁמִינן בְּהוֹן. וּמֵאֵי רִשְׁמִיָּא אִית בְּהוֹן, דְּאֲתַחְזִי בְּהוֹן שִׁי'ן דְּל'ת וְלֵא יִתִיר, וּבְגִין כֶּךָ אִסְתְּאֲבֹן בְּהוֹן וְאֲתַדְּבַקֹן בְּהוֹן. בְּתַר דְּאֲתַגְּזֵרוּ, נִפְקִין מֵאֵלִין וְעֵאלִין בְּגַדְפֵי דְשְׂכִינְתָּא. וְאֲתַגְּלִיא בְּהוֹן יו'ד רִשְׁמִיָּא קְדִישָׁא אֵת קִימָא שְׁלִים ^(עַד עִיב) וְאֲתַרְשִׁים בְּהוֹן שְׁדֵי וְאֲשְׁתְּלִים בְּקִימָא שְׁלִים. וְעַל דָּא כְּתִיב בְּהֵאֵי, אֲנִי אֵל שְׁדֵי הִתְהַלַּךְ לִפְנֵי וְהִיָּד תְּמִים. שְׁלִים, דְּהַשְּׁתָּא אֵת חֶסֶד בְּרִשְׁמִיָּא דְשִׁי'ן וְדְל'ת, גְּזַר גְּרַמְּךָ וְהוּי שְׁלִים בְּרִשְׁמִיָּא דִּיִּו'ד. וּמֵאֵן דְּאִידֵּוּ בְּרִשְׁמִיָּא דָּא אֲתַחְזִי לְאֲתַבְּרָנָא בְּשִׁמָּא דָּא, דְכְּתִיב, ^(בְּרֵאשִׁית כח) וְאֵל שְׁדֵי יִבְרַךְ אוֹתְךָ. מֵהוּ אֵל שְׁדֵי. הֵהוּא דְּבִרְכָאן נִפְקֹן מִנְיָה, הוּא דְשְׁלִיט עַל כָּל כְּתָרִין תְּתַאֲוִן. וְכַלֵּא מִדְּחַלְתִּיהָ דְחַלְוִין וּמִזְדַּעְזְעִין. בְּגִין כֶּךָ מֵאֵן דְּאֲתַגְּזֵרוּ, כָּל אֲנֹן דְּלֵא קְדִישִׁין אֲתַרְחֲקֹן מִנְיָה וְלֵא שְׁלִטִין בֵּיהּ. וְלֵא עוֹד אֵלָא דְלֵא נְהִית לְגִיְהֵנָם דְכְּתִיב, ^(ישעיה ט) וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים וְגו'.

אָמַר רַבִּי אֲבָא זַפְאִין אֲתוֹן בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְאַתִּי, זַפְאָה חוֹלְקִי

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׁדֵי. מה המשמעות בזה שעד עכשיו לא אמר אני אל שדי? אלא כך שנינו, עשה הקדוש ברוך הוא כתרים תחתונים שאינם קדושים למטה, וכל אותם שלא נימולים, נטמאים בהם ורשומים בהם. ומה רושם יש בהם? שנראה בהם שי'ן דל'ת ולא יותר, ומשום כך נטמאים בהם ונדבקים בהם. אבל אחר שנימולים, יוצאים מאלו, ונכנסים בכנפי השכינה, ומתגלה בהם יו'ד הרושם הקדוש, אות הברית השלם, ונרשם בהם שם שד'י, ונשלמים בברית שלימה, ועל כן כתוב בזה אֲנִי אֵל שְׁדֵי. הִתְהַלַּךְ לִפְנֵי וְהִיָּה תְּמִים, שלם. שעכשיו אתה חסר ברושם של שי'ן ודל'ת. מול עצמך והיה שלם ברושם של יו'ד. ומי שהוא ברושם זה, ראוי להתברך בשם זה, שכתוב וְאֵל שְׁדֵי יִבְרַךְ אוֹתְךָ. מהו אל שדי? ההוא שממנו יוצאות הברכות, הוא ששולט על כל הכתרים התחתונים, והכל מיראתו יראים ומזדעזעים. משום כך מי שנימול, כל אותם שאינם קדושים מתרחקים ממנו ולא שולטים בו. ולא עוד, אלא שלא יורד לגיהנם, שכתוב וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים וְגו'.

אמר רבי אבא, אשריכם בעולם הזה ובעולם הבא, אשרי חלקי שבאתי לשמוע את הדברים הללו מפיהם. כולכם קדושים, כולכם בני האלוה הקדוש. עליכם נאמר, זה יאמר לה' אֲנִי, וְזֶה יִקְרָא בְּשֵׁם יְעֻקֵּב, וְזֶה יִכְתֹּב יְדוֹ לַה' וְגַשְׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה. כל אחד מכם אחוז וקשור במלך הקדוש העליון, ואתם שרים גדולים בעלי תריסים מאותה ארץ שנקראת ארץ החיים, ששריה אוכלים מהמן של הטל הקדוש.

דַּאֲתִינָא לְמִשְׁמַע מַלְיָן אֲלִין מְפּוּמִיכוֹן, כְּלָכוּ קְדִישִׁין, כְּלָכוּ בְּנֵי
 אֱלֹהָא קְדִישָׁא, עֲלֵיכוּ כְּתִיב, (ישעיה מו) זֶה יֹאמֵר לִי אֲנִי, וְזֶה יִקְרָא
 בְּשֵׁם יַעֲקֹב, וְזֶה יִכְתֹּב יְדוֹ לִי וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה. כֹּל חַד מִנְּכוֹן אַחִיד
 וְאַתְקִשְׁר בְּמַלְכָּא קְדִישָׁא עֲלָא, וְאַתּוֹן רַבְרַבִּין מִמֶּנּוּ תְרִיסִין מַהֲהִיא
 אֶרֶץ דְּאֶקְרִי אֶרֶץ חַחִים דְּרַבְרַבְנוּהִי אֲכַלִּין מִמֶּנָּא דְּטִלָּא קְדִישָׁא.

פָּתַח אִידָךְ וְאָמַר (קהלת י) אֲשֶׁרֶיךָ אֶרֶץ שְׂמַלְכָךְ בֶּן חוּרִין וְשֶׁרֶיךָ בַּעַת
 יֹאכְלוּ. וּכְתִיב אִי לָךְ אֶרֶץ שְׂמַלְכָךְ נַעַר וְשֶׁרֶיךָ בַּבְּקָר יֹאכְלוּ. הֲנֵי קְרָאִי
 קְשִׁיין אַהֲדָדִי. וְלֹא קְשִׁיין, הֲאִי דְכְּתִיב אֲשֶׁרֶיךָ אֶרֶץ, דָּא אֶרֶץ דְּלַעֲיִלָּא
 דְּשִׁלְטָא עַל כָּל אַנְוֵן חַיִּין דְּלַעֲיִלָּא. וּבְגִין כֶּךָ אֶקְרִי אֶרֶץ חַחִים, וְעֲלָה
 כְּתִיב, (דברים יא) אֶרֶץ אֲשֶׁר יִי אֱלֹהֶיךָ דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ תָּמִיד. וּכְתִיב אֶרֶץ
 אֲשֶׁר לֹא בְּמַסְכְּנֵת הָאֵכָל כֶּה לֶחֶם לֹא תַחֲסֹר כָּל כֶּה. לֹא תַחֲסֹר כָּל
 כֶּה דִּיקָא. וְכָל כֶּה לְמַה, מִשּׁוּם דְּכְּתִיב שְׂמַלְכָךְ בֶּן חוּרִין דָּא קוּדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. כְּמָא דְּאַתְּ אָמַר, (שמות ד) בְּנֵי כְּבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל.

בֶּן חוּרִין, מַהוּ בֶּן חוּרִין כְּמָא דְּאַתְּ אָמַר, (ויקרא כו) יוֹבֵל הִיא קְדֵשׁ תְּהִיָּה
 לְכֶם. וּכְתִיב וּקְרֹאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ דְּהָא כָּל חִירוֹ מִיּוֹבֵלָא קָא אֲתִי.
 בְּגִין כֶּךָ בֶּן חוּרִין. וְאִי תִימָא בֶּן חוּרִין וְלֹא כְּתִיב בֶּן חִירוֹת. הֲכִי הוּא
 וְדָאִי בֶּן חִירוֹת מִבְּעֵי לִיה. אֲלֵא בְּמַתְּנֵי תַּא סְתִימָא דִּילָן תְּנִינָא. כִּד
 מִתְּחַבְּרֵן יו"ד כֶּה פְּדִין כְּתִיב, (בראשית ו) וְנָהָר יוֹצֵא מִעַדָּן לַחֲשֻׁקוֹת אֶת
 הַגֵּן. וְלֹא תִימָא כִּד מִתְּחַבְּרֵן, אֲלֵא מִתְּחַבְּרֵן וְדָאִי. וּבְגִין כֶּךָ בֶּן חוּרִין
 כְּתִיב, וְעַל דָּא אֲשֶׁרֶיךָ אֶרֶץ שְׂמַלְכָךְ בֶּן חוּרִין, וְשֶׁרֶיךָ בַּעַת יֹאכְלוּ
 בְּחַדוֹתָא בְּשִׁלְמֵי בְּרַעוּא.

אִי לָךְ אֶרֶץ שְׂמַלְכָךְ נַעַר, הֲאִי אֶרֶץ דְּלַתְתָּא, דְּתִנָּא כָּל שְׂאָר אֶרְעֵי
 דְּשְׂאָר עַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת אֲתִיְהִיבוּ לְרַבְרַבִּין תְּרִיסִין
 דְּמִמֶּנּוּ עֲלִיָּהוּ, וְעִילָא מִכְּלָהוּ הַהוּא דְּכְּתִיב בֵּיה (תהלים לו) נַעַר חַיִּיתִי
 גַּם זָקַנְתִּי. וְתִאנָּא הֲאִי קְרָא שְׂרוֹ שֶׁל עוֹלָם אָמְרוּ. וְעַל דָּא כְּתִיב אִי
 לָךְ אֶרֶץ שְׂמַלְכָךְ נַעַר. וְוִי לְעֵלְמָא דְּמַסְטָרָא דָּא יִנְקָא, וְכִד יִשְׂרָאֵל
 בְּגִלְתָּא יִנְקִין כְּמָאן דִּינִיק מְרְשׁוּתָא אַחֲרָא.

וְשָׂרִיף בַּבֶּקֶר יֵאָכְלוּ וְלֹא בְכוֹלֵי יוֹמָא. בַּבֶּקֶר וְלֹא בְזִמְנָא אַחְרָא
 דְיוֹמָא. דְתִנְיָא בְשַׁעְתָּא דַחֲמָה זֹרְחַת וְאַתִּין וְסַגְדִין לִיה לְשִׁמְשָׂא
 רוּגְזָא תְּלִי בְעֵלְמָא, בְשַׁעְתָּא דַמְנַחָה רוּגְזָא תְּלִיָא בְעֵלְמָא. מֵאן גְּרִים
 הָאֵי, מִשּׁוּם דַּמְלַכְךָ נַעַר הָהוּא דְאַקְרִי נַעַר. וְאַתּוֹן זְכָאֵי קְשׁוּט קְדִישֵׁי
 עֲלִיוֹנִין בְּנֵי מַלְכָּא קְדִישָׂא לֹא יִנְקִין מִהָאֵי סְטָרָא, אֲלֵא מִהָהוּא אַתְר
 קְדִישָׂא דַלְעִילָא. עֲלִיבְכוּ פְתִיב, ^(דברים ד) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בֵּי אֱלֹהֵיכֶם
 חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם.

פְּתַח רַבִּי אַבָּא וְאָמַר ^(ישעיה ה) אֲשִׁירָה נָא לִידִידֵי שִׁירַת דְּדוּדֵי לְכַרְמוֹ וְגוֹ.
 וְיַעֲזָקְהוּ וְיִסְקַלְהוּ וְגוֹ. הֲנִי קָרָאֵי אִית לֹאֲסַתְפְּלָא בְּהוּ. אַמְאֵי פְתִיב
 שִׁירָה, תּוֹכַחָה מִבְּעֵי לִיה. לִידִידֵי, לְדוּדֵי מִבְּעֵי לִיה. כְּמָה דַכְּתִיב
 שִׁירַת דְּדוּדֵי. כְּרָם הִיָּה לִידִידֵי בְקָרְן בֶּן שָׁמּוֹן. אֲסַתְפְּלָנָא כְּכַל אוֹרֵיִתָּא
 וְלֹא אֲשַׁכְּחָנָא אַתְרָא דְאַקְרִי ^(ש"ס) קָרְן בֶּן שָׁמּוֹן. אֲלֵא הֲנִי קָרָאֵי הָא
 אוֹקְמוּהָ חֲבֵרְיָא בְּכַמְהָ גּוֹוֹנִין וְכַלְהוּ שְׁפִיר וְהֲנִי הוּא. אֲבַל אֲשִׁירָה
 נָא לִידִידֵי, דָּא יַצְחַק דְּתוּהָ יְדִיד, וְאַקְרִי יְדִיד עַד לֹא יִפּוֹק לְעֵלְמָא.
 אַמְאֵי יְדִיד, דְתִנְיָן רַחֲמֵינּוּ סָגֵי הוּה לִיה לְקוּדְשָׂא בְרִיךְ הוּא בְּיָתָא
 דְלֹא אַתְעֵבִיד עַד דְלֹא אַתְגּוֹר אַבְרָהָם אַנְוָה וְאַקְרִי שְׁלִים וְאַתְוֹסֵר
 לִיה ד"א לֹאֲשַׁלְמוּתָא. וְכֵן לְשִׁירָה הָאֵי ד"א אַתְיָהִיבַת לָהּ. הֲנָא אִית
 לֹאֲסַתְפְּלָא, ה' לְשִׁירָה שְׁפִיר, אֲבַל לֹאֲבְרָהָם אַמְאֵי ד"א וְלֹא יו"ד, י'
 מִבְּעֵי לִיה דְהָא הוּא דְכַר הוּה.

אֲלֵא רְזָא עֲלָאָה הוּא סְתִים בְּגוֹזֵן אַבְרָהָם סְלִיק לְעִילָא, וְנָטִיל רְזָא

פְּתַח רַבִּי אַבָּא וְאָמַר, אֲשִׁירָה נָא לִידִידֵי שִׁירַת דְּדוּדֵי לְכַרְמוֹ וְגוֹ, וְיַעֲזָקְהוּ וְיִסְקַלְהוּ וְגוֹ. בַּפְּסוּקִים
 הַלְלוּ יֵשׁ לְהַתְּבוֹנֵן, לְמָה כְּתוּב שִׁירָה? הִיָּה לוֹ לומר תּוֹכַחָה! לִידִידֵי? הִיָּה לוֹ לומר לְדוּדֵי, כְּמוֹ
 שְׁכַתּוֹב שִׁירַת דְּדוּדֵי. כְּרָם הִיָּה לִידִידֵי בְקָרְן בֶּן שָׁמּוֹן? הַתְּבוֹנְנָתִי בְכַל הַתּוֹרָה וְלֹא מִצַּאתִי מִקּוּם
 שְׁנַקְרָא בֶּן שָׁמּוֹן. אֲלֵא אֵת הַפְּסוּקִים הַלְלוּ בְאֵרוֹ הַחֲבֵרִים בְּכַמְהָ צוּרוֹת, וְהַכֵּל יִפָּה וְכַךְ זֶה. אֲבַל
 אֲשִׁירָה נָא לִידִידֵי - זֶה יַצְחַק, שֶׁהִיָּה יְדִיד, וְנַקְרָא יְדִיד טֵרֵם שִׁיבָא לְעוֹלָם. לְמָה יְדִיד? שְׁנִינּוּ,
 אַהֲבָה רַבָּה הִתְּהָה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹ, שְׁלֵא נּוֹצֵר טֵרֵם שְׁנִמּוּל אַבְרָהָם אֲבִיו וְנַקְרָא שְׁלֵם,
 וְנוֹסַפָּה לוֹ ה"א הַשְּׁלִימוֹ. וְכֵן לְשִׁירָה נִתְּנָה לָהּ הַאוֹת ה"א. וְכַאֲשֶׁר יֵשׁ לְהַתְּבוֹנֵן, ה' לְשִׁירָה זֶה יִפָּה,
 אֲבַל לְאַבְרָהָם לְמָה ה"א וְלֹא יו"ד? יו"ד הִיָּה צָרִיךְ לְכַתּוּב, שֶׁהִיָּה הוּא זְכָר הִיָּה.

אֲלֵא סוּד עֲלִיוֹן הוּא סְתוּם בַּדְּבַר, אַבְרָהָם עָלָה לְמַעְלָה וְלִקַּח סוּד מִה"א עֲלִיוֹנָה, שֶׁהִיא עוֹלָם

מה"א עלֹאָה דְאִיהוּ עֲלֵמָא דְדִכְוֵרָא. ה"א עֲלֹאָה וְה"א תַּתְאָה, הַאי
 תַּלְיָא בְדִכְוֵרָא, וְהַאי בְּנוֹקְבָא וְדַאי. וּבְגִין כֵּן אַבְרָהָם סָלִיק בְּה"א
 דְעִילָא, וְשָׂרָה נַחְתָּא בְּה"א דְלַתְתָּא. תּוּ דַכְתִּיב, פַּה יְהִיה זֶרְעָךְ. וְתַנָּא
 זֶרְעָךְ, זֶרְעָךְ מִמֶּשֶׁ, דְהוּה שְׂאֵרֵי לְמִיעֵל בְּהַאי קָיִים, וּמֵאן דְשְׂאֵרֵי
 לְמִיעֵל בְּהַאי קָיִים עָאל. וּבְגִינֵי כֵּן גִּיזְרָא דַּאֲתַגְזֹר, גַּר צַדִּיק אַקְרִי
 בְּגִין דְלֹא אָתָּא מִגְזַעָא קַדִּישָׁא דַּאֲתַגְזֹרוּ. וְעַל דָּא מֵאן דְעָאל בְּהַאי,
 שְׂמִיָּה בְּהַאי אַבְרָהָם, בְּגִין כֵּן פְּתִיב בֵּיהּ פַּה יְהִיה זֶרְעָךְ, זֶרְעָךְ מִמֶּשֶׁ.
 וְאַתְמַסֵּר לִיהּ ה"א. וְאִי לֹא דַּאֲתַמַּסֵּר ה"א לְשָׂרָה, הוּוּ לִיהּ לְאַבְרָהָם
 לְאוּלִיד לְתַתָּא פְּמַה דְדַאי כַּה אֲוִלִידֵת לְתַתָּא. בְּתַר דַּאֲתַמַּסֵּרֵת ה"א
 לְשָׂרָה אֲתַחַבְרוּ תְרִין הַהִי"ן פְּתוּדָא וְאוּלִידוּ לְעִילָא, וּמֵאן דְנִפְקַ
 מִנִּיְהוּ הוּוּ יו"ד. בְּגִין כֵּן יו"ד אֵת רִישָׁא דִּינְצַחֵק, דְכַר. מִכָּאן שְׂאֵרֵי
 דְכְוֵרָא לְאַתְפִּשְׁטָא, וְעַל דָּא פְּתִיב, ^(בְּרַאשִׁית כ"א) כִּי בִּינְצַחֵק יִקְרָא לְךָ זֶרַע.
 בִּינְצַחֵק וְלֹא בֵּן. יִנְצַחֵק אוּלִיד לְעִילָא דְנְתִיב, ^(מִיכַח ז') תִּתֵּן אֲמַת לִיעֲקֹב.
 יַעֲקֹב אֲשֵׁלִים כֵּלָּא.

וְאִי תִימָא וְנִי אַבְרָהָם בְּהַאי אַתְאֲחִיד וְלֹא יִתִּיר, וְהַאי פְּתִיב חֲסֵד
 לְאַבְרָהָם. אֲלֵא תִּינְלֵקָא דִּילִידָה כֵּן הוּוּ בְּגִין דְעַבְדֵי חֲסֵד עִם בְּנֵי
 עֲלֵמָא. אֲנַל לְאוּלִידָא, הֵנָּא אֲחִיד וּמִדְכָּא שְׂאֵרֵי. וְעַל דָּא לֹא אֲתַגְזֹר
 אַבְרָהָם אֲלֵא מִן תְּשַׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנֹת. וְהוּוּ דְמַלְכָּה הָא אֲתִיְיֹדַע
 וְאוּקִימָנָא בְּמַתְנִיהָא דִּילָן. וּבְגִין כֵּן יִנְצַחֵק דִּינָא קָשִׁיָּא נִפְקַ לְאַחַדָּא
 לְהַלְקִיָּה, וְלְאוּלִידָא וְחֲסֵד אַקְרִי. וְעַל דָּא יַעֲקֹב אֲשֵׁלִים כֵּלָּא מְהַאי

הזכר. ה"א עליונה וה"א תחתונה, זו תלויה בזכר, וזו ודאי בנקבה. ומשום כך אברהם עלה
 בה"א שלמעלה, ושרה ירדה בה"א שלמטה. ועוד, שכתוב פה יְהִיה זֶרְעָךְ, ולמדנו זרעך - זרעך
 ממש, שהתחיל להכנס בברית זו. ומי שמתחיל להכנס בברית הזו, נכנס. ומשום כך הגר שנימול,
 נקרא גר צדק, משום שלא בא מגזע קדוש שנמולו. ולכן, גוי שנכנס בברית זו, שמו אברהם.
 [ומכאן נהגו לקרוא לגרים בשם אברהם] משום כך כתוב בו פה יְהִיה זֶרְעָךְ, זרעך ממש, ונמסרה
 לו ה"א. ואם לא שנמסרה ה"א לשרה, היה לו לאברהם להוליד למטה, כמו שזו ה"כה" מולידה
 למטה. אבל לאחר שנמסרה ה"א לשרה, התחברו שתי ההי"ן יחד והולידו למעלה, ומה שיצא
 מהם הוא יו"ד, לכן יו"ד אות ראשונה של יצחק, זכר. מכאן התחיל הזכר להתפשט. ועל זה
 כתוב כי ביצחק יקרא לך זרע, ביצחק ולא בך. יצחק הוליד למעלה, שכתוב תתן אמת ליעקב,
 ויעקב השלים הכל.

סְטָרָא וּמַחְאֵי סְטָרָא, מִסְטָרָא דְאַחִידוּ אַבְרָהָם וַיַּעֲקֹב לְחֻלְקֵיהוֹן
 לְעֵילָא הוּא שְׁלִימוּתָא, מִסְטָרָא דְאַתְיָהִיב לְהוּ לְאוּלְדָא מִתַּתָּא
 לְעֵילָא, הוּא שְׁלִמוּתָא. וְעַל דָּא בְּתִיב, (שְׁעִיָּה מֵט) יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ
 אֶתְפָּאֵר. בֵּיה אֶתְאַחִידוּ גְוֹנִין מְעִילָא וּמִתַּתָּא.

וְעַל דָּא בְּתִיב הֶבְא שִׁירָה, דְּבְתִיב (שְׁעִיָּה ה) אֲשִׁירָה נָא לִידִידִי. שִׁירָה
 וְדָאִי, דְּהָא אַקְרִי לְאוּלְדָא דְכֵר, דְּהָא אַקְרִי יְדִיד עַד לָא יִפּוּק לְעֵלְמָא.
 וְאִית דְּאִמְרֵי אֲשִׁירָה נָא לִידִידִי דָּא אַבְרָהָם, כְּמָא דְאַתְ אָמַר (יְרֵמְיָה יא)
 מַה לִּידִידִי בְּבִיתִי. וְאַבְרָהָם יָרִית יְרוּתָא דְאַחְסָנַת חוּלְקָא דָּא, אֲבָל
 [על] מַה דְּאִמְיָנָא דְדָּא יַעֲקֹב, הֵכִי הוּא. שִׁירַת דּוּדִי לְכַרְמוֹ. דָּא קוּדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא דְאַקְרִי דּוּדִי, דְּבְתִיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה) דּוּדִי צֶח וְאָדוּם. יְדִידִי, אַחִיד
 בְּדוּדִי דְכֵר וּמְנִיָּה אֶתְנַטֵּע כְּרֵם, דְּבְתִיב כְּרֵם הִיָּה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן
 שָׁמוֹן. מֵאֵי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמוֹן. אֲלָא בְּמַד נִפְיָק הָאֵי כְּרֵם וּבְמַד אֶתְנַטֵּע,
 חֲזֹר וְאָמַר בְּקֶרֶן. מֵאֵי קֶרֶן, דְּבְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ ו) בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל, בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל
 שְׂאֵרֵי. וְהָאֵי קֶרֶן אֶתְאַחִיד בְּהוּא דְכֵר דְאַקְרִי בֶּן שָׁמוֹן. מַהוּ בֶּן שָׁמוֹן,
 כְּמָא דְאַתְ אָמַר בֶּן חוּרִין. וְתַרְוֵיבֵיהוּ חַד מְלָה, שָׁמוֹן דְּמִתְמַן נְגִיד
 מִשְׁחָא וְרֵבּוּ לְאוּלְקָא בּוֹצִינִין, וּבְגִין כְּךָ בֶּן שָׁמוֹן. וְדָא שָׁמוֹן וְרֵבּוּ נְגִיד
 וְנִפְיָק וְאֲדִלִיק בּוֹצִינִין עַד דְּנִטִּיל לִיָּה וּכְנִישׁ לִיָּה הָאֵי קֶרֶן. וְדָא אַקְרִי
 קֶרֶן הַיּוֹבֵל. בְּגִין כְּךָ לִית מְשִׁיחוּתָא דְּמַלְכוּתָא אֲלָא בְּקֶרֶן, וְעַל דָּא
 אֶתְמַשֵּׁךְ מַלְכוּתָא דְדוּד דְאַתְמַשֵּׁח בְּקֶרֶן וְאַתְאַחִיד בֵּיה.

וַיַּעֲזָקְהוּ, כְּהָאֵי עֲזָקָא דְאַסְתַּחַר לְכָל סְטָרִין. (שׁ ע"ב) וַיִּסְקַלְהוּ, דְאַעֲדִי
 מְנִיָּה וּמְחֻלְקֵיהּ כָּל אַנּוּן רַבְרַבִּין, כָּל אַנּוּן תְּרִיסִין, כָּל אַנּוּן כְּתָרִין

לכן כתוב כאן שירה, אֲשִׁירָה נָא לִידִידִי, שירה ודאי שהרי נקרא להוליד זכר, שהרי נקרא ידִיד
 טרם שיצא לעולם. ויש אומרים אשירה נא לידיד, זה אברהם, שנאמר מה לידידי בְּבִיתִי.
 ואברהם ירש ירושה של נחלת חלק הזה. אבל מה שאמרתי שזה יצחק, כך הוא. (עיין לעיל עמוד 174
 במחלוקת רש"י ורבונו תם) שִׁירַת דּוּדִי לְכַרְמוֹ, זה הקב"ה שנקרא דודי, שכתוב דוּדִי צֶח וְאָדוּם. יְדִידִי,
 אחוז בדודי, זכר, וממנו ניטע כרם, שכתוב כְּרֵם הִיָּה לִידִידִי. בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמוֹן, מהו בקרן בן שמון?
 אלא במה יצא זה כרם ובמה ניטע? חזר ואמר בקרן, מה זה קרן? שכתוב (יהושע ו) בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל.
 בקרן היובל מתחיל. והקרן הזו אחוזה באותו הזכר שנקרא בן שמון... אשרי חלקם של ישראל
 שירשו את הירושה הקדושה הזו.

תתאין, והוא נסיב ליה להאי פרום לחולקיה, דכתיב (דברים לב) פי חלק
 יי עמו יעקב חבל נחלתו. ויטעהו שורק, כמא דאת אמר, (רמיה ב) ואנכי
 נטעתיו שורק, כלה זרע אמת. כלה כתיב בה"א. מפאן שארי
 אברהם לאולדא לעילא, ומהאי נפק זרע אמת. כלה זרע אמת ודאי,
 היינו דכתיב כה יהיה זרעך, וכלא חד מלה. זכאה חולקהון דישראל
 דירתו ירותא קדישא דא.

סופיה דקרא (ישעיה ה) ויבן מגדל בתוכו. מהו מגדל כמא דאת אמר,
 (משלי יח) מגדל עז שם יי, בו ירוץ צדיק ונשגב, בו ירוץ צדיק ודאי. וגם
 יקב חצב בו, דא תרעא דצדק, כמא דאת אמר, (תהלים קיח) פתחו לי
 שערי צדק. מאי משמע, דכל בר ישראל דאתגזר, עייל בתרווייהו
 וזכי לתרווייהו. ומאן דקריב בריה לקרנא דא, עייל ליה בשמא
 קדישא, ועל את דא מתקיימין שמיא וארעא, דכתיב (רמיה לב) אם לא
 בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. והאי מאריה
 דהלולא דא, זכה לכלא, למחזי קודשא בריך הוא אנפין באנפין
 בהאי יומא. זכאה חולקנא דזכינא להאי יומא וזכאה חולקנא עמנא.
 והאי ברא דאתייליד לך קרינא עליה כל הנקרא בשמי וגו' יצרתיו
 אף עשיתיו. וכתיב, (ישעיה נד) וכל בניך למודי יי וגו'.

אוזפונה לרבי אבא תלת מילין. אמרו ליה האי מריה דהלולא,

סופו של הפסוק ויבן מגדל בתוכו. מהו מגדל? כמו שנאמר מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק
 ונשגב. בו ירוץ צדיק ודאי. וגם יקב חצב בו, זה השער הצדק, כמו שנאמר פתחו לי שערי צדק.
 מה למדנו, שכל בן ישראל שנימול, נכנס בשניהם וזוכה לשניהם. ומי שמקריב בנו לקרבן זה,
 מכניס אותו בשם הקדוש. ועל האות הזו מתקיימים שמים וארץ, שכתוב אם לא בריתי יומם
 ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. וזה בעל ההילולא הזו, זכה לכל, לראות את הקב"ה פנים
 בפנים ביום זה. אשרי חלקנו שזכינו ליום הזה, ואשרי חלקך עמנו. והבן הזה שנוול לך, קורא
 אני עליו כל הנקרא בשמי וגו', יצרתיו אף עשיתיו. וכתוב וכל בניך למודי ה' וגו'.

ליו את רבי אבא שלשה מילין. אמרו לו, זה בעל ההלולא המארח שלך, זכה לכל זה משום
 שקיים מצוה. אמר, מה היא? אמר לו אותו האיש [בעל ההילולא], אשתי, אשת אחי היתה, והוא
 מת בלי בנים, ונשאתי אותה, וזה הבן הראשון שהיה לי ממנה, וקראתיו בשם אחי שנפטר.
 אמר לו, מכאן והלאה קרא לו אידי, וזה הוא אידי בר יעקב. ברך אותם רבי אבא והלך לדרכו.

אוֹשְׁפִיזָה, זָכָה לְכוּלֵי חַאי בְּגִין דְּקַיִים קִיּוּמָא דְּמַעֲוָה. אָמַר מַאי חַיָּא.
אָמַר הָהוּא גְבָרָא, דְּבִיתָאֵי אֶתְת אַחֵי הָוּוּת, וּמִית בְּלָא בְּנִין, וְנָסִיבְנָא
לָהּ, וְדָא הוּא בְּרָא קִדְמָאָה דְּהוּוּה לִי מִנְה וְקָרִינָא לִיה בְּשָׂמָא דְּאָחֵי
דְּאֶתְפֹּטֵר. אָמַר לִיה מִפְּאָן וּלְהֶלְאָה קָרִי לִיה אִידִי, וְהִינּוּ אִידִי בַר
יַעֲקֹב. בְּרִיךְ לֹוֹן רַבִּי אַבָּא וְאָזִיל לְאַרְחֵיהּ.

כַּד אֶתְא סֵדֵר מַלִּין קַמִּיה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְדַחִיל לְמִימַר לְרַבִּי שְׁמַעוֹן.
יּוֹמָא חַד הָוּוּ [קאִים] קַמִּיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן מַאי דְּכַתִּיב
וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פְּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוּ אֱלֹהִים לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ.
מִשְׁמַע דְּעַד דְּלָא אֶתְגַּזֵּר הָוּוּ נָפִיל עַל אַנְפּוּי וּמְלִיל עַמִּיה. בְּתַר
דְּאֶתְגַּזֵּר קֵאִים בְּקִיּוּמֵיהּ וְלָא דַחִיל. אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ דְּאֶשְׁכַּח
גְּרַמִּיה גְּזִיר. אָמַר לִיה רַבִּי אַבָּא אֵי נִיחָא קַמִּיה דְּמַר דְּלִימָא קַמִּיה
מֵאֲנֹן מְלִי מַעֲלִייתָא דְּשְׁמַעְנָא בְּהָא, אָמַר לִיה אִימָא. אָמַר לִיה
דְּחִילְנָא דְּלָא יִתְעַנְשׁוּ עַל יְדָאֵי. אָמַר לִיה חַס וְשְׁלוֹם (תְּחִלִּים קִיב) מִשְׁמוּעָה
רְעָה לָא יִירָא נְכוּן לְבוּ בְּטוּחַ בִּינִי. סָח לִיה עוּבָדָא וְסֵדֵר קַמִּיה כָּל
אֲנֹן מַלִּין.

אָמַר לִיה וְכִי כָּל חַיִּי מַעֲלִייתָא הוּוּ טְמִירִין גְּבָר וְלָא אֶמְרַתְּ לָהּ.
גּוֹזְרָנָא עַלְךָ דְּכָל תְּלַתִּין יוֹמִין אֵלִין תְּלַעִי וְתַנְשִׁי. וְלָא פְתִיב (מִטְלִי ג) אֵל
תְּמַנֵּע טוֹב מִבְּעַלְיוּ בְּהִיּוֹת לְאֵל יְדָךְ לְעִשׂוֹת? וְכָךְ הָוּוּ. אָמַר גּוֹזְרָנָא
דְּבִאֹרִייתָא דָּא יְגַלּוֹן לְבַבֵּל בִּינִי חֲבַרְיָא. חֲלַשׁ דְּעֵתִיה דְּרַבִּי אַבָּא.

כאשר בא, סידר הדברים לפני רבי אלעזר, ופחד לומר לרבי שמעון. יום אחד היה לפני רבי שמעון, ואמר רבי שמעון, מהו שכתוב וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פְּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוּ אֱלֹהִים לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ? משמע שעד שלא נימול, היה נופל על פניו ומדבר עמו. ואחר שנימול, היה עומד בעמידתו ולא פחד. אני הנה בריתי אתך, שמצא את עצמו מהול. אמר לו רבי אבא, אם נוח לפני מר שאמר לפני מאותם הדברים המעולים ששמעתי בזה? אמר לו, אמור. אמר לו, אני מפחד שלא יענשו על ידי. אמר לו, חס ושלום, משמועה רעה לא יירא, נכון לבו בטוח ביני. סיפר לו את כל המעשה הנ"ל, וסידר לפניו את כל אלו הדברים.

אמר לו, וכי כל אלו הדברים המעולים היו טמונים אצלך ולא אמרת אותם? גוזרני עליך שכל שלשים ימים אלו תלמד ותשכח, וכי לא כתוב אֵל תְּמַנֵּע טוֹב מִבְּעַלְיוּ בְּהִיּוֹת לְאֵל יְדָךְ לְעִשׂוֹת?! וכך היה. אמר, גוזרני שבתורה הזו יגלו לבבל בין החברים. [כלומר, ילכו לגלות בבל ושם ילמדו לסתום ולהסתיר הסודות ולא יתגלו לכל]. חלשה דעתו של רבי אבא.

יזמא חד חמא ליה רבי שמעון אמר ליה טופסרא דלפך באנפך שכיח. אמר ליה לא על ידי הוא אלא על ידיהו. אמר ליה חס ושלום דאתענטו, אלא בגין דמלין אתגליין בינייהו כל פך. יגלוז ביני חברייה ילפון אנון ארחין ואתכסיין מלין בגווייהו. דהא מלין לא אתגליין אלא ביננא דהא קודשא בריך הוא אסתכים עמנא ועל ידנא אתגליין מלין. אמר רבי יוסי פתיב, ^(שע"ה נח) אז יבקע פשחר אורף וגו'. זמין קודשא בריך הוא לאכרזא על בנוי ויימא, אז יבקע פשחר אורף וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך וכבוד יי יאספך. בריך יי לעולם אמן ואמן.

קטע זה יאמר אבי הבן בקול רם, וכל הציבור יאמרו עמו

^(הקדמת הזוהר יג ע"א) פקודא שביעאה, למגזר לתמניא יזמין ולאעברא זוזמא דערלתא, בגין דההיא חיה איהי דרגא תמינאה לכל דרגין, וההיא נפש דפרחא מינה אצטריכא לאתחזאה קמה לתמניא יזמין פמה דאיהי דרגא תמינאה. וכדין אתחזי ודאי דאיהי נפש חיה ^(בראשית לג א).

יום אחד ראה אותו רבי שמעון, אמר לו, הציור של לבך נראה בפניך. [כלומר, ניכר מפניך שאתה דואג ועצוב]. אמר לו, לא על שלי הוא, אלא על של החברים! אמר לו, חס ושלום שיענשו. אלא בגלל שהדברים מתגלים ביניהם כל כך, יגלו לבין החברים וילמדו אלו הדרכים, [ומתבשמים] ויתכסו הדברים בתוכם. שהרי אין הדברים מתגלים אלא בינינו, שהרי הקדוש ברוך הוא הסכים עמנו, ועל ידינו מתגלים הדברים. אמר רבי יוסי, כתוב אז יבקע פשחר אורף וגו'. עתיד הקדוש ברוך הוא להכריז על בניו ויאמר, אז יבקע פשחר אורף וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך.

מצוה שביעית - למול לשמונה ימים ולהעביר את זוהמת הערלה... ועוף יעופף על הארץ - זה אליהו שטס את כל העולם בארבע טיסות להיות באותה מילה של ברית הקודש. וצריך לסדר לו כסא, ולהזכיר בפיו: זה הכסא של אליהו. ואם לא - אינו שורה שם. ^(ועיין לעיל עמוד 163) יבגרא אלהים את התנינים הגדולים, שנים הם ערלה ופריעה. מילת הערלה, ופריעה שלאחר מכן, והם זכר ונקבה. ואת כל נפש החיה הרמשת - זה רושם של אות הברית הקדושה, שהיא נפש חיה הקדושה. אשר שרצו המים - מים עליונים שנמשכים אצל אות רושם זה. ובגלל זה נרשמו ישראל ברושם קדוש וטהור למטה, כמו אותם רשומים קדושים, שיהיה היכר בין צד הקדושה לצד האחר של הטומאה. שאף ישראל רשומים להיות ניכרים בין הקדושה, לבין העמים עובדי עבודה זרה שבאים מצד האחר הטמא. וכמו שרשם אותם, כך רשם בהמות ועופות שלהם, לבהמות ועופות של העמים עובדי עבודה זרה. אשרי חלקם של ישראל.

נֶפֶשׁ דְּחַיָּא חַיָּה קְדִישָׁא וְלֹא מִסְטָרָא אַחֲרָא. וְדָא אִיהוּ יִשְׂרָעֵל הַמֵּיִם
 (עט) . בְּסִפְרָא דְחַנּוּךְ יִתְרַשְׁמוּן מִיָּא דְזֻרְעָא קְדִישָׁא רְשִׁימוּ דְנֶפֶשׁ חַיָּה.
 וְדָא רְשִׁימוּ דָּאֵת יוֹדֵי דְאַתְרָשִׁים בְּבִשְׂרָא קְדִישָׁא מִכָּל שְׂאֵר רְשׁוּמִין
 דְעֵלְמָא. וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ (עט) , דָּא אֵלֵיהּ דְטָאֵס כָּל עֵלְמָא
 בְּאַרְבַּע טָאֵסִין לְמַחְוֵי תַמְן בְּהֵוָּא גְזִירוּ דְקִימָא קְדִישָׁא. וְאַצְטְרִיף
 לְתַקְנָא לִיהַּ פּוֹרְסִיָּא וְלְאַדְכֵּרָא בְּפּוֹמִיָּה דָּא פּוֹרְסִיָּא דְאַלִּיְהוּ. וְאִי
 לָאו, לֹא שְׂאֵרֵי תַמְן. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדוֹלִים (עט כא) , תְּרִין
 אֲלִין עֲרֵלָה וּפְרִיעָה. גְזִירוּ דְעֲרֵלָה וּפְרִיעָה לְבִתְרָא. וְאַנּוּן דְכֵר וְנוֹקְבָא.
 וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה הַרּוּמְשֵׁת, דָּא רְשִׁימוּ דְאַ'ת קִימָא קְדִישָׁא, דְאִיהִי
 נֶפֶשׁ חַיָּה קְדִישָׁא פְּדֻקָּא מְרוּן. אֲשֶׁר שְׂרָעֵל הַמֵּיִם (עט) מִיִּין עֵלְאִין
 דְאַתְמִשְׁנוּ לְגַבְהַ דְּאֵת רְשִׁימוּ דָּא. וְנִגְנִין דָּא אֶתְרִשִׁימוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּרְשִׁימוּ קְדִישָׁא וְדִכְוֵי לְתַתָּא כְּגוֹזָנָא דְאַנּוּן רְשִׁימוּ קְדִישִׁין.
 לְאַשְׁתַּמוּדְעָא בֵּין סֵטֵר קְדִישָׁא לְסֵטֵרָא אַחֲרָא דְמִסְאַבְנוּ. אִנּוּן יִשְׂרָאֵל
 רְשִׁימוּן לְאַשְׁתַּמוּדְעָא בֵּין קְדוּשָׁא, לְעַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זְרָה דְאַתְרִין
 מִסְטָרָא אַחֲרָא דְמִסְאַבָּא כְּמַה דְאַתְמֵר. וּכְמַה דְרְשִׁים לֹאן, הֵכִי רְשִׁים
 בְּעִירֵי וְעוֹפֵי דְלַהוֹן לְבַעִירֵי וְעוֹפֵי דְעַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זְרָה. וּפְאַה
 חוֹלְקָהוֹן דִּישְׂרָאֵל. בְּרוּךְ יי' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

תפילה לאחר הלימוד המזבאת בשם מרן החיד"א

רבונו של עולם, יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיהא
 חשוב ומרצה למודנו בתורתך הקדושה פריח נוחות, ותעלה עלינו כאלו
 פנו בכל הפונות הראויות לבנו בכל למוד, ודרך כלל אנו מכוונים לתקן
 שרשם במקום עלינו. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, בדחילו
 ורחימו ודחילו, וימשך שפע וברכה בכל העולמות על ידי למוד תורתך,
 ויתבררו כל הניצוצות הקדושות אשר נתפזרו על ידינו בין הקלפות, חיל
 בלע ויקאנו, ומשם ישפע לילד הנולד, ותזכה למילה ולשם, וישמר ברית
 קדש פדת מה לעשות. אילנא רבא יתעבד בתורה ומצוות בחיי אביו

ואמו, ותגדלהו לעבודתך וליראתך, ותצילהו מפל חלאי הקטנים, לא תאנה אליו רעה ונגע לא יקרב לו, ואתה בטובך תתמלא רחמים עלינו, ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך, ותצילנו מפל חטא, ובפרט מפגם הברית. לב טהור ברא לנו אלהינו, ורוח נכון חדש בקרבנו.

אלהינו ואלהי אבותינו, מלך רחמן רחם עלינו, טוב ומיטיב הדרש לנו, שובה עלינו בהמון רחמיה, בגלל אבות שעשו רעוה, בנה ביתך כבתחלה, בוגן בית מקדשך על מכונו, הראנו בבנינו, שמחנו בתקונו, והשב כהנים לעבודתם ולזוים לדוכנם לשירם ולזמרם, ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך, אמן פו יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה עזרי וגואלי.

ואומרים רבי חנניה וכו' וקדיש על ישראל

רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר יהוה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

יתגדל ויתקדש שמייה רבא. (אמן) בעלמא די ברא ברעוניה. וימליך מלכותיה, ויצמח פרקניה, ויקרב משיחה. (אמן) בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן. (אמן) יהא שמייה רבא מברך, לעלם ולעלמי עלמאי יתברך, וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתחדר ויתעלה ויתחלל, שמייה דקדשא בריך הוא. (אמן) לעלא מן כל ברכתא, שירתא, תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן. (אמן)

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון, דעסקין באורייתא קדישתא, די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר, יהא לנא ולבון ולהון, שלמא חנא וחסדא ורחמי, מן קדם מארי שמיא וארעא, ואמרו אמן. (אמן) יהא שלמא רבא מן שמיא, חיים ושבע וישועה ונחמה ושיבא ורפואה וגאולה וסליחה וכפרה ורוח והעלה, לנו ולכל עמו ישראל, ואמרו אמן. (אמן) עושה שלום במרומי, הוא ברחמינו יעשה שלום עלינו, ועל כל עמו ישראל, ואמרו אמן. (אמן)

פיוטים לברית מילה

יהי שלום בחילינו

יהי שלום בחילינו. ושלוח בישראל. בסימן טוב בן בא לנו. בימיו יבוא הגואל:
הילד יהי רענן. בצל שדי יתלונן. ובתורה אז יתבונן. יאלף דת לכל שואל:
ומקורו יהי ברנה. זמן חניו יהי ארוך. ושלחנו יהי ערוך וזכחו לא יתגאל:
שמו יצא בכל עבר. אשר יגדל יהי גבר. וליראי אל יהי חבר. יהי בדורו פשמואל:
עדי זקנה וגם שיבה. יהי דשן בכל טובה. ושלום לו ורב אהבה. אמן פן יאמר האל:
הנמול בתוך עמו. יחיה לאביו ולאמו. ויהיה אלהיו עמו. וגם כל בית ישראל:

אערן מהלל גיבי

אערן מהלל גיבי. לפני אלהי אבי. לכבוד חמדת לבני. אליהו הנביא:
נטע האל בישרון. חבצלת השרון. איש מגזע אהרן. משרת צור משגבי:
בהן לאל עליון הוא. פינחס הוא אליהו. הנביא יקראוהו. הגלעדי התשבי:
יום קנא קנאת האל. הרג בכח ואל. נשיא שבט ישראל. ובת צור שמה פזבי:
דין שמע מפי רבו. איש ארמית משפבו. קנאים הם פוגעים בו. ויאמר אריק הרבי:
ויקם מתוך עדה. רמח בידו הדה. ויחרד חרדה. נתגבר כמו לביא:
דקר בחרבו אותם. בדרך שכיבתם. על הארץ חבטם. ולמשה אותם הביא:
בשבר זאת אל חי עולם. נתן לו שבר משלם. ברית כהנת עולם. ויכפר עלי חובי:
נסים עשר ושנים. בדבריהם שנויים. עשה לו דר שמים. צורי גואלי אבי:
אמת בפיהו היה. לאלמנה עניה. עת את בנה החיה. ולנפשו אמר שובי:
השמן גם הוא שרתה. ברכה בו והייתה. כד הקמח לא בלתה. ותגדלי ותרבי:
רודפים אחרי תהו. הפה בשבט פיהו. ויאמרו ה' הוא. אמת ואתה נביא:
וגור אמר עשה. מספר שנים שלשה. מטר לא נתן ארצה. הוא המוציא המביא:
נתן לו האל מהלכים. בעולם המלאכים. ולעתות הצרכים. הוא נגלה פערבי:
בקדשה ובטהרה. עלה עלה בסערה. אלישע אליו קרא. ויאמר אבי אבי:
נפשי לילה איתהו. מי יתן אמצאהו. פתח פיתי אראהו. ישקיף בעד אשנבי:
חסין קדוש אקראה. איש אשר פניו ראה. הן כפיר ידו מצאה. תסודה אליו אביא:
זכור לטוב יאיר גרי. יבשר ציון עירי. יאמר לה התנערי. מעפר קומי שבי:
קול זמרת שיר מהללי. ירצה צורי גואלי. ולא דומיה לי. כל עוד נשמתי בי:

אתה אהובי

אתה אהובי. עוררי משגבני. כי אתה נתת. שמחה בלבי. בך אשען:
 ביום המילה. עבד הלולה. ובששון ובשמחה טובה כפולה. שמה על עין:
 רץ קל כעבני. אליהו הנביא. הוא יבא במהרה. לכפר חובי. נצב על עין:
 הילד בני. כחוט השני. בסימן טוב כגון רטוב. לנמול בני. מהמור כל עין:
 מצרף לפסוף. יהי מאסף. לזרע אברהם. בן פורת יוסף. פורת על עין:
 חזק ארץ טובה. העיר הרחבת. ובית הבחירה. מרגלית טובה. תראינה עין:

אנא בשר

אנא בשר, אנא בשר, אנא בשר אנא, אנא בשר.

אנא בשר אום בשמן קוראים. אנא בשר יום יחיד בימים. על עמו, אנא על עירך. על
 עבדך אנא אנא בשר. אנא בשר...

אנא בשר עם ברית פורתים. ששים ושמחים ובניהם מלים. על עמו, אנא על עירך. על
 עבדך אנא אנא בשר. אנא בשר...

אנא בשר אום שם לילות בימים. שמע קוראים סגלת העמים. על עמו, אנא על עירך.
 על עבדך אנא אנא בשר. אנא בשר...

ברוכים אתם קהל אמוני

ברוכים אתם קהל אמוני. וברוך הבא בשם יי:

ילד הילד יהיה בסימן טוב. יגדל ויפרח כמו גן רטב. יעלה ויעליח וינצל מקטוב. אמן
 ואמן בן יאמר יי: ברוכים אתם קהל אמוני. וברוך הבא בשם יי:

חלק יתן לנו בנעימים. ובנימיו נעלה לשלש רגלים. גדולים וקטנים לבית יי. וברוך
 הבא בשם יי: ברוכים אתם קהל אמוני. וברוך הבא בשם יי:

זכר רחמיה ודם הברית. ופקד את עאנה עאן השארית. על יד משיחה משיח בן דוד.
 ושלח את אליהו נביא יי: ברוכים אתם קהל אמוני. וברוך הבא בשם יי:

הילד הזה יזכה למילתו. אביו ואמו יראו חפתו. המלאך הגואל יברך אותו. יזכה
 לחזות בנעם ה': ברוכים אתם קהל אמוני. וברוך הבא בשם יי:

תפילה לאבי הבן קודם המילה

טוב שיאמר אבי הבן לפני שימסור את בנו למוהל תפילה יקרה זאת מספר עבודת הקודש למרן
החיד"א זיע"א (סנסן ליאיר אתו) המובאת בסידור בית יעקב להגאון יעב"ץ ז"ל:

לְשֵׁם יְהוָה קוֹדֵשׁ אֲבֹתֵינוּ הוּא וְשִׁבְיַנְתָּהּ, בְּדַחֲלֵנוּ וּבְרַחֲמֵינוּ, וּבְדַחֲלֵנוּ וּבְרַחֲמֵינוּ, לְיַחְדָּא שְׁם יוֹד
ק"י בּוֹא"ו ק"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנֵּה אָנֹכִי בָא לְקִים מִצְוֹת עֲשֵׂה וּבִיּוֹם
הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשׂוֹר עֲרַלְתּוֹ, לְתַקֵּן אֶת שְׂרָשָׁה בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן. וְחַרְיִנִי מוֹסֵר בְּנִי לְמוֹהֵל,
וְאֲנִי מְמַנֵּה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ גְּמוּר שְׁיִמּוֹל אֶת בְּנֵי כְּדַת מַה לְעֲשׂוֹת. וְיְהִי רְעוֹן מִלְפָּנֶיךָ יְהוָה
אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שְׁתַּעֲלֶה עָלַי כְּאֵלֹהֵי קִימַתִּי מִצְוָה זוֹ עִם כָּל הַפְּנוּת הָרְאוּיֹת לְכוּן
בְּמִצְוֹת מִיְלֵה, וּפְרִיעָה וּמִצִּיעָה, וְיִתְגַּלּוּ הַחֲסִדִים בְּמִשְׁפַּט הָאֲוִירִים, וְיִתְהַא מִצְוָה זוֹ
חֲשׂוּבָה לְפָנֶיךָ כְּרִיחַ נִיחּוֹחַ, וְתִשְׁפִיעַ נְשִׁמָּה קְדוּשָׁה לְיִלְדָה, וְאֲלֵיָהוּ הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב
יִשְׁמַר הַיֶּלֶד לְשִׁמּוֹר בְּרִיתוֹ וְשִׁלָּא יִחְטָא כָּלֵל. וְתִזְכְּנִי לִי וּלְאִמּוֹ לְגַדְלוֹ לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת,
וְיִהְיֶה חֶכֶם וְחָסִיד וּבַעַל מַדּוּת טוֹבוֹת וּבְרִיא מְזִלִּיה, וְנִשְׁמַח בּוֹ וּבְתוֹרָתוֹ, וְנִגְיַעְהוּ לְחֶפֶז.
וְעַתָּה הִנֵּה הִבְאֵתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי לְקִים מִצְוֹתֶיךָ. וּבִירְאָה
וּבְאַהֲבָה וּשְׂמִיחָה רַבָּה, בְּאֵתֵי הַיּוֹם לְעֲשׂוֹת רְעוֹנָךָ, וְאַתָּה בְּרַב רַחֲמֶיךָ תִּבְרַכְנוּ מִבְּרַכּוֹתֶיךָ
וְתִשְׁמַחְנוּ בְּעֲבוּדְתֶיךָ, וְתִצְלִלְנוּ מִכָּל חַטָּא, וְתִזְכְּנֵנוּ לְקִים כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, חֲנֻנִי
אֲדֹנָי, כִּי אֲלִיךְ אֶקְרָא כָּל הַיּוֹם. עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ, וְחַצִּילְנוּ וּכְפַר
עַל חַטָּאתֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְיִהִי נַעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ,
וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחֶת עָלָיו אֶת עֲלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנֶךָ וְאֶת בְּקָרְךָ. בְּכָל
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתֶּיךָ: וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִּי לֹא
תִבְנֶה אֶתְהוֹן גְּזִית. כִּי חֲרַבְךָ הִנֵּפֶת עָלֶיךָ וְתַחֲלַלְתָּ: וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי. אֲשֶׁר
לֹא תִגְלֶה עֲרֹתְךָ עָלָיו: (שְׁמוֹת כ כֹּא-כג)

כֹּה אָמַר יְהוָה אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה. חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי: גַּם זֶרַע יַעֲקֹב
וְדוֹד עֲבָדֵי אֲמָאס מִקַּחַת מוֹזְרָעוֹ מִשְׁלִים אֵל זֶרַע אֲבָרָהֶם יִשְׁחַק וְיַעֲקֹב. כִּי אָשִׁיב אֶת
שְׁבוֹתָם וּרְחַמְתִּים: (יִרְמִיָּה לז כה-כו)

לְמַנְצַח עַל הַשְּׁמִינִית מוֹזְמוֹר לְדוֹד: הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי גָמַר חֲסִיד. כִּי פִסּוֹ אֲמוֹנִים מִבְּנֵי
אָדָם: שׂוֹא יִדְבְּרוּ אִישׁ אֶת רַעְהוֹ שֶׁפֶת חֲלָקוֹת. כָּלֵב וְלֵב יִדְבְּרוּ: יִכְרַת יְהוָה כָּל שִׁפְתֵי
חֲלָקוֹת. לְשׁוֹן מַדְבַּרְת גְּדֻלוֹת: אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שִׁפְתֵינוּ אֲתָנוּ. מִי אֲדוֹן לָנוּ:

משד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר יהוה. אשית ביטע יפיה לו: אמרות יהוה אמרות טהרות. כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים: אתה יהוה תשמרם. תצרנו מן הדור זו לעולם: סביב רשעים יתחלכון. כרם זלות לבני אדם: (תהלים פרק יב)

פתח אידך ואמר, מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עלי את עלתיך ואת שלמיך וגו'. תאנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא, פאלו אקריב כל קרבניו דעלמא לקמיה דקודשא בריה הוא, ובאילו בני מדבחה שלימיתא קמיה. בגיני כך בעי לסדרא מדבחה במאנא חד מלייא ארעא למגור עליה האי קיימא קדישא, ואתחשיב קמי קודשא בריה הוא פאלו אדבה עליה עליון וקרבניו עאנא ותורי. וניחא ליה יתיר מפלחו דכתיב וזבחת עלי את עלתיך ואת שלמיך וגו'. בכל המקום אשר אזכיר את שמי. מהו אזכיר את שמי [את] דא מילה דכתיב בה, סוד יי ליראיו ובריתו להודיעם. האי מזבח אדמה ודאי כמא דאמינא. בתריה מה כתיב, ואם מזבח אבנים תעשה לי. רמו לגיורא פד אתגיייר דאיהו מעם קשי קדל וקשי לבא האי אקרי מזבח אבנים. לא תבנה אתהון גזית. מה הוא, דבעי לאעלא ליה בפולחנא דקודשא בריה הוא, ולא יגזר יתיה עד דינשי פולחנא אחרא דעבד עד הכא, ויעדי מניה ההוא קשיו דלפא. ואי אתגזר ולא אעדי מניה ההוא קשיא דלפא למיעל בפולחנא קדישא דקודשא בריה הוא, הרי הוא כהאי פסילא דאבנא דגזרי ליה מהאי גיטא ומהאי גיטא ואשתאר אבנא פדבדמיתא. בגין כך לא תבנה אתהון גזית. דאי אשתאר בקשיותיה כי חרבך הנפת עליה ותחלליה, כלומר ההוא גזירו דאתגזר לא מהניא ליה. בגיני כך זכאה חולקיה דמאן דאקריב האי קרבנא בחדויותא ברענא קמי קודשא בריה הוא, ובעי למחדי כהאי חולקא כל [ההוא] יומא דכתיב, וישמחו כל הוסי כך לעולם ירגנו ותסף עלימו ויעלצו כך אהבי שמוך.

(זוהר לך לך עה ע"ב)

אחר כך יאמר פתח אליהו שהיא מסוגלת לקבלת התפילה ולפתיחת הלב

ויחי נעם יהוה אלחינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

פתח אליהו הנביא זכור לטוב ואמר, רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחשבון, אנת הוא עלאה על כל עלאיו, סתימין על כל סתימין, לית מחשבה תפיסא כך כלל, אנת הוא דאפקת עשר תקוניו, וקרינו לון עשר ספירו, לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליו, ועלמין דאתגליו, ובהון אתפסיאת מבני נשא, ואנת הוא דקשיר לון, ומחד לון, ובגין דאנת מלגא, כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר, אתחשיב ליה פאלו אפריש כך.

ואליו עשר ספירו אינו אלוין כסדרן, חד אריף, וחד קצר, וחד בינוני, ואנת הוא דאנהיג לון, ולית מאן דאנהיג לך, לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא, לבושוין תקנת לון, דמנייהו פרחין נשמתינו לבני נשא, וכמה גופין תקנת לון, דאתקריאו גופא לגבי לבושוין דמכסין עליהון,

ואתקריאו בתקונא דא, חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא, נצח יהוד תרין שוקין, יסוד סינמא דגופא אות ברית קדש, מלכות פה תורה שבעל פה קרינו לה: חכמה מוחא איהי מחשבה מלגנא, בינה לבא ובה חלב מבין, ועל אליו תרין פתיב הנסתרות ליהוה אלהינו, פתך עליון איהו פתך מלכות, ועליה אתמר מגיד מראשית אחרית, ואיהו קרקפתא דתפלי, מלגנא איהו יו"ד ק"א וא"ו ק"א, דאיהו ארץ אצילות, איהו שקי דאילנא בדרועוי וענפוי, כמיא דאשקי לאילנא, ואתרבי בההוא שקי.

רבון העולמים, אנת הוא עלת העלות, וסבת הסבות, דאשקי לאילנא בההוא נביעי, ודהוא נביעי איהו כנשמתא לגופא, דאיהי חיים לגופא, ובך לית דמיון ולית דיוקנא מפל מה דלגנא ולבר, ובדאת שמיא וארעא, ואפקת מנהון שמשא וסיהרא וכוכביא ומזלי, ובארעא אילנין ודשאין ונגתא דעדו ועשבין וחיון ועופין ונונין ובני נשא, לאשתמודעא בהון עלאין, ואיך יתנהגון בהון עלאין ותתאין, ואיך אשתמודעון מעלאי ותתאי, ולית דידע בך כלל ובר מנך לית יחודא בעלאי ותתאי, ואנת אשתמודע אדון על פלא, וכל ספירן כל חד אית ליה שם ידיע, ובהון אתקריאו מלאכינא ואנת לית לה שם ידיע, דאנת הוא ממלא כל שמהן, ואנת הוא שלימו דכלהו, וכד אנת תסתלק מנהון, אשתארו כלהו שמהן כגופא בלא נשמתא: אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא, אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא, לית לה אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא, ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי, דאינון צדק ומשפט, כסוים עובדיהון דבני נשא, דין איהו גבורה, משפט עמודא דאמצעייתא, צדק מלכותא קדישא, מאוני צדק תרין סמכי קשוט, היו צדק אות ברית, פלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא, אבל לאו דאית לה צדק ידיעא דאיהו דין, ולאו משפט ידיעא דאיהו רחמי, ולאו מפל אליו מדות כלל: קום רבי שמעון ויתחדשון מליו על ידך, דהא רשותא אית לה לגלגאה דיון שמיריו על ידך, מה דלא אתיהב רשו לגלגאה לשום בר נש עד כעון.

קם רבי שמעון פתח ואמר, לה יהוה הגדולה והגבורה וכו', עלאין שמעו אינון דמיכין דחברון, ורעיא מהימנא אתערו משנתכוון, הקיעו ורננו שוכני עפר, אליו אינון צדיקיא דאינון משטרא דההיא דאתמר בה אני ישנה ולפי ער, ולאו אינון מתים, ובגין דא אתמר בהון הקיעו ורננו וגו', רעיא מהימנא, אנת ואבהו הקיעו ורננו לאתערותא דשכינתא, דאיהי ישנה בגלותא, דעד כעון צדיקיא כלהו דמיכין ושינתא בחוריהון. מיד יחיבת שכינתא תלת קליו לגבי רעיא מהימנא, ויימא ליה קום רעיא מהימנא, דהא עלך אתמר קול דודי דופק לגבאי בארבע אתון דיליה, ויימא בהון, פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי, דהא תם עונך בת ציון, לא יוסיף להגלותך: שראשי נמלא טל, מאי נמלא טל, אלא אמר קודשא בריך הוא, אנת חשבת דמיומא דאתקרב בי מקדשא דעאלנא בביתא דילי, ועאלנא בישובא, לאו הכי, דלא אעלנא כל זמנא דאנת בגלותא, הרי לה סימנא, שראשי נמלא טל, ה"א שכינתא בגלותא, שלימו דילה וחיים דילה איהו ט"ל, ודא איהו יו"ד ה"א וא"ו, וה"א איהי שכינתא דלא מחשבון ט"ל, אלא יו"ד ק"א וא"ו, דסליקו אתון לחשבון ט"ל, דאיהי מליא לשכינתא מנביעו דכל מקוריו עלאין, מנד קם רעיא מהימנא, ואבהו קדישין עמיה, עד כאן רזא דיהודא. ברנך יהוה לעולם אמן ואמן.

ברכת המזון

אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה בְּכָל עֵת תְּמִיד תְּהִלְתּוֹ בְּפִי: סוּף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֵת מִצְוֹתָיו שֹׁמֵר מִי זֶה כָּל הַיָּדָם: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֵּר פִּי וַיְבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֶׁם קִדְשׁוֹ לְעוֹלָם וְעַד: וְאַנְחֵנוּ נִבְרָךְ יְהוָה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּנָהּ: וַיְדַבֵּר אֵלָי זֶה הַשְּׁלֵחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

הַמְזוּן: הַב לֵן וְנִבְרָךְ לְמַלְכָא עֲלָאָה קְדִישָׁא: עוֹנִים: שְׁמִיָּם: הַמְזוּן: בְּרִשׁוֹת מַלְכָא עֲלָאָה קְדִישָׁא [בַּשְּׁבִת: וּבְרִשׁוֹת שְׁבֵת מַלְכָתָא. בְּיוֹם סוּבֵב: וּבְרִשׁוֹת יוֹמָא סָבָא אוֹשְׁפִיזָא קְדִישָׁא] וּבְרִשׁוֹתְכֶם, נִבְרָךְ [בַּעֲשֵׂרָה וַיִּתְּרוּ] אֱלֹהֵינוּ] שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ: הַמְסוּבִים עוֹנִים: בְּרוּךְ [בַּעֲשֵׂרָה וַיִּתְּרוּ: אֱלֹהֵינוּ] שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חַיִּינוּ: הַמְזוּן חַיִּינוּ: בְּרוּךְ [אֱלֹהֵינוּ] שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חַיִּינוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַזֶּן אוֹתָנוּ וְאֵת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ, בְּחֵן בְּחֶסֶד בְּרִיּוּחַ וּבְרַחֲמִים רַבִּים, נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר. מִי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ: וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל, תְּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ, וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מִזוֹן תְּמִיד לְעוֹלָם וְעַד. מִי הוּא אֵל זֶן וּמַפְרֵנֵס לְכָל, וְשִׁלְחָנוּ עֲרוּךְ לְכָל, וְהִתְקִין מַחִיָּה וּמִזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא בְּרַחֲמָיו וּבְרוּב חֲסָדָיו, כְּאִמּוֹר פּוֹתַח אֶת יָדָךְ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַזֶּן אֶת הַכֹּל:

גּוֹדְדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ, אֲרִצְ הַמְדָּה טוֹבָה וַרְחֻבָה, בְּרִית וְתוֹרָה, חַיִּים וּמִזוֹן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֲרִצְ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים. וְעַל בְּרִיתְךָ שְׁחַתְמָתָהּ בְּבִשְׂרָנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְרַתָּנוּ, וְעַל חֲקֵי רִצּוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים וּמִזוֹן שֶׁאַתָּה זֶן וּמַפְרֵנֵס אוֹתָנוּ:

בַּחֲנוּכָה וּפְדוּתֵים אוֹמְרִים:

וְעַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקוֹ וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַחַשְׁוֵנוֹת וְעַל הַנִּפְלְאוֹת וְעַל הַנְּחֻמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּיָמֵים הָהֵם בְּזְמַן הַזֶּה.

בַּחֲנוּכָה אוֹמְרִים: בְּיָמֵי מַתְתִּיחָה בֵּן יוֹחָנָן כִּהֵן גְּדוֹל חֲשׂוֹנָאֵי וּבְנֵיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת זֶן הַרְשָׁעָה עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, לְשִׁכְחָה תּוֹרַתְךָ וּלְחַשְׁבִּיתָם מַחֲקֵי רִצּוֹנְךָ, וְאִתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בַּעֲת אֲרַתְּם, רַבַּת אֶת רִיבְּךָ, דִּנְתָּ אֶת דִּינֵם, נִקְמַת אֶת נִקְמַתְּם, מִסִּרְתָּ גְבוּרִים כִּיד חֲלָשִׁים, וְרַבִּים כִּיד מְעֻשִׁים, וְטַמְאִים כִּיד טְהוּרִים, וְרִשְׁעִים כִּיד צְדִיקִים, וְזוּרִים כִּיד עוֹשְׁקֵי תּוֹרַתְךָ, לָךְ עֲשִׂיתָ שֶׁם גְּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֵךְ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה וּפְרָקוֹן כְּחֵים הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בְּנֵי לְדַבֵּיר בִּיתְךָ, וּפְנִי אֶת חִיבְלֶיךָ, וְסִתְרוּ אֶת מַקְדָּשְׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נְרוֹת בַּחֲזָרוֹת קִדְשְׁךָ, וְקָבְעוּ שְׂמוֹנֵת יָמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ בַּחֲדוּדָתָהּ, וְעֲשִׂיתָ עִמָּהֶם נְסִים וּנְפִלְאוֹת, וְגוֹדְדָה לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל סְלָה:

בְּפּוּרִים אוֹמְרִים: בְּיָמֵי מַרְדְּכָי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה, כְּשֶׁעָמְדָה עֲלֵיהֶם הַמֶּן הַרְשָׁעִי, כִּשֶׁן לְחַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים מִנְעַר וְעַד זָקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, בְּשִׁלְשָׁה עֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עֶשְׂרִי הוּא תִּישׁ אֲדָר, וְשִׁלְלָם לְבוֹן. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים הִפְרַת אֶת עֲצָתוֹ וּקְלַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְחֲשַׁבְתָּ לוֹ מְגוּלוֹ בְּרִאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו עַל הַעֵץ, וְעֲשִׂיתָ עִמָּהֶם נְסִים וּנְפִלְאוֹת, וְגוֹדְדָה לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל סְלָה:

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמֹךְ, כְּאִמּוֹר וְאֲכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ, וּבְרַכְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיךָ, עַל הָאֲרִצְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, עַל הָאֲרִצְ וְעַל הַמְזוֹן:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹהָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָהּ, וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדָהּ, וְעַל הַיְכָלָהּ, וְעַל מַעוֹנָהּ, וְעַל דְּבִירָהּ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו. אָבִינוּ רַעְנוּ זִמְנֵנוּ פִּרְנָסְנוּ כְּלָבְלָנוּ, הַרְוִיחֵנו הַרוּחַ לָנוּ מִחֶרֶד מִכָּל צָרוֹתֵינוּ, וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, לִידֵי מַתְנוֹת בָּשָׂר וָדָם, וְלֹא לִידֵי הַלְוָאתֶם, אֲלֵא לִידֵי הַמְלָאָה וְהַרְחֻבָהּ, הַעֲשִׂירָה וְהַפְתִּיחָהּ. יְהִי רַצוֹן שְׁלֵא נִבּוֹשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם הַבָּא, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָהּ תַּחְזִירֵנָה לְמִקּוּמָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

בשבת: רצה והחליצנו יהוה אלהינו במצותיך, ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך, נשבות בו וננוח בו ונחננו בו כמצות חקי רצונך, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו, והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו. כי אתה הוא בעל הנחמות, והגם שאכלנו ושתינו חרבן ביתך הגדול והקדוש לא שבתנו, אל תשבתנו לנצח, ואל תזנחנו לעד, כי אל מלך גדול וקדוש אתה:

בראש חודש, ביום טוב ובחול המועד: אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבא, יגיע וראה וירעה, ישמע ויזכר, וזכרוננו וזכרון אבותינו, וזרון ירושלים עירך, וזרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפלטה, לטובה, לחן, לחסד ולרחמים לחיים טובים ולשלום ביום:

בראש חודש: ראש החדש הזה. בפסח: חג המצות הזה, ביום טוב [מקרא קדש הזה. בשבועות: חג השבועות הזה, ביום טוב מקרא קדש הזה. בראש השנה: הזכרון הזה, ביום טוב מקרא קדש הזה. בסוכות: חג הסוכות הזה, ביום טוב מקרא קדש הזה. בשמיני עצרת: שמיני חג עצרת הזה, ביום טוב מקרא קדש הזה.

לרחם בו עלינו ולהושיענו, וזכרנו יהוה אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים, בדבר ישועה ורחמים, חוס וחנו והמל ורחם עלינו והושיענו, כי אליך עינינו, כי אל מלך חנו ורחום אתה:

וְתַבְּנֶה יְרוּשָׁלַיִם עִירָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, וְאֹמֵר בְּלַחַשׁ: אָמֵן:

בשבת אם טבח לומר "רצה והחליצנו" ונוכח לפני שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" יאמר:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, שגמל שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה, לאות ולברית. ברוך אתה יהוה, מקדש השבת:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, לְעַד, הָאֵל אָבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ. בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ. קְדוּשָׁנוּ. קְדוּשַׁת יַעֲקֹב. רֹעֵנוּ רוּעָה יִשְׂרָאֵל. הַמְלִיךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב לְכָל. שְׂבִיבָל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטִּיב לָנוּ. הוּא מְטִיב לָנוּ. הוּא יִטִּיב לָנוּ. הוּא גְמָלָנוּ. הוּא גּוֹמְלָנוּ. הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרִיחַ וְהַעֲלָה וְכָל טוֹב:

הרחמן הוא ישתבח על כבודו: הרחמן הוא ישתבח בשמים ובארץ: הרחמן הוא ישתבח בן לדור דורים: הרחמן הוא קרו לעמו ירים: הרחמן הוא יתפאר בןו לנצח נצחים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא בבזוי, בהתר ולא באסור, בנחת ולא בצער: הרחמן הוא יתן שלום

בינינו: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה רַחֲמָה וְהַעֲלֵחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַעֲלֶיח אֶת דְּרָכֵינוּ: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִשְׁבֹּר עַל גְּלוֹת מִתְּרָה מֵעַל צְנֹאֲרֵנוּ: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יוֹלִיכֵנוּ מִתְּרָה קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִרְפָּאנוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ וְרְפוּאָת הַגּוּף: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִפְתַּח לָנוּ אֶת יְדוֹ הַרְחֵבְהָ: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִבְרַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בְּשִׂמּוֹ הַגָּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָרַכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מִכַּל כָּל. כֵּן יִבְרַךְ אוֹתֵנוּ יְחַד בְּרָכָה שְׁלֵמָה. וְכֵן יְהִי רַצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִפְרוֹשׁ עֲלֵינוּ סֶפֶת שְׁלוֹמוֹ:

בסבת: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַחֲלִילֵנוּ עוֹלָם שְׁפִלוֹ שֶׁבַת וּמְנוּחָה לַחַיִּי הַעוֹלָמִים.
 בראש חודש: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַחֲדֵשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה.
 בראש השנה: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַחֲדֵשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה.
 בסוכות: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִזְכֵּנוּ לִישֵׁב בְּסֶכֶת עוֹרוֹ שֶׁל לוֹיְתָן. הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִשְׁפִיעַ עֲלֵינוּ שִׁפְעַ קֹדֶשׁ וְשִׁקְרָה מִשְׁבַּעַת אֲשֶׁמִּזִּין וְעֵלְיוֹן קְדוֹשׁ, וְכוּתָם תֵּחָא מִגֵּן וְעֵנָה עֲלֵינוּ. הַרְחַמֵּנוּ הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סֶפֶת דוֹד הַנוֹפֶלֶת.
 במועדים: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם.
 ביום טוב: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַחֲלִילֵנוּ יוֹם שְׁפִלוֹ טוֹב.

הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִשַׁע תוֹרָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ בְּלִבֵּנוּ. וְתִהְיֶה יְרָאתוֹ עַל פְּנֵינוּ לְבִלְתִּי נַחֲטָא. וְיִהְיֶה כָּל מַעֲשֵׂינוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

ברכת האורח: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִבְרַךְ אֶת הַשְּׁלֵחוֹ הַזֶּה שְׂאֵבְלֵנוּ עֲלָיו, וְיִסְדֵּר בּוֹ כָּל מַעֲדָנֵי עוֹלָם, וְיִהְיֶה כְּשִׁלְחָנוּ שֶׁל אֲבָרָהִם אֲבִינוּ. כָּל רַעֲב מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל, וְכָל צָמָא מִמֶּנּוּ יִשְׁתָּה, וְאֵל יַחֲסֹר מִמֶּנּוּ כָּל טוֹב לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, אָמֵן. הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִבְרַךְ אֶת בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וּבַעַל הַשַּׁעֲדָה הַזֹּאת, הוּא וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, בְּבָנִים שִׂיחִיו וּבְנִכְסָיִם שִׁירְבוּ. בְּרַךְ יִהְיֶה חֵילוֹ וּפְעַל יָדָיו תְּרַצֶּה. וְיִהְיֶה נִכְסָיו וְנִכְסֵינוּ מִצְלָחִים וְקַרוֹבִים לְעִיר, וְאֵל יִזְמַק לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר חֲטָא וְהַרְחֹרֵר עִוֹן, שֶׁשׁ וְשִׂמְחָה כָּל הַיָּמִים בְּעֶשֶׂר וּכְבוֹד מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם, לֹא יִבוֹשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִבְלֵם לְעוֹלָם הַבָּא, אָמֵן כֵּן יְהִי רַצוֹן.

בסעודת מילה: הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִבְרַךְ אֶת בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, אָבִי הַבּוֹן, הוּא וְאִשְׁתּוֹ הַיּוֹלְדָה, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִבְרַךְ אֶת הַיֶּלֶד הַנוֹלָד, וְכִשֵּׁם שִׁזְכָּחוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִילָה, כִּךָּ יִזְכָּחוּ לְהַפְגִּיט לַתּוֹרָה וְלַחֲפָה וְלַמִּצְוֹת וְלַמַּעֲשִׂים טוֹבִים, וְכֵן יְהִי רַצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן. הַרְחַמֵּנוּ הוּא יִבְרַךְ אֶת מַעֲלַת הַסְּנֵדֵק וְהַמּוֹהֵל וְשָׂאֵר הַמְּשַׁתְּדָלִים בְּמִצְוֵהוּ, הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם.

הַרְחַמֵּנוּ הוּא יַחֲיֵנוּ וְיִזְכֵּנוּ וְיִקְרְבֵנוּ לִיְמֵוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלִבְנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלַחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא.

מְגִדִּיל (ביום ספסתפלים מוסף יאמרה מוגדול) יִשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ. וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ. וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחֲסְרוּ כָּל טוֹב: נַעַר הִיְתִי גַם זְמַנִּי וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק נֶעְזֵב. וְזֶרְעוֹ מִבְּקַשׁ לָחֵם: כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן יִמְלֹחַ וְזֶרְעוֹ לְבָרְכָה: מַה שְׂאֵבְלֵנוּ יִהְיֶה לְשִׁבְעָה. וּמַה שִּׁשְׁתֵּינוּ יִהְיֶה לְרְפוּאָה. וּמַה שְׁהוֹתֵרְנוּ יִהְיֶה לְבְרָכָה. כְּדַכְתִּיב וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וַיֵּאָכְלוּ וַיִּזְתְּרוּ כְּדַבֵּר יְהוָה: בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה. עוֹשֵׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ: בְּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה. וְתִהְיֶה יְהוָה מִבְּטָחוֹ: יְהוָה עֵז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְהוָה יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם: עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

נקודות מכירה לרכישת החוברות:

אופקים: 0504-185545	052-7141907* 052-5707555* פסגת זאב
אור יהודה: 054-8438347	053-2476758* נבעת מרדכי
אילת: 054-8491143	0506-518504* ארמון הנציב
אלעד: 03-5233303* 054-8422891*	050-4143094* כפר סבא:
אריאל: 052-3066012	052-5705148* כרמיאל:
אשדוד: 054-8447156* 052-7667048*	0504-107540* לוד:
אשקלון: 08-6722103, 052-7689873	0506-830791* מגדל העמק:
באר שבע: 054-8447230*	08-9725742, 058-3278597* מודיעין:
בית שאן: 052-7183329	052-4619144* מעפה רמון:
בית שמש: 02-9995076, 0528-985558	053-4322936* נהריה:
ביתר עילית: 02-5807463* (A)	054-8487335* נערת עילית
(B) 02-5802398*	05271-53938, 077-5504905* נתיבות:
בני ברק: 0504-174567* [18:00-20:00]	0527-632800* 052-6473598* נתניה:
054-8438347*	0507-776653*
בת ים: 0504-126566* 054-2491168*	052-4317340, 055-6700579* עכו:
גדרה: 054-7429955	054-5288797* עפולה:
גן יבנה: 052-5454211, 052-4315009	0546-303926, 054-8590068* עתלית:
דימונה: 054-8427237	054-8439076, 054-3346241* פתח תקוה:
הרעליה: 052-8046337	0527603435*
זכרון יעקב: 052-7129661	0504-121786* צפת:
הדרה: 052-7117668	04-8492473, 0504-102069* קריות:
חולון: 054-8499504* 052-5114046*	050-5908868* קרית אתא:
0507-849649*	054-4441495* קרית ארבע:
חיפה: 052-7636768* 052-7657756*	0533-126950* 052-4830879* קרית גת:
חצור: 052-7383715	054-7429178* קרית מלאכי:
חריש: 052-7161207	0504-172416* קרית ספר:
טבריה: 0508-361166	05271-92976* קרית שמונה:
טירת הברמל: 0522-753310	054-2260186* 0545-250370* ראש העין:
יבנה: 08-6757677* 052-7129739*	054-7917777* 0503332293* ראשל"צ:
יד בנימין: 0525454211, 0524315009	05484-98449* 0533-000093*
יהוד: 052-7010722, 053-4158435	054-7429955* 052-7153567* רחובות:
יקנעם: 054-3320744	052-6575529*
ירוחם: 052-7115988	054-7444103* רעננה:
ירושלים: 052-7114363* בית וגן	077-3005038, 054-8408840* רכסים:
050-2290082* שמואל הנביא	053-8270570* רמלה:
02-5827008* סנהדריה	053-3131382* שדרות:
0545-810328* גילה	052-7661162* תל אביב:
077-3396020* יובל	

ניתן לרכוש באתר: <http://www.emet9.org>

ניתן להזמין משלוח עד הבית בעלות 60 ₪ במייל: 6410995@okmail.co.il

פנינו? ככה גם את ארצנו!...